INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIŢESCU"

TEZAUR

Volumul XXXVIII

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
“COSTIN C. KIRIŢESCU”

TEZAUR

1995

vol. XXXVIII

Centrul de Informare
şi Documentare Economică
Bucureşti, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Redactori: Adelina BIGICĂ, Haritina BUŞTIUC, Ortansa CIUTACU,
Mircea FÂŢĂ, Dorina GHEORGHE, Paula NEACŞU,
Mihaela PINTICĂ, Aida SARCHIZIAN, Ovidiu SÎRBU

Culegere text: Mirela AGAPI, Carmen DIŢULESCU

Prezentare grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminiţa LOGIN, Nicolae LOGIN,
Mihaela PINTICĂ, Victor PREDA

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Institutului Naţional de Cercetări Economice
"Costin C. Kiriţescu". Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-184-1 Apărut 2015

INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIŢESCU"

TEZAUR

1995

vol. XXXVIII

ACADEMIA ROMÂNĂ

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR
volumul XXXVIII

PROBLEME ECONOMICE NR. 20-21 /1995 _____ 1

ANALIZA COMPARATIVĂ A UNOR DIMENSIUNI CALITATIVE ALE SISTEMELOR DE EDUCAŢIE ŞI ÎNVĂŢĂMÂNT DIN DIFERITE ŢĂRI ALE LUMII 3

1. În pragul unei ere noi - era capitalurilor intelectuale 7
2. Caracteristici comune şi particularităţi ale sistemelor actuale de educaţie şi învăţământ 12
   - 2.1. Educaţie preşcolară 12
   - 2.2. Învăţământul obligatorul 14
   - 2.3. Învăţământul secundar - ciclul al doilea (liceal, profesional) 18
   - 2.4. Al treilea nivel de învăţământ 19
   - 2.5. Învăţământul pentru adulţi 22
3. Raporturile de dependenţă ale populaţiei tinere şi vârstnice faţă de populaţia aptă de muncă şi influenţele acestora asupra evoluţiei sistemelor de educaţie şi învăţământ în ultimele două decenii 23
4. Cheltuielile cu învăţământul la nivel mondial; principalele modalităţi de finanţare practicate în Europa şi America de Nord 27
5. Aspecte privind privatizarea celui de-al treilea nivel de învăţământ şi consecinţe ale acesteia în planul calităţii activităţii de pregătire a studenţilor 34

Bibliografie selectivă 43

PROBLEME ECONOMICE NR. 22-23-24 /1995 _____ 45

IMPACTUL SOCIO-UMAN AL EXPLOATĂRII LIGNITULUI ÎN ZONA OLTENIEI 47

Capitolul 1 - CADRUL TEORETICO-METODOLOGIC AL CERCETĂRII 51

Capitolul II - REFLECTAREA ACTIVITĂŢII REGIEI AUTONOME A LIGNITULUI ÎN ECONOMIA ŞI ÎN CONDIŢIILE DE VIAŢĂ ALE POPULAŢIEI DIN JUDEŢUL GORJ 58
1. Activitatea din cadrul RAL - componentă principală a economiei judeţene 58
2. Influenţa industriei carbonifere asupra condiţiilor de viaţă ale populaţiei locale 59
3. Condiţiile pentru învăţământ şi cultură în judeţul Gorj 61
4. Reflectarea efectelor exploatărilor carbonifere din Oltenia în opinia populaţiei locale 61
5. Condiţiile de viaţă din zona carboniferă a Olteniei în opinia populaţiei locale 63
6. Opinii despre rolul regiei în dezvoltarea unor servicii social-economice şi despre calitatea acestora 67

Capitolul III - RELAŢIILE REGIEI AUTONOME A LIGNITULUI CU PROPRIETARII DE PĂMÂNT ŞI LOCUINŢE 72
1. RAL şi proprietatea funciară particulară 73
2. Raporturile RAL cu proprietarii de locuinţe din zona de activitate a întreprinderii 75
3. Tensiuni şi conflicte în relaţiile RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe 77
4. Opinii despre modul de rezolvare a diferendelor şi despre legislaţia privitoare la raportările RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe 79

Capitolul - IV CALITATEA PERCEPUTĂ A VIEŢII 83
1. Viaţa de muncă 83
2. Calitatea mediului natural de viaţă 89
3. Starea de sănătate 93
4. Starea conflictuală 94
5. Temerile populaţiei 95
6. Satisfacţia faţa de viaţă 95

Capitolul V - IMPACTUL ACTIVITĂŢII MINIERE DIN ZONA OLTENIEI ASUPRA PROBLEMATICE SANITARE LOCALE 98

CONCLUZII 104

PROBLEME ECONOMICE NR. 25 /1995 107

ROLUL RESTRUCTURĂRII SELECTIVE A RAMURILOR INDUSTRIALE ÎN PROCESUL DE TRANZIŢIE LA ECONOMIA DE PIAŢĂ 109

1. Strategii de dezvoltare şi politici de restructurare a ramurilor industriale 113
2. Elemente pentru conturarea politicilor de restructurare 119
3. Concluzii 121

ANEXE 123

PROBLEME ECONOMICE NR. 26-27-28/1995 127

READAPTAREA PROFESIONALĂ A PERSOANELOR CU HANDICAP – EXPERIENŢE INTERNAŢIONALE 129

1. Definirea conceptului de persoană handicapată 133

2. Aspecte practice ale evaluării handicapului 136

3. Numărul persoanelor handicapate şi procentajul lor în populaţia totală 138

4. Perspectiva istorică asupra readaptării profesionale a persoanelor handicapate 140

5. Elementele constitutive ale readaptării profesionale 147
   - 5.1. Evaluarea capacităţilor profesionale şi de adaptare în muncă 147
   - 5.2. Orientarea profesională a persoanelor handicapate 150
   - 5.3. Pregătirea profesională şi reciclarea 151
   - 5.4. Plasamentul în muncă 152

6. Necesitatea abordării problematicii readaptării profesionale a persoanelor handicapate 155
   - 6.1. Frecvenţa handicapului 155
   - 6.2. Unele tendinţe de utilizare redusă a forţei de muncă 155
   - 6.3. Schimbările produse în piramida vârstelor 156
   - 6.4. Costul social ridicat pe care l-ar impune susţinerea persoanelor handicapate prin sistemul de securitate socială 156
   - 6.5. Schimbările survenite în natura muncii 156
   - 6.6. Urbanizarea 157
   - 6.7. Declinul rolului familiei 157
   - 6.8. Rolul readaptării profesionale în susţinerea moralului persoanelor handicapate 157

7. Constrângeri existente in calea readaptării profesionale a persoanelor handicapate 159
7.1. Absenţa personalului calificat 159
7.2. Absenţa posibilităţilor de pregătire profesională de, încadrare în muncă 161
7.3. Atitudinile 162
7.5. Obstacolele arhitecturale 165
7.6. Lipsa coordonării 166

8. Experienţa internaţională în domeniul readaptării profesionale 167

BIBLIOGRAFIE 197

PROBLEME ECONOMICE NR. 29/1995 205

FAMILISMUL – COMPORTAMENT ECONOMIC 207

1. Reforma statului pentru o societate consolidată familial 211

2. Schimbări în componenţa familiei şi epuizarea economiilor 216

3. Cererea şi oferta 219

4. Familia şi proprietatea privată 222

5. Familia - creuzetul concurenţei 224

6. Statul şi familia 228

7. Comportamentul economic al familiilor 233
7.1. Comportamentul economic la întemeierea familiilor 233
7.2. Comportamentul economic în viaţa familiilor 234

8. DE LA INDIVIDUALISM LA FAMILISM 237

PROBLEME ECONOMICE NR. 30-31/1995 239

COSTUL SOCIAL AL LOCUIRII (HABITATULUI) ÎN PERIOADA DE TRANZIŢIE ÎN ROMÂNIA 241

1. Criza de locuinţe în contextul politicii locative actuale 245

2. Formarea relaţiilor de piaţă şi politica socială în domeniul locuirii (habitatului) 251

3. Costul social al reformei în domeniul locuirii 260
3.1. Concept şi posibilităţi de evaluare 260
3.2. "Costul social" al asigurării cu locuinţe a populaţiei în perioada de tranziţie 261
3.3. Aspecte ale politicii chiriilor în condiţiile trecerii la economia de piaţă 274
3.4. Costul social al ameliorării condiţiilor 278

4. Costul social al reabilitării 284

PROBLEME ECONOMICE NR. 32/1995 293

PIERDERILE TERITORIALE ALE ROMÂNIEI ÎN VARA ANULUI 1940 - BILANŢ DEMOGRAFIC - 295

România "rotundă ca o medalie" 300

Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa 303

Cadrilaterul 305

Transilvania de Nord 305

După cincizeci şi cinci de ani 309

BIBLIOGRAFIE 313

PROBLEME ECONOMICE NR. 33/1995 315

EVOLUŢIA POLITICII AGRICOLE COMUNITARE ŞI IMPLICAŢII ALE VIITOAREI LĂRGIRI A UNIUNII EUROPENE 317

1. Organizarea Pieţei Comune sub PAC1 323
1.1. Până în 1992 323
1.2. Reforma MacSharry 323

2. Acordul Rundei Uruguay din martie 1994, efectiv din 1 iulie 1995 324
2.1. Suportul intern 324
2.2. Subsidii de export 324
2.3. Acces la piaţă 325
2.4. N.B.: Obligaţia UE 326
2.5. Clauzele de salvgardare 326
2.6. Cotele de acces minim 330

2.7. Culturi arabile 330

3. Cheltuieli sub PAC1 334

4. Relaţiile ca ţările Central/Est-Europene (TCEE) 338
4.1. Acorduri (asocieri) Europene 338
4.2. Revizuirea Acordurilor Europene 338
4.3. Accesul 339
4.4. Politica agricolă 340

PROBLEME ECONOMICE NR. 34-35-36/1995 _____ 345

ASPECTE ALE PROTECŢIEI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR 347

Capitolul I - SCURTĂ TRECERE ÎN REVISTĂ A EVENIMENTELOR CARE AU DUS LA CONŞTIENTIZAREA PE PLAN MONDIAL A PROBLEMELOR LEGATE DE PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR 351

Capitolul II - EVOLUŢIA ISTORICĂ A LEGĂTURII DINTRE CONCEPTUL DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ ŞI CEL DE MEDIU ÎNCONJURĂTOR 357

Capitolul III - TEZELE EXISTENTE ÎN PREZENT PE PLAN MONDIAL PRIVIND LEGĂTURA DINTRE CREŞTEREA ECONOMICĂ ŞI PROTECŢIA MEDIULUI 362

Capitolul IV - SEMNIFICAŢIA CONCEPTULUI INTITULAT “SUSTAINABLE DEVELOPMENT”(DEZVOLTARE ECONOMICĂ CARE SE AUTOSUSTINE) 370

Capitolul V - TENDINTE ÎN EVOLUŢIA SECTORULUI INDUSTRIAL AL UNIUNII EUROPENE 372

Capitolul VI - BINOMUL ENERGIE – POLUARE ÎN VIZIUNEA CEE 379

Capitolul VII - STABILIREA UNUI CADRU INSTITUŢIONAL POTRIVIT PENTRU ELABORAREA POLITICILOR DE PROTECŢIE A MEDIULUI: PREŢURI ŞI INTEGRARE 390

Capitolul VIII - CONCEPEREA UNOR POLITICI EFICIENTE DIN PUNCT DE VEDERE ECONOMIC 398

Capitolul IX - POLITICI ECONOMICE ÎNDREPTATE CĂTRE REALIZAREA CREŞTERII ECONOMICE DURABILE CARE IA ÎN CALCUL COMPONENTA ECOLOGICĂ 416

Capitolul X - MĂSURILE PROPUSE DE DG XI (divizia mediului înconjurător) A UNIUNII EUROPENE PRIVIND PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN CADRUL ACESTEIA 434

Capitolul XI - CONŢINUTUL INDICATORILOR STATISTICI UTILIZAŢI ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI 441

Capitolul XII - PREVIZIUNEA ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI..... 449

Capitolul XIII – MANIFESTĂRI DE ULTIMĂ ORĂ PE PLAN MONDIAL, UN – KLIMAKONFERENZ, BERLIN 1995..... 462

Capitolul XIV - IMPLICAŢIILE ECOLOGICE ALE TRANZITIEI ECONOMICE ÎN FOSTELE ŢĂRI COMUNISTE (studiu de caz UNGARIA)..... 464

CONCLUZII ŞI PROPUNERI 467

INDEX DE AUTORI..... 473

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 20-21/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂŢII VIEŢII

Analiza comparativă a unor dimensiuni calitative ale sistemelor de educaţie şi învăţământ din diferite ţări ale lumii

Mariana STANCIU

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENATRE ECONOMICĂ
Bucureşti, 1995

Cuprins

1. În pragul unei ere noi - era capitalurilor intelectuale 7

2. Caracteristici comune şi particularităţi ale sistemelor actuale de educaţie şi învăţământ 12
   2.1. Educaţie preşcolară 12
   2.2. Învăţământul obligatorul 14
   2.3. Învăţământul secundar - ciclul al doilea (liceal, profesional) 18
   2.4. Al treilea nivel de învăţământ 19
   2.5. Învăţământul pentru adulţi 22

3. Raporturile de dependenţă ale populaţiei tinere şi vârstnice faţă de populaţia aptă de muncă şi influenţele acestora asupra evoluţiei sistemelor de educaţie şi învăţământ în ultimele două decenii 23

4. Cheltuielile cu învăţământul la nivel mondial; principalele modalităţi de finanţare practicate în Europa şi America de Nord 27

5. Aspecte privind privatizarea celui de-al treilea nivel de învăţământ şi consecinţe ale acesteia în planul calităţii activităţii de pregătire a studenţilor 34

Bibliografie selectivă 43

1. În pragul unei ere noi - era capitalurilor intelectuale

Anii '90 au adus schimbări de largă perspectivă în imaginea de ansamblu a dezvoltării umane. Epoca în care substanţa capitalurilor prin limitele sale, impune prioritităţile în toate domeniile vieţii sociale este spre sfârşit Cunoaşterea, imaginaţia, ingeniozitatea de a rezolva problemele majore ale existenţei sunt, mai mult decât oricând, cei mai productiv capital, cea mai dorită monedă.

Lumea devine tot mai conştientă că distribuirea bunăstării sociale nu mai este atât o problemă de cantităţi, de alocare a bunurilor materiale cât, mai ales o problemă de alocare a accesului la cunoaştere şi la transformarea acesteia într-un nou tip de avuţie - capitalul intelectual. Rolul sistemelor de educaţie şi învăţământ în creşterea acestui tip de avuţie este vital. De aceea, abilităţile serviciilor de educaţie şi învăţământ, de a răspunde noilor imperative ale programului sunt vehement chestionate. Chiar şi viziunea filosofică asupra educaţiei şi învăţământului este în schimbare. Viitorul se anunţă din ce în ce mai complex şi, deci, mai imprevizibil Schimbările rapide impun decizii rapide şi deci, aplatizarea reţelelor ierarhice şi a birocraţiilor. Cine nu se adaptează dispare. Perspectivele unidimensionale sunt abandonate în toate domeniile. Faptul că serviciile de educaţie şi învăţământ constituie un aparat ia dispoziţia statelor, cu ajutorul căruia acestea imprimă un anumit gen de personalitate socială, este suspectat de tot mai multă lume. De-masificarea are deopotrivă conotaţii economice şi etice. Noile tehnologii ale informaţiei sunt în măsură să producă serii scurte de bunuri, unicate chiar, la costuri apropiate de cele ale produselor de masă. Importanţa factorilor de producţie convenţionali - pământul, capitalul financiar, munca etc. - se află într-o relativă scădere. Invenţia, inovaţia productivă trec pe primele locuri în topul intereselor oamenilor de afaceri ai viitorului.

Cererea internaţională pentru o mai bună informare despre scopurile şi performanţele atinse de diferite practici în educaţie şi învăţământ a crescut. Simultan s-a mărit şi nivelul de conştientizare asupra disparităţilor naţionale şi internaţionale, pe diferite criterii, din domeniul educaţiei şi consecinţele lor în planul securităţii economice şi sociale din ţările dezavantajate.

În anul 1990 - Anul Internaţional al Alfabetizării - cu prilejul Conferinţei Mondiale asupra Educaţiei pentru Toţi, a fost analizat întregul complex cultural, social şi economic, asociat cu persistenţa analfabetismului absolut şi funcţional în toate ţările. Factorii culturali au reţinut atenţia în mod deosebit Problema majoră limba vorbită şi limbi scrisă, obiectivele alfabetizării naţionale nu pot fi definite fără o referire explicită la limba (limbile) în care trebuie efectuată alfabetizarea. Indicatorii internaţionali asupra diversităţii lingvistice relevă că

Asia şl Africa Sub Sahariană care concentrează cel mai ridicat număr de analfabeţi (398 + 139 milioane)[1] au situaţii lingvistice extrem de complexe. În fiecare ţară din aceste zone, populaţia trebuie să înveţe cel puţin două limbi pentru a face faţă vieţii de zi cu zi.

Cu acelaşi prilej s-a estimat că în lume sunt vorbite peste 6.000 de limbi diferite, dintre care 12, de populaţii peste 10 milioane.[2] Deşi în ultimul deceniu diferenţele între nivelul de educaţie şcolară al femeilor comparativ cu cel al bărbaţilor s-au diminuat, atât la nivel global cât şi în toate marile regiuni ale globului, ele persistă încă şi au consecinţe durabile. S-a observat că în regiunile în care femeile au nivel de educaţie şcolară mai scăzut decât bărbaţii, rata analfabeţilor printre adulţi este mai mare. Acest indicator scade pe măsura reducerii dispariţiilor dintre nivelul de şcolarizare femei-bărbaţi. Cele mai mari diferenţe există în Asia de Sud, Africa Sub-Sahariană - şi unele state arabe.

Într-o perspectivă globală cele mai mari diferenţe între ţări apar în domeniul accesului la învăţământul superior. Înscrierile în învăţământul superior variază de la 5.591/100.000 locuitori în S.U.A sau 5.102/100.000 locuitori în Canada, la 21/100.000 locuitori în Republica Unită Tanzania sau 16/100.000 locuitori în Mozambic. Inegalităţile dintre ţări, în acest domeniu, au scăzut foarte puţin în ultimul deceniu.

Speranţa de viaţă şcolară[3] este net diferită de ia un continent la altul, de la o ţară la alta şi chiar în cadrul aceleaşi ţări, între bărbaţi şi femei (tabelul nr. 1).

---

[1] *World Education Report, 1993, UNESCO Publishing.*

[2] *Cele mai vorbite limbi din lume sunt: chineza (20,9% din populaţia lumii), engleza (11,5%), hindustana (8%), spaniola (6%), rusa (5,5%), araba (4%), bengaleza (3,4%), portugheza (3,1%), franceza (2,5%), japoneza (2,4%), malaeziana-indoneza (2,2%), germana (1,7%), World Education Report 1993, UNESCO Publishing.*

[3] *Speranţa de viaţă şcolară într-o anumită ţară, pentru un copil în vârstă de 5 ani, este definită ca numărul total de ani de învăţământul formal (în primul, al doilea şi al treilea nivel de învăţământ) pe care acesta se poate aştepta să-l primească în viitor, presupunând că posibilitatea ca el să fie înrolat în cadrul sistemului formal de educaţie, la orice vârstă viitoare, este egală cu rata înscrierilor curente pentru vârsta respectivă sau procentul înscrierii în şcoală pentru toate persoanele de vârsta respectivă.*

Acest indicator nu este relevant pentru diferenţele existente între ţări în privinţa calităţii serviciilor şi a eficienţei lor şi nu ia în calcul duratele diferite, ale anilor şcolari, de la o ţară la alta.

Tabelul nr. 1 - Speranţa de viaţă şcolară în zece ţări ale lumii (estimări pentru anul 1990)

Ţara	Număr de ani		Ţara	Număr de ani	
	Femei	Bărbaţi		Femei	Bărbaţi
Canada	16,5	15,5	Niger	1,4	2,8
S.U.A.	15,8	15,1	Guinea	1,6	3,9
Norvegia	14,9	14,3	Bangladesh	4,2	5,8
Franţa	14,7	14,1	Maroco	5,1	7,4
Noua Zee-landă	14,6	14,4	Rwanda	5,5	5,8

Sursa: World Education Report 1993, UNESCO Publishing.

Modelele regionale şi naţionale de dezvoltare ale sistemelor de educaţie şi învăţământ reflectă într-o mare măsură diferenţele existente în planul presiunii demografice şi al politicilor de investiţii. în anii mai recenţi aceste diferenţe au avut tendinţa de a se reduce, ca urmare a consensului tot mai larg asupra importanţei învăţământului pentru procesul de dezvoltare al fiecărei naţiuni. În acest context, pe plan internaţional, a crescut preocuparea pentru înlăturarea analfabetismului absolut (numărul analfabeţilor la nivel mondial, este de 948 milioane persoane[1]; deşi vor mai trece câteva decenii până ce numărul acestora se va apropia de zero, se poate afirma că omenirea se află în pragul depăşirii erei analfabetismului) şi pentru realizarea unui învăţământ modem, înalt calitativ. Dacă în urmă cu două decenii abilitatea de a scrie şi a citi constituia un criteriu de apreciere a progreselor ţărilor în domeniul învăţământului, în prezent, virtual, orice om poate dobândi o asemenea abilitate. La nivel mondial, una din cinci persoane este ori elev ori profesor într-o instituţie de învăţământ, in multe ţâri, dincolo de învăţământul formal (cel obligatoriu şi cel facultativ), educaţia informală şi activităţile de instruire profesională se desfăşoară îndeosebi la locurile de muncă (graficul nr. 1).

[1] *World Education Report 1991, UNESCO, Paris.*

Graficul nr. 1 - Mediul educaţiei şi învăţământului

În întreaga lume, mediul social preocupat de învăţarea formală sau informală se află într-o continuă schimbare. Deşi tendinţele globale în dezvoltarea educaţiei şi învăţământului, de-a lungul ultimului sfert de secol, sunt relativ simplu de identificat, acestea se concretizează eterogen pe diferite fracţiuni, la nivelul diferitelor ţări. Astfel, în unele zone geografice ca Europa, America de Nord, Extremul Orient, evoluţia evenimentelor se desfăşoară rapid, revoluţionând relativ frecvent bazele educaţiei şi învăţământului, în timp ce în alte zone ca Africa Sub-Sahariană, Asia de Sud şi statele arabe, schimbarea este mai lentă şi doar parţială.

Cuprinderea totală în instituţiile de educaţie şi învăţământ formale, In lume, a crescut în perioada anilor 70 - 80, cu 328 milioane persoane, cea mai mare creştere fiind dată de Africa, Asia, America Latină si Caraibe (315 mil.).

În ţările dezvoltate, creşterea a provenit din rata mai înaltă a populaţiei cuprinse în nivelele superioare de şcolarizare (43,7%), deşi nivelul înscrierilor în clasele elementare a scăzut datorită factorilor demografici.

Proporţia populaţiei între 6-23 ani cuprinsă în diferite nivele de învăţământ a crescut în toate regiunile lumii (între 22-35% în Africa Sub-Sahariană, între 63-68% în Europa, URSS şi între 81-85% în America de Nord) (anexa nr. 5)

Remarcabil este efortul ţărilor sărace de a investi în educaţie şi învăţământ, mai ales în deceniul opt (deşi în anii '80, doar jumătate din numărul de copii între 6-11 ani din Africa Sub- Sahariană, participau curent la o formă de educaţie instituţionalizată), cu toate că raporturile de dependenţă din cauza vârstei, în aceste ţări, au fost cele mai defavorabile.

Din perspectivă globală, educaţia formală s-a extins ca durată, începând din primii 2-3 ani de viaţă şi continuând chiar şi în anii maturităţii.

Având în vedere evoluţia previzibilă a ratelor de dependenţă din cauza vârstei şi dorinţa menţinerii unui nivel de trai cel puţin egal cu cel prezent, în toate ţările, în viitor se impune ca productivitatea muncii să crească, cel puţin proporţional cu creşterea nevoilor de consum. Aceasta presupune, printre altele, continua creştere a competenţelor, îndemânărilor şi mobilităţii profesionale a forţei de muncă angajate, ceea ce implică preocupări intense, din partea factorilor de putere şi decizie, pentru creşterea eficienţei investiţiilor în domeniul educaţiei şi învăţământului, pentru o calitate mai înaltă a conţinutului procesului instructiv-educativ. De aceea, multe ţări, printre care şi cele din Europa de Est iniţiază transformări radicale în domeniul educaţiei şi învăţământului. Calea spre realizarea noilor structuri nu este lipsită de dificultăţi. Nimeni nu dispune de soluţii universal valabile. De multe ori metodele sunt gândite şi adaptate din mers. Nu există nici un precedent ce ar putea servi drept exemplu. Toate acestea sunt cu atât mai valabile, cu cât fiecare ţară constituie un caz particular, din punct de vedere al moştenirii de la care porneşte pe plan cultural, demografic, social şi economic.

În România, mai mult decât în alte ţări prin crearea bazelor şi aplicarea unei reforme a educaţiei şi învăţământului se dovedeşte a fi un proces extrem de controversat şi chiar contradictoriu. Criza educaţiei şi învăţământului din România nu poate fi demontată prin decizii luate peste noapte. Mentalităţile oamenilor, structurile instituţionale, calitatea conţinutului cunoaşterii transmise, metodele de transmitere şi formare a noilor generaţii, criteriile de selecţie constituie tot atâtea dileme şi teme de meditaţie pentru factorii de decizie. Toate acestea constituie, în fapt, cheile potenţiale de dezamorsare a tuturor crizelor care ameninţă societatea românească pe termen mediu şi lung.

2. Caracteristici comune şi particularităţi ale sistemelor actuale de educaţie şi învăţământ

Datorită împrumuturilor culturale şi fenomenelor de convergenţă a societăţilor tradiţionale către civilizaţia industrială, s-a produs, în timp, o relativă omogenizare a structurilor educaţiei si învăţământului, în ceea ce priveşte prezenţa nivelelor majore de pregătire: nivelul preşcolar, primar, secundar, post secundar sau superior şi învăţământul pentru adulţi.

Componenţa specifică a fiecărui sistem constituie însă un răspuns la nevoile recunoscute, la nivelul sistemului de a realiza o anumită structură socio-culturală şi de a da un profil adecvat, la perspectivele naţionale de dezvoltare, calificării forţei de muncă. Totuşi, nu doar structura socio-culturală vizată, profilul calificării forţei de muncă, ori volumul resurselor Investite în educaţia şcolară, influenţează configuraţia sistemelor şi calitatea rezultatelor obţinute, ci şi deosebirile de accent pe preselecţie, selecţie, pe spiritul competitiv şi performant imprimat elevilor şi studenţilor.

În principiu, accesul în diferite instituţii de educaţie şi învăţământ poate avea loc pe criterii simple (limită de vârstă, opţiune personală, trecerea anumitor teste de cunoştinţe sau aptitudini, criterii economice etc.) sau pe criterii complexe, care pot întruni două sau mai multe criterii simple.

Elasticitatea mai marc sau mai mică a structurilor poate influenţa, de asemenea pozitiv sau negativ evoluţia performanţelor şcolare şi universitare. În cele ce urmează, vom observa cum aceasta condiţionează rezultatele proceselor de pregătire şcolară şi universitară, pe etape şi pe ansamblu.

2.1. Educaţie preşcolară

Cercetările psihoterapeutice au demonstrat că prezenţa grădiniţei în viaţă preşcolarilor are multe consecinţe pozitive, printre care menţionăm:

- creşterea capacităţii intelectuale a copiilor cu până la 70% (evaluabilă la momentul înscrierii în şcoala primară); acest efect de diferenţiere se menţine mulţi ani: de obicei, psihologii compară primii ani de viaţă ai fiinţei umane cu o adevărată "perioadă geologică", prin urmările pe care aceştia le pot avea pentru dezvoltarea personalităţii, insistând pe importanţa intervenţiei, în această etapă, în sensul dezvoltării aptitudinilor esenţiale:
- are un rol hotărâtor în egalizarea şanselor de reuşită şcolară, mai ales pentru copii proveniţi din medii socio-culturale dezavantajate; acest nivel de educaţie pregăteşte fiecare copil pentru un viitor mai drept, asigurând, ceea ce francezii numesc "realizarea unei compensaţii reuşite".

- ameliorează efectul de stagnare care apare în dezvoltarea personalităţii copiilor, ca urmare a şocului psihic ce însoţeşte abordarea şcolii primare etc.

Cu toate acestea, o trăsătură generală a acestui nivel de educaţie, este caracterul opţional al frecvenţei, în toate ţările. Aceasta face ca proporţiile copiilor între 3-6 ani (sau 2-5 ani) cuprinşi în aceasta formă de pregătire să fie extrem de inegale de la o ţară la alta şi chiar între regiuni diferite ale aceluiaşi stat (anexa nr. 1). Totuşi, în prezent, în lume, 1 din 3 copii participă la o formă de educaţie preşcolară (comparativ cu 1 din 6 în anul 1975).

Şi în ţările în curs de dezvoltare, în ultimele două decenii, a crescut participarea copiilor la programele de educaţie preşcolară, de 1 la 15 în anul 1975 la 1 la 5 în anul 1988 (deşi creşterea s-a realizat preponderent pe seama copiilor din mediul urban, ce provin din familii şcolarizate).

Pe lângă cauzele de ordin conjunctura! care au contribuit la această evoluţie, un rol deosebit îl are creşterea dorinţei părinţilor de a asigura un start reuşit copiilor lor în şcoala primară. Dar a distinge, la nivel global, care este ponderea fiecărei cauze în formarea acestui trend este extrem de dificil, datorită lipsei unor date sistematice şi datorită numeroaselor forme de educaţie şi supraveghere a preşcolarilor. Unele ţări accentuează conţinutul educativ al programelor, angajând personal mai întâi calificat în acest domeniu.

În majoritatea ţărilor dezvoltate, educaţia preşcolară conţine două trepte. In Franţa grădiniţele funcţionează ca şcoli materne (pentru copii mai mici de 3 ani) şi clase afiliate şcolilor primare. Totuşi, copiii de 6 ani care se dovedesc inapţi fizic, psihic sau intelectual de a aborda cursul preparator al şcolii primare, sunt selectaţi în clase de aşteptare unde se practică metode pedagogice particularizate, uneori adaptate fiecărui caz, în scopul eliminării cât mai rapide a dezavantajului şi redării copiilor respectivi, fluxului educaţional normal. În Marea Britanie, copiii peste 4 ani urmează cursul educativ în aşa-numitele "grupuri de joacă informale", organizate din iniţiativa părinţilor, ori a unor segmente sociale voluntare (ex.: Asociaţia Grupurilor de Jocuri pentru Preşcolari). În SUA, organizarea reţelei de servicii pentru educaţia preşcolară este extrem de diversă de la stat la stat şi chiar în cadrul aceluiaşi stat, care reuneşte comunităţi etnice diferite. Există două categorii de unităţi preşcolare: kindergarten - care poate fi organizată ca un prim nivel al unei şcoli elementare, ori ca parte a unei "kindergarten school" separate; în unele state, aceasta se mai numeşte şi "preprimary" sau "junior school" A doua categorie, o constituie "nursery school" care continuă educaţia copiilor ce ies din kindergarten (după cel puţin 1 an), în vederea integrării şcolare; clasele de acest tip sunt organizate în cadrul şcolilor elementare sau ca parte a unei "nursery school" separate.

În cadrul sistemelor cercetate se remarcă prezenţa claselor pregătitoare şi, în multe ţări, a celor de aşteptare destinate atenuării şocului trecerii de la o formă de educaţie concentrată pe importanţa jocului, la o educaţie mai

directivă. Funcţionarea acestor clase presupune existenţa unor mecanisme eficiente de selecţie şi depistare atât a copiilor cu probleme de dezvoltare-adaptare, cât şi a celor supradotaţi, care au la dispoziţie programe speciale de pregătire.

2.2. Învăţământul obligatorul

La scară mondială, învăţământul obligatoriu include în cele mai multe cazuri nivelul primar şi primul ciclu ai învăţământului secundar (excepţii, în Europa; Bulgaria, Polonia şi Portugalia). în Europa durata învăţământului primar variază între 4 şi 8 ani, în timp ce învăţământul obligatoriu durează între 6 ani (Portugaiia) şi 12 ani (RFG şi Belgia) (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2 - Durata învăţământului obligatoriu şi a primului nivel de învăţământ în ţările Europei şi URSS.* Rata brută a înscrierilor în primul nivel de învăţământ (R.B.I.) în anii 1980 şi 1990

Ţara	Durata de ani a		R.B.I. %	
	învăţământului obligatoriu	primul nivel de învăţământ	1980	1990
0	1	2	3	4
Albania	8	8	113	101
Austria	9	4	99	101
Belgia	12	6	104	100
Bulgaria	8	8	98	95
Cehoslovacia	10	8	92	94
Danemarca	9	6	96	96
Finlanda	9	6	96	99
Franţa	10	5	111	109
R.D.G	10	4	108	106
R.F.G.	12	4	99	107
Grecia	9	6	103	99
Ungaria	10	8	96	90
Islanda	8	6	99	101
Irlanda	9	6	100	103
Italia	8	5	100	93
Olanda	11	8	100	102
Norvegia	9	6	99	100

0	1	2	3	4
Polonia	8	8	100	98
Portugalia	6	6	123	118
România	10	8	102	92
Spania	10	5	109	109
Suedia	9	6	97	99
Marea Britanie	11	6	103	105
Iugoslavia	8	4	100	94
U.R.S.S.	10	5	104	89

** fosta URSS*
Sursa: World Education Report, 1993, UNESCO Publishing

Cele mai complexe structuri ale învăţământului obligatoriu funcţionează în ţările dezvoltate ale Europei de Vest: Franţa, Marea Britanic, Suedia şi celelalte ţări nordice.

În Franţa, învăţământul primar constituie veriga cea mai stabilă şi mai puţin controversată, având ca finalitate pregătirea elevilor pentru abordarea optimă a celorlalte nivele de învăţământ. În funcţie de statutul lor juridic, şcolile primare pot îi obligatorii (fiinţează în acele localităţi care prin lege au obligaţia de a le înfiinţa şi susţine) sau facultative (funcţionează în localităţile care nu au această obligaţie). Şcolile obligatorii sunt de trei categorii:

- şcolile ordinare - cele mai frecvente, cu clase în majoritate mixte;
- şcolile speciale de băieţi sau de fete;
- şcolile de cătun (în localităţile mici). Şcolile facultative sunt de două categorii:
- şcolile pur facultative (de fete, în localităţile cu o populaţie sub 500 locuitori);
- şcolile convenţional obligatorii (cursul pregătitor anexat şcolilor elementare).

Când numărul mic al populaţiei şcolare justifică acest lucru, numărul claselor este mai mic decât cel al anilor de şcolaritate. Dar chiar şi în localităţile mici, copii cu deficienţe de ordin senzorial sau intelectual sunt. şcolarizaţi în clase separate în cadrul şcolilor obişnuite.

Primul ciclu al învăţământului secundar, ca şi învăţământul superior, constituie cele mai controversa le verigi ale învăţământului francez actual.

Tipuri de şcoli secundare:

- colegiul de învăţământ secundar - instituţie fundamentală menită să realizeze o sinteză între unitatea şi diversitatea scopurilor învăţăturii (unitate - egalizare a şanselor şi posibilităţilor de orientare şcolară şi diversitate - ca adaptare a şcolii la personalitatea elevului şi dinamica economico-socială). Este structurat pe trei secţii: secţia I (de tip liceu),

organizată pe modelul vechilor licee, centrată pe studii clasice (limba greacă, latină) şi pe studiul limbilor străine, permiţând realizarea unui învăţământ de tip lung; este secţia cu cea mai mare concurenţă şi cu cel mai înalt nivel de calificare al personalului didactic; secţia a II-a - de tip colegiu de învăţământ general, are personal didactic provenind din rândul institutorilor (mai puţin specializaţi); cuprinde elevi cu rezultate şcolare medii şi cu unele dificultăţi în însuşirea unor discipline; metodele pedagogice sunt mai personalizate; secţia a III-a - numită şi "de tranziţie" - reuneşte elevii cu un ritm mai lent de învăţare, cu mari dificultăţi la însuşirea anumitor discipline; practică o individualizare mai mare a metodelor psiho-pedagogice. Teoretic, această secţie are rolul de a realiza tranziţia elevilor spre celelalte două secţii, considerate normale; dar practic este o secţie închisă, unde doar un număr restrâns de elevi pot să-şi depăşească dezavantajele. De obicei, aceştia încheie şcoala mai devreme şi după o oarecare pregătire practică, intră în viaţa activă;

- colegiul de învăţământ generat care provine din vechile "cursuri complementare" (în trecut era o anexă a şcolii primare);
- primul ciclu de tip liceu, care funcţionează în cadrul liceelor.

În Marea Britanie, învăţământul primar şi gimnazial este mixt. în proporţie de 88%, în Anglia şi Wels, 66% în Irlanda de Nord şi în Scoţia 100%. Majoritatea şcolilor secundare sunt nemixte, deşi numărul şcolilor mixte este în creştere. În Anglia şi Wales există şcoli de comitat şi şcoli voluntare (înfiinţate de confesiunile religioase). Aproximativ 1/3 din cele 23.650 şcoli primare şi secundare în Anglia, sunt voluntare (anglicane sau romano-catolice). În Irlanda de Nord există trei tipuri de şcoli primare: cele controlate (publice), cele voluntare (romano- catolice) şi şcolile de gramatică, voluntare (romano-catolice sau a altor culte). în Anglia, Wales şi Scoţia, prin lege, părinţii au dreptul de a opta pentru tipul de educaţie al urmaşilor lor.

Peste 90% din copiii din Anglia şi Wales urmează şcoli comprehensive care admit copii fără referinţe despre aptitudini şi realizează o pregătire de nivel general. Programele şcolare sunt complexe, oferind multe posibilităţi de opţiune. Ciclul şcolar secundar se poate încheia la vârsta 16 ani în şcolile mijlocii, sau la 18 ani, în şcolile combinate. Şcolile secundare de gramatică primesc elevi la vârsta de 11 ani, în urma unei selecţii pe bază de aptitudini.

În Irlanda de Nord, învăţământul secundar este organizat de-a lungul unor linii selective bazate pe un sistem de teste, dar există şi şcoli secundare non-selective.

În Suedia, învăţământul obligatoriu este structurat în 3 cicluri: elementar, mediu şi superior, fiecare cu o durată de 3 ani.

În primele două cicluri, şcolarizarea se face de către învăţători care predau toate materiile, ia toţi elevii (cu unele excepţii, - ex. lucrul manual), iar în ultimul ciclu, prin profesori diferiţi pentru fiecare materie. în ultimul ciclu se

introduc şi o serie de discipline opţionale (15% din numărul total de ore), elevii fiind astfel regrupaţi. În clasa IX-a numărul materiilor la alegere este 9 din care 4 au profil practic, iar 5 teoretic. Săptămânal, elevii practică o muncă, tot la alegere după interesul fiecăruia. Tot în clasa IX-a elevii efectuează două săptămâni de practică la diferite locuri de muncă în scopul realizării unei mai bune orientări profesionale.

În Suedia, noţiunea de "clasă" are un înţeles particular. Clasa a IX-a cuprinde în ore diferite, elevi diferiţi, în funcţie de opţiuni. Deşi elevii îşi însuşesc aceleaşi discipline învaţă aceleaşi materii ei pot avea vârste diferite (un elev poate 11 de exemplu, la o materie în clasa VII-a, iar la o altă materie în clasa VIII-a). Începând din ciclul mediu, ziua de studiu nu mai este secţionată în ore de câte 40 minute, ca în ciclul întâi, ci în schimburi de câte 120 minute, în fiecare schimb asigurându-se predarea a 2-3 materii. Deosebiri sunt şi în profilul cadrelor didactice, ca urmare a necesităţii unora de a preda unor grupe eterogene de elevi, care şi-au ales aceleaşi discipline de pregătire.

În Danemarca, după şcoala primară (anul al V-lea) elevii pot opta între secţii (dacă numărul elevilor permite crearea de clase paralele) în funcţie de profilul aptitudinilor, intereselor şi cunoştinţelor lor. In ultimii trei ani, ţinând cont de necesităţile economico-sociale, organele locale pot aproba înfiinţarea în cadrul şcolii a unui curs practic denumit "secţie reală". De remarcat, caracterul opţional al multor discipline din ultimii trei ani, introduse cu scopul de 'a facilita trecerea la însuşirea unei materii cu caracter practic, pentru acei elevi care după şcoala obligatorie nu mai doresc să continue studiile. Autorităţile locale dispun de mari posibilităţi de intervenţie în programele şcolare, orientându-le în sensul creşterii gradului de integrare al acestora în natura necesităţilor şi problemelor locale. În scopuri experimentale au fost menţinute şcoli cu profil special, datând de mai multe secole (un pension din anul 1565 şi altul din 1586, precum şi câteva şcoli primare experimentale).

În Finlanda învăţământul obligatoriu durează 9 ani. Până în clasa a IV-a elevii primesc, ca şi în celelalte ţări scandinave, cunoştinţe comune. De la clasa a VIII-a la a IX-a au libertatea de a alege unele discipline, pe lângă cele obligatorii, realizându-se astfel o diferenţiere a grupurilor de elevi după aptitudini şi nivel de cunoştinţe. Un loc special în cadrul disciplinelor obligatorii îl au limbile străine (suedeza, engleza, germana, franceza, rusa etc.). Învăţământul secundar se efectuează în două cicluri: cel inferior (al juniorilor) şi cel superior (de nivel liceal).

În S.U.A. structura organizatorică a învăţământului primar şi secundar este relativ mai simplă, cuprinzând: "elementary school" - şcoala primară care poate dura între 6-8 ani şcolari şi este obligatorie; "junior high school" - şcoala secundară organizată separat; "senior high school" - şcoală care desăvârşeşte educaţia secundară, invariabil precedată de "junior high school", în acelaşi sistem. Cu excepţia nivelului "senior high school", celelalte sunt non-selective, iar durata învăţământului obligatoriu variază de la stat la stat.

Observăm deci, că soluţiile alese de aceste ţări pentru organizarea reţelei primare şi gimnaziale diferă net între ele (multe elemente de asemănare prezentând doar ţările nordice). În cadrul celor mai multe sisteme, există tendinţa de a opera o selecţie riguroasă în rândurile elevilor care vor urma anumite şcoli pe criterii complexe. Dintre aceste criterii nu lipsesc stadiul de pregătire dobândită până ia nivelul respectiv şi profilul aptitudinilor accentuându-se tendinţele selective prezente la nivelul cursului preparator pentru şcoala primară. O notă specială creează şcolile organizate pentru cei cu o adaptare mai dificilă şi cu performanţe intelectuale mai scăzute. Aceste şcoli se remarcă prin gradul mai înalt de individualizare a metodelor practicate în scopul recuperării elementelor de dezavantaj.

O idee valoroasă, credem este aceea de a introduce obiecte de studii opţionale, chiar la nivelul învăţământului elementar. Acest fapt contribuie la creşterea şanselor de formare şi afirmare a profilului intelectual al elevilor, facilitându-se o orientare profesională mai firească.

Interesantă este, în opinia noastră, şi practica suedeză care reuneşte, la nivele de învăţământ similare şi aceleaşi discipline de studiu, elevi de vârste diferite care vor obţine în final, calificări diferite, având în comun doar interesul pentru **o anumită** disciplină. Această manieră de structurare a cursurilor dă posibilitatea obţinerii în final, a unor personalităţi diverse şi complexe, micşorând gradul de uniformizare a profilului de pregătire.

Menţionăm că, în domeniul învăţământului primar şi gimnazial, unele ţări au organizat o serie de experienţe cu scopul de a îmbunătăţi structura organizatorică a sistemului cât şi metodele pedagogice (de exemplu: organizarea unor şcoli cu limba de predare alta decât cea maternă, sau axate pe învăţarea matematicilor moderne, şcoli de muzică şi alte arte etc.).

2.3. Învăţământul secundar - ciclul al doilea (liceal, profesional)

În majoritatea ţărilor, ciclul al doilea al învăţământului secundar este structurat, în esenţă, pe două filiere: una care deschide calea unui învăţământ de tip lung, de cultură generală sau tehnică (aceasta din urmă realizează şi o anumită iniţiere profesională) şi una de tip scurt (2 ani) puternic orientată profesional. Acest model structural este de inspiraţie franceză.

În Marea Britanie, elevii între 12-16 ani pot urma un sistem flexibil de cursuri profesionale bazate pe module sau unităţi scurte de studii, în şcoli si colegii unde se predau discipline ce vizează afacerile, administraţia ori ingineria şi producţia industrială. învăţământul profesional şi tehnic urmează o schemă elaborată de Departamentul Angajărilor în Muncă. Acesta lucrează în cooperare cu Departamentul Educaţiei şi acordă calificări recunoscute pe plan naţional. Aceste şcoli permit ca elevii să urmeze în paralel şi alte şcoli sau colegii.

În ţările nordice, învăţământul liceal şi cel profesional prezintă mari similitudini cu cel al Suediei, unde învăţământul liceal, de 4 ani, vine în continuarea şcolii obligatorii de 9 ani. Această formă de învăţământ prezintă cinci profiluri: tehnologic, ştiinţe naturale, economic, ştiinţe sociale şi arte. Acestea, la rândul lor sunt divizate în subramuri. În ultimele clase, elevii sunt supuşi periodic unor teste standardizate la nivel naţional, după ce în primii ani au primit o solidă instrucţie prin studiu independent, îndrumat doar principial. Un alt tip de şcoală este şcoala secundară de gradul al doilea, orientată mai mult pe domenii practice, cu doar trei "linii"; tehnologie, economie şi ştiinţe sociale. Există şi şcoli secundare specializate, cu o durată de doi ani profilate pe anumite domenii. Şcolile profesionale, de tip lung sau scurt ocupă ponderea cea mai mare în totalul unităţilor şcolare de acest nivel atât în cadrul reţelei şcolare suedeze, cât şi ale celorlalte ţări nordice.

Accesul la acest nivel de învăţământ, în toate ţările, se face pe criterii complexe din care adesea nu lipsesc cele legate de dovedirea anumitor aptitudini, şi a unui nivel minim de cunoştinţe (graficul nr. 2).

În unele regiuni ale lumii au avut ioc, în ultimii ani, schimbări în proporţiile diferitelor profile de învăţământ secundar (pedagogie, profesional, general) dar în cele mai multe, a predominat învăţământul general.

Înscrierile în şcolile pedagogice de nivel secundar s-au menţinut ridicate în ţările Africii şi mai reduse în America Latină şi Caraibe. în ambele zone există tendinţa ca trendul înscrierilor în acest tip de şcoli să scadă, pe măsură ce ţările respective impun ca pregătirea cadrelor didactice să fie de nivel superior.

Învăţământul secundar profesional a avut o pondere dominantă în America Latină, Caraibe, Europa şi U.R.S.S., spre deosebire de Africa, statele arabe, Asia şi America de Nord. Cel mai înalt nivel al înscrierilor în învăţământul secundar profesional s-a înregistrat în Europa şi URSS, iar dintre ţările est-europene, în România.

2.4. Al treilea nivel de învăţământ

Spre deosebire de nivelul anterior relativ mai simplu, al treilea nivel de învăţământ este atât în fiecare ţară, cât şi pe ansamblu, de o complexitate extremă. În toate zonele lumii, expansiunea învăţământului la nivelul al treilea a fost însoţită de creşterea diversităţii şcolilor post-secundare si a instituţiilor de învăţământ superior. Creşterile care au avut loc în anii '70 (anexa nr. 2) se pare că totuşi, nu au fost pe deplin absorbite de nevoile de resurse umane ale anilor '80. Efectele acestor politici de dezvoltare a învăţământului post-secundar sunt resimţite şi astăzi - dovadă ratele înalte ale şomajului în multe ţări, în care ponderi importante sunt date de şomerii cu studii superioare.

În ceea ce priveşte structurile ce fiinţează, în prezent, în lume, la acest nivel de învăţământ, în ciuda diversităţii, remarcăm şi similitudini majore apărute ca urmare a împrumuturilor culturale masive realizate de ţările în curs

de dezvoltare, care au fost colonii ale marilor puteri. Unul dintre cele mai penetrante modele structurale s-a dovedit a fi modelul francez.

În prezent, în Franţa, învăţământul superior este orientat pe două filiere: filiera universitară şi filiera şcolilor superioare. Prin filiera universitară, accesul este liber. Pregătirea teoretică generală de nivel academic este urmată spre finalul studiilor de o adâncire a specializării centrată pe disciplinele fundamentale. Există şi structuri universitare cure pregătesc profesionişti în medicină, drept etc. Studiile universitare sunt structurate pe 3 cicluri, fiecare a câte 2 ani, cu finalităţi diferite: ciclul întâi - pluridisciplinar, de formaţie generală şi largă viziune asupra lumii; ciclul al II-lea - trecerea la specializarea pe un domeniu fundamental; ciclul al III-lea - pregătirea pentru obţinerea doctoratului într-o anumită specialitate.

În afara doctoratului de ciclul al III-lea mai există şi doctoratul de stat care se obţine prin susţinerea unei teze, ca rezultat al unor cercetări personale îndelungate, cu contribuţii originale în domeniu. Durata 5-6 ani, uneori chiar mai mult.

Instituţiile neuniversitare, nu mai puţin prestigioase, denumite şi "marile şcoli" creează specialişti de avangardă în ştiinţe şi tehnică. Aceste şcoli, spre deosebire de universităţi operează la admitere o selecţie extrem de severă.

În S.U.A., nivelul al III-lea de învăţământ are o durată medie de 4 ani şi se efectuează în universităţi şi colegii. Accesul în diferite facultăţi este, *in* general, liber dar, în unele cazuri, sunt impuse examene de admitere sau diferite teste. Colegiile pot funcţiona ca subdiviziuni ale universităţii sau ca instituţii independente care urmează şcolii secundare, oferind programe de arte libere, ştiinţe sau cursuri profesionale. Community college - cu durate de 2 ani asigură o instruire adaptată nevoilor comunităţilor în cadrul căreia fiinţează, dând posibilitatea transferului în instituţii ce permit obţinerea unei licenţe; junior college - cu durata de 2 ani pregăteşte tehnicieni şi conferă titlul de "academic associate degree"; semiprofessional school - cu durata de 2 ani pregăteşte personal pentru munca de secretariat, management, comerţ etc. şi acordă titlul de "associate degree". Professionai school - diviziune a unui colegiu sau a unei universităţi, admite studenţii, pentru unele cursuri, doar dacă au absolvit studiile secundare, iar pentru altele, doar pe cei ce au absolvii un curriculum profesional, într-un colegiu de arte sau ştiinţe. Graduate school - diviziune a universităţii, oferă studii liberale sau în ştiinţe şi pretinde pentru admitere, diploma de licenţă; se finalizează cu master sau doctorat. Universitatea - instituţie complexă, cuprinde facultăţi de arte liberale şi ştiinţe, două sau mai multe "professionai schools" şi o "graduate school". Acordă grade academice superioare: doctor, master.

În Marea Britanie învăţământul superior şi post liceal este, de asemenea structurat foarte complex; el este comparabil cu cel din S.U.A; se desfăşoară în universităţi, politehnici, colegii de învăţământ superior, cu profil tehnologic, arte, agricol şi horticol, pedagogic, filologic etc.

În 1990, peste 1 milion de studenţi au fost cuprinşi în această reţea. Unul clin scopurile declarate ale guvernului englez este acela de a înclina balanţa în favoarea cursurilor ştiinţifice, tehnologice şi profesionale. în acest sens, în anul universitar 1989-1990 au fost prevăzute, în plus un număr de 5.000 locuri în politehnici şi alte instituţii cu profil ingineresc, informatică şi alte discipline înrudite. Programul pentru Inginerie şi Tehnologie iniţiat în anul 1985 a înglobat 47 universităţi în Regatul Unit (în 1945 erau 17), care au libertate academică completă în privinţa angajării personalului didactic, admiterii studenţilor şi stabilirii gradului de instruire pretins absolvenţilor. Admiterea în aceste universităţi are loc pe criteriul nivelului de pregătire la înscriere. De aceea, admiterea la aceste şcoli este precedată de o pregătire specială de 1-2 ani, realizată în clase pregătitoare organizate de anumite licee. Accesul la aceste clase se face pe criterii de înaltă valoare intelectuală. Cursurile universitare durează între 3 şi 6 ani. Titlurile acordate sunt: "bachelor of art" sau "bachelor of science" pentru gradul întâi "master of science" pentru gradul al II-lea şi "doctor of phiiosophy".

În ţările nordice, pregătirea superioară se asigură prin universităţi, colegii şi şcoli superioare. Accesul are loc pe bază de examen de admitere. O importantă specială se acordă pregătirii profesionale. Sunt admişi tineri care au absolvit o formă de învăţământ de nivel liceal sau secundar. În unele universităţi nu se poate intra fără a fi prestat o anumită activitate practică în producţie. După obţinerea licenţei (6 ani), urmează alţi 3-4 ani de studii pentru obţinerea doctoratului.

Ce! mai mare număr de locuri, în învăţământul superior în. anul 1988, în majoritatea ţărilor din Europa şi fosta U.R.S.S., a fost oferit în domeniul studierii ştiinţelor naturale, ingineriei, agriculturii, dreptului şi ştiinţelor sociale (anexa nr. 3). În cadrul ţărilor europene, România deţinea repartiţia cea mai puţin echilibrată.

Complexitatea şi diversitatea soluţiilor adoptate de diferite ţări pentru organizarea accesului în învăţământul superior rezultă atât din volumul diferit al resurselor alocate acestui scop cât şi din nevoile specifice de pregătire a studenţilor, în vederea practicării unor viitoare activităţi utile. Oricum, acolo unde accesul în învăţământul superior este liber, selecţia este extrem de exigentă pe parcursul anilor de pregătire, obţinându-se, în final, performanţe nu mai puţin prestigioase decât cele ale instituţiilor ce practică o selecţie riguroasă ia admitere. Observăm însă că, acolo unde resursele alocate susţinerii acestor instituţii sunt cu mult sub nivelul cererii, se practică o preselecţie a capacităţilor la admitere. Având în vedere că, în majoritatea ţărilor din Europa de Vest, cursurile universitare nu sunt gratuite, iar taxele de participare la examene nu sunt neglijabile, se explică de ce acele universităţi nu se confruntă cu acelaşi gen de probleme ca ale universităţilor din estul Europei, unde învăţământul superior a fost gratuit sau cu înlesniri de plată, dar cronic subalimentat cu resurse economice.

2.5. Învăţământul pentru adulţi

Deşi prezent în mod inegal în interiorul diferitelor sisteme de educaţie învăţământul pentru adulţi ocupă un loc important în preocupările specialiştilor, în ţările cu o mai veche tradiţie democratică, acesta beneficiază de structuri evoluate şi eficiente. în majoritatea ţărilor, începuturile, în acest domeniu, au fost condiţionate de necesitatea rezolvării unei probleme sociale curente-şomajul.

În prezent, în SUA, învăţământul pentru adulţi se adresează atât celor neocupaţi cât şi celor ocupaţi, care doresc să-şi crească nivelul calificării, să dobândească o nouă calificare, sau universitarilor care urmăresc să-şi însuşească noile dezvoltări tehnologice. Un alt grup de cursuri se adresează celor interesaţi în perfecţionarea profesională specifică unei ramuri. Pe lângă acestea, sunt organizate cursuri pe teme sociale şi politice. Accesul este, în general, liber, dar sunt şi unele cursuri la care se impun examene de admitere.

Personalul didactic este format din profesori universitari care, pe lângă sarcinile de cercetare şi învăţământ, s-au calificat special pentru pregătirea adulţilor. Cursurile au loc seara sau la sfârşitul săptămânii şi în vacanţele de vară. Mijloacele folosite pentru predarea acestor cursuri sunt numeroase. De exemplu, Institutul Coastlive Communiţy College creat în 1976, utilizează o staţie de televiziune pentru îndrumarea a 20.000 cursanţi din câmpul muncii, fără a uza de o clădire specială sau de profesori angajaţi permanent. Un număr de 850 cadre didactice sunt angajate simultan în această activitate, în timp ce aproximativ 142.000 bibliotecari şi 172.000 ajutori bibliotecari, tehnicieni sau funcţionari de biblioteci facilitează acea-stă activitate.

În Marea Britanie, mai mult de o treime din populaţia adultă şi tânără beneficiază în prezent de avantajele absolvirii unei forme de învăţământ post-şcolare (în 1965 era 1/5). învăţământul pentru adulţi se desfăşoară în universităţi, colegii, centre de învăţământ pentru adulţi, în corpuri publice voluntare. În anul universitar 1986-1987, în jur de 700.000 adulţi au desfăşurat o activitate de pregătire sau recalificare.

Sistemul de învăţământ pentru adulţi al ţărilor nordice funcţionează prin intermediul universităţilor populare şi al altor şcoli pentru adulţi. Durata cursurilor variază funcţie de numărul participanţilor şi de programul adoptat (de la 3 la 10 luni, sau 2-3 săptămâni în timpul vacanţelor de vară). Cursanţii optează pentru domeniile lor de interes. Nu se dau examene sau diplome la terminarea cursurilor. O altă formă de învăţământ pentru adulţi este şcoala de reluare, care deşi nu are un profil profesional, poate ajuta la ocuparea unui anumit loc de muncă. Mai există şî şcolile serale pentru adulţi, la care nu predau profesori ci specialişti şi/sau practicieni cu o bogată experienţă în disciplina cursului (se desfăşoară câte două şedinţe săptămânal). Şcolile populare superioare serale sunt orientate pe domenii artistice, culturale sau ştiinţifice.

3. Raporturile de dependenţă ale populaţiei tinere şi vârstnice faţă de populaţia aptă de muncă şi influenţele acestora asupra evoluţiei sistemelor de educaţie şi învăţământ în ultimele două decenii

Deşi în prezent, trendul demografic al omenirii (anexa nr. 4) constituie o provocare în raport cu idealul "educaţie pentru fiecare" totuşi, schimbarea structurii vârstelor populaţiei a condus la reducerea treptată a sarcinii celor aflaţi în activitate, care prin efortul lor susţin noile generaţii în diferite stadii ale proceselor de învăţământ.

În ultimul deceniu, a crescut proporţia tinerilor care au intrat în activitatea productivă, cu un nivel de instruire ridicat. Populaţia sub vârsta de 15 ani este concentrată, în principal, în ţările Africii, Asiei, Americii Latine şi Caraibelor.

În ţările dezvoltate, deşi numărul total ai populaţiei sub 15 ani a scăzut, în prezent, acesta pare să se fi stabilizat.

În lume, în prezent din 8 copii sub vârsta de 15 ani, 7 trăiesc în ţările în curs de dezvoltare (în Africa Sub-Sahariană, jumătate din populaţia totală se află sub vârsta de 15 ani, spre deosebire de numai o cincime, în America de Nord, Europa şi Japonia),

Pentru fiecare copil între 6-14 ani, în ţările în curs de dezvoltare, în anul 1990, reveneau 3 adulţi activi economic (între 15-64) ani, pe când în ţările dezvoltate, acest raport era de 1 la 5 (tabelul nr. 3).

În ultimile două decenii, dependenta populaţiei de vârstă şcolară a scăzut în toate regiunile lumii, cu excepţia Africii Sub-Sahariene, unde acest raport se va îmbunătăţi abia la sfârşitul secolului Tendinţa generală este ca diferenţele între aceste rapoarte să se micşoreze. '

În acelaşi interval, în toate regiunile, cu excepţia statelor arabe, numărul populaţiei vârstnice a crescut, atât în cifre absolute cât şi relative (raportat la populaţia aptă de muncă). Este de aşteptat ca trendul să crească în secolul viitor. Implicaţiile indirecte ale acestui fapt, asupra dinamicii investiţiilor în educaţie şi învăţământ vor fi foarte mari. Restricţiile de ordin economic vor deveni tot mai severe, deoarece o mare parte a resurselor vor trebui alocate întreţinerii şi asistării populaţiei vârstnice.

Singura regiune a lumii unde în ultimile două decenii atât raportul de dependenţă al tinerilor cât şi *cel* al vârstnicilor faţă de populaţia activă a crescut, a fost Africa Sub-Sahariană, unde sarcina populaţiei active economic a fost cea mai mare.

În celelalte regiuni, creşterea raporturilor de dependenţă ale populaţiei vârstnice faţă de populaţia activă a fost mai rapidă decât descreşterea raporturilor de dependenţă ale populaţiei între 0-14 ani.

Tabelul nr. 3

Raporturile de dependenţă ale tinerilor şi vârstnicilor în diferite regiuni ale lumii(%)

Grupuri de ţări	1970			1980			1990[1)]			2000[2)]		
	C	S	V	C	S	V	C	S	V	C	S	V
TOTAL[3)]	65,7	36,3	9,5	59,9	35,1	10,1	52,6	29,7	10,1	50,6	29,2	10,9
Ţările în curs de dezvoltare	76,6	41,1	6,9	69,3	40,4	7,2	59,9	33,0	7,5	56,0	32,1	8,3
- Africa Sub-Sahariană	86,5	44,7	3,6	90,3	46,8	4,8	92,8	48,6	6,0	91,9	48,9	5,5
- Statele arabe	87,3	47,6	7,9	82,8	43,7	5,8	81,4	44,9	6,8	73,0	41,1	5,5
- America Lat./ Caraibe	79,6	44,1	7,2	69,1	39,7	7,4	60,8	34,7	7,9	52,9	31,2	8,7
- Asia de Est/ Oceania	73,7	39,4	7,3	62,7	39,5	7,5	44,4	25,6	8,0	41,6	24,8	9,5
- Asia de Sud	76,0	41,2	6,5	71,4	40,0	4,9	67,3	37,1	7,0	62,2	35,6	7,7
Ţările dezvoltate	42,2	26,0	15,1	36,2	21,8	17,4	32,9	19,1	18,1	31,2	18,1	20,3
- America de Nord	45,7	29,3	15,7	34,1	21,0	16,8	32,4	19,2	19,2	29,8	18,7	19,2
- Asia/Oceania	37,4	21,7	10,8	35,5	22,6	12,9	28,4	17,6	16,7	27,6	16,2	21,9
- Europa-URSS (CSI)	41,4	25,3	15,8	35,9	21,6	18,8	32,9	19,8	18,1	31,0	18,8	20,9

1) estimări.
2) c=raportul dependenţei copiilor sub 14 ani; s=raportul dependenţei copiilor de vârstă şcolară (6-14 ani); v=raportul dependenţei populaţiei vârstnice (65 ani şi peste).
3) pentru compoziţia fiecărui grup de ţări vezi anexa nr. 6.
Sursa: United Nations Population Division (Ed. revăzută, 1988)

În ţările dezvoltate, nivelul populaţiei de vârstă şcolară a devenit stabil, în timp ce numărul populaţiei vârstnice este în creştere. Proiecţii recente ale OECD (tabelul nr. 4) arată că rata totală a dependenţei va creşte semnificativ începând cu anul 2000, în mai mult de jumătate din ţările membre OECD.

Tabelul nr. 4 - Ratele de dependenţă din cauza vârstei - evoluţia lor în ţările OECD în perioada 1988-2000 (proiecţie)

Variaţie crescătoare		Variaţie zero	Variaţie descrescătoare	
1		2	3	
Luxemburg	= +7,1	Spania	Australia	= -0,3
Italia	= +5,9		Finlanda	= -0,7
Germania	= + 5,4		SUA	= -1,6
Japonia	= +3,7		Suedia	= -3,1
Elveţia	= + 3,2		Noua Zeelandă	= -3,2
Austria	= +2,5		Norvegia	=-3,8
Marea Britanie	= +1,3		Danemarca	= -4,4

Portugalia	= +1,2	Islanda	= -7,8
Olanda	= + 0,8	Turcia	= -9,2
Belgia	= + 0,7	Irlanda	= -13,0
Franța	= + 0,7		
Canada	= + 0,3		
Grecia	= + 0,3		

NOTA: De exemplu, raportul de dependenţă totală din cauza vârstei în Luxemburg este proiectat să crească de la 43,9% în 1988 la 51% în anul 2000, în timp ce în Islanda aceasta va descreşte de la 64,8% în 1988 la 51,8% în anul 2000.

***Sursa**: OECD, Education Demography and the Labour Market: Ilustrative Data, Table 1, Paris, 1990.*

În ţările Europei, majoritatea ratelor de dependenţă ale populaţiei în vârstă de 0-14 ani s-au aflat în scădere, (tabelul nr. 5), cu excepţia Poloniei şi URSS. Evoluţia ratelor de dependenţă ale populaţiei vârstnice este mai puţin omogenă. În unele ţări a crescut (Bulgaria, Danemarca, Finlanda, Italia etc.), în altele a scăzut (Austria, Cehoslovacia, Franţa, România).

Tabelul nr. 5 - Raportul de dependenţă al populaţiei în anii 1980 şi 1990 în unele ţări din Europa şi URSS

Țările	Rata creșterii medii anuale în % a populației 1980 - 1990	Raportul de dependență			
		Vârsta 0-14 ani		Vârstă 65 ani și peste	
		1980	1990	1980	1990
1	2	3	4	5	6
Austria	-0,1	32	26	24	22
Belgia	0,1	31	27	22	22
Bulgaria	0,2	34	30	18	19
Cehoslovacia	0,2	38	36	20	18
Danemarca	0,0	32	25	22	23
Finlanda	0,4	30	29	18	20
Franța	0,4	35	31	22	21

1	2	3	4	5	6
Germania (RDG)	-0,1	31	29	25	19
(RFG)	-0,2	27	21	23	22
Grecia	0,4	36	30	21	21
Ungaria	-0,1	34	30	21	20
Islanda	1,1	44	39	16	16
Irlanda	0,9	52	45	18	17
Italia	0,2	34	25	20	21
Olanda	0,4	34	26	17	19
Norvegia	0,3	35	29	23	25
Polonia	0,8	37	39	15	15
Portugalia	0,5	41	32	16	20
România	0,5	42	35	16	15
Spania	0,5	42	31	17	20
Suedia	0,0	31	25	25	28
Elveția	0,3	30	24	21	22
Marea Britanie	0,1	33	29	24	24
Iugoslavia	0,7	37	34	14	13
URSS	0,8	38	39	16	15

Sursa: World Education Report, 1991, Paris, UNESCO.

4. Cheltuielile cu învăţământul la nivel mondial; principalele modalităţi de finanţare practicate în Europa şi America de Nord

Cea mai mare componentă a cheltuielilor efectuate cu învăţământul o constituie salariile cadrelor didactice şi ale personalului administrativ (2/3 din cheltuielile totale). Creşterea numărului înscrierilor la toate nivelele de învăţământ a determinat recrutarea din rândurile populaţiei active a unui număr tot mai mare de cadre didactice, ceea ce a făcut *ca,* în ultimele două decenii raporturile elevi/profesor, să scadă (tabelul nr. 6). în mod curent, în lume, 1/71 adulţi din intervalul de vârstă 15-64 ani, este profesor într-o instituţie de învăţământ (în ţările dezvoltate -1/53; în ţările în curs de dezvoltare 1/80). Numărul profesorilor angajaţi în învăţământul formal, a crescut în perioada 1970-1988 de la 25,5 la 44,1 milioane (tabelul nr. 7).

Tabelul nr. 6 – Raportul elevi/profesor în învăţământul formal şi numărul de profesori/1000 locuitori din grupele de vârstă 15-64 ani în perioada 1970-1988

Zone geografice	Ratele elevi/profesor (toate nivelele de învăţământ)					Nr. profesori/1000 locuitori din grupele de vârstă 15-64 ani				
	1970	1975	1980	1985	1988	1970	1975	1980	1985	1988
Total mondial	24	24	23	22	22	12	14	14	14	14
Ţările în curs de dezvoltare	29	28	26	25	25	10	12	13	12	13
- Africa Sub-Sahariană	37	38	38	36	34	5	6	8	8	8
- Statele arabe	30	28	26	23	22	9	11	14	17	18
- America Latină/Caraibe	24	23	23	22	21	15	18	18	19	20
- Asia de Est/Oceania	27	27	24	23	21	10	14	14	13	13
- Asia de Sud	32	31	32	33	34	8	8	8	9	9
- Ţările cel mai puţin dezvoltate	38	40	40	36	37	4	5	5	6	6
- Ţările dezvoltate	19	18	17	16	16	17	19	19	19	19
- America de Nord	21	19	18	18	18	22	21	20	19	19
- Asia/Oceania	20	19	18	17	17	14	16	17	17	17
- Europa/URSS	18	17	16	15	14	16	18	18	19	20

Sursa: World Education Report 1991, UNESCO, 1991, pag. 95.

Tabelul nr. 7 - Numărul profesorilor angajaţi în învăţământul formal, în perioada 1970-1988 (în milioane)

Zone geografice	1970	1980	1988
Total mondial	25,46	37,14	44,12
Ţările subdezvoltate	13,90	23,44	29,01
- Africa Sub Sahariană	0,64	1,50	1,98
- Statele arabe	0,55	1,19	2,02
- America Latină/Caraibe	2,31	3,73	4,86
- Asia de Est/Oceania	6,67	12,05	13,89
- Asia de Sud	3,13	4,47	5,72
Ţările cel mai puţin dezvoltate	0,54	0,97	1,38
Ţările dezvoltate	11,56	13,70	15,11
- Asia de Nord	3,04	3,30	3,37
- Asia/Oceania	1,21	1,56	1,73
- Europa/URSS	7,16	8,61	9,70

Sursa: World Education Report 1991, UNESCO, pag.95

Odată cu creşterea proporţiei populaţiei active economic, atrasă în învăţământ, a crescut şi volumul resurselor destinate susţinerii acestui, domeniu, mai ales pentru nivelele secundar şi terţiar, unde salariile profesorilor sunt mai mari. Totuşi acest trend nu a fost universal şi nici bine delimitat, datorită schimbărilor intervenite în raporturile dintre veniturile profesorilor şi alte categorii de venituri, mai ales în condiţiile scăderii generale a veniturilor reale, care a avut lor în multe din ţările în curs de dezvoltare în anii '80. ori în condiţiile în care veniturile profesorilor au crescut mai lent decât veniturile din alte sectoare de activitate.

Cheltuielile publice mondiale cu învăţământ formal s-au ridicat la peste un trilion de dolari în 1988 - echivalent cu aprox. 5,5% din produsul naţional brut însumat ia scară mondială. Din acestea, doar 1/8 au fost cheltuieli ale ţărilor în curs de dezvoltare din Africa, Asia, America Latină, *deşi* acestea cuprind 3/4 din numărul total al înscrierilor în învăţământul formal.

În primii ani '70 partea din produsul naţional brut destinată cheltuieli-lor publice pentru învăţământ a crescut sub impulsul creşterii rapide a numărului de studenţi şi profesori. Aceasta a scăzut în ultimii ani '70 sub impactul trendului demografic (mai ales în America de Nord), când partea din PNB destinată susţinerii învăţământului, pare să se fi stabilit la 5,5%. Schimbarea trendului în ceea ce priveşte cheltuielile cu învăţământul la nivel mondial (în anii '80 acestea au crescut în ţările în curs de dezvoltare dar această creştere a fost compensată de declinul acestora în ţările dezvoltate (Asia şi Oceania) care au realizat o foarte rapidă creştere a PNB), se datorează în parte schimbării priorităţilor privind cheltuielile publice în general. Datele furnizate de FMI arată un declin, apoi o uşoară creştere în cheltuielile publice ale ţărilor

membre, OECD, destinate învăţământului, de-a lungul anilor '80, în timp ce în ţările în curs de dezvoltare, cu excepţia declinului din America Latină şi Africa Sub-Sahariană (din perioada 1980-1985), trendul creşte până după 1985.

Diferenţa între cheltuielile publice curente pe elev, între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare s-a mărit de-a lungul anilor '80.

În ţările cel mai puţin dezvoltate (după date UNESCO)[1] cheltuielile publice curente/1 elev au scăzut de la 50$ în 1980 la 45$ S.U.A - în 1988, în timp ce, în ţările dezvoltate, acestea au crescut de la 1.862$ S.U.A la 2.888$ S.U.A., iar în ţările în curs de dezvoltare, de la 106$ S.U.A la 129$ S.U.A., în aceeaşi perioadă.

Deşi modalităţile de finanţare ale sistemelor de educaţie şi învăţământ diferă de la o ţară la alta, totuşi, sursele de finanţare se pot grupa în patru mari categorii: bugetul statului, bugetele comunităţilor religioase, bugetele marilor firme industriale care au interese în pregătirea forţei de muncă şi bugetele unor fundaţii culturale sau filantropice. Acestea pot susţine, total sau parţial, funcţionarea instituţiilor de învăţământ. De modul în care aceste surse sunt atrase în susţinerea sistemelor şi de modalităţile curente de finanţare depind structura, accesul, obiectivele, finalităţile şi calitatea rezultatelor.

În cele ce urmează ne vom referi la unele soluţii concrete adoptate de câteva ţări.

În Suedia, şcolile de toate gradele şi instituţiile de învăţământ superior, cu unele excepţii, aparţin statului care le coordonează., finanţează şi răspunde de dezvoltarea lor. Aceasta se reflectă atât în volumul resurselor şi înlesnirile acordate şcolilor, cât şi în condiţiile materiale oferite direct celor care învaţă.

Întregul învăţământ, de la şcoala elementară până la universitate este gratuit.

În învăţământul elementar elevii beneficiază de alimentaţie gratuită pe tot timpul programului. Cărţile şi rechizitele sunt gratuite. Elevilor li se acordă gratuit asistenţă medicală pentru consultaţii şi tratament stomatologic. De la vârsta de 16 ani, elevii beneficiază, pe lângă cele de mai sus, de un ajutor bănesc direct (bursă de studii) echivalând cu 130 dolari anual. Elevilor care locuiesc la o distanţă mai mare de 6 km de şcoală li se asigură transportul gratuit.

Statul pune la dispoziţia elevilor, în anumite condiţii, unele alocaţii speciale nerambursabile.

Studenţii pot primi de la stat credite până la 1.570$ anual din care 340 sunt nerambursabili.

Prioritatea de care se bucură învăţământul suedez în ansamblul fondurilor naţionale de consum este evidentă dacă o comparăm cu alte ţări dezvoltate. Suedia este încă din 1955 prima ţară din lume la mărimea fondurilor alocate pentru învăţământ (aproape 7,5% din produsul naţional brut)

---

[1] *World Education Report, 1991, UNESCO.*

urmată fiind de Olanda, Italia, Belgia, S.U.A., Franţa etc. Salariile cadrelor didactice însumează aprox. 60% din cheltuielile curente.

Educaţia pentru adulţi în Suedia este organizată şi finanţată de către stat, municipalităţi, comune, dar mai ales de către organizaţiile şi asociaţiile obşteşti.

Învăţământul profesional pentru adulţi se desfăşoară în şcoli centrale finanţate de Ministerul Educaţiei, situate în toate regiunile ţării şi în şcolile municipale finanţate de municipalitate. În Franţa învăţământul preşcolar este gratuit, şi este finanţat de statul francez prin intermediul autorităţilor locale; învăţământul obligatoriu (elementar) este gratuit; învăţământul facultativ (şcolile de fete şi şcolile convenţional obligatorii, adică clasele de grădiniţă anexate şcolilor elementare) funcţionează pe baza unei convenţii încheiate pe 10 ani, între comună, care asigură întreţinerea şcolii şi autorităţile centrale, care asigură salarizarea personalului didactic şi anume subvenţii.

Învăţământul de nivelul al treilea atât cel universitar cât şi cel neuniversitar este finanţat mixt, statul având o contribuţie substanţială la aceasta şi controlând riguros calitatea activităţii depuse de cei pe care îi ajută financiar, pentru a organiza activităţi în domeniul învăţământului superior. Autonomia financiară a instituţiilor de învăţământ superior, deşi este limitată de controlul riguros al statului, permite o utilizare raţională şi eficientă a resurselor disponibile. înscrierea în învăţământul universitar impune candidaţilor plata taxelor de admitere şi a taxelor de examen, în perioada universitară. Pentru a diminua efectele restrictive ale acestui fapt, autorităţile universitare au extins şi diversificat, în ultimii ani, sistemul burselor de studii, acordate de stat, îndeosebi studenţilor ale căror familii nu dispun de mijloace băneşti suficiente. Există şi burse acordate sub formă de împrumut, de către stat, studenţilor nebursieri, pe o perioadă de 1 an, cu posibilitatea reînnoirii împrumutului în următorii ani. Beneficiarul unui asemenea împrumut trebuie să înceapă rambursarea lui cel târziu la 10 ani după absolvire.

Alte forme de ajutoare acordate de către stat sunt: bursa pentru ciclul al treilea, alocaţiile pentru un sejur de 2-4 săptămâni, în diferite staţiuni, acordate studenţilor merituoşi dar cu condiţii materiale modeste.

O altă formă de ajutor sunt bursele acordate studenţilor de către fundaţiile particulare.

În plus studenţii beneficiază de anumite reduceri de taxe pentru cămin şi pentru hrana zilnică. Asistenţa medicală este acordată studenţilor pe baza unei cotizaţii de securitate socială, achitată anual.

În Marea Britanie educaţia şcolară obligatorie şi multe dintre şcolile neuniversitare sunt susţinute financiar de către guvernul central, de la bugetul statului, prin intermediul autorităţilor locale (cu excepţia Irlandei de Nord). Autorităţile locale ale educaţiei şi învăţământului angajează profesorii şi personalul ajutător, administrează clădirile, materialele didactice şi echipamentul

şcolar. În Anglia şi Wales, acordă şi bursele pentru studenţii ce vor urma cursurile învăţământului superior.

Învăţământul primar şi secundar este gratuit, cărţile şi rechizitele şcolare pentru aceste niveluri de învăţământ şi hrana (prânzul) elevilor sunt gratuite. Doar în Irlanda de Nord, o parte a şcolilor de gramatică percep o parte din cheltuielile aferente, la admitere.

Actul de Reformă a Educaţiei din iulie 1988 conferă tuturor şcolilor primare şi secundare responsabilitatea administrării celei mai mari părţi a bugetului lor, inclusiv şcolarizarea personalului didactic, sub controlul autorităţilor locale de specialitate. Tot această lege prevede dezvoltarea în oraşele mai puţin dezvoltate a unei reţele de colegii cu profil tehnologic, care sunt sponsorizate de industrie şi comerţ. Aceste colegii sunt ajutate financiar şi de către bugetul statului deşi sunt independente faţă de autorităţile învăţământului local. în urma acestui act, au survenit schimbări, şi în structura şi modul de finanţare al instituţiilor de învăţământ superior, în sensul creşterii responsabilităţii lor economice (în Anglia, "Wales, Scoţia).

Consiliul Fundaţiilor Universitare este cei care are puteri executive şi alocă disponibilităţile financiare fiecărei universităţi. Universităţile se autoadministrează şi primesc cea mai mare parte a fondurilor din bursele acordate studenţilor de guvernul centra! şi de diverse fundaţii particulare.

Autorităţile locale susţin financiar elevii care urmează cursuri de calificare în afara localităţii de reşedinţă şi tot ele oferă anumite oportunităţi ocupaţionale (normă întreagă sau parţială) studenţilor sau personalului angajat în învăţământ pentru a-şi suplimenta veniturile.

Guvernul central susţine cheltuielile autorităţilor locale (în Anglia şi Wales) pentru activităţile administrative prioritare pe plan naţional: aprovizionarea şcolilor cu tehnică de calcul, angajarea diferiţilor experţi consultanţi în şcolile cu profil tehnic şi tehnologic, plata cărţilor, rechizitelor şi materialelor didactice pentru şcolile primare şi secundare, hrană şi supraveghere pentru elevi. În acest scop au fost alocate 81 mil. lire, în plus faţă de cheltuielile curente care au fost de 115,5 mil. lire în anul şcolar 1988-1989.

Suportul financiar pentru dezvoltarea universităţilor şi a altor instituţii de învăţământ superior neuniversitare este acordat de către guvernul centrai care se sfătuieşte în acest sens cu Consiliul Fundaţiilor Universitare.

Fondurile pentru cursurile avansate în politehnici, colegii şi alte forme de învăţământ superior, alocate pe plan local, sunt susţinute tot de la bugetul central.

Corpul Naţional Consultativ pentru Sectorul Educaţiei de Nivel Superior sfătuieşte guvernul cum să distribuie resursele financiare pe întregul teritoriu al Angliei. Corpul Consultativ din Wales are aceleaşi atribuţii pentru Wales. În Scoţia nu există o instituţie echivalentă.

Multe universităţi, politehnici şi alte instituţii de învăţământ superior angajează acţiuni de cercetare, consultanţă în învăţământ pentru firmele comerciale şi industriale, ceea ce le permite realizarea unor venituri suplimentare. Universităţile şi politehnicile sunt autorizate să comercializeze invenţiile rezultate din activitatea proprie de cercetare şi tot acestea sunt autorizate să vândă toate bunurile şi serviciile ce rezultă din activităţile educativ-productive proprii.

În SUA responsabilitatea pentru organizarea şi finanţarea învăţământului de nivel primar, secundar şi superior, revine în cea mai mare parte statelor şi guvernelor locale deşi există şi fonduri federale distribuite în acest scop. învăţământul obligatoriu, cu excepţia celui prestat de institutele de învăţământ particulare, este gratuit.

Activitatea universităţilor şi colegiilor este finanţată parţial din surse externe (din taxe de participare).

Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă (N.S.F.) subvenţionează învăţământul ştiinţific şi acordă burse studenţilor şi absolvenţilor pentru a-şi continua studiile în domeniul ştiinţei; tot N.S.F. determină volumul fondurilor primite de universităţi din partea guvernului federal, face recomandări guvernului federal privind politica naţională în domeniul pregătirii cadrelor şi reorientează programele de pregătire ştiinţifică pentru a cuprinde un număr cât mai mare de studenţi. Bugetul NSF alocat educaţiei în ştiinţe şi inginerie a fost de 30 mii. $ în 1983 şi 34 mii. $ în 1984.

Universităţile obţin cea mai mare parte (2/3 - aproximativ 7,4 mld. dolari) a fondurilor pentru cercetare şi dezvoltare, din partea guvernului federal.

Pentru cercetări fundamentale în domeniul educaţiei au fost cheltuite pe total departamente şi agenţii 18 mii. dolari, în anul 1984.

În 1990 universităţile şi colegiile din SUA au efectuat cheltuieli pentru cercetări şi dezvoltare în valoare de 4 mld. dolari (cu 20% mai mult faţă de anul 1979).

În Danemarca administraţia şi controlul învăţământului de toate gradele sunt în sarcina Ministerului învăţământului Public. în toate şcolile publice - învăţământul este gratuit şi este finanţat de la bugetul statului, care alocă în fiecare an, cca 40 milioane dolari pentru credite acordate studenţilor si pentru bursele celor cu resurse materiale limitate. Tot bugetul statului acordă subvenţii importante pentru construirea, întreţinerea şcolilor, pentru sprijinirea şcolilor comunale şi a celor private. Statul subvenţionează substanţial bibliotecile universitare, şcolare, speciale şi pe cele publice care sunt administrate de către Ministerul Culturii; serviciile acestor biblioteci sunt gratuite. în cadrul marilor ramuri ale economiei sau al unor mari întreprinderi, organizaţiile patronale şi organizaţiile muncitoreşti finanţează funcţionarea unor şcoli tehnice, şcoli speciale de instruire a ucenicilor, şcoli agricole, şcoli economice etc.

În Norvegia aproape întregul sistem a! educaţiei şi învăţământului este condus şi finanţat de stat. Şcolile şi universităţile sunt în general, sprijinite direct de către municipalităţi sau organele locale şi centrale. Numărul şcolilor particulare este relativ mic.

Învăţământul obligatoriu este organizat şi finanţat de municipalităţi (sau comune), cel secundar de către organele regionale iar cel superior, direct de către stat, care suportă toate cheltuielile acestuia, inclusiv pe cele pentru cercetare.

Statul contribuie la acoperirea unei părţi din cheltuielile pentru învăţământ efectuate de municipalităţi şi organele regionale, precum şi cu 5/6 din fondurile totale ale şcolilor superioare.

Cu tot decalajul economic faţă de celelalte ţări scandinave, Finlanda îşi permite să finanţeze de ia bugetul statului şi de la bugetele municipalităţilor, cea mai mare parte a cheltuielilor pentru învăţământul public, deşi există şi numeroase şcoli particulare, mai ales în învăţământul secundar.

În învăţământul obligatoriu, şcolarizarea este gratuită şi finanţată de la bugetul statului. Statul şi municipalităţile acoperă, de asemenea, cheltuielile necesare pentru cumpărarea de cărţi şi rechizite şi cele pentru masă, cazare şi transport, în cazul în care elevii nu au condiţii satisfăcătoare în familiile lor.

Majoritatea institutelor de învăţământ superior sunt publice; pentru cele particulare statul acordă un sprijin financiar ce variază între 70% şi 90% din totalul cheltuielilor. în perioada anilor 1967-1985 au fost alocaţi peste 476 dolari anual pentru un student la ştiinţele umanistice şi de cinci ori mai mult pentru cei de la medicină.

5. Aspecte privind privatizarea celui de-al treilea nivel de învăţământ şi consecinţe ale acesteia în planul calităţii activităţii de pregătire a studenţilor

Privatizarea învăţământului post-secundar nu este un fenomen recent, pe plan mondial în multe ţări, sectorul privat ai învăţământului post secundar a avut şi arc un rol important cu atât mai mult cu cât el s-a constituit mai timpuriu şi a căpătat o amploare mai însemnată. Acesta a apărat ca o alternativă de dezvoltare a învăţământului superior sau post-secundar, ca urmare a stagnării sau chiar a declinului, în unele ţări, a volumului resurselor destinate de către guverne acestui scop şi a creşterii cererii sociale pentru învăţământul superior.[1]

În ultimele două - trei decenii a avut loc o extindere a privatizării în ţări ca: Japonia, Columbia, republica Coreea etc. (tabelul nr. 8). În aceste ţări, rata înscrierilor în colegii şi universităţi private a crescut mai repede decât cea referitoare la instituţiile publice (de 1,7 ori în Columbia, de 2,03 ori în Peru - începând de la mijlocul anilor '60 până la mijlocul anilor '70)[2]

Tabelul nr. 8 - Trendul privatizării în unele ţări (% înscrierilor în învăţământul superior privat)

Tara	În anii timpurii		Ultimii ani		Schimbarea
Columbia	1953	33,6	1983	60,4	+26,8
Japonia	1950	57	1980	81,3	+24,3
Rep. Coreea	1955	55,2	1986	76,9	+21,7
America Latină	1955	14,2	1975	33,7	+19,5
S.U.A.	1950	49,7	1988	24,7	-25,0
Argentina	1970	14,6	1987	9,8	-4,8
Thailanda	1967-1971	1,9	1977-1981	5,5	+3,6

Sursa: Columbia: Patrinos, 1990, p. 163, Japan and United States; Kaneko, 1987, p. 27, Cohn şi Geske, 1990, p. 73, Rep. Korea;Lee, 1987, p. 56, Amer. Lat. Levy, 1985, Thailand:' Malakul, 1985, p. 5 6, Argentina, Balon, 1990, p. 14

Cauzele care au determinat extinderea învăţământului privat, în unele ţări cu economie de piaţă, au vizat existenţa unei cereri excesive şi puternic

---

[1] *Roderick G.; Stephens M. - Higher Education for All?, London, Flamer; 1979.*

[2] *Brodeson M.S. - Public and Private Financing of Education in. Latin America. A. Review of its Principal Sources. The Financing of Education in Latin America, p. 146-176, Washintong DC Inter American Development Bank, 1978.*

diferenţiate calitativ pentru acest domeniu. Şi pentru că orice tip de cerere manifestă poate constitui pentru un bun întreprinzător o sursă de profit, şi această cerere şi-a găsit, cu timpul, corespondent în planul ofertei. Desigur, nu toţi întreprinzătorii în acest domeniu au avut motivaţii economice. Au existai şi unii care au făcut-o din raţiuni filantropice sau altruiste.

Al treilea nivel de învăţământ prezintă o foarte mare diversitate de modalităţi de finanţare, pe plan mondial. Totuşi, două mari categorii ocupă ponderea cea mai importantă;

- sistemele în care predomină învăţământul superior public, finanţat din fondurile publice (existent încă în ţările socialiste, foste socialiste şi în unele ţări cu economie de piaţă dezvoltată);
- sistemele mixte de învăţământ superior, în care ponderile prezenţei celor două sectoare (public şi privat) variază de la o ţară la alta.

În cadrul celei de-a doua categorii, există ţări în care învăţământul privat (superior) are o amploare de masă iar cel public este foarte restrâns (Japonia, ţările din America Latină, Filipine etc.) şi ţări în care cele două sectoare sunt. paralele, deşi sectorul public are o pondere mai însemnată (ţările în curs de dezvoltare din Asia de Sud (inclusiv India), Africa si Europa de Vest)(tabelul nr.9).

Tabelul nr. 9 - Procentele înscrierilor în învăţământul superior privat şi public în unele ţări

Ţara	Anul	Public	Privat	Total (în mii)
Filipine	1984/85	15,3	84,7	1.504
Rep. Coreea	1986	23,1	76,9	1,262
Japonia	1989	24,4	72,6	2,067
S.U.A.	1988	75,3	24,7	8.500
Argentina	1987	91,2	9,8	7.531
China mijl. anilor	1980	100	0	...
Spania	1981/82	97	3	...
India mijl. anilor	1980	43	57	...

Sursa: Prospects, vol. XXI, nr.2,1991 (78).

În unele ţări dezvoltate, ca Olanda si Belgia coexistă ambele sectoare, dar ele sunt finanţate predominant din fondurile publice.

Ţările în care sectorul privat în învăţământul superior are un rol peri-feric sunt: Suedia, Marea Britanie, Franţa, Spania, Thailanda.[1]

[1] *Geiger R.L. - Private Sectors in Higher Educaiion Structure, Function and Change in Eight Countries Aun Arbor, University of Michigan Press, 1987*

De fapt, în practică, distincţia între învăţământul superior public şi cel privat nu este clară, deoarece dacă s-ar invoca criteriu! de delimitare ai sursei de finanţare, se poate argumenta că atât instituţiile publice cât şi cele private primesc subsidii considerabile de la stat, în foarte multe ţări. În unele state există chiar şi universităţi publice care prin activitatea lor (cercetare ştiinţifică, diferite contracte etc.) realizează surse disponibile pentru instituţiile private.

Dacă ne referim la modalităţile de administrare, există multe instituţii private, controlate riguros de către stat şi administrate conform rigorilor impuse de către guvernele respective.

J.B.G.[1] realizează o clasificare în patru mari categorii a tuturor formelor de privatizare existente în lume, astfel:

- o formă extremistă, în care privatizarea învăţământului superior este susţinută financiar de către agenţii economici particulari, intervenţiile guvernamentale (atât financiare, cât şi ca activitate de control) fiind nesemnificative;
- o variantă în care cheltuielile presupuse de procesul de învăţământ sunt recuperate total sau parţial de la studenţi sau sponsorii acestora;
- o formă în care privatizarea este mai moderată, fondurile publice contribuind cu un procent însemnat la susţinerea instituţiilor de învăţământ superior, aceste fonduri se constituie din surse nonguvernamentale;
- o variantă de "pseudo-privatizare" în care instituţiile de învăţământ sunt finanţate din surse guvernamentale dar, managementul este realizat de corpuri de privatizaţi care au răspundere limitată.

Privatizarea celui de-al treilea nivel de învăţământ este un fenomen complex care generează încă multe dispute de ordin economic şi etic, deoarece are efecte diverse (pozitive şi negative) atât în plan social cât şi în domeniul calităţii pregătirii studenţilor. Cert este că, pe termen lung, în multe ţări, instituţiile private de învăţământ realizează o calitate mai înaltă a pregătirii studenţilor, cu un cost mai scăzut. Tot atât de adevărat este că în ţările în care se procedează la recuperarea costului educaţiei de la studenţi, au loc mari discriminări economice şi sociale.

Ţinând cont de faptul că, în unele ţări, privatizarea învăţământului postsecundar a apărut ca o reacţie la eşecul unor instituţii publice în garantarea calităţii şi eficienţei pregătirii oferite, şi de faptul că finanţarea publică a învăţământului superior sensibilizează totuşi în egală măsură problemele echităţii sociale - privatizarea instituţiilor de învăţământ superior este dacă nu o soluţie optimă, cel puţin o soluţie alternativă.

---

[1] *J.B.G. Tilak - Financing Higher Education, Research Seminar on Refom and Innovation on India Higher Education. Buffalo/Bobbay, State Universty of NewYork/S NDT Women's University, 1991.*

Anexa nr. 1

Rata brută a înscrierilor în învățământul formal în unele țări din Europa și URSS în anii 1980 și 1988

Țările	R.B.I.(%) populația între 4-23 ani		Educația preșcolară		
			Grupa de vârstă	R.B.I. (%)	
	1980	1988		1980	1988
Austria	62	67	3-5	63	70
Belgia	77	81	3-5	103	103
Bulgaria	72	78	3-5	104	98
Cehoslovacia	77	75	3-5	84	92
Danemarca	73	74	6-6	88	92
Finlanda	70	75	5-6	27	36
Franța	78	85	2-5	76	83
R.D.G.	78	80	3-5	115	109
R.F.G.	79	79	3-5	92	91
Grecia	66	72	4-5	54	57
Ungaria	72	72	3-5	96	102
Islanda	69	75	5-6	48	51
Irlanda	70	72	4-5	97	100
Italia	72	70	3-5	78	86
Norvegia	72	76	4-6	44	78
Polonia	68	74	3-6	55	51
Portugalia	53	65	3-5	20	32
ROMÂNIA	74	69	3-5	83	79
Spania	74	82	2-5	44	51
Suedia	74	79	4-6	71	113
Elveția	60	63	4-6	53	68
Marea Britanie	69	69	3-4	42	49
Yugoslavia	62	61	3-6	20	28
URSS	64	71	3-6	57	63

Sursa: World Education Report 1991, UNESCO

Anexa nr.2

Ratele brute ale înscrierilor în al treilea nivel de învățământ în perioada 1970-1990 (%)

Zone geografice	1970	1975	1980	1985	1990*
Total, mondial	8,5	10,6	11,5	12,1	13,5
Țările în curs de dezvoltare din care:	3,0	4,6	5,7	6,8	8,4
- Africa Sub-Sahariană	0,5	0,8	1,3	1,7	1,9
- Statele arabe	4,1	6,9	9,5	10,8	12,6
- America Latină/ Caraibe	6,3	11,7	13,5	15,9	18,7
- Asia de Est/Oceania	1,3	1,8	3,3	4,7	6,1
- Asia de Sud	4,9	6,5	6,7	7,4	8,9
Țările dezvoltate, din care:	23,4	28,4	30,3	32,9	36,8
- America de Nord	45,4	53,2	54,3	60,4	70,4
- Asia/Oceania	17,5	25,8	29,7	28,1	32,8
- Europa/URSS	17,3	20,3	22,1	24,3	27,3

** Estimări*

Sursa: World Education Report, 1991, pag. 34, UNESCO, 1991

Anexa nr.3

Repartiția studenților pe domenii de studiu, în anul 1988 în Europa și URSS(%)

	Învățământ pedagogic	Învățământ umanist	Drept și științe sociale	Științe naturale inginerie și agricultură	Științe medicale
Austria	6	19	38	28	9
Belgia	10	7	40	27	14
Bulgaria	20	6	18	48	8
Cehoslovacia	18	3	17	52	8
Danemarca	14	17	25	28	14
Finlanda	11	15	20	39	15
RD Germania	13	3	16	41	13
RF Germană	4	15	29	36	13
Grecia	10	13	28	35	14
Ungaria	38	4	18	29	9
Irlanda	6	18	21	46	5
Islanda	10	19	32	18	20
Italia	3	15	39	27	14
Olanda	13	13	35	25	10
Norvegia	12	10	37	22	11
Polonia	21	11	21	28	16
Portugalia	6	15	36	33	5
ROMÂNIA	4	1	11	74	10
Spania	10	13	39	25	9
Suedia	10	14	28	28	13
Marea Britanie	8	13	29	29	14
Yugoslavia	7	10	25	49	8
URSS	19	14	7	52	7

Sursa: World Education Report 1991, UNESCO, Paris

Anexa nr.4

Populația totală (în milioane) și rata medie a creșterii anuale în perioada 1960-2000

Grupuri de țări	1960	1960-1970	1970	1970-1980	1980	1980-1990	1990*	1990-2000	2000*
Subtotal țări în curs de dezvoltare	1367	2,51	1752	2,45	2230	2,44	2838	2,29	3558
China și țările cu economie planificată din Asia	704	2,36	889	1,87	1070	1,39	1229	1,32	1400
Țările cu economie de piață dezvoltate	633	1,10	705	0,85	768	0,60	816	0,49	857
Țările est europene	313	1,08	348	0,81	378	0,70	495	0,57	429
Total 151 țări	3016	2,05	3694	1,87	4445	1,75	5286	1,68	6244
Total mondial a)	3019		3698		4450		5292		6251
Țări cel mai puțin dezvoltate b)	208	2,42	264	2,58	340	2,59	440	2,89	585

a) Include un număr de țări mici și teritorii care au o populație combinată în jur de 5 mil. locuitori în 1980 și este proiectat să atingă 7 milioane în anul 2000.

b) Include 36 din cele mai puțin dezvoltate țări cu populații peste 200.000 locuitori în 1980 și 6 țări, din aceeași categorie, care au avut o populație combinată de 579.000 locuitori în anul 1980

** proiecții*

Sursa: United Nations Secretariat, Department of International and Social Affairs, calculated from country data in World Population Prospects - 1988, U.N. publication, Sales No. 88 XII.7. The projection for 1990 and 2000 are based on the "medium variant" projection for each country

Anexa nr. 5

Creşterea ratelor înscrierilor în toate nivelurile de învăţământ, în perioada 1970-1988 (%)

	Primul nivel de învăţământ			Al II-lea nivel			Al III-lea nivel			Toate nivelurile		
	1970-1975	1975-1980	1980-1988	1970-1975	1975-1980	1980-1988	1970-1975	1975-1980	1980-1988	1970-1975	1975-1980	1980-1988
Total general	3,5	1,6	0,9	5,6	3,4	2,1	7,1	3,7	2,6	4,2	2,2	1,4
Ţările în curs de dezvoltare, din care:	5,3	2,2	1,1	7,7	5,7	3,1	11,9	7,1	4,5	5,9	3,2	1,8
- Africa Sub-Sahariană	7,4	9,4	1,8	14,3	14,4	4,3	13,3	14,0	8,1	8,2	10,1	2,3
- Statele arabe	5,7	4,4	4,0	10,2	8,8	5,9	15,1	10,4	5,6	7,0	5,8	4,7
- America Latină/ Caraibe	5,1	2,9	1,5	3,4	6,9	3,7	17,3	6,0	4,7	5,2	3,8	2,1
- Asia de Est/ Oceania	6,9	0,6	-0,8	11,7	5,2	0,7	11,4	15,5	7,3	8,0	1,9	-0,2
- Asia de Sud	3,6	2,2	3,5	4,6	4,6	6,0	9,5	3,5	1,1	4,1	2,9	4,2
Ţările cele mai puţin dezvoltate	7,7	5,4	3,5	8,3	5,0	4,5	8,3	11,1	6,8	7,8	5,4	3,8
Ţările dezvoltate din care:	-1,6	-0,8	0,1	3,2	-0,1	0,2	5,2	1,9	1,3	0,9	-0,2	0,3
- America de Nord	-2,7	-2,1	0,6	2,2	-1,6	-0,5	5,6	1,7	0,9	0	-1,2	0,4
- Asia/Oceania	1,2	2,4	-1,9	0,7	1,4	2,1	5,0	1,8	1,2	1,3	1,9	0,1
- Europa/U.R.S.S.	-1,8	-0,8	0,1	3,9	-0,1	-0,1	4,8	2,0	1,7	1,1	-0,2	0,2

Sursa: World Education Report, 1991, UNESCO, Paris, pag. 32

Anexa nr. 6

a) Ţările în curs de dezvoltare cuprind:

- Africa Sub-Sahariană: Angola, Benin, Botswana, Burkina, Burundi, Camerun, Capul Verde, Republica Africa Centrală, Ciad, Comoros, Congo, Coasta de Fildeş, R. Djibouti, Guineea Ecuatorială, Etiopia, Gabon, Gambia, Ghana, Guineea, Guineea - Bisau, Kenya, Lesotho, Liberia, Madagascar, Malaia, Mali, Mauritania, Mauritius, Mozambic, Namibia, Niger, Nigeria, Rwanda, Sao Tome şi Principe, Senegal, Seychelles, Siera Leone, Somalia, Sudan, Swaziland, Togo, Uganda, Republica Unită Tanzania, Zair, Zambia şi Zimbabue

- Statele arabe: Algeria, Bahrein, R.Djibouti, Egipt, Irak, Iordania, Kuweit, Liban, Jamahiria Arabă Libiană, Mauritania, Maroc, Oman, Quatar, Arabia Saudită, Somalia, Sudan, Republica Arabă Siriană, Tunisia, Emiratele Arabe Unite, Yemen

- America Latină şi Caraibele: Antigua, Barbuda, Argentina, Bahamas, Barbados, Belize, Bolivia, Brazilia, Insulele Virgine Britanice, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, Dominica, Republica Dominicană, Ecuator, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Mexic, Antilele Olandeze, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Saint Christopher, şi Nevis, Santa Lucia, Saint Vincent şi Grenadines, Suriname, Trinidad şi Tobago, Uruguay, Venezuela

- Asia de Est şi Oceania: Cambodgia, China, R.P.D.Coreea, Fiji, Indonezia, Kiribati, R.P.D. Lao, Malaezia, Mongolia, Myanmar, Noua Guinee - Papua, Filipine, Republica Coreea, Samoa, Singapore, Thailanda, Tonga şi Vietnam

- Asia de Sud: Afganistan, Bangladeş, Bhutan, India, Republica Islamică Iran, Maldive, Nepal, Pakistan, Sri Lanka

- Ţările cele mai puţin dezvoltate: Afganistan, Bangladeş, Benin, Bhutan, Botswana, Burkia, Burundi, Capul Verde, Republica Africa Centrală, Ciad, Comoros, R. Djibouti, Guineea Ecuatorială, Etiopia, Gambia, Guineea, Guineea-Bisau, Haiti, Kiribati, R.P. D. Lao, Lesotho, Malaia, Maldive, Mali, Mauritania, Mozambic, Myanmar, Nepal, Niger, Rwanda, Somalia, Sudan, Togo, Tuvalu, Uganda, Republica Unită a Tanzaniei, Vanuatu şi Yemen

b) Ţările dezvoltate:

- America de Nord: Canada, S.U.A.

- Asia şi Oceania: Australia, Israel, Japonia şi Noua Zeelandă

- Europa şi U.R.S.S.: Albania, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveţia, Finlanda, Franţa, Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Luxemburg, Monaco, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Regatei Unit ai Marii Britanii, România, San Marino, Spania, Suedia, Ungaria, U.R.S.S.

c) Republica Djibouti, Mauritania, Somalia şi Sudan sunt incluse parţial la Africa Sub-Sahariană şi restul la statele arabe. Totalul pentru ţările în curs de dezvoltare cuprinde şi Cipru, Malta şi Iugoslavia. Totalul pentru ţările dezvoltase include şi Africa de Sud.

Bibliografie selectivă

1. Bowers C., Existentialism and Education Theory XV, 1965 în International Review of Education, Hamburg, nr. 1, 1968, p. 9.
2. Brameld Th., Education for Emerging Age New York, 1961.
3. Broderson M.S. - Public arid Private Financing of Education in Latin America, Washington D.C. 1978, Inter American Development.
4. A. Charles, E. Merril, Values and Teaching, Profesional Publication, 1966.
5. G.S. Counts, Opere, vol. II, 1986.
6. M. Debesse, G. Mialaret - Traite des sciences pédagogiques, vol. III, Pedagogie Comparee, Paris, P.U.F., p. 83- 84.
7. Freinet C., Une technique nouvelle du travail scolaire, 1934 şi L'imprimerie a I'ecole, Vence, 1935.
8. Hoby S., Primary and Secondary Education, in Danemark, 1970, Copenhaga, p. 224.
9. Hove O., The System of Education in Norwey R.N.-M.C.E., Oslo, 1988, p. 5.
10. Hutchins R.M., The Higher Learning in America, New Maven, 1936, p. 66.
11. Iliescu V., Abordarea comparativă în pedagogie, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucuresti 1976.
12. Lobrat M., La pedagogie institutionnelle, Paris, Gauthier- Vilass, 1966.
13. Morns V. G, Existentialism in Education, New York, London, 1966, p. 110.
14. Păun E. - Învăţământul francez contemporan Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978.
15. Pot Kay, Charles R. and Allen Bern P., Personality, Brooks/Cole, California, 1986.
16. Roderick G., Stephens M. - Higher Education for All? London, Palmer, 1979.
17. Rudici Tiberiu - Maturizarea personalităţii, Ed. Junimea, Iaşi, 1990.
18. Seneca, Scrisori către Luciliu, Bucureşti, 1967.
19. Snyders G., Ou vont les pédagogies non directives? Paris, P.U.F. 1973.
20. Tilak, J.B.G.- Financing Higher Education, Buffalo/Bombay, 1991.
21. Valbok A., Schools of Social Work in Danemark, Copenhaga, 1980, p. 275.
22. Vazquez A., F. Oury, Vers une pédagogie institutionelle, Paris, 1969.
23. Admiterea în învăţământul superior - Forum, februarie 1991, nr. 2
24. Antologia pedagogiei americane contemporane, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
25. Anuarul statistic al României 1990, CMS.
26. Apercu du Danemark, Ed. Politique, Copenhaga, 1970.
27. Britain 1989, An Official Handbook, Central Office of Information.
28. Division of Statistics on Education, Office of Statistics, International Standard Classification, pag, 2-3, Paris, UNESCO, 1976.
29. Education Demography and Labour Market Illustrative Data O.E.C.D., Paris, 1990.
30. Foundations of Education, Second Edition New York, London, Sydney, 1967.

31. Informaţii statistice curente, nr. 6/mai 1991, C.N.S.
32. Population Dynamics and Educational and Health Planning, International Labour Office, Geneva, 1990.
33. Proiectul legii învăţământului, 3 aprilie 1991.
34. Prospects, vol XXI, nr. 2,1991, (78).
35. Statele Unite ale America, I.N.I.D. Bucureşti, 1985. 36. United Nations Populations Division, O.N.U., 1988. 37. World Education Report 1991, UNESCO, Paris; World Education Report, 1993, UNESCO Publishing; World Population Prospect, 1988, OMU.

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 22-23-24/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂŢII VIEŢII

IMPACTUL SOCIO-UMAN AL EXPLOATĂRII LIGNITULUI ÎN ZONA OLTENIEI

Gheorghe SOCOL,
Gheorghe BARBU,
Ana BĂLAŞA,
Denisa GHIZARU

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti, 1995

Autori: Gheorghe SOCOL (coordonator):
capitolele I (coautor), II (paragraful 6), III şi V
Dr. Gheorghe BARBU; capitolul II (paragrafele 1-5)
Dr. Ana BĂLAŞA: capitolele I (coautor) şi IV
Denisa GHIZARU: capitolul I (coautor), prelucrarea automată a datelor

Colectiv de cercetare:
Dr. Gh. BARBU, dr. Ana BĂLAŞA, A.-M. CIOCHINĂ, M. GHEORGHIU, D. GHIZARU, El. GLOMNICU, Prof.dr. Ioan MĂRGINEAN, E. PODAR, T. POPESCU, M. RĂDUŢ, A. ROMAN, Gh. SOCOL (coordonator), C. STANCIU

Cuprins

Capitolul 1 - CADRUL TEORETICO-METODOLOGIC AL CERCETĂRII 51

Capitolul II - REFLECTAREA ACTIVITĂŢII REGIEI AUTONOME A LIGNITULUI ÎN ECONOMIA ŞI ÎN CONDIŢIILE DE VIAŢĂ ALE POPULAŢIEI DIN JUDEŢUL GORJ 58

1. Activitatea din cadrul RAL - componentă principală a economiei judeţene 58
2. Influenţa industriei carbonifere asupra condiţiilor de viaţă ale populaţiei locale 59
3. Condiţiile pentru învăţământ şi cultură în judeţul Gorj..... 61
4. Reflectarea efectelor exploatărilor carbonifere din Oltenia în opinia populaţiei locale..... 61
5. Condiţiile de viaţă din zona carboniferă a Olteniei în opinia populaţiei locale 63
6. Opinii despre rolul regiei în dezvoltarea unor servicii social-economice şi despre calitatea acestora..... 67

Capitolul III - RELAŢIILE REGIEI AUTONOME A LIGNITULUI CU PROPRIETARII DE PĂMÂNT ŞI LOCUINŢE..... 72

1. RAL şi proprietatea funciară particulară 73
2. Raporturile RAL cu proprietarii de locuinţe din zona de activitate a întreprinderii 75
3. Tensiuni şi conflicte în relaţiile RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe 77
4. Opinii despre modul de rezolvare a diferendelor şi despre legislaţia privitoare la raportările RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe 79

Capitolul - IV CALITATEA PERCEPUTĂ A VIEŢII 83

1. Viaţa de muncă..... 83
2. Calitatea mediului natural de viaţă 89
3. Starea de sănătate 93
4. Starea conflictuală 94
5. Temerile populaţiei 95
6. Satisfacţia faţa de viaţă 95

Capitolul V - IMPACTUL ACTIVITĂŢII MINIERE DIN ZONA OLTENIEI ASUPRA PROBLEMATICE SANITARE LOCALE..... 98

CONCLUZII 104

Capitolul 1 - CADRUL TEORETICO-METODOLOGIC AL CERCETĂRII

Exploatarea lignitului în bazinul carbonifer al Olteniei a schimbat radical fizionomia vastei zone geografice delimitate la nord de munţii Parângului şi Vâlcanului şi la sud de Dunăre. Datorită activităţii miniere, înfăţişarea patriarhală a acestor teritorii s-a schimbat din temelii.

Fără a fi la fel de vizibile şi spectaculoase precum transformările din domeniul economic, schimbările sociale cauzate de activitatea minieră de aici nu sunt mai puţin semnificative.

Prin forţa lucrurilor, numeroasele aspecte economice ale exploatării lignitului din bazinul Olteniei au fost permanent înregistrate şi studiate mai mult ori mai puţin aprofundat, în schimb, fenomenele socio-umane declanşate şi întreţinute de activitatea minieră au fost, în cazul cel mai bun, doar în parte investigate. Cum cele două aspecte - economic şi socio-uman - se întrepătrund şi se intercondiţionează, evaluarea pertinentă a implicaţiilor activităţii miniere pentru oamenii locului este absolut necesară. Cercetarea de faţă urmăreşte să îndeplinească tocmai acest deziderat.

Datorită amplorii şi duratei ei de aproape patru decenii, activitatea de exploatare a lignitului din zona Olteniei şi-a pus pecetea, într-o măsură mai mare sau mai mică, asupra tuturor componentelor calităţii vieţii celor care trăiesc aici. De aceea, şi pentru a realiza o imagine cât mai elocventă a transformărilor produse, colectivul de cercetare angajat la această tema îşi propune să realizeze o diagnoză a calităţii vieţii oamenilor din această regiune.

Calitatea vieţii oamenilor este condiţionată de un mare număr de factori (componente), în literatura de specialitate sunt enumeraţi zeci de astfel de factori, de la cei de natură materială şi instituţională şi până la cei de natură subiectivă.

În general, se presupune că din prezenţa factorilor respectivi se poate deduce existenţa unui anumit efect în planul calităţii vieţii. De aceea, aceşti factori sunt folosiţi ca indicatori ai calităţii vieţii, respectiv ca instrumente de evaluare şi caracterizare a acesteia.

Nevoia intrinsecă a ştiinţei de a măsura se manifestă şi în ceea ce priveşte calitatea vieţii. În cazul nostru dezideratul acesta se realizează prin măsurarea indicatorilor calităţii vieţii (care se mai numesc şi indicatori sociali). Bunăoară, venitul este un indicator important al calităţii vieţii. Venitul este însă o mărime variabilă. Consecinţele în planul calităţii vieţii sunt în relaţie direct proporţională cu mărimea sa.

Desigur, măsurarea indicatorilor sociali în general şi a indicatorilor calităţii vieţii în particular nu se dovedeşte întotdeauna o operaţie atât de simplă

cum este măsurarea venitului. Destul de frecvent, pentru a se obţine valori cantitative ale indicatorului studiat se recurge la procedee indirecte şi sofisticate. Starea de sănătate este un astfel de indicator mai greu măsurabil, de exemplu.

Impactul socio-uman al activităţii miniere din zona Olteniei, consecinţele sale pentru calitatea vieţii populaţiei din zonă pot fi foarte bine studiate cu ajutorul indicatorilor sociali. Dat fiind numărul extrem de mare de indicatori sociali, culegerea şi analiza lor presupun un efort extrem de laborios şi costisitor, în mare parte desfăşurat la faţa locului. În condiţiile concrete ale programului de faţă, institutul nostru s-a angajat, pe cât a fost posibil, în acest efort. Rezultatele acestuia sunt prezentate pe larg în capitolele următoare.

Apreciem că această primă încercare de surprindere sistematică şi coerentă a implicaţiilor activităţii miniere din zona Olteniei pentru viaţa locuitorilor de aici deschide perspective ample pentru mai buna cunoaştere a realităţilor socio-umane complexe ale regiunii.

Prin cercetarea noastră asupra impactului socio-uman al activităţii desfăşurate de Regia Autonomă a jignitului vizăm un sistem complex de indicatori, de la cei economici şi demografici până Sa tei subiectivi, privind calitatea percepută a vieţii şi satisfacţia faţă de viaţă. Înşişi indicatorii economici şi sociali sunt reinterpretaţi în funcţie de semnificaţia lor pentru estimarea unei vieţi de calitate. Indicatorii utilizaţi în cercetarea noastră vizează standardul economic, veniturile, locuinţa şi înzestrarea gospodăriilor familiale, evaluarea de către populaţie a condiţiilor de viaţă, îndeosebi a mediului natural şi a consecinţelor activităţii miniere asupra acestuia, evaluarea condiţiilor de muncă, percepţia conflictelor sociale din zonă, cu referire specială la conflictele legate de proprietatea asupra pământului şi locuinţelor, temerile populaţiei faţă de evoluţia unor fenomene economice şi sociale, inclusiv stresul provocat de dezafectarea localităţilor şi schimbările în regimul de proprietate asupra pământului. Cercetarea şi-a propus de asemenea punerea în evidenţă a stărilor de satisfacţie/insatisfacţie şi frustrare a populaţiei din zonă, relaţiile dintre acestea şi celelalte componente ale vieţii.

Simpla enumerare a indicatorilor utilizaţi sugerează, credem, perspectiva teoretică a investigaţiilor şi analizelor noastre: în centrul preocupărilor ştiinţifice, dar şi al celor politice şi practice, se află omul ca individ şi colectivitate, el este scopul tuturor activităţilor social-economice şi politice concrete. Calitatea vieţii oamenilor este/ar trebui să fie obiectivul final al acestora. Problemele existenţei omului - demografice, economice, sociale, sanitare, juridice, politice, ecologice, culturale, psiho-sociale etc. - îl plasează în centrul problemelor lumii actuale. Omul este *scopul şi motivaţia* oricărei dezvoltări, calitatea vieţii lui este indicatorul cel mai relevant al evaluării oricărei activităţi economice, sociale, politice şi culturale. Prestigiul dobândit de conceptul de calitate a vieţii este

totodată un indicator al schimbărilor de perspectivă din lumea actuală, prevalarea caracterului umanist asupra oricăror alte raţiuni.

Punerea cercetării noastre sub tutela conceptului şi problematicii calităţii vieţii are o motivare nu numai ştiinţifică ci şi practic aplicativă: în fond, se doreşte să se ştie dacă o activitate economică de importanţa celei pe care o desfăşoară RAL, cu impact global, la nivelul ţării, asupra majorităţii condiţiilor noastre de viaţă, are sau nu, la nivel regional/local o influenţă atât de negativă asupra oamenilor din zonă încât să-i anuleze efectele globale sau, dimpotrivă, impactul ei, chiar dacă este negativ în unele privinţe, poate fi, odată cunoscut, controlat, în sensul ameliorării şi evitării aspectelor negative.

Obiectivele cercetării au vizat:

- o abordare din perspectivă economico-socială a reflectării activităţii RAL în economia şi condiţiile de viaţă ale populaţiei din zona carboniferă a Olteniei, (venituri, locuinţă, dotări gospodăreşti, reţeaua de servicii social-economice, transport şi comunicaţii, asistenţa medicală, serviciile comerciale, amenajarea teritoriului;
- cunoaşterea particularităţilor relaţiilor RAL în zonă, în special a raporturilor cu proprietarii de pământ şi locuinţe, a nivelului tensiunilor şi conflictelor generate de aceste particularităţi, cu efecte negative asupra calităţii vieţii locuitorilor din teritoriu;
- cunoaşterea modului în care oamenii îşi evaluează propria viaţă: viaţa de muncă, mediul natural în care trăiesc şi agresiunile asupra acestuia, starea conflictuală şi unele surse de stres, starea de sănătate, gradul de mulţumire/nemulţumire faţă de viaţă în general, determinarea contribuţiei RAL cu evoluţia - pozitivă sau negativă
- a unora din condiţiile de viaţă.

Problema generală urmărită în cadrul studiului nostru a constat de fapt în evaluarea din perspectivă socio-umană a oportunităţii continuării activităţii miniere în zonă, în realizarea unei balanţe sociale şi umane care, pe lângă cea economică, să justifice sau să infirme această oportunitate. Ipoteza cadru a studiului a vizat faptul că, m condiţiile ameliorării calităţii vieţii, a menţinerii indicatorilor acesteia, mai ales a celor de mediu, cel puţin la nivel acceptabil - din perspectivă socio-umană - şi în condiţiile unei revederi a cadrului care reglementează aspectele subsumate regimului proprietăţii, activitatea industrială din bazinul carbonifer al Olteniei poate continua fără riscuri pentru populaţie.

Schema operaţională a cercetării

Pentru realizarea obiectivelor cercetării am utilizat schema de operaţionalizare a conceptului de calitate a vieţii utilizată în cadrul Institutului de

Cercetare a Calităţii Vieţii, la care *am* adăugat o serie de alţi indicatori economico-sociali şi sociologici pentru surprinderea problemelor specifice zonei, în special cu privire la relaţiile decurgând din regimul proprietăţii, şi cu privire la impactul asupra mediului natural.

Metode şi instrumente de cercetare

- Anchete sociologică pe baza chestionarului standardizat amintit
- Interviuri cu cadre de conducere din RAL, sucursale, primării.
- Analiza documentară a unor statistici la nivel naţional şi al judeţului, a! RAL şi al unor instituţii locale: Agenţia pentru protecţia mediului (jud. Gorj), Inspectoratul de poliţie sanitară şi medicină preventivă (Gorj), Direcţia judeţeană de statistică (Gorj).

Universul cercetării şi populaţia investigată

Activitatea Regiei Autonome a Lignitului în zona Olteniei se desfăşoară în judeţele Gorj (în jur de 80% din total), Vâlcea (circa 15%) şi Mehedinţi (aproximativ 5%). Personalul angajat în activitatea minieră în aceste judeţe este de circa 50 de mii de oameni

Din punct de vedere organizatoric, în zona Olteniei acţionează cinci sucursale ale regiei:

1. Sucursala Rovinari, în care lucrează, conform datelor pe luna august 1994,17.240 de angajaţi repartizaţi în 5 exploatări miniere;

2. Sucursala Motru, în care îşi desfăşoară activitatea 13.943 de salariaţi, repartizaţi în 4 exploatări miniere;

3. Sucursala Jilţ, cu 7.690 de salariaţi făcând parte din 3 exploatări miniere;

4. Sucursala Berbeşti, având circa 7.000 de salariaţi organizaţi în 5 exploatări miniere;

5. Sucursala Mehedinţi, cu aproximativ 1.000 de lucrători grupaţi în 3 exploatări miniere.

Universul cercetării noastre îi formează populaţia cuprinsă în această zonă, delimitată de activitatea minieră.

Populaţia investigată a cuprins un număr de 412 subiecţi aleşi aleator din 22 de localităţi aflate în raza de activitate a regiei. Localităţile selectate au fost stabilite de comun acord cu reprezentanţii beneficiarului, conduşi fiind de trei considerente: 1. reprezentarea corespunzătoare a celor cinci sucursale din punct de vedere numeric şi al problematicii; 2. reprezentarea tuturor tipurilor de probleme şi situaţii; 3. reprezentarea adecvată a categoriilor socio-ocupaţionale din zonă, inclusiv a persoanelor care nu lucrează în cadrul regiei şi a

ţăranilor. În funcţie de aceste considerente, localităţile şi populaţia investigată se prezintă după cum urmează:

I. Din sucursala Rovinari au fost selecţionaţi aleator 183 de subiecţi (reprezentând 44,5% din numărul total de 412 subiecţi) din localităţile: Găleşoaia, Şomăneşti, Valea cu Apă, Timişeni, Roşia, Drăguţeşti, Bălăceşti, Urdari, Rovinari, Vârţ, Negomir.

II. Din sucursala Motru au fost selecţionate 90 de persoane (21,8% din total) din localităţile: Roşiuţa, Ştiucani, Motru. III. Din sucursala Jilţ au fost alese 64 de persoane (15,5%) din localităţile: Mătăsari, Runcurel, Drăgoeşti, Ciuperceni, Silvileşti.

IV. Din sucursala Berbeşti au fost luaţi 65 de subiecţi (15,8% din total) din localităţile: Berbeşti,Seciuri:

V. Din sucursala Mehedinţi au intrat în **grupul studiat** 10 persoane (2,4%).

Graficul nr. 1 - Distribuţia pe vârste a populaţiei studiate

Având în vedere obiectivul cercetării, persoana intervievată a fost de regulă capul familiei, care tradiţional este bărbatul. De aici preponderenţa persoanelor de sex masculin (82%), faţă de cele de sex feminin (18%).

După pregătirea şcolară, populaţia selectată se distribuie conform graficului nr. 2.

Graficul nr. 2 - Distribuţia populaţiei studiate după pregătirea şcolară

Mai mult de jumătate din persoanele intervievate lucrează la Regia Autonomă a Lignitului (52,9%). Din acestea 72,1% sunt muncitori în mină sau carieră, 19,7% sunt cadre medii la mină sau carieră iar 8,2% sunt specialişti cu studii superioare.

Persoanele care nu lucrează în cadrul regiei sunt, după statutul socio-ocupaţional, muncitori, cadre medii, specialişti cu studii superioare, pensionari, casnice, ţărani, şomeri şi tară ocupaţie.

După rezidenţă, 83,5% din subiecţi sunt din mediul rural propriu-zis. şi coloniile muncitoreşti ale Berbeştilor şi Jilţului şi 16,5% provin din oraşe.

Sursele de date, prelucrarea informaţiei şi redactarea. Informaţiile care fundamentează studiul au fost obţinute prin investigarea populaţiei selectate cu ajutorul chestionarului, prin interviuri cu cadre de conducere ale RAL, sucursale, primării, spitale, dispensare, Agenţia judeţeană Gorj de protecţia mediului, Direcţia judeţeană Gorj de statistică. Inspectoratul judeţean Gorj de poliţie sanitară şi prin analiza unor publicaţii şi documente statistice naţionale şi judeţene. Din această ultimă categorie menţionăm în mod deosebit volumele I-IV ale "Studiului de evaluare globală a impactului ecologic produs de extracţia lignitului în bazinul minier Oltenia" realizat de Institutul de Cercetări şi Studii de

Inginerie Tehnologică şi Proiectări pentru Mine de Lignit (ICSITPML) din Craiova.

Programul de realizare a bazei de date conceput special pentru această cercetare, culegerea datelor din chestionare şi prelucrările statistice automate s-au realizat în cadrul oficiului de informatică al Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii. Anumite prelucrări ale datelor s-au efectuat şi manual, de către autori.

Ca rezultat al prelucrării au fost obţinute tabele de frecvenţe absolute şi relative, valori medii, tabele de contingenţă şi coeficienţi de semnificaţie. În funcţie de necesităţile analizei, răspunsurile au fost recodificate, încât de la scalele cu cinci trepte s-a ajuns la scale cu trei trepte prin unificarea codurilor i cu 2 şi 4 cu 5. Rezultatele cercetării sunt expuse în studiul final.

Dactilografierea, editarea, tehnoredactarea computerizată şi multiplicarea materialelor auxiliare, intermediare şi a studiului final s-au realizat în compartimentele de specialitate ale Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii şi la Centrul de Informare şi Documentare Economică, căruia ţinem să-i mulţumim.

Realizarea acestei cercetări nu ar fi fost de conceput fără sprijinul celor 412 intervievaţi care au avut bunăvoinţa să coopereze cu operatorii noştri de teren.

Cu ocazia deplasărilor pe teren am beneficiat de sprijinul logistic consistent al Regiei Autonome a Lignitului şi al celor cinci sucursale (Rovinari, Motru, Jilţ, Berbeşti şi Mehedinţi) şi ţinem să adresăm mulţumirile noastre factorilor de conducere din aceste unităţi.

În sfârşit, dar nu în cele din urmă, menţionăm importanţa deosebită pe care au avut-o pentru nai, în diferite etape ale realizării acestei cercetări, informaţiile, sugestiile şi concursul inginerilor Costică Soare, Dumitru Cernea şi Radu Mitonovici, cărora le exprimăm gratitudinea noastră şi pe această cale.

Capitolul II - REFLECTAREA ACTIVITĂŢII REGIEI AUTONOME A LIGNITULUI ÎN ECONOMIA ŞI ÎN CONDIŢIILE DE VIAŢĂ ALE POPULAŢIEI DIN JUDEŢUL GORJ

1. Activitatea din cadrul RAL - componentă principală a economiei judeţene

În economia naţională, economia Olteniei deţine o poziţie însemnată[1] prin mai multe activităţi dar mai ales prin extracţia de cărbune ce se desfăşoară în nordul acestei provincii, cuprinzând, în principal, judeţul Gorj, dar şi anumite perimetre din judeţele Vâlcea şi Mehedinţi. În judeţul Gorj, Regia Autonomă a Lignitului (RAL) are contribuţia cea mai mare la asigurarea unei ponderi ridicate (de peste o treime), exprimate valoric, a producţiei de combustibili în totalul producţiei industriale. Aceasta permite judeţului să contribuie cu aproape 4% la producţia industrială a României, situându-l pe locul 7 în ansamblul judeţelor ţării la indicatorul menţionat.

Dacă, în ultimele decenii, într-o serie de ţări occidentale, importanţa cărbunelui s-a diminuat, în România această resursă naturală a continuat şi continuă să joace un rol mare în dezvoltarea economică a ţării şi în asigurarea unor condiţii de bază pentru viaţa populaţiei. Participarea substanţială a cărbunelui la susţinerea activităţii economice în România se realizează mai ales prin utilizarea sa ca sursă principală de producere a energiei electrice, element vital pentru activitatea economică contemporană. Aportul exploatării cărbunelui la nivelul de trai al populaţiei se manifestă atât direct, prin asigurarea de venituri băneşti şi de cantităţi de cărbune date, cu titlu gratuit, celor care lucrează în acest sector, prin energia termică şi apa caldă furnizate, în multe locuinţe din mediul urban, de termocentrale, cât şi indirect prin: a) energia electrică utilizată în consumul casnic; b) funcţionarea întreprinderilor şi instituţiilor din alte ramuri ale economiei naţionale, care utilizează forţă de muncă, iar unele furnizează şi bunuri sau servicii necesare consumului personal şi familial; c) dezvoltarea şi menţinerea în funcţiune a unui întreg sistem de condiţii generate de exploatările carbonifere (infrastructură, reţea comercială, reţea sanitară etc.)

Datorită măsurilor adoptate de Regia Autonomă a Lignitului, judeţul Gorj produce peste 60% din cantitatea de cărbune extras în ţară şi circa 3/4 din lignit, făcând ca acest judeţ să aibă rolul hotărâtor în producţia de cărbune a

---

[1] Actuala poziţie este, între altele, rezultatul exploatării cărbunelui la suprafaţă în zona Rovinari, exploatare începută în 1957.

României şi, în consecinţă, şi în producerea de energie electrică în termocentrale.

Prin poziţia ocupată în economia judeţului, industria extractivă a cărbunelui are un rol mare în ceea ce priveşte utilizarea forţei de muncă[1] şi veniturile populaţiei din multe localităţi gorjene. În acest sens este de arătat că, în 1992, ca număr total de salariaţi, Gorjul ocupa locul 19 pe ţară, iar ca număr de salariaţi în industrie locul 16, în timp ce sub aspectul populaţiei se afla pe locul al douăzeci şi şaptelea. Deosebit de semnificativ este faptul că, în ceea ce priveşte populaţia ocupată la o mie de locuitori, în 1992, judeţul Gorj se înscria pe primul loc, având cea mai redusă rată a şomajului, rată care continuă să fie mică şi în prezent (la data de 17 octombrie 1994, aceasta era de 3,7%, comparativ cu 6,9% cât avea judeţul Călăraşi, care se situa pe locul următor, şi cu 10,7% la nivel naţional).

2. Influenţa industriei carbonifere asupra condiţiilor de viaţă ale populaţiei locale

Industria minieră, în care câştigul salarial mediu net este superior celui mediu pe ţară[2], contribuie în mod substanţial la asigurarea de venituri mai ridicate pentru populaţia judeţului Gorj, comparativ cu alte judeţe. În 1992. câştigurile medii salariate nete lunare din acest judeţ au fost cu 25 % mai mari faţă de câştigurile similare pe ţară; la acest indicator, în 1992, Gorjul a ocupat locul doi în ansamblul judeţelor[3].

La efectele pozitive - menţionate se adaugă şi altele. Astfel, unele din oraşele judeţului, cum ar fi Rovinari, Motru şi altele fiinţează, în principal, datorită exploatărilor de cărbune administrate de RAL. Totodată, ca urmare a strămutărilor din anumite perimetre au fost desfiinţate unele sate cu case, în majoritate, vechi, au apărut altele sau au fost extinse unele comune; în cadrul acestui proces a avut loc demolarea de locuinţe, în general cu confort redus şi

---

[1] La data de 31 decembrie 1993, în judeţul Gorj, în extracţia şi prepararea cărbunelui lucrau aproape un sfert din numărul salariaţilor şi 27,3% din numărul muncitorilor din judeţ. În raport cu forţa de muncă ocupată în industria judeţului, la data menţionată proporţia era de 41,2% din total salariaţi şi 42% din total muncitori (procentele au fost determinate pe baza datelor furnizate de Direcţia de Statistică a Judeţului Gorj).

[2] În septembrie 1994, în industria minieră, câştigul salarial mediu net era de 246.652 lei faţă de 153.486 lei pe întreaga economie şi de 561.603 lei pe ansamblul industriei: procentual, diferenţa a fost *de* 60,7% şi respectiv de 52,6%.

[3] Datele utilizate pentru caracterizarea economico-socială a judeţului Gorj provin din evidenţele Direcţiei de Statistică a Judeţului Gorj, din buletinele CNS sau au fost calculate de autori folosindu-se asemenea surse.

împroprietărirea familiilor strămutate cu case noi, construite din cărămidă, cu scândură pe jos, cu sobe de teracotă şi mai încăpătoare.

În ianuarie 1992, fondul de locuinţe al judeţului Gorj era de 138.486 case, ceea ce reprezenta 1,8% din totalul pe ţară. Suprafaţa locuibilă pe o persoană se ridica la 10,7 m.p., cu puţin sub media pe ţară (11,3 m.p.). Aproape patru cincimi din locuinţe (79,4%) se aflau în proprietate privată. Din păcate o serie de locuinţe din unele localităţi (ca, de exemplu, Rovinari) se prezintă într-o situaţie proastă fie în interior, fie la părţile comune.

Exploatările carbonifere au impulsionat, de asemenea, dezvoltarea transporturilor, a telecomunicaţiilor, a reţelei de unităţi comerciale, de învăţământ şi sanitare. În 1993, în judeţul Gorj existau 227 unităţi de poştă şi telefon (faţă de 111 în 1980), peste 36 de mii de abonaţi telefonici (comparativ cu 12.800 în 1980), aproape 1.200 magazine comerciale, peste 430 magazine alimentare (faţă de 871 şi respectiv 323 în 1980). În acelaşi an, numărul de spitale era de 7 faţă de 6 în 1985, iar cel de dispensare medicale de 125 (109 în 1985); o creştere sensibilă a fost înregistrată la numărul de medici (inclusiv stomatologi) şi de personal sanitar auxiliar.

Schimbările produse în sfera asistenţei medicale s-au făcut simţite, în sens pozitiv, într-o serie de indicatori de caracterizare a mişcării naturale a populaţiei. Bunăoară, între 1990-1993, numărul total al deceselor a oscilat între 4180 şi 4320, cunoscând o diminuare sensibilă faţă de 1985 (4493); numărul celor decedaţi la 1000 de locuitori a fost, în perioada amintită, ceva mai mic faţă de cel întâlnit la nivel naţional (10,8 faţă de 10,9 în 1991 şi 10,8 faţă de 11,6, în 1992). Au scăzut într-o măsură însemnată decesele provocate de boii ale aparatului respirator, de boli ale organelor genito-urinare, de anomalii congenitale. În acelaşi timp se observă o creştere mică a deceselor cauzate de boli ale aparatului circulator (decese care reprezintă peste 60% din total) şi de boli ale aparatului digestiv[1].

Urmările schimbărilor semnalate s-au făcut simţite şi în modificarea ponderii populaţiei judeţului în totalul populaţiei din România. Dacă în trecut ponderea respectivă a fost în descreştere, după 1966 aceasta a cunoscut o tendinţă inversă[2].

Din cele prezentate mai sus, reiese că exploatările carbonifere din zona Olteniei au avut şi au un rol pozitiv însemnat asupra condiţiilor de viaţă ale

---

[1] Datele referitoare ia numărul şi cauzele deceselor au ca sursă evidenţele de la Direcţia Judeţeană de Statistică Gorj.

[2] În diverse momente, valorile ponderii menţionate au fost următoarele: 1,77% la 29 decembrie 1930, 1,76% la 25 ianuarie 5948,1,67% la 21 februarie 1956,1,56% la 15 martie 1966,1,61% la 5 ianuarie 1977 şi 1,76% la 7 ianuarie 1992 (calculat pe baza datelor din Anuarul Statistic a! României 1992, editat de Comisia Naţională pentru Statistică, p. 82).

populaţiei judeţului; efectul pozitiv se răsfrânge însă şi asupra economiei naţionale în ansamblul său, precum şi asupra nivelului de trai al întregii populaţii autohtone.

3. Condiţiile pentru învăţământ şi cultură în judeţul Gorj

Imaginea condiţiilor de care dispune populaţia judeţului Gorj poate şi trebuie să fie completată cu datele referitoare la instituţiile de învăţământ şi de cultură.

În ceea ce priveşte învăţământul, este de arătat că în anul şcolar 1992/1993 în acest judeţ existau 386 grădiniţe, care cuprindeau 16.485 de copii, situaţie aproape similară cu cea din 1980/1981, 398 de şcoli generale (şcoli primare şi gimnaziale), cu un număr de 46.189 de elevi (faţă de 416 şi respectiv 58.189 în 1980/1981), 27 de licee, cu un total de 12.107 elevi înscrişi (comparativ cu 18 şi respectiv 16.288), 21 de şcoli profesionale, cu 6.705 elevi (faţă de 13 şi respectiv 2.141); începând din anul şcolar 1992/1993, la Târgu Jiu funcţionează un institut de învăţământ superior, cu două facultăţi care, în anul de debut, a avut înscrişi 509 studenţi[1],

Activitatea culturală este susţinută, în principal, de biblioteci, cinematografe şi de posturile de radio şi TV naţionale şi locale. În 1992, în acest judeţ au funcţionat 290 de biblioteci, care au avut aproape 2,4 mii. volume şi 96 de mii de cititori. Ca număr de volume, situaţia a fost mult mai bună decât în 1980 (aproape 1,9 mil.). Numărul cinematografelor (inclusiv al instalaţiilor cinematografice) din judeţ s-a diminuat foarte mult comparativ cu 1980; această reducere a avut loc şi până în 1989, dar s-a accentuat după anul respectiv. În 1992, în Gorj, funcţionau 56 de cinematografe şi instalaţii cinematografice, cu un total de peste 10.000 spectacole, la care au participat mai puţin de 700.000 de spectatori. Diminuarea interesului pentru spectacolul cinematografic este un fenomen caracteristic populaţiei din întreaga ţară şi se datorează, între altele, concurenţei pe care o face TV în prezentarea de filme.

4. Reflectarea efectelor exploatărilor carbonifere din Oltenia în opinia populaţiei locale

Ca orice activitate economică, exploatarea cărbunelui a avut şi are, pe lângă rezultatele pozitive, consecinţe negative, între care, în cazul carierelor, scoaterea pe o durata mare din circuitul agricol a unor suprafeţe întinse de teren[2], poluarea anumitor surse de apă şi, drept efect, crearea de dificultăţi în

---

[1] Informaţiile utilizate au ca sursă anuarele publicate de instituţia naţională de statistică din România.

[2] În judeţul Gorj, în perioada 1 ian. 1980 - 31 dec. 1992, suprafaţa arabilă s-a redus cu circa 18 mii de hectare, diminuări au avut loc şi la alte suprafeţe agricole.

asigurarea apei potabile pentru unele aşezări umane, şi într-o măsură mai mică poluarea atmosferei, prezenţa unor boli profesionale şi neprofesionale.

Suprafeţe de teren scoase din circuitul agricol există în toate localităţile în care a fost şi este exploatat cărbunele la suprafaţă. Astfel, în fostul sat Stejerei (comuna Câlnic) această suprafaţă este de circa 700 ha, în satul Găleşoaia (tot comuna Câlnic) - de aproximativ 40 ha, în satul Ştiucani (comuna Slivileşti) - de 105 ha, în comuna Valea cu Apă, în trei sate (Valea cu Apă, Roşia, Timişeni) - de circa 650 ha, în comuna Mătăsari - de 120 ha teren arabil şi 40 ha de pădure, în comuna Runcurel - de 40 ha teren arabil, în comuna Drăgoteşti - de 80 ha de pădure, în comuna Negomir - de 120 ha teren arabil şi de pădure, în Berbeşti (judeţul Vâlcea) - de peste 800 ha, în Husnicioara - (judeţul Mehedinţi) - de 20 ha ş.a.m.d. Terenurile redate agriculturii sunt puţine şi foarte reduse ca întindere: 45 ha în Negomir şi aproape 2 ha în Berbeşti.

În ceea ce priveşte apa, în foarte multe cazuri, prin excavare, ori au fost distruse sursele de alimentare (pungile cu apă freatică) ori s-au produs deteriorări ale calităţii acesteia, apa locală nemaiputându-se consuma datorită impurităţilor şi microorganismelor care au invadat-o. Ca urmare, în unele localităţi, procurarea apei potabile a devenit anevoioasă, pentru obţinerea acesteia fiind necesare, în câteva cazuri, deplasări la mari distanţe (de exemplu, satele Roşia, Timişeni, Valea cu Apă şi Vânt, acesta din urmă fiind dependent, administrativ, de Rovinari). Calitatea apei de băut este neco-respunzătoare şi în Rovinari; din cauza insuficientei filtrări, a conductelor sparte, aceasta are impurităţi, microorganisme, o culoare suspectă şi chiar viermi. Datorită exploatărilor carbonifere, apa, în special cea provenită din ploi, a creat şi alte probleme. Astfel, la Seciuri (comuna Roşia de Amaradia), localnicii au, ca urmare a poziţiei satului faţă de terenurile de pe care a fost excavat cărbunele şi a neefectuării de lucrări de drenaj, inundaţii în case şi îndeosebi în beciuri.

Poluarea atmosferei este caracteristică mai ales unor perimetre şi în principal zonei Rovinarilor. Această poluare are ca sursă praful provenit de la complexul Rovinari şi de la benzile transportoare şi mai ales fumul evacuat de termocentralele Rogojelu şi Turceni.

În ceea ce priveşte sănătatea, consecinţele negative ale exploatărilor miniere, fără a fi catastrofale, nu trebuie neglijate. Pe lângă afecţiunile renale, întâlnite nu numai ia cei care lucrează în cariere şi mine de exploatare a cărbunelui şi care sunt provocate şi întreţinute de consumul de apă impură dar şi de consumul de alcool, se constată frecvente cazuri de afecţiuni ale aparatului locomotor şi afecţiuni respiratorii, în principal în rândul armenilor; afecţiunile reumatismale îşi au explicaţia, în bună măsură, în specificul condiţiilor de muncă (umezeală, poziţia de lucru), iar cele respiratorii se datorează, între altele, prafului.

Efectele contradictorii ale activităţii din sucursalele aflate în subordinea RAL asupra condiţiilor de viaţă sunt reflectate şi de părerile exprimate de persoanele intervievate în cadrul anchetei desfăşurate în zona carboniferă a Olteniei. Percepţia populaţiei din această zonă are, în cazul aspectelor referitoare la condiţiile de muncă şi de trai, o relevanţă mare, populaţia locală fiind cea mai îndreptăţită să-şi califice aceste condiţii.

Contribuţia RAL la asigurarea cu locuri de muncă a populaţiei din zonă şi la modificarea, în sens pozitiv sau negativ, a cadrului creat, este percepută în mod diferit.

5. Condiţiile de viaţă din zona carboniferă a Olteniei în opinia populaţiei locale

Pentru a avea o imagine cât mai completă asupra stării de spirit referitoare la condiţiile de viaţă, populaţia investigată a fost pusă în situaţia de a-şi exprima părerea şi în legătură cu aspecte care nu intră în câmpul de acţiune şi de influenţă al RAL şi care se încadrează în conceptul de calitate a vieţii.

5.1. Veniturile raportate ia necesităţi

Deşi câştigul salarial mediu net lunar pe judeţ este superior mediei pe ţară, procentul celor *nemulţumiţi de veniturile pe care le obţin* este foarte mare (56,3%).

Cei care se declară mulţumiţi fără nici o rezervă reprezintă sub o cincime (19,8%) din totalul persoanelor investigate.

Măsura în care veniturile acoperă necesităţile de consum se prezintă, în funcţie de răspunsurile date ia întrebarea "Cum estimaţi veniturile totale ale familiei dumneavoastră în raport cu necesităţile?", conform graficului nr. 1.

Faptul că aproape 50% din subiecţi apreciază că veniturile obţinute nu le ajung nici pentru strictul necesar pune în evidenţă o situaţie dureroasă, situaţie care nu este de natură să asigure un climat optimist, ci, dimpotrivă, să-i menţină pe oameni într-o stare de nelinişte, de panică. O asemenea concluzie este întărită de ponderea mare (peste 40%) a persoanelor care afirmă că veniturile familiei lor le ajung doar pentru strictul necesar.

Graficul nr. 1 - Estimarea subiectivă a veniturilor în raport cu necesităţile

Legendă
1. Nu ne ajung nici pentru strictul necesar.
2. Ne ajung numai pentru strictul necesar.
3. Depăşesc strictul necesar, dar nu cu mult.
4. Depăşesc cu mult strictul necesar şi ne putem permite obţinerea unor obiecte noi, mai scumpe.

5.2. Locuinţa şi dotarea gospodăriei

Sub aspectul numărului de camere de locuit, 74% din familiile cuprinse în ancheta efectuată în bazinul carbonifer al Olteniei dispun de două până la patru camere, proporţia cea mai mare (38,6% din total) revenind locuinţelor cu trei camere; o pondere însemnată (12,6%) o deţin, de asemenea, locuinţele cu 5 şi 6 camere. Există şi gospodării cu un număr mare de membri care dispun de puţine camere de locuit; luând gospodăriile cu 5 până la 8 persoane, se constată că 12% din acestea locuiesc în 3 camere şi 7,8% în patru camere; ponderea gospodăriilor cu un număr similar de membri dar care dispun de două şi chiar de o singură cameră este neînsemnată (0,4% au o singură cameră şi 1,9% două).

Dintre elementele care privesc locuinţa, lipsa băilor în majoritatea locuinţelor (65,8%) reprezintă p latură negativă serioasă; această situaţie

provine din însuşi faptul că aproape 80% din familiile investigate locuiesc în case care dispun de curte, acestea întâlnindu-se, în principal, în mediul rural[1].

Dintre familiile strămutate, 35,2% au declarat că locuinţa actuală le convine mai puţin decât cea dinainte, iar 45.7% apreciază că locuinţele obţinute sunt mai bune decât cele pe. care le deţineau în trecut; restul consideră că nu-i nici o deosebire în ceea ce priveşte confortul. Părţile pozitive ale locuinţelor noi, semnalate frecvent, sunt: construcţia în sine (pereţi din cărămidă), spaţiu mai mare, podeaua din scândură ş.a. Nemulţumirile sunt provocate în principal de lipsa anexelor (magazie, şopron, patul etc.), de calitatea ţiglei de pe acoperiş, de suprafaţa curţii şi de calitatea apei potabile (în unele sate).

Dotarea gospodăriilor cu diverse bunuri de folosinţă îndelungată se prezintă după cum urmează:

Tabelul nr. 1 - Gradul de dotare a gospodăriilor din localităţile investigate cu bunuri de folosinţă îndelungată

Obiectul	%	Obiectul	%
Frigider	70,4	TV alb-negru	67,2
Congelator	10,9	TV color	25,1
Aragaz	82,3	Telefon	9,2
Maşină de spălat rufe	52,2	Videocasetofon	8,8
Aspirator	26,5	Casetofon	42,0
Radio	86,2	Autoturism	26,2

Remarca ce se impune din datele cu privire la dotarea gospodăriilor cu o serie de bunuri de folosinţă îndelungată este aceea că cele mai multe gospodării dispun de câteva piese esenţiale: aragaz, frigider, maşină electrică de spălat rufe, radio şi televizor. Comparativ cu situaţia pe ţară[2], dotarea

[1] Pe cele două medii, persoanele investigate îşi au reşedinţa în proporţie de 83,5% în mediul rural şi 16,5% în mediul urban.

[2] Ancheta sociologică care a permis cunoaşterea dotării gospodăriilor la nivel de ţară a fost efectuată de Institutul de Cercetare a. Calităţii Vieţii ia începutul lunii iulie 1994 şi s-a referit la situaţia din luna anterioară (iunie).

populaţiei din localităţile supuse observaţiei sociologice, din luna octombrie 1994, se prezintă astfel:

Tabelul nr. 2 – Dotarea comparativă cu bunuri de folosinţă îndelungată la 1000 de locuitori

	Situaţie pe ţară (rezultată din ancheta sociologică efectuată de ICCV)	Situaţia în localităţile din i zona carboniferă a Olteniei
Frigider	247.0	192.3
Aragaz	252,7	224,8
Congelator	79.4	29,8
Maşină de spălat rufe	204,8	142,6
Aspirator de praf	165,9	72,3
Aparat de radio	241,8	222,1
TV alb-negru	191,4	183,0
TV color	134,4	60,3
Telefon	139.7	25,2
Videocasetofon	48,4	23,9
Autoturism	91,5	71,6

Potrivit datelor comparative, dotarea populaţiei din localităţile nord-oltene incluse în investigaţia din octombrie 1994 este inferioară mediei pe ţară la toate bunurile menţionate. Diferenţe foarte mari există la bunuri deosebit de importante cum sunt: frigiderul, maşina electrică de spălat rufe, aspiratorul de praf ş.a. În aprecierea diferenţelor trebuie avui în vedere că eşantionul naţional a inclus, cum era firesc, un număr mai mare de gospodării din mediul urban, gospodării care apelează, datorită particularităţilor lor (apartamente în blocuri, folosirea din plin a tuturor spaţiilor[1], lipsa beciurilor, a sobelor cu plită ş.a.), într-o măsură mai mare la multe din bunurile de folosinţă îndelungată avute în vedere.

Imaginea posibilităţilor de care dispun familiile din localităţile cuprinse în ancheta sociologică este completată şi de existenţa în proprietate particulară a unor bunuri imobiliare: 83,2% din subiecţi dispun de case de locuit şi toţi au diverse suprafeţe de teren arabil.

[1] În localităţile rurale, îndeosebi în anumite zone ale ţării, unele din încăperile locuinţelor cu mai mul; de două camere sunt folosite într-o măsură redusă.

6. Opinii despre rolul regiei în dezvoltarea unor servicii social-economice şi despre calitatea acestora

Regia Autonomă a Lignitului nu este doar o unitate economică de importanţă strategică ci şi de mari dimensiuni. Numai în Oltenia, activitatea regiei se întinde pe circa 1000 de km , de la poalele Parângului şi Vâlcanului şi până la Dunăre, pe o fâşie lungă de aproximativ 100 km şi lată de circa 10 km. În activitatea pe care o desfăşoară în Oltenia, sunt angrenaţi peste 50 de mii de angajaţi de diferite profesii şi specialităţi. Pentru a asigura viaţa de zi cu zi a numeroşilor săi angajaţi şi a realiza sarcinile care îi revin, RAL a trebuit să creeze şi să dezvolte în acest teritoriu toate facilităţile pe care le presupune civilizaţia umană: locuinţe, dispensare şi spitale, magazine, şcoli, unităţi prestatoare de servicii, reţele de transport ş.a.m.d.

Desigur, toate acestea (şi multe altele) sunt necesare funcţionării normale a societăţii şi continuităţii vieţii. Considerăm însă, pe de o parte, că unele facilităţi social-economice au o relevanţă mai mare pentru calitatea vieţii şi că, pe de altă parte, regia este mai implicată în crearea şi extinderea mai ales a unora dintre acestea. Tocmai asupra acestora ne vom concentra.

Metodologic, analiza facilităţilor economico-sociale de care dispune o comunitate se poate face în două moduri. O abordare este cea tehnică şi constă în efectuarea unui inventar al ofertei şi al posibilităţilor existente din punctul de vedere respectiv şi raportarea acestora la necesităţi. Al doilea tip de abordare, sociologic, porneşte de la ideea că ceea ce contează în ultima instanţă este mai ales efectul uman al acestor facilităţi social-economice, respectiv sentimentul de satisfacţie sau insatisfacţie pe care îl au oamenii vizavi de serviciile respective. Adoptând acest din urmă punct de vedere, prin întrebările puse subiecţilor am urmărit să aflăm ce cred oamenii despre aportul RAL la crearea şi dezvoltarea în zonă a unor servicii social-economice şi anume: transport în comun şi comunicaţii, unităţi comerciale şi de prestări servicii, de amenajarea teritoriului, asistenţă medicală. Toate aceste facilităţi socio-economice au o deosebită relevanţă socială şi umană şi de aceea sunt adecvate pentru evaluarea calităţii vieţii.

6.1. Transportul în comun şi comunicaţiile

Este un serviciu foarte important dat fiind că aproape jumătate din personalul sucursalelor din bazinul Olteniei îl reprezintă navetiştii, iar distanţa de la care vin este de până la 90 km. În ceea ce priveşte dezvoltarea transportului în comun şi a comunicaţiilor în general, contribuţia RAL este apreciată astfel:

Tabelul nr. 3 - Opinia subiecţilor despre contribuţia RAL la dezvoltarea transportului şi comunicaţiilor

Apreciere	%
1. RAL a avut o contribuţie foarte importantă sau importantă	56,5
2. RAL - nu a avut o contribuţie importantă	29,1
3. Nedecişi	14,4

Referitor la funcţionarea transportului în zonă, opiniile se prezintă după cum urmează:

Tabelul nr. 4 - Părerea subiecţilor despre funcţionarea transportului

Apreciere	%
1. Funcţionarea este foarte proastă şi proastă	61,9
2. Funcţionarea este satisfăcătoare	12,9
3. Funcţionarea este foarte bună şi bună	25,2

Prin urmare, funcţionarea transportului în comun din zonă se situează pe ansamblu sub calificativul satisfăcător. Precizăm însă că, din acest punct de vedere, situaţia consemnată mai sus este asemănătoare aceleia constatate de Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii la nivelul întregii ţări[1].

O particularitate a zonei, datorată evident RAL-ului, care pune la dispoziţia navetiştilor autobuze, este mai buna apreciere a funcţionării transportului în comun în mediul rural decât în cel urban.

În sfârşit, mai notăm că în sucursala Berbeşti transportul în comun se bucură de o bună apreciere, indicele său situându-se în apropierea calificativului bine.

6.2. Reţeaua comercială şi unităţile prestatoare de servicii

Opinia subiecţilor despre contribuţia Regiei Autonome a Lignitului la crearea şi dezvoltarea unităţilor de acest fel, este:

Tabelul nr. 5 - Opinia subiecţilor despre contribuţia RAL la crearea unităţilor comerciale şi prestatoare de servicii

Apreciere	%
1. RAL a contribuit în foarte mare şi mare măsură	25,9
2. RAL nu a avut o contribuţie importantă	55,4
3. Nedecişi	18,7

[1] Studii şi cercetări economice, nr. 2, 1991, Anale, anul II, nr. 1. 1992.

De altfel, părerea oamenilor despre dotarea localităţii lor. cu unităţi comerciale este în general nefavorabilă.

Tabelul nr. 6 - Opinia subiecţilor despre dotarea cu unităţi comerciale

Apreciere	%
1. Dotarea cu unităţi comerciale este foarte nesatisfăcătoare şi nesatisfăcătoare	50,2
2. Dotarea este satisfăcătoare	31,7
3. Dotarea cu astfel de unităţi este foarte bună şi bună	18,1

Aprecierea nefavorabilă despre dotarea cu unităţi comerciale este valabilă pentru aproape toate localităţile. Excepţie fac cele două oraşe Motru şi Rovinari, unde este considerată satisfăcătoare, Seciuri şi Berbeşti, unde calificativul global tinde spre bine. Dintre cele două medii de rezidenţă, urban şi rural, primul se prezintă ceva mai bine decât ce! de-al doilea (mediile fiind circa 2,0 şi respectiv 1,6).

Despre dotarea localităţilor, în general, nu doar prin contribuţia RAL, cu unităţi prestatoare de servicii, se apreciază:

Tabelul nr. 7 - Opinia subiecţilor despre dotarea cu unităţi prestatoare de servicii

Apreciere	%
1. Dotarea este foarte nesatisfăcătoare sau nesatisfăcătoare	82,5
2. Este satisfăcătoare	11.2
3. Este foarte bună sau bună	6,3

Prestările de servicii pentru populaţie sunt necorespunzătoare în toate localităţile, calificativele medii, calculate pe scala cu trei valori, situându-se întotdeauna mult sub valoarea 2. În comparaţie cu restul localităţilor investigate, Motru şi Seciuri stau mai bine, dar fără a se ajunge la calificativul *satisfăcător.*

Menţionăm, de altfel, că percepţia privind penuria prestărilor de servicii pentru populaţie este în concordanţă cu evaluarea pe care o primesc acestea pe ansamblul ţării, aşa cum arată studiile Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii.

6.3. Asistenţa medicală

Problematica medicală în ansamblul ei va fi tratată într-un capitol separat Aici ne vom limita la acele aspecte care se încadrează în acest paragraf, respectiv evaluarea dată de populaţie acestui serviciu.

Aportul Regiei Autonome a Lignitului la promovarea asistenţei medicale în zonă es apreciat după cum urmează:

Tabelul nr. 8 – Aprecierea contribuţiei RAL în dezvoltarea asistenţei medicale

Apreciere	%
1. Contribuţia RAL este socotită foarte importantă şi importantă	50,0
2. Contribuţia RAL nu este importantă	34,3
3. Nedecişi	15,7

Despre asistenţa medicală de care dispune populaţia locală, considerând şi reţeaua de unităţi sanitare, se opinează:

Tabelul nr. 9 - Opinia privind calitatea asistenţei medicale

Apreciere	%
1. Asistenţa medicală este foarte proastă sau proastă	27,9
2. Asistenţa medicală este satisfăcătoare	32,8
3. Asistenta medicală este bună şi foarte bună	39.3

Şi din acest punct de vedere, al cotei la care se situează calitatea percepută a asistenţei sanitare, valorile medii obţinute pe zona carboniferă a Olteniei sunt comparabile cu acelea determinate de Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii la scara întregii ţări, respectiv valori medii spre *bine.*

Asistenţa medicală primită, considerată în ambele cazuri satisfăcătoare, beneficiază totuşi de o apreciere mai înaltă în cazul mediului rural (media 2,4 faţă de 2,2 în cazul **orăşenilor,** pe aceeaşi scală cu trei valori).

De la localitate la localitate, evaluarea asistenţei medicale primite cunoaşte variaţii destul de mari, mergând de la medii ce corespund calificativului *proastă* şi până la calificativul *bună.* Calificativele cele mai bune ie au localităţile Drăgoteşti, Husnicioara, Urdari şi Runcurel iar cele mai slabe Găleşoaia, **Motru,** Roşiuţa, Ştiucani. Dintre sucursale, Mehedinţi şi Jilţ au o situaţie între satisfăcătoare şi bună, Berbeşti şi Rovinari o situaţie satisfăcătoare iar Motru o situaţie aproape satisfăcătoare.

6.4. Amenajarea teritoriului şi lucrări publice

Sub această titulatură am cuprins contribuţia RAL la realizarea unor regularizări de râuri, desecări, construcţii de poduri; drumuri, căi ferate şi alte lucrări de folos general. Activitatea industrială desfăşurată de regie, transportul cărbunelui, au impus, între altele, construirea a 230 km de cale ferată, 120 km de drumuri noi, modernizarea altor 70 km de drumuri, realizarea a 190 km de firul telefonice şi a centralelor aferente. Părerea respondenţilor despre contribuţia regiei din acest punct de vedere a fost:

Tabelul nr. 11 - Opinia privind contribuţia RAL la amenajarea teritoriului şi executarea unor lucrări publice

Apreciere	%
1. RAL are o contribuţie importantă şi foarte importantă	42,9
2. RAL nu are o contribuţie importantă	40,6
3. Nedecişi	16,5

În concluzie, populaţia apreciază că, în general, Regia Autonomă a Lignitului are o contribuţie notabilă la dezvoltarea serviciilor social-economice în zonă şi la amenajarea teritoriului. Pornind de la estimările populaţiei referitoare la contribuţia RAL la promovarea serviciilor şi activităţilor respective în zonă, de cel mai mare sprijin s-a bucurat amenajarea teritoriului, transportul în comun, apoi asistenţa medicală. La coada acestui clasament se situează comerţul şi, mai ales, unităţile prestatoare de servicii.

Apreciind aportul RAL la crearea şi dezvoltarea serviciilor în bazinul carbonifer al Olteniei, populaţia este, în ansamblu, doar în mică măsură mulţumită sau chiar nemulţumită de prestaţia acestora, indiferent cine le patronează.

Capitolul III - RELAŢIILE REGIEI AUTONOME A LIGNITULUI CU PROPRIETARII DE PĂMÂNT ŞI LOCUINŢE

Deoarece în bazinul Olteniei cărbunele este exploatat preponderent prin metoda carierelor, pentru desfăşurarea activităţii sale regia a fost şi este nevoită să ocupe provizoriu importante suprafeţe de teren agricol şi silvic care aparţin altor proprietari sau să dezafecteze aşezări şi locuinţe. Conform datelor puse la dispoziţie de institutul pentru cercetări în domeniu de la Craiova (ICSITPML), până în 1989 extragerea cărbunelui, în primul rând prin intermediul carierelor, a afectat perimetrul a 38 de aşezări rurale şi urbane, a impus dezafectarea sau mutarea a 1643 de gospodării individuale, a unor unităţi economice şi a câtorva biserici şi cimitire. În anii următori, datorită atacării unor noi perimetre miniere, procesul acesta va continua, încât se preconizează ca alte 1291 de gospodării să fie şi ele demolate şi reconstruite în altă parte.

Până în 1990, contextul politico-juridic existent simplifica raporturile regiei cu proprietarii respectivi şi-i dădea posibilitatea să obţină destul de uşor terenul de care avea nevoie, inclusiv demolarea unor locuinţe sau mutarea unor aşezări. Intervenţia organelor de partid era suficientă pentru obţinerea terenului necesar activităţii miniere, indiferent de proprietar, şi dislocarea gospodăriilor, bisericilor şi cimitirelor, a aşezămintelor economico-sociale care se aflau pe teritoriul actualelor mine şi cariere. Când proprietarul terenului agricol respectiv era statul, operaţiunea de preluare a acestuia de către întreprinderea minieră ara o simplă formalitate. Când aparţinea unei cooperative agricole sau unui ţăran particular, preluarea terenului de către întreprinderea minieră ar fi trebuit, în principiu, să se facă în baza unui acord formal între părţi, în respectul dreptului de proprietate. Practic însă şi în acest caz dispoziţia organelor de partid şi de stat comuniste era decisivă, aceasta substituindu-se normelor de drept.

Din punct de vedere juridic, situaţia caselor care cădeau în perimetrele exploatărilor miniere se reglementa, înainte de revoluţia din decembrie 1989, în aceeaşi manieră abuzivă. Din punct de vedere patrimonial însă, proprietarul obţinea, din partea întreprinderii miniere, în schimbul casei demolate, o locuinţă nouă, în unele privinţe mai bună decât aceea pe care a trebuit să o părăsească.

În condiţiile noi, ale statului de drept, relaţiile RAL cu proprietarii de terenuri agricole şi de locuinţe trebuie puse pe baze juridice şi etice într-adevăr corecte. Legile şi reglementările adoptate în ultimii ani de Parlament şi de alte

foruri ocrotesc proprietatea şi apără drepturile proprietarilor. Este vorba în primul rând de Constituţie, de Legea nr. 18/1991 şi de Legea exproprierii pentru cauză de utilitate publică. În acelaşi timp, exploatarea în continuare a lignitului în bazinul carbonifer al Olteniei este o chestiune de interes naţional şi trebuie continuată. De aceea, aşa cum arată experienţa acumulată după 1990 şi până în prezent, raporturile RAL cu proprietarii de terenuri şi locuinţe trebuiesc ameliorate în continuare.

1. RAL şi proprietatea funciară particulară

În condiţiile reconstituirii proprietăţii private asupra pământului în virtutea Legii 18/1991, Regia Autonomă a Lignitului a luat măsurile organizatorice ce se impun pentru a se adapta noii situaţii în ceea ce priveşte relaţiile sale. cu proprietarii. Pentru a obţine suprafeţele de pământ necesare desfăşurării activităţii miniere şi mutarea locuinţelor aflate în perimetrul exploatărilor, regia negociază cu deţinătorii şi, în contrast cu trecutul, oferă despăgubiri rezonabile. Totuşi, amintirea trecutului neplăcut de care vorbeam şi, desigur, disfuncţiile prezente, fac ca imaginea proprietarilor despre relaţiile lor cu RAL să fie încă destul de negativă. Datele pe care le prezentăm în continuare, culese prin anchetă de teren, ilustrează în mod convingător această afirmaţie. Iată, bunăoară, care este percepţia deţinătorilor de pământ despre respectarea drepturilor lor de proprietari ai terenului agricol, aşa cum rezultă ea din întrebarea următoare.

Măsura în care sunt respectate drepturile dvs. de proprietar de pământ	**%**
1. Foarte puţin	35,0
2. Puţin	31,8
3. Satisfăcător	17,5
4. În mare măsură	13,3
5. În foarte mare măsură	2,4

Dacă delimităm din eşantionul general subeşantionul de ţărani, aprecierile se vor prezenta astfel:

Măsura în care este respectată proprietatea funciară în opinia ţăranilor	**(%)**
Scăzută	59,2
Satisfăcătoare	11,2
Bună	29,6

Având în vedere că scala în trei trepte folosită acum s-a obţinut prin comasarea treptelor 1 şi 2 şi respectiv 4 şi *5* ale scalei anterioare, rezultă că

ţăranii au o opinie mai favorabilă despre respectul arătat drepturilor de proprietate decât alte categorii socio-ocupaţionale.

Din eşantionul intervievat au făcut parte persoane ale căror suprafeţe de pământ au fost expropriate până în 1990 şi persoane care s-au aflat în această situaţie după 1990 sau urmează să se afle în anii care vin. Cu toată diferenţa considerabilă dintre condiţiile în care are loc în prezent preluarea suprafeţelor respective de teren faţă de trecut, percepţia subiecţilor intervievaţi nu diferă semnificativ. În măsura în care această percepţie reflectă o stare de spirit reala, ea conţine un potenţial conflictual latent (confirmat de altfel de cercetarea noastră) a cărui atenuare ar trebui să facă în şi mai mare măsură obiectul unei preocupări speciale din partea regiei.

Desigur, sunt demne de reţinut opiniile tuturor persoanelor care trăiesc în zonă, care deţin suprafeţe de pământ afectate deja sau posibil să fie afectate de activitatea întreprinderilor miniere. Opinia celor care au deja teren agricol aflat în perimetrele miniere, mai ales în comparaţie cu restul populaţiei, este însă şi mai interesantă.

Tabelul nr. 1 - Opinia persoanelor intervievate despre respectai arătat de către RAL proprietăţii funciare

Subeşantion persoane care:	**Respect arătat proprietăţii funciare *(%)*:**		
	Scăzut	Satisfăcător	Mare
1. Au teren afectat de activitatea minieră	72,0	15,6	12,4
2. Nu au teren afectat de activitatea minieră	50,0	23,5	26,5

Aşa cum am mai spus, prin natura activităţii sale, RAL afectează permanent importante suprafeţe de teren. Este drept că regia arc obligaţia de a reda suprafeţele pe care nu le mai foloseşte pentru activităţile sale, folosinţei iniţiale. În condiţiile producţiei de cărbune cu orice preţ, impuse de regimul trecut, inclusiv cu preţul distrugerii mediului şi al nesocotirii intereselor proprietarilor de pământ, regia a acumulat restanţe serioase la acest capitol. Din acest motiv este destul de răspândită părerea că regia este vinovată de scoaterea definitivă a unor terenuri din circuitul agricol şi silvic. În detaliu, opinia persoanelor intervievate în această chestiune se prezintă astfel:

Tabelul nr. 2 - Opinia respondenţilor despre contribuţia RAL !a scoaterea unor terenuri din circuitul agricol

Apreciere	**%**
1. Regia contribuie în mare şi foarte mare măsură la scoaterea unor terenuri din circuitul agricol şi silvic	86,0
2. Regiei nu i se poate imputa acest lucru	10,2
3. Nedecişi	3.8

De altfel, 57% din subiecţii anchetaţi au suprafeţe mai mari sau mai mici afectate de activitatea minieră din zona, încât vorbesc în deplină cunoştinţă de cauză.

Încheind acest paragraf consacrat percepţiei pe care o au oamenii din partea locului despre modul în care este respectată proprietatea funciară, facem menţiunea că nu există diferenţe semnificative, din acest punct de vedere, între cele 22 de localităţi luate în studiu, din totalul de 38 afectate. Aceasta înseamnă că, indiferent de sucursală, problemele respectării proprietăţii funciare sunt aceleaşi. Direct spus, sentimentul celor interesaţi este că regia respectă în mică măsură proprietatea funciară şi pe proprietar. În ciuda schimbărilor intervenite după 1990 în această privinţă, realitatea este că acestea nu se ridică la nivelul aşteptărilor celor interesaţi.

2. Raporturile RAL cu proprietarii de locuinţe din zona de activitate a întreprinderii

Am văzut mai înainte ca populaţia studiată consideră că drepturile sale privind proprietatea funciară sunt prea puţin respectate de regie. Comparativ, percepţia privind respectarea de către RAL a drepturilor de proprietar de locuinţă este mult mai bună, după cum reiese din prelucrarea răspunsurilor la întrebarea privind:

Măsura în care sunt respectate drepturile dvs. de proprietar de locuinţă	**(%)**
1. Foarte puţin	17,3
2. Puţin	8,6
3. Satisfăcător	9,7
4. În mare măsură	50,5
5. În foarte mare măsură	13,9

La prima vedere, diferenţa dintre percepţia subiecţilor privind respectarea drepturilor de proprietari de pământ şi de proprietari de locuinţă (de peste 2,5 ori mai nefavorabilă în primul caz) pare neverosimilă sau chiar paradoxală. O explicaţie există totuşi. În timp ce pentru suprafeţele de pământ afectate de activitatea minieră proprietarii nu au primit, de regulă, în trecut, suprafeţe echivalente sau despăgubiri corespunzătoare, locuinţele demolate au fost refăcute, şi cel mai adesea cu un grad sporit de confort. Dovada o avem în aprecierile celor 105 de respondenţi care au fost strămutaţi din cauza lucrărilor miniere şi care vorbesc pozitiv, în proporţie de 68,1%, despre locuinţa primită în schimb din partea RAL, pentru că este mai spaţioasă, oferă mai mult confort (apă curentă, baie, uneori canalizare etc.) şi fiindcă este de cărămidă. Aid se găseşte probabil explicaţia faptului că aproape 3/4 din persoanele intervievate

consideră că le sunt respectate drepturile de proprietar de locuinţă, cum rezultă din statistica de mai sus.

Restrângând aceasta anchetă exclusiv la persoanele care au fost mutate până în 1990, după această dată şi până în prezent, sau care urmează să fie mutate ulterior, informaţiile obţinute pun în evidenţă o situaţie insolită. Măsurând intensitatea percepţiei subiecţilor privitoare la respectarea proprietăţii locative pe o scală cu trei valori, am constatat că aprecierea celor mutaţi până în 1990 se ridică la valoarea 2,4 şi devansează intensitatea aprecierii celor mutaţi după 1990 (care sunt însă slab reprezentaţi în eşantion din motive obiective) şi a celor care urmează să fie mutaţi de acum încolo cu peste un punct. Ce semnifică aceste valori? Că persoanele mutate înainte de 1990 sunt acum mulţumite de modul în care s-a rezolvat problema mutării iar subiecţii mutaţi după revoluţie sau urmează să fie în viitor, deşi beneficiază de condiţiile oferite de noile reglementări, sunt mult mai neîncrezători în privinţa respectării drepturilor lor de proprietari? Se poate oare deduce din această situaţie că legislaţia actuală, care stabileşte modul în care se face demolarea locuinţelor ce stânjenesc desfăşurarea activităţii miniere, reamplasarea şi reconstruirea lor în altă parte, corespunde în mai mică măsură intereselor proprietarilor decât procedura din trecut? Nu încape nici o îndoială că o asemenea supoziţie este falsă. De fapt, situaţia semnalată se explică psihologic, in timp ce persoanele mutate înainte de 1990 se raportează acum la o situaţie depăşită, consumată de mult, persoanele mutate de curând sau care urmează să fie mutate trăiesc mai intens această schimbare, traumatizantă oricum, din viaţa lor.

Opţiunile proprietarilor în privinţa locuinţei sunt mai definite. De asemenea, condiţiile locale sunt diferite de la sat la sat. Ca urmare, ne putem aştepta că percepţia celor intervievaţi să difere într-o măsură oarecare în funcţie de astfel de particularităţi. Şi într-adevăr, valorile măsurate privitoare la intensitatea sentimentului respectării proprietăţii locative sunt superioare în Valea cu Apă, Roşia, Drăguţeşti, Bălăceşti, Urdari, Negomir, Roşiuţa, Seciuri şi Husnicioara. În aceste localităţi valorile respective au depăşit 2,5 (valoarea maximă posibilă fiind 3), indicând un sentiment al respectării proprietăţii locative destul de puternic Pe sucursale, o situaţie mai bună din acest punct de vedere cunosc în ordine sucursalele Jilţ, Mehedinţi si Rovinari.

Este interesant de menţionat că ţăranii, care sunt cei mai expuşi riscului de a fi demolaţi şi mutaţi, sunt în proporţie de peste 3/4 mulţumiţi de respectul ce se acordă în prezent proprietăţii locative.

Şi mai edificatoare ni se pare compararea grupului celor care, de-a lungul anilor, au fost strămutaţi, cu grupul celor ce nu s-au aflat în această situaţie.

Tabelul nr. 3 – Opinia despre respectarea proprietăţii locative în zona minieră din Oltenia

	Respect arătat proprietăţii locative (%)		
Grupul celor care:	**Scăzut**	**Satisfăcător**	**Mare şi foarte mare**
Au fost demolaţi şi mutaţi	31,5	9,3,	59,2
Nu au fost demolaţi şi mutaţi	.16,4	10,4	**73,2**

Diferenţa semnificativă dintre cele două subeşantioane este o dovadă clară că sentimentul respectării proprietăţii locative este în mod hotărâtor influenţat de experimentarea directă a strămutării.

Încheind acest paragraf, se cuvine deci să notăm că atitudinea mai favorabilă manifestată de eşantionul investigat faţă de modul cum se rezolvă problema locuinţelor situate în perimetrul carierelor miniere, în comparaţie cu atitudinea arătată în ceea ce priveşte respectarea de către RAL a proprietăţii funciare, dovedeşte că populaţia nu porneşte de la sentimente preconcepute în evaluarea relaţiilor pe care Se are cu regia. Întrucât problema locuinţelor s-a rezolvat mai bine decât problema pământului, oamenii manifestă mai multă înţelegere în primul caz. Concluzia practică urmează de la sine: printr-o compensare corespunzătoare, proprietarii lezaţi în drepturile lor de activitatea minieră pot deveni mai cooperanţi.

3. Tensiuni şi conflicte în relaţiile RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe

Ilegalităţile comise sau superficialitatea manifestată de autorităţile de până în decembrie 1989 în ceea ce priveşte în special preluarea de la proprietarii de drept a unor suprafeţe de pământ necesare desfăşurării activităţii miniere se află la originea unui dosar voluminos şi încâlcit de probleme pe care trebuie să-l descurce astăzi Regia Autonomă a Lignitului. Din acest, motiv, dar şi pentru că, prin deplasarea carierelor, alte terenuri şi locuinţe ajung în raza de activitate a întreprinderilor miniere, între Regia Autonomă a Lignitului şi proprietarii respectivi stările tensionate persistă atât la modul manifest cât şi latent. Asupra existenţei unor conflicte între regie şi proprietarii de pământ şi a frecvenţei acestora, persoanele intervievate s-au exprimat astfel:

Tabel nr. 4 - Opinia persoanelor intervievate despre conflictele RAL - proprietarii de pământ

Aprecierea	**%**
1. Conflictele între RAL şi proprietarii de pământ sunt frecvente	71,6
2. Aceste conflicte sunt rare	24,1
3. Nu există astfel de conflicte	4.3

Aşa cum rezultă din datele disponibile, tensiunile determinate de problematica funciară se pretinde a fi mai intense în localităţile Bălăceşti, Găleşoaia, Roşia, Urdari, Valea cu Apă şi Berbeşti, respectiv sucursalele Rovinari şi Berbeşti.

După cum se poate anticipa, cei care au fost frustraţi datorită lucrărilor miniere îşi exteriorizează propria lor stare de spirit atribuind un potenţial mai mare de tensiune relaţiilor RAL cu deţinătorii de teren agricol.

Tabelul nr. 5 - Evaluarea frecvenţei conflictelor dintre RAL şi proprietarii de teren agricol

	Conflicte RAL - Proprietari de pământ *(%)*		
Subeşantion	Multe	Puţine	Deloc
Mutaţi	82.6	13,9	3,5|
Restul	66,8	28,6	4,6'

În privinţa existenţei unor conflicte între regie şi locuitorii satelor sau locuinţelor demolate, opinia persoanelor cercetate se prezintă după cum urmează:

Tabelul nr. 6 - Evaluarea frecvenţei conflictelor RAL - proprietari de locuinţe

Apreciere	**%**
1. Conflictele între RAL şi proprietarii de locuinţe sunt frecvente	63,0
2. Conflictele de felul acesta sunt rare	30.8
3. Nu există astfel de conflicte	6,2

În perioada de după 1990, legislaţia care reglementează relaţiile dintre proprietari şi RAL a cunoscut o îmbunătăţire radicală, aşa cum am mai arătat. Cu toate acestea, eventualitatea ca fie proprietatea funciară, fie locuinţa să intre în raza de acţiune a regiei provoacă încă destulă îngrijorare. Că lucrurile se prezintă astfel se vede din răspunsurile primite la întrebarea:

În ce măsură vă temeţi că pământul sau locuinţa vă vor fi expropriate datorită activităţii miniere?	**%**
1. mult 35,4	
2. puţin	20,6
3. deloc	44,0

De remarcat că, dacă pentru 56% din persoanele intervievate teama de eventuala expropriere pentru cauză de utilitate publică se menţine, restul de 44% s-au eliberat. de această grijă. Faptul acesta trebuie să se datoreze atât

legislaţiei apărute după 1990, care ţine cont de interesele proprietarilor, cât şi modului în care regia rezolvă acum problemele pe care le are cu proprietarii de teren şi locuinţe.

4. Opinii despre modul de rezolvare a diferendelor şi despre legislaţia privitoare la raportările RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe

După revoluţie, pe plan legislativ au fost adoptate, după cum mai menţionat, reglementări care ţin cont de interesele proprietarilor de pământ şi de locuinţe. La nivelul RAL au fost create instrumente administrative care să asigure rezolvarea corectă a problemelor care apar între regie şi proprietari. Dar, după cum arată ancheta, proprietarii sunt în continuare destul de nemulţumiţi, şi de legislaţia existentă, şi de modul concret în care regia rezolvă diferitele situaţii care apar, privitoare la proprietatea funciară şi la locuinţe. Spre edificare, prezentăm opiniile celor intervievaţi despre aceste probleme.

Cum consideraţi că se rezolvă problemele care apar între proprietarii de terenuri (case) şi RAL?	**%**
1. Destul de corect	9,7
2. Parţial corect	29,2
3. Incorect	61,1

Cum vi se pare legislaţia care reglementează relaţiile dintre proprietarii de terenuri (gospodării, case) şi RAL?	**%**
1. Avantajează RAL	82,0
2. Imparţială	17,1
3. Avantajează pe proprietari	0,9

Cum apreciaţi că sunt despăgubirile plătite de regie proprietarilor afectaţi de lucrările miniere?	**%**
1. Aproximativ egale prejudiciului	9,6
2. Mai miei decât s-ar cuveni	32,8
3. Mult mai mici	57,6

După cum se poate observa, *cele trei întrebări utilizate mai sus ne permit să obţinem răspuns la trei aspecte esenţiale:*

1. *dacă proprietarii de pământ (case) consideră că litigiile lor cu regia se rezolvă corect;*

2. dacă legislaţia referitoare la reglementarea acestor litigii este echitabilă;

3. *dacă despăgubirile acordate de RAL proprietarilor cu suprafeţe de teren (case) în perimetrul exploatărilor miniere sunt corect dimensionate.*

Aşa cum se poate constata din răspunsurile prezentate, *opinia prevalentă este negativă: litigiile care apar nu se rezolvă corect, legislaţia respectivă nu este echitabilă, iar despăgubirile oferite sunt subdimensionate.*

Delimitând din ansamblul populaţiei investigate grupul acelora ale căror proprietăţi au intrat efectiv în raza de acţiune a RAL, caracterul negativ al răspunsului la cele trei întrebări se accentuează semnificativ.

Nu ne putem permite să ne pronunţăm în ce măsură opiniile exprimate de populaţia investigată corespund sau nu realităţii. Ne permitem însă să menţionăm că, motivate sau nu, opiniile oamenilor le determină comportamentul şi atitudinile. Cum opiniile exprimate de localnici în privinţa unui aspect esenţial al raporturilor cu Regia Autonomă a Lignitului predispun la atitudini şi comportamente care să întreţină tensiunile, rezultă că *autorităţile abilitate şi RAL au datoria să caute soluţii pentru a spori încrederea celor din zonă în, corectitudinea raporturilor care există între cele două părţi: RAL şi oamenii locului.*

În privinţa cauzelor nemulţumirii celor afectaţi, ancheta pune în evidenţă existenţa unei palete largi de motive: de la cauzele de ordin juridic şi funciar, până la acelea de natură psiho-socială şi organizatorică.

Eliminarea sau diminuarea tensiunilor existente între RAL şi localnicii ale căror terenuri agricole sau locuinţe sunt afectate de lucrările miniere presupun, în prealabil, identificarea surselor care le alimentează. Pentru a le afla, calea cea mai directă este de a-i invita pe cei implicaţi să-şi spună punctul de vedere în această privinţă. Cu întrebarea complexă de mai jos, compusă din cinci itemi (părţi), credem că acest deziderat a putut fi atins în mod satisfăcător. Rezultatele prelucrării statistice a acestei întrebări sunt prezentate în tabelul nr.7 şi graficul 1.

În ce măsură dificultăţile proprietarilor de pământ şi de locuinţe afectaţi de activitatea R.A.L. sunt legate de:

Tabelul nr. 7

Item	Mult (%)	Puţin (%)	Deloc (%)
1. Reglementările legale necorespunzătoare	60,5	34,3	5,2
2. Imposibilitatea compensării cu pământ la fel de fertil şi în apropierea locuinţei	79,2	16,0	4,8
3. Ataşamentul oamenilor faţă de locuinţă	72,8	20,6	6,6
4. Tulburarea relaţiilor de vecinătate şi de rudenie	42,9	34,8	22,3
5. Insuficienta preocupare din partea RAL	54,4	36,7	8,9

Întrebarea a vizat un întreg structurat de factori interdependenţi care, neglijaţi sau rezolvaţi necorespunzător, pot deveni tot atâtea surse de alimentare a nemulţumirii faţă de RAL a localnicilor posesori de suprafeţe de pământ şi de locuinţe. După cum se poate observa, este vorba de factori (motive) de natură juridică, economică, psiho-socială şi organizatorică.

Factorul juridic (primul item) vine din afara relaţiei RAL - proprietari, dar poate fi influenţat de cele două părţi. Situaţia celui de al doilea item (factor) este asemănătoare cu a primului. Următorii trei factori sunt însă intrinseci relaţiei RAL - proprietari. De aceea posibilităţile de acţiune asupra lor în sensul atenuării potenţialului exploziv sunt mai mari.

După cum sugerează datele, aspectul cel mai nevralgic este terenul agricol, în măsura în care suprafeţele primite în schimbul celor ocupate de întreprinderile miniere nu sunt de aceeaşi calitate şi nu se află situate la o distanţă rezonabilă de locuinţă. În condiţiile restabilirii proprietăţii private in agricultură, exigenţa aceasta este normală.

Pe locurile următoare, la o distanţă foarte mică, se află reglementările legale necorespunzătoare şi problematica locuinţei (ataşamentul oamenilor faţă de casa lor).

Urmează apoi, la o distanţă mai mare, insuficienta preocupare din partea regiei de a rezolva problemele proprietarilor al căror teren sau locuinţă au căzut în perimetrul exploatărilor miniere.

Pe ultimul ioc, din nou la o distanţă marcată faţă de poziţia precedentă, se află relaţiile de rudenie şi de vecinătate. Plasarea lor pe ultimul loc nu trebuie luată în sensul că nu contează, ci în sens relativ, adică prin comparaţie cu ceilalţi factori enumeraţi.

Dintre factorii vizaţi mai sus, aspectele de ordin psiho-social şi funciar sunt, prin natura lor, greu de remediat, într-adevăr. Nu acelaşi lucru s-ar putea spune despre aspectele organizatorice din interiorul regiei sau despre motivele legislative. De altfel subiecţii intervievaţi sugerează ei înşişi ce ar trebui să prevadă legislaţia respectivă: *să menţioneze în mod expres obligaţia regiei de a oferi suprafeţe echivalente sau ca plata să fie corespunzătoare.*

Subliniem încă odată că, aşa cum rezultă din opiniile populaţiei studiate, fiecare din aceşti factori are contribuţia sa semnificativă la rezultanta finală: starea de nemulţumire a proprietarilor faţă de modul cum este rezolvat în prezent contenciosul dintre ei şi RAL. Cu alte cuvinte, diferenţa dintre factorii aceştia nu este de prezenţă sau absenţă ci de intensitate. Singurul factor care este mai slab, dar nu absent, este iternul relaţiilor de vecinătate.

Menţionăm, de asemenea, existenţa unor tensiuni de tip special, respectiv a litigiilor cu caracter comunitar. Acestea apar în special datorită dezafectării bisericilor şi cimitirelor. Până în 1990, regia a acordat prea puţină atenţie rezolvării în respectul tradiţiilor a tensiunilor generate de aceste situaţii.

Fără a manifesta atenţia cuvenită valorilor spirituale ale comunităţilor, tensiunile dintre regie şi localnici nu vor putea fi atenuate în viitor.

Graficul următor înfăţişează într-un mod mai pregnant ponderea cauzelor enumerate mai sus în tensionarea relaţiilor RAL cu proprietarii de pământ şi locuinţe afectaţi de activitatea minieră.

Graficul nr. 1 - Cauze ale contenciosului dintre proprietarii de pământ şi de locuinţe şi RAL

1 - legi necorespunzătoare;
2 - compensarea imposibilă;
3 - ataşament locuinţă;
4 - relaţii tulburate;
5 - insuficientă preocupare a RAL

Capitolul - IV CALITATEA PERCEPUTĂ A VIEŢII

Cercetarea şi-a propus, ca un obiectiv major, surprinderea dimensiunii subiective a calităţii vieţii., a modului in care populaţia din zona bazinului carbonifer Oltenia îşi percepe şi îşi evaluează propria viaţă, diferitele ei componenţe. Fără să ne propunem aici o incursiune în problematica teoretică a calităţii vieţii, precizăm, în context, că aceasta depinde atât de factori obiectivi cât şi de factori subiectivi. Evaluările de către populaţie a satisfacerii propriilor trebuinţe sunt o componentă esenţială a ceea ce numim calitatea vieţii. Fireşte, viaţa oamenilor din zona carboniferă a Olteniei nu se desfăşoară exclusiv sub semnul influenţei - pozitive sau negative - a RAL, dar nici în afara acestei influenţe.

În cercetarea sociologică pe care am întreprins-o, în acord cu obiectivele generale ale studiului de impact, o atenţie specială s-a acordat calităţii mediului natural de viaţă şi percepţiei de către populaţie a influenţei RAL asupra acestuia, dar şi asupra altor dimensiuni sau caracteristici care privesc atât ceea ce se numeşte, generic, "nivel de trai", standard material de viaţă, cât şi unor necesităţi care nu se definesc pe baza posedării de resurse materiale. Mai precizăm că, prin conceptul "calitatea vieţii" se surprinde faptul că activităţile, condiţiile de viaţă, relaţiile, stările subiective etc. se raportează ia un sistem de necesităţi (trebuinţe, nevoi), aspiraţii şi valori care împreună alcătuiesc un criteriu specific de evaluare şi care au un mare grad de variabilitate în segmente diferite de populaţie.

1. Viaţa de muncă

Este unul dintre cela mai importante segmente din viaţa oamenilor, atât ca mijloc de producere de bunuri materiale şi de venit cât şi ca spaţiu de afirmare şi realizare umană.

Domeniul muncii este şi unul dintre cele mai influenţate, direct sau imediat, de exploatările miniere din zonă, percepţia calităţii muncii fiind deci şi un indicator al percepţiei acestei influenţe.

Ne-a interesat, în primul rând, modul în care apreciază oamenii posibilitatea de a obţine un loc de muncă în zonă, conform intereselor şi dorinţelor lor.

Cum apreciaţi posibilitatea de a obţine un loc de muncă aşa cum vă doriţi ?	**%**
Foarte scăzută	27,3
Scăzută	44,3
Satisfăcătoare	16,4
Bună	11,5
Foarte bună	0,5

Precizând că procentele de mai sus au fost calculate prin raportarea la numărul persoanelor din eşantion care lucrează sau sunt de vârstă activă, vom consemna că oportunitatea de a fi angajat în muncă apare ca o problemă critică a populaţiei din zonă: 70% din populaţia investigată nu pare să perceapă că ar avea perspective în găsirea unui loc de muncă corespunzător.

- Şi bărbaţii şi femeile consideră, în majoritate, că posibilităţile de găsire a unui loc de muncă sunt scăzute. Totuşi cei care reclamă lipsa oportunităţilor de angajare sunt mai ales bărbaţii, adică tocmai persoanele care predomină în cadrul angajaţilor RAL.

- Absenţa posibilităţilor de angajare, conforme cu aptitudinile şi dorinţele subiecţilor, este menţionată în mai mare măsură în cadrul persoanelor tinere, în special cele sub 40 de ani.

- Aprecierile cele mai negative se înregistrează în cadrul populaţiei din mediul urban.

- Pe raza tuturor sucursalelor RAL evaluarea posibilităţilor de angajare este considerată scăzută, cea mai scăzută înregistrându-se în cazul Berbeşti (74,2%) şi Rovinari (78,0%).

Situaţia ar putea părea paradoxală, întrucât se ştie faptul că proporţia şomajului în zonă este cu mult sub media pe ţară, întrebarea noastră şi răspunsurile primite vizează însă o situaţie diferită de cea a deţinerii unui loc de muncă, oricare ar fi acesta, şi anume are în vedere posibilitatea mobilităţii, posibilitatea de a găsi uşor un alt loc de muncă corespunzător exigenţelor personale la un moment dat, deci absenţa constrângerii pe care o implică "fixarea" pe un post. A avea un loc de muncă este, desigur, foarte important în condiţiile actuale, dar a avea locul de muncă dorit este un lucru diferit, cu semnificaţie nu mai puţin importantă pentru calitatea vieţii de muncă şi calitatea vieţii în general. De pildă, în sucursala Berbeşti sunt ocupate 10.000 de persoane din zonă, dar tot aici se înregistrează cel mai mare procent al celor care consideră că oportunităţile de ocupare sunt scăzute. Absenţa posibilităţilor legate de mobilitatea profesională este resimţită negativ. În acest fel, RAL îşi poate pierde, în percepţia populaţiei, unul din avantajele efective oferite zonei: asigurarea de locuri de muncă. Pe plan individual, lipsa oportunităţilor de angajare pentru cea mai mare parte a populaţiei are semnificaţia nesatisfacerii miei

necesităţi de bază a existenţei şi implică importante consecinţe psihologice şi comportamentale. Soluţia ar putea consta în dezvoltarea şi a altor activităţi care să absoarbă forţa de muncă disponibilă şi să ofere posturi de lucru alternative.

Judecată în contextul dat o eventuală încetare a activităţii de minerit din zonă ar avea consecinţe deosebit de negative, punând, practic, o însemnată parte din populaţie în situaţia de a nu mai avea resurse de trai.

Condiţiile de muncă sunt considerate în general satisfăcătoare (38,3%) sau bune (31,6%). Un sfert din cei care lucrează evaluează condiţiile de muncă drept proaste (20,8%) şi numai 4,1% le consideră foarte proaste.

Aprecierea condiţiilor de muncă în funcţie de sucursală:

Proaste:	22%	Rovinari
	22%	Motru
	28%	Jilţ
	25%	Berbeşti
Saitsfăcătoare:	29%	Rovinari
	51%	Motru
	53%	Jilţ
	39%	Berbeşti
Bune:	47%	Rovinari
	27%	Motru
	19%	Jilţ
	35%	Berbeşti

Graficul nr. 1 - Aprecierea condiţiilor de muncă în funcţie de sucursală

Condiţiile de muncă nu sunt considerate, de către populaţia ocupată în cadrul sucursalelor miniere, ca fiind mai proaste decât ale populaţiei care lucrează în alte domenii de activitate şi nici mai proaste, decât aprecierile medii pe eşantioanele naţionale studiate în cadrul Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii. Situaţia pare cu atât mai paradoxală cu cât, pe de o parte, aceeaşi populaţie acuză calitatea condiţiilor de mediu care, oricum, sunt mai precare la şi în apropierea locurilor de muncă, iar, pe de altă parte, conducerea RAL este, cum o atestă documentaţia consultată, preocupată de condiţiile de muncă şi deţine date obiective ia acest sens.

De pildă, reţinem: "*Atât în cazul aprovizionării cu materiale şi piese de schimb, la punctele de lucru pe fluxul tehnologic, cât şi în cazul transportului producţiei şi sterilului cu mijloace auto pe drumurile de acces în carieră, se formează mari cantităţi de praf care, în cazul în care nu se stropesc cu apă cu ajutorul autocisternelor, prezintă un pericol potenţial pentru sănătatea conducătorilor auto, cât şi a personalului ce îşi desfăşoară activitatea în zonă*."

Sursa: 'Impactul exploatărilor miniere asupra mediului natural", voi V (5.2.5.1.A):

"Influenţa carierelor de lignit asupra atmosferei. Exemplificări la carierele Lupoaia şi Roşiuţa din Bazinul Motru", p. 9.

Analizele concentraţiei prafului efectuate pe locuri de muncă şi operaţiuni, categoriile de periculozitate ale acestora au constituit obiect principal al preocupărilor RAL astfel că s-a realizat de către ICSITPML o cercetare prin tema C.S. 600 - A 1/1993 care are ca obiect: "Analize privind poluarea atmosferei cu praf în zona minieră a Olteniei" în care se conchide:

"Determinările atestă că pulberile sedimentabile depăşesc CMA numai în locurile de muncă *(s.n.) sau în imediata apropiere a surselor."*

"În zona staţiei, de concasare Lupoaia, concentraţia este depăşită pentru că nu funcţionează instalata de desprăfuire."

Sursa: idem, p. 43.

"În urma efectuării măsurătorilor de zgomot în bazinul minier al Olteniei şi prelucrarea datelor se pot trage următoarele concluzia

1. În majoritatea cazurilor, nivelul de zgomot la limita actuală a incintelor este mai mare decât limita maximă admisă de 65 dBa. Distanţa la care nivelul de zgomot scade sub această valoare este de 30-80 m şi nu depinde de configuraţia zonei respective. În două locuri: cariera Jilţ Sud - Depozitul de cărbune şi halda Gârla nivelul de zgomot maxim admis nu este depăşit".

Sursa: idem, p. 65.

Dintr-un material de prezentare a E.M. Berbeşti reţinem elemente de impact ale activităţii asupra factorilor de mediu care se regăsesc şi la locul de muncă:

"Influenţa asupra aerului şi atmosferei se manifestă prin "emanaţii de suspensii solide (pulberi de rocă din cariere, transport şi punctele de încărcare", cenuşe de la microcentralele proprii" (p.4). În capitolul 7 "Concluzii şi recomandări" al studiului citat anterior se specifică faptul **că:**

"Afectarea atmosferei *este înregistrată în general în zona carierelor, a haldelor de steril şi a drumurilor intens circulate".*

Din cercetările şi măsurătorile întocmite până la această dată în zona fronturilor de lucru, la excavatoare şi abzeţere, în depozitele de cărbune, punctele de încărcare vagoane sau pe circuitul transportoarelor cu bandă, la punctele de deversare, se înregistrează depăşiri ale CMA, dar la cca 50 m de aceste surse conţinutul scade sub limita periculoasă. Conţinutul de SiO_2 *este depăşit uneori, în special la halde dar caracteristica pulberilor de a sedimenta la mici distanţe, faţă de surse, face ca acest aspect să fie de interes local şi mai puţin mediu".* Din capitolul 4 vol. III reţinem următoarea apreciere:

"Rolul de vehicul pe care îl poate juca atmosfera în transportul rapid al multor factori nocivi, praf, substanţe toxice sub formă gazoasă sau fin pulverizate (....) este întâlnit în toate minele, carierele sau haldele de steril din Oltenia, influenţa prafului purtat de vânturi şi a particulelor de siliciu este resimţită chiar la mii de metri depărtare de sursele care le produc. În acest fel este influenţată atât sănătatea muncitorilor minieri cât şi cea a locuitorilor din aşezările limitrofe perimetrelor de exploatare". Şi totuşi, în aceste circumstanţe, populaţia investigată apreciază condiţiile de muncă la sau peste nivelul satisfăcător.

Putem avansa două ipoteze-explicaţii: fie că este probabil ca populaţia să aibă în vedere, atunci când face aprecierile, faptul că aceste condiţii în mod obiectiv nu pot fi, în momentul de faţă, mai bune, ele fiind fatal legate de specificul activităţii şi, în acest caz, este vorba de un nivel de acceptare mai degrabă decât de unui de evaluare, fie cei care lucrează în condiţiile descrise mai sus, acceptându-le, sunt mai interesaţi de compensaţia bănească *a* condiţiilor proaste decât de ameliorarea lor. Această din urmă ipoteză pare credibilă şi *în* contextul în care, în revendicările ocazionate de negocierile salariale sau conflictele de muncă, solicitările compensaţiilor băneşti ale condiţiilor grele de muncă au prevalat asupra solicitărilor de ameliorare a acestora. Atitudinea RAL de preocupare pentru ameliorarea condiţiilor de muncă apare astfel mult mai raţională, atât din perspectivă economică dar şi social umană, în ultimă instanţă din perspectiva calităţii vieţii.

Se mai poate adăuga şi faptul că în aprecierea globală - "bună" - a condiţiilor de muncă a contat şi existenţa serviciilor sociale din cadrul exploatărilor, de care beneficiază lucrătorii: cantină, transport, asistenţă

sanitară etc. care compensează, într-o anumită măsură, componentele negative ale vieţii de muncă.

Posibilităţile de afirmare se află sub nivelul satisfăcător (medie: 2,4 în intervalul teoretic 1-5 în care 1 are semnificaţia cea mai defavorabilă iar 5 cea mai favorabilă). Aceste aprecieri, coroborate cu cele privind oportunitatea găsirii unui loc de muncă pe măsura exigenţelor şi aşteptărilor personale şi condiţiile de muncă, sugerează un tablou mai degrabă negativ al acestui domeniu important al calităţi vieţii. Ceea ce oferă societatea oamenilor din bazinul carbonifer al Olteniei nu satisface exigenţe elementare ale sistemului socio-economic, cu atât mai puţin valorile umaniste ale calităţii vieţii de muncă. Precizăm că aceasta situaţie este generală, identificată, cu mici variaţii, la nivelul întregii ţări şi al tuturor provinciilor istorice, deci ea nu poate fi imputată în întregime Regiei Autonome a Lignitului.

Satisfacţia faţă de componentele importante ale muncii înregistrează următoarele valori:

Cât de mulţumit sunteţi de:	**destul de mulţumit**	**nici mulţumit nici nemulţumit**	**nemulţumit**
profesie	54,4%	34,9%	10,7%
locul de muncă	55,3%	31,3%	13,4%
venituri	19,8%	24,0%	56,2%

Dacă nemulţumirea faţă de venituri este exprimată net, datele privind satisfacţia faţă de locul de muncă şi faţă de profesie sunt doar la prima vedere contradictorii. În fond oamenii sunt mulţumiţi că au o profesie şi un loc de muncă chiar dacă, prin ele, nu se asigură în opinia populaţiei un venit satisfăcător. Chiar dacă datele obiective atestă că salariul mediu este peste media pe ţară, în percepţia populaţiei acesta nu este satisfăcător, probabil că nu compensează în suficientă măsură deficitul celorlalte componente ale muncii. În ceea ce ne priveşte, opinăm că pentru o viaţă de muncă de calitate, mai importantă este asigurarea condiţiilor de muncă la standardele necesare unei stări de sănătate corespunzătoare decât compensarea prin bani a unor condiţii proaste.

Putem conchide că viaţa de muncă a populaţiei din bazinul carbonifer al Olteniei este evaluată preponderent negativ. Imaginea RAL ca furnizor de locuri de muncă şi cadru al vieţii de muncă este afectată. Dar o eventuală încetare sau restrângere a activităţilor în cadrul RAL fără oferirea altor oportunităţi, cel puţin echivalente, ar avea, în contextul actual al penuriei de locuri de muncă, consecinţe deosebit de negative.

2. Calitatea mediului natural de viaţă

Este unul dintre cei mai importanţi indicatori ai calităţii vieţii. Exploatările miniere din bazinul carbonifer al Olteniei, ca orice activitate industrială de acest profil şi de asemenea proporţii, pot avea un impact deosebit asupra calităţii mediului natural, chiar dacă acesta s-ar mărgini doar la schimbarea peisajului.

Deteriorarea mediului înconjurător a devenit o problemă presantă atât a administraţiei RAL cât şi a administraţiei publice şi a locuitorilor din zonă, fiind în prezent una din cele mai importante probleme sociale ale acestora. Natura foarte complexă a problemelor ecologice şi independenţa complicată dintre ecologie, tehnologie şi economie fac, desigur, foarte dificilă participarea cetăţeanului de rând la luarea deciziilor de politică ecologică sau chiar la judecarea acestora. Interesul public se menţine însă ridicat şi, într-o democraţie, consimţământul public de a suporta sau cel puţin de a tolera programe guvernamentale - economice şi/sau ecologice - constituie o variabilă de bază pentru şansele lor de succes.

Cum percepe populaţia din bazinul carbonifer al Olteniei problematica mediului natural de viaţă, cauzele problemelor de mediu, preocuparea diferitelor instanţe instituţionale pentru controlul acestor probleme, rolul RAL în degradarea cadrului natural de viaţa al acestei zone - iată întrebări la care investigaţia a încercat să răspundă oferind astfel, prin diagnoza realizată, o bază de informare şi un feed-back atât pentru administraţia RAL cât şi pentru diferitele nivele de decizie politică. Chiar dacă imaginea publicului asupra problematicii ecologico-economice a zonei s-ar putea caracteriza prin unele deformări ale realităţii obiective, cunoaşterea ei este importantă pentru că, în ultimă instanţă, oamenii se comportă în funcţie de ceea ce ştiu şi ceea ce simt. Această imagine cunoscută prin cercetare oferă şi o bază mai realistă de comunicare decât cea obţinută pe baza intuiţiei, a simţului comun.

Starea mediului în localitatea de reşedinţă este evaluată de către populaţie preponderent negativ:

foarte proastă	12,9%
proastă	25,9%
satisfăcătoare	35,9%
bună	15,3%
foarte bună	1,0%

Aceeaşi apreciere negativă o întâlnim în ambele medii rezidenţiale, fără diferenţe statistic semnificative:

Starea mediului în localitatea dvs. (%)			
	proastă	**satisfăcătoare**	**bună**
rural	49,1	36,4	14,5
urban	41,7	33,3	25,0

Calitatea mediului, la nivelul judeţului, este percepută de asemenea ca fiind proastă sau cel mult satisfăcătoare, diferenţele înregistrate fiind de grad. Calitatea mediului la nivelul judeţului:

foarte proastă	11,9%
proastă	25,4%
satisfăcătoare	42,0%
bună	20,0%
foarte bună	2,0%

Percepţia calităţii elementelor esenţiale ale mediului, în localitatea de rezidenţă, concretizează imaginea generală:

	Apreciere				
Componenta mediului:	**foarte proastă**	**proastă**	**satisfăcătoare**	**bună**	**foarte bună**
aerul	20,2%	21,4%	29,2%	27,3%	1,9%
apa	20,4%	29,2%	35,3%	14,1%	1,0%
solul	17,9%	21,3%	38,0%	21,6%	1,2%

Cel mai viciată este percepută a fi apa, apoi aerul şi solul. La o analiză mai detaliată ar putea apărea diferenţe semnificative de la o localitate la alta, dar astfel de diferenţe nu apar între urban şi rural.

Opiniile populaţiei privind cauzele problemelor de mediu sugerează următoarea imagine (subiecţii au avut posibilitatea alegerii a trei variante, deci procentele sunt calculate având în vedere totalitatea alegerilor variantei de răspuns):

Tabelul nr. 1 - Opinii privind cauzele problemelor de mediu

Cauzele problemelor de mediu	**Proporţia alegerilor variantei respective *(%):***
1. Insuficienta severitate a legilor	26.2
2. Nerespectarea legilor existente	47.1
3. Lipsa mijloacelor financiare	58,5
4. Tehnologia învechită folosită în activitatea industrială	42,7
5. Incompetenţa celor care se ocupă cu aceste probleme	35,2
6. Nivelul redus de cultură al oamenilor	17,7
7. Nu ştiu	10,4

Ierarhia care rezultă conform opiniilor populaţiei pare să fie destul de realistă. În orice caz, populaţia investigată este puternic conectată la această problematică, de vreme ce doar 10% din subiecţi nu au o opinie formată cu

privire la cauzalitatea ei. Preocupările diferitelor instanţe instituţionale şi ale comunităţilor locale privind problemele mediului sunt şi ele evaluate:

Cum apreciaţi atenţia acordată în prezent problemelor mediului natural (aer, apă, sol) de către:	**Mare**	**Potrivită**	**Mică**	**+ Opinia majoritară**
Guvern	3,4%	21,9%	74,7%	negativă
Conducerea RAL	3,4%	26,9%	69,7%	negativă
Conducerea altor întreprinderi, firme şi instituţii	1,2%	13,7%	85,1%	negativă
Mijloacele de informare	7,7%	50,4%	41,9%	satisfăcătoare
Primăria localităţii	5,3%	32,4%	62,3%	negativă
Oamenii din localitate	9,5%	41,2%	49,3%	satisfăcătoare

În privinţa atenţiei acordate de RAL problemelor de mediu, populaţia fie nu este informată despre demersurile acesteia de a cunoaşte, prin mijloace ştiinţifice, proporţiile şi efectele degradării mediului, fie apreciază doar "rezultatele" pe care le "simte": aerul, apa, solul, peisajul au suferit şi suferă în continuare deteriorări importante.

Acestea sunt de altfel evidente în materialele şi studiile consultate la RAL De pildă într-un astfel de material privind SM Berbeşti se consemnează:

- "influenţe asupra solului - afectarea suprafeţei productive, afectarea morfologică a reliefului, afectarea solului din apropierea perimetrelor miniere pentru trasee de circulaţie în interesul sau cu produse ale unităţilor de deservire;
- influenţe asupra apei: afectarea regimului hidrografic, influenţa resurselor cantitative de apă potabilă din prizele freatice adiacente minelor, afectarea calităţii apelor;
- influenţe asupra aerului si atmosferei prin emanaţii şi suspensii solide, emanaţii de gaze".

De asemenea în studiile existente la RAL se consemnează:

- *Sursele de formare a prafului* la tăierea cu excavatorul cu rotor în frontul de lucru, şi pe tot fluxul tehnologic: pe traseul cu benzi transportoare, deversarea la punctele de distribuţie, la depozitarea cărbunelui, la evacuarea cărbunelui din depozit, la staţia de sortare, concasare şi expediţie, la haldarea sterilului etc. S-au efectuat

determinări ale concentraţiei de praf, ale nivelelor de poluare a atmosferei la toate sucursalele, evidenţierea evoluţiei principalelor emisii de poluanţi pe perioada 1990-1994.

- S-au evaluat nivelele de zgomot şi compararea cu cele admisibile constatându-se, în general, depăşirea acestora din urmă.
- S-a constatat că sănătatea publică şi ocupaţională este afectată de nivelele de zgomot şi expunerea la praf a muncitorilor din cariere şi din vecinătatea imediată.

Concluziile studiului converg spre necesitatea întocmirii unui plan director global de reabilitare - regenerare pentru întreaga regiune cu colaborarea specialiştilor în agronomie, silvicultură, biologie, planificare urbană, economişti, precum şi necesitatea elaborării unor studii ştiinţifice care să vizeze limitarea degradării şi ameliorarea mediului în toate componentele sale.

De asemenea, "pentru realizarea unui flux informaţional rapid şi corect a fost numit personal responsabil cu protecţia mediului la nivel RAL şi Sucursale" s-au iniţiat două programe de urmărire a protecţiei mediului, s-a difuzat legislaţia în domeniu, s-a înfiinţat "Domeniul de Protecţia Muncii şi a Mediului". Se raportează trimestrial emisiile pe cei trei factori de mediu (aer, apă, sol); se propune o dotare cu aparatura necesară şi mărirea fondurilor pentru cheltuielile de mediu: investiţii, documentaţii, cercetare, producţie etc., precum şi controlul funcţionării construcţiilor şi instalaţiilor pentru prevenirea poluării aerului, apelor şi diminuarea zgomotelor.

Toate aceste preocupări sunt cunoscute însă numai la nivelul eşaloanelor de conducere, ceea ce si justifică opinia populaţiei investigate după care RAL acordă o atenţie scăzută problemelor mediului natural.

De remarcat şi faptul că atenţia acordată de conducerile altor întreprinderi şi instituţii este evaluată şi mai negativ.

În general, se consideră că RAL este vinovată de deteriorarea mediului şi de disconfortul celor din vecinătatea punctelor de lucru:

Măsura în care RAL contribuie la:	**Foarte mult**	**Mult**	**Nici mult nici puţin**	**Puţin**	**Foarte puţin**
Poluarea mediului natural	43,5%	39,9%	6,4%	5,1%	5,1%
Disconfortul celor care locuiesc în apropierea punctelor de lucru	38,0%	41,5%	9,2%	7,7%	3,6%

În concluzie putem spune că populaţia din bazinul carbonifer al Olteniei este foarte sensibilizată. În comparaţie cu alte zone, la problemele de mediu: starea generală a mediului natural este evaluata negativ, la fel şi starea apei, aerului şi solului. Aprecierea se extinde, ceva mai atenuată, asupra întregului

judeţ. Cauzele problemelor de mediu sunt identificate de populaţie în ordinea următoare: lipsa mijloacelor financiare, nerespectarea legilor existente, tehnologia învechită folosită în activităţile industriale, incompetenţa celor materială, dar ţin şi de voinţa politică şi de calitatea oamenilor si a comportamentelor lor civice. În percepţia celor investigaţi, atenţia acordată problemelor de mediu este foarte slabă, doar atenţia celor afectaţi şi a mijloacelor de informare este oarecum corespunzătoare. Se impune, credem, difuzarea ritmică în mass-media, locală şi centrală a informaţiilor privind activitatea RAL în domeniul mediului, rezultatele, nevoile, intenţiile şi perspectivele pe termen mediu şi lung.

3. Starea de sănătate

Conform aprecierilor celor intervievaţi, starea de sănătate a populaţiei din zonă nu este o problemă deosebită, 50% evaluând-o peste nivelul satisfăcător, în ciuda percepţiei negative a mediului natural şi a indicatorilor obiectivi privind sănătatea publică şi profesională.

Starea de sănătate este:	**%**
Foarte proastă	7,3
Proastă	15,1
Satisfăcătoare	27,7
Bună	44,1
Foarte bună	5,8

• Femeile acuză o sănătate mai proastă decât bărbaţii:

	Starea de sănătate		
Sexul:	**proastă**	**satisfăcătoare**	**bună**
Masculin	19,7%	28,7%	51,6%
Feminin	34,7%	22,7%	42,6%

• Cum era de aşteptat, tinerii consideră în mai mare proporţie decât vârstnicii că au starea de sănătate bună sau satisfăcătoare.

Vârsta până în 30 ani	**proastă**	**satisfăcătoare**	**bună**
31-40 **ani**	2,4%	9,8%	87,8%
41 - 50 ani	14,1%	34,2%	59,2%
51 -60 ani	27,1%	26,0%	59,9%
61 - 65 ani	60,5%	25,7%	47,2%
66-70 ani	41,9%	27,8%	11,7%
71 ani şi peste	82,8%	14,3%	2,9%

4. Starea conflictuală

Prezentă în întreaga societate, starea conflictuală a fost măsurată şi în zona exploatărilor miniere. Consemnăm procentul celor care consideră că următoarele conflicte sunt prezente în "măsură mare".

între salariaţi şi conducerile întreprinderilor	14,1
între sindicate şi conducerile întreprinderilor	20,4
între RAL şi primării	10,7
între RAL şi alte instituţii	8,0
între localnici şi cei veniţi din alte părţi	8,0

Conflictele sunt mai frecvente, cum s-a menţionat deja în capitolul Ii, între RAL pe de o parte şi locuitorii satelor ce se dezafectează, precum şi proprietarii de terenuri afectate de lucrările miniere; pe de altă parte. De altfel, în percepţia populaţiei (68%) RAL contribuie la crearea unei atmosfere de tensiuni şi conflicte din cauza dezafectării unor localităţi şi locuinţe. De menţionat şi următorul aspect: dacă subiecţii nu au probabil informaţiile necesare pentru o opinie cu privire la raporturile RAL cu instituţiile administrative şi alte instituţii publice, nu acelaşi lucru se poate spune despre cunoaşterea relaţiilor dintre salariaţi şi sindicate pe de o parte şi conducerile Întreprinderilor (între care RAL deţine ponderea cea mai mare) pe de altă parte. Procentul celor care afirmă prezenţa mare a acestui tip de conflicte se află sub nivelul procentului rezultat în eşantioanele naţionale, deşi interviurile noastre au avut loc la puţul timp (luna octombrie) după cei mai important conflict dintre RAI. şi sindicate (luna august).

Percepţia conflictelor în funcţie de sucursale este redată în tabelele următoare:

Tabelul nr. 2 Opinii privind amploarea conflictelor între salariaţi şi conducerea întreprinderilor

Sucursala	în ce măsură sunt prezente conflictele între salariaţi si conducerea întreprinderilor			
	mult	puţin	deloc	nu ştiu
Rovinari	30,5	50,8	6.7	11,9
Motru	21,4	57,1	14.2	7,1
Jiiţ	18.3	61,7	17,6	18,3
Berbeşti		21.0	79.0	
Mehedinţi	8,6	17,3	18.5	54,3

Notă: diferenţele până la 100% sunt reprezentate de non răspunsuri, iar procentele pentru sucursala Berbeşti sunt doar orientative, numărul subiecţilor fiind mic.

Tabelul nr. 3. Opinii privind amploarea conflictelor între sindicate şi conducerea întreprinderilor

Sucursala	În ce măsură sunt prezente conflictele între sindicate şi conducerea întreprinderilor			
	mult	puţin	deloc	nu ştiu
Rovinari	40,7	37,2	10,2	11,9
Motru	28,6	28,6	21.4	21.4
Jilţ	45,6	20.6		33.8
Berbeşti	-	57.9	26,3	15,8
Mehedinţi	8,6	17,3	16.0	58,1

5. Temerile populaţiei

Grijile celor din bazinul carbonifer al Olteniei sunt în primul rând cele ale întregii populaţii a ţării: majoritatea covârşitoare (peste 80%) se tem de fenomenele economice: creşterea preţurilor, a impozitelor, a şomajului. La aceste temeri se mai adaugă şi altele, specifice zonei: teama de poluarea mediului pe care o resimt ca fiind mare 56% din subiecţi şi teama de expropriere a pământului sau a locuinţei din cauza activităţii miniere, pe care o acuză ca fiind mare 31% din populaţie.

6. Satisfacţia faţa de viaţă

În raport cu unele sau altele din aspectele vieţii, satisfacţia faţă de viaţă este un bilanţ subiectiv al fiecărei persoane şi, de aceea, constituie indicatorul global cel mai relevant pentru modul în care oamenii îşi evaluează propria viaţă, calitatea ei.

Luând în considerare întreaga dvs. situaţie, cât de mulţumit sunteţi de viaţa pe care o duceţi	%
Foarte mulţumit	2,2
Mulţumit	24,3
Nici mulţumit nici nemulţumit	40,9
Nemulţumit	27,0
Foarte nemulţumit	5,6

Cea mai mare parte a populaţiei îşi exprimă o stare medie de satisfacţie sau în jurul mediei teoretice. Precizăm că valorile se află sub nivelul stării de satisfacţie pe ţară rezultate în cadrul cercetărilor din ICCV.

• Femeile sunt în mai mare măsură nemulţumite de viaţa lor în comparaţie cu bărbaţii:

Tabelul nr. 4 - Mulţumirea cu viaţa trăită

Sex:	Mulţumit (%)	Nici / aici (%)	Nemulţumit (%)
Masculin	27,7	44,0	28,3
Feminin	21.5	27,0	51,5

Bărbaţii mai degrabă se abţin de la exprimarea unei opinii ferme, dar proporţia celor mulţumiţi este contrabalansată de cea a celor nemulţumiţi.

Tabelul nr. 5 - Satisfacţia faţă de viaţă în raport cu vârsta

Vârsta (ani)	Cât de mulţumit sunteţi de viata ne care o duceţi		
	mulţumit	nici /nici	nemulţumit
până în 30	39,2	43,8	17,0
31-40	24,2	50,8	25,0
41-50	32,9	43,1	24,0
51-60	28,5	42,9	28,6
61-65	22,9	34,2	42,9
66-70	22,6	9,7	67,7
71 şi peste	7,6	27,6	64,8

Persoanele de vârstă activă mai degrabă se abţin de la a-şi declara o opinie fermă privind satisfacţia faţă de viaţă. Procentele respective pot fi interpretate şi ca afirmare a unui nivel "satisfăcător" în condiţiile date. Proporţiile celor mulţumiţi şi ale celor nemulţumiţi sunt sensibil apropiate în cadrul celor mai multe grupe de vârstă, sugerând existenţa, la fiecare, eşalon de vârstă, a ambelor situaţii. Cu alte cuvinte, vârsta nu influenţează semnificativ, din punct de vedere statistic, mulţumirea faţă de viaţa, cu excepţia celor până în 30 ani - mai mulţumiţi - şi a celor peste 65 de ani - mai nemulţumiţi.

Fără îndoială, nivelul modest de mulţumire a populaţiei în raport cu condiţiile de viaţă nu se poate pune, în întregime, pe seama activităţilor de minerit din zonă, dar nici nu se constituie complet în afara lor. Iată, în acest sens, percepţiile populaţiei:

Cum credeţi că a influenţat/va influenţa activitatea RAL condiţiile de viaţă?			
în bine	Nu le-a/nu le va influenţa	În rău	Nu ştiu
34,0%	13,8%	39,8%	12,4%
22,1%	11,7%	29,6%	36,6%

Privind prezentul, influenţa percepută denotă o situaţie mai degrabă controversată: procentul celor care "văd" o influenţă bună este contrabalansat de a! celor care văd o influenţa, nefastă. Pentru viitor, lăsând la o parte

procentul celor care nu se pronunţă, percepţia este tot controversată, cu o uşoară accentuare a nuanţei de pesimism.

Deci populaţia investigată nu resimte o stare de reală mulţumire faţă de viaţa pe care o duce iar prezenţa RAL în zonă, cu tot ceea ce presupune aceasta, nu pare să amelioreze această stare, ba dimpotrivă, o treime din populaţie consideră, că o va influenţa în rău. Este de presupus, ca această stare subiectivă şi de neîncredere într-un eventual rol pozitiv al RAL este datorată. Într-o anumită măsură, şi litigiilor actuale ale RAL cu populaţia, consecutive schimbărilor de după revoluţie, litigii care pot iradia asupra aprecierilor generale.

Tabelul următor susţine aceasta ipoteza:

Tabelul nr. 6 - Percepţia influenţei RAL asupra condiţiilor de viaţă, în funcţie de gradul de afectare (pământ sau casă) a subiecţilor

Aţi fost afectat de prezenţa RAL (pământ sau casă)	Influenţa RAL până în prezent asupra condiţiilor de viaţă			
	în bine	nu a influenţat	în rău	nu ştiu
Nu am fost afectat	37,1	16,9	27,3	18,2
Afectat până în 1990	37.0	7,6	47.8	7,6
Afectat după 1990	14.3	14,3	71,4	-
Urmează să fie afectat	14,6	14,6	70,8	-

Se poate observa că persoanele afectate de curând de lucrările miniere, sau care urmează să suporte astfel de consecinţe - dezafectarea locuinţei şi/sau a pământului - sunt sensibil mai critice faţă de influenţa prezenţei RAL asupra condiţiilor de viaţă din zonă întrucât percep această influenţă mai ales prin prisma experienţei lor personale. Frustrarea resimţită iradiază, aşa cum avansam ca ipoteză, asupra aprecierilor rolului RAL dar şi, foarte probabil, şi asupra altor aprecieri.

Cu toate aceste amendamente, conducerea RAL nu trebuie să ignore opiniile şi atitudinile populaţiei, nici măcar când le consideră eronate. Ele îi sunt necesare fie pentru a-şi corecta propria activitate, fie pentru a-şi promova o imagine mai adecvată realităţii, întrucât unele nemulţumiri ale oamenilor au sursele în afara RAL (cadrul legislativ, scăderea generală a nivelului de trai, de exemplu). Pe de altă parte, RAL, ca regie autonomă şi cea mai importantă întreprindere din teritoriu, reprezintă pentru oameni, la scara zonei, însăşi societatea, oglinda acesteia. La responsabilităţile specifice regiei se adaugă deci şi unele responsabilităţi morale, de succesul sau insuccesul şi corectitudinea activităţii ei în zonă depinzând, în mare măsură, felul în care oamenii percep schimbările actuale, noile .opţiuni economico-sociale şi politice a!e României.

Capitolul V - IMPACTUL ACTIVITĂŢII MINIERE DIN ZONA OLTENIEI ASUPRA PROBLEMATICE SANITARE LOCALE

Impactul Regiei Autonome a Lignitului În zona Olteniei poate şi trebuie să fie analizat din mai multe perspective. Una dintre acestea, extrem de relevantă pentru evaluarea acestui impact din punct de vedere social şi uman, este perspectiva sanitară.

Influenţa RAL asupra situaţiei sanitare a regiunii se exercită pe mai multe căi:

1. Datorită muncii in exploatările miniere, atât în subteran cât şi în cariere, există un anumit coeficient de risc medical.
2. Aşa cum rezultă din înregistrările existente, activitatea desfăşurată de regie a produs şi produce în mod inevitabil anumite perturbări ale mediului natural care influenţează negativ sănătatea populaţiei.
3. Pentru a contracara, acţiunea nocivă a factorilor menţionaţi anterior, RAL şi autorităţile locale competente s-au preocupat şi se preocupă de dezvoltarea reţelei sanitare existente în zonă.

Despre unele aspecte ale activităţii profesionale desfăşurate în cadrai exploatărilor miniere din Oltenia, în special despre calitatea vieţii de muncă, s-a vorbit deja în capitolele anterioare. În acest context ne vom referi în special la acele aspecte ale activităţii desfăşurate în cadrul exploatărilor miniere care conţin, prin ele însele sau datorită unor disfuncţii tehnologice sau administrative, un coeficient ridicat de risc medical.

În acest sens, un prim aspect care trebuie menţionat este acela al bolilor profesionale. Praful abundent şi alte noxe inerente activităţii miniere, dar existente într-un grad mai înalt în condiţiile precarităţii măsurilor de contracarare, favorizează apariţia bolilor profesionale. Aşa cum arată măsurătorile Agenţiei judeţene Gorj de protecţia mediului, în exploatările miniere ale regiei praful şi alte noxe sunt prezente în concentraţii mai mari decât se admite prin normele de protecţie a muncii. Consecinţa acestei situaţii în plan medical este numărul mare de afecţiuni uşoare ale căilor respiratorii superioare (rinite, laringite, bronşite etc.) dar şi a unor boli mai grave precum pneumopatiile şi bolile profesionale.

Potrivit statisticilor Inspectoratului de Poliţie Sanitară şi Medicină Preventivă al judeţului Gorj, incidenţa bolilor profesionale în bazinul carbonifer al Olteniei a fost mai ridicată în perioada 1980-1984. După această dată frecvenţa lor a scăzut, mai ales după 1990.

Tabelul nr. 1 - Bolile profesionale şi fibrozele pulmonare în bazinul carbonifer Gorj

Anul	Silicoze (diferite tipuri)	Silicoză-tuberculoză	Pneumoconioze (diferite tipuri)	Sindrom Ragnard	Hipo-acuzie prin zgomot	Surdite prin zgomot	Derma-tită	Fi-broze
1980	11	-	2	-	-	-	-	6
1981	13	1	6	-	-	-	-	7
1982	8	-	7	1	1	-	-	28
1983	5	-	9	-	-	1	-	34
1984	-	2	1	-	-	-	-	33
1985	5	-	-	-	-	-	-	21
1986	2	-	-	-	-	1	-	16
1987	1	-	1	-	-	-	-	20
1988	6	-	-	-	-	-	-	12
1989	-	-	-	-	-	-	-	10
1990	1	-	-	-	-	-	1	4
1991	1	-	-	-	-	-	-	2
1992	1	-	-	-	-	-	-	1
1993	3	-	-	-	-	-	-	1

Sursa: Inspectoratul de Poliţie Sanitară şi Medicină Preventivă (judeţul Gorj).

Al doilea aspect la care ne referim este acela al bolilor care nu sunt propriu-zis boli profesionale, dar care pot fi favorizate de condiţiile de la locul de muncă sau sunt în legătură cu munca. Patologia de acest tip a fost incriminată atât de medicii de la dispensarele sucursalelor miniere, cât şi de cei de la dispensarele comunale. Condiţiile necorespunzătoare de transport din camioane sau autobuze, absenţa grupurilor sanitare sau starea acestora, care nu permit muncitorilor să se spele, să se schimbe sau să îmbrace haine călduroase după lucru, favorizează contractarea virozelor şi a pneumopatiilor. Tot în această rubrică a patologiei generate de condiţiile necorespunzătoare se încadrează şi cazurile destul de frecvente de reumatism datorat echipamentului de protecţie care nu asigură o bună izolare termică şi contra umidităţii, discopatiile cauzate de efortul fizic, hepatitele şi bolile de rinichi pricinuite de apa infestată şi de precaritatea condiţiilor de igienă.

Implicaţiile sanitare ale prezenţei Regiei Autonome a Lignitului în zonă nu se opresc, că să ne exprimăm astfel, la poarta întreprinderilor miniere şi nu-i privesc doar pe angajaţii regiei. Praful şi celelalte dereglări cauzate mediului prin activitatea regiei contaminează o arie care depăşeşte cu mult perimetrele miniere şi afectează negativ întreaga populaţie care se află sub incidenţa lor.

În afara virozelor, a altor boli ale căilor respiratorii superioare şi a unor dermatoze, care nu prezintă o gravitate deosebită, medicii reclamă prezenţa unui număr mai mare de afecţiuni renale cauzate de apa necorespunzătoare la Rovinari, în sucursala Jilţ şi în alte localităţi

În măsura în care cea care a alterat calitatea apei de băut este regia, tot ea trebuie să fie aceea care să pună ła dispoziţia populaţiei apă potabilă. Este drept că există realizări în acest sens, dar, după cum se vede, regia este în continuare datoare la acest capitol

Calitatea necorespunzătoare a apei, raritatea ei uneori, au fost dealtfel invocate şi de mulţi subiecţi intervievaţi. De asemenea, în oraşele Motru şi Rovinari, în celelalte colonii muncitoreşti, persoanele intervievate au acuzat lipsa apei calde şi a căldurii în anotimpul rece, ceea ce este de neînţeles având în vedere abundenţa surselor de energie pe plan local.

Statistica mortalităţii, pe cauze, oferă posibilitatea unor noi sugestii şi ipoteze privind evaluarea sănătăţii şi a particularităţilor morbidităţii unei colectivităţi.

Tabelul nr. 2 - Mortalitatea pe cauze de deces (1992)
- decese la 100.000 de locuitori -

Nr. crt.	Cauze de deces	Judeţul Gorj	România
1	Boli ale aparatului circulator	679,8	707.2
2	Tumori	99.7	148,5
3	Boli ale aparatului respirator	125,4	90,4
4	Boli ale aparatului digestiv	54.6	**57,9**

Statistica de mai sus ne atrage, încă odată, atenţia asupra faptului că, prin particularităţile ergonomice şi prin perturbările aduse mediului înconjurător, activitatea minieră din bazinul carbonifer al Olteniei afectează negativ mai ales aparatul respirator. În schimb, frecvenţa deceselor cauzate de bolile aparatului circulator şi de tumori, mai mică decât la scara întregii ţări, ne sugerează că judeţul Gorj este mai apropiat de modelul de mortalitate tradiţional.

O activitate de amploarea aceleia pe care o desfăşoară RAL în bazinul carbonifer al Olteniei, care mobilizează o forţă de muncă atât de numeroasă şi care, totodată, are implicaţii directe asupra stării de sănătate a populaţiei, nu se poate desfăşura decât cu condiţia organizării unei reţele sanitare pe măsură. Această reţea sanitară constă pe de o parte dintr-un sistem de unităţi medicale ale Ministerului Sănătăţii, care oferă asistenţă tuturor locuitorilor, şi, pe de altă parte, din dispensare şi cabinete medicale ale regiei şi unităţilor sale, care stau la dispoziţia salariaţilor acestora. Asigurare materială din partea regiei primesc desigur mai ales acestea din urmă, dar nici celelalte nu sunt ignorate, inclusiv În ceea ce priveşte sprijinirea dotării cu aparatură medicală modernă.

O idee mai clară asupra reţelei sanitare a judeţului Gorj şi a posibilităţilor operative ale acesteia ne-am putea face din situaţia de mai jos.

Tabelul nr. 3 - Indicatorii privind dezvoltarea asistenţei medicale în judeţul *Gorj şi* pe ansamblul ţării (1993)

Nr. crt.	. Componenta	Situaţia în	Situaţia pe ţară
1.	Paturi de asistenţă medicală la 1000 locuitori	8.8	8.2
2.	Paturi de spital la 1000 locuitori	8.3	7.9
3.	Locuitori la un medic (exclusiv medici stomatologi)	682	590
4.	Locuitori la un medic stomatolog	5.893	3.766
5.	Locuitori la un farmacist	13.648	8.694
6.	Locuitori la un cadru mediu sanitar	212	191
7.	Cheltuieli pentru un bolnav	44.111	65.380
8.	Cheltuieli în spitale pe zi spitalizare	4.440	5.654
9.	Cheltuieli m spitale pentru medicamente pe fiecare pat	140.062	165.161
10.	Cheltuieli în spitale pe medicamente pentru un bolnav	4854	6663
11,	Cheltuieli în spitale pentru medicamente pe zi de spitalizare	489.	576

Aşa cum se poate observa, cu excepţia paturilor de spital şi de asistenţă medicală, la oricare din indicatorii consideraţi situaţia judeţului Gorj este mai nefavorabilă decât situaţia medie pe ansamblul ţării.

În Gorj, unui medic stomatolog îi revin de exemplu de 1,6 ori mai mulţi pacienţi decât pe ansamblul ţării, situaţia fiind, din acest punct de vedere, relativ staţionară în ultimii ani. Tot atât de nefavorabilă este în judeţul Gorj şi situaţia farmaciştilor, cărora le revin, de asemenea, de 1,6 ori mai mulţi clienţi decât în restul ţării. Dar dacă numărul stomatologilor a rămas oarecum constant în ultimii ani, în 1993 numărul farmaciştilor din judeţ reprezintă doar 38,7% din totalul celor care activau în 1991.

Desigur, indicatorii evocaţi mai sus nu epuizează lista componentelor care, conjugate, dau consistenţă actului medical. Ne lipsesc cu totul chiar indicatorii de ordin calitativ ai asistenţei medicale din judeţul Gorj. Totuşi, nu este mai puţin adevărat că şi indicatorii enumeraţi sunt indicatori fundamentali ai asistenţei medicale şi în această calitate pot permite formularea unor estimări judicioase despre potenţialul funcţional al reţelei similare a judeţului. Evident, judecându-l nu în mod abstract, ci în raport cu nevoile locale. Or, privind lucrurile din acest unghi, trebuie să se ia în considerare că, datorită exploatărilor miniere, Oltenia este o zonă cu o cerere deosebită de asistenţă medicală preventivă şi curativă. Datorită solicitărilor muncii şi degradării condiţiilor de mediu cazuistica medicală este mai bogată aici decât în alte zone şi judeţe ale ţării. Unei cereri de asistenţă medicală mai mari decât media ne tară i se răspunde însă, aşa cum se vede din tabel, cu o ofertă sanitară mai mică decât media pe ţară. Deşi exploatarea cărbunelui a stimulat crearea şi dezvoltarea aşezămintelor medicale, deşi RAL şi-a creat un sistem propriu de

asistenţă medicală la locul de muncă, reţeaua sanitară din zona carboniferă a Olteniei nu se situează încă la nivelul cerinţelor.

Efectele cumulate ale condiţiilor de viaţă şi sistemului sanitar se regăsesc în mod pregnant în indicatorii demografici ai zonei. Să-i urmărim.

Tabelul nr. 4 - Indicatorii demografici şi evoluţia lor în judeţul Gorj şi in ţară

Nr. crt	Indicatorul	Judeţul Gori			România		
		1989		1993	1989		1993
1.	Sporul natural al populaţiei (la 1000 de locuitori)	7,0		1,7	5,3		-0,6
2.	Născuţi vii la 1000 de locuitori	18,1		12,4	16,0		11,0
3.	Mortalitatea (decese la 1000 de locuitori)	11,4		11,0	10,7		11,6
4.	Mortalitatea infantilă (decese sub 1 an la 1000 născuţi vii)	27,5		16,5	26,9		23,3
		cumulat	bărbaţi	femei	cumulat	bărbaţi	femei
5.	Speranţa de viaţă la naştere în ani (1988-1990)	69,39	66,43	72,32	69,56	66,66	72,65

Priviţi în contextul naţional, indicatorii demografici menţionaţi ai judeţului Gorj sunt ceva mai buni, cu excepţia ultimului. Populaţia judeţului are încă o uşoară creştere pe cale naturală, pe când pe ansamblul ţării a început să scadă; mortalitatea infantilă a cunoscut în ultimii ani o reducere mai accentuată decât la scara întregii ţări, deşi se menţine încă şi în judeţul Gorj la un nivel exagerat, mult mai înalt decât în ţările dezvoltate.

În interiorul bazinului carbonifer al Olteniei, de la o aşezare la alta există desigur deosebiri determinate de condiţiile locale. Iată de exemplu cum se prezintă indicatorul "născuţi vii" şi indicatorul "sporul natural al populaţiei" în unele din localităţile cercetate.

Tabelul nr. 5 - Dinamica natalităţii şi sporului natural al populaţiei în unele localităţi ale judeţului Gorj

Localitatea	Total populaţie (1993)	Născuţi vii la 1000 locuitori			Sporul natural la 1000 locuitori		
		1989	1990	1993	1989	1990	1993
1. Rovinari	10.161		23,0	11.4	.	17,3	8,9
2. Motru	26.458	23,6	18.8	14.9	19,0	14,4	9,9
3. Drăgoteşti	2.746		18.8	16,0		7.8	6,9
4. Drăguţeşti	4.883		15,5	9.6		1,0	-0,8
5. Negomir	4.177	20.4	17,7	16.8	7,3	5,4	3,1
6. Mătăsari	5.350	26.3	22,3	9.2	22,8	14,7	1,7
7. Urdari	3.355	15.9	12,4	20,0	5.9	0.8	6,9
8. Slivileşti	4.085	17.2	20.6	12.0	3.9	11.3	0,7

Încheind, am dori să facem câteva sublinieri:

1. Datorită activităţii laborioase desfăşurate de RAL în zonă, reţeaua sanitară, care înainte de declanşarea activităţii miniere era destul de firavă, a trebuit amplificată şi dezvoltată până la cote care o situează în apropierea valorilor medii pe ţară. În acest proces de îmbunătăţire a reţelei şi a asistenţei sanitare, RAL a avut şi are o contribuţie directă prin crearea unor cabinete medicale la locul de muncă şi prin sprijinul material acordat aşezămintelor medicale publice.

2. Ca rezultat al activităţii profilactice şi curative desfăşurate de instituţiile medicale, Marea de sănătate a populaţiei se situează, în general, la parametri comparabili cu cei valabili pe întreaga ţară.

3. La unii indicatori demografici de bază, judeţul Gorj are o situaţie mai bună decât media pe ţară, ceea ce trebuie pus în legătură atât cu calitatea actului medical cât şi - mai ales - cu particularităţile biologice şi culturale al localnicilor.

4. Reţeaua sanitară existentă în spaţiul în care se desfăşoară activitatea minieră trebuie apreciată nu în sine, ci raportat ia nevoile specifice ale acestei zone. Or, din acest punct de vedere zona carboniferă a Olteniei este o zonă cu risc medical ridicat care ar trebui contracarat de o reţea sanitară cu un potenţial adecvat. De aceea, reţeaua actuală de aşezăminte sanitare din zonă trebuie dezvoltată şi perfecţionată în continuare pentru a o face mai operativă şi mai adecvată, pentru a-i spori competenţa.

CONCLUZII

Sintetizând, impactul socio-uman al exploatărilor carbonifere din zona Olteniei este contradictoriu, consecinţele pozitive împletindu-se strâns cu cele negative. Între consecinţele pozitive, cele mai importante ar fi:

1. Datorită amplorii activităţii lor, exploatările miniere din Oltenia mobilizează un procent însemnat din forţa de muncă locală, în condiţiile în care celelalte opţiuni, inclusiv agricultura, oferă oportunităţi reduse.

2. Prin prezenţa în regiune a regiei şi prin contribuţia sa directă au fost create şi dezvoltate o serie întreagă de facilităţi sociale, de la locuinţe şi aşezări noi (inclusiv două oraşe), unităţi comerciale şi de prestări servicii, de învăţământ şi asistenţă medicală, de gospodărie comunală, reţele de transport şi de comunicaţii etc. şi până la instituţii de cultură, care înlesnesc viaţa oamenilor şi contribuie la bunăstarea lor. Deşi oamenii nu sunt, în general, prea mulţumiţi de modul cum funcţionează facilităţile social-economice existente, faptul că acestea există este totuşi o realizare care nu poate fi contestată. În viitor se impune ridicarea cadrului de viaţă al celor care trăiesc în această zonă la nivelul de civilizaţie cerut de munca din exploatările miniere.

3. Existenţa şi activitatea Regiei Autonome a Lignitului dă de lucru, prin comenzile sale, pe plan local şi naţional, unui mare număr de salariaţi (după estimările specialiştilor regiei, la circa 300.000 de oameni), care au astfel asigurat un venit.

4. RAL asigură celor care lucrează în cadrul regiei venituri salariale mai mari decât media pe ţară.

5. Asigurând cărbunele energetic necesar unor mari termocentrale, activitatea RAL se dovedeşte benefică în plan social întregii ţări. După cum am spus, activitatea RAL de până în prezent a avut şi are şi unele implicaţii socio-umane negative:

- A produs şi produce perturbări ale mediului înconjurător (aer, apă, sol) dăunătoare sănătăţii omului şi lumii vii în general. După 1990, regia a manifestat o mai mare preocupare pentru diminuarea poluării pe care o produce, dar aceasta se menţine încă, după cum apreciază autorităţile autorizate, peste limita admisă. Aceleaşi autorităţi (este vorba de Agenţia pentru mediu, judeţul Gorj) consideră că, tehnologic, este posibilă reducerea poluării până la cotele admise. Aceasta înseamnă că, prin adoptarea măsurilor tehnologice necesare, în viitor activitatea regiei ar putea deveni nepoluantă.
- Deosebit de gravă prin consecinţele sale asupra sănătăţii oamenilor este dispariţia (sau poluarea) apei potabile în unele localităţi. Este

inadmisibil ca preţul plătit pentru desfăşurarea unei activităţi industriale să fie sănătatea oamenilor. Cu atât mai mult cu cât preţul plătit pentru evitarea acestei situaţii ar fi mult mai mic,

- Prin scoaterea din circuitul agricol a unor suprafeţe de teren, prin mutarea unor vetre de sat sau a unor gospodării se ajunge la lezarea intereselor proprietarilor. Datorită procedurilor abuzive de până în decembrie 1989, de care nu este vinovată regia, în legătură cu această problemă există un contencios care tensionează relaţiile RAL cu unii localnici. Prin respectarea strictă a dreptului de proprietate şi prin aplicarea în litera şi spiritul lor a legilor actuale, eventual prin perfecţionarea cadrului legal, relaţiile RAL cu localnicii se pot detensiona.

Populaţia locală, atât cei care lucrează în unităţile RAL cât şi cei care îşi desfăşoară activitatea în alte domenii, dau calităţii vieţii lor, cu excepţiile menţionate în text, o evaluare sensibil apropiată aceleia întâlnite ia restul populaţiei ţării. Aceasta înseamnă că prezenţa regiei în această zonă, cu ceea ce are ea pozitiv sau negativ, nu marchează în mod decisiv sentimentul de satisfacţie (insatisfacţie) al oamenilor faţă de viaţa lor.

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 25/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE A INDUSTRIEI

ROLUL RESTRUCTURĂRII SELECTIVE A RAMURILOR INDUSTRIALE ÎN PROCESUL DE TRANZIŢIE LA ECONOMIA DE PIAŢĂ

Nicoleta HORNIANSCHI

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

CUPRINS

1. Strategii de dezvoltare şi politici de restructurare a ramurilor industriale 113
2. Elemente pentru conturarea politicilor de restructurare..... 119
3. Concluzii..... 121

ANEXE 123

Abordarea problematicii restructurării ramurilor industriale în ţările aflate în procesul de tranziţie la economia de piaţă se subordonează, potrivit opiniei noastre, ideii generale a simbiozei ce ar urma să existe în cadrul strategiei de restructurare între politicile structurale promovate la nivel naţional şi tendinţele de modificare existente şi, mai ales,previzibile în comportamentul agenţilor economici. În acest sens se poate afirma că între elementele de fundamentare macro şi microeconomică a procesului de restructurare a industriei naţionale pot fi evidenţiate anumite puncte de convergenţă aparţinând - în principal - domeniului obiectivelor urmărite, care sunt, în majoritatea cazurilor comune (dezvoltarea în concordanţă cu cerinţele pieţei, profitabilitatea demersului economic, amplificarea volumului exporturilor etc.), dar şi anumite puncte de divergenţă care derivă, în special, din modalităţile diferite avute în vedere pentru atingerea obiectivelor propuse, precum şi din anumite interese de moment, care depind de etapa parcursă în această perioadă şi care se reflectă, în primul rând, în poziţia diferită faţă de structura exportului.

1. Strategii de dezvoltare şi politici de restructurare a ramurilor industriale

Pornind de la premisa că procesul de reorientare şi restructurare a industriei româneşti şi a subramurilor ei componente constituie numai o verigă în complicatul lanţ al transformărilor, în primul rând de natură calitativă, care probabil, nu vor întârzia să apară la nivelul complexului economic naţional, apreciem că nu ar fi lipsită de interes abordarea câtorva aspecte cu caracter mai general în contextul cărora elementele determinante pentru procesul considerat, rezultate şi din interrelaţiile ramurilor industriale cu alte domenii economice ar apărea cu mai multă claritate.

Este cunoscut faptul că fenomenul creşterii economice[1] şi, în special, cel al dezvoltării economice[2] apare indisolubil legat, în epoca modernă, de un

---

[1] *Clark C., The Conditions of Economic Progress, MacMillan, Sondres, 1940.*

[2] *Întrucât din punct de vedere teoretic într-o viziune simplistă, mecanicistă, creşterea economică s-ar putea realiza numai prin creşterea cantitativă, proporţională a volumului componentelor sistemului, fără apariţia unor modificări de natură calitativă în interrelaţiile dintre acestea (situaţie ce nu corespunde nici pe departe realităţii) ni se pare mai potrivită asocierea noţiunii de structură economică cu cea de dezvoltare economică, având în vedere şi diferenţierile pe care Charles Kindleberger le face între aceste două categorii economice.*

complex de modificări structurale care au loc nu numai la nivelul relaţiilor intersectoriale[1], ci şi în cadrul diferitelor sectoare economice.

Manifestându-se într-o manieră specifică de la o ţară la alta[2] schimbările structurale au, în general, ca numitor comun intensitatea pronunţată a desfăşurării procesului la nivelul ansamblului industriei şi al unora dintre ramurile sale componente, cu influenţe notabile asupra altor domenii de activitate economică[3]. Ştiut fiind faptul, că structura, prin definiţie, exprimă într-un concept unic modalitatea de organizare a unui ansamblu (fie acesta un organism vegetal sau animal, corpul uman, o întreprindere sau, de ce nu, economia naţională sau mondială) şi concomitent, relaţiile existente între diferitele elemente constitutive ale acestuia[4] este evident că schimbările structurale sunt, într-un anumit sens, în raport cu alte modificări de natură economică, relativ lente şi dficile, afectând profund starea de referinţă a sistemului. În consecinţă, modificările structurale sunt, prin însăşi natura lor, fundamentale pentru ansamblul considerat[5]. De altfel, dacă macrostructura reprezentată dintr-un anumit unghi de vedere prin raportul dintre sectoarele economiei naţionale oferă o imagine cantitativă asupra participării acestora la realizarea creşterii economice, mezostructura este cea care dispune de capacitatea de a dinamiza creşterea economică. Tocmai de aceea apreciem, având în vedere şi celelalte coordonate definitorii ale structurii, că ansamblul modificărilor previzibile (ca urmare a liberalizării mecanismului economic) caracterizate prin amplitudini majore în toate planurile structurale, cu efecte determinante asupra performanţelor economiei, ar urma să constituie, în condiţiile ţării noastre, una dintre componentele cheie ale strategiei de dezvoltare economică.

În ceea ce priveşte calitatea structurii producţiei industriale care cumulează, în fond, efectele modificărilor survenite la nivelul tuturor structurilor componente (tehnologică, a forţei de muncă, a bazei materiale etc.), ca şi cele

---

[1] *Fisher A.G.B.,- "Production, primary, secondary and tertiary", Economic Journal, MacMillan Sonders, 1939, vol.15, p.24-38*

[2] *Hoffman W.G., - The Growth of Industrial Economies, Manchester University Press, Manchester, 1958.*

[3] *L'industrie dans le monde depuis 1960: progrès et perspectives, Nations Unies, New York, 1968.*

[4] *Albertini.J.M. - Les rouages de l'économie nationale, Les Editions Ouvrières, Paris, 1989, p.298-304.*

[5] *Vezi: Kornai J. Anti-echilibru, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1974; Kadar B. - Structural Changes in the World Economy, Academiei Kiado, Budapest, 1984; Iancu A. şi colectiv, Structura economiei în sistemul industrial, Editura Politică, Bucureşti, 1986; Russu C. şi colectiv, Elemente de fundamentare a restructurării unor ramuri industriale producătoare de echipament şi produse intermediare, ICRISI, 1990.*

provenite din relaţiile de subordonare faţă de structura economiei în ansamblu, aceasta este dată, în primul rând, de gradul de fidelitate cu care respectiva structură reflectă condiţiile definitorii ale economiei în perioada analizată[1].

În opinia unor reputaţi specialişti calitatea structurii producţiei industriale este definită tot în funcţie de condiţiile interne şi externe specifice unei anumite ţări, fiind dată de concordanţa dintre modelul de structură adoptat şi cerinţele dezvoltării producţiei. La această menţiune am adăuga că, în condiţiile perioadei de tranziţie pe care o străbatem, ar fi relativ dificil şi poate chiar inoportun, să pornim de la ideea adoptării unui model de structură. Credem, mai degrabă, că transformările esenţiale ale structurii industriei în ansamblu şi cele ale industriei prelucrătoare, în special, ar urma să fie rezultatul liberalizării deciziei la nivelul fiecărui agent economic în parte, în condiţiile autonomizării şi, ulterior, privatizării unităţilor economice. Din această perspectivă, pe măsura efectuării de paşi importanţi în direcţia economiei de piaţă şi a creşterii funcţionalităţii mecanismului specific acesteia, vom asista, cu siguranţă, la modificări semnificative atât la nivelul structurii industriei prelucrătoare, cât şi la cel al diferitelor subramuri şi grupe de produse din cadrul acesteia, datorită:

- politicilor structurale şi industriale promovate la nivel naţional prin intermediul pârghiilor economico-financiare cunoscute;
- strategiilor de firmă şi politicilor de adaptare la cerinţele pieţei, elaborate şi puse în operă de fiecare sector economic autonom, fie el particular sau de stat.

Influenţa hotărâtoare va reveni unuia sau altuia dintre factori în funcţie de strategia de dezvoltare aleasă (liberală, social-democratică, participativă etc.). Deşi, după opinia noastră, adoptarea unor elemente strategice de restructurare industrială specifice modelului neoamerican ar putea avea efecte benefice maxime pentru industria românească spre finalul perioadei de tranziţie, contribuind chiar la reducerea acesteia, nu putem face abstracţie de semnalele de alarmă apărute în literatura de specialitate recentă[2] cu privire la pericolul aplicării fără precauţii a variantei de export a modelului american. Fără a fi întrutotul de acord cu concluziile autorului opinăm însă, că există într-adevăr riscul ca ţările Europei de Est să traverseze experienţa unui tip de restructurare (cu consecinţe nedorite în plan social), având în vedere absenţa "antidoturilor" care funcţionează dincolo de Atlantic şi caracterizează excesele "legii junglei" şi anume: legalismul meticulos, simţul moral de inspiraţie religioasă, simţul civic şi spiritul asociativ etc.

---

[1] *Vezi: Croitoru L. - Mecanismul economic şi restructurarea producţiei, în Studii de Economie Industrială nr.96, ICRISI, Bucureşti, 1990.*

[2] *Albert M., -"Capitalism contra capitalism", Colecţia Societatea Civilă, Ed. HUMANITAS, Bucureşti, 1994, pag. 155-158.*

Potrivit aprecierii unor specialişti străini, între care menţionăm pe Marvin Jackson,[1] principalele distorsiuni caracteristice structurii sectoriale a economiilor din ţările foste comuniste ar putea fi sintetizate astfel:

- ponderea ridicată a consumului de energie şi materii prime în industriile de bază ("grele") şi, respectiv, ponderea scăzută a acestui consum în industriile "uşoare" (pentru România, spre exemplu, valorile consumului de energie erau, în 1992, de 12,3% în industria extractivă, 18,1% în prelucrarea ţiţeiului, chimie şi petrochimie, 35,1% în metalurgie, industria altor produse din minerale nemetalice şi industria construcţiilor metalice şi produselor din metal şi , respectiv, de numai 3,9% în industria alimentară, 2,1% în cea textilă, 1,1% în prelucrarea lemnului);
- consumul ridicat de energie pe unitatea de PIB (6963 tcc în anul 1992. Pe ansamblu, energointensitatea industriei româneşti exprimată prin consumul de energie pe unitatea de PIB, a fost în 1993 de circa două ori mai mare comparativ cu nivelul înregistrat în ţările din Europa Occidentală, cu consecinţele de rigoare, în plan economic, ecologic şi concurenţial;
- gradul de poluare mai ridicat pe unitatea de PIB, comparativ cu media mondială (anexa nr.1);
- ponderea ridicată a întreprinderilor gigant;
- contribuţia scăzută a exportului în PIB (23% pentru România în anul 1992);
- pondere nesemnificativă a exportului de produse agricole în totalul economiei naţionale (0,12% - pentru România în 1992).

În ceea ce priveşte schimbările structurale în România după 1989, datele statistice relevă faptul că acestea nu sunt semnificative nici la nivelul ansamblului industriei nici la cel al diferitelor industrii şi grupe de produse. Mai mult, unele modificări intervenite în intervalul analizat ca, de exemplu, diminuarea ponderii industriei în PIB de la 55,3% în 1989 la 47,1% în 1992 este artificială, fiind rezultatul reducerii cu 1/3 a producţiei industriale în intervalul menţionat (reducere ce s-a amplificat cu 7,5% în 1993) şi nu efectul creşterii accentuate a producţiei şi eficienţei celorlalte sectoare ale economiei naţionale. Se remarcă, totuşi, după 1992, o diminuare a nivelului scăderii ratei creşterii

[1] *Jackson M. -Issues in the transition from central planning to market allocation process and the role of market forces in the transition economy (Paper presented at Conference: Marketization, Demonopolization and the Development of Internationally Competitive Enterprises in Non- Agricultural Sectors of Central and Eastern Europe, Sinaia, Bucharest, 8-9 Mai, 1993.*

industriale, care a evoluat de la (-25,2%) în 1991 la (-9%) în 1993 şi se estimează că va fi de numai (-4%) în 1994.

Referitor la unele date estimative[1] ce prefigurează diminuarea ponderii industriei în PIB de la 44,2% în 1994 la 39,8% în anul 2005, considerăm că această diminuare ar fi benefică în condiţiile în care ar fi rezultatul unor modificări de substanţă la nivelul structurii producţiei industriale, şi nu al lipsei de eficienţă a activităţii productive[2] şi subutilizării de circa 50% şi chiar mai mult a capacităţilor de producţie, cum s-a întâmplat până în prezent (anexa nr.2).

Ţinând seama de necesitatea găsirii unor soluţii concrete, menite să contribuie la accelerarea ritmului transformărilor structurale din industria naţională, considerăm mai utilă o abordare pragmatică a problematicii legate de restructurare, chiar dacă, din punct de vedere teoretic, aceasta ar putea fi cantonată în spaţiul teoriilor de sorginte neo şi post keynesistă, evident, adaptând rezultatele şi concluziile acestora la situaţia concretă a economiei româneşti, marcată în această perioadă de tranziţie , de imperfecţiuni şi distorsiuni profunde ale mecanismului de funcţionare.

Analiza evoluţiei structurii producţiei industriale pe principalele subramuri în perioada 1989-1993 (anexa nr. 3) relevă câteva tendinţe distincte şi anume:

- majorarea ponderii în structura producţiei industriale a subramurilor cu producţie primară ca, de exemplu, extracţia şi prepararea cărbunelui (cu o creştere de 1,5% în intervalul 1990- 1993), extracţia petrolului şi a gazelor naturale (care a crescut cu 0,5% în aceeaşi perioadă), nu este rezultatul creşterii efective a producţiei acestor ramuri (care din contră, a scăzut în perioada analizată), ci consecinţa căderii drastice a producţiei ramurilor de prelucrare avansată ca, de exemplu, industria de mijloace ale tehnicii de calcul şi de birou, în cazul acesteia deşi realizează una dintre cele mai ridicate valori adăugate din industrie, şi-a diminuat ponderea în structura producţiei industriale (şi aşa redusă - 0,4%), de aproximativ 13 ori, nerezistând concurenţei produselor din import.

  O evoluţie similară au înregistrat, în perioada analizată, industria construcţiilor metalice şi a produselor din metal (a căror pondere s-a diminuat cu circa 50% în structura producţiei industriale) şi industria de maşini şi echipamente (care a înregistrat o scădere de 2,8%), ca rezultat al crizei pe care o traversează economia românească şi care se concretizează pentru aceste ramuri într-o acută lipsă de comenzi;

---

[1] *Albu L. and Georgescu G., Problems in the structure of Romania's Economy (Paper prepared for the PHARE-ACE project on Analytical Challages in Restructuring Post Comunist Economies).*

[2] *Productivitatea muncii pe salariat în industrie a scăzut cu 53,5% în intervalul 1989-1992, în condiţiile în care forţa de muncă ocupată în industrie s-a diminuat în acelaşi interval cu 19%.*

- diminuarea mai mult sau mai puţin accentuată a ponderii subramurilor producătoare de bunuri de consum, cu excepţia industriei pielăriei şi încălţămintei (ponderea sa în structura producţiei industriale a rămas aproximativ constantă în intervalul 1990-1993) este efectul a doi factori conjugaţi: scăderea puterii de cumpărare a populaţiei în interior şi concurenţa acerbă existentă în acest domeniu pe piaţa externă, concurenţă în care întreprinderile de stat, de profil, pot face faţă cu greu, datorită imobilităţii, inerţiei manageriale şi, în special, tehnologiilor şi utilajelor învechite;
- creşterea importantă a ponderii producţiei şi distribuţiei de energie electrică şi termică, gaze şi apă caldă în structura producţiei industriale româneşti (de la 4,9% în 1990 la 9,6% în 1993), în condiţiile în care producţia fizică a acestei subramuri a scăzut în intervalul menţionat cu 42% nu poate fi decât efectul practicării unor preţuri ridicate de monopol, nerealiste, cu implicaţii grave la nivelul întregii economii naţionale. De altfel, apreciem că liberalizarea prematură a preţului energiei, în condiţiile lipsei totale a concurenţei în acest sector, constituie unul dintre factorii perturbatori majori ai vieţii economico-sociale şi principala cauză a distorsiunilor apărute în evoluţia producţiei industriei naţionale, motiv pentru care ne exprimăm opinia că singurul preţ care ar trebui supravegheat în economia românească este cel al energiei (posibil de realizat în condiţiile în care această producţie constituie monopol de stat), iar eventualele subvenţii guvernamentale ar trebui canalizate către acest domeniu.

Referitor la structura producţiei industriale pe ramuri, se impune sublinierea următoarelor aspecte:

- ponderea diferitelor subramuri în totalul producţiei industriale este deformată de evoluţia diferenţiată a preţurilor produselor, iar structura salariilor pe subramuri ale industriei este determinată, în principal, de politicile specifice aplicate în fiecare domeniu în parte;
- modificările intervenite în structura pe ramuri au un puternic caracter conjunctural, nefiind rezultatul unor strategii de dezvoltare elaborate, situaţie la care contribuie şi nedemararea în practică a procesului de restructurare;
- analiza comparativă a structurii pe ramuri a industriei româneşti cu cea a celor 22 de ţări membre ale OCDE relevă că ponderea deţinută de produsele chimice conexe, ca şi de industria metalurgică de bază din ţara noastră este similară, în cazul primei subramuri, cu situaţia întâlnită în Turcia şi Elveţia, iar în cazul celei de-a doua subramuri cu Luxemburg, Belgia şi Elveţia, în condiţiile în care, în cazul ţărilor OCDE, structura internă a acestor subramuri este dominată de produse cu valoare adăugată ridicată.

2. Elemente pentru conturarea politicilor de restructurare

Fundamentarea corectă a politicilor industriale (de restructurare) presupune luarea în considerare pe lângă premisa determinantă a actualei structuri deficitare a ramurilor industriale, cu imensele dezechilibre între output-urile ramurilor producătoare de materii prime şi capacităţile ramurilor prelucrătoare şi cu distorsiunile funcţionale pe care acestea le generează şi a altor aspecte la fel de importante care derivă din evoluţia ramurilor industriei, în general, şi a celei prelucrătoare în special, după decembrie 1989, ca şi a principalelor caracteristici ale colaborării economice internaţionale în noile condiţii geopolitice. În acelaşi timp pentru estimarea corectă a tendinţelor structurale previzibile la nivelul ramurilor şi subramurilor industriei prelucrătoare şi susţinerea lor prin politici industriale adecvate trebuie avute în vedere principalele obiective pe termen lung, ca şi elementele de fundamentare a strategiei naţionale de dezvoltare.

Potrivit opiniei noastre, ar fi oportun ca politicile industriale la nivelul diverselor grupe de industrii (conform codului CAEN) să-şi concentreze atenţia, mai ales în perioada de tranziţie (care, după cum se prefigurează, nu va fi scurtă), nu atât pe aşa-numitele "traiectorii optime" - deziderate mai mult ideatice - cât, mai ales, pe acele elemente care permit adecvarea, reconsiderarea şi replierea corespunzătoare pentru fiecare situaţie dată la condiţiile geoeconomice şi sociale ale perioadei respective. În consecinţă, unul dintre principalele obiective ale restructurării ramurilor şi subramurilor industriei prelucrătoare s-ar putea referi la crearea condiţiilor pentru funcţionarea industriei pe principii bioeconomice, ceea ce va avea, drept rezultat (ca urmare a utilizării în primul rând a mecanismelor de adaptare la condiţiile mediului economic intern şi extern) apariţia unei noi structuri capabilă să răspundă eficient cerinţelor derivate din strategia economică naţională. Considerăm că, la nivelul industriei, obiectivul pe termen lung ar consta în realizarea unei structuri raţionale (în raport cu dimensiunea economiei româneşti, cu resursele acesteia, cu cerinţele decurgând din necesitatea specializării etc.) care să aibă capacitatea de a răspunde cererii interne şi externe, **numai în condiţii competitive**.

Caracteristica de bază a acestei noi structuri industriale, rezultată în urma modificării sistemului de alocare a resurselor şi a mutaţiilor apărute la nivelul mecanismului economic general, ar fi gradul ridicat de adecvare la condiţiile concrete şi la cerinţele reale ale economiei româneşti şi acestea, în primul rând, ca urmare a capacităţii de autoselectare a domeniilor de dezvoltare, prin confruntarea cu mijloacele disponibile sau raţional obtenabile. Este probabil că funcţionând pe aceste principii calea de dezvoltare aleasă de bioorganismul industrial va fi cea a complementarităţii domeniilor selectate. În mod particular, există o mare probabilitate ca acest mod de funcţionare să aducă industria prelucrătoare din ţara noastră la o structură a producţiei în concordanţă cu cerinţele specializării interne (pe domeniile ofertei) şi principiile specializării internaţionale (pe domeniile cererii). S-ar realiza, în felul acesta, şi dezideratul subordonării politicilor industriale,

obiectivelor şi principiilor strategiei de restructurare, a ramurilor formulate de unii specialişti[1], în sensul primordialităţii cererii faţă de ofertă şi sporirii eforturilor de mărire a ofertei proprii pentru atingerea dimensiunilor de scară optimală a producţiei, modificării de fond a poziţiei statului în determinarea caracteristicilor ofertei, autonomizării reale a unităţilor în ceea ce priveşte dreptul de opţiune, decizie şi acţiune ca şi asigurarea condiţiilor pentru exercitarea acestora.

Evident, elementul determinant pentru aplicarea acestor principii îl reprezintă potrivit opiniei noastre, realizarea unei privatizări reale, într-o variantă mult mai pragmatică şi accesibilă unor păturI largi ale populaţiei, comparativ cu cea preconizată a se realiza în viitor pentru întreprinderile mijlocii şi mici. Faţă de avantajele actualei forme de privatizare legiferată, dintre care cel mai important pare a fi faptul că pune fiecare cetăţean al ţării în situaţia de a obţine anumite dividende de pe urma exploatării de către diferitele fonduri ale proprietăţii private a unei părţi egal repartizate din avuţia naţională considerăm că privatizarea concretă, bazată pe posibilitatea de opţiune a fiecărui individ, ar avea mult mai multe avantaje ce nu ar trebui ignorate; dintre acestea, stimularea capacităţii creative şi a spiritului întreprinzător al proprietarului pus în slujba exploatării în cele mai bune condiţii a aparatului productiv pe care îl deţine în asociere cu alţii, nu credem că ar trebui neglijată.

Apreciem că, în lipsa unei privatizări reale (peste 70% din capitalul social al marilor întreprinderi aparţine încă statului, neexistând perspective apropiate de modificare a acestei situaţii) şi a bursei, singura în măsură ca prin evoluţia cursului bursier al acţiunilor diferitelor societăţi comerciale să selecteze întreprinderile şi sectoarele de activitate cu cele mai mari şanse de prosperitate în viitor, operaţionalizarea unor criterii[2] economice pare singura alternativă viabilă pentru fundamentarea procesului de restructurare a marii industrii.

---

[1] *Vezi Mihăescu O., Aspecte ale reformei economice, în Buletinul INCE, nr.10, 11 oct.1991, p.633.*

[2] *Prezentate detaliat în lucrarea "Ajustări structurale în industria prelucrătoare", ICRISI, 1991, p.86-95.*

3. Concluzii

Pornind de la constatarea că într-o economie de piaţă autentică, fiecare agent economic constituie un centru autonom de decizie care pe baza unei evaluări proprii şi, de cele mai multe ori, obiective a costurilor de oportunitate îşi stabileşte propria strategie de firmă, se poate deduce că obiectivul major al procesului de restructurare în industria românească ar urma să fie, mai ales într-o primă etapă, eficientizarea activităţii productive a fiecărui agent economic, în vederea supravieţuirii în condiţiile concurenţiale concrete ale mediului economic intern şi internaţional. În aceeaşi strictă dependenţă de modalitatea de rezolvare a problemei proprietăţii (dacă avem în vedere cele două alternative - privatizarea unităţilor mici şi mijlocii cu rămânerea în proprietatea statului a marilor combinate sau derularea în paralel a "marii" şi "micii" privatizări) se află două elemente esenţiale pentru procesul de restructurare a producţiei ramurii, şi anume potenţialul de CS-DT aferent domeniului, ca şi posibilitatea şi modalitatea de acoperire cu resursele financiare necesare, fără de care derularea procesului nu este posibilă.

Studiul acţiunii acestor factori în intercorelarea lor relevă că, în condiţiile concrete ale industriei româneşti, pare mult mai probabilă şi mai adecvată adoptarea unei politici de restructurare "a paşilor mărunţi", deci necesitatea stabilirii unei liste de priorităţi şi a principalelor etape cu care ar urma să demareze procesul de restructurare atât la nivelul ansamblului industriei, cât şi la cel al fiecărui agent economic în parte.

Prin prisma considerentelor prezentate mai sus, dar şi a altora ce nu şi-au putut găsi locul în spaţiul restrâns al acestei sinteze, apreciem că în scopul valorificării potenţialului productiv acumulat în industria naţională până în prezent şi al depăşirii situaţiei actuale nefavorabile, ar fi utilă structurare a strategiei acestei ramuri cel puţin în următorii zece ani, pe patru coordonate majore:

1. restructurarea selectivă şi respecializarea industriei româneşti (axată, în prezent, în proporţie de peste 80% din producţie pe produse de joasă şi medie prelucrare) pe criteriile avantajului comparativ, în concordanţă cu condiţiile concrete geoeconomice şi politice din ţara noastră, ceea ce ar putea conduce la specializarea producţiei româneşti în proporţie de 30- 35% pe produse de medie şi înaltă prelucrare, beneficiind de pieţe de desfacere pe plan mondial (nivel comparabil cu cel înregistrat în industria franceză şi cea germană, dar inferior celui de 45-50% realizat de cea elveţiană). Apreciem că selectarea efectivă a produselor, interesate din punctul de vedere al perspectivelor de dezvoltare, ar urma să aparţină fiecărui agent economic în parte, statul contribuind la facilitarea contractelor între partenerii români şi cei străini şi, mai ales, la garantarea creditelor, uneori absolut necesare realizării

producţiei în condiţii competitive etc. Se propune, de asemenea, limitarea la strictul necesar al produselor cu consumuri energetice ridicate şi înlocuirea lor treptată cu produse cu consum ridicat de inteligenţă şi creativitate tehnică românească. Spre exemplu, experienţa practică a altor ţări în domeniul dezvoltării industriei chimice (ca, de exemplu, cea a Elveţiei) relevă posibilitatea ca prin restructurări de fond ale producţiei să fie posibilă obţinerea unei cifre de afaceri duble comparativ cu cea realizată de industria naţională a chimiei şi petrolului în 1982, în condiţiile unui consum energetic similar;

2. realizarea unui indice al schimbărilor structurale de 8- 10, specific şi altor ţări asemănătoare României din punctul de vedere al resurselor disponibile (ca, de exemplu, Spania, Austria, Olanda etc.), ceea ce ar conduce la adaptarea industriei naţionale la exigenţele unei economii de piaţă liberă, permiţându-i reintegrarea în condiţii de eficienţă sporită în divizunea internaţională a muncii;

3. dezvoltarea unora dintre ramurile industriale cu pondere importantă în structura industriei ca , de exemplu, industria chimică şi petrochimică, pe linia valorificării substanţelor utile din deşeurile poluante şi reziduurile de fabricaţie, ceea ce presupune un efort investiţional cu circa 40% mai redus decât cel aferent dezvoltării unor noi domenii şi ar conduce la economisirea unui important volum de valută care ar trebui afectat lărgirii bazei de materii prime. De altfel, realizarea de produse petrochimice din materii prime alternative (ca de exemplu, metanolul) ar fi una dintre căile importante de reducere a dependenţei economice româneşti de necesarul de petrol şi produse petroliere din import;

4. reevaluarea comportamentului agenţilor economici şi adaptarea unui comportament evolutiv, care să valorifice atât oportunităţile create prin politica de ajustări structurale promovată la nivelul ramurii, cât şi cele proprii, în aşa fel încât să-şi atingă obiectivele de competitivitate şi prin aceasta, să contribuie la dezvoltarea economică în ansamblu.

În acest sens, apreciem că principalele etape ale demersului de fundamentare a restructurării selective a producţiei la nivelul agenţilor economici din industria naţională ar trebui să se refere la;

- lansarea unor acţiuni sistematice şi complexe de cercetare a pieţei interne şi externe;
- reevaluarea tuturor resurselor interne potenţial valorificabile cu eforturi unanime;
- adaptarea unei tactici ofensive pe piaţă, elaborarea strategiei proprii de firmă etc.

ANEXE

Anexa nr.1

Gradul de poluare cu CO2 a mediului de către activităţile din sectorul industrial, în anul 1990

	Total CO_2 emis în atmosferă mil.t carbon	PNB, mld.dolari	Kg carbon[x]/100$PNB
MONDIAL	5225	13100	399
ROMÂNIA	50,2	77,2	72,7

x) formă de exprimare a CO_2 echivalent

Sursa: Raport Mondial sur le developpement roumain, PNUD, Ed. Economics, Paris, 1993.

Anexa nr.2

Dinamicile principalilor indicatori economici ai activităţii în industrie, în anii 1990-1992

- în procente faţă de anul anterior -

Indicatori economici	1990	1991	1992
Total producţie	-27,3	-22,8	-21,9
- Industria prelucrătoare	-23,1	-23,8	-24,0
- Industria extractivă	-27,4	-18,3	-0,9
- Energia electrică şi termică	-30,6	-9,4	-7,2
- Populaţia activă ocupată	-3,7	-7,5	-13,2
Productivitatea muncii pe salariat	-25,1	-15,0	-13,4
Eficienţa energiei			
(Producţia/Consum de energie)	-6,1	+2,9	- 7,7
Investiţii	-37,3	-9,0	+6,4
Ponderea valorii adăugate[x]	(28,1)	(26,5)	(39,8)[xx]
- procentaj în producţia industrială			
Gradul de folosire al capacităţilor			
- procentaj în total	(69,0)	(57,0)	(47,8)

x)Conform Sistemului Conturilor Naţionale

xx)Raport între PIB industrial şi ieşirile industriale

Sursa: ALBU L.; GEORGESCU G.

Anexa nr. 3
Structura producţiei industriale pe ramuri, în anii 1990- 1993

- % -

	1990	1991	1992	1993
Industria				
- total	100	100	100	100
din care:				
- Extracţia şi prepararea cărbunelui	0,9	1,1	2,2	2,4
- Extracţia petrolului				
şi gazelor naturale	6,7	6,7	4,4	7,2
- Extracţia şi prepararea				
minereurilor metalifere	0,2	0,4	0,4	0,4
- Alte activităţi extractive	0,4	0,5	0,4	0,4
- Industria alimentară				
şi a băuturilor	14,4	14,8	14,7	14,5
- Industria tutunului	0,5	0,5	0,4	0,6
- Industria textilă şi				
a produselor textile	6,9	6,7	4,9	5,0
- Industria pielăriei				
şi încălţămintei	2,1	1,9	1,7	2,2
- Industria confecţiilor din textile,				
blănuri şi piele	3,3	2,7	2,1	2,1
- Industria de prelucrare				
a lemnului	1,2	1,8	2,0	1,7
- Industria celulozei, hârtiei				
şi cartonului	1,3	1,5	1,4	1,0
- Industria de prelucrare a ţiţeiului,				
cocsificare a cărbunelui şi tratarea				
combustibililor nucleari	7,7	8,5	6,7	9,9
- Industria chimică şi a fibrelor				
sintetice şi artificiale	6,7	7,8	8,9	7,5
- Prelucrarea cauciucului				
şi a maselor plastice	2,2	2,6	2,2	2,0
- Industria altor produse				
din minerale nemetalice	3,7	3,6	3,9	3,3
- Industria metalurgică	9,4	9,6	10,6	10,0
- Industria construcţiilor metalice				
şi a produselor din metal	3,4	3,3	3,0	1,8
- Industria de maşini				
şi echipamente	9,5	7,8	7,5	6,7
- Industria de mijloace ale tehnicii				
de calcul şi de birouri	0,4	0,1	0,1	0,03
- Industria de maşini				
şi aparate electrice	2,3	2,4	2,2	2,0
- Industria de echipamente,				

aparate radio, televiziune şi comunicaţii	0,8	0,7	0,4	0,5
	1990	**1991**	**1992**	**1993**
- Industria de aparatură şi instrumente medicale, de precizie, optică şi ceasornicărie	1,1	0,9	0,6	0,5
- Industria mijloacelor de transport rutier	3,5	3,5	3,1	3,2
- Industria altor mijloace de transport	2,4	2,1	2,6	1,7
- Producţia de mobilier şi alte activităţi neclasificate	2,4	2,3	2,2	2,8
- Producţia şi distribuţia de energie electrică şi termică, gaze şi apă caldă	4,9	7,3	10,3	9,6

Surse: Date de la Comisia Naţională pentru Statistică.

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 26-27-28/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂŢII VIEŢII

READAPTAREA PROFESIONALĂ A PERSOANELOR CU HANDICAP – EXPERIENŢE INTERNAŢIONALE

Livius MANEA,
Silvia IFTIMIE

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

Cuprins

1. Definirea conceptului de persoană handicapată 133

2. Aspecte practice ale evaluării handicapului 136

3. Numărul persoanelor handicapate şi procentajul lor în populaţia totală 138

4. Perspectiva istorică asupra readaptării profesionale a persoanelor handicapate 140

5. Elementele constitutive ale readaptării profesionale 147
   5.1. Evaluarea capacităţilor profesionale şi de adaptare în muncă 147
   5.2. Orientarea profesională a persoanelor handicapate 150
   5.3. Pregătirea profesională şi reciclarea 151
   5.4. Plasamentul în muncă 152

6. Necesitatea abordării problematicii readaptării profesionale a persoanelor handicapate 155
   6.1. Frecvenţa handicapului 155
   6.2. Unele tendinţe de utilizare redusă a forţei de muncă 155
   6.3. Schimbările produse în piramida vârstelor 156
   6.4. Costul social ridicat pe care l-ar impune susţinerea persoanelor handicapate prin sistemul de securitate socială 156
   6.5. Schimbările survenite în natura muncii 156
   6.6. Urbanizarea 157
   6.7. Declinul rolului familiei 157
   6.8. Rolul readaptării profesionale în susţinerea moralului persoanelor handicapate 157

7. Constrângeri existente in calea readaptării profesionale a persoanelor handicapate 159
   7.1. Absenţa personalului calificat 159
   7.2. Absenţa posibilităţilor de pregătire profesională de, încadrare în muncă 161
   7.3. Atitudinile 162
   7.5. Obstacolele arhitecturale 165
   7.6. Lipsa coordonării 166

8. Experienţa internaţională în domeniul readaptării profesionale 167

BIBLIOGRAFIE 197

1. DEFINIREA CONCEPTULUI DE PERSOANA HANDICAPATA

Conceptul acoperă o foarte mare diversitate de situaţii personale, de la cele care par a prezenta o bună inserţie socială, la cele a căror inserţie, chiar foarte limitată, este dificil de realizat. Unele dintre aceste persoane duc o viaţă activă ocupând diferite locuri de muncă, în timp ce altele duc o viaţă pasivă în cadrul familiilor, ori sunt îngrijite în instituţii specializate.

În conceptualizarea tradiţională, sfera noţiunii de "persoane handicapate" cuprindea pe cei care datorită deficienţelor senzoriale, motorii sau intelectuale, dispuneau, în mod durabil, de posibilităţi inferioare de a acţiona comparativ celor ale populaţiei numită "normală". În perspectiva acestei accepţiuni, imaginea persoanelor handicapate tindea a fi dominată de aspectele legate de neputinţă (absenţă a puterii economice, profesionale, sociale, intelectuale, fizice, relaţionale, civice, afective etc.) în această penumbră se produce o totalizare care tinde să (dis)crediteze orice persoană din ansamblul deficienţilor unui grup. În acest mod, o deficienţă particulară se transformă într-un stigmat marcant al întregii personalităţi. Focalizarea asupra deficienţei, a incapacităţii, face ca incompletitudinea sub aspect fizic sau intelectual să fie apreciată ca un atribut esenţial, definitoriu ai persoanelor handicapate, ajungându-se implicit ia punerea pe un plan secundar a altor obiective ale protecţiei decât transferurile economice dinspre societate către ele.

Ca premise fundamentale ale definirii conceptului de "persoană handicapată" sunt considerate stările de "normal" şi "patologic", de "sănătate" şi "boală", ele insele dificil de precizat.

Căutarea unei definiţii a persoanelor handicapate, care să fie în acelaşi timp riguroasă şi non-stigmatizată a constituit obiectul preocupărilor unui număr mare de cercetători. Printre aceştia s-a remarcat P.Wood care a formulat propuneri de reconceptualizare acceptate ulterior prin consens de Organizaţia Mondiala a Sănătăţii (5); inovarea sa constă în aceea că a înlocuit cuvântul "handicap", insuficient delimitat, prin trei concepte, demers care a permis să se distingă:

- infirmitatea sau deficienţa ("impairment") cuprinzând orice pierdere, anomalie ori dereglare a unei structuri sau a unei funcţii anatomice, fiziologice ori psihologice. Ea descrie perturbarea la nivelul organului, vizând deficienţe ale membrelor, organelor sau altei structuri a organismului, ca şi deficite ale funcţiei mintale. Este necesar să se reţină că acest concept este operaţional la nivelul sistemului "organism". Exemple de deficienţe care au fost studiate în cadrul

recensămintelor statistice şi al cercetărilor pe bază de eşantion sunt lipsa vederii, surzenia, mutismul, lipsa vederii la un ochi, ambliopia, paraliziile membrelor, amputările membrelor, întârzierea mintală, deficienţa de vorbire ş.a. (4)

- incapacitatea ("disability"), înglobând orice reducere, diminuare, lipsă ori pierdere (rezultat al unei infirmităţi sau deficienţe) a aptitudinii de a desfăşura o activitate în condiţiile considerate ca normale pentru o fiinţă umană. Incapacitaţile sunt descrieri ale perturbărilor în funcţie de nivelul persoanei, al personalităţii. Ele descriu limitarea funcţională sau restricţia în activitate cauzate de o deficienţă. Exemple de incapacităţi care au fost urmărite în recensăminte şi studii speciale: dificultăţi de vedere, de vorbire, de auz, de mişcare, de urcare a scărilor, de prehensiune, de autoservire ş.a.;
- handicapul ("handicap"), definit ca orice dezavantaj de care suferă un anumit individ ca urmare a unei infirmităţi (deficienţe) ori a unei incapacităţi care îl Împiedică să satisfacă total sau parţial sarcinile considerate ca normale pentru el (ţinând seama de vârstă, sex, de diferiţi factori sociali şi culturali). Handicapul descrie rolul social ai persoanei cu deficienţă sau incapacitate care o plasează ca dezavantajată comparativ cu alte persoane. Dezavantajele apar şi se manifestă prin intermediul interacţiunii persoanei cu mediul său social şi cultural specific.

Exemple de handicapuri care au fost studiate în recensăminte, cercetări şi înregistrări speciale: imobilizat la pat, limitat la domiciliu, incapabil de a folosi transportul în comun, incapabil în muncă, încadrat, în munci de categorie inferioara, izolat social.

Persoanele sunt identificate ca având incapacităţi ("disabled") în cadrul recensămintelor, cercetărilor şi sistemelor de înregistrare prin intermediul unor screeninguri ale deficienţelor şi/sau incapacităţilor lor. Conceptul de "handicap", aşa cum este descris în definiţia adoptată de Organizaţia Mondială a Sănătăţii, nu este utilizat pentru identificarea persoanelor cu diferite incapacităţi, ci devine operaţional în evaluarea situaţiei lor sociale şi economice.

În virtutea acestor delimitări conceptuale trebuie reţinut că nu orice persoană atinsă de o infirmitate (deficienţă) este în mod automat considerată ca fiind handicapată. Spre exemplu după cum arată A.Labregere (6), pierderea auricularului de la mâna stângă constituie o deficienţă fizică, insă are efecte deosebite funcţie de caracteristicile socio-profesionale ale celui afectat: dacă un cantonier la care intervine o asemenea deficienţă îşi poate păstra locul de muncă, resursele, inserţia sa socială, un violonist, atins de aceeaşi infirmitate risca să le piardă pe toate. Rezultă că în definirea handicapului intervin întotdeauna corectivele sociale. Similar, în stabilirea gradului şi duratei

incapacităţii de către servicii medico-sociale) se au ir. vedere aspecte complexe ce ţin de natura infirmităţii, starea generală, vârsta, restantul morfo-funcţional, calificarea profesională, solicitările profesionale ş.a.

Relaţiile dintre "deficienţă", "incapacitate" şi "handicap" pot fi reprezentate astfel:

DEFICIENŢĂ INCAPACITATE HANDICAP

În esenţă, este vorba de trei sisteme, organismul, personalitatea şi seturile de statusuri şi roluri sociale. Deficienţa se raportează la sistemul organism, incapacitatea la sistemul persoanei, al personalităţii, iar handicapul la nivelul statusurilor şi rolurilor sociale.

0 anumită deficienţă sau incapacitate se traduce într-un handicap atunci şi numai atunci când se constituie ca un predictor negativ al sistemului statusurilor şi rolurilor sociale ale unui individ dat.

În mod schematic, relaţiile dintre deficienţi, incapacitate şi handicap la nivelele corespunzător celor trei sisteme ar putea fi reprezentate astfel:

SISTEME:	**I. ORGANISM**	**II. PERSOANA (PERSONALITATEA)**	**III. STATUS ŞI ROLURI SOCIALE**
	- structură - funcţii	- capacităţi funcţionale	
	Perturbări	- restricţie funcţională sau incapacitate	- dezavantaj - handicap

"Handicapul este astfel o funcţie a relaţiei dintre persoanele cu incapacităţi şi mediul lor. El apare când persoanele se confruntă cu bariere culturale, fizice sau sociale care le împiedică accesul la variatele sisteme ale societăţii care sunt disponibile altor cetăţeni. Astfel handicapul este pierderea sau limitarea şanselor de a lua parte la viaţa comunităţii la un nivel egal cu ceilalţi"(3).

2. ASPECTE PRACTICE ALE EVALUĂRII HANDICAPULUI

Evaluarea handicapului se realizează în mod diferenţiat, de cele mai multe ori în relaţie directă cu capacitatea de muncă: unele ţări utilizează procentajele, fie ale handicapului însuşi, fie ale consecinţelor acestuia. În privinţa handicapului însuşi, se reţine o insuficienţă sau o diminuare exprimară valoric, cum ar fi: de 20% a capacităţii mintale (Belgia); de 30% a capacităţii fizice (Belgia, Luxemburg); de 50% a capacităţii mintale sau fizice (Danemarca).

Legat de consecinţe, se reţine o diminuare între 50% şi 30% a capacităţii de câştig (Germania), rezultând dintr-un handicap fizic, mintal ori psihic.

Alte evaluări sunt predominant calitative, fără referinţe cifrate: handicap uşor, mediu sau grav (Franţa); invaliditate confruntată cu mari dificultăţi ca urmare a unui accident, a unei boli profesionale sau malformaţii congenitale (Anglia); persoane mai puţin valide limitate într-o măsură însemnată în posibilitatea de a-şi asigura subzistenţa prin muncă (Olanda) ş.a.

Cererile care vin din partea grupului persoanelor handicapate vizează gestiunea transferurilor sociale (ajutoare, alocaţii, pensii, servicii etc.), atât sub aspectul creşterii acestor transferuri, cât şi sub cel al raţionalizării lor. 0 direcţie de acţiune în sensul raţionalizării este cea a asigurării unei cât mai adecvate corespondenţe între ajutorul acordat şi nevoi. În acest scop se operează un screening prin intermediul definiţiilor riguroase, ai baremelor şi nomeclatoarelor, fapt care comportă o serie de riscuri pentru persoanele handicapate (cum ar fi cel al etichetării, al stigmatizării, precum şi cel al limitării numai la acordarea de subsidii, care tinde să devină criteriul principal al protecţiei sociale, într-o bună măsură nestimulativ atât pentru cel interesat, cât şi pentru grupul social). De asemenea, raţionalizarea transferurilor sociale către persoanele handicapate se poate realiza prin distribuirea lor sub formă de servicii gratuite mai degrabă decât sub formă de subsidii (ex.: gratuitatea protezelor auditive pentru toţi şcolarii care au nevoie de ele). În plus, se mai poate acţiona pentru ameliorarea contextului, printr-un nou mod de reflecţie, care funcţionează pe baza includerii persoanelor handicapate în grupurile mai vaste numite "cu risc", distincte unele de altele, atât ca nevoi, cât şi ca tipuri de riscuri acoperite (economic, de şomaj, de eşec şcolar, de marginalizare),

Calitatea vieţii persoanelor handicapate depinde direct de modul în care societatea le receptează problematica şi procedează la gestionarea transferurilor sociale către ele. Dacă are loc o reducere a receptării numai la aspectele de neputinţă, de lipsă de putere a persoanelor handicapate, atunci şi

intervenţiile se vor cantona în sfera caritabilului, a acţiunilor filantropice. Prin însuşi modul de definire a handicapului se poate pune accentul ori pe ceea ce nu poate face persoana respectivă, ori pe ceea ce ea poate face cel mai bine, cu restantul său morfo-funcţional păstrat şi cultivat. În primul caz, apare riscul unui cerc vicios: handicapul, ca şi sărăcia generează resemnare, aspiraţii şi nevoi scăzute, care nu motivează efortul de reabilitare, de depăşire a limitărilor şi constrângerilor subiacente deficienţei, fapt care conservă handicapul.

În ansamblul acţiunilor concepute şi întreprinse în favoarea persoanelor handicapate este necesar să se opereze cu principul "normalizării": fiecare prestaţie de care beneficiază acestea trebuie să aibă ca obiectiv desfăşurarea sau reluarea activităţilor normale, atingerea unui grad maxim de independenţă fizică, socială şi economică. Persoanele handicapate nu trebuie clasate rigid în categorii simpliste în scopul unor tratamente stereotipa, ci au nevoie de programe de reabilitare individualizate; trebuinţele fiecărei persoane sunt variate, schimbându-se în cursul vieţii, devenind din ce în ce mai complexe, pe măsura câştigării încrederii şi creşterii nivelului propriilor aspiraţii.

3. NUMĂRUL PERSOANELOR HANDICAPATE SI PROCENTAJUL LOR IN POPULAŢIA TOTALA

Pentru a se putea realiza obiectivele protecţiei sociale a persoanelor handicapate este necesară cunoaşterea cel puţin a câtorva caracteristici: număr, tipuri de handicap, grupare după vârsta, după structura familiei etc. Însă, de cele mai multe ori, datele rămân incomplete, deşi au ca provenienţă mai multe surse:

a) recensămintele generale ale populaţiei, când metodologia prevede înregistrarea persoanelor cu handicap. În aceste cazuri se ridică o serie de probleme tehnice privind colectarea informaţiilor: necesitatea unui mare număr de operatori calificaţi, care să acopere un teritoriu naţional etc. Incertitudinile legate de aceste aspecte fac din informaţiile rezultate un material puţin fiabil. O astfel de încercare s-a realizat şi în ţara noastră, la recensământul populaţiei şi locuinţelor din ianuarie 1992, când trebuia completată o fişă specială cu date privind persoanele handicapate, însă informaţiile s-au dovedit inconsistente;

b) recensămintele speciale ale persoanelor handicapate. De pildă în China, un prim recensământ de acest gen a relevat o proporţie a acestora de 4,9 la 100 locuitori (1);

c) anchetele epidemiologice, riguroase şi exhaustive, dar care acoperă un teritoriu redus, lăsând deschisă problema reprezentativităţii eşantionului şi a criteriilor. Printr-o astfel de anchetă (6), o echipă britanică a depistat într-un eşantion de 1.100.000 locuitori, un număr de 28.143 persoane handicapate (2,18%);

d) sistemele de înregistrare şi raportare administrativă, care presupun recunoaşterea unei persoane ca fiind handicapată numai după luarea ei în evidenţă;

e) evaluările generale, care apreciază că o proporţie de 10% din totalul populaţiei ar fi reprezentată de persoanele handicapate. Cu acest procentaj se operează la nivelul Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii şi într-o serie de ţări (Franţa, Canada, Grecia, Olanda etc.); alte ţări prezintă procentaje ceva mai reduse (Belgia - 8,6%, Danemarca - 6%). Ca ordine de mărime, aceste proporţii sunt asemănătoare celor la care se ajunge prin însumarea diferitelor categorii de beneficiari ai ajutoarelor speciale (adulţi, copii care primesc o educaţie specială, vârstnici deveniţi invalizi etc.), aplicându-se corecţii, avându-se în vedere ca una şi aceeaşi persoană poate fi beneficiara mai multor forme de ajutorare, în timp ce alte persoane pot fi lipsite de acces la acestea. Reţinerea acestei proporţii de persoane handicapate are avantaje considerabile în sensibilizarea opiniei publice cu privire la importanţa problemei însă, are o serie de efecte "perverse" (provoacă scepticism sau un sentiment

de neputinţă). În acest sens, tendinţele recente care se conturează pe plan mondial, definite ca "politici de refuz al etichetării", tind sâ respingă asemenea evaluări globale, datorită efectelor lor negative.

Limitele de încredere ale recensămintelor, cercetărilor şi sistemelor de înregistrare ca surse de informare statistică privind invaliditatea au fost analizate în detaliu într-una din publicaţiile O.N.U. (2).

Urmare a adoptării Programului mondial de acţiune privind persoanele handicapate de către Adunarea Generală a O.N.U. prin rezoluţia 37/52 din 3 decembrie 1982 a fost creat sistemul DISTAT (Disability Statistics Data Base) conţinând statistici ale persoanelor cu incapacităţi, conţinând informaţii rezultate din cercetări naţionale ale gospodăriilor, din recensămintele populaţiei şi din sistemele de înregistrare administrativă. Primele date cu caracter internaţional se referă la un număr de 55 ţări, oferind o evaluare a modului în care conceptele şi definiţiile privind incapacitatea sunt utilizate pentru identificarea persoanelor afectate (4). Astfel, procentajele persoanelor cu incapacităţi variază între 0,2% şi 20,9%, funcţie de diferenţele privind tipurile-definiţiilor, vârstele subiecţilor şi sistemele de colectare a datelor, recunoscându-se imposibilitatea comparaţiilor. Factorii care afectează compatibilitatea datelor vizează mai multe aspecte: definirea populaţiei totale; definiţiile utilizate pentru identificarea persoanelor cu incapacităţi; definiţiile utilizate în clasificarea populaţiei după mediile urban/rural; calitatea estimărilor populaţiei; calitatea estimărilor incapacităţii ş.a.

Aceste aspecte relevă necesitatea stabilirii unor standarde internaţional pentru colectarea datelor privind incapacităţii, astfel ca procentajele să fie cât mai comparabile, atât intre ţări diferite, cât şi în interiorul lor.

4. PERSPECTIVA ISTORICĂ ASUPRA READAPTĂRII PROFESIONALE A PERSOANELOR HANDICAPATE

Handicapul este un dezavantaj - datorat unor deficienţe fizice, senzoriale, psihice - traducând gradul de adaptare În raport cu societatea. El semnifică inadaptarea în măsura în care relevă interdicţia persoanei de a-şi asuma propriile roluri sociale. "Handicapul este astfel o funcţie a relaţiei dintre persoanele cu incapacităţi şi mediul lor. 51 apare când persoanele se confruntă cu bariere culturale, fizice sau sociale care le împiedică accesul la variate sisteme ale societăţii care sunt disponibile altor cetăţeni. Astfel, handicapul este pierderea sau limitarea oportunităţii de participare la viaţa comunităţii la un nivel egal cu ceilalţi" (1, pag. 7).

Handicapul înseamnă expunerea la un anumit risc de excluziune socială, menţionat ca una din problemele cu care se vor confrunta ţările membre ale OECD la începutul secolului următor (2); acest fapt sugerează necesitatea măsurilor susceptibile de a face din persoanele handicapate participanţi ai "societăţii active", de a reduce utilizarea resurselor pentru ajutoare şi alocaţii, ca elemente ale unei "politici pasive".

În general, până în secolul trecut, handicapul era considerat o fatalitate şi suscita din partea comunităţii o atitudine filantropică; recurgerea la instituţii şi instituţionalizare viza să-l izoleze pe cel afectat, pentru a nu perturba desfăşurarea vieţii sociale. Primele servicii pentru invalizi (datorate în principal iniţiativei private) aveau forma operelor de binefacere. Punând accentul pe valorizarea fiinţei umane preponderent din perspectiva forţei de muncă, revoluţia industrială a determinat o abordare mai sistematică a problemelor legate de handicap şi invaliditate, fapt care a condus la apariţia mecanismelor şi instrumentelor securităţii sociale: asigurările sociale şi asistenţa socială. În acest mod s-au instituit asigurările de invaliditate, ca reacţie faţă de vulnerabilitatea lucrătorilor industriali în eventualitatea unor alterări ale stării de sănătate, care nu le-ar mai fi permis să continue activitatea profesională şi deci le-ar fi afectat posibilitatea de a câştiga cele necesare traiului. Primul regim de asigurări sociale de invaliditate în favoarea salariaţilor a fost stabilit în Germania în anul 1889 şi avea un caracter limitativ: lucrătorilor care câştigau peste un anumit plafon nu le era admisă participarea la asigurare. Ulterior, în mod similar, numeroase alte ţâri au fondat iniţial regimuri pentru categorii particulare şi treptat, au ajuns să adopte legislaţii care vizează salariaţii în general.

Problema tehnică importantă şi complexă care apare odată cu securitatea socială ţine de definirea şi evaluarea invalidităţii, care condiţionează accesul la prestaţii, asigurând eligibilitatea beneficiarilor.

Studiul legislaţiilor naţionale din perspectiva securităţii sociale permite distingerea a trei tipuri de noţiuni referitoare la invaliditate (3):

a) fizică sau mintală, ca pierderea totală sau parţială a unei anumite părţi corporale ori a unei anumite facultăţi psihice, indiferent de consecinţele economice sau profesionale ale acestei pierderi. Această noţiune devine operaţională în cazul indemnizaţiilor acordate invalizilor de război;

b) profesională, ca pierderea sau reducerea semnificativă a capacităţilor de câştig rezultând din incapacitatea de a relua activitatea exercitată anterior. Pe această noţiune s-au fondat regimuri speciale instituite pentru lucrătorii din anumite ramuri;

c) generală, ca pierderea capacităţii de câştig rezultând din incapacitatea de a Îndeplini cerinţele oricărui loc de muncă oferit, semnificând o poziţie profesională şi socială defavorizată.

În aproape toate regimurile, dreptul la prestaţii este condiţionat de existenţa unui grad minim de invaliditate. Acest grad este adesea exprimat sub forma unui procentaj, minimul variind mult de la o ţară la alta, între 15% şi 66%. Unele regimuri stabilesc grade de invaliditate în funcţie de gravitate, fapt care condiţionează sfera prestaţiilor acordate.

Evaluarea invalidităţii care condiţionează accesul la prestaţii se fondează pe starea fizică sau mintală a solicitantului în momentul considerat, atestată de serviciile medicale. Se au în vedere o serie de criterii medicale, uneori şi evoluţia probabilă a stării de sănătate în ipoteza că solicitantul ar continua activitatea profesională. Insă, aceste criterii medicale nu sunt suficiente, fiind necesară aprecierea posibilităţilor de readaptare, cunoaşterea solicitărilor profesionale şi a problemelor legate de locul de muncă.

Numărul mare de invalizi apărut în urma războaielor a fost de natură să suscite o intensificare a preocupărilor societăţii pentru această categorie; pe lângă multe prestaţii băneşti (alocaţii, pensii) sau în natură (proteze etc.), treptat, au apărut preocupări privind reabilitarea funcţională, formarea profesională specială şi munca protejată. Astfel, la Încheierea primului război s-a resimţit necesitatea unor dispoziţii speciale pentru a crea diferite sisteme care să permită utilizarea capacităţii restante de muncă a invalizilor, cum ar fi:

- sisteme de Încadrare obligatorie a persoanelor cu invalidităţi;
- programe de formare profesională, organizate şi luate în sarcină de autorităţile publice;
- dispoziţii legislative privind readaptarea profesională a invalizilor (pentru prima dată astfel de dispoziţii au fost formulare în SUA în anul 1919);
- diverse sisteme de muncă protejată.

La problemele invalidităţii de război s-a adăugat încă una: constatarea existenţei diferitelor grade de invaliditate la tinerii scutiţi de serviciul militar pe motive medicale, fapt care furniza o primă informaţie clară asupra procentului persoanelor cu invalidităţi în cadrul populaţiei civile.

Cel de-al doilea război mondial a multiplicat numărul invalizilor de război, ceea ce a declanşat adoptarea unor măsuri legislative mult mai extinse, pentru a asigura readaptarea lor profesională şi plasarea pe locuri de muncă potrivite. Astfel, ca o tendinţă importantă poate fi observată deplasarea accentului de ia protecţie, la reintegrarea în viaţa activă, avându-se în vedere şi lipsa forţei de muncă în anii de după Încheierea ostilităţilor.

După 1945, o serie de factori au condus la conturarea concepţiei moderne privind readaptarea profesională:

a) politica de utilizare deplină a forţei de muncă în ţările occidentale;

b) progresul ştiinţei medicale, creşterea longevităţii şi noua tendinţă de a considera bolnavul ca o persoană şi nu ca un "caz";

c) elaborarea şi adoptarea, în numeroase ţări, a unei legislaţii de ansamblu privind munca invalizilor;

d) presiunea influenţei exercitate de ONU, Organizaţia Internaţională a Muncii, Organizaţia Mondială a Sănătăţii, UNESCO, UNICEF şi de alte organizaţii internaţionale în vederea creşterii nivelului economic şi social al populaţiilor în lume;

e) eforturile şi influenţa organizaţiilor benevole naţionale şi internaţionale activând în acest domeniu.

În esenţă, păreau a se contura două mari direcţii de acţiune în favoarea persoanelor handicapate:

1) readaptarea profesională, reabilitarea în scopul ocupării şi păstrării unor locuri de muncă, obişnuite sau protejate;

2) crearea de instituţii care să acorde sprijin celor aflaţi în imposibilitatea de a ocupa un loc de muncă şi de a duce o existenţă corespunzătoare în cadrul comunităţii.

Până în anii 1970, noţiunea utilizată pentru a delimita aceasta categorie vulnerabilă de populaţie era "invaliditatea", cu o focalizare asupra reducerii sau pierderii capacităţii de muncă. Prin aceasta, munca era considerară definitorie pentru inserţia socială a oricărei fiinţe umane. Părea că numai raportarea la cerinţele locului de muncă (ocupat, în trecut - ori în prezent de adulţi, sau în perspectivă, de către copii) ar fi fost nota specifică demnă de reţinut în desemnarea acestei categorii. În acest sens, în Recomandarea 99 adoptată la data de 1 iunie 1955 de Conferinţa generală a Organizaţiei Internaţionale a Muncii (4) termenul de "invalid" desemna oricare persoană ale cărei şanse de

a obţine şi de a păstra un loc convenabil de muncă sunt în mod efectiv reduse ca urmare a unei diminuări a capacităţii fizice sau mintale",

Situaţia persoanelor handicapate din majoritatea ţărilor nu poate fi apreciată în afara contextului conceptual şi de acţiune generat fi stimulat la nivelul internaţional. Astfel, au fost adoptate documente, convenţii, s-au creat diferite organisme şi agenţii care au avut o incidenţă semnificativă asupra modalităţilor, de abordare ale acestei categorii de persoane. În ce priveşte readaptarea profesionala pot fi amintite mai multe momente semnificative care au marcat evoluţia cadrului de abordare teoretică şi practică: Recomandarea 99 din 1955 a Conferinţei Generale a Organizaţiei Internaţionale a Muncii privind adaptarea şi readaptarea profesională a invalizilor; Declaraţia privind drepturile persoanelor handicapate, adoptată de Adunarea Generală a ONU în anul 1975? declararea de către Adunarea Generală ONU a anului 1981 ca An internaţional al persoanelor handicapate, purtând deviza "participare deplină şi egalitate"; adoptarea de către Organizaţia Internaţională a Muncii în anul 1983 a Convenţiei 159 şi a Recomandării 168 privind readaptarea profesională şi Încadrarea în muncă a persoanelor handicapate ş.a.

Anii '70 au impus o nouă abordare a problemelor sociale "critice", care ating comunitatea şi viaţa în general. Pe măsură ce calitatea vieţii a devenit un domeniu de interes public, intervenţiile în caz de criză s-au afirmat drept componentele esenţiale ale răspunsului comunitar la suferinţa umană generată de diferite deficienţe fizice sau psihice (congenitale sau apărute în cursul vieţii). Sintetizând această nouă concepţie, Declaraţia din anul 1975 a. Naţiunilor unite privind drepturile persoanelor handicapate sublinia că acestea au dreptul la o securitate economică şi socială şi la un nivel ,de viaţă decent. Ele au dreptul, conform propriilor capacităţi, să-şi asigure şi să păstreze un loc de munci, să se angajeze într-o ocupaţie utilă, remunerată, ca şi dreptul de a se asocia sindicatelor.

În cazul persoanelor handicapate, criteriul esenţial pentru definirea unui anumit stil de viaţă este cel al gradului de autonomie/dependenţă, utilizat de altfel şi în determinarea eligibilităţii beneficiarilor unor servicii şi prestaţii speciale. Principala necesitate prevăzuta de majoritatea legislaţiilor în funcţie de care se apreciază gradul de autonomie/dependenţă vizează munca şi este formulată în diferite moduri: "diminuarea capacităţii de muncă" (Danemarca, Italia, Luxemburg ş.a.); "reducerea posibilităţilor de a ocupa sau de a păstra un ioc de muncă" (Belgia, Franţa, Germania, Anglia ş.a.); "limitarea posibilităţilor de asigurare a subzistenţei prin muncă" (Olanda); "dificultăţi de integrare în mediul social" (Grecia). Prin aceasta, munca, "mit şi realitate a fiinţei sociale" (5, pag. 7) constituie criteriul esenţial funcţie de care se apreciază deficienţele, anomaliile, inaptitudiniie, invalidităţile, recurgându-se ia termeni cum ar fi: diminuări, alterări, scăderi, pierderi ale capacităţii de muncă.

Conceptul de readaptare a persoanelor handicapate circumscrie două componente complementare: pe de o parte, readaptarea medicală, constând în utilizarea tuturor mijloacelor medicale susceptibile a accelera ameliorarea şi/sau vindecarea, iar pe de altă parte, readaptarea profesională, constând în recuperarea capacităţii maxime fizice şi mintale, în restabilirea rolurilor sociale, profesionale şi economice pe care aceste persoane le pot îndeplini.

Ca proces, readaptarea profesională presupune mai multe etape: evaluarea capacităţilor profesionale şi a gradului de adaptare la muncă, orientarea profesională, formarea profesională, plasamentul şi Încadrarea în muncă.

Evaluarea se poate efectua în centre sau ateliere speciale, de către o echipă de readaptare alcătuită din mai mulţi specialişti: medic, psiholog, asistent social sau sociolog etc. Aceasta urmăreşte sa determine randamentul potenţial al persoanei respective în condiţii reale de muncă, să furnizeze informaţii privind răspunsul la solicitările de mediu (zgomot, iluminat, ritm de lucru etc.), să contribuie la dezvoltarea încrederii în sine, să conştientizeze posibilităţile şi limitele şi să faciliteze orientarea profesională.

Numeroase ţâri au instituit controlul statului asupra serviciilor. specializate de orientare, pregătire profesională şi Încadrare. În muncă de care beneficiază persoanele handicapate. Spre exemplu, în diferite texte legislative se fac menţiuni la crearea de centre, de pregătire profesională şi ateliere speciale pentru persoanele cu handicap.

În mai multe ţări europene şi în special în cele scandinave s-au iniţiat programe prin care autorităţile locale, patronatul, sindicatele şi organizaţiile non-guvernamentale cooperează pentru protejarea locurilor de muncă destinate persoanelor handicapate. În Norvegia, de pildă, se Încheie contracte între Întreprinderi şi serviciul de plasare, iar prin intermediul comisiilor de readaptare se procedează la amenajările locurilor şi mediului de muncă, în scopul de a le face accesibile persoanelor handicapate şi a le crea perspectiva integrării în activităţile normale.

Printre tipurile de măsuri adoptate în diferite ţări în scopul sporirii posibilităţilor de încadrare în muncă a persoanelor handicapate, bazate pe principiul egalităţii de şanse şi tratament se regăsesc următoarele:

- stimularea încadrării pe piaţa liberă a muncii, incitarea patronilor pentru a recurge la formarea şi Încadrarea ulterioară a persoanelor handicapate, ca şi la adaptarea locurilor de muncă pentru a facilita aceste procese. În acest sens se practică sistemele quota (contingent) care impun ca un procentaj minim din totalul forţei de muncă al unei unităţi să. fie ocupat de persoane handicapate (10% în întreprinderile, cu peste 10 salariaţi în Franţa, 6% în întreprinderile cu cel puţin 16 salariaţi în Germania; 3% în întreprinderile cu cel puţin 20 salariaţi în Marea Britanie etc.). Nerespectarea acestor reglementări

antrenează piaţă unor penalităţi, sumele rezultate constituind un fond destinat finanţării serviciilor suplimentare de readaptare. În acelaşi timp, cei care creează locuri de muncă suplimentare pentru handicapaţi primesc importante subvenţii de la stat.

Îmbunătăţirile aduse reglementărilor legislative au condus la sporirea eficacităţii controlului statului asupra procedurilor de plasare:

- ajutorul din partea statului pentru crearea şi funcţionarea unor tipuri de unităţi de "muncă protejata" pentru persoanele handicapate a căror încadrare în piaţa liberă a muncii nu *este* posibilă. Atelierele protejate sunt încurajate totodată să Încerce ameliorarea situaţiei celor încadraţi, să încerce a-i pregăti pentru condiţiile normale de muncă;
- sprijin din partea statului, pentru serviciile de orientare şi formare profesionale, ca şi pentru cele care asigură plasamentul în muncă;
- suprimarea, în etape dacă este necesar, a barierelor, a obstacolelor de ordin fizic sau arhitectural şi în planul comunicaţiilor, care împiedică accesul în locurile destinate formării şi încadrării persoanelor handicapate;
- încurajarea difuzării informaţiilor referitoare la exemple de cazuri de inserţie efectivă şi reuşită a persoanelor handicapate în activitatea profesională;
- scutirea de taxe, impozite percepute la importul articolelor materialelor şi echipamentelor necesare centrelor de readaptare, atelierelor, patronilor şi persoanelor handicapate, ca şi celor destinate ajutoarelor şi dispozitivelor necesare obţinerii şi păstrării locurilor de muncă de către persoanele handicapate;
- amenajarea programului de muncă de tipul "timp parţial" ca şi a altor aranjamente, adaptate capacităţilor diferitelor persoane handicapate, care nu ar putea presta activitatea cu durata normală şi în condiţiile obişnuite;
- considerarea nevoii de măsuri speciale de sprijin, incluzând furnizarea de ajutoare, aparate şi servicii permanente pentru a permite acestor persoane să ocupe şi să păstreze un loc de muncă;
- susţinerea veniturilor, în principal prin regimuri de securitate socială sau prin sisteme de asigurări care îndreptăţesc accesul la resursele de îngrijire a sănătăţii şi la ajutoarele tehnice (proteze, aparate speciale etc.). De regulă, incapacităţile sau invalidităţile rezultând din accidente de muncă sunt acoperite prin casele de pensii, casele de asigurări, ori prin alte sisteme.

În plus, pentru persoanele handicapate încadrate în muncă se practică stimularea financiară - reducerea ori exonerarea privind impozitul pe venit; de

asemenea, se apelează la o serie de alte facilităţi: transport la tarif redus ori gratuit, scutirea de plata unor taxe etc.

Probleme deosebite se pun atunci când este vorba de persoanele grav handicapate, caracterizate de motricitate redusă, lipsă de autonomie, dificultăţi ce comunicare, deficienţe polisenzoriale şi comportament asocial. Multă vreme nu au existat programe de formare a acestor persoane pentru o activitate de tip profesional, întrucât se pornea de la principiul că ele ar fi inapte de muncă. Însă, în ultimii ani s-au realizat programe pilot în SUA, Canada, Australia şi în unele ţâri europene care au probat că şi aceste persoane sunt capabile de o activitate profesională (6). Programele de muncă asistată se pot dovedi foarte rentabile cum arată un studiu longitudinal pe o durată de 7 ani în acest sens s-a evidenţiat o rentabilitate. ridicată, rezultând din raportul între economiile făcute de stat (impozite vărsate de persoanele handicapate odată încadrate, diminuarea alocaţiilor de ajutor social sau a altor prestaţii ce ţin de programele clasice) şi costurile suplimentare pe care le implică munca asistată (cheltuieli proprii programului, credite acordate patronilor care angajează o persoană grav handicapată etc.). Deşi cheltuielile cu astfel de persoane prezintă un nivel foarte ridicat, pragul de rentabilitate a fost atins după trei ani Şi a continuat să crească, atingând valoarea de 2,93 în cel de-al şaptelea an.

Chiar şi în ţările cele mai dezvoltate, odată cu declanşarea recesiunii la jumătatea anilor '70, şomajul a devenit o problemă generală ş i importantă, care a condus la reconsiderarea naturii muncii. Schimbările tehnologiei, competiţia tot mai pronunţată conduc la îngustarea posibilităţilor de încadrare a persoanelor handicapate. De aceea, într-o serie de ţări (şi în primul rând cele scandinave), sectorul public, a devenit un domeniu care absoarbe o mare parte din persoanele handicapate ce întâmpină dificultăţi în ocuparea unui loc de muncă în sectorul privat.

Desigur în zilele noastre, când recesiunea atinge aproape toate ţările, când oferta de locuri de muncă este cu mult inferioară cererii, poate părea îndreptăţită; Întrebarea dacă, readaptarea profesională a persoanelor handicapata nu este un lux, o risipă a resurselor. Răspunsul ar putea fi oferit din perspectiva drepturilor umane fundamentale ale persoanelor handicapate. În plus, situaţiile de criză sunt temporare, nu durează infinit, fiind necesar un curent de opinie la nivelul comunităţii, care să faciliteze integrarea acestor persoane în toate sferele vieţii.

5. ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE READAPTĂRII PROFESIONALE

Există două definiţii unanim admise ale readaptării profesionale ale persoanelor handicapate. Prima, atribuie acestui termen un sens pur medical. Conform acestei definiţii, readaptarea consta în utilizarea tuturor mijloacelor medicale susceptibile să accelereze vindecarea persoanei atinse de invaliditate. Majoritatea acestor mijloace ţin de domeniul fizioterapiei şi vin să completeze tratamentele medicale sau chirurgicale aplicate de către medic.

A doua definiţie., care atribuie aceluiaşi termen un sens mai larg, este cea admisă în mod general printre cadrele administrative şi tehnice ale instituţiilor oficiale sau private care se ocupă de persoanele handicapate fizic. Pe baza celei de-a doua accepţiuni, readaptarea profesională constă în a face posibila folosirea la maximum a capacităţilor fizice şi mentale ale persoanelor handicapate în scopul de a restabili roiul social, profesional şi economic pe care acestea pot să îl îndeplinească.

Readaptarea profesională a persoanelor handicapate în accepţiunea sa cea mai largă propune colectivităţii o problemă care poate fi rezolvată prin eforturile conjugate ale numeroşilor specialişti, care fac necesare intervenţia diverselor categorii de servicii: medicale, sociale, educative, profesionale.

Conform paragrafului 1, alienatului a) al Recomandării nr. 99 a OIM "adaptarea şi readaptarea profesională desemnează faza unui proces continuu şi coordonat de adaptare şi readaptare care comportă punerea la dispoziţia persoanelor handicapate a unui complex de servicii în scopul obţinerii şi păstrării unui loc convenabil de muncă, prin aceste mijloace înţelegând în special orientarea profesională, pregătirea profesională şi plasamentul selectiv”.

Readaptarea profesională vizează asigurarea reabilitării celor interesaţi, printr-o serie de procese, ale căror etape şi durată variază în funcţie de indivizi.

Principalele elemente constitutive ale readaptării profesionale a persoanelor handicapate sunt: evaluarea capacităţilor profesionale şi de adaptare la muncă; orientarea profesională; pregătirea profesională şi reciclarea; plasamentul.

5.1. Evaluarea capacităţilor profesionale şi de adaptare în muncă

Înainte ca o persoană handicapată să poată fi pregătită pentru un loc de muncă, este necesar a fi supusă unei evaluări a capacităţilor sale, a aptitudinilor actuale; şi potenţiale.

Evaluarea capacităţilor profesionale se face în maniere diferite: a) în ateliere sau centre speciale; b) cu participarea unei echipe de readaptare; c)

prin consultarea unui consilier în orientarea profesională; d) prin consultarea unui specialist în plasament.

Evaluarea poate îmbrăca forme diverse, cum ar fi: a) simplă sau complexă; b) orală sau scrisă; c) teoretică sau practică; d) de scurtă sau lungă durată; e) în regim de internat sau sub formă ambulatorie; f) cu sau fără concursul altor servicii.

Este necesar să se procedeze la o evaluare sub diferite aspecte: a) medical, prin determinarea limitelor funcţionale şi organice impuse prin handicap; b) fiziologic şi fizic - prin evaluarea capacităţilor şi randamentului efectiv din punct de vedere al efortului şi al capacităţii de muncă; c) psihologic - prin evaluarea nivelului intelectual, a aptitudinilor şi prin determinarea domeniilor de interes; d) profesional - prin evaluarea nivelului de calificare, a aptitudinilor şi capacităţilor profesionale.

Acest gen de evaluare a capacităţilor profesionale, permite determinarea randamentului potenţial al celui interesat în condiţiile muncii reale; furnizează indicaţii asupra gradului de suportabilitate a muncii, numărului de ore în timpul cărora cel interesat poate să muncească fără să obosească excesiv; toleranţa la zgomot şi la un ritm de muncă accelerat; aptitudinea de a suporta să fie basculat şi să fie întrerupt; evaluarea permite dezvoltarea încrederii la sine şi adaptabilităţii, celui interesat; ajută handicapatul să ia cunoştinţă de posibilităţile sale şi ii oferă prilejul să-şi accepte propriile limite; evaluarea îl ajută pe cel interesat în orientarea profesionala.

Readaptarea la o anumită activitate profesională are drept scop redarea încrederii persoanei în ea însăşi, oferindu-i posibilitatea (re)dobândirii deprinderilor raţionale de muncă.

În anumite ţări, pentru a se proceda la o evaluare a persoanelor handicapate şi pentru ca acestea să fie pregătite pentru muncă, s-au creat centre speciale încorporate adesea complet sau parţial unor spitale, servicii de sănătate sau unor servicii de muncă. În general, aceste centre primesc toate categoriile de handicapaţi.

Este necesar ca aceste centre să prezinte o serie de caracteristici esenţiale: ambianţa creată trebuie să fie asemănătoare celei unei veritabile întreprinderi industriale; cursurile trebuie să fie concepute în aşa fel încât să se poată adapta nevoilor fiecăruia şi nicidecum să oblige pe fiecare să se adapteze la ele; anumite centre presupun în programele lor şi un control medical, exerciţii terapeutice, servicii de evacuare şi orientare profesională, aplicarea unor teste profesionale şi de plasament, fiecare dintre aceste servicii fiind plasat sub controlul unei persoane care posedă calificări profesionale.

Centrele de evaluare şi pregătire pentru muncă sunt destinate: să îi ajute pe handicapaţi să se obişnuiască sau să se reobişnuiască cu munca; să furnizeze ajutoare şi sfaturi în problemele sociale de orice gen susceptibile să

constituie obstacole în calea recuperării; să ajute la readaptarea fizică; să furnizeze o evaluare medicală, fizică, psihologică şi profesională a capacităţii de muncă a celor interesaţi; să ridice moralul persoanelor handicapate, să le ajute să ia cunoştinţă de aptitudinile lor şi să conştientizeze posibilităţile de evoluţie în viitor; în mod constructiv; să ajute handicapaţii în găsirea unui loc de muncă sau să facă posibilă admiterea la un curs adecvat de pregătire profesională.

Metodele aplicate în centrele de evaluare şi pregătire pentru muncă pun în evidenţă multitudinea de aspecte ale acestor activităţi. Stabilirea unei evaluări complete şi formularea recomandărilor referitoare la reclasare, constituie, în fiecare caz, o sarcină colectivă căreia fiecare membru al echipei de evaluare trebuie să i se supună şi să-şi aducă propria contribuţie, dar o contribuţie în relaţie cu ceilalţi membri ai echipei. Cele mai bune modalităţi de coordonare a eforturilor constau în a discuta fiecare caz într-o reuniune de echipă în care sunt expuse toate informaţiile necesare. În cadrul acestor reuniuni se menţionează următoarele aspecte: comportamentul celui interesat faţă de personalul centrului dar şi faţă de alţi handicapaţi, cât şi relaţiile dintre ei; faptul că persoana handicapată are sau nu nevoie, pentru actele vieţii curente, de ajutorul altei persoane şi stabilirea modului în care se acceptă această situaţie; atitudinea persoanei faţă de propria sa invaliditate, relaţiile persoanei cu familia sa, gradul său de perseverenţă şi aptitudinea sa de a îndeplini anumite sarcini; speranţele sale pentru viitor.

Fiecare din aceste puncte trebuie să fie luate în considerare pentru a permite echipei să ajungă ia o recomandare finală în privinţa reabilitării persoanei handicapate.

Fiecare membru al echipei de evaluare trebuie să ofere celorlalţi o serie de informaţii. Astfel medicul trebuie să prezinte: limitele capacităţii de muncă care rezultă din starea de sănătate a celui interesat şi din natura infirmităţii, precauţii necesare şi riscuri care trebuie evitate, evoluţia previzibilă a cazului din punct de vedere medical. Psihologul trebuie să prezinte: rezultatele testelor psihologice aplicate celui interesat; domeniul sau domeniile profesionale susceptibile să convină handicapatului; nivelul de instrucţie şi de calificare al persoanei handicapate. Fizioterapeutul prezintă gradul de abilitate şi mobilitate al subiectului; capacitatea sa de a executa flexiuni şi prehensiune asupra obiectelor. Instructorul de atelier prezintă rezultatele anumitor lucrări practice şi cunoştinţele profesionale dobândite. Asistentul social prezintă întreaga problematică socială a subiectului. Agentul însărcinat cu plasamentul prezintă un raport al antecedentelor profesionale ale celui interesat şi indicaţiile referitoare la atitudinea sa în privinţa precedentului loc de muncă; de asemenea informează asupra posibilităţilor existente şi asupra pregătirii profesionale dorite.

5.2. Orientarea profesională a persoanelor handicapate

Orientarea profesională este procesul prin care se acordă ajutor unei persoane în vederea rezolvării problemelor referitoare la alegerea unei profesiuni, ţinând cont de caracteristicile individuale şi de raportul existent intre profesiune şi posibilităţile oferite pe piaţa muncii. Orientarea profesională are ca bază o alegere liberă şi voluntară, principalul său obiectiv fiind cel de a oferi persoanei interesate, toate posibilităţile pentru a-şi dezvolta personalitatea şi de a-i permite să atingă satisfacţia în muncă.

Orientarea profesională a persoanelor handicapate nu diferă ca nimic de orientarea profesională a persoanelor valide, cu deosebirea că pentru persoanele handicapate orientarea profesională trebuie să fie un proces mai activ căruia să i se consacre un timp mai îndelungat. Astfel, aşa cum se indică în paragraful 4 al Recomandării nr. 99 la OIM, metodele utilizate în materie de readaptare profesională ar trebui să cuprindă, pe baza cazurilor particulare toate sau o parte din elementele următoare: un interviu cu un consilier în orientare profesională; un examen ai rutei profesionale; un examen al dosarului şcolar sau al oricărui document referitor la pregătirea generală şi profesională primită; un examen medical la sfârşitul procesului de orientare profesională; aplicarea de teste de capacitate şi de aptitudini iar dacă este oportun şi a altor teste psihologice; examenul situaţiei personale şi familiale a celui interesat; determinarea aptitudinilor şi dezvoltarea capacităţilor prin experienţe şi lucrări practice adecvate; un examen profesional (tehnic, oral sau de alta natură); determinarea capacităţilor fizice ale celui interesat în raport cu exigenţele diverselor profesiuni; raportarea datelor privind posibilităţile de încadrare în muncă şi capacităţile fizice, aptitudinile sau experienţa celui interesat la nevoile pieţei muncii.

Unele dintre aceste elemente fac parte din evaluarea capacităţii de muncă, dar datele obţinute în acest mod trebuie transmise consilierului cu orientarea profesională pentru ca acesta sa poată acţiona în cunoştinţă de cauză.

În rezumat, orientarea profesională constă în: studierea completă a tuturor caracteristicilor persoanei handicapate sub aspectele care afectează capacităţile sale în relaţie cu încadrarea în muncă; furnizarea de informaţii despre posibilităţile de încadrare în muncă şi de pregătire profesională; consilierea pentru viitorul profesional care pare să corespundă mai bine cazului celui interesat; ajutorul în reabilitarea profesională.

Pentru a putea da sfaturi realiste consilierul în orientarea profesională trebuie să aibă cunoştinţe adecvate privind locurile de muncă, exigenţele profesionale şi posibilităţile de pregătire profesională existente sau să fie în măsură să indice de unde se pot procura anumite informaţii.

Principalele mijloace de informare asupra profesiunilor sunt următoarele: a) definiţia profesiunii, care enumera pe scurt principalele sarcini pe care le comportă profesiunea dată; b) analiza postului sau a solicitărilor locului de muncă, care furnizează într-o ordine logică, informaţii detaliate asupra noţiunii muncii (în ce consta şi cum se efectuează) asupra aptitudinilor fizice şi intelectuale cerute şi asupra condiţiilor în care se efectuează munca; analiza furnizează uneori şi indicaţii asupra utilajelor şi maşinilor folosite şi asupra calificărilor speciale cerute; c) monografii profesionale, care furnizează o descriere tip (mai completă şi mai detaliată decât în analiza postului) a profesiunii date, conţinând informaţii despre posibilităţile de pregătire generală, tehnică şi profesională pentru fiecare profesiune, despre condiţiile economice aferente; despre perspectivele şi nevoile previzibile ale pieţei muncii; d) clasificarea profesională, care grupează profesiunile pe baza caracteristicilor lor esenţiale; modelul tip de familie profesională, adică grupul format din profesiuni care prezintă raporturi directe asupra naturii muncii care se efectuează.

5.3. Pregătirea profesională şi reciclarea

Pregătirea profesională reprezintă unul dintre mijloacele care permit ajutorarea persoanei handicapate să se (re)integreze într-un loc de muncă. Procesul de pregătire profesională nu are un sfârşit în sine, fiind deosebit de important pentru găsirea unui loc de muncă.

Principiile esenţiale ale pregătirii profesionale, sunt: handicapaţii ar trebui să primească o pregătire profesională în aceleaşi condiţii ca lucrătorii valizi; mijloacele speciale trebuie readaptate în aşa fel încât ele să corespundă naturii şi gravităţii handicapului; pregătirea profesională trebuie să fie desfăşurată până când handicapatul este apt să muncească.

Pregătirea profesională trebuie să corespundă şi să fie adaptată nevoilor pieţei muncii. Mijloacele folosite în acest scop trebuie să fie aceleaşi ca şi cele utilizate pentru lucrătorii valizi. Aceste mijloace comportă un studiu al informaţiilor referitoare la piaţa muncii cât şi cooperarea cu organizaţiile patronale pentru stabilirea unei politici de pregătire profesională. Elaborarea şi aplicarea unei politici de pregătire profesională comportă cooperarea tuturor organismelor responsabile în materie de readaptare medicală, securitate socială şi orientare profesională a persoanelor handicapate.

Pregătirea profesională trebuie să se deruleze în condiţii apropiate de munca reală şi trebuie să vizeze maximum de eficacitate; orarul de pregătire profesională trebuie să corespundă unei zile normale de muncă; programele de pregătire aferente fiecărei meserii şi fiecărei profesiuni trebuie să fie elaborate detaliat prin consultarea reprezentanţilor patronatului şi ai lucrătorilor, pe baza unei analize sistematice a operaţiunilor, a calificărilor cunoştinţelor şi măsurilor de securitate cerute; durata recomandată de pregătire profesională trebuie să

fie fixată pentru fiecare gen şi mod de pregătire prin consultarea reprezentanţilor patronatului şi lucrătorilor ţinând seama de nivelul de calificare vizat şi de necesitatea de a-i face capabili pe beneficiarii pregătirii profesionale, să execute cât mai repede posibil o muncă productivă; pregătirea profesională trebuie să comporte mai ales exerciţii practice; beneficiarii pregătirii profesionale trebuie să facă obiectul unui control adecvat pe toată durata pregătirii; pe parcursul pregătirii trebuie adoptate metode şi tehnici speciale de pregătire ţinând seama de natura handicapului (de vedere, de auz etc.); pe toată durata pregătirii profesionale trebuie făcut un control medical riguros.

Pentru ca un program de pregătire să fie încununat de succes, este necesară îndeplinirea unor condiţii cum ar fi: candidaţii trebuie să posede un nivel general de cunoştinţe, experienţă profesionala sau aptitudini necesare să le permită atingerea unui profit maxim de pe urma pregătirii profesionale; candidaţii trebuie să aibă aptitudinile solicitate de meseria aleasă; candidaţii trebuie să dea dovadă de aptitudini în scopul asimilării pregătirii profesionale, dar şi de abilităţi care să le compenseze efectele handicapului. Prin urmare, în alegerea profesiei trebuie să se ţină seama de preferinţele candidatului, dar şi de aptitudinile sale sau de posibilităţile ie plasament.

Pregătirea profesională constituie partea cea mai costisitoare a programelor de readaptare profesională. În ţările în curs de dezvoltare, programele de pregătire profesională trebuie să beneficieze de sprijinul guvernului şi al organismelor de securitate sociala. Aceste programe sunt integrate programelor naţionale de sănătate publică, de instrucţie publică şi de pregătire profesională.

5.4. Plasamentul în muncă

Scopul ultim al procesului de readaptare profesională este asigurarea încadrării în muncă a persoanelor handicapate; acest lucru se face prin plasamentul selectiv.

Pentru asigurarea unui plasament selectiv este necesar să se recurgă la toate mijloacele prevăzute pentru persoanele valide, dar adaptându-le cazurilor concrete şi nevoilor persoanelor handicapate. Plasamentul selectiv comportă trei aspecte:

a) cunoaşterea caracteristicilor lucrătorilor;
b) cunoaşterea caracteristicilor locului de muncă;
c) asigurarea corespondenţei dintre lucrător şi locul de muncă.

A. Cunoaşterea caracteristicilor lucrătorului

Dacă se admite că în general readaptarea persoanelor handicapate utilizează tehnici speciale, nu trebuie să se considere şi că aceste persoane sunt aparte faţă de persoanele valide. 0 persoană atinsă de invaliditate nu

diferă de o persoană validă decât prin natura handicapului său; desigur persoana handicapată de-a lungul vieţii sale dobândeşte anumite deprinderi care vin să îi compenseze handicapul. Pentru a proceda la un plasament selectiv eficient este necesară cunoaşterea persoanei în cauză, a nivelului său de instrucţie şi experienţa profesională, personalitatea şi comportamentul acesteia; sunt necesare de asemenea concluziile specialiştilor în evaluare şi orientare profesională; o importanţă deosebită în cunoaşterea caracteristicilor lucrătorului o are cunoaşterea consecinţelor pe care le-ar avea ocuparea unui anumit loc de muncă întrucât capacitatea de muncă a unui handicapat diferă de la caz la caz în funcţie ce gradul de invaliditate şi de natura muncii.

B. Cunoaşterea locului de muncă

Activităţile necesare în această privinţă diferă în funcţie de informaţiile deja culese. Spre exemplu, dacă plasamentul este efectuat de către serviciile de încadrare în muncă, acestea din urma dispun deja de indicaţii asupra diferitelor profesiuni, cunoaşterea acestor exigenţe constituind un aspect important al plasamentului. Totuşi, indiferent care ar fi modul de realizare a plasamentului invalizilor, este necesară cunoaşterea unor cate generale despre profesiuni, a unor date despre efortul fizic cerut de către locul de muncă şi despre cadrul în care trebuie îndeplinită munca.

O analiză detaliată a locului de muncă sau a clasificării profesionale constituie desigur o documentaţie utilă; o serie de date pot fi insă culese într-o altă manieră, spre exemplu cu ocazia contractelor cu patronatul sau cu ocazia unor vizite care se fac în scopul evaluării locului de muncă.

Existenţa unui fişier simplu asupra profesiunilor care fac obiectul unei anumite evaluări va constitui un ajutor util care va permite să se evite de către alţi agenţi ai serviciului de plasament să facă aceleaşi cercetări.

C. Asigurarea corespondenţei între potenţialul persoanei handicapate şi solicitările locului de muncă

Pentru ca plasamentul să aibă şanse de eficienţă este necesar ca persoana handicapată să fie considerată ca o fiinţă umană care are preferinţe şi adversităţi, dispunând de o anumită calificare, de experienţă şi aptitudini care ii sunt proprii; trebuie de asemenea să se ţină seama de faptul că handicapaţii dobândesc de-a lungul vieţii aptitudini care vin să uşureze efortul de adaptabilitate la o profesie.

Există câteva principii fundamentale de care trebuie să se ţină seama în plasamentul persoanelor handicapate:

a) lucrătorul trebuie să posede capacităţi fizice corespunzătoare exigenţelor locului de muncă utilizându-se toate modificările posibile ale utilajelor;

b) scopul operaţiei este de a asigura fiecăruia un loc de muncă în raport cu nivelul sau intelectual, de instrucţie şi cu nivelul său de calificare;
c) lucrătorul nu trebuie să fie expus riscului accidentării datorită invalidităţii sale;
d) lucrătorul nu trebuie să compromită securitatea altor lucrători;
e) plasamentul trebuie să fie scopul logic al readaptării profesionale;
f) agentul Însărcinat cu plasamentul trebuie să asigure în avans anumite tipuri de locuri de muncă destinate anumitor persoane handicapate;
g) în alegerea locului de muncă trebuie să se acorde o importanţă egală atât condiţiilor de lucru, cât şi conţinutului muncii;
h) separarea persoanelor handicapate de celelalte persoane valide trebuie evitată pe cât posibil;
i) plasamentul trebuie motivat nu prin compasiune ci prin concordanţa între aptitudini şi locul de muncă;
j) uzanţele medicale presupun de obicei că informaţiile de ordin medical trebuie considerate confidenţiale; patronatul nu va fi deci informat decât în termeni generali despre limitele capacităţii de muncă ale celui interesat şi despre limitele inerente ale handicapului de care viitorul lucrător este atins.

6. NECESITATEA ABORDĂRII PROBLEMATICII READAPTĂRII PROFESIONALE A PERSOANELOR HANDICAPATE

Printre factorii care impun abordarea cu seriozitate a acestei problematici, enumerăm ca fiind mai importanţi următorii:

6.1. Frecvenţa handicapului

Anchetele efectuate în scopul determinării incidenţei statistice a deficienţelor, incapacităţilor şi handicapurilor au condus la rezultate care variază considerabil, în primul rând datorită diversităţilor de opinie privind definirea conceptelor, iar în al doilea rând datorită metodologiei aplicate.

Nu există încă statistici globale care să redea cu exactitate proporţia persoanelor handicapate care ocupă un loc de muncă obişnuit sau care exercită o activitate liberă, ori pe cea a persoanelor care ocupă un loc de muncă protejat sau adaptat condiţiei lor.

Adunarea Generală a ONU a ales pentru 1981, "Anul Internaţional al persoanelor handicapate", sub deviza "participare deplină şi egalitate". În practică insă nu se poate spera atingerea acestor obiective decât în măsura în care există dispoziţii satisfăcătoare care să asigure handicapaţilor un loc de muncă productiv şi remunerat. Din păcate, în unele ţări subdezvoltate nu au fost încă adoptate măsuri legislative în acest domeniu, cu toate că este ştiut faptul că frecvenţa handicapului este mai mare în rândul statelor subdezvoltate datorită maladiilor induse prin malnutriţie sau prin lipsa unor medicamente.

Dacă nu se vor găsi mijloacele prin care să se creeze debuşee profesionale pentru handicapaţi, consecinţele se vor răsfrânge nu doar asupra acestor persoane ci şi asupra comunităţii. Fiind vorba despre aproximativ 10% din populaţia aptă de muncă, se poate ajunge la o lipsă de utilizare a unor talente şi competenţe, la deturnarea resurselor financiare şi de timp ale altor persoane valide, prin sistemul pensiilor de boală.

6.2. Unele tendinţe de utilizare redusă a forţei de muncă

În timpul anilor 70, în majoritatea ţărilor industrializate şomajul a atins cel mai mare nivel de după criza mondială a anilor 30. S-a estimat atunci la 200 milioane numărul celor aflaţi în căutarea unui loc de muncă. Între anii 1980 şi 1987, s-au creat aproximativ 60 milioane locuri de muncă în Nordul industrializat pentru a resorbi şomajul.

Întrucât pentru o persoană handicapată posibilitatea de a găsi un loc corespunzător depinde în foarte mare măsură de situaţia existentă pe piaţa

muncii, s-au semnalat frecvent situaţii în care, deşi existau reglementări legale care să-i protejeze pe handicapaţi, aceştia se găseau printre ultimii la angajare şi printre primii la concediere; aşa de pildă stau lucrurile în Japonia, unde există deja o bază legislativă puternică şi unde rata şomajului în rândul persoanelor handicapate a crescut de la 18% în 1970, la 24% în 1980.

6.3. Schimbările produse în piramida vârstelor

Creşterea longevităţii modifică radical distribuţia vârstelor în rândul populaţiei din ţările industrializate, fenomen care se poate extinde şi în ţările în curs de dezvoltare, în măsura în care serviciile sanitare şi sociale progresează.

Probabilitatea maladiilor invalidante, a accidentelor şi a declinului capacităţilor funcţionale ale organismului, sporeşte odată cu vârsta, fapt care explică fenomenul de creştere a numărului de handicapaţi în raport cu aceasta.

6.4. Costul social ridicat pe care l-ar impune susţinerea persoanelor handicapate prin sistemul de securitate socială

Tendinţa care caracterizează distribuţia pe vârste conduce spre situaţia în care proporţia relativ redusă a lucrătorilor care plătesc impozite pentru constituirea fondurilor de securitate socială să nu fie în măsură să acopere cererea de servicii sociale. Dacă persoanele handicapate nu lucrează, costul social este cu atât mai ridicat. Datorită acestui fapt, unele ţări au adoptat măsuri legislative speciale care vin în sprijinul readaptării profesionale. Aşa de pildă, în Libia, refuzul persoanelor handicapate de a participa la programele de readaptare profesională, atrage după sine pierderea dreptului la prestaţiile de securitate socială. Problema readaptării profesionale spre exemplu, este deosebit de importantă în Japonia, ţară puternic industrializată şi a cărei populaţie continuă să fie afectată de pe urma exploziilor nucleare; aşa de pildă, în baza unor texte legislative s-au creat 17 centre de readaptare şi pregătire profesională unde se desfăşoară cursuri de pregătire profesională adaptate nevoilor fiecărui handicapat.

6.5. Schimbările survenite în natura muncii

Automatizarea şi mecanizarea accentuată a unui număr cât mai mare de operaţii deschide accesul lucrătorilor handicapaţi la locuri de muncă, care nu depind de mobilitatea sau dexteritatea operatorilor. Însă în aceeaşi măsură, progresul tehnic va conduce spre diminuarea a înseşi debuşeelor de muncă, adăugându-se dificultăţilor în care se vor găsi persoanele handicapate aflate în căutarea unui loc de muncă. De altfel, pe măsură ce tehnicile creează mai multe locuri de muncă, care presupun un plus de inteligenţă şi un anume grad de instruire şi pregătire superioară, proporţia locurilor de muncă posibile de

oferit persoanelor handicapate mintal se vor diminua. Anumiţi observatori sunt de părere că prin criza de energie se va produce un fenomen compensator, incitând la recurgerea din ce în ce mai mult a folosirii mâinii de lucru pentru executarea unor sarcini care altă dată erau încredinţate maşinilor mari consumatoare de energie.

Influenţa ultimă a acestor factori asupra naturii muncii demarează incert dar ne putem aştepta ca ea să se repercuteze într-o manieră determinantă asupra procesului de încadrare în muncă a persoanelor handicapate.

6.6. Urbanizarea

Exodul de populaţie de la sat spre oraş, manifestat cu pregnanţă în ţările în curs de dezvoltare, are consecinţe grele pentru handicapaţi şi perspectivele lor de încadrare în muncă. La sat, ferma familială poate încredinţa unui handicapat o ocupaţie acceptabilă, chiar dacă nu sunt îndeplinite toate condiţiile unui loc de muncă adaptat. Migraţia spre oraş, unde familia are o mai mică libertate de acţiune şi unde locul de muncă cere o anume specializare, iar concurenţa se manifestă mai pregnant, nu lasă adesea unei familii sărace în care trăieşte şi un handicapat, decât perspectiva cerşitului.

6.7. Declinul rolului familiei

În numeroase societăţi, familia este prin tradiţie susţinătoarea membrilor săi handicapaţi. În plus, atunci când un handicapat, trăieşte printre ai săi, nevoile sale economice şi sociale sunt cel puţin în parte satisfăcute. În orice societate, coeziunea viitoare a familiei va fi un factor determinant pentru persoana handicapată, cât şi pentru acoperirea nevoilor sale şi a şanselor găsirii unui loc de muncă.

6.8. Rolul readaptării profesionale în susţinerea moralului persoanelor handicapate

Handicapul se defineşte în relaţie directă cu rolul social al individului. Mediul în care trăieşte handicapatul, reprezintă o chestiune tot atât de semnificativă ca şi natura incapacităţii sale o Barierele sociale sau fizice care determina societatea să adopte o atitudine mai rezervată faţă de persoanele handicapate - nu se manifestă atât de pregnant, atunci când este vorba de o deficienţă sau de un handicap, care nu diminuează cu nimic capacitatea acestor persoane de a se achita de una sau alta dintre activităţile profesionale.

Se pune tot mai acut întrebarea, pentru ce locul de muncă reprezintă un scop prioritar pentru persoanele handicapate. În majoritatea ţărilor această prioritate derivă din patru categorii de nevoi de ordin economic şi psihosocial care se întrepătrund;

a) Majoritatea handicapaţilor şi familiile lor au nevoie de un venit pe care să îl obţină printr-un loc de muncă remunerat. În marea lor majoritate, familiile persoanelor handicapate, sunt confruntate cu lipsa mijloacelor de subzistenţă şi cu lipsa unui venit regulat. Studii făcute în numeroase ţări, permit stabilirea unei corelaţii între incidenţa handicapului pe de-o parte şi dimensiunea sărăciei pe de altă parte. Nu trebuie să uităm nici faptul că, prezenţa unei persoane handicapate într-o familie grevează bugetul de bază al acesteia. Destul de des familiile în care există persoane handicapate recurg la materiale speciale destinate acestora sau la medicamente, ori au nevoie de mijloace de transport speciale; în multe situaţii este necesară chiar şi angajarea unei persoane pentru ajutorul în menaj, chestiuni care atârnă greu în bugetul familiilor. Statul poate - şi o face uneori - să ajute la satisfacerea acestor nevoi, dar rar se întâmplă ca acest ajutor să fie suficient, aşa încât să asigure susţinerea unui handicapat de către familia sa.

b) A doua nevoie, derivă din aceea că majoritatea statelor recunosc *valoarea unui loc de muncă*, productiv şi remunerat. "Munca răspunde unei 'nevoi de dezvoltare a individului, care îi îmbogăţeşte viaţa, fapt care este fundamental la om" (10 pg. 145). Foarte rar se Întâmplă ca obiectivele sociale ale unor ţări să nu acorde muncii - considerată ca un element care împlineşte viaţa individului - cea mai înaltă valoare. Iată de ce individul care datorită handicapului său nu munceşte este judecat ca unul care se opune normelor primordiale de comportament în societatea în care el trăieşte; chiar el însuşi se consideră deseori ca o fiinţă neîmplinită.

c) A treia categorie de nevoi este aceea de *integrare* a handicapatului într-un curs normal al societăţii în care trăieşte. Alături de familie şi de şcoală, locul de muncă este averea pe baza căreia se desfăşoară relaţiile sociale sau se dezvoltă calităţile sociale, unde se confirmă situaţia socială, unde aceasta se consolidează sau se pierde. (11 pg.4) Fără posibilitatea de a avea parte de aceste procese, aspiraţiile handicapatului spre o veritabilă integrare în societate este grav compromisă.

d) A patra categorie de nevoi este aceea de a *conferi existenţei o structură stabilă şi o disciplină*. Numeroase studii atestă influenţa depresivă exercitată asupra oricărui om, atunci când se succed zilele una după alta, fără să se îndeplinească o atare sarcină.

7. CONSTRÂNGERI EXISTENTE IN CALEA READAPTĂRII PROFESIONALE A PERSOANELOR HANDICAPATE

În anumite ţări ale lumii abordarea problematicii readaptării profesionale a persoanelor handicapate se confruntă cu o serie de obstacole care îngreunează derularea normală a procesului. Printre acestea enumerăm lipsa personalului calificat în domeniul readaptării, absenţa* posibilităţilor de pregătire profesională şi încadrare în muncă a persoanelor handicapate, atitudinile manifestate referitor la readaptarea profesională, limitele politicilor naţionale în domeniul readaptării profesionale, obstacolele arhitecturale, lipsa coordonării problematicii (vezi 8).

7.1. Absenţa personalului calificat

Această chestiune se face simţită mai mult decât în orice alt domeniu al readaptării. Cauzele principale care fac dificilă recrutarea personalului în vederea introducerii în serviciile de readaptare profesională sunt probabil absenţa perspectivelor în carieră şi nivelurile scăzute de salarizare. În plus, readaptarea profesională nu este considerată ca o ştiinţă socială şi rar se întâmplă să fie aprofundată ca o materie distinctă în curriculumul din învăţământul superior. De obicei se cere pentru posturile de agent o pregătire de lucrător social iar în desfăşurarea acţiunilor de readaptare profesională nu se ţine cont decât de o planificare, fără a lua în considerare faptul că pentru pregătirea handicapaţilor sunt necesare cunoştinţe temeinice de gestiune.

În ceea ce priveşte nivelurile de salarizare, nu e prea greu de înţeles că salariile instructorilor tehnici care activează în domeniul readaptării profesionale a handicapaţilor sunt adesea inferioare celor ale omologilor lor din stabilimentele de pregătire generală ale sectorului public sau privat.

Anumite ţări din Asia trimit la specializare în SUA sau în ţările din vestul Europei persoane care urmează să deţină posturi cheie în domeniul readaptării profesionale a handicapaţilor, dar exodul de competenţă face ca multe dintre aceste persoane să fie pierdute pentru ţările lor. Alte persoane, care se întorc în ţările de origine îşi părăsesc posturile, pentru locuri de muncă mai bine remunerate.

Unele ţări încearcă să lupte împotriva penuriei de personal prin măsuri speciale. Spre exemplu în India, guvernul central asigură asistenţa financiară a centrelor, categoriilor şi organizaţiilor benevole care pregătesc instructori pentru nevăzători, surzi şi deficienţi mintal. În Filipine a fost iniţiat un curs

universitar de medicină rurală cu o durată de 4-5 ani în scopul pregătirii personalului pentru readaptarea profesională a handicapaţilor.

Tot aşa, în nordul Indiei, o organizaţie internaţională nonguvernamentală, Christoffe Bilden-mission, lucrează cu Hoily Cross College într-o muncă de pionierat organizând cursuri de 3 ani în domeniul tehnicilor de planificare, creaţie şi gestionare a programelor comunitare sau rurale de readaptare, cursuri care se finalizează prin obţinerea unei diplome ce specializare în domeniul readaptării.

În Japonia, pentru specialiştii care lucrează în administraţia publică pe posturi de comisari în orientarea profesională, se prevede o pregătire specială postuniversitară de 3 până la 6 luni. În Siria, s-a deschis la Damasc un centru de pregătire pentru toate categoriile destinate serviciilor sociale (incluzând şi readaptarea profesională).

Grava penurie de personal se face simţită şi în Hong Kong, fapt care constituie un obstacol major în calea readaptării. Chiar dacă se pun la punct programe de pregătire, timpul necesar recrutării şi pregătirii personalului variază în funcţie de categoria de personal. Comitetul de coordonare al dezvoltării şi reabilitării studiază prin sub-comitetul de personal domeniile în care se manifestă acut penuria de personal, dându-se prioritate dezvoltării cursurilor de pregătire.

În Arabia Saudită se iau de asemenea măsuri prin asistenţa OIM în ceea ce priveşte penuria de personal. Kuweitul acordă o mare prioritate pregătirii personalului şi propune tratarea pe plan regional a problematicii în materie de readaptare. Liga ţărilor arabe susţine acest proiect pe care de altfel l-a Înscris pe ordinea de zi a conferinţei din august 1985 de la Aman.

Cum însă serviciile de readaptare rurale nu vor înceta să se creeze, nevoia de a le susţine cu personal specializat nu va înceta să crească. Principalele obstacole care apar datorită faptului că personalul din mediul urban lipseşte, se vor răsfrânge şi asupra zonelor rurale. Necesitatea de a forma pe loc voluntari care să participe la comunităţile rurale va fi cu atât mai mare. În această privinţă modelul indonezian al serviciilor de readaptare comunitară va trebui urmat şi în alte ţări.

O altă necesitate care se impune este familiarizarea specialiştilor din domeniile învecinate cu scopurile şi tehnicile readaptării profesionale. Spre exemplu profesorii, medicii, asistenţii medicali şi sociali vor trebui să fie încurajaţi în susţinerea programelor de readaptare profesională.

Este surprinzător că foarte puţine ţări din Asia au creat cooperative pentru handicapaţi; în unele ţări însă s-au creat cooperative generale în care sunt admise şi persoane handicapate.

7.2. Absenţa posibilităţilor de pregătire profesională de, încadrare în muncă

Dat fiind nivelul ridicat al şomajului şi utilizarea redusă a forţei de muncă, posibilităţile de încadrare pe piaţa liberă a muncii oferite persoanelor handicapate sunt minime iar uneori inexistente. Acest lucru are consecinţe importante pentru crearea serviciilor de readaptare profesională, mai ales în ţările în curs de dezvoltare unde cele mai bune perspective de încadrare în muncă sunt munca independentă şi atelierele protejate. Dar acestea din urmă au întotdeauna nevoie de o asistenţă financiară pentru acoperirea cheltuielilor lor de Întreţinere şi exploatare cât şi pentru acoperirea pierderilor lor curente. În climatul economic actual, guvernele ezită din ce în ce mai mult să se lanseze în proiecte costisitoare de acest gen şi preferă să susţină sau să patroneze pentru handicapaţi ateliere de producţie de mică industrie care pot deveni viabile.

Se constată că ţările din Asia au creat puţine cooperative pentru handicapaţi iar acestea nu par a fi încurajate să se alăture unităţilor sau serviciilor cooperatiste de interes general.

Un mare număr de ţâri din Asia au recurs la sistemele de contingente ca mijloc de a spori posibilităţile de încadrare în muncă a persoanelor handicapate. Succesul acestor sisteme variază în acelaşi timp în funcţie de calitatea serviciilor de readaptare profesională şi în funcţie de infrastructura alocată aplicării acestor sisteme. De fapt, s-a constatat că sistemele de contingente nu sunt doar dificil de aplicat dar rar se întâmplă să-şi atingă scopul pentru care au fost concepute, prin crearea de locuri de muncă.

Existenţa posibilităţilor de pregătire profesională şi acces la locurile de muncă sunt chestiuni relativ complexe, iar pentru a le examina mai bine, trebuie să le privim sub diverse unghiuri. 0 variabilă foarte importantă este situaţia generală de pe piaţa muncii. 0 a doua este existenţa unei infrastructuri adecvate - servicii profesionale, acces la echipament şi materiale etc. Un al treilea factor este atitudinea publicului cu privire la cei care cer muncă. Fiecare factor are o influenţă sensibilă asupra celorlalţi.

Adesea, se ridică întrebarea privitoare la măsura în care servicii tradiţionale, de readaptare profesională pot să asigure handicapaţilor perspectiva unui loc de muncă. În absenţa unor statistici şi a unor date sigure privind readaptarea este foarte dificil de ştiut care sunt succesele, însă principalele piedici în calea unei reinserţii reuşite sunt următoarele:

- sunt încă insuficient cunoscute tehnicile de adaptare la un loc de muncă, destinate să crească productivitatea şi chiar să dea unei persoane handicapate mijloacele sigure de îndeplinire a unei munci pentru care altfel ea ar fi incapabilă;

- se constată că asistenţa pentru plasament, atunci când există este adesea rudimentară. Se întâmplă rar ca după ce au urmat un curs de readaptare, cei plasaţi pe locuri de muncă să fie urmăriţi şi ajutaţi să rezolve rapid problemele de debut şi să împiedice concedierile;
- centrele de readaptare, în general puţin numeroase, au tendinţa să primească handicapaţi din diferite regiuni ale unei ţări. Ele se găsesc în situaţia de a le găsi locuinţe, fapt care sporeşte costul readaptării;
- centrele de readaptare profesională asigură o pregătire în aproximativ 15 domenii de activitate. Dar se constată că piaţa muncii, diversele posibilităţi de încadrare în muncă existente în oraşele şi satele din care provin persoanele handicapate nu se află în raport cu pregătirea primită de handicapaţi. Datorită acestui fapt, se întâmplă adesea ca, după ce persoanele handicapate se întorc acasă, rămân fără un loc de muncă întrucât nu găsesc pe cineva care să le ajute să se încadreze ca lucrători independenţi sau să-şi găsească un alt loc de muncă; uneori se întâmplă ca după terminarea cursurilor de pregătire, persoanele handicapate solicită să rămână în apropierea centrelor de readaptare unde pot găsi mai uşor un loc de muncă. Dar în acest fel, ele se îndepărtează de familiile lor şi renunţă la susţinerea socială şi morală din partea acestora;
- centrele de readaptare profesională sunt situate în general la periferia unor aglomerări urbane, departe de viaţa cotidiană a unui oraş;
- se întâmplă adesea ca în munca lor de pregătire profesională şi de creare a unor locuri de muncă, centrele de readaptare să fie ajutate foarte puţin sau chiar de loc de către diferite instituţii publice locale: patronat, sindicate, şcoli profesionale, asociaţii benevole, programe de dezvoltare rurală şi comunitară, chiar dacă aceste instituţii pot fi reprezentate în consiliul consultativ al centrului de readaptare şi cu toate că aceste instituţii şi resursele de care dispun sunt indispensabile pentru succesul programului profesional destinat handicapaţilor.

7.3. Atitudinile

Fără îndoială că atitudinile celorlalţi exercită o influenţă considerabilă asupra succesului sau eşecului programelor de readaptare profesională şi integrare socială ale persoanelor handicapate. Pe lângă atitudinea publicului trebuie să ţinem seama în analiza noastră şi de atitudinile familiei şi ale specialiştilor în readaptarea profesională.

a) Atitudinea publicului

Atitudinea publicului în privinţa infirmităţii are rădăcini istorice, religioase, tradiţionale. Dacă se doreşte crearea unor servicii de readaptare profesională, se poate spune că cel mai mare obstacol care trebuie surmontat rezidă în atitudinea şi sentimentele publicului şi că şansa în realizarea obiectivelor depinde de schimbarea acestora.

În câteva ţări din Asia, anumite segmente de populaţie consideră încă faptul că bolnavii sunt posedaţi de demoni, în anumite comunităţi se consideră că infirmitatea se datorează răului comis într-o viaţă anterioară. Chiar şi personalul medical ezită în cazuri de lepră, spre exemplu, să acţioneze. Toate aceste atitudini şi credinţe greşite trebuie combătute prin campanii de educare a publicului.

Acţiunea întreprinsă de anumite guverne, pentru crearea de centre de tratament în spitale generale cât şi prin organizarea de servicii de depistare şi de polichimioterapie contribuie la învingerea prejudecăţilor şi sentimentelor reprobatoare. Un bun exemplu de schimbare a atitudinii publicului în privinţa leproşilor, spre exemplu, este furnizat de Coreea, unde 20.000 de leproşi îşi organizează viaţa în 100 sate. Majoritatea se ocupă cu creşterea păsărilor şi animalelor de curte. Nu există dificultăţi în a-şi vinde produsele şi în a utiliza transportul public, în a-şi trimite copiii la şcoală, iar nivelul lor de viaţă este superior.

Mulţi oameni au încă tendinţa de a vedea în persoanele handicapate, persoane incapabile. De altfel, trebuie să ne amintim în acest sens cuvintele spuse odată cu decretarea Anului Internaţional al persoanelor handicapate. "Atitudinea noastră faţă de handicapaţi este poate cel mai mare handicap al acestora".

b) Atitudinea familiilor şi cea proprie persoanelor handicapate

Atitudinea familiei în privinţa membrilor săi handicapaţi este în mare parte influenţată de cea a comunităţii în care ea trăieşte. Anumiţi părinţi îşi îngrijesc copiii handicapaţi retraşi în familiile lor, refuzându-le astfel ocazia de a-şi dezvolta capacităţile sociale şi profesionale care sunt indispensabile pentru atingerea maturităţii comportamentului adult şi pentru integrarea în lumea muncii. Sunt situaţii, desigur, în care părinţii fac presiuni pentru creare serviciilor de readaptare; acest lucru se manifestă mai ales în situaţiile când există copii cu înapoiere mintală.

Trebuie spus că prin izolare, handicapatul este privat de orice motivaţie de a i se crea un sentiment de independenţa. În aceşti ultimi ani de după decretarea Anului Internaţional al persoanelor handicapate, s-au făcut paşi importanţi pentru "participarea deplină şi egalitate".

c) Atitudinea specialiştilor în readaptarea profesională

Chiar dacă majoritatea specialiştilor în readaptarea profesională sunt bine motivaţi şi au conştiinţa scopului, se întâmplă uneori ca ei să adopte o atitudine condescendentă în raporturile cu handicapaţii. Responsabilii cu planificarea şi administrarea programelor şi serviciilor de readaptare profesională iau uneori decizii importante care vizează mijloacele de existenţă ale persoanelor handicapate fără a le consulta în prealabil, fapt care ar contribui la o bună integrare profesională. Se întâmplă să fie demarate programe simpliste de readaptare profesională în diferite meserii, fără să se ţină seama de necesitatea pregătirii în domenii care să asigure handicapatului o reală posibilitate în muncă şi o independenţă.

Există ţări care au elaborat programe complete şi bine concepute de readaptare profesională. În alte ţări însă, politicile nu au fost încă puse la punct, iar problema readaptării profesionale a fost abordată în manieră fragmentară, chiar dacă intenţiile sunt dintre cele mai bune. De fapt, aceste politici nu garantează că va fi elaborat un program de readaptare sau că scopurile sale vor fi duse până la capăt. Spre exemplu, o politică poate să declare că ea preconizează crearea posibilităţilor de încadrare în muncă a persoanelor handicapate, pe piaţa liberă a muncii, dar în fapt posibilitatea acestor persoane de a pătrunde pe piaţa muncii sunt limitate, chiar dacă legislaţia le favorizează fixând contingente şi prevăzând locuri de muncă rezervate.

Este necesar deci ca politicile de readaptare să fie revăzute periodic, analizându-se nu doar dacă serviciile sunt realmente furnizate, ci şi dacă ele se încadrează bine în dezvoltarea ţării.

Iraq-ul furnizează un exemplu interesant de examinare a politicii de readaptare. Prin legea 150/1970 se stipulează că persoanele handicapate trebuie încadrate în muncă în sectorul public şi mixt într-o proporţie care să nu depăşească 3% din numărul de lucrători. Guvernul reexaminând rezultatele politicii şi legislaţia în materie, şi-a dat seama că nivelul de 3% este prea restrictiv. Prin decretul 208/1980, guvernul a suprimat această limită iar în iulie 1981, un număr de 20.000 persoane handicapate şi-au găsit locuri de muncă în sectorul public şi în organismele de stat.

Australia furnizează un bun exemplu de planificare pe termen lung în domeniul readaptării. Astfel, Serviciul de readaptare al Commonwealth-ului a stabilit un plan pe termen lung (1984-1987), aprobat de Ministerul Securităţii Sociale, care are trei obiective principale:

- sporirea şi ameliorarea eficacităţii programelor, în aşa fel încât ele să satisfacă nevoile celor interesaţi, accentul fiind pus pe evaluarea, participarea şi perfecţionarea personalului şi utilizarea în muncă a ordinatoarelor;
- crearea de centre specializate în servicii comunitare şi servicii de pregătire profesională;

- abordarea nevoilor persoanelor cu probleme speciale (femei, emigranţi şi autohtoni handicapaţi).

Ideal ar fi ca politica în domeniul readaptării să fie planificată şi coordonată cu concursul tuturor organismelor guvernamentale şi nonguvernamentale şi prin consultarea organizaţiilor patronale şi a persoanelor handicapate Înseşi. O asemenea politică ar trebui să prevadă un aparat de coordonare însărcinat cu încurajarea şi promovarea schimbului de idei noi, prin punerea în comun a eforturilor şi resurselor în aşa fel încât să se evite măsurile de prisos. Este adevărat că într-o serie de ţări, diferitele comitete şi consilii consultative naţionale în probleme de readaptare şi-au adus o contribuţie importantă la elaborarea unei bune politici în domeniul readaptării profesionale. Una dintre problemele care limitează eficacitatea acestor comitete consultative este aceea că ele sunt conduse de obicei de către un singur minister, compartiment (spre exemplu Ministerul Sănătăţii, Ministerul Muncii sau Ministerul Afacerilor Sociale) chiar dacă recomandările lor interesează mai multe ministere. Pentru a surmonta acest inconvenient administrativ, anumite ţări au instituit un comitet director interministerial în problema readaptării.

7.5. Obstacolele arhitecturale

În numeroase ţări, obstacolele arhitecturale împiedică handicapaţii sau le fac dificilă utilizarea mijloacelor de transport în comun sau le fac dificil accesul în clădiri, magazine, birouri; aceste dificultăţi constituie fără îndoială obstacole în calea participării depline şi egalitare la viaţa de toate zilele. Majoritatea ţârilor industrializate abordează problema în mod sistematic, având grijă ca noile clădiri să nu prezinte obstacole iar scările să dispună de rampe care să permită accesul scaunelor rulante. În Japonia, guvernul a adoptat în 1979 o politică intitulată "Planul unui oraş al bunăstării" care prevedea ca în orice oraş cu peste 100.000 locuitori să fie înlăturate obstacolele în calea persoanelor atinse de orice infirmitate fizică sau mentală. În 1981, aproximativ 200 de oraşe începuseră deja să-şi îmbunătăţească mediul prin subvenţii de la guvern. Lucrările au constat mai ales în reducerea înălţimii trotuarelor, în construirea de rampe pentru accesul handicapaţilor, în transformarea intrărilor în clădirile publice, în transformarea scărilor, toaletelor, instalaţiilor telefonice şi ascensoarelor în aşa fel încât să permită deplasarea scaunelor rulante. S-au adus modificări şi parcurilor publice.

În Australia, o comisie de studiu care a procedat la un examen critic al serviciilor de readaptare a formulat recomandările următoare care pot prezenta interes şi pentru alte ţări:

- guvernele statelor trebuie să emită legi care să asigure handicapaţilor un mediu liber de orice obstacol;

- aceste guverne trebuie să dea un bun exemplu procedând la transformările necesare clădirilor existente şi având grijă ca nici un obstacol arhitectural să nu mai existe pe viitor;
- statul sau instituţiile financiare nu trebuie să ofere ajutor companiilor de construcţii care nu acordă atenţie problemelor handicapaţilor.

7.6. Lipsa coordonării

Lipsa coordonării poate frâna dezvoltarea activităţilor de readaptare profesională şi poate conduce la duble înregistrări în cadrul serviciilor sociale. Readaptarea este un domeniu foarte vast şi, din punct de vedere profesional, presupune participarea a numeroase departamente şi organisme guvernamentale. Ideal ar fi ca serviciile de readaptare profesională să fie planificate în cadrul general al dezvoltării naţionale întrucât readaptarea profesională are rolul său în dezvoltarea rurală şi comunitară, în dezvoltarea serviciilor de pregătire profesională şi în cadrul programelor cooperatiste.

Liniile directoare referitoare la coordonare care figurează în paragraful 42 al Recomandării 168 sunt de altfel destul de clare; ele prevăd "măsurile care ar trebui luate pentru a veghea, pe cât posibil, asupra politicilor şi programelor privind readaptarea profesională care trebuie să fie coordonate cu politicile şi programele de dezvoltarea socială şi economică interesând administrarea muncii, politica generală şi promovarea încadrării în muncă, pregătirea profesională, integrarea în societate, securitatea socială; cooperativele, dezvoltarea rurală, mica industrie, securitatea şi igiena muncii" (8).

8. EXPERIENŢA INTERNAŢIONALA IN DOMENIUL READAPTĂRII PROFESIONALE (vezi 9)

În diferitele ţâri ale lumii s-a acumulat deja o experienţă în acest domeniu. Pentru a oferi informaţii referitoare la aceasta, vor fi abordate câteva aspecte esenţiale relevante, cum ar fi: organizarea sistemului, tipologia serviciilor de readaptare, modalităţile specifice de încadrare în muncă.

• Ţările europene, membre ale U.E.O.

Semnificativ pentru aceste ţări este faptul câ ele dispun de o bază solidă în domeniul readaptării persoanelor handicapate.

• GERMANIA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională.

Toate centrele de readaptare profesională sunt instituţii guvernamentale, care lucrează în directă legătură cu Ministerul Muncii şi cu Institutul Federal al Muncii şi Securităţii Sociale.

b) Tipologia serviciilor de readaptare

Rolul acordat muncii în definirea conceptului de handicapat[1], face ca tipologia serviciilor de readaptare să cuprindă un evantai larg de activităţi, mergând de la orientarea profesională până la pregătirea superioară şi trecând prin: învăţare, *pregătire profesională* şi reconversie.

Pregătirea profesională se desfăşoară în 38 centre de readaptare, în care 10 mii de tineri handicapaţi sunt pregătiţi anual prin sistemul de internat. Pregătirea profesională şi reconversia se desfăşoară în 21 centre de readaptare pentru adulţi în care anual sunt pregătite 12 mii persoane, printr-un sistem majoritar de internat.

Domeniile în care sunt pregătite persoanele handicapate sunt următoarele: administrativ, tehnic-industrial, horticol şi de servicii.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

Persoanele handicapate beneficiază de următoarele posibilităţi de încadrare în muncă:

---

[1] Prin Legea privind persoanele atinse de handicapuri grave (1979), se consideră handicapată orice persoană, a cărei capacitate de a-şi câştiga existenţa este diminuată cu cel puţin 50%, ca urmare a unei deficienţe fizice mentale sau emoţionale. Persoanele a căror capacitate este redusă cu 30 până la 50%, sunt considerate ca fiind handicapate dacă handicapul reprezintă un obstacol în calea plasării lor în muncă sau constituie o ameninţare pentru continuitatea activităţii profesionale.

• locul de muncă competitiv, care este asigurat printr-un sistem de contingent astfel: fiecare întreprindere în care muncesc cel puţin 16 persoane, trebuie să aibă în componenţa sa 6% persoane handicapate;

• locul de muncă protejat, care este asigurat, fie prin cele 38 centre de readaptare profesională, fie prin cele 21 centre de readaptare profesională şi reconversie.

• **BELGIA**

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Centrele de readaptare profesională a handicapaţilor sunt finanţate prin Fondul Naţional de Readaptare socială a Handicapaţilor (FNRSH) şi depind de Ministerul Muncii. Prin Fondul Naţional de Readaptare socială a handicapaţilor s-a înfiinţat un Consiliu de gestiune din două comitete tehnice (un comitet social şi un comitet medical).

b) Tipologia serviciilor de readaptare

Sistemul de organizare a readaptării profesionale se reflectă în tipologia serviciilor de readaptare profesională astfel:

- orientarea profesională, se desfăşoară în cadrul centrelor de pregătire profesională, finanţate prin FNRSH, unde persoanele handicapate primesc o pregătire obişnuită sau specializată în cadrul centrelor administrate prin FNRSH sau în cadrul Centrelor administrate prin Oficiul Naţional al Forţei de Muncă;
- pregătirea profesională este desfăşurată în cadrul programelor generale sau speciale; programele generale se desfăşoară astfel:

• în stabilimente de pregătire unde sunt acceptaţi numeroşi handicapaţi cu condiţia să fie aduse o serie de adaptări localurilor (spre exemplu rampe de acces în clădiri); prin FNRSH sunt acordate alocaţii speciale handicapaţilor pentru materiale didactice şi pentru transport;

• în centre de pregătire profesională specifice handicapaţilor, care sunt administrate prin FNRSH, în care sunt organizate următoarele tipuri de cursuri: muncă administrativă, artizanat, grădinărit etc.

• reconversia profesională, se desfăşoară prin cursuri intensive desfăşurate în cadrul Centrelor de pregătire administrate prin Oficiul naţional a forţei de muncă.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

Ca şi în exemplul dat anterior (Germania), şi în Belgia, încadrarea în muncă a persoanelor handicapate, îmbracă două forme astfel:

• locul de muncă competitiv. Recrutarea handicapaţilor este încurajată prin ajutoare financiare, destinate să acopere cheltuielile de amenajare şi readaptare a locurilor de muncă. Pentru sectorul privat legislaţia fixează o proporţie pentru fiecare tip de activitate. În plus, întreprinderile care primesc de

la stat ajutoare financiare, sunt determinate să angajeze un anumit număr de handicapaţi. Pentru sectorul public, proporţia de handicapaţi este fixată de către Consiliul de miniştri.

• locul de muncă protejat este asigurat prin ateliere protejate create sau subvenţionate prin FNRSH. Atelierele protejate sunt destinate persoanelor care suferă de handicapuri grave şi funcţionează cel mai adesea ca asociaţii fără scop lucrativ.

• DANEMARCA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Conform legii nr. 333/1974 privind asistenţa socială, responsabilitatea funcţionării tuturor serviciilor privind readaptarea profesională a fost transferată de la guvernul central, autorităţilor locale, mai precis Centrelor locale de ajutor social. Autorităţile locale dispun de consilieri special formaţi, care se ocupă de problemele specifice ale diverselor grupuri de persoane sever handicapate.

Serviciile de readaptare sunt oferite în general în stabilimente obişnuite de învăţământ; în situaţia în care aceste servicii nu pot fi oferite persoanelor grav handicapate, atunci aceste persoane sunt orientate fie spre clinici profesionale, fie spre stabilimente de altă natură adecvate tipului de handicap şi scopului de a face din persoanele handicapate, oameni utili.

b) Tipologia de readaptare profesională

Ca şi în situaţia Belgiei, sistemul de organizare al acestor servicii se reflectă în tipologia lor. Astfel, putem vorbi de următoarele tipuri de servicii:

- evaluarea capacităţii de muncă a individului, care se desfăşoară în interiorul clinicilor profesionale unde urmează să locuiască şi să muncească handicapaţii;
- reconversia profesională, care se desfăşoară în stabilimente speciale, în scopul exercitării unei meserii, chiar şi pe piaţa liberă a muncii.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Handicapaţii calificaţi primesc un ajutor financiar pentru ca ei să poată exercita o meserie, să poată presta o activitate comercială pe cont propriu. Ministerul Muncii a publicat dispoziţii specifice privind angajarea preferenţială a handicapaţilor în anumite meserii reglementate de către factorii decizionali în domeniu;
- locul de muncă protejat şi semiprotejaţ. Persoanele handicapate care nu pot ocupa un loc de muncă competitiv, sunt plasate în ateliere protejate organizate în întreprinderi mici; aceste întreprinderi primesc de la stat subvenţii speciale pentru amenajarea şi transformarea locului de muncă. 0 altă formă de muncă protejată este asigurată prin cooperative.

• SPANIA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Serviciile de readaptare sunt organizate şi administrate de către mai multe ministere, în special Ministerul Muncii şi Ministerul Educaţiei prin organisme de stat şi organisme particulare (private).

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

Organismele de stat sau particulare pun la dispoziţia persoanelor handicapate următoarele tipuri de servicii:

- evaluarea profesională, care este asigurată în unităţi teritoriale de evaluare însărcinate cu determinarea gradului de incapacitate al handicapaţilor şi cu recomandarea măsurilor adecvate readaptării în vederea obţinerii în viitor a unui loc de muncă;
- pregătirea profesională, care se realizează prin participarea comună a unor organisme şi organizaţii specifice, destinate acestui scop, şi care se realizează prin programe speciale de pregătire.

c) Modalităţi de Încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Pentru stimularea patronatului în scopul încadrării în muncă a persoanelor handicapate, acestuia i se acordă ajutoare financiare şi degrevări speciale. Pentru acelaşi scop, al stimulării patronatului dar şi pentru ajutorarea handicapaţilor în găsirea unui loc de muncă obişnuit s-a instituit sistemul de contingent care impune ca orice întreprindere care are cel puţin 50 de angajaţi, să încadreze cel puţin 2% persoane handicapate. Doar persoanele înregistrate ca handicapaţi **pot** beneficia de drepturile prevăzute de lege.

• FRANŢA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

În scopul coordonării activităţilor privind readaptarea profesională, s-a creat Comitetul interministerial pentru pregătirea profesională, asistat de un Consiliu Naţional. Centrele de pregătire sunt create şi administrate de către puterile publice şi de către organisme private, subvenţionate de stat. Agenţia naţională pentru muncă, instituţia care dispune de centre şi birouri regionale în întreaga ţară, fiind însărcinată cu munca persoanelor handicapate utilizează specialişti care caută locurile de muncă cele mai adecvate handicapaţilor, sfătuind agenţia în această privinţă şi urmărind evoluţia handicapaţilor pentru a le controla progresul.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

- orientarea şi reabilitarea profesională, sunt servicii efectuate prin intermediul unui comitet tehnic de orientare şi reabilitare profesională, sprijinit de un Secretariat permanent şi de o serie de specialişti (medici, psihologi, lucratori sociali şi funcţionari) însărcinaţi cu plasarea în muncă; acest comitet organizează serviciile şi selecţionează persoanele care vor beneficia de pregătire şi securitate;
- reconversia profesională, se desfăşoară în centre specializate pentru handicapaţi;
- pregătirea profesională se desfăşoară în centre de pregătire profesională pentru adulţi, adică în centre normale administrate de Asociaţia pentru pregătirea profesională a handicapaţilor adulţi, care este subordonată Ministerului Muncii.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Şi în Franţa s-a instituit prin lege un sistem de contingent; astfel 10% din totalul angajaţilor aflaţi într-o întreprindere care utilizează mai mult de 10 persoane, trebuie să fie constituită din persoane handicapate; patronatul care a încheiat contracte de susţinere cu diferite ateliere protejate sau cu centrele de repartizare a muncii la domiciliu, pot primi derogări parţiale de la această obligaţie legală. În situaţia în care rămân posturi vacante care pot fi ocupate de către persoane handicapate, acestea sunt acordate persoanelor valide doar cu Avizul Agenţiei naţionale pentru muncă şi numai după o perioadă de 15 zile.
- În plus, există anumite categorii de locuri de muncă rezervate invalizilor de război. Si alte categorii de handicapaţi beneficiază de locuri de muncă rezervate în sectorul privat;
- locul de muncă protejat este asigurat prin următoarele instituţii: ateliere protejate care funcţionează în general prin sponsorizare; ateliere de asistenţă profesională pentru handicapaţii mintal; centre de repartizare a muncii la domiciliu. Forţa de muncă protejată este plasată prin îndrumarea Ministerului Muncii, dar majoritatea serviciilor sunt dirijate de către Asociaţii private subvenţionate de stat.

• GRECIA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Serviciile de readaptare profesională sunt furnizate handicapaţilor în cadrul serviciilor analoage destinate persoanelor valide. Majoritatea acestor servicii sunt furnizate de către organisme benevole, subvenţionate de către Ministerul Prevederilor Sociale.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

- pregătirea profesională specială se desfăşoară în centre de pregătire aflate sub controlul Ministerului Prevederilor Sociale;
- pregătirea profesională a adulţilor se desfăşoară în centre dirijate de oficiul forţei de muncă;
- pregătirea profesională intensivă se desfăşoară în unităţi speciale. Numeroase întreprinderi oferă posibilitatea pregătirii profesionale intensive, chiar la locul de muncă.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. S-a instituit ca şi în celelalte ţări un sistem procentual creat pentru plasamentul persoanelor handicapate în sectorul public. Pentru favorizarea angajării persoanelor handicapate în sectorul privat, patronatului îi sunt acordaje subvenţii pentru amenajarea locului de muncă;
- locul de muncă protejat. S-au pus bazele unui sistem de muncă la domiciliu pentru persoanele care suferă de handicapuri grave CUB sunt persoanele cu deficienţe de vedere şi cele deficiente mintal.

• OLANDA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Prin birourile municipale de forţă de muncă, care depind de Direcţia Generală a forţei de muncă, din cadrul Ministerului Afacerilor Sociale, persoanelor handicapate li se găseşte un loc de muncă adecvat posibilităţilor lor de a munci.

b) Tipologia de readaptare profesională

- orientarea profesională se realizează în mod identic cu situaţiile prevăzute pentru persoanele valide;
- pregătirea profesională se realizează în cadrul centrelor de pregătire a adulţilor, prin unităţi destinate special handicapaţilor fizic şi mintal, sau prin programe de ucenicie la locul de muncă.

c) Modalităţi de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv este asigurat prin sistemul de contingent, patronatul care angajează persoane handicapate beneficiind de subvenţii din partea statului. Aceste subvenţii reprezintă 60% din nivelul salariului acordat handicapatului, pentru primele 12 luni şi 30% din acelaşi salariu pentru următoarele 3 luni. Pe de altă parte, în anumite cazuri, patronatul care a angajat persoane handicapate, poate primi o autorizaţie care să-i permită să nu respecte nivelul prescris al salariului minim;

- locul de muncă protejat este asigurat persoanelor handicapate, incapabile să exercite o activitate în condiţii normale. De un asemenea loc de muncă pot beneficia şi persoanele care întâmpină dificultăţi la încadrare.

• **MAREA BRITANIE**

a) Organizarea serviciilor de readaptare profesională

Comisia de servicii pentru forţa de muncă obligă autorităţile locale din domeniul educaţiei să asigure servicii de readaptare profesională.

b) Tipologia serviciilor de pregătire profesională

Comisia de servicii pentru forţa de muncă administrează numeroase servicii pentru persoanele handicapate:

- orientarea profesională se desfăşoară prin autorităţile locale din domeniul educaţiei;
- evaluarea capacităţii de muncă este organizată în 29 centre specializate;
- pregătirea profesională este desfăşurată şi finanţată prin Divizia de servicii pentru pregătirea profesională. Obiectivul lor este de a da un răspuns flexibil nevoilor de pregătire ale fiecărui individ. Majoritatea persoanelor handicapate sunt pregătite alături de persoane valide în cadrul Centrelor de calificare ale Diviziei de servicii în domeniul readaptării, centrelor de învăţământ şi întreprinderilor încadrate într-un Program de pregătire; acest program oferă o vastă gamă de posibilităţi de pregătire prin semicalificare în domenii cum sunt: construcţia de automobile, comerţul, secretariatul, artizanatul, mecanica, electronica, programarea calculatoarelor.

Pentru persoanele afectate de handicapuri grave, Divizia de servicii pentru pregătirea profesională finanţează instalaţiile speciale situate în 4 colegii de pregătire profesională administrate prin organisme benevole.

Există şi alte posibilităţi de pregătire profesională. Spre exemplu este posibilă o pregătire individuală completă desfăşurată în cadrul unei întreprinderi, cu participarea unui funcţionar social. În felul acesta, la sfârşitul procesului de pregătire, persoanelor handicapate li se oferă un loc de muncă.

Recuperarea profesională. Serviciile de reabilitare a handicapaţilor se desfăşoară cu participarea unui responsabil cu atribuţii în acest domeniu. Nevăzătorii primesc asistenţa unui responsabil special pregătit pentru a face faţă problemelor de reabilitare a persoanelor care suferă de tulburări de vedere.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Şi în Marea Britanie s-a instituit un sistem de contingent care în prezent se situează la 3% din totalul angajaţilor

unei întreprinderi în care lucrează mai mult de 20 persoane. Pentru stimularea patronatului, se acordă subvenţii în vederea amenajării locului de muncă şi ajutoare pentru oferirea unui loc de muncă de probă pentru persoanelor handicapate. Pe de altă parte, persoanele grav handicapate, pot să primească un ajutor financiar care să le permită exercitarea unei profesii libere, independente, sau deschiderea unui spaţiu comercial pe cont propriu;

- locul de muncă semi-protejat şi protejat. Comisia de servicii pentru forţa de muncă asigură coordonarea şi subvenţionarea creării de locuri de muncă protejate. Societatea "Remplay", creată de către Guvern în 1946, acordă posibilităţi reale de muncă pentru persoanele grav handicapate. Această societate joacă principalul rol în crearea de locuri de muncă protejate. Societatea a permis plasarea în muncă a 8.200 handicapaţi în 89 uzine. Pe de altă parte, 5.000 de locuri de muncă au fost create în cadrul a 128 ateliere pe care le administrează autorităţile locale şi organismele benevole. S-au înfiinţat grupe profesionale protejate în scopul de a crea pentru micile colective de persoane sever handicapate, diferite posibilităţi de a lucra într-un mediu industrial sau comercial.

• ŢĂRILE EUROPEI CENTRALE

Şi aceste ţări au dezvoltat o bază legislativă care reglementează domeniul readaptării profesionale a persoanelor cu handicap.

• AUSTRIA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Integrarea persoanelor handicapate pe piaţa muncii este asigurată prin Ministerul Federal al Afacerilor sociale, prin birourile pentru handicapaţi din diferite landuri şi prin autorităţile însărcinate cu plasarea şi încadrarea în muncă. In fiecare land, biroul de muncă dispune de un comitet permanent pentru readaptare.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

- orientarea profesională se desfăşoară în centre speciale;
- pregătirea profesională se desfăşoară fie în centre de pregătire profesională, fie în cadrul întreprinderilor (sub forma uceniciei la locul de muncă);
- plasamentul selectiv în muncă se realizează pentru persoanele handicapate care se află în căutarea unui loc de muncă competitiv, în unităţi obişnuite, alături de persoanele valide.

c) Metodologia încadrării în muncă

- locul de muncă competitiv se realizează prin sistemul de contingent. Astfel patronatul care are angajate cel puţin 25 de persoane este constrâns să angajeze cel puţin o persoană handicapată; aceasta trebuie să fie neapărat de naţionalitate austriacă şi să aibă invaliditate de cel puţin 50%. Patronul care nu respectă acest contigent este obligat să plătească amenzi lunare prin care se constituie fondul de subvenţionare a măsurilor în favoarea handicapaţilor. Lucrătorii handicapaţi beneficiază de o protecţie specială împotriva concedierilor. Patronii care angajează un număr de handicapaţi, superior numărului prevăzut de lege, primesc prime de stat;
- locul de muncă protejat este asigurat în ateliere protejate, acelor persoane handicapate care din punct de vedere fizic sau mental sunt incapabile să ocupe un loc de muncă pe piaţa competitivă a muncii; locul de muncă protejat oferă anumitor persoane handicapate posibilitatea să-şi amelioreze capacitatea de muncă în vederea integrării ulterioare pe piaţa competitivă a muncii.

• ELVEŢIA

a) Organizarea sistemului serviciilor de readaptare

Biroul federal al asigurărilor sociale controlează toate serviciile de readaptare, furnizate cu titlu de regim de asigurare în caz de invaliditate. Acest regim de asigurare este aplicat pe întreg teritoriul ţării, prin mijlocirea următoarelor organisme:

- 104 case de indemnizaţie, care acoperă atât aria patronatului cât şi pe cea a lucrătorilor, şi care încasează cotizaţii şi plătesc prestaţii; Guvernul federal posedă două asemenea unităţi, iar patronatul şi-a creat 7 6 de case de indemnizaţie;
- 35 comitete care se ocupă de programele de readaptare profesională a handicapaţilor. Fiecare comitet are în componenţa sa un medic, un jurist, un specialist în readaptare, un expert în materie de reclasament profesional, persoane handicapate şi un lucrător social. Cel puţin unul dintre membrii săi, trebuie să fie de sex feminin;
- 13 birouri regionale în care activează echipe de specialişti, oferind servicii de orientare profesională şi plasament în muncă pentru handicapaţi;
- un birou central, însărcinat cu controlul caselor de indemnizaţie şi cu evidenţa asiguraţilor şi persoanelor care primesc prestaţiile.

În ceea ce priveşte asigurarea persoanelor în caz de accidente de muncă, guvernul a creat o casă federală specială care acoperă aria anumitor

categorii de întreprinderi, prevăzute prin lege. Companiile private de asigurări sunt determinate să acorde aceeaşi protecţie tuturor celorlalţi lucrători.

b) Tipologia serviciilor de readaptare

Serviciile de readaptare profesională sunt furnizate prin diverse organisme (publice sau private) care activează în cooperare cu casa de asigurare în caz de invaliditate, conform acordurilor încheiate între părţi. Serviciile puse la dispoziţie sunt:

- orientarea profesională care este asigurată prin specialişti în clinici, în stabilimente speciale sau în anumite cazuri, la domiciliul asiguratului;
- pregătirea profesională care este asigurată în şcoli, în centre speciale sau chiar în unităţi de învăţământ superior. Pe durata pregătirii, persoana handicapată primeşte o indemnizaţie zilnică superioară alocaţiei de invaliditate;
- reabilitarea profesională care este asigurată prin cele 35 de centre de readaptare profesională a persoanelor handicapate.

c) Metodologia încadrării în muncă

- locul de muncă competitiv. Patronatul primeşte subvenţii pentru amenajarea locurilor de muncă şi adaptarea utilajelor. Un mare număr de ajutoare auxiliare sunt furnizate prin casele de asigurare în caz de invaliditate (maşini de scris, dictafoane pentru nevăzători, fotolii rulante etc.). Persoanele handicapate care au posibilitatea să înceapă o afacere pe cont propriu primesc un ajutor sub formă de donaţii sau de împrumuturi;
- locul de muncă protejat. Numeroase organisme publice şi private se ocupă cu crearea şi administrarea atelierelor protejate pentru persoanele handicapate care nu pot obţine un loc de muncă pe piaţa competitivă a muncii.

• ŢĂRILE DIN EUROPA DE EST

• BELARUS

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Ergoterapia, pregătirea profesională şi reconversia - cuprinse în prima etapă a procesului de readaptare - sunt asigurate handicapaţilor printr-o reţea de şcoli tehnice şi profesionale, şcoli speciale în regim de internat, stabilimente de învăţământ secundar şi superior şi întreprinderi care asigură o pregătirea la locul de muncă.

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

Plasamentul selectiv pe locuri de muncă competitive sau reclasarea în întreprinderi speciale reprezintă a doua etapă a procesului de readaptare. Persoanele cu handicapuri parţiale sunt încadrate pe măsura posibilului, pe locuri de muncă corespunzătoare stării lor de sănătate, în întreprinderile în care au lucrat înainte de apariţia handicapului.

Forurile tutelare (ministerele, departamentele şi comitetele executive ale deputaţilor) aprobă, pentru Întreprinderile aflate sub jurisdicţia lor, lista locurilor de muncă în care condiţiile de muncă pot să convină persoanelor handicapate.

Au fost luate şi alte masuri speciale pentru alte grupuri de handicapaţi, şi anume:

- persoanele atinse de tuberculoză, de tulburări cardiovasculare sau de maladii neuro-psihice sunt pregătite profesional şi încadrate în ateliere speciale sau enclave create în întreprinderi cu locuri de muncă competitive;
- surzii şi nevăzătorii sunt urmăriţi prin asociaţiile respective, care administrează 26 întreprinderi de cercetare şi producţie;
- posibilităţi de muncă la domiciliu sunt oferite persoanelor atinse de un handicap grav care necesită îngrijiri speciale şi constante. Întreprinderile furnizează acestor persoane materia primă şi utilajele necesare. Există în prezent 9 întreprinderi care folosesc munca la domiciliu şi 44 ramuri şi secţii care folosesc muncitori handicapaţi cu activitate la domiciliu.

• BULGARIA

a) Organizarea serviciilor de readaptare profesională

La nivel naţional, Ministerul Sănătăţii publice, care trebuie să consulte şi alte organisme interesate, are puterea de a coordona activităţile în materie de readaptare profesională. La nivel regional, această sarcină este încredinţată comitetelor şi consiliilor populare urbane sau districtuale.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

Toate persoanele handicapate au dreptul la o pregătire sau la o reconversie în funcţie de indicaţiile date prin consiliile de mediere a muncii. În timpul perioadei de pregătire profesională, handicapatul primeşte o alocaţie orară.

c) Metodologia încadrării în muncă

- locul de muncă competitiv. Toate întreprinderile sunt determinate să rezerve în fiecare an, până la 10% din locurile de muncă persoanelor handicapate care au beneficiat de o readaptare profesională şi' care sunt desemnate prin Comisia de medicina muncii. Muncitorii handicapaţi care găsesc un nou loc de muncă primesc un salariu,

funcţie de productivitatea lor. Dacă acest salariu este inferior pensiei de invaliditate, diferenţa este acoperită prin sistemul de securitate socială. În caz contrar se aplică sancţiuni;

- locul de muncă protejat. Prin cooperativele de invalizi au fost create locuri de muncă în domenii desemnate de autorităţile guvernamentale cum sunt: producţia de articole de uz casnic din metal, legătoria de cărţi, producţia de ambalaje. Aceste unităţi beneficiază de reduceri fiscale şi primesc subvenţii pentru amenajarea locurilor de muncă în scopul adaptării persoanelor care suferă de handicapuri grave.

• UNGARIA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Printr-un Decret adoptat în comun cu participarea Ministerelor Muncii, al Sănătăţii publice şi al Finanţelor (1969) s-a atribuit patronatului responsabilitatea readaptării profesionale a lucrătorilor handicapaţi.

b) Serviciile de readaptare profesională

În Ungaria serviciile puse la dispoziţia handicapaţilor în domeniul readaptării profesionale sunt: amenajarea locurilor de muncă, pregătirea profesională, înfiinţarea de unităţi de muncă specială.

c) Metodologia încadrării în muncă

- locul de muncă competitiv. Fiecare întreprindere trebuie să rezerve, prin lege, locuri de muncă persoanelor handicapate. Din 1968, fiecare întreprindere trebuie să aibă în componenţa sa, un comitet pentru persoanele a căror capacitate de muncă s-a diminuat. Acest comitet examinează posibilităţile de readaptare şi face recomandări către conducerea întreprinderii;
- locul de muncă protejat. Responsabilii în domeniul încadrării în muncă din partea Guvernului şi municipalităţilor, controlează şi coordonează activităţile de readaptare din întreprinderi. Locurile de muncă protejate şi atelierele speciale au fost create pentru lucrătorii care nu pot lucra în condiţii normale.

• POLONIA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Din 1960, toate serviciile de readaptare profesională sunt furnizate, controlate şi coordonate la scară naţională de către Ministerul sănătăţii şi prevederilor sociale, în mod special prin Secţiunea de readaptare profesională. Fiecare district administrativ dispune de servicii sanitare şi sociale care utilizează cel puţin un specialist însărcinat cu asistenţa handicapaţilor.

Serviciile şi secţiile specializate care depind de acestea, planifică posibilităţile de Încadrare în muncă pentru persoanele handicapate, organizează orientarea profesională şi programele de pregătire profesională şi controlează condiţiile reale de muncă ale muncitorilor handicapaţi.

b) Serviciile de readaptare profesională

- orientarea profesională are loc în centre de readaptare profesională situate în localurile centrelor sanitare ale districtelor;
- pregătirea profesională este asigurată în colegii tehnice obişnuite sau în întreprinderi în care condiţiile de muncă au fost adaptate. Toate întreprinderile se angajează să asigure o pregătire adecvată salariaţilor lor care suferă de un handicap permanent;
- pregătirea profesională la locul de muncă este asigurată în cooperative, persoanelor care suferă de handicapuri grave curo sunt surzii şi nevăzătorii.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. După readaptarea lor profesională, handicapaţii sunt pe cât este posibil, reintegraţi în întreprinderile în care ei au lucrat anterior; în caz de imposibilitate, ei sunt orientaţi spre întreprinderi care oferă locuri de muncă corespunzătoare capacităţii lor de muncă. Încă nu a fost adoptat un sistem de contingent, însă patronatul este determinat să angajeze un handicapat ori de câte ori este disponibil un loc de muncă adecvat;
- locul de muncă protejat este asigurat prin două forme organizatorice, astfel:
  - cooperativele pentru handicapaţi. În Polonia au fost create 436 cooperative integrate într-o asociaţie benevolă şi autonomă a persoanelor handicapate. Cooperativele de handicapaţi beneficiază de un ajutor de la stat sub forma monopolului pe producţia unor bunuri cât şi de derogări fiscale. Aceste cooperative utilizează aproximativ 200 mii de handicapaţi ale căror salarii medii nu diferă prea mult de cele pe care le câştigă muncitorii din alte întreprinderi. În jur de 30% dintre persoanele care lucrează în cooperativele de handicapaţi sunt lucrători valizi;
  - munca la domiciliu. Cooperativele de handicapaţi au pus în practică un sistem de muncă la domiciliu pentru handicapaţii care nu pot sa muncească în atelierele cooperativelor din diverse raţiuni cu ar fi: o deficientă gravă, distanţa faţă de locul de muncă la domiciliu; handicapaţii primesc materiile prime şi materialele necesare şi beneficiază de serviciile sociale, aceleaşi ca şi pentru lucrătorii cooperativelor.

• ROMÂNIA

În anul 1990 a fost creat Secretariatul de Stat pentru Handicapaţi ca organ de specialitate al administraţiei publice centrate, pentru realizarea strategiei şi programelor Guvernului în domeniul protecţiei speciale a persoanelor handicapate.

O serie de prevederi referitoare la readaptarea profesională sunt cuprinse în Legea 53/1992 (privind practica specială a persoanelor handicapate) şi Legea 57/1992 (privind Încadrarea în muncă a persoanelor handicapate). Astfel, orientarea şcolar-profesională, calificarea, sprijinirea încadrării în muncă şi a integrării socială a persoanelor handicapate figurează printre măsurile de protecţie specială.

Sarcina organizării sistemului de readaptare profesională revine SSH, care colaborează cu Ministerul învăţământului, Ministerul Sănătăţii şi Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale. În subordinea Ministerul învăţământului se află învăţământul special, care cuprinde pe lângă unităţile speciale de învăţământ general, şcolile profesionale şi centrele şcolare pentru deficienţi.

Pregătirea profesională este asigurată prin reţeaua de unităţi de învăţământ special sau în unităţi speciale (cooperativele pentru invalizi).

Referitor la încadrarea în muncă, legislaţia prevede atât posibilităţile de integrare în locuri de muncă obişnuite, cât şi crearea de locuri de muncă protejate. Persoanele juridice cu un număr de peste 250 salariaţi au obligaţia de a angaja un procent de cel puţin 3% persoane handicapate.

La solicitarea asociaţiilor persoanelor handicapate legal constituite pot fi înfiinţate locuri de muncă şi unităţi protejate, special organizate, cu sprijinul inspectoratelor judeţene pentru handicapaţi şi al autorităţii publice locale.

Unităţile protejate, special organizate au cel puţin 70% din numărul de salariaţi constituiţi din persoane handicapate (respectiv 50% în cazul nevăzătorilor).

Pentru îndrumarea şi coordonarea acţiunilor de pregătire şi încadrare în munci utile a persoanelor handicapate, legislaţia prevede constituirea, pe lângă SSH, a Comisiei centrale pentru încadrarea în muncă a persoanelor handicapate, în componenţa căreia intră reprezentanţi ai instituţiilor implicate în acest proces (SSH, Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, Ministerul Sănătăţii, Ministerul Finanţelor, Ministerul Industriilor, Ministerul învăţământului, Ministerul Justiţiei, Cooperaţia meşteşugărească/ Asociaţiile persoanelor handicapate).

• CEHIA ŞI SLOVACIA

a) Organizarea serviciilor de readaptare profesională

Responsabilitatea oferirii serviciilor de readaptare a handicapaţilor este împărţită de către următoarele organe:

- Ministerul Federal al Muncii şi Afacerilor Sociale, care pune în aplicare politica guvernamentală şi legislaţia;
- Ministerele Muncii din cele două republici care sunt însărcinate cu administrarea şi dezvoltarea;
- comitetele tehnice naţionale, care aplică deciziile specifice privind readaptarea în colaborarea cu diverse întreprinderi. O echipă specială de consultanţi care oferă sfaturi privind locurile de muncă posibile sau informează pe cei interesaţi în legătură cu o pregătire adecvată pentru handicapat.

b) Serviciile de readaptare profesională

De câte ori este posibil, serviciile de readaptare profesională sunt integrate în programele obişnuite de pregătire. Programele de pregătire profesională cuprind cursuri de cultură generală, de ucenicie, de pregătire la locul de muncă; atunci când e necesar, handicapaţii urmează programele în cadrul unor sisteme speciale. Ministerul Muncii şi Afacerilor Sociale este însărcinat cu pregătirea personalului pentru readaptare.

c) Modalităţile specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Marea majoritate a handicapaţilor sunt folosiţi în întreprinderi obişnuite. Comitetele naţionale determină numărul precis de handicapaţi care vor fi folosiţi în întreprinderile particulare şi care pot să impună plasarea acestora în muncă. În plus, patronatul este determinat pe cale legală să creeze locuri de muncă, să adapteze utilajele, să creeze ateliere protejate, să creeze condiţiile necesare şi adecvate pentru pregătirea profesională;
- locul de muncă protejat. Aproximativ 10% dintre handicapaţi sunt folosiţi în ateliere protejate organizate sub forma cooperativelor administrate de către sindicatul handicapaţilor. Acestor cooperative le sunt acordate o serie de avantaje economice.

• UCRAINA

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

Serviciile de readaptare profesională, socială şi de altă natură sunt furnizate prin serviciile de securitate socială la nivel naţional, regional sau municipal, fapt pentru care coordonarea globală şi gestionarea serviciilor de readaptare incumbă deputaţilor.

b) Tipologia serviciilor de readaptare

Există în esenţă trei tipuri de servicii de readaptare:

- readaptarea medicală asociată terapeuticii;
- readaptarea medicală, care combină readaptarea medicală cu pregătirea profesională sau pregătirea prin reconversie;
- readaptarea socială, care aduce un suport material persoanelor handicapate în viaţa lor cotidiană şi care ameliorează condiţiile lor de viaţă şi de muncă.

Serviciile speciale de pregătire profesională şi de plasament sunt furnizate şi administrate prin asociaţiile ucrainiene ale nevăzătorilor şi surzilor. Autorităţile republicane oferă o gamă vastă de surse de informare şi de material didactic nevâzătorilor şi surzilor.

•ŢĂRILE SCANDINAVE

• FINLANDA

a) Organizarea serviciilor de readaptare

Serviciile de readaptare profesională sunt integrate sistemului general al serviciilor de gestiune. Ministerul Muncii cooperează cu alte autorităţi în ceea ce priveşte o serie de servicii de readaptare, cum sunt: evaluarea sarcinilor şi amenajarea locurilor de muncă.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

În Finlanda, serviciile destinate handicapaţilor cuprind:

- orientarea profesională organizată la nivel municipal sau regional;
- pregătirea profesională.

Aceste servicii sunt furnizate în general în cadrul centrelor obişnuite de pregătire profesională, iar condiţiile de admitere a persoanelor handicapate sunt aceleaşi *ca* şi pentru stagiarii sănătoşi. Patronatul oferă din ce în ce mai multe posibilităţi de pregătire specializată la locul de muncă.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. După pregătirea profesională, persoanele handicapate găsesc în general un loc de muncă convenabil pe piaţa competitivă a muncii. În fiecare an statul alocă fonduri în scopul creării de locuri de muncă pentru persoanele handicapate, în plus, se acordă un ajutor financiar patronatului care angajează handicapaţi.

  Persoanele handicapate au dreptul să beneficieze de alocaţii de invaliditate cu condiţia ca indemnizaţiile care le sunt acordate din alte surse (inclusiv remuneraţiile), să nu depăşească nivelul alocaţiilor;
- locul de muncă protejat. Măsurile pentru crearea de locuri de muncă protejate sunt luate de către colectivităţile locale şi organismele de

drept civil. Statul subvenţionează aceste activităţi. Locurile de muncă protejate sunt destinate handicapaţilor fizic şi mintal.

• SUEDIA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Administraţia pieţei muncii coordonează centrele speciale de evaluare profesională în care handicapaţii aflaţi în căutare de locuri de muncă pot să fie sfătuiţi, pot să fie testaţi din punctul de vedere al aptitudinilor şi pot să fie eventual pregătiţi profesional.

Programele de readaptare profesională sunt totodată aplicate în unităţile obişnuite de pregătire profesională sau sunt aplicate chiar de către patronat. Guvernul participă la acţiunile de pregătire la locul de muncă a persoanelor vârstnice şi a handicapaţilor, acordând un ajutor financiar care poate ajunge până la 75% din fondul de salarii pe o perioadă de până la 6 luni. Acest ajutor poate să crească dacă patronatul pregăteşte profesional persoane care suferă de handicapuri grave.

Institutul Naţional de Cercetări participă la procesul evaluării capacităţilor de muncă şi de pregătire a personalului de readaptare.

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul ce muncă competitiv. Încadrarea persoanelor handicapate pe piaţa competitivă a muncii este favorizată prin măsuri stimulative cum este de pildă ajutorul financiar acordat patronatului pentru amenajarea locului de muncă şi asistenţa specială în muncă. Dacă este necesar, patronatul poate fi obligat să angajeze doar persoanele desemnate şi acceptate de către serviciul de încadrare în muncă;
- locul de muncă rezervat. Munca de arbitrare este încredinţată în totalitate handicapaţilor. Salariaţii care efectuează acest gen de muncă sunt remuneraţi conform unei convenţii colective speciale;
- locul de muncă semiprotejat şi protejat. Persoanelor handicapate li se oferă şi posibilitatea unor locuri de munca semiprotejate în întreprinderi private sau de stat, ori în ateliere care le permit ameliorarea capacităţii de muncă şi sporirea posibilităţilor de încadrare într-un loc de muncă competitiv.

S-a instituit totodată şi sistemul de muncă la domiciliu pentru alcoolici şi handicapaţii mintal.

Consiliul naţional al pieţei muncii orientează handicapaţii calificaţi spre locuri de muncă semiprotejate din industrie.

• NORVEGIA

a) Organizarea serviciilor de readaptare profesională

Direcţia muncii din cadrul Ministerului Colectivităţilor locale şi muncii, este responsabilă în privinţa politicii serviciilor de readaptare. Consiliul Direcţiei Muncii administrează serviciile sociale care se ocupă de locurile de muncă protejate din întreprinderile publice sau private, din cooperativele pentru handicapaţi sau de pregătirea la locul de muncă. Patronatul şi sindicatele sunt reprezentate în Consiliul Direcţiei Muncii

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

- orientarea profesională se desfăşoară prin şcoli şi birouri de încadrare în muncă cu participarea consilierilor specializaţi în orientarea profesională şi a psihologilor specializaţi în relaţiile profesionale;
- pregătirea profesională este oferită handicapaţilor în aceeaşi măsură în care e oferită şi stagiarilor valizi. Prin Direcţia Muncii din cadrul Ministerului Muncii şi Colectivităţilor, în cooperare cu Ministerul Educaţiei se organizează cursuri de perfecţionare, reconversie, pregătire profesională specializată;
- pregătirea specială pentru muncă se efectuează în folosul persoanelor handicapate prin centre de evaluare profesională şi de pregătire profesională în scopul intrării în viaţa activă;
- pregătirea pentru activităţile rurale. Având în vedere faptul că un procent considerabil din forţa de muncă protejată se află în mediul rural, s-au înfiinţat centre speciale pentru pregătirea persoanelor handicapate în domenii de activitate rurală.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. De câte ori este posibil persoanele handicapate sunt plasate pe piaţa competitivă a muncii. Serviciul de încadrare în muncă din cadrul Direcţiei de Muncă ia, dacă e necesar măsuri adecvate pentru amenajarea posturilor cât şi pentru adaptarea condiţiilor de muncă la posibilităţile persoanelor handicapate. Handicapaţii care au o pregătire profesională agricolă sunt ajutaţi în găsirea unui loc de muncă.

• ŢĂRILE AMERICII DE NORD

• S.U.A.

În Statele Unite ale Americii există o puternică bază legislativă în domeniile readapării profesionale a persoanelor handicapate care a permis constituirea unui sistem organizatoric dens care vine în sprijinul nevoilor handicapaţilor cu diferite grade de invaliditate.

a) Organizarea sistemului de readaptare

Administraţia serviciilor de readaptare, care depinde în prezent de biroul Educaţiei sociale şi de serviciile de readaptare ale Ministerului Educaţiei ale SUA, oferă programe de readaptare handicapaţilor fizic şi mintal. Acest Birou este coordonat de către un ministru adjunct, reprezentând elementul centrai al administraţiei (Guvernul Federal) în raport cu problemele persoanelor handicapate.

Administraţia serviciilor de readaptare şi organismele sale omoloage din cele 50 de state ale SUA şi care sunt specializate în domeniul readaptării, lucrează în colaborare cu diverse organisme în scop nonlucrativ în vederea rezolvării problemelor handicapaţilor. Legea privind readaptarea profesională/ 1973, prevede o asistenţă financiară în favoarea diferitelor state. Fondurile alocate sunt repartizate intre Guvernul federal şi Guvernele locale, în proporţie de 80% şi respectiv 20%. Există 10 birouri federale regionale fiecare având un director specializat în readaptare şi un director adjunct care se ocupă de problemele Biroului educaţiei sociale şi serviciilor de readaptare. Fiecare stat dispune de un organism specializat în readaptarea profesională care, anual trebuie să prezinte un raport complet Guvernului Federal, cu privire la politica şi metodele aplicate în domeniul dezvoltării şi ameliorării serviciilor destinate persoanelor care suferă de handicapuri grave.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

Programele federale de readaptare profesională cât şi programele locale acoperă o arie vastă de servicii cum sunt:

- serviciile ce orientare profesională, considerate ca fiind elementul central al oricărui proces de readaptare. Consilierul în orientarea profesională şi clientul colaborează în privinţa readaptării profesionale a acestuia din urmă. Consilierul trebuie să vegheze ca toate serviciile necesare să fie furnizate efectiv, conform acestui plan;
- serviciile ce pregătire profesională, care cuprind: pregătirea în scopul unei veritabile cariere profesionale; pregătirea în scopul obţinerii unei calificări într-o meserie;
- serviciile conexe, care sunt: evaluarea capacităţii de muncă, probele de lucru, furnizarea de materiale necesar pregătirii profesionale.

c) Încadrarea în muncă a persoanelor handicapate

Dispoziţiile existente în domeniul readaptării profesionale vizează sporirea posibilităţilor de încadrare în muncă a persoanelor handicapate. În acest sens, s-au instituit o serie de programe speciale, cum ar fi:

- programul pilot de plasare în serviciul colectivităţii, prin care se furnizează un ioc de muncă cu normă întreagă sau cu normă parţială, persoanelor handicapate desemnate de către organismele locale specializate în readaptarea profesională. Ministerul Federal al Muncii este în măsură a încheia acorduri cu organismele publice sau private

cu scop nonlucrativ, şi bineînţeles şi cu organismele naţionale sau cu municipalităţile şi guvernele locale, în scopul realizării programelor pilot;

- programe speciale în colaborare cu industria, în cadrul cărora Guvernul federal poate încheia acorduri cu diferiţi patroni în scopul elaborării proiectelor financiare comune destinate să ofere servicii de pregătire profesională şi de plasament ale handicapaţilor fizic şi mintal;
- programul de credit privind taxa profesională, care constituie o stimulare pentru patronat în scopul angajării persoanelor handicapate. Conform acestui program se acordă credite patronului care asigură calificarea şi readaptarea persoanelor handicapate.

Mai trebuie adăugat, că în anul 1947 a fost creată Comisia prezidenţială pentru încadrarea în muncă a persoanelor handicapate în scopul de a-i ajuta pe handicapaţi să se ajute ei înşişi. În acest scop au fost puse în aplicare diverse programe naţionale de Învăţământ şi informare.

• CANADA

Asemeni SUA, şi Canada dispune de o legislaţie bine pusă la punct în domeniul readaptării profesionale.

a) Organizarea sistemului readaptării profesionale

Serviciile de readaptare profesională sunt puse la dispoziţia autorităţilor locale şi organismelor benevole de către Guvernul Federal cu condiţia ca aceste servicii să se ocupe în mod real de problemele persoanelor handicapate. Să vedem în continuare cum stau lucrurile la diferite nivele organizatorice:

- la nivel federal, programele sunt administrate prin Divizia de servicii de readaptare a Ministerului Sănătăţii naţionale şi Bunăstării sociale. În baza unui acord consacrat prin Legea privind readaptarea profesională a invalizilor (1961), Directorul general al Planului de asistenţă din Canada furnizează provinciilor servicii de consultanţă în scopul elaborării şi administrării programelor provinciale;
- la nivel provincial, există un coordonator şi un director specializat cu readaptarea profesională, însărcinat cu coordonarea şi gestionarea serviciilor de readaptare profesională;
- la nivelul asociaţiilor benevole, sunt furnizate servicii sociale speciale pentru surzi, nevăzători, bolnavi psihic. Aceste asociaţii contribuie în mod real la elaborarea politicii naţionale în domeniul readaptării.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

Există servicii de evaluare şi readaptare profesională, servicii curative şi de readaptare, servicii de informare, servicii de pregătire profesională şi birouri de plasare.

Ori de câte ori este posibil, serviciile de pregătire profesională sunt furnizate prin intermediul Comisiei de muncă şi îngrijire din Canada în cadrul programului său de pregătire profesională a adulţilor. În situaţia în care nu este posibilă desfăşurarea unor cursuri adecvate la nivel federal, provinciile organizează cursuri speciale care pot fi particulare, la domiciliu sau prin corespondenţă, colective sau individuale, cu durată normală sau diminuată. Aceste cursuri se desfăşoară în centre speciale de pregătire, în întreprinderi comerciale sau industriale, sub forma pregătirii la locul de muncă, în şcoli de comerţ private sau chiar în universităţi.

Recent, printr-un sistem de redistribuire a cheltuielilor organizate de punere în practică a programelor de readaptare, provinciile şi-au îndreptat atenţia spre toxicomani, alcoolici şi bolnavi mintal.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Comisia de muncă şi imigrare, în cooperare cu Birourile provinciale de readaptare, asigură printr-o serie de programe speciale, posibilităţi reale celor cu handicapuri grave şi altor lucrători defavorizaţi, care sunt gata să muncească.

  În acest sens au fost lansate:

  - programul de asistenţă pentru încadrarea în muncă, destinat persoanelor care întâmpină dificultăţi în obţinerea şi păstrarea unui loc de muncă. Acest program este foarte suplu şi permite dezvoltarea micilor întreprinderi adaptate capacităţilor intelectuale şi fizice ale participanţilor. Programul are ca obiectiv deprinderea acestor persoane cu luarea deciziilor, cu modalitatea de a fi eficienţi. Prin acest program persoanele handicapate îşi dezvoltă experienţa în aşa fel încât să-şi poată găsi încadrarea pe piaţa liberă a muncii. Programul oferă posibilităţi largi de pregătire în comparaţie cu alte programe de pregătire;
  - programe speciale prin care se asigură servicii de plasare în muncă a handicapaţilor. Au fost deja lansate 33 de astfel de programe. În cazul în care alte servicii sau programe consideră diferite cazuri ca fiind extreme atunci intervin programe speciale care, cu participarea unui consilier, se ocupă de fiecare individ handicapat, asigurându-i plasamentul într-un loc de muncă.

- locul de muncă protejat. Aproximativ 300 centre de activitate sau ateliere protejate oferă locuri de muncă persoanelor atinse de handicapuri grave în domeniul confecţionării ambalajelor ori în

domeniul ambalării diferitelor produse. Aceste eforturi au fost întreprinse cu scopul de a asigura contracte pentru ateliere protejate.

• MEXIC

a) Organizarea sistemului de readaptare profesională

În Mexic serviciile de readaptare profesională fac parte din sistemul de securitate socială, şi deci acoperă doar aria asiguraţilor. În prezent există 5 centre speciale de readaptare.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

Prin centrele speciale de readaptare, sunt oferite handicapaţilor servicii de terapie fizică, protezare, cât şi servicii de învăţământ, evaluarea capacităţii de muncă şi orientarea profesională. Atelierele polivalente asigură servicii de calificare în meseriile de electrician, depanator radio, sudor. !n timpul perioadei de pregătire, stagiarii nealfabetizaţi, învaţă să scrie şi să citească.

c) Modalităţi de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Prin lege, patronatul este determinat să reintegreze lucrătorii recent deveniţi handicapaţi la locurile de muncă avute anterior dobândirii handicapului; totodată persoanelor handicapate, li se oferă de către patronat, posibilitatea desfăşurării unei activităţi, corespunzătoare pregătirii lor profesionale;
- locul de muncă protejat. Persoanele handicapate, incapabile încă să ocupe un loc de muncă competitiv, sunt dirijate spre centre specializate de pregătire sau spre centre de asistenţă socială, ale institutului mexican al securităţii sociale, unde desfăşoară diferite activităţi.

• ŢĂRILE AMERICII CENTRALE SI DE SUD

• ARGENTINA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Ministerele Culturii şi cel al Educaţiei, în colaborare cu Ministerul Promovării au responsabilitatea în domeniul readaptării profesionale.

Ministerul Culturii se ocupă de orientarea şi pregătirea profesională a handicapaţilor. În acest scop Ministerul Culturii, cooperează cu organismele benevole, furnizându-le un ajutor financiar.

Ministerul Educaţiei încurajează crearea de ateliere protejate în unităţile pe care le controlează.

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. În Argentina s-a instituit un sistem de contingent de 4% din totalul locurilor de muncă. Această măsură vine

în sprijinul handicapaţilor, ajutându-i să-şi găsească un loc de muncă în unităţi economice de stat. Totodată, Întreprinderile private care încheie contracte cu Guvernul trebuie să angajeze prioritar handicapaţi fie în mod independent, fie cu un ajutor provizoriu. Patronatul care angajează personal handicapat beneficiază de degrevări fiscale care pot ajunge până la 70% din salariul acordat persoanelor handicapate, inclusiv pentru cei cu muncă la domiciliu;

– locul de muncă protejat. Ministerul Muncii are sarcina de a crea şi de a controla atelierele protejate, încurajând eforturile care vizează funcţionarea lor. În cadrul acestui program, au fost create în zonele rurale, sate pentru handicapaţii mintal.

• BRAZILIA

a) Organizarea sistemului serviciilor de readaptare profesională

Conform legislaţiei în vigoare, serviciile sociale de readaptare profesională sunt asigurate prin Institutul Naţional al Prevederilor Sociale, prin care s-au creat 18 centre de readaptare profesională, situate în oraşe cu mare concentraţie de persoane handicapate.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

În cadrul Centrelor de readaptare profesională funcţionează următoarele servicii: evaluare medicală a capacităţii de muncă; examen psihologic şi profesional; servicii de plasament, încadrare în muncă şi supraveghere a handicapaţilor în procesul muncii. Aceste servicii sunt aplicate prin activitatea unor echipe polivalente constituite din: medici, psihologi, psihoterapeuţi, asistenţi sociali, ergoterapeuţi, ortofonişti, instructori profesionali.

• CHILE

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Ministerul sănătăţii publice, dispune de un Centru de evaluare profesională, care are drept scop determinarea capacităţilor reziduale ale handicapaţilor, a nivelului lor de pregătire şcolară şi a nevoilor lor în domeniul muncii.

Evaluarea capacităţii de muncă este desfăşurată de către o echipă pluridisciplinară, compusă din medici specialişti în readaptarea profesională, ergoterapeuţi, asistenţi sociali, psihologi şi institutori.

b) Încadrarea în muncă a persoanelor handicapate

Patronatul care utilizează forţa de muncă a surdo-muţilor şi nevăzătorilor, are dreptul la o primă corespunzătoare unui procent de 100% din contribuţia sa obligatorie faţă de instituţiile de asigurări.

• COSTA-RICA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Institutul pentru readaptarea profesională, înfiinţat în 1977, urma să joace rolul unui centru pilot. Acesta oferă 300 locuri handicapaţilor fizic şi mintal care pot beneficia de readaptare profesională, cât şi 100 locuri de muncă protejate. Acest centru, funcţionează ca centru regional de cercetare şi pregătire pentru specialiştii din America Latină. Centrul aparţine de Asociaţia instituţiilor de binefacere din Costa-Rica, însă programul este în cea mai mare parte sprijinit de către Guvern.

Institutul naţional pentru ucenicie (organism oficial însărcinat cu pregătirea adulţilor valizi a încheiat un acord în 1978 cu Institutul pentru readaptarea profesională, în baza căruia toate responsabilităţile tehnice, administrative şi financiare viitoare care privesc pregătirea profesională a handicapaţilor vor fi transferate Institutului Naţional pentru ucenicie. Acesta din urmă a pus în aplicare un program, de pregătire profesională şi pentru inadaptaţii social (deţinuţi, alcoolici şi prostituate), în cooperare cu Institutul pentru readaptarea profesională, cu institutul naţional pentru dezalcoolizare, dar şi cu alte instituţii pentru handicapaţi.

b) Încadrarea în muncă

În Costa Rica a fost creat un centru de plasament selectiv în cadrul serviciului naţional pentru muncă; această unitate oferă şi servicii de supraveghere în timpul muncii.

• REPUBLICA DOMINICANĂ

a) Organizarea serviciilor de readaptare profesională

În 1974, a fost semnat un acord intre secretariatul de stat al sănătăţii publice şi asigurărilor sociale şi Asociaţia dominicană pentru readaptare {organism privat), pe baza căruia Asociaţia se obligă să ofere, sub controlul statului servicii de readaptare.

b) Serviciile de readaptare profesională

În Republica Dominicană funcţionează următoarele servicii de acest tip;

- servicii de medicină fizică şi readaptare care funcţionează în 8 unităţi, activând în interiorul provinciilor;
- servicii de readaptare profesională, care funcţionează în 9 centre dar şi într-un stabiliment agricol mixt pentru pregătirea handicapaţilor fizic şi mintal din zonele rurale.

Aceste servicii sunt prestate de către o echipă pluridisciplinară, care cuprinde medici, ergoterapeuţi, ortofonişti, psihologi şi lucrători sociali;

- servicii terapeutice de ucenicie, funcţionează într-un centru de Învăţământ pentru copii cu handicap mintal.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

Prin Serviciul de încadrare în muncă este permisă plasarea selectivă a persocnelor handicapate în Întreprinderi private, cooperative sau ateliere protejate administrate de către Asociaţia dominicană pentru readaptare.

• ECUADOR

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Consiliul naţional pentru readaptare profesională, administrează împreună cu Serviciul naţional pentru pregătirea profesională, trei centre de readaptare. Aceste centre dispun de ateliere în care handicapaţii pot să înveţe meseriile de dulgheri, cizmar, şelar, mecanic, legător de cărţi.

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- jocul de, muncă protejat. Pentru persoanele grav handicapate au fost înfiinţate două ateliere protejate. Aici cursanţii învaţă să ambaleze diferite produse, în baza unor contracte ferme Încheiate cu diferite întreprinderi private.

• JAMAICA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Ministerul sănătăţii şi securităţii sociale a elaborat şi pus practică un program extrem de vast prin intermediul Consiliului pentru handicapaţi. Acest program include înregistrarea, evaluarea, pregătirea şi reclasarea handicapaţilor. Au fost create patru tipuri diferite de instituţii:

- un centru, de evaluare şi orientare care dispune de ateliere de tâmplărie;
- ateliere de producţie (unul în zonă urbană şi două în zone rurale) specializate în confecţionarea îmbrăcămintei, artizanat şi producţia de jucării;
- ateliere de readaptare, orientate spre colectivităţi, în scopul desfăşurării activităţilor de prelucrare a lemnului, fabricarea nasturilor, creşterea păsărilor;
- un centru de pregătire pentru activităţi de birou.

b) Modalităţi specifice de Încadrare în muncă

Politica statului jamaican se Îndreaptă cu precădere spre integrarea lor în colectivităţile de persoane valide, decât spre plasarea în ateliere protejate; aceasta, întrucât situaţia economică a ţării e relativ proastă.

• PANAMA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

În Panama s-a instituit următorul sistem de servicii în domeniul readaptării profesionale:

- casa pentru securitate socială, creată de către Serviciul pentru Îngrijirea medicală şi readaptare care se ocupă de orientarea şi readaptarea profesională. Acest serviciu activează în strânsă colaborare cu Divizia de servicii economice (Serviciul de orientare profesională);
- Ministerul Sănătăţii administrează un centru spitalicesc, care oferă servicii specializate de readaptare profesională;
- programe speciale pentru handicapaţii mintal sau bolnavii psihici. Aceste programe includ servicii de ergoterapie şi un serviciu de spitalizare parţială pentru pacienţii externi;
- programe speciale de orientare profesională pentru persoanele handicapate, puse la punct prin colaborarea Institutului panamez pentru readaptarea specială.

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. Şi în Panama s-a instituit un sistem de contingent reprezentând 1% din efectivul total de angajaţi pentru întreprinderile care numără cel puţin 100 persoane, în felul acesta patronatul este constrâns să angajeze persoane handicapate pe locuri de muncă competitive. Totodată patronatul este obligat să-i reintegreze pe lucrătorii victime ale accidentelor de muncă.

• ŢĂRILE DIN ASIA

În ţările asiatice în curs de dezvoltare nu există aşa cum vom vedea o legislaţie în domeniu. Cu toate acestea, s-au luat măsuri specifice readaptării profesionale.

• BANGLADESH

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Chiar dacă nu a fost elaborată nici o legislaţie în privinţa readaptării persoanelor handicapate, după anul 1981, s-a pus accentul pe asistenţa socială, care înglobează şi serviciile pentru handicapaţi.

Cele mai importante dintre acestea sunt următoarele:

- un centru pentru pregătire şi readaptare profesională, situat într-o zonă industrială aproape de Dacca, care organizează cursuri da

pregătire şi oferă locuri de muncă protejate şi servicii de plasament pentru nevăzătorii adulţi;

- patru centre de pregătire Şi readaptare profesională pentru handicapaţii fizic, numite "centre polivalente" unde se întâlnesc şi surdomuţi şi nevăzători;
- un centru de readaptare specială a handicapaţilor fizic format din următoarele stabilimente:
  - un complex polivalent de readaptare care cuprinde patru secţii: un serviciu de evaluare; o unitate de ucenicie în care handicapaţii sunt calificaţi în următoarele meserii: mecanic, sudor, pirogravor; un serviciu de plasament şi o unitate de producţie;
  - patru centre rurale de readaptare pentru pregătirea lucrătorilor agricoli.

• BIRMANIA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Chiar dacă nu s-au adoptat legi în domeniul readaptării profesionale, serviciul afacerilor sociale şi al cooperativelor, care depinde de Ministerul Afacerilor sociale este însărcinat cu readaptarea profesională a handicapaţilor fizic şi cu calificarea în meseriile de dulgher, croitor, legător de cărţi, depanator radio.

b) Încadrarea în muncă

Conform programelor de pregătire, persoanele handicapate pot fi angajate în cooperative de producţie create sub auspiciile Ministerului Afacerilor Sociale.

• INDIA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

În India fiinţează unsprezece Centre de readaptare profesională a handicapaţilor fizic; tot pentru aceştia se desfăşoară cursuri de pregătire tehnică şi universitară, cu condiţia că, bineînţeles, nivelul lor intelectual să o permită.

b) Încadrarea în muncă

- locul de muncă protejat. Prin Centrele de readaptare profesională s-au creat cooperative de producţie, în care handicapaţii sunt plasaţi în mod provizoriu, până la obţinerea unui loc de muncă normal pe piaţa competitivă a muncii;
- locul de muncă competitiv. În India s-a instituit un sistem de contingent de 3% din totalul locurilor de muncă, contingent aplicat în favoarea handicapaţilor fizic. Pentru celelalte categorii de handicapaţi,

patronatul care angajează persoane handicapate este recompensat printr-o serie de facilităţi fiscale.

• JAPONIA

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

În baza textelor legislative în vigoare, s-au creat 17 centre de pregătire profesională; aceste centre desfăşoară cursuri de pregătire, adaptate nevoilor fiecărui handicapat.

La nivel naţional, s-au creat un centru de readaptare profesională şi un centru pentru persoanele atinse de leziuni ale coloanei vertebrale.

Solicitanţii de locuri de muncă şi care sunt handicapaţi fizic sau mintal sunt înregistraţi şi beneficiază de servicii de orientare profesională de la înregistrare până la angajare. Aceste servicii sunt subordonate Oficiului public ai securităţii muncii.

În scopul consilierii patronatului în legătură cu amenajarea locurilor de muncă pentru handicapaţii fizic şi mintal, au fost create 38 centre de plasament.

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

– locul de muncă competitiv. Sistemul de contingent instituit în Japonia obligă patronatul să angajeze minimum de procent de persoane handicapate; acest procent variază între 1,5% şi 1,9%. Ministerul Muncii şi directorul Oficiului public al securităţii muncii sunt însărcinaţi cu controlul aplicării sistemului de contingent. Patronii care nu respectă contingentul regulamentar sunt determinaţi să plătească o taxă anuală pentru fiecare handicapat pe care ar fi trebuit să-l angajeze. Fondurile astfel atrase sunt utilizate pentru acordarea de alocaţii patronatului care depăşeşte contingentul cât şi celor care recurg, la măsuri speciale pentru angajarea lucrătorilor handicapaţi. Această practică este cunoscută sub numele de sistem de taxe şi alocaţii; - locul de muncă protejat. Handicapaţii care întâmpină dificultăţi în obţinerea unui loc de muncă sunt plasaţi în ateliere protejate create special pentru ei.

• TURCIA

a) Organizarea serviciilor de readaptare profesională

Serviciile de acest tip sunt organizate cu participarea Ministerului educaţiei (Direcţia învăţământului public) pentru tinerii handicapaţi şi de către Institutul muncii (Serviciul de încadrare în muncă, pentru adulţi. În 1979, a fost

Înfiinţată Direcţia centrală de pregătire şi readaptare profesională în scopul furnizării unui loc de muncă handicapaţilor sau foştilor deţinuţi.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

- reabilitarea profesională, se desfăşoară în aceeaşi întreprindere în care a lucrat individul înainte de dobândirea handicapului;
- orientarea profesională, se desfăşoară în centre care aparţin de Ministerul Educaţiei.

c) Metodologia încadrării în muncă

- locul de muncă competitiv. Şi în Turcia s-a impus sistemul contingent. Astfel Codul Muncii prevede ca fiecare întreprindere în care lucrează cel mult 50 persoane, să angajeze un handicapat şi un fost deţinut; intr-o întreprindere în care lucrează mai mult de 100 salariaţi, tot aşa, trebuie angajaţi doi handicapaţi şi doi foşti deţinuţi.

• ŢĂRILE DIN AFRICA

• C0NG0

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

Ministerul Sănătăţii şi Afacerilor Sociale are în subordinea sa două centre de readaptare profesională care dispun de programe speciale de pregătire; acestea sunt:

- centrul pentru promovarea socială a adolescenţilor şi tinerelor femei poliomelitice; aici solicitantele sunt calificate în meseriile de croitorese şi brodeze;
- institutul pentru surdo-muţi, care oferă posibilitatea calificării în meseriile de tâmplar şi croitor; acest institut încearcă să găsească şi locuri de muncă pentru readaptaţi.

b) Încadrarea în muncă

Nu a fost adoptat nici un sistem de contingent sau program de atribuire a locurilor de muncă. Cele două centre specializate în readaptare, oferă şi servicii de plasare în muncă; supraveghere şi încurajare a persoanelor handicapate în scopul creării propriilor asociaţii profesionale.

• EGIPT

a) Organizarea şi tipologia serviciilor de readaptare profesională

În Egipt fiinţează 60 centre de readaptare, aflata în surbordinea Ministerului Prevederilor Sociale şi asociaţiilor benevole pentru handicapaţi (surzi, orbi, leproşi, tuberculoşi, canceroşi).

Ministerul Forţei de Muncă şi pregătirii profesionale este Însărcinat cu Înregistrarea persoanelor handicapate şi cu găsirea pentru acestea a unui loc de muncă (normal sau protejat).

b) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv. În Egipt s-a instituit un sistem de contingent de 5%, aplicat tuturor acelora care angajează mai mult de 50 persoane. În situaţia nerespectării de către patronat a acestui contingent, acesta este penalizat, iar fondurile astfel atrase servesc la dezvoltarea serviciilor de readaptare profesională;
- locul de muncă rezervat. Ministerul prevederilor sociale în colaborare cu Ministerul Forţei de Muncă şi Pregătirii profesionale, pot să rezerve locuri de muncă handicapaţilor în administraţia publică cu condiţia că aceştia să fi obţinut un certificat de readaptare profesională. Invalizii de război au prioritate în obţinerea locurile de muncă şi în efectuarea prestaţiilor.

• GHANA

a) Organizarea serviciilor de readaptare-profesională

Serviciile de readaptare profesională sunt subordonate Ministerului prevederilor sociale şi dezvoltării colectivităţilor, prii Divizia de readaptare profesională.

b) Tipologia serviciilor de readaptare profesională

Prin centrele specializate în readaptarea profesională situate în aproape toate regiunile, sunt oferite handicapaţilor următoarele servicii:

- evaluarea capacităţii de muncă reziduală;
- pregătirea profesională şi evaluarea aptitudinilor;
- orientarea sau reorientarea profesională.

c) Modalităţi specifice de încadrare în muncă

- locul de muncă competitiv, este asigurat handicapaţilor prin secţiile speciale pentru handicapaţi care fac parte din Serviciul naţional pentru încadrarea în muncă, din cadrul Ministerului Muncii. Handicapaţii aflaţi în căutarea unui loc de muncă, trebuie să se adreseze mai întâi Centrului public de plasare unde se vor întreţine cu un specialist care va proceda la înregistrarea lor. Secţia specială pentru handicapaţi le va oferi imediat un plasament selectiv.

S-a introdus şi un sistem de contingent de 0,5% din numărul total de angajaţi.

- locul de muncă protejat. Persoanele handicapate care nu pot să ocupe un loc de muncă competitiv sunt plasate în ateliere protejate sau în mari magazine de tip cooperatist, unde li se asigură locuri de muncă protejate.

BIBLIOGRAFIE

1. *** Disability: Situation, strategies and policies, 1986, United Nations, New York
2. *** The "Client" Perspective. Towards Coherent Policies for Children and Young People Who are "Disabled" or "At risk", 1991, OCDE, Paris
3. *** Introduction a la securite sociale, 1986, Bureau International du Travail, Geneve
4. *** Normes internationales du travail concernant la readaptation professionnelle. Guide pour leur application, 1984, Bureau International du Travail, 1984
5. *** Analyse des mesures et tendances dans ies Etats membres pour l'insertion professionnelle des personnes handicapees, 1984, CEE, Luxemburg
6. Konig, A., L'emploi assiste: un peu plus d'egalité des Schalok, R.L., chances pour les personnes gravement handicapees, în Revue internaţionale du Travail, vol.130, nr.1/1991
7. *** Les Centres d'évaluation des capacités professionnelles et ce preparation du travail des invalides, Bureau international du travail, Geneve, 1984
8. *** "La readaptation professionnelle des personnes handicapees", Bureau international du travail, Geneve, 1987
9. *** "La legislation speciale concernant la réadaptation professionnelle des personnes handicapées", Bureau international du travail, Genéve, 1987
10. *** "Rehabilitation in relation to labour market policy", ILO, European Sympozium on Work for the Disabled, vocational rehabilitation and employment creation, Stockholm, 1980
11. *** "L'emploi des personnes handicapées: quel avenir se prepare", Revue International du travail, vol. 120, nr. 1, Geneve, janv-fev. 1981.

ANEXA

EXPERIENŢE INTERNAŢIONALE PRIVIND READAPTAREA PROFESIONALA A PERSOANELOR HANDICAPATE

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
I.	**C E E**			
1.	Germania	• Ministerul «uncii • Institutul federal al muncii şi securităţii sociale	• orientare profesionala • învăţare • pregătire profesională • pregătire profesională C reconversie	• locul de muncă competitiv - prin sistemul de contingent: întreprinderi cu mai mult de 16 angajaţi trebuie să angajeze 60 persoane handicapate • locul de munca protejat - asigurat prin 38 centre de readaptare profesională pentru tineri şi prin 21 centre de readaptare profesională pentru adulţi
2.	Belgia	• Ministerul Muncii • fondul Naţional de Reclasare Socială *a* Handicapaţilor (FNRSH)	• orientare profesională de învăţare • reconversie	• locul de muncă competitiv - pentru sectorul privat, legislaţia fixează proporţia de handicapaţi pentru fiecare tip de activitate - pentru sectorul public proporţia de handicapaţi e fixată de Consiliul de Miniştri • locul de muncă protejat de asigurat prin ateliere protejate create sau subvenţionate prin FNRSH
3.	Danemarca	• Centre locale de ajutor social	• evaluarea capacităţii de muncă • reconversie profesionala	• locul de muncă competitiv - asigurat printr-un sistem de încurajare a activităţilor comerciale proprii • locul de muncă rezervat - asigurat pentru anumite activităţi, prin dispoziţii ale Ministerului Muncii • locul de muncii protejat - asigurat prin ateliere protejate
4.	Spania	• Ministerul Muncii • Ministerul Educaţiei	• evaluarea capacităţii de muncă • pregătire profesională	• locul de muncă competitiv - asigurat printr-un sistem de contingent: întreprinderi cu cel puţin 50 angajaţi trebuie sa angajeze 2% persoane

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
				handicapate
5.	Franţa	• Comitetul interministerial pentru pregătirea şi readaptarea profesionala • Consiliul naţional de pregătire profesionala	• orientarea profesionala S reclasarea profesională • reconversia profesionala • pregătirea profesionala	• locul de muncă competitiv - asigurat printr-un sistem de contingent: întreprinderi cu cel puţin 10 angajaţi trebuie să angajeze 10% persoane handicapate • locul de muncă protejat asigurat în: - ateliere protejate - ateliere de asistenţă profesională - centre de repartizare a muncii la domiciliu
6.	Grecia	• Ministerul Prevederilor Sociale	• pregătirea profesională specială • pregătirea profesională a adulţilor • pregătirea profesională intensivă	• locul de muncă competitiv - este asigurat în sectorul public printr-un sistem de contingent diferenţiat pe tipuri de activităţi - în sectorul privat este încurajată activitatea handicapaţilor prin subvenţii acordate patronatului • locul de muncă protejat printr-un sistem de muncă la domiciliu
7.	Olanda	• Ministerul Afacerilor Sociale	• orientarea profesională • pregătirea profesională	• locul de muncă competitiv - este încurajat prin subvenţii care variază între 60% din salarii pe următoarele 3 luni • locul de muncă protejat prin ateliere speciale
6.	Horea Britanic	• Comisia de servicii pentru forţa de munci	• evaluarea capacităţii de muncă • orientarea profesională • pregătirea profesională • reclasarea profesională	• locul de muncă competitiv asigurat printr-un sistem (în contingent: întreprinderile care au mai mult de 20% angajaţi trebuie să angajeze şi persoane handicapate • locul de muncă protejat - este asigurat prin Societatea "Remplay"
II.	**Ţările Europei Centrale**			
1.	Austria	• Ministerul federal al Afacerilor Sociale	• orientarea profesională	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
			• pregătirea profesională • plasamentul selectiv în muncă	de contingent: întreprinderile cu cel puţin 25 angajaţi trebuie să angajeze cel puţin o persoană handicapată • locul de muncă protejat - este asigurat prin ateliere protejate
2.	Elveţia	• Biroul federal al asigurărilor sociale	• orientarea profesională • pregătirea profesională • reclasare profesională	• locul de muncă competitiv este încurajat prin subvenţii acordate în scopul amenajării locurilor de muncă şi prin împrumuturi pentru desfăşurarea unei activităţi pe cont propriu
III.	**Ţările din Europa de Est**			
1.	Belarus	• Ministerul învăţământului	• ergoterapia • pregătirea profesională • reconversia	• locul de muncă selectiv - este asigurat prin legislatie, prin liste selective de activităţi
2.	Bulgaria	• Ministerul sănătăţii publice	• pregătirea profesională • reconversie	• locul de muncă competitiv - este asigurat printr-un sistem de contingent: toate întreprinderile trebuie să angajeze 10% persoane handicapate
3.	Ungaria	• Ministerul Muncii • Ministerul sănătăţii Publice • Ministerul de finanţe	• amenajarea locurilor de muncă • pregătirea profesională	• locul de muncă competitiv - este asigurat printr-un sistem de contingent • locul de munca protejat – este asigurat prin ateliere speciale
4.	Polonia	• Ministerul sănătăţii şi prevederilor sociale	• orientarea profesională • pregătirea profesională • pregătirea profesională la locul, de muncă	• locul de muncă competitiv - este asigurat prin angajarea în măsura posibilului, a persoanelor handicapate, în locurile de muncă avute anterior dobândirii handicapului • locul de muncă protejat - este asigurat prin: cooperativele pentru handicapaţi şi prin munca la domiciliu
5.	Cehia şi Slovacia	• Ministerul Federal, al Muncii şi Afacerilor Sociale	• pregătirea profesională la locul de muncă	• locul de muncă competitiv - este asigurat prin Comitetele tehnice naţionale care

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
		• Ministerele Muncii • Comitetele tehnice naţionale		determină numărul precis de persoane handicapate care trebuie angajate în întreprinderile particulare • locul de muncă protejat - este asigurat în atelierele protejate
	Ucraina	• Serviciile de securitate socială	• readaptarea medicală • readaptarea socială	
IV.	**Ţările Scandinave**			
1.	Finlanda	• Ministerul Muncii	• orientarea profesională • pregătirea profesională	• locul de muncă competitiv - este încurajat prin subvenţii şi ajutoare financiare, acordate patronatului care angajează persoane handicapate
2.	Suedia	• Administraţia pieţei muncii	• evaluarea capacităţii de muncă • pregătirea profesiunii	• locul de muncă competitiv - este încurajat prin măsuri financiare stimulative în folosul patronatului care angajează persoane handicapate • locul de muncă rezervat - este asigurat pentru activitatea de arhivare şi servicii publice • locul de muncă protejat - este asigurat în ateliere speciale
3.	Norvegia	• Ministerul Colectivităţilor locale şi Muncii	• orientarea profesională • pregătirea profesională • pregătirea pentru activităţile rurale	• locul de muncă competitiv – este asigurat în măsura posibilului
V.	**Ţările Amencii de Nord**			
1.	SUA	• Ministerul Educaţiei şi SUA	• evaluarea capacităţii de muncă • orientare profesională • pregătire profesională	• program pilot de plasare în serviciul colectivităţii • program special în colaborare cu industria • program de credit privind taxa profesională
2.	Canada	• Ministerul SSnataţi i Naţionale ţi Bunăstării Sociale	8 evaluarea rapacităţi lor de munca • informare • pregătire profe-	• locul de muncă competitiv este asigurat prin: - programul de asistenţă pentru încadrarea în muncă

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
		• Ccxnisia de munca şi imigrare	sionala	• programe speciale • locul de muncă protejat este asigurat prin 300 centre de activitate şi ateliere protejate
3.	**Mexic**	♦ Sistemul securităţii sociale	• evaluarea capacităţii de muncă • orientarea profesionala • terapie fizică	• locul de muncă competitiv prin angajarea persoanelor recent devenite handicapate în locurile de muncă avute anterior • locul de muncă protejat este asigurat prin: - centre specialitate de pregătire - centre de asistenţă socială
VI.	**Ţările Americii Centrate şi de Sud**			
1.	Argentina	• Ministerul Culturii • Ministerul Educaţiei • Ministerul Promovării Sociale	• pregătire profesională	• locul de muncă competitiv - este asigurat printr-un sistem de contingent de *4%* din totalul locurilor de muncă • locul de muncă protejat este asigurat prin ateliere protejate
2.	Brazilia	• Institutul Naţional al Prevederilor Sociale	• evaluarea capacităţii de muncă • supravegherea persoanelor handicapate în procesul muncii	
3.	Chile	• Ministerul sănătăţii publice	• evaluarea capacităţilor de muncă • evaluarea nevoilor în domeniul muncii	• locul de muncă competitiv este promovat printr-un sistem de prime *de* 100% din contribuţia obligatorie faţă de instituţiile de asigurări
4.	Costa-Rica	• Institutul pentru readaptare profesională • Institutul Naţional pentru ucenicie	• pregătire profesională	• locul de muncă rezervat este asigurat printr-un Centru de plasament selectiv
5.	Republica Dominicană	• Secretariatul de Stat al Sănătăţii Publice şi Asigurărilor Sociale • Asociaţia dominicană pentru readaptare (organ-	• medicină fizică • readaptare profesională • servicii terapeutice de ucenicie	• locul de muncă rezervat este asigurat prin plasare selectivă

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
		ism privat)		
6.	Ecuador	0 Consiliul Naţional pentru Readaptare	• pregătire profesională	• locul de muncă protejat este asigurat prin două centre de readaptare
7.	Jamaica	• Ministerul sănătăţii şi Securităţii Sociale	• evaluarea capacităţii de muncă • pregătire profesională	• locul de muncă rezervat este asigurat în cadrul colectivităţilor de persoane valide
8.	Panama	• Casa pentru securitate socială • Ministerul sănătăţii	• ergoterapie • spitalizare parţială • orientare profesională	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem de contingent: întreprinderile care numără cel puţin 100 angajaţi trebuie să angajeze 1% persoane handicapate
VII.	**Ţările din Asia**			
1.	Bangladesh	• Sistemul de asistenţa socială	• servicii de plasament • evaluarea capacităţii de muncă • centre rurale de readaptare	
2.	Birmania	• Serviciul afacerilor sociale şi al cooperativelor din cadrul Ministerului afacerilor sociale	• pregătire profesională	• locul de muncă protejat este asigurat în cooperative pentru handicapaţi
3.	India	• Ministerul învăţământului	• pregătire profesională	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem de contingent de 3% din totalul locurilor de muncă, pentru handicapaţi fizic şi 10% din totalul locurilor de muncă pentru celelalte categorii de handicapaţi, în organismele publice şi companiile petroliere lotul de muncă protejat este asigurat prin cooperative de producţie
4.	Japonia	• Ministerul sănătăţii • Ministerul Muncii	• orientare profesională • pregătire profesională	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem de contingent care variază între 1,5% şi 1,9% din

Nr. crt.	Ţara	Organizarea sistemului ele readaptare profesională	Tipologia serviciilor de readaptare	Modalităţi specifice de încadrare în muncă
				numărul total al angajaţilor • locul de munca protejat este asigurat în ateliere speciale
5.	ʳurcin	• Ministerul Educaţiei	• redresare profesională • orientarea profesională	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem de contingent: întreprinderile cu cel mult 50 angajaţi trebuie să angajeze un handicapat şi un fost deţinut în întreprinderile cu cei mult 100 angajaţi trebuie să angajeze doi handicapaţi şi doi foşti deţinuţi
VIII.	**Ţările din Africa**			
1.	Congo	• Ministerul Sănătăţii şi Afacerilor Sociale	• pregătire profesională • plasare în muncă	• locul de muncă protejat este asigurat prin asociaţii profesionale
2.	Egipt	• Ministerul Prevederilor Sociale • Ministerul Mâinii de lucru şi Pregătirii Profesionale	• pregătirea profesională • plasarea în muncă	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem de contingent: întreprinderile *care* au angajat cel mult 50 persoane trebuie să angajeze 5% persoane handicapate • locul de muncă rezervat este asigurat în colectivităţile de valizi
3.	Ghana	• Ministerul Prevederilor Sociale şi Dezvoltării Colectivităţilor • Ministerul Muncii	• evaluarea capacităţii de muncă • evaluarea aptitudinilor • orientarea profesională • reorientarea profesională	• locul de muncă competitiv este asigurat printr-un sistem de contingent de 0,5% din totalul angajaţilor • locul de muncă protejat este asigurat prin ateliere protejate

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 29/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE PROGNOZĂ ECONOMICĂ

FAMILISMUL – COMPORTAMENT ECONOMIC -

dr. Victor STOICA

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

Cuprins

1. Reforma statului pentru o societate consolidată familial 211

2. Schimbări în componenţa familiei şi epuizarea economiilor 216

3. Cererea şi oferta 219

4. Familia şi proprietatea privată 222

5. Familia - creuzetul concurenţei 224

6. Statul şi familia 228

7. Comportamentul economic al familiilor 233
   7.1. Comportamentul economic la întemeierea familiilor 233
   7.2. Comportamentul economic în viaţa familiilor 234

8. DE LA INDIVIDUALISM LA FAMILISM 237

1. REFORMA STATULUI PENTRU O SOCIETATE CONSOLIDATĂ FAMILIAL

Ţările din estul Europei care şi-au prostituat pieţele interne în favoarea producătorilor occidentali pun din ce în ce mai mult, la grea încercare, probitatea morală, dacă nu chiar eficacitatea capitalismului perceput în forma mecanismului său esenţial - economia de piaţă. Ele au acum beneficiul de a compara socialismul pe care î-au trăit cu capitalismul în curs de instalare atât în ceea ce priveşte avantajele - care li se relevă tot mai puţine, cât şi al dezavantajelor - care le izbesc cu tot mai multă forţă.

Iar comparaţia o fac masele, nu elita.

Profilurile nenule pe care le obţine o pătură subţire numeric de întreprinzători indică cvasi-generalitatea crizelor multiple din economiile în tranziţie.

Confruntate cu urgenţa alegerii tipului ideal de economie de piaţă spre care sunt împinse de forţe politice interne şi externe, ţările din răsăritul Europei au în faţa lor modelele concrete din Occident.

Ceea ce nu s-a înţeles încă destul de bine este faptul că aceste modele sunt formele economiilor naţionale care descind direct din conţinutul concret al organizării statale - expresie nemijlocită a structurilor politice din Apus.

La prima vedere, forţa oricărui stat izbucneşte din bugetul lui care are două surse de venit. Prima este reprezentată de întreprinderile proprii, a doua de sistemul de impozitare. Raportul de venituri obţinute din cele două surse este măsura nemijlocită a gradului de intervenţie a statului în economie.

Sistemul complex de taxare (impozitare) se adresează deci agenţilor economici privaţi, inclusiv persoanelor particulare. Impozitele pe profiturile întreprinderilor private diminuează, într-o anumită măsură, resursele alocate de acestea pentru fondurile de salarizare. Astfel statul realizează la nivelul întregii societăţi o primă redistribuire a veniturilor. De cele mai multe ori salariile celor doi soţi constituie bugetul familiei care ia forma limitei cheltuielilor maxime pentru propria subzistenţă sau existenţă.

În interiorul familiei are loc cea de-a doua redistribuire a veniturilor., între membrii ei, de data aceasta fără impozitare.

Prin urmare, în societate există doi mari cheltuitori: statui şi familia. Ei intră într-un raport ascuns de interdependente rezultate din politicile economice făţişe.

Mărimea şi structura cheltuielilor statului şi familiilor stă la baza echilibrului social determinat de intersecţia dintre politică şi economie. Construcţia statului şi a familiei rezultă de cele mai multe ori din tradiţii şi nu se poate

spune că rolul uneia poate fi mult timp mai important decât al celeilalte. Prin urmare, echilibrul social şi stabilitatea politică depind de pactul tacit dintre stat şi familie.

În comportamentul lor, atât statul cât şi familia recurg deseori la inovaţii, în sensul dat de Peter F. Drucker, pentru că restricţia bugetară a celor doi este aproape întotdeauna foarte tare. Societatea civilă, înţeleasă ca ansamblu ai tuturor familiilor, încearcă "să se descurce" când statul este prea apăsător, de regulă când el este prea sărac. Dar statul are o răspundere mai mare pentru că el are o organizare puternic structurată, în timp ce societatea civilă se coagulează mai greu şi nu poate replica decât în forma grevelor, revoltelor şi a revoluţiilor. în virtutea propriei responsabilităţi, un stat cu adevărat naţional trebuie să aibă grijă de supuşii săi

Problema cardinală a acestei perioade de tranziţie nu este încă foarte limpede, dar este aproape clar că societatea civilă invocă statul să producă o inovaţie: marcată încă de trecutul recent şi lovită de puternicele şocuri care par că nu se mai termină putem pretinde că societatea civilă doreşte o sinteză între economia de piaţa şi deplina ocupare a forţei de muncă. Căci cel mai puternic şoc social în raport cu trecutul l-a produs şi îl va mai produce în continuare şomajul.

De altfel, şomajul a fost dintotdeauna o problemă şi pentru ţările dezvoltate, fapt dovedit de prezenţa strategiilor ocupării în mai toate platformele electorale ale partidelor politice din sistemele democraţiilor occidentale.

Faptul demonstrează cu prisosinţă un triplu eşec major - teoretic, metodologic şi practic - al modelului de organizare economică bazat pe sistemul de piaţă.

Deci, în prezent, nu se poate întrevedea dacă economiile naţionale în curs de reformare din răsăritul Europei se vor mai baza sau trebuie să se mai bazeze pe sistemul tradiţional de piaţă sau dacă vor fi altcumva ţinând cont de acest comandament moral şi, într-un fel, chiar economic ai deplinei ocupări. Nu ştim dacă nu ie vom numi altcumva în cazul că se va reuşi sinteza amintită.

De aceea, reducţionismul manifestat în diverse împrejurări şi de către unele persoane publice şi particulare In domeniul tipului de restructurare nu face decât să dăuneze procesului de tatonare a unei noi soluţii de organizare economică, fn această cu totul nouă eră de evoluţii economice tocmai angajaţii şi şomerii, consideraţi împreună, sunt actorul care joacă roiul pozitiv al piesei. Monologul rostit de ei în propriul beneficiu invocă inovarea şi aducerea pe scena societăţii a unui stat nou - statul familial: nici mai puternic, nici mai slab decât cel dinainte, ci unui cu alt conţinut.

Statul familial este rezultatul votului familiilor dat propriilor politici cu privire la prosperitatea economică şi numerică a familiei.

Nu cred că opinia medie despre deplina ocupare în Răsărit se poate schimba prea curând, în orice caz, în prezent, ea este o idee politică foarte puternică.

Deplina ocupare subînţelege includerea tuturor persoanelor apte de muncă, inclusiv sub forma întreprinzătorilor particulari, în câmpul muncii.

Proliferarea firmelor de familie este un răspuns în acest sens, ceea ce în agricultură se vede deja cu mai multă limpezime.

Teoretic, substituirea economiei individualiste de către economia familială presupune o abordare înnoită a conceptelor de "ciclu vital" şi "venit permanent" introduse de M. Friedman. Punând în centrul atenţiei familia şi nu individul putem observa că tinerii soţi primesc de la părinţii lor un anumit sprijin material şi chiar un anumit stoc de timp de întrajutorare, chiar din momentul căsătoriei - o anumită perioadă de timp - şi cu o consistenţă mai mare odată cu naşterea propriilor copii. Când părinţii tinerei familii ies la pensie ajutorul material pare să se diminueze, dar stocul de timp alocat tinde să sporească. Observăm cu uşurinţă că, în această primă parte a căsătoriei lor tinerii soţi beneficiază de un venit comun mai mare decât cel câştigat prin propria lor muncă şi pe care şi-l împart între ei - de cele mai multe ori - în mod egal. Aceasta este, iarăşi, o redistribuire. Odată cu naşterea primului copil, apoi a celui de-al doilea, al treilea ş.a.m.d. veniturile proprii şi "atrase" ale tinerilor părinţi se redistribuie între 3, 4, 5 etc. persoane. Din această cauză, în perioada creşterii copiilor venitul mediu pe membru ai tinerei familii se apropie de cel al bătrânilor părinţi, într-o măsură mai mare după ce aceştia au ieşit la pensie.

Cu vârsta şi capacitatea lor sporită în muncă cei doi soţi promovează în categorii superioare de venit, dar în multe cazuri se ajunge la situaţia când acestei familii îi cade în sarcină ajutorarea bătrânilor părinţi. Dacă nu prea des din punct de vedere material, cel puţin oferindu-le un stoc din timpul lor liber.

Sistemul trimiterii bătrânilor la azil, când copiii sunt încă în viaţă, este neomenos şi nu merită să fie luat în considerare.

În această nouă etapă are deci loc o redistribuire a veniturilor între cele trei generaţii, veniturile medii pe membru de familie din generaţia de mijloc rămânând cam aceleaşi ca în etapa anterioară.

Când proprii copii ai generaţiei de mijloc se căsătoresc, aceştia intră, la rândul lor, în tunelul descris al veniturilor. Şi, fără un salt substanţial dintr-o pătură socială într-alta, istoria se repetă la nesfârşit.

Pentru familiile care nu trăiesc din afaceri proprii - şi care sunt cele mai numeroase într-o societate - nu avem un ciclu de viaţă, adică un început şi un sfârşit, ci un segment vita! clar delimitat al arborelui genealogic din care fac parte, caracterizat printr-un venit constant în tot cursul vieţii: fiecare generaţie

trăieşte prin ajutorul dat de generaţia anterioară şi dă, la rândul ei, ajutor atât generaţiei anterioare cât şi celei posterioare.

Dacă lucrurile stau aşa atunci suntem în faţa unui model cultural uman cu conotaţii economice şi bazat pe conceptul restrâns de datorie faţă de neam: plata şi răsplata.

Astfel familia se situează între două momente precise care o demarcă de cea anterioară şi cea posterioară dintr-un continuu vitalist.

În incinta intimă a succesiunii generaţiilor din continuul social nici *im* s-ar cere intervenţia statului dacă nu ar fi crizele economice; căci trebuie asigurată, în primul rând, succesiunea firească a generaţiilor în condiţiile exterioare lor manifestate prin ciclurile economice care modelează condiţiile materiale ale vieţii evoluând între "boom-uri" şi "crize". Ele modifică, nu numai conjunctul al, condiţiile reale de existenţă.

Astfel, pe primul plan, se situează sarcina statului de a supraveghea şi consolida subzistenţa demografică - perpetuarea speciei. Statul trebuie să dea ceva familiei, motiv pentru care el trebuie să ia ceva. Este deci motivat moral primul mecanism al redistribuirii.

Nu are nici o relevantă faptul că statul ia de la întreprinzătorii particulari sau de la propriile întreprinderi. Importantă este familia, viaţa şi acesta este primul scop al intervenţiei lui. Puterea statului mai stă nu numai în bugetul lui ei şi în bugetul familiei. Iar, din punct de vedere macroeconomic bugetul familiei este sursa primordială a cererii interne.

"Venitul permanent" este nivelul individual mediu pe trei generaţii şi este reglat prin sistemul descris al redistribuirilor, completat de mecanismul testamentar (al moştenirilor).

Noul stat genealogic sau familial trebuie clădi! pe sentimental instinctual al datoriei faţă de neam - datoria faţă de strămoşi ca şi faţă de urmaşi - stimulându-se integrarea mai bună a individului în societate, căreia ei trebuie să-i ofere munca şi talentul său fu schimbul mijloacelor de existenţă pe care le merită. Prin urmare, noul stat este conservator.

Toate influenţele politicilor economice se răsfrâng, în ultimă instanţă, în bugetul familiei ceea ce înseamnă că. In mod cu totul aparte, trebuie să se opteze pentru şi să prospere clasa socială mijlocie, dar nu neapărat înţeleasă antreprenorial!

Pentru o bună şi folositoare convieţuire a celor trei generaţii contemporane trebuie să mai vedem dacă economia de piaţă poate regla redistribuirea ideală a veniturilor.

Măsura prosperităţii de care se bucură generaţia de mijloc este întotdeauna influenţată substanţial de rezultatele muncii generaţiilor anterioare, în special ale ultimei. Prin urmare, este moral ca din actuala prosperitate să

beneficieze şi generaţia dinainte, încă în viaţă. Or, această generaţie este ia crepuscul ui vieţii active iar participarea ei la economia de piaţă este mai mult pasivă: adică suportă o anumită marginalizare provenită tocmai din mecanismul de funcţionare al economiei de piaţă.

Şi generaţia ulterioară - a copiilor - este exclusă de la mecanismul de redistribuire aî economiei de piaţă neintervenţionistă.

Rămâne deci ca statul să urmărească şi să realizeze optimizarea distribuţiei veniturilor între cele trei generaţii, în esenţă, pe baza criteriului demografic fundamentat economic pe venitul mediu familial al generaţiilor contemporane. Noul venit ar urma să fie determinat pe baza raportului just dintre bugetul de stat şi bugetul familial trinitar, raport constituit prin manevrarea corespondentelor directe şi indirecte dintre cele două instrumente cu ajutorul diferitelor componente ale politicii economice.

2. SCHIMBĂRI ÎN COMPONENŢA FAMILIEI ŞI EPUIZAREA ECONOMIILOR

Potrivit recensământului de la 7 ianuarie 1992, în România sunt 22810,0 mii persoane organizate într-un număr de 6.041.787 familii Dintre acestea, 3337.640 sunt familii de salariaţi, 491.731 familii de ţărani, 1.920.453 familii de pensionari şi 291.963 alte categorii

Procesele actuale complexe de tranziţie spre economia de piaţă pot fi vizualizate prin transformările care se ivesc în nucleul familial Şomajul, impozitele, privatizarea, emigraţia, ca să numim câteva dintre fenomenele care se întrepătrund în celula de bază a societăţii, determină evoluţii ale substanţei ce coagulează cel mai puternic societatea civilă.

Evoluţia numerică a familiei medii după Revoluţie este în scădere.

De la 3,571 persoane în 1991 ea a scăzut ia 3,563 persoane în 1992 şi 3,544 persoane în perioada ianuarie - septembrie 1993. Sunt deci mai puţini oameni care convieţuiesc (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1 - Componenţa familie după ocupaţie

Anul	Total membri	din care, în procente:				
		Salariaţi	Ţărani	Pensionari	Elevi şi studenţi	Alţii
		Familia de salariaţi				
1991	3,571	47,86	3,44	1,76	29,91	17,03
1992	3,563	46,42	3,73	1,80	30,31	17,74
1992(*)	3,565	46,90	3,70	1,80	30,21	17,39
1993(*)	3,544	45,51	3,95	1,98	30,28	18,28
		Familia de ţărani				
1991	2,548	5,77	50,86	19,19	13,78	10,40
1992	2,507	5,03	51,81	19,59	12,37	11,21
1992(*)	2,511	5,22	51,61	19,55	12,54	11,07
1993(*)	2,499	4,52	52,42	19,73	11,80	11,52
		Familia de pensionari				
1991	1,659	4,22	79,63	16,15		
1992	1,646	4,74	79,95	15,31		
1992(*)	1,652	4,66	79,54	15,80		
1993(*)	1,615	4,64	82,29	13,07		

(*) Perioada ianuarie-septembrie.

Sursa: "Bugetul de familie în anul 1992", în "Informaţii statistice operative", Seria "Calitatea vieţii" Nr. 1 - martie 1993; "Bugetul de familie în perioada ianuarie-septembrie 1993", în "Informaţii statistice operative", Seria "Calitatea vieţii" Nr. 4-decembrie 1993, ambele editate de Comisia Naţională pentru Statistică.

Este un semnai că din familie se desprind unii membri care doresc să trăiască separat. Cine pleacă din familie? Pentru a răspunde la această întrebare să urmărim evoluţia componenţei familiei după ocupaţie. În familiile de salariaţi a scăzut continuu numărul, de salariaţi, de la 47,86% în 1991 la 45,51% în 1993. În schimb, a crescut numărul de ţărani, de la 3,44% la 3,95% în aceeaşi perioadă. Au crescut, de asemenea, şi toate celelalte categorii de membri de familie. În familiile de ţărani a scăzut, de asemenea, numărul de salariaţi de la 5,77% în 1991 la 4,52% în 1993. Cine vine în familia de ţărani? Observăm că a crescut numărul de ţărani de la 50,86% în 1991 la 52,42% în 1993 ca şi toate celelalte categorii de membri de familie, cu excepţia elevilor şi a studenţilor. Sunt mai puţini elevi şi studenţi în familiile de ţărani. În familiile de pensionari a crescut permanent ponderea pensionarilor şi există unele modificări ale ponderii ţăranilor: 4,22% în 1991, 4,74% în 1992 şi 4,64% în 1993; tendinţa nu este încă clară.

Tabelul nr. 2 - Veniturile, cheltuielile şi economiile populaţiei

- lei, lunar în preţurile anului 1992 -

Anul	Venituri	Cheltuieli	Economii
	Familia de salariaţi		
1991	19337,96	18573,98	763,98
1992	50704,13	48775,28	1928,85
Tr.I-III'92	42967,91	42480,68	487,23
Tr.I-III'93(*)	122114,79	121069,9	1044,86
			(376,66)
	Familia de ţărani		
1991	12015,20	9821,03	2194,17
1992	27262,50	27076,58	185,92
Tr.I-III'92	22345,61	23841,56	-1495,95
Tr.I-III'93(*)	62210,19	67948,45	-5738,26
			(-2068,59)
	Familia de pensionari		
1991	7131,38	6942,02	189,36
1992	19910,81	18937,83	972,98
Tr.I-III'92	16697,69	16571,25	126,44
Tr.I-III'93(*)	47738,71	47377,21	361,50
			(130,32)

(*) în preţuri 1993.

Sursa: "Bugetul de familie în anul 1992", în "Informaţii statistice operative", seria "Calitatea vieţii" Nr. 1 - martie 1993; "Bugetul de familie în perioada ianuarie-septembrie 1993", în "Informaţii statistice operative", Seria "Calitatea vieţii" Nr. 4-decembrie 1993 ambele editate de Comisia Naţională pentru Statistică.

Dacă analizăm soliditatea bugetului familial (tabelul nr. 2) prin prisma economiilor pe care le pot face cele trei categorii de familii menţionate constatăm, ca element calitativ nou, apariţia dezeconomiilor la familiile de ţărani. în paranteză au fost recalculate economiile ţinând cont de indicele inflaţiei. Anul cel mai bun al economisirii l-a reprezentat 1992. Dar economiile, aşa cum se poate constata din tabelul indicat se subţiază mereu. Compensarea dezeconomiilor se face, de bună seamă, din economiile anterioare. Drumul spre dezeconomisire a fost deschis. Cursul liber al leului va veni la început ca o năpastă peste bugetul familiilor, după aceea, nu ştim. Protecţia socială va compensa o parte din cheltuielile necesare, dar izvoarele acesteia sunt încă nişte necunoscute.

3. CEREREA ŞI OFERTA

Familiile reprezintă o categorie largă de agenţi economici Putem afirma că întreaga mişei re economică are, la originea ei, fenomenul familial. El constă din mişcarea naturală a populaţiei a cărei existenţă este legată de producţia materială de bunuri şi servicii. Din familii se ivesc indivizii, atât de îndrăgiţi de doctrinele individualiste, şi tot aici ei se întorc. Este o mişcare circulară care durează cât ciclul vieţii unei familii, reluat de urmaşii ei: naşterea, căsătoria, naşterea copiilor şi moartea. Deşi indivizii, în multe dintre acţiunile lor se rup de familie, ei nu încetează să-i aparţină şi, mai devreme sau mai târziu, legăturile lor cu ea se refac. Familia este omniprezentă.

Rolul familiei în economie este predominant. Ea se dovedeşte a fi cea mai însemnată categorie de agenţi economici prin puterea pe care o exercită asupra a ceea ce se întâmplă în economie: producţia, repartiţia şi consumul. Ca agent economic, familia se manifestă atât în domeniul cererii de bunuri de consum, în schimbul căreia oferă puterea ei de cumpărare, cât şi lo cel al ofertei de forţă de muncă, pentru care solicită o anumită dimensiune a ofertei de locuri de muncă. Tot ceea ce se produce şi se consumă în societate se datorează acestei categorii de agenţi economici deoarece piaţa bunurilor şi serviciilor determină segmentul final esenţial al cererii interne, iar piaţa munci'" oferă elementul indispensabil a! producţiei, forţa de muncă.

Dacă privim familia de la naşterea urmaşilor ei, a copiilor, vedem că ea este solicitanta unei serii întregi de bunuri de consum, că este purtătoarea unei cereri pentru aceştia care îşi schimbă permanent structura pe măsura creşterii copiilor. Treptat, între bunurile de consum alimentar şi nealimentar, însoţite de numeroase categorii de servicii, între care cele de sănătate sunt, la început, foarte importante, îşi fac apariţia şi predomină bunurile şi serviciile culturale, şcoala intrând în prim-planul preocupărilor. Educaţia în familie, scoală şi societate îi pregăteşte pe viitorii adulţi pentru viaţă, face din ei forţă de muncă.

Deveniţi adulţi, foştii copii oferă societăţii, în schimbul a ceea ce ei au primit un lung şir de ani, forţa lor de muncă, cu o anumită pregătire şi îndemânare. S-ar cuveni să statuăm un echilibru între ceea ce ei au primit şi ceea ce oferă. Punctul de echilibru nu se stabileşte de la început şi nici nu există întotdeauna. Ca forţă de muncă, adultul îşi continuă pregătirea şi oferă societăţii, poate, din ce în ce mai multe bunuri şi de mai bună calitate. Dar, în momentul intrării în viaţă, şi să-l considerăm pe acela al primei angajări, se poate că tânărul să vrea să mai rămână în familia iui, după cum se poate să vrea să o părăsească. În acest din urmă caz, cazul normal, tânărul manifestă o cerere aproape exponenţială de bunuri de consum ce-i sunt necesare

întemeierii căminului său: o casă, mobilă, un frigider, un televizor, covoare sunt câteva bunuri indispensabile de primă urgenţă şi care, de regulă, nu sunt cerute la cea mai înaltă calitate, deşi acest lucru poate depinde de mediul familial din care a provenit. Ei ia lunar un salariu cu care este imposibil să poată achiziţiona toate acestea dintr-o dată. Soluţia îl reprezintă acordarea unui credit, cu o anumită dobândă. Integrarea lui socio-profesională depinde de acest mecanism: creditul pe care societatea poate să îi ofere la începutul carierei lui.

Desprinderea de familia iui se petrece, în cele mai multe cazuri, în urma căsătoriei. Prin căsătorie greutăţile începutului se împart ia doi. Dar în urma căsătoriei, la mai mult sau mai puţin timp, se nasc copii. Cu noile greutăţi suplimentare tinerii au nevoie de venituri suplimentare. Sursa lor este rezultatul prestării muncii în profesiile pe care le exercită. Alocaţia pentru copii este un paleativ pe care nici nu merită să-l aducem în discuţie. Forţa lor de muncă este aceeaşi, veniturile lor vor fi deci neschimbate. Dar cererea de bunuri din partea acestei familii creşte iar.

Urmărirea schimbărilor în cererea familiilor se face cu ajutorul bugetului de familie. Sunt diferenţe sensibile între familii, după cum acestea au unul doi sau mai mulţi copii. Bugetele de familie reflectă aceste deosebiri. Dar politicile economice?

Aceasta este o problema mai grea pentru că politica economică nu recunoaşte şi nu uşurează din greutăţile familiei decât pe calea alocaţiilor de stat pentru copii. O alocaţie pentru un copil, două alocaţii pentru doi copii ş.a.m.d. Alocaţiile, cum spuneam, suni însă aproape simbolice. Or, o familie care oferă societăţii mai mulţi copii trebuie să fie sprijinită de aceasta cel puţin în aceeaşi măsură. Instrumentul de control rămâne acelaşi - bugetul de familie, dar trebuie să intervină unele schimbări în politica economică. Se poate recurge, de exemplu, la alocaţii progresive, deci alocaţii di*n* ce în ce mai mari pentru al doilea, al treilea ş.a.m.d. copil. De asemenea, se pot acorda din nou credite cu dobândă redusă deoarece o familie mai mare are nevoie de un cămin mai mare, cu *trei,* patru camere. O facilitate în plus poate să fie reprezentată de impozarea veniturilor medii ale familiei, adică de stabilirea impozitului pe venitul mediu al membrilor de familie. În acest fel se realizează şi cerinţa echităţii între cei care nu au sau au un singur copil şi cei care au mai mulţi copii.

Este demn de subliniat faptul că mai mulţi copii proveniţi din aceeaşi familie înseamnă mai multă ofertă de forţă de muncă în viitor pentru economia naţională, înseamnă o populaţie mai numeroasă şi un popor mai tânăr. Copiii sunt venituri pentru economia naţională, sunt forţa de muncă viitoare care va intra în producţie.

Piaţa muncii trebuie să se găsească într-un anumit echilibru cu piaţa bunurilor şi a serviciilor, pentru o bună evoluţie demografică. Sporul demo-

grafic, însemnând, în viitor, o ofertă sporită de forţă de muncă, trebuie să aibă pregătite locurile de muncă în cantitatea care poate absorbi integral acest spor. Familia împinge economia spre găsirea unor soluţii. Sporul demografic se poate transforma în element de inflaţie prin faptul *că u*nei creşteri numerice a familiei îi va corespunde întotdeauna o creştere a cererii de bunuri de consum şi o creştere a ofertei de forţă de muncă. Familia poate crea astfel dezechilibre pe piaţa bunurilor de consum, printr-o cerere sporită, şi pe piaţa forţei de muncă, printr-o ofertă sporită. Cercetarea evoluţiei actuale a familiei dobândeşte astfel o deosebită însemnătate pentru viitor. Dar planning-ul familial nu trebuie să se rezume la raţiuni hedoniste. În toate împrejurările un popor numeros este un popor mare dacă el este prosper. Pentru aceasta, în centrul oricărui program de dezvoltare trebuie soluţionată problema creării locurilor de muncă, singura cale de a. oferi familiilor veniturile necesare existenţei lor. Corelarea sporului demografic cu sporul locurilor de muncă, cu un anumit lag, reprezintă fundamentul politicilor de dezvoltare economică. Familia este baza societăţii, societatea este debitoarea familiei.

4. FAMILIA ŞI PROPRIETATEA PRIVATĂ

Familia este un nucleu deosebit de complex al societăţii civile. Pentru a pătrunde în această complexitate şi a evalua sau anticipa comportamentul familial pot fi folosite diferite criterii de clasificare. în acest mod se poate ajunge la tipurile de familii, ceea ce uşurează analiza.

Întrucât aici ne interesează deosebirile dintre familii din punct de vedere economic vom utiliza clasificarea după natura bunurilor consumate şi disponibile, cu atenţionarea asupra restricţiei bugetare potrivit căreia consumul nu poate depăşi veniturile.

Lăsând de o pane consumul curent al familiilor constând din alimente, îmbrăcăminte, încălţăminte etc. care nu se includ, proprietatea privată a familiilor se compune din următoarele categorii de bunuri materiale şi valori:

1. bunurile de consum durabile;
2. bunurile simbolice neperisabile;
3. hârtiile de valoare;
4. mijloacele de producţie;
5. zestrea spirituală a membrilor familiilor.

Suma acestor cinci categorii de elemente patrimoniale constituie proprietatea privată a unei familii. Mărimea şi structura acestei proprietăţi stă la baza diferenţierii clare a tipurilor de familii şi, pornind de aici, a locului şi rolului lor în societate. Însemnătatea acestei constatări provine din faptul că proprietatea de care dispune o familie stă la baza comportamentului economic şi a integrării ei în societate. Instinctul de proprietate împinge familia spre mărirea întregii ei proprietăţi, dar, de regulă, menţinând dominanţa acelui element care prevalează în structura ei, şi care conferă specificitatea tipologică a familiei

Pe această bază, distingem în mod clar familii de muncitori, familii de ţărani, de intelectuali, de funcţionari, de patroni etc.

În economie există, astfel, două categorii de proprietate privată, cea a familiilor de salariaţi şi cea a patronilor, care se deosebesc prin faptul că prima este supusă perisabilităţii iar cea de a doua este predispusă expansiunii şi riscului. Proprietatea de stat (publică) împreună cu proprietatea privată. în cele două feluri ale ei, constituie împreună avuţia naţională, între aceste categorii de proprietate există o ţesătură fină, dar profundă, de interdependenţe deoarece, în ultimă instanţă, proprietatea patronilor şi proprietatea de stat se dezvoltă în măsura în care câştigă în disputa privind întâietatea în ceea ce priveşte satisfacerea cererii de dezvoltare a proprietăţii private a familiilor de

salariaţi. Această cerere solvabilă îmbracă forma consumului de masă dintr-o economie care reprezintă dimensiunea pieţei interne, de unde rezultă şi importanţa care trebuie să i se acorde.

După ce se nasc, copiii cresc şi sunt educaţi, în mare măsură, în dependenţă de proprietatea privată, materială şi spirituală, a părinţilor. Din capul locului copiii au şanse diferite de reuşită în viaţă. Proprietatea privată în natura şi structura ei, face ca, de cele mai multe ori, din familiile de muncitori să apară tot muncitori, din cel de ţărani tot ţărani, din intelectuali tot intelectuali, din funcţionari tot funcţionari, din întreprinzători tot întreprinzători ş.a.m.d. Proprietatea privată, aşa cum a fost ea definită mai sus, îşi spune cuvântul.

Într-o abordare funcţională distingem funcţiile proprietăţii private, pe de o parte, pentru familie şi, pe de altă parte, pentru întreaga economie.

Pentru familie proprietatea privată îndeplineşte funcţiile de supravieţui-re (locuinţa. butelia, mobila, maşina de gătit ş.a.); de creare a timpului liber (frigiderul, maşina de cusut, aspiratorul, maşina de spălat ş.a.); de utilizare a timpului liber (radioul, bicicleta, televizorul, automobilul, video ui, cărţile din biblioteca proprie ş.a.); de economisire (bijuteriile, argintăria, tablourile şi sculpturile de valoare ş.a.); de investiţii realizate prin cumpărarea de asigurări, acţiuni, imobile etc. din economiile băneşti proprii; de producţie (din folosirea de clădiri, unelte, pământ, utilaje, animale ş.a.) pentru a obţine anumite venituri; şi funcţia culturală (cunoştinţele acumulate).

Pentru economie, privită în ansamblul său, crearea condiţiilor de formare, dezvoltare şi înnoire a proprietăţii private a tuturor familiilor, în structura menţionată mai sus, ce determină apariţia cererii interne de consum, îmbracă forma funcţiei de producţie a cărei satisfacere presupune punerea în mişcare a întregului aparat de producţie necesar satisfacerii ei. În acest scop atât patronatul cât şi sectorul public îşi oferă produsele şi serviciile lor. Mecanismul concurenţei poate determina scăderea costurilor de satisfacere a funcţiilor îndeplinite de diferitele categorii de elemente ale proprietăţii private a familiilor.

Gradul de dezvoltare a unei societăţi depinde de măsura în care sunt satisfăcute aceste funcţii pentru o cât mai mare parte din numărul de familii ale societăţii şi la un nivel ai preţurilor cât mai accesibil. Această accesibilitate este cheia unei economii naţionale sănătoase pentru că ea înseamnă fie preţuri de vânzare cât mai mici ale produselor şi serviciilor, fie venituri familiale cât mai mari în alte condiţii decât acestea se intră într-un cerc vicios: preţurile prea mari şi/sau veniturile prea mici duc ia stagnarea Ori chiar la declinul producţiei. Partea şi mai rea a lucrurilor o reprezintă însă faptul că familiile nu-şi pot optimiza procesul de dezvoltare a proprietăţii private, funcţiile elementelor sale fiind rău satisfăcute sau chiar deloc.

În aceste condiţii societatea civilă se transformă într-un oponent al patronatului şi ai statului fie deschis, fie tacit, instinctul de proprietate nu poate fi reprimat şi o economie de piaţă trebuie să-şi asume sarcina de a-i satisface. în discuţie se pune însă şi rolul statului, deci ai puterilor lui, ai căror reprezentanţi au fost aleşi tocmai de mulţimea aceasta mare şi importantă a familiilor.

5. FAMILIA - CREUZETUL CONCURENŢEI

Principiul concurenţei este mai generai decât se crede îndeobşte. El funcţionează şi se manifestă mai întâi în interiorul familiei, între membrii acesteia, şi, după aceea, între indivizii aparţinând unor familii diferite. Vom încerca să arătăm acest lucru în cele ce urmează, dovedind, încă o dată, dacă mai este necesar, caracterul spontan al apariţiei şi acţiunii acestui principiu, faptul că el acţionează şi în afara pieţelor economice, iar în cadrul pieţelor economice, sub influenţa dominatoare a comportamentului familiilor.

Într-o familie bine clădită ambii parteneri muncesc pentru prosperitatea comună. Gradul lor de pregătire şi îndemânare, dar şi şansele pe care le oferă viaţa fiecăruia, determină, de cele mai multe ori, o contribuţie diferită la bugetul comun al familiei. Desigur, acesta nu este aproape niciodată temeiul unei repartiţii inegale a veniturilor între cei doi soţi, proporţional cu participarea lor. Totuşi, putem afirma că manifestarea celor doi parteneri în afara familiei, şi anume în profesiunile pe care le exercită, este un prilej de manifestare a concurenţei chiar în cadrul familiei, principiul respectiv funcţionând deseori din plin.

Astfel, ambii soţi se străduiesc pentru o cât mai bună încadrare în serviciile în care sunt angajaţi, iar realizările profesionale sunt deseori prilej de mândrie în faţa partenerului de viaţă. întrecerea dintre cei doi soţi pentru a aduce venituri cât mai mari nu dobândeşte valenţe distructive pentru unitatea familiei, dar ea există. Deseori ea nu este exteriorizată şi reprezintă un imbold lăuntric pentru o mai bună realizare profesională a fiecăruia. Prin aceasta competiţia dintre soţi dobândeşte o manifestare socială benefică, deoarece pentru a-şi dovedi unui alteia cât sunt de buni, ei muncesc cu mai multă râvnă şi societatea nu are decât de câştigat. Pornită din interiorul familiei acţiunea principiului concurenţei îşi arată avantajele în economie şi societate.

Dar nu numai atât. Cei doi soţi doresc pentru urmaşii lor o viaţă şi mai bună decât a lor. Prin mecanismele rafinate ale convieţuirii, părinţii transmit copiilor lor dorinţa de a fi depăşiţi, deci le consolidează virusul competitiv cu care s-au născut Copiii trebuie să înveţe cei puţin la fel de bine ca părinţii lor şi trebuie să-şi aleagă profesiuni care să reprezinte mândria familiei. De multe ori, pentru că sunt mândri de familia lor, copiii aceleiaşi familii se întrec între ei, dar şi cu colegii lor de şcoală, în însuşirea de cunoştinţe şi în dobândirea de deprinderi folositoare. Vedem că de mici copiii sunt acomodaţi cu întrecerea, cu competiţia şi acest fapt este un exerciţiu foarte folositor pentru mai târziu.

Notăm deci că există concurenţă şi între copiii aceleiaşi familii. Deşi afecţiunea părinţilor pentru toţi copiii lor este, de cele mai multe ori egală, totuşi, de multe ori, copiilor ii se pare că sunt iubiţi inegal. Dar întrecerea pentru

dobândirea unei afecţiuni şi chiar consideraţii mai mari din partea părinţilor este deseori mobilul pentru o autodepăşire din partea fiecărui copii, ca şi pentru depăşirea fratelui sau sorei în ceea ce priveşte pregătirea şcolară, iar mai târziu realizarea profesională. Concurenţa dintre fraţi şi surori durează întreaga lor viaţă.

Putem observa prin cele arătate mai înainte cum modelează concurenţa din interiorul familiei caracterul şi acţiunile membrilor acestora. Oriunde există oameni există concurenţă, dar în familie ea trebuie să-i coaguleze pe membrii acesteia în realizarea unităţii, de exemplu, ca bază a întrajutorării permanente. Concurenţa din interiorul familiei nu trebuie să se ascută până la măsura "care pe care", ci să se manifeste în crearea, în sens pozitiv, a orgoliului de familie, a mândriei că faci parte din cutare familie la care, când trebuie, îţi aduci obolul tău. Concurenţa din interiorul familiei potenţează şi cumulează forţele productive în direcţia prosperităţii şi a prestigiului personal ce stă, în mod indirect, la baza propăşirii întregii economii naţionale.

Urbanizarea a micşorat ocaziile de contact dintre familii. S-ar putea crede că familiile trăiesc, fiecare, în carapacea lor. Cu toate acestea nu a încetat complet comunicarea dintre familii, deşi ea este mult mai rară. Totuşi, chiar în aceste condiţii, familiile se întrec şi ele unele cu altele, atât direct, cât şi prin urmaşii lor. Concurenţa dintre familii are la bază realizările cumulate ale membrilor lor, ca urmare a concurenţei din interiorul familiei. Această afirmaţie este demonstrată de faptul că primul criteriu după care se compară familiile între ele este cel material. O familie a întrecut-o pe alta printr-o casă mai mare şi mai frumoasă, printr-o maşină mai bună, o mobilă mai luxoasă ş.a.m.d. Or, toate aceste realizări se datorează muncii din interiorul familiei.

Concurenţa dintre familii este mult mai abstractă în condiţiile actuale. Rezultatele sunt măsurate comparativ cu produsele de pe piaţa la care fiecare familie are acces. O familie ştie că s-a realizat mai bine decât altele prin puterea ei de cumpărare, prin ceea ce îşi permite să consume. În al doilea rând, familiile se confruntă unele cu altele, deşi, de regulă, în tot mai mare măsură indirect, prin realizările copiilor lor. La început situaţia şcolară, apoi nivelul maxim de pregătire profesională la care au acces copiii, în sfârşit - din nou - situaţia lor materială. Părinţii sunt deseori mai mulţumiţi când copiii lor s-au realizat mai bine decât ei - pe toate planurile - şi se socotesc câştigători în competiţia (abstractă) cu celelalte familii.

Tot din familii se ivesc şi competitorii de pe pieţele economice. Unul sau ambii soţi, în fine, la rândul lor, copiii, pot întemeia firme particulare. De data aceasta ei intră separat în concurenţa de piaţă. Reuşita aici depinde de modul în care s-au format în familiile lor, atât părinţii cât şi copiii. Un dat nativ şi şansele oferite de viaţă îşi spun însă de multe ori cuvântul. În concurenţa de pe pieţele economice oamenii nu mai dispun de protecţia eventuală a familiei. Pot însă beneficia, la nevoie, de ajutorul acesteia. Când vine timpul, competitorii

individuali, prin mijloacele pe care şi le-au creat Intre timp, oferă protecţie şi ajutor familiilor din care fac parte. Din punct de vedere juridic, întreaga avere acumulată de firme aparţine patronilor acestora, indivizilor consideraţi separat, dar, după deces, revine familiilor din care au provenit, şi, mai ales, urmaşilor lor. Familia îşi revendică drepturile şi de această dată, cu excepţia cazurilor rare când patronul o recuzează în întregime.

Ceea ce patronul câştigă într-o viaţă prin învingerea concurenţilor săi revine deci urmaşilor. Sunt multe cazuri când oamenii muncesc din greu pentru a lăsa copiilor lor o avere cât mai considerabilă, pentru a-i pune la adăpost şi a căpăta recunoştinţa lor.

Familia se găseşte astfel permanent pe fundalul acţiunilor umane şi modul în care indivizii fac faţă concurenţei din afara familiilor dictează prosperitatea acestora. Climatul familial are însă rolul lui însemnat în lupta împotriva concurenţei. Realizarea îs familie este pentru patron un sprijin moral important *în* activitatea lui.

Din orice parte am privi problema concurenţei putem observa faptul că familia joacă un roi însemnat. A fi, pentru familie, este unul dintre cele mal nobile deziderate ale unui ora. La rândul ei, sprijinul familiei pentru toţi membrii pe care îi are este un important factor de stabilitate familială. Funcţionarea mecanismului de prosperitate familială depinde de conservarea unităţii dintre părinţi, dintre părinţi şi copii, dintre copii şi, apoi, cu trecerea timpului, dintre copii şi părinţi. Modul în care concurenţa sudează legăturile familiale poate întări sau slăbi societatea civilă.

Totuşi, apare întrebarea: care este locul şi, poate, rostul familiilor în concurenţa care se manifestă pe pieţele economice, acolo unde acţionează firmele create de indivizii aparţinând diferitelor familii? În răspunsul la această întrebare se clarifică existenţa relaţiilor dintre familii şi concurenţa din afara lor.

După cura se ştie există patru categorii de bază ale pieţelor economice: piaţa bunurilor şi a serviciilor, piaţa forţei de muncă, piaţa monetară şi piaţa capitalului. Aceste pieţe sunt interdependente. Deşi pot exista firme particulare create de doi sau mai mulţi membri ai aceleaşi familii, acesta nu este cazul general. De obicei firmele au un singur patron sau un singur acţionar principal. În acest ultim caz, la procesele de decizie care se desfăşoară în cadrul firmelor particulare familiile nu iau parte în mod direct Totuşi, în mod indirect, ele influenţează aceste procese prin simplul fapt că joacă un rol activ pe fiecare dintre cele patru pieţe economice, datorită interdependenţelor lor. Concurenţa dintre întreprinzători constă din câştigarea a cât mat multor consumatori, care sunt tocmai familiile. Orientarea cererii solvabile a familiilor către unul sau altul dintre produse sancţionează sau recompensează post factum deciziile luate de întreprinzători. înlocuirea individului cu familia din care face parte este o evidenţă deoarece consumul, în cea mai mare parte a lui, se realizează în cadrul acesteia din urmă. Or, consumul direcţionează nivelul producţiei într-o

anumită cantitate şi calitate, cererea de bunuri şi servicii pentru consumul populaţiei determinând în amonte cererea de energie, materii prime, produse intermediare şi bunuri de investiţii necesare producţiei dintre întreprinderi pentru a satisface cererea solvabilă a familiilor, rostul esenţial al oricărei economii. Prin urmare, concurenţa dintre toate întreprinderile se manifestă datorită şi în beneficiul familiilor atunci când oferta de produse este mare, dar la nivelul cererii solvabile a populaţiei.

6. STATUL ŞI FAMILIA

Într-o economie de piaţă este greu să stabileşti cât de cât exact dacă statul este cel care ocroteşte familia sau concurenţa dintre întreprinzători. Răspunsul necesită rigoarea unei definiţii a "ocrotirii familiei". În mod cu totul general, prin ocrotirea familiei se înţeleg acţiunile menite să determine prosperitatea economică a familiei, sporul numărului de familii şi creşterea numerică a familiei. Astfel de acţiuni reuşite stau la baza unei societăţi civile sănătoase. Între cele trei aspecte ale ocrotirii, în societăţile mai dezvoltate, există o anumită interdependenţă, nivelul de trai fiind cel care, în mare măsură, determină sporul numărului de membri dintr-o familie, cel puţin la nivelul reproducţiei simple şi, fără îndoială, numărul însuşi al familiilor.

Din acest ultim punct de vedere putem constata că după anul 1989 s-a înregistrat un reviriment al numărului de căsătorii în anul 1990 (tabelul nr. 3), urmat de un declin clar al numărului de familii în anii următori.

Tabelul nr. 3

Evoluţia populaţiei, a căsătoriilor şi divorţurilor

Anul	Populația (persoane)	Căsătorii			Divorțuri		
		Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
1989	23151564	7,7	8,9	6,4	1,56	2,40	0,70
1990	23206720	8,3	9,1	7,5	1,42	2,10	0,67
1991	22760449	8,1	8,3	7,5	1,60	2,27	0,82
1992	22810035	7,7	...	...	1,29	...	...

Sursa: "Anuarele statistice ale României, 1990-1993" editate de Comisia Naţională pentru Statistică.

Datele evidenţiază faptul că revirimentul din anul 1990 a fost mai puternic în mediul rural unde s-a menţinut şi în anul 1991, când numărul de familii la 1000 de locuitori a crescut cu 1,1 faţă de o creştere cu numai 0,2 în mediul urban. Concomitent, numărul divorţurilor a scăzut: în aceiaşi an 1990 de la 1,56 la 1000 de locuitori ia 1,42 pentru ca ulterior să aibă o manifestare oscilatorie.

Prin urmare, trebuie să comparăm influenţa pe care statul, respectiv concurenţa de pe pieţele economice, o au asupra nivelului de trai al familiei. Pe de altă parte, se poate formula problema în ce măsură cei doi protagonişti ai

pieţelor economice determină sau trebuie să determine împreună o influenţa cumulativă asupra prosperităţii materiale a familiei.

Distincţia dintre stat şi societatea civilă, aceasta din urmă considerată în forma organizării ei în familii, *deşi este* clară nu este şi absolut! Statul emană din societatea civilă privită, de aceasta dată, doar în partea ei care reprezintă electoratul. Prin alegeri generale şi prezidenţiale electoratul stabileşte conducătorii care îl va reprezenta sub forma puterilor de stat: legislativă, executivă şi judecătorească. Cei mai adesea, electorii aceleiaşi familii manifestă opţiuni identice. Cu ocazia alegerilor, familiile îşi pun speranţa lor de mai bine în cei pe care i-au ales. Aleşii, la rândul lor, trebuie să-şi adjudece obligaţiile care, în campania electorală, au reprezentat promisiunile lor. Nerespectarea lor integrală sau, cel puţin, în partea lor esenţială determină, mai încet sau mai repede, decăderea aleşilor din funcţiile pe care le deţin, mai adesea prin intermediul alegerilor, alteori în urma unor grave tulburări sociale. Astfel, familiile joacă un roi regulator în mecanismul social Acest lucru este cunoscut atât de guvernanţi cât şi de guvernaţi.

Ce trebuie să facă statul pentru a mulţumi electoratul şi care sunt deci doleanţele majore ale familiilor?

Din punct de vedere legislativ, "legi puţine, instituţii bune"; din punctul de vedere al executivului, preţuri mici şi locuri de muncă îndestulătoare; din punct de vedere judecătoresc, sentinţe drepte.

Recunoscând, atât teoretic cât şi practic, că există o anumită interdependenţă şi, deseori consens, între mecanismele puterii de stat, să rămânem, totuşi, în sfera care priveşte, într-o măsură mult mai directă, activitatea economică, deci rolul şi importanţa executivului în viaţa de zi cu zi a familiilor, reţinând deci statui prin funcţia lui economică.

Din acest punct de vedere trebuie precizate modalităţile prin care statul poate să influenţeze rezolvarea problemelor economice ale familiilor. Întrucât ele sunt, în generai, cunoscute le vom trata aici principial.

Controversele cele mai aprinse se referă la gradul de intervenţie a statului în economie. Opţiunile în acest sens privesc, îndeobşte, mărimea sectorului public, comparativ cu cei particular. Nici teoria, nici practica n-au elucidat încă raportul ideal dintre cele două sectoare, dar este unanim acceptată prezenţa statului în anumite domenii, deci un stat minimal, cum recomandă doctrina liberală.

Dar liberalii raţionează cu entitatea simplă a individului. Este, însă, acceptabilă această opţiune metodologică şi atunci când societatea este privită practic ca un sumum de familii**,** abătându-se de la modelul teoretic?

Ştim că ideea de liberă întreprindere şi de asumare a riscului nu are un caracter de generalitate în comportamentul economic al tuturor familiilor. în teorie, ca şi în practică, liberalismul recompensează pe cei mai puternic, pe cel

care îşi asumă riscul şi reuşeşte cel mai bine. Or, este de dorit ca fiecare familie în parte să fie mulţumită de viaţa pe care o trăieşte, chiar dacă şansa antreprenorială nu-i surâde.

Din acest punct de vedere, statului îi revine sarcina repartiţiei cât de cât echitabile a veniturilor totale ale societăţii pentru orice familie, dar mai înainte pentru orice cetăţean apt să întemeieze o familie, în acest sens, soluţia o reprezintă un stat democratic şi puternic în economie care, fără a lua prea mult de la cei care au, să dea celor care nu au. Justa repartiţie orientată în această direcţie se realizează, în parte, cu ajutorul unui sector public dezvoltat, deşi aflat şi ei sub regula de fier a economiei de piaţă, pe care are menirea de a o întări - concurenţa.

Structura societății

Posibilitatea ca prin sectorul public să se realizeze o distribuire mai echitabilă a prosperităţii între familii - în general, între membrii societăţii - decurge, pe de o parte, dintr-o ofertă proprie de locuri de muncă, dar şi din participarea efectivă la lupta concurenţială cu sectorul particular, oferind familiilor, pe piaţa bunurilor şi serviciilor de consum, mărfuri mai ieftine. Statul poate sancţiona monopolurile şi înţelegerile oligopoliste în favoarea tuturor consumatorilor.

Acest lucra este necesar şi decurge din faptul cunoscut că pe pieţele economice concurenţa este imperfectă. În plus, politica demografică şi politica familială sunt prin definiţie atributul politicilor statului. Oferta unui nivel de trai cel puţin decent este singura capabilă să determine întemeierea de familii - care presupune greutăţi de viaţă suplimentare. Cum menajul cade, de regulă,

în sarcina soţiei, este lesne de înţeles de ce, în prezent, când costul vieţii este în continuă creştere, femeile manifestă o tot mai mică atracţie pentru întemeierea de familii, indiferent de starea lor civilă (Tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4 - Numărul de căsătorii după starea civilă a soţiei

- la 1000 de locuitori -

Anul	Populaţia (persoane)	Căsătorii după starea civilă a soţiei			
		Total	Necăsă-torită	Văduvă	Divor-ţată
1989	23151564	7,7	6,73	0,20	0,75
1990	23206720	8,3	7,41	0,19	0,69
1991	22760449	8,1	7,22	0,18	0,66
1992	22810035	7,7	6,84	0,17	0,64

Sursa: "Anuarele statistice ale României, 1990-1993" editate de Comisia Naţională pentru Statistică, date prelucrate.

O dovadă în plus o reprezintă şi faptul că, deşi cele mai multe familii se întemeiază la grupa de vârstă a soţiei cuprinsă între 20 şi 29 de ani, tot la această grupă se înregistrează şi cele mai multe divorţuri (tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5 - Evoluţia căsătoriilor şi a divorţurilor după grupa de vârstă a soţiei

- la 1000 locuitori

Grupa de vârstă	1989	1990	1991	1992
Căsătorii				
Total	7,7	8,1	8,1	7,7
sub 20 ani	2,3	2,5	2,4	2,4
20-29 ani	43	4,8	4,7	4,4
30 - 39 ani	0,7	0,6	0,5	0,5
40 - 49 ani	0,2	0,2	0,2	0,2
50- 59 ani	0,1	0,1	0,1	0,1
60 ani şi peste	0,1	0,1	0,1	0,1
Divorţuri				
Total	1,47	1,42	1,63	1,28
sub 20 ani	0,04	0,03	0,04	0,03
20-29 ani	0,70	0,57	0,66	0,53
30 - 39 ani	0,40	031	0,55	0,42
40 - 49 ani	0,23	0,20	0,24	0,19
50-59 ani	0,08	0,08	0,10	0,08
60 ani şi peste	0,02	0,03	0,03	0,03

Sursa: "Anuarele statistice ale României, 1990-1993" editate de Comisia Naţională pentru Statistică, date prelucrate.

De aceea, statul, în afară de concurenta la care participă şi o influenţează în mod direct, poate şi trebuie să protejeze nivelul de trai al cetăţenilor prin intermediul politicilor economice: politica veniturilor, impozitarea, politica bugetară şi de credit ş.a. !n acţiunile lui îndreptate în această direcţie, el trebuie să favorizeze mai ales segmentul social hotărâtor pentru întemeierea de familii, ca şi pentru consolidarea lor, adică cel cuprins între 20 şi 29 de ani.

Concluzia este limpede: sectorul public este opoziţia, în unele domenii completarea., sectorului particular. Prin convieţuirea lor, societatea civilă nu are decât de câştigat. Stă în puterea statului tocmai prosperitatea familiilor, după cum din exerciţiul concurenţei rezultă prosperitatea firmelor particulare şi, cu atât mai mult, contribuţia întregii societăţi la propăşirea neamului. Este tocmai cumulul benefic pe care-l aşteptăm.

7. COMPORTAMENTUL ECONOMIC AL FAMILIILOR

7.1. Comportamentul economic la întemeierea familiilor

Comportamentul economic al familiilor îmbracă forma mai complexă a comportamentului demoeconomic. Prin aceasta se înţelege faptul că trăsăturile caracteristice ale comportamentului economic ai familiilor au, în ultimă instanţă un determinism demografic, deci consecinţele finale ale vieţii de familie se înregistrează în evoluţia populaţiei.

Chiar de la întemeierea ei, familia reprezintă un fenomen demografic, întemeiere care, în mod cu totul general, putem spune că depinde de starea economică de care beneficiază sau care penalizează populaţia, într-o economie prosperă oamenii sunt mai predispuşi către întemeierea de familii decât într-o economie aflată într-un declin prelungit.

Elementele cele mai generale ale comportamentului economic al indivizilor - raţionalitatea, anticipările, economisirea - dobândesc, în cazul şi în cadrul familiei conotaţii specifice.

Astfel, deşi familia apare ca urmare a atracţiei naturale pentru indivizii de sexe opuse de a convieţui, totuşi decizia care stă la baza actului căsătoriei presupune o anumită doză de raţionalitate. Viitorii parteneri de viaţă trebuie să se asigure că vor avea din ce să trăiască, că deci vor dispune de nişte venituri satisfăcătoare, ceea ce presupune, de regulă, că cel puţin unul dintre ei dispune de un loc de muncă sigur. În caz contrar, temeinicia căsătoriei este îndoielnică. Cele mai multe căsătorii, cum putem lesne observa, se întemeiază între parteneri care au, fiecare, câte un loc de muncă deci dispun de un venit propriu care este şi o condiţie frecventă pentru un echilibru de convieţuire, între soţi, în interiorul familiei. Prin urmare, o ofertă de locuri de muncă îndestulătoare numeric, dar şi corespunzând aspiraţiilor cetăţenilor, este o premisă care satisface condiţia raţionalităţii întemeierii familiilor. Substanţa raţionalităţii este însă economică.

Dorinţa firească a familiilor nou întemeiate este aceea de a avea urmaşi. Deseori tocmai această dorinţă este motivul încheierii de căsătorii. Dar a avea urmaşi, ceea ce trebuie să fie, mai întotdeauna, un prilej de bucurie, înseamnă pentru majoritatea familiilor şi greutăţi suplimentare. În multe ţări depăşirea, cu mai multă uşurinţă, a creşterii copiilor prin acordarea unor servicii specializate şi a unor facilităţi suplimentare reprezintă o politică de stat. Anticipările privind viaţa de familie în această nouă circumstanţă, a sporirii ei numerice, sunt însă un alt prilej de reflecţie dinaintea căsătoriei. Atunci când, pun politica sa demografică statul intervine în favoarea familiei, persoanele predispuse la

convieţuire se hotărăsc pentru aceasta cu mai multă uşurinţa, în orice caz, să remarcăm că atât înlesnirile economice suplimentate cât, mai ales, acordarea unor servicii specifice, încurajează nupţialitatea şi că creşterea de "copii frumoşi şi sănătoşi" nu este numai un deziderat al familiei, ci şi ai întregii societăţi. Statul este dator să creeze cadrul general al unor anticipări favorabile menite să determine familia la o reproducere numerică cel puţin simplă.

Viaţa de familie nu trebuie să se reducă la creşterea copiilor. Soţii îşi cer dreptul lor la fericire, mai simplu spus, la dreptul de a trăi bucuriile vieţii. în caz contrar se instalează frustrarea, atât în forma ei absolută, cât şi comparativ cu familiile care nu au copii sau cu persoanele necăsătorite. Pari [tipărea la viaţa culturală, călătoriile, satisfacerea unor pasiuni personale sunt dorinţe dintre cele mai comune care înfrumuseţează viaţa. De cele mai multe ori, ele impun o stare materială bună sau foarte buna, care depinde de veniturile de care dispune familia. în primul rând, pentru a-şi cumpăra o casă mai mare necesară unei familii mai numeroase, pentru a-şi achiziţiona un automobil, o mobilă mai bună ş.a. sunt necesare economii. Economisirea devine mijlocul cel mai frecvent pun care familia trăieşte în bunăstare. Evoluţia activului şi pasivului bugetului de familie este cea care poate să răspundă acestor cerinţe ale familiilor. Numai prosperitatea generală a societăţii permite o bunăstare generală *a* familiilor. Intenţia şi actul înfăptuirii căsătoriei depinde şi de anticipările cu privire la posibilitatea de a efectua economii pentru ca membrii familiilor să şi satisfacă cu adevărat plăcerile vieţii.

7.2. Comportamentul economic în viaţa familiilor

În viaţa de zi cu zi familiile se confruntă cu consecinţele curente ale stării economiei naţionale. Deşi întemeierea familiei se realizează în condiţii economice cunoscute mai mult sau mai puţin bine de cei doi parteneri, totuşi precise, aceste condiţii se modifică permanent pe parcursul întregii convieţuiri a cuplurilor. De aceea, deşi întemeiate cu anumite intenţii, de nenumărate ori favorabile sub cele mai diverse aspecte, totuşi, datorită unor schimbări, de regulă nefavorabile, aceste intenţii se ajustează deseori. Nu are importantă faptul că dificultăţile din viaţa de familie sunt comune mai tuturor cuplurilor, indiferent de evoluţia vremelnică sau de durată a economiei naţionale şi ca ele nu au fost sau nu au putut fi accesibile cunoaşterii celor doi parteneri mai înainte că ei să-şi întemeieze familia. În treacăt fie spus, o educaţie în acest sens este mai întotdeauna binevenită. Important este *că, după ce s*-a încheiat căsătoria, raţionalitatea, anticipările şi economisirea acţionează frecvent în alt mod decât atunci când cei doi parteneri abia intenţionau să se căsătorească.

Să le analizăm pe rând.

Din momentul căsătoriei lor bugetul de familie, constituit din veniturile celor doi soţi, este cel care alimentează cheltuielile menajului. La început,

poate, mai risipitori, treptat însă din ce în ce cu mai multă băgare de seamă, familia se convinge de existenţa restricţiei bugetare: ei nu pot cheltui mai mult decât câştigă. Conştientizarea acestui fapt îi determina să fie din ce în ce mai atenţi cu cumpărăturile lor, un plus din ce în ce mai mare de raţionalitate guvernând menajul. Restricţia bugetară acţionează asupra preferinţelor familiei în domeniul consumului, dictând ce şi când anume un produs sau altul trebuie achiziţionat. Viaţa liniştită de familie presupune o anumită cumpătare şi, cel puţin din acest punct de vedere, putem spune că familiile sunt, în ceea ce priveşte raţionalitatea, superioare oamenilor trăind ca indivizi separaţi.

Prin natura firească a lucrurilor, familia dorind să aibă urmaşi, anticipările asupra nivelului lor de viaţă viitor acţionează şi ele asupra comportamentului economic. Inflaţia şi şomajul, principalele racile economice care au cei mai puternic impact asupra vieţii de familie, îi determină pe cei doi soţi să privească cu mai multă grijă în jur. în prezenţa unor astfel de fenomene mai acute, familia se poate autoproteja în mai multe feluri, dar modul cel mai frecvent îl reprezintă decizia de a nu avea sau de a avea mai puţini urmaşi. Căci a avea un venit mare şi sigur nu este la îndemâna oricui în toate economiile de piaţă. Şi de această dată constatăm că anticipările sunt foarte importante pentru familie, cel puţin ia egalitate cu acelea făcute de indivizii care acţionează ca întreprinzători pe pieţele economice. Dar aceştia din urmă o fac în scopul dobândirii de profituri, în timp ce menajele sunt constrânse de planning-ul familial.

Singure, economiile sunt cele care pot pune la adăpost familia de vicisitudinile vieţii. Economisirea, supusă impactului incertitudinii, este un fenomen general într-o economie de piaţă. Nu putem discerne între importanţa economisirii în vederea investiţiilor firmelor private şi economisirea în vederea traiului familial. Există o strânsă interdependenţă între cele două categorii de economii deoarece prima o poate determina pe cea de-a doua. Reţinem aici doar faptul că economiile familiilor nu sunt doar *în* avantajul acestora ci şi al întregii economii naţionale care poate să le folosească în scopuri investiţionale. Familiile pot fi deci un mare creditor al economiei şi aceasta este una dintre raţiunile pentru care o monedă stabilă este foarte importantă. CĂci înclinaţia familiilor către economisire scade mult în perioadele de inflaţie şi, în plus, în astfel de condiţii se instalează în marea masă a populaţiei un sentiment mult apropiat de deznădejde deoarece familiile se văd îndepărtate de mijlocul prin care îşi pot procura satisfacţiile cele mai obişnuite ale vieţii lor, constând, în cele mai numeroase prilejuri, din achiziţionarea de bunuri materiale şi procurarea de servicii.

Tinereţea şi vigoarea naţiunii depind de viaţa de familie. Statul nu-şi poate deroga obligaţiile ce-i revin în această privinţă. Propăşirea unui popor depinde de soliditatea familiilor. Evoluţia prosperităţii familiilor, a creşterii ei numerice şi a numărului lor propriu-zis indică succesul sau insuccesul formei

statale existente la un moment dat. Viaţa familiilor reacţionează lent, dar în mod clar, deşi într-un orizont de timp mai Îndelungat, la modul în care statul se achită de obligaţiile lui. Familiile exercită deci un reglaj fin la starea social-economică existentă la un moment dat. De fapt, familia, în complexitatea ei şi în complexitatea Integrării ei în societate stă faţa în faţă cu statul.

Statul şi familia sunt cei doi poli magnetici ai societăţii care generează câmpul de manifestare în care se confruntă toate celelalte forme de organizare socială. A nu ţine seama de familie înseamnă a nu ţine seama de neamul din care faci parte.

Statul, ca agent economic, poate să impună familiilor un anumit comportament economic, dar familiile, ca agenţi economici, prin manifestările lor, întăresc sau slăbesc puterea de stat.

8. DE LA INDIVIDUALISM LA FAMILISM

Înlocuirea metodologică a individului cu familia îşi are explicaţia, după cum am încercat să demonstrăm, în realitatea nemijlocită. Autorii teoriilor şi doctrinelor bazate pe individ fac dovada unui reducţionism primitiv, la care recurg din raţiuni simplificatoare necesare raţionamentelor lor. Căci este mult mai simplu să faci raţionamente bazate pe tot felul de omogenităţi, decât să operezi cu unităţi mai complexe, cum este cea a familiei.

Coeziunea corpului social este dată de structura şi unitatea familiei.

Procesul de tranziţie este caracterizat, între altele, de schimbări în evoluţia numerică a familiilor şi, mai ales, în nivelul lor de trai.

Întregul arsenal de politici economice practicate într-o anumită perioadă de timp îşi găsesc reflectarea în evoluţia numerică, în structura pe ocupaţii şi în prosperitatea familiilor.

Sunt necesare reevaluări ale rolului şi locului familiei atât în tranziţia la economia de piaţă, cât şi, în general, în economie şi societate. Saltul de la abordarea economiei de piaţă prin prisma individului, după concepţia liberală, la tratarea familiei ca element de bază al economiei, ocazionează o seamă de reflecţii metodologice. Raţionalitatea cu care neoclasicii dotează individul este mult sporită în cazul în care elementul de referinţă îl reprezintă familia. Responsabilitatea sporită care este prezentă în conducerea şi soluţionarea problemelor menajelor este un argument în acest sens. Însăşi oferta de forţă de muncă îşi are sorgintea în nucleul familial. Cererea de bunuri, indiferent de natura lor, este şi ea marcată de existenţa oamenilor în organizaţii familiale. Cele trei generaţii contemporane, bătrânii, adulţii şi copiii se succed într-o anumită liniaritate vitalistă de care nu se poate face abstracţie. Veniturile şi cheltuielile se distribuie pe întregul ciclu de existenţă al celor trei categorii de familii înrudite. De multe ori, ele convieţuiesc în aceeaşi locuinţă. Sunt motive în plus de a aduce familia în centrul atenţiei politicilor economice şi nu numai a celor conjuncturale.

Mutarea centrului de greutate de la individ la familie corespunde mai bine funcţiei de reproducere pe care o are aceasta din urmă. Funcţie esenţială pentru societate deoarece strâns legată de ea este educaţia şi vocaţia cu care individul intră în societate. Impulsul spre cunoaştere şi acţiune îşi au originea în felul de trai al familiei, iar eşecul vremelnic al acţiunilor indivizilor se amortizează tot aici.

În fine, prin moştenire individul capătă de la familia lui tot ceea ce aceasta a agonisit Dezmoştenirea este actul prin care proprietarul "recuzează"

modul de viaţă al urmaşului său. Vedem în acest act un feed-back sănătos ai familiei asupra descendenţilor ei.

Un obiectiv nou pare să se arate cercetării ştiinţifice: elaborarea unei teorii în centrul căreia în locul individului să se situeze familia.

18 februarie 1994

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 30-31/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE NAŢIONALĂ

COSTUL SOCIAL AL LOCUIRII (HABITATULUI) ÎN PERIOADA DE TRANZIŢIE ÎN ROMÂNIA

Vergiliu IORDACHE

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

Cuprins

1. Criza de locuinţe în contextul politicii locative actuale 245

2. Formarea relaţiilor de piaţă şi politica socială în domeniul locuirii (habitatului) 251

3. Costul social al reformei în domeniul locuirii 260
   3.1. Concept şi posibilităţi de evaluare 260
   3.2. "Costul social" al asigurării cu locuinţe a populaţiei în perioada de tranziţie 261
   3.3. Aspecte ale politicii chiriilor în condiţiile trecerii la economia de piaţă 274
   3.4. Costul social al ameliorării condiţiilor 278

4. Costul social al reabilitării 284

1. Criza de locuinţe în contextul politicii locative actuale

Locuinţa, datorită multiplelor ei funcţii[1], are un rol esenţial în satisfacerea nevoilor fundamentale (organice) şi spirituale ale individului şi familiei sale. Numai o locuinţă corespunzătoare, sub raportul normelor de igienă şi al caracteristicilor tehnice (apă caldă şi rece, lumină, căldură etc.), poate să asigure confortul necesar menţinerii şi creşterii capacităţii de muncă a omului şi să contribuie la realizarea funcţiilor familiei în societatea noastră: biologică, de consum, economică şi de socializare a tineretului.

Există un spectru foarte larg al efectelor modului de locuire, ele vizând condiţiile existenţei individului şi a familiei sale ca de altfel viaţa socială şi economia naţională.[2]

---

[1] *Funcţia de locuire ia nivelul familiei (grupului) are în structura sa următoarele subfuncţii:* anabolice *(satisfacerea cerinţelor individuale ale fiecărui membru al familiei; relaţii conjugale, de familie; îngrijirea bolnavilor şi bătrânilor; creşterea şi educarea copiilor, reuniunea, coeziunea de grup, relaţii afective);* simbolice *(integrarea funcţiilor simbolice individuale; de integrare socio-familială; realizarea spaţiului unic personalizat şi irepetabil al grupului; caracterizarea ideii de "cămin" ca adăpost ideal al familiei) şi catabolice individuale (productive-creative; activităţi gospodăreşti comune; educarea copiilor în familie, adaptarea şi reorganizarea locuinţei). (Peter Derer, Locuirea urbană, Editura Tehnică, Bucureşti, 1985, p. 23)*

[2] *Efectele modului de. locuire pe pian sociodemografic, ambiental şi economic sunt: 1)* efecte asupra condiţiilor de existenţă *(separarea familiilor, persoanelor care se află în conlocuire, cu consecinţe favorabile asupra condiţiilor de locuit; reducerea navetismului prin stabilirea în oraş); 2)* efecte asupra conştiinţei *(scăderea numărului conflictelor (personale şi familiale) provenite din locuire; cointeresarea pentru calificarea profesională, pentru problemele productive etc. creşterea conştiinţei sociale în domeniul utilizării şi întreţinerii fondului locativ), 3)* efecte asupra vieţii sociale *(înmulţirea căsătoriilor şi reducerea divorţurilor; ameliorarea stării sănătăţii (fizice şi psihice); reducerea proceselor civile; îmbunătăţirea educaţiei copiilor; reducerea timpului consumat pentru transport (naveta); creşterea nivelului cultural, profesional; sporirea cheltuielilor pentru bunuri de folosinţă îndelungată a acestora); 4)* efecte asupra economiei naţionale *(reducerea fluctuaţiei forţei de muncă, a întârzierilor şi absenţelor; creşterea posibilităţilor de lucru în schimburi; creşterea producţiei; reducerea unor cheltuieli de transport, sănătate şi justiţie etc.; micşorarea unor cheltuieli (circulaţie, mobiliare, amenajere) prin excluderea lucrului la domiciliu (Peter Derer, Locuirea urbană, Editura Tehnică, Bucureşti, 1985, p. 23).*

În ţările dezvoltate locuirea (habitatul) s-a impus să fie considerată ca o problemă deosebit de complexă, permanent actuală, decisivă pentru calitatea vieţii, obligaţia conducerile de stat să adopte programe coerente şi a căror realizare s-o sprijine efectiv din punct de vedere financiar şi material. În acest fel, la satisfacerea solicitărilor de locuinţe, participarea individuală trebuie corelată cu intervenţia publică, fără de care şansele de micşorare a decalajului dintre cererea şi oferta de locuinţe s-ar reduce foarte mult.

Intervenţia statului în problema locuirii a devenit absolut necesară şi datorită cerinţelor urbanistice.

Prima condiţie a constituirii şi evoluţiei ansamblului rezidenţial[1], ca formă superioară de rezolvare a problemei locuirii pentru o colectivitate, o constituie existenţa şi menţinerea echilibrului dintre locuinţe şi dotările "colective", numai în acest fel fenomenul urban putând contribui la ameliorarea condiţiilor de viaţă ale populaţiei. În acelaşi timp, noile ansambluri rezidente trebuie să cunoască un proces de integrare funcţională, proces care devine vital nu numai pentru propria-i existentă, ci şi pentru dezvoltarea cartierului sau oraşului. Numai astfel s-ar putea asigura apropierea noilor ansambluri de marile zone industriale sau să se rezolve în bune condiţii transportul, îndeosebi cel individual (la sau de la locul de muncă) sau repartiţia uniformă a anumitor servicii (comerţ alimentar, alte dotări de folosinţă zilnică).

Ţara noastră continuă să se confrunte şi după anul 1989 cu o gravă criză de locuinţe.

Apărută în primii ani postbelici ca urmare a bombardamentelor oraşelor şi a distrugerii din timpul războiului, criza s-a accentuat şi mai mult după anul 1950, odată cu declanşarea şi intensificarea procesului de industrializare socialistă forţată, care a generat un puternic exod al populaţiei de la sate spre oraşe, unde se construiau diferite obiective industriale şi social-culturale.

Lipsa de locuinţe, îndeosebi la oraşe, creând mari piedici dezvoltării ţării, a obligat statul socialist să iniţieze, în cadrul politicii sale economico-sociale, o serie de programe de construcţii de locuinţe, pentru a căror realizare a alocat importante fonduri materiale şi financiare (acestea au crescut de la 706 milioane lei în 1950 la 19452 milioane lei în 1989, deci de aproape treizeci de ori). În perioada 1951-1989 au fost construite şi date în folosinţă din fondurile statului şi ale populaţiei circa 5,52 milioane locuinţe, din care 3,24 milioane în mediul urban şi 2,28 milioane în mediul rural.

Dezvoltarea accentuată a fondului locativ a dinamizat procesul de urbanizare a ţării, dezvoltându-se marile oraşe ale ţării şi creându-se noi oraşe.

---

[1] *Ansamblul rezidenţial este zona învecinată locuinţei cu care aceasta întreţine relaţii funcţionale*

Cu tot efortul naţional făcut pentru construirea de locuinţe, în această perioadă, care s-a materializat în realizarea unei corelaţii pozitive între nevoile de locuinţe şi ritmul construcţiilor de locuinţe, problema asigurării condiţiilor de locuit, îndeosebi în mediul urban, nu-şi găsise încă sub vechiul regim o rezolvare globală şi definitivă.

Rezultă clar acest lucru din valorile indicatorilor asigurării populaţiei cu locuinţe în mediul urban, în anul 1992: 325,91 camere/1000 persoane; 1,21 persoane/cameră şi 11,5 m suprafaţa locuibilă/persoană, valori inferioare nivelurilor atinse în ţările dezvoltate şi mai ales celor recomandate de normele locative internaţionale.

De asemenea, potrivit datelor "Anchetei privind locuinţa şi condiţiile de locuit", efectuată de Comisia Naţională de Statistică la sfârşitul anului 1990, peste 8% din numărul familiilor cercetate din mediul urban locuiau într-o singură cameră. Extinzând această pondere la totalul familiilor, rezultă că peste o jumătate de milion de familii locuiau într-o singură cameră.

Comparativ cu familiile de ţărani şi pensionari de asigurări sociale de stat, la familiile de salariaţi reveneau, în medie, un număr mai mare de persoane pe o cameră de locuit (1,3 persoane la familiile de salariaţi, faţă de 0,9 persoane la familiile de ţărani şi 0,7 persoane la familiile de pensionari) şi o suprafaţă locuibilă mai mică în medie pe o persoană (11,4 mp la familiile de salariaţi, faţă de 15,1 mp la familiile de ţărani şi 21,8 mp ia familiile de pensionari de asigurări sociale de stat).

Fondul locativ nu numai că nu putea satisface, în general, din punct de vedere cantitativ nevoile de locuit ale populaţiei urbane, în continuă creştere, dar şi din punct de vedere calitativ (nu o mică parte a acestui fond) nu putea să asigure un nivel acceptabil al confortului, fiind impropriu locuirii.[1]

Indiscutabil, în ultimele trei decenii s-a înregistrat o ameliorare a lui de confort ai locuinţelor deţinute de familiile cercetate, iasă insuficientă în raport cu necesităţile, dar mai ales comparativ cu gradul de confort al locuinţelor din unele ţări dezvoltate, unde ne situăm, sub acest aspect, pe unul din ultimile locuri din Europa.

Dacă în România, la data anchetei numai 42,2% din totalul familiilor cercetate dispuneau de încălzire centrală termică sau termoficare, ia 58,9% din familii alimentarea cu apă a locuinţei se făcea din reţeaua de distribuţie publică, *51,9%* din locuinţe erau dotate cu instalaţii de canalizare, 51,7% din familii dispuneau de baie, iar *59,6%* din familii foloseau pentru prepararea

---

[1] *În categoria fondului locativ impropriu locuirii pot fi induse: apartamentele de confort III şi IV (peste 200000), cu suprafaţa mică a camerelor de locuit, bucătării de 2mp baia fără cadă, precum, şi clădirile vechi de peste 50 de ani şi degradate în urma uzurii fizice şi morale. 1. Recensământul populaţiei şi locuinţelor, 7. 01. 1992, CNS, iunie 2992, Rezultate preliminare, pag. 1, 32- 33.*

hranei gaze naturale şi butelii de aragaz. În ţările dezvoltate din Europa insă, ponderea familiilor la aceşti indicatori era cu mult superioară, variind între 75% şi 100%. La aceşti indicatori ţara noastră se afla, la data anchetei abia la nivelul atins de aceste ţări în anii '70. Datele anchetei sunt, în general, confirmate de ultimul recensământ[1]: 53,7% din numărul locuinţelor dispuneau de instalaţii de alimentare cu apă din reţeaua publică sau sistem propriu, iar 38,7% erau încălzite prin termoficare sau centrală termică.

Din păcate, în perioada după decembrie 1989, criza de locuinţe în ioc să se atenueze, cum era de aşteptat, s-a adâncit şi mai mult, ca urmare a acţiunii unor factori socio-economici, dintre care se detaşează, ca importanţă, creşterea puternică a cererii de locuinţe (datorită îndeosebi abrogării imediat după revoluţie, a restricţiilor privitoare la stabilirea în oraşele mari, precum şi creşterii nupţialităţii), restrângerea îngrijorătoare a activi-taţii în construcţii (în ultimii patru ani a scăzut cu circa 50% numărul apartamentelor date în folosinţă faţă de anul 1989) şi practicarea speculei atât cu locuinţele construite din. fondurile statului şi cumpărate de titularii contractelor de închiriere (la preţuri avantajoase), cât şi cu locuinţele aflate în curs de construcţie, care apoi se vând la preţuri exorbitante (chiar şi numerele de ordin de înscriere la contractarea locuinţei).

În plus, au existat unele condiţii care au favorizat acţiunea factorilor amintii, în urma căreia s-a adâncit criza de locuinţe (blocajul financiar, lipsa surselor de finanţare, scăderea producţiei materialelor de construcţii, reducerea forţei de muncă etc.).

Proporţiile şi profunzimea crizei de locuinţe sunt cei mai bine exprimate de numărul foarte mare de cereri de locuinţe adresate organelor locale în special din municipiile şi oraşele mari unde ea se manifestă mult mai profund şi chiar cu accente mai dramatice (greva foamei din partea unor solicitanţi, aducerea mobilierului în faţa primăriilor etc.). Numărul cererilor de locuinţe adresate organelor administraţiei locale depăşeşte în prezent 800000.

După opinia unor analişti, existenţa crizei de locuinţe în perioada până în decembrie 1989 şi mai ales accentuarea ei după această dată îşi găseşte explicaţia în vechea şi actuala politică locativă, în care unui din punctele ei slabe îl constituie modul de administrare defectuoasă a fondului locativ de stat ca şi modul de repartiţie a locuinţelor către populaţie.

În ceea ce priveşte modul de gospodărire a fondului locativ de stat, reproşul principal care i se aduce politicii locative constă în prevalenţa considerentelor sociale în faţa celor economice. Cu alte cuvinte, statul cheltuie mai mult cu locuinţele decât veniturile pe care le obţine sub forma chiriilor încasate de la aceste locuinţe, ceea ce îi creează mari greutăţi în obţinerea

---

[1] *Recensământul populaţiei şi locuinţelor, 7.01.1992, Rezultate preliminare, Comisia Naţională de Statistică, Bucureşti, 1992, p. 39.*

fondurilor necesare pentru menţinerea în bune condiţii a fondului locativ (reparaţii curente şi capitale, reconstrucţii, renovări etc.).

Analiza veniturilor şi cheltuielilor directe şi indirecte ale gospodăriei locative ne prilejuieşte constatarea că atât în trecut, cât şi în prezent au existat şi există rezerve nevalorificate de autogestiune a fondului locativ. Pot fi identificate mari posibilităţi de economisire atât. în stadiul de construire al locuinţelor, cât şi pe durata exploatării lor curente, care, la rândul ei, reclamă facturarea unor lucrări de întreţinere, reparare şi înlocuire, precum şi utilizarea unor servicii comunale sau alt gen de servicii. Conform legislaţiei în vigoare (Legea nr. 5/1973), întreţinerea şi repararea fondului locativ de stat intră atât în obligaţia organizaţiilor de stat care închiriază, cât şi a chiriaşilor care îl locuiesc[1].

Problema a devenit cu atât mai gravă în condiţiile lipsei acute de fonduri băneşti şi materiale în perioada de tranziţie şi ale accentuării tot mai mult a crizei actuale de locuinţe.

Un alt punct nevralgic al politicii locative atât în trecut, cât şi în prezent îl constituie sistemul de repartiţie a locuinţelor.

Înainte de 22 decembrie 1989, fondul locativ de stat era administrat de două instituţii distincte, una subordonată fostului partid comunist, iar cealaltă organelor puterii de stat.

Prima instituţie se ocupa de administrarea fondului locativ care era închiriat nomenclaturii de partid şi de stat, iar cealaltă de spaţiile închiriate celorlalte categorii de populaţie.

În trecut, criteriul principal de repartizare a locuinţelor îl constituie locui deţinut de solicitant în procesul de producţie. Sau altfel spus, la baza acordării locuinţelor din fondul locativ administrat de primării era situat nu principiul competenţei, ci cel al "importanţei sociale a muncii", principiu care avea prioritate în ideologia oficială.

Astfel, muncitorii calificaţi, în primul rând cei din marile unităţi industriale, primeau locuinţe înaintea specialiştilor (indiferent de condiţiile în care locuiau),

---

[1] *Organizaţiile de stat sunt obligate la: repararea şi înlocuirea tuturor elementelor de construcţii şi instalaţii din exteriorul clădirii şi ai anexelor lor, a elementelor de instalaţii aferente clădirii, ascensor, hidrofor, instalaţii de încălzire centrală şi prepararea apei calde, puncte termice, crematorii, precum şi efectuarea transformărilor de ardere ca urmare a schimbării combustibilului*
La rândul lor, chiriaşii suni obligaţi la întreţinerea şi repararea elementelor de construcţii şi instalaţii din interiorul locuinţei şi ale părţilor de folosinţă comună ale clădirii şi anexelor acestora. De asemenea, suni obligaţi să participe la repararea şi înlocuirea elementelor de construcţii şi instalaţii deteriorate ca urmare a folosirii lor necorespunzătoare indiferent dacă acestea sunt în interiorul sau exteriorul clădirii.

iar salariaţilor transferaţi în interesul serviciului din alte localităţi li se acordau întâietate faţă de cei încadraţi pe bază de concurs.

Vechiul sistem de repartizare a locuinţelor mai păcătuia şi prin aceea că salariaţilor din întreprinderile de stat li se atribuiau locuinţele prin întreprindere, pe baza propunerilor colectivelor de muncă în care îşi desfăşurau activitatea. Cu toate că stabilirea ordinii de prioritate în repartiţia locuinţelor cădea exclusiv în sarcina unor comisii subordonate fostelor comitete ale oamenilor muncii sau altor organe de conducere colectivă, totuşi nu a putut fi evitată apariţia unor fenomene negative care au afectat aplicarea unor principii corecte în repartiţia locuinţelor: posibilitatea de a obţine locuinţă prin relaţii sau mită, lipsa posibilităţilor de a alege locuinţa (iei ce ţi se dă); atitudinea nediferenţiată faţă de lucrătorii buni şi răi; inegalitatea şanselor între salariaţii diferitelor întreprinderi etc.

Un alt aspect negativ al sistemului de repartizare a fondului locativ de stat îi reprezintă modul de stabilire a chiriei, care păcătuieşte prin aceea că nu se ia în considerare calitatea locuinţei Închinate, ceea ce conduce nu rareori la o utilizare neraţională a acesteia. De pildă, diferenţa lunară de chirie între două plăţi efectuate de o familie de 2 persoane şi una de 4 persoane (sau mai mult) care ocupă un apartament de 3 camere (suprafaţă locuibilă de 36 mp) este aproape derizorie.

De remarcat că nivelul chiriilor stabilite încă de legea nr. 10/1968, care prevedea o diferenţiere a tarifelor de închiriere în funcţie de nivelul veniturilor chiriaşilor (până la 800 lei, 801-1100 lei, 1101-1300 lei, 1306-1600 lei), a rămas practic neschimbat; el s-a majorat doar în funcţie de creşterea salariilor chiriaşilor. În acelaşi timp, preţul unui apartament a crescut aşa de mult încât echivalează cu chiria plătită în mai multe sute de ani.

2. Formarea relaţiilor de piaţă şi politica socială în domeniul locuirii (habitatului)

Până în anul 1968, la baza politicii locative a statului socialist erau aşezate anumite principii adoptate în condiţiile unui nivel de viaţă scăzut, ale unei crize de locuinţe şi deci ale imposibilităţii, din punct de vedere economic, ca populaţia să-şi rezolve singură această problemă vitală cu mijloace proprii. În concordanţă cu aceste principii, fondul locativ de stat (naţionalizat sau nou construit) era considerat unul din principalele bunuri sociale care erau oferite oamenilor muncii în mod gratuit sau în condiţii avantajoase, considerându-se că li se creează acestora, "la pornire", o egalitate a şanselor în utilizarea sau în dotarea cu locuinţe. Principiul facilităţii şi al egalităţii ofertei de locuinţe era prezentat de propaganda oficială ca "unul din avantajele sau una din cuceririle socialismului", ca "o dovadă a superiorităţii acestuia faţă de capitalism".

Însă, acest principiu de bază în acordarea locuinţelor din fondul de stat şi cooperatist, dovedindu-se peste posibilităţile practice ale sistemului, a trebuit să fie abandonat după numai două decenii de la aplicare în politica locativă. În locul lui au fost adoptate, prin Legea nr. 9/1986, noi principii directoare şi măsuri concrete în vederea perfecţionării sistemului de finanţare a construcţiei de locuinţe şi sprijinirii mai intense a populaţiei pentru construirea de locuinţe proprietate personală.

De fapt, în cele două decenii de aplicare a principiului echităţii sociale în modul de dotare cu locuinţe, din cauza neajunsurilor grave ale politicii locative, populaţia a perceput şi interpretat această politică nu ca o echitate socială ci mai degrabă ca o manifestare a inechităţii sociale. Astfel, echitatea socială în politica locativă s-a transformat în contrariul ei.

Prin adoptarea de către Marea Adunare Naţională, la 9 mai 1968, a Legii nr. 9 pentru dezvoltarea construcţiei de locuinţe, vânzarea de locuinţe din fondul de stat către populaţie şi construirea de case proprietate personală de odihnă sau turism a avut loc o glisare de la principiul echităţii în politica locativă, în sensul că, în viitor, se va deplasa centrul de greutate de pe repartizarea gratuită a locuinţelor spre crearea şi dezvoltarea relaţiilor de piaţă în condiţii de garanţii sociale.

În noile condiţii utilizatorul locuinţei devine principalul factor activ, el trebuind să colaboreze nemijlocit cu producătorul de locuinţe pe baza cererii sale solvabile.

Experienţa dobândită prin aplicarea Legii nr. 9/1968 în ceea ce priveşte construcţia de locuinţe din fondurile populaţiei, cu sprijinul statului, a făcut

posibilă şi necesară îmbunătăţirea legislaţiei locative în perioada care a urmat până la revoluţie[1].

Legea nr.4/1973 conferea cetăţenilor, indiferent de cuantumul venitului lor lunar, dreptul să-şi construiască sau să-şi cumpere, din venituri proprii sau cu credite acordate de stat, o locuinţă proprietate personală, bineînţeles, cu respectarea normelor de sistematizare, arhitectură şi a regimului de înălţime, potrivit schiţelor de sistematizare. în lege erau prevăzute formele şi condiţiile în care cetăţenii puteau să-şi construiască sau să-şi cumpere locuinţă proprietate personală pentru ei şi familiile lor, cu mijloace proprii sau cu mijloace proprii şi credite de stat[2], în localităţile în care domiciliază sau în care au dreptul să-şi stabilească domiciliul, în condiţiile permise de lege.

În cazul în care locuinţa era dobândită pe calea contractului de vânzare-cumpărare din fondul locativ de stat, populaţia putea beneficia de acordarea de credite pe termen lung, de atribuirea de terenuri în folosinţă pe durata existenţei construcţiei şi scutirea de impozitul pe clădire pe timp de 10 ani de la data dobândirii ei.

În afara locuinţei, legea mai permitea cetăţenilor, indiferent de localitatea în care domiciliau, să-şi construiască cu mijloace proprii o singură casă de odihnă proprietate personală, de dimensiuni restrânse, strict corespunzătoare necesităţilor familiilor lor, în localităţile balneoclimaterice sau în alte localităţi.

În general, prevederile legii privind construirea de locuinţe proprietate personală au fost respectate, cu excepţia acelora privind construirea cu mijloace proprii a unei case de odihnă, care, după un timp scurt de aplicare, au fost suspendate definitiv.

Indiscutabil, ansamblul de norme pe care 1 cuprindea Legea nr.4/1973 (cu modificările ulterioare) asigura posibilitatea dobândirii dreptului de proprietate personală asupra unei locuinţe. Dar tot atât de adevărat este faptul că, în lege, erau prevăzute unele măsuri (aplicabile tuturor formelor prin care

---

[1] *Au fost adoptate Legea nr. 4/1973 privind dezvoltarea construcţiei de locuinţe şi vânzarea de locuinţe din fondul de stat către populaţie, Legea nr. 5/1973 privind administrarea fondului locativ şi reglementarea drepturilor dintre proprietari şi chiriaşi, precum şi Hotărârile Consiliului de Miniştri, pentru stabilirea măsurilor de aplicare a acestor legi La rândul lor, atât legile cât şi H.C.M. au fost modificate, în mai mute rânduri, prin decrete speciale.*

[2] *Avansul minim şi durata maximă de rambursare a creditelor pe termen lung se stabileau in funcţie de retribuţia tarifară sau pensia lunară. Mărimea avansului reprezenta (în funcţie de mărimea venitului) între 20% şi 39%, iar durata de rambursare a creditelor pe termen lung era între 15 şi 25 ani. Plafonul de credite pe termen lung varia între 49.500 şi 105.000 lei. Dobânda pentru creditul pe termen scurt, rambursabil în 15 ani era de 6%, iar cel pe termen lung de 5% anual.*

statul sprijinea pe cetăţeni în construirea şi cumpărarea unei locuinţe) care limitau obiectul dreptului de proprietate personală la o singură locuinţă şi la o singură casă de odihnă, limitare determinată de destinaţia economică concretă a dreptului de proprietate personală.

În concepţia legiuitorului, limitarea obiectului dreptului de proprietate personală constituia, formal, scopul legii, fundamentat pe principiul eticii şi echităţii socialiste.

În realitate, însă, prin limitarea conţinutului juridic al dreptului de proprietate persoanală la o singură locuinţă pentru individ şi familia sa, se urmărea restrângerea, pe cât posibil, a ariei relaţiilor de piaţă în domeniul locativ. De asemenea, prin faptul că, în lege, era consacrat un capitol special condiţiilor şi situaţiilor în care se putea face închirierea şi vânzarea spaţiilor din locuinţe proprietate personală se urmărea înlăturarea posibilităţii speculării locuinţelor proprietate personală, care, se ştie, este un fenomen specific relaţiilor de piaţă în domeniul locativ.

De altfel, prevederile art.6 din Legea 4/1973 interziceau construirea sau cumpărarea de locuinţe de către cetăţeni în scopul revânzării sau închirierii, considerându-se că se crea posibilitatea obţinerii de venituri care nu proveneau din muncă (în scopul îmbogăţirii pe seama societăţii sau a populaţiei), ceea ce constituia o încălcare gravă a normelor de drept.

Limitarea exercitării dreptului de proprietate personală în deplină concordanţă cu scopul său economic şi social avea, în concepţia legiuitorului, o motivaţie socială; mai precis, dreptul de proprietate personală nu putea servi în scop de speculă sau obţinerii unor câştiguri realizate fără muncă prin perceperea unor chirii foarte mari de către unii proprietari de locuinţe de la subchiriaşi, speculă care lovea mai ales familiile tinere.

De fapt, aceste prevederi ale legii constituiau condiţiile de garanţie socială în care se dezvoltau relaţiile de piaţă în sectorul locativ.

Pe de altă parte, dezvoltarea relaţiilor de piaţă era acceptată, chiar în acest cadru limitat, de conducerea oficială, din două motive principale: primul: din necesitatea implicării populaţiei în rezolvarea crizei locuinţelor, stimulând-o în construirea sau cumpărarea de locuinţe proprietate personală, o singură dată; al doilea: restrângând gratuitatea şi oferind tuturor familiilor dreptul de a cumpăra şi a construi, li se putea insufla locatarilor sentimentul de proprietar asupra locuinţelor, ceea ce îi obliga să manifeste o grijă mai mare pentru întreţinerea şi utilizarea fondului locativ.

În felul acesta, piaţa în domeniul locativ se dovedea a fi "cel mai flexibil instrument ce deschidea posibilitatea de îmbunătăţire a habitatului, concomitent pentru toate grupele de populaţie, stimulând nu numai sporirea construcţiilor, ci şi îmbunătăţirea utilizării fondului deja existent.[1]

---

[1] *Kosareva N., Pcelintov O., Renkin G., Pe drumul către reforma spaţiului locativ, Analiză şi prognoză, Vaprosî Ekonomiki, nr. 8, 1990.*

Din păcate, acest adevăr a fost înţeles de conducerea de stat abia în anul 1973 (odată cu adoptarea Legii nr.4) şi aplicat doar timp de un deceniu în politica locativă oficială. Însă, în perioada care a urmat, a fost tot mai mult ignorat, ajungându-se să scadă numărul apartamentelor vândute populaţiei de la 2845 în anul 1983 la 68 în anul 1989.

Situaţia are, în principal, o motivaţie ideologică, fostul regim luând, în această perioadă, măsuri tot mai restrictive privind exercitarea dreptului de proprietate personală asupra bunurilor imobile (clădiri, locuri de casă).

După decembrie 1989, la scurt timp, s-au făcut primii paşi spre liberalizarea pieţei construcţiilor de locuinţe prin crearea cadrului juridic adecvat pentru vânzarea, în condiţii avantajoase, a locuinţelor din fondurile statului către chiriaşii care le ocupau[1].

Ca urmare, numărul locuinţelor vândute din fondul locativ de stat a crescut într-un ritm foarte rapid! Până la finele anului 1991 au fost vândute deja 419 mii de locuinţe şi erau în curs de rezolvare cereri pentru încă 623 mii de locuinţe. Ritmul de vânzare a locuinţelor s-a accelerat şi mai mult în urma noilor facilităţi create prin Hotărârile Guvernului nr. 88/991 şi nr. 562/1991.[2]

Cadrul juridic creat în vederea liberalizării pieţei locuinţelor implicit a fost propice realizării privatizării spaţiului locativ aflat In proprietatea de stat

Proprietatea imobiliară a statului se numără printre primele sectoare în care s-a trecut la înfăptuirea privatizării cu rezultate notabile, realizându-se deja o experienţă, credem, utilă procesului de privatizare, în general, în economia românească.

---

[1] *Decretul lege nr. 61/1990 privind vânzarea de locuinţe din fondurile statului către populaţie.*

[2] *Hotărârea Guvernului, nr. 88/2991 obligă întreprinderile pentru vânzarea locuinţelor şi oficiile specializate, precum şi Casa de Economii şi Consemnaţiuni ca operaţiile atât de stabilire a preturilor locuinţelor care se vând chiriaşilor, cât şi cele de întocmirea tuturor formelor, inclusiv încheierea contractului de vânzare-cumpărare, să fie finalizate în cel mult 30 zile de la înregistrarea cererilor de credit. Este ştiut că până la apariţia acestei hotărâri*, operaţiunile *erau foarte anevoioase, se prelungeau mult timp şi creau mari tensiuni şi nemulţumiri în rândul cumpărătorilor. De asemenea, prin Hotărârea Guvernului nr. 56211992, ponderea avansului rare urma să fie achitat pentru cumpărarea locuinţelor construite din fondurile statului de către chiriaşii care le ocupau s-a redus de la 30% la numai 20% din contravaloarea locuinţei Rămâne neschimbată perioada de 25 de ani pentru achitarea, în rate lunare, a restului contravalorii locuinţei, precum si cuantumul dobânzii de 4% percepută pentru creditele acordate de către C.E.C., în vederea achitării diferenţei dintre preţul de vânzare al locuinţei şi avansul plătii la încheierea contractului de vânzare-cumpărare al locuinţei.*

Executivul a urmărit prin extinderea vânzării locuinţelor construite din fondările statului, pe lângă realizarea privatizării în acest sector, obţinerea unor resurse financiare care să completeze necesarul de fonduri pentru construcţiile de locuinţe mai ales pentru categoriile de populaţie defavorizate (familiile cu venituri mici şi copii, mulţi, pensionari, handicapaţi), In primul rând, pentru finalizarea apartamentelor rămase neterminate (aflate în diferite stadii de construcţie).

Considerând că principala cauză a reculului a*ctivităţii* construcţiei de locuinţe, după 1989, o constituie lipsa fondurilor necesare relansării acestei activităţi, guvernul a adoptat, la 27 iulie 1991, Hotărârea nr. 441, prin care se permite agenţilor economici să preia prin contracte de asociere clădirile de locuit neterminate pentru care nu există încă asigurată finanţarea.

Din cauza, însă, a caracterului greoi şi birocratic al metodologiei de aplicare a prevederilor acestei hotărâri, efectele ei în planul revigorării activităţii construcţiilor de locuinţe rămase neterminate sunt încă departe de cele scontate.

La 15 iunie 1992 guvernul a hotărât completarea Hotărârii nr. 441/1991 cu privire la construcţiile aflate în diferitele stadii de execuţie. Prin completările aduse se prevedea ca, pentru construcţiile ce fac obiectul "contractelor de asociere", valorile realizate să fie actualizate pe baza preţurilor în vigoare la data asocierii.

Se conferă consiliilor judeţene şi primăriilor Municipiului Bucureşti dreptul să aprobe ca sumele reprezentând contravaloarea construcţiilor neterminate (în primul rând clădirile de locuit) pentru care sunt încheiate contracte de asociere să rămână la dispoziţia agenţilor economici care au în administrare aceste construcţii pentru lărgirea fondului de dezvoltare.

Cadrul juridic propice liberalizării pieţei locuinţelor a fost şi mai mult lărgit în urma adoptării Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării construcţiilor şi unele măsuri pentru realizarea executării acestora precum şi unele măsuri pentru realizarea locuinţelor, care prin ansamblul de reguli ce stabilesc modalitatea de amplasare şi ridicare a construcţiei în teritoriu, asigură şi apără interesul particular ca şi interesul general.

Legea stimulează construirea de locuinţe şi case de vacanţă, indicator de bază ai calităţii vieţii, prin: acordarea de înlesniri şi avantaje celor care doresc să-şi construiască astfel de imobile; acordarea cu prioritate de credite şi subvenţii de ia bugetul statului; scutirea de impozite pe clădiri; concesionarea de terenuri aparţinând primăriilor etc. Se acordă cu prioritate sprijin financiar pentru realizarea de locuinţe tinerilor căsătoriţi, invalizilor de gr .I şi II, handicapaţilor şi familiilor celor decedaţi ca urmare a evenimentelor revoluţionare din decembrie 1989, precum şi a familiilor care-şi schimbă domiciliul de la oraşe la sate şi muncesc în agricultură şi' silvicultură, persoanelor care schimbă domiciliul dintr-un sat în altul pentru a lucra pământul cu care au fost împroprietăriţi

conform legii fondului funciar şi personalului calificat din învăţământ şi sănătate.

În perioada de tranziţie la economia de piaţă mijloacele care pot fi utilizate pentru înfăptuirea opţiunilor strategice privind asigurarea condiţiilor de locuit, îndeosebi ale populaţiei din mediul urban, nu pot fi altele decât cele specifice acestui tip de economie şi a cărei *bună* funcţionare este condiţionată de realizarea unui echilibru între cerere si ofertă.

Locuinţele, datorită unor particularităţi proprii,[1] sunt, în condiţiile economiei de piaţă, o marfă de un fel deosebit.

Asigurarea unor condiţii minime de locuit pentru individ şi familia sa este cerută imperios de însăşi buna funcţionare a sistemului social, iar în caz de neglijare a rezolvării acestei acute probleme ne putem aştepta ia apariţia unor tensiuni cu armări sociale de neprevăzut.

Din această cauză nu poate fi acceptată încă echilibrarea cererii cu oferta prin creşterea exorbitantă a preţurilor şi chiriilor, aşa, cum de fapt, se întâmplă în prezent.

Problematica locuirii nu poate fi deci circumscrisă sau supusă legilor producţiei de mărfuri (cel puţin în cazul, categoriilor de populaţie defavorizate). Ea trebuie să constituie un capitol special în cadrul strategiilor calităţii vieţii

---

[1] *Principalele particularităţi sunt:*

a. construirea de locuinţe reclamă mari eforturi financiare şi materiale care sunt cu atât mai greu de realizat în condiţiile crizei economice pe care o parcurge în prezent economia românească. În plus, investiţiile în construcţiile de locuinţe se recuperează într-un termen foarte mare;

b. în condiţiile unei pieţe locale, excedentul şi deficitul unei mărfi, obişnuite se echilibrează prin mecanismul liberului schimb. Nu acelaşi lucru se întâmplă în cazul locuinţelor, unde locuinţele libere dintr-un oraş sub populai nu pot satisface nevoile de locuit ale populaţiei capitalei, care este un oraş supraaglomerat;

c. locuinţele sunt o marfă care nu se poate încă importa şi nici exporta (chiar dacă materialele şi elementele pentru construcţii pot constitui obiecte ale comerţului internaţional);

d. existenţa "lagului" dintre momentul producerii şi cel al utilizării unei locuinţe este suficient de mare ca aceasta să poată fi utilizată de mai mulţi locatari succesivi;

e. dacă pentru majoritatea mărfurilor populaţia poate să aibă sau nu acces la ele, în funcţie de posibilităţile financiare, în cazul locuinţelor însă, dacă nu are unde locui, ea se comportă imprevizibil, putând crea în societate o adevărată criză socială. Pentru a evita o astfel de criză, societatea este nevoită să asigure confortul minim de locuire pentru întreaga populaţie. (Mircea Kivu, Problema locuinţelor şi unele sugestii privind rezolvarea ei în Calitatea vieţii, Anul I, 1990, nr. 1, pag. 84).

familiei şi a membrilor săi, în care mijloacele pentru realizarea obiectivelor propuse în domeniul spaţiului locativ să fie asigurate atât de populaţie, cât şi de către stat.

Datorită particularităţilor pe care le are locuinţa-marfă, producţia şi repartiţia fondului locativ nu trebuie să fie subordonate în totalitate criteriilor de eficienţă proprii economiei de piaţă pe care vrem s-o edificăm în ţara noastră.

Putem vorbi, însă, doar de o eficienţă a utilizării fondului locativ de stat sau particular, unul din factorii ei principali fiind mobilitatea locativă.

În vederea creşterii eficienţei economice a utilizării fondului locativ, trebuie să se renunţe la diferenţierea chiriilor în funcţie de. venitul chiriaşului, aşa cum se face în prezent (din cauza nivelului accesibil al chiriilor, fondul locativ de stat funcţionează ca fond de "Locuinţe sociale"), şi să se adopte ca un criteriu principal de diferenţiere a chiriilor, zona în care este situată locuinţa. În zonele de confort sporit ar urma ca chiriile să fie majorate ca un spor corespunzător.

O ocupare raţională a spaţiului locativ de stat s-ar putea realiza şi prin

instituirea unui sistem de tarifare care să asigure o relaţie directă între calitatea locuinţei şi chiria plătită.

În acelaşi timp, nivelul chiriei plătite trebuie să asigure, pe lângă cheltuielile de întreţinere şi reparaţii capitale, amortizarea investiţiei (apartamentelor) pe perioada unei vieţi. Numai în acest fel investiţia poate fi considerată raţională,

Or, dacă am raporta chiria plătită la nivelul actual la preţul unui apartament (care a crescut începând cu anul 1990 de mai multe zeci de ori) ar rezulta că acesta este echivalent cu chiria plătită în mai multe sute de ani. Deci costul apartamentelor neputându-se amortiza pe perioada unei vieţi, investiţia respectivă nu poate fi considerată raţională.

În consecinţă, revizuirea sistemului de tarifare în vigoare se impune cu necesitate, aceasta vizând, în primul rând, înlocuirea sistemului de diferenţiere a chiriilor exclusiv după retribuţia tarifară a chiriaşului cu un sistem care să realizeze o relaţie directă între calitatea locuinţei şi chiria plătită.

Cu totul alta este situaţia locuinţelor proprietate particulară, care ar trebui să se închirieze, potrivit legii, după aceleaşi tarife ca cele din fondul locativ de stat.

Proprietarii particulari ai locuinţelor ignoră, în marea lor majoritate, legislaţia în vigoare privind închirierea spaţiului suplimentar, percepând chiriaşilor chirii exorbitante.

Se practică o speculă deşertată nu numai cu vânzarea-cumpărarea de locuinţe ci şi cu închirierea spaţiului locativ suplimentar.

Preîntâmpinarea speculei cu închirierea locuinţelor proprietate particulară şi cele proprietate de stat, care se practică pe o scară tot mai largă în condiţiile deficitului de locuinţe, face cu atât mai necesară legiferarea unor plafoane maxime ale chiriilor.

De efectele noii legislaţii ar putea beneficia, în primul rând, categoriile de populaţie cele mai defavorizate, care nu dispun de o locuinţă corespunzătoare şi care au nevoie de protecţie socială.

Politica locuinţelor trebuie subordonată celei a calităţii vieţii şi să vizeze toate categoriile populaţiei. Numai în contextul unei asemenea politici sociale se poate elabora o strategie de soluţionare democratică a problemei locuinţelor.

În rezolvarea acestor probleme maxime este necesar să fie respectate următoarele două criterii:

1) costul chiriei să fie acceptabil pentru cei lipsiţi de locuinţe, pentru tinerii care-şi formează o familie sau pentru cei cărora *li* se măreşte numărul persoanelor aflate în întreţinere;
2) preţul chiriei să fie stimulativ pentru proprietar, altfel el ar deveni un factor descurajator al investirii în construcţia de locuinţe de către particulari.

Familiile cu venituri mici, situate sub nivelul sărăciei, care nu pot suporta costul chiriei (mai ales că fluctuează liber), trebuie protejate, acordându-li-se subvenţii în acest scop.

Experienţa ţărilor occidentale arată că este mai avantajoasă subvenţionarea acestor familii decât investirea de fonduri pentru construirea de locuinţe.

În cazul acestei categorii de familii este preferabil pentru societate ca să subvenţioneze o parte din chirie (chiar şi întregul cuantum) decât să subvenţioneze construirea de locuinţe pentru toţi chiriaşii.

În perioada de tranziţie este de aşteptat să crească tot mai mult ponderea şi rolul construcţiilor individuale de locuinţe, ajungând să constituie nucleul *pieţei libere* a locuinţelor. Bineînţeles că noii proprietari vor fi în cea mai mare parte din categoriile de populaţie cele mai înstărite. Deja încă din primul an după anul 1989 putem constata o creştere a ponderii locuinţelor, în totalul locuinţelor date în folosinţă, finanţate din fondurile populaţiei, scăzând în mod corespunzător ponderea locuinţelor din fondurile statului, întreprinderilor şi ale organizaţiilor cooperatiste şi obşteşti. Astfel, în anul 1992, ponderea locuinţelor din fondurile populaţiei a crescut la 63,2% faţă de 9,0% cât era în anul 1989.

În perspectivă, fondul locativ de stat se va restrânge tot mai mult prin trecerea lui în proprietate particulară, unde proprietarul având o posibilitate mai mare de mişcare, există posibilitatea de lărgire a relaţiilor de piaţă.

Dezvoltarea relaţiilor de piaţă în domeniul locativ în ţara noastră nu poate fi concepută altfel decât în condiţiile de garanţii sociale acordate categoriilor de populaţie defavorizate (familiile cu mulţi copii şi venituri mici, handicapaţii, pensionarii, familiile sărace etc.)

Protecţia socială în sfera locativă a acestor categorii de populaţie a devenit cu atât mal necesară astăzi, în condiţiile existenţei unei presiuni crescânde a cererii neacoperite de locuinţe exercitată de creşterea populaţiei în municipii şi oraşe, ale reducerii îngrijorătoare a activităţii de construcţii de locuinţe, dar mai ales ale creşterii exorbitante a preţurilor locuinţelor pe piaţa liberă şi practicării speculei atât cu locuinţele din fondurile statului şi cumpărate de titularii contractelor de închiriere (la preţuri avantajoase), cât şi cu locuinţele aflate în curs de construcţie.

Presiunea asupra cererii de locuinţe este exercitară nu numai de cei peste 800 mii de solicitanţi de locuinţe din municipii şi marile oraşe ale ţării, ci şi de cele 400 de mii de familii care locuiesc în condiţii mai mult decât precare în blocurile de confort III şi IV (circa 200.000) sau în locuinţe cu un confort foarte scăzut sau chiar lipsit de cel mai elementar confort.

Or, cvasitotalitatea familiilor care ocupă aceste locuinţe face parte din categoriile de populaţie defavorizate.

3. Costul social al reformei în domeniul locuirii

3.1. Concept şi posibilităţi de evaluare

În ansamblul acţiunilor întreprinse de societate (protecţia socială) pentru prevenirea, diminuarea sau înlăturarea consecinţelor unor evenimente considerate "riscuri sociale" în perioada de tranziţie pe care o parcurgem un loc special îl ocupă acţiunile care vizează locuinţa şi mediul de locuit.

Şi este normal să fie aşa, deoarece, aşa cum s-a arătat, locuinţa este ca şi alimentaţia, îmbrăcămintea, sănătatea şi starea mediului înconjurător, hotărâtoare în cadrul oricărei strategii de îmbunătăţire a nivelului de trai a! populaţiei, a calităţii vieţii, în general.

Este ştiut că accentuarea crizei locuinţelor după decembrie 1989 a generat o serie de efecte sociale, cum sunt: explozia divorţialităţii, degradarea stării sanitare a populaţiei, creşterea infracţiunilor, înrăutăţirea condiţiilor de educare a copiilor etc., care nu au putut să nu afecteze viaţa familiei şi evoluţia fertilităţii ei în această perioadă, care la rândul lor, vor avea consecinţe negative asupra reproducerii populaţiei şi a forţei de muncă.

Dintre aceste considerente devine cu atât mai necesară cunoaşterea costului social ai reformei în domeniul asigurării cu locuinţe a populaţiei, în special a celei din mediul urban.

Ca şi în cazul celorlalte elemente componente ale calităţii vieţii, cunoaşterea costului social al reformei în domeniul locuirii, evaluarea acestei cost, vizează atât eforturile pe care le face populaţia în vedere dobândirii unei locuinţe şi asigurării confortului ei minim, dar mai ales cheltuielile pe care le suportă statul (societatea) în acest domeniu.

Indiscutabil, abordarea problematicii costului social al locuirii în România este pe cât de oportună, pe atât de necesară. Şi aceasta nu numai pentru că reforma în domeniul locuirii are urmări adânci pe plan social, dar mai ales pentru faptul că aceste consecinţe să nu devină noi focare de dezechilibrare economică şi socială, de noi tensiuni în procesul de aplicare a reformei.

Evaluarea cât mai concretă a costului social al locuirii prezintă o importanţă deosebită pentru organele de decizie, cărora le poate oferi informaţii utile privind efectele sociale directe şi indirecte ale unor măsuri, precum şi cu privire la cheltuielile necesare pentru rezolvarea multiplelor probleme pe care le generează adâncirea crizei de locuinţe, îndeosebi la oraşe.

Consecinţele probabile în domeniul social-economic, dar mai ales modul cum ele se repercutează asupra condiţiilor de viaţă şi de muncă ale populaţiei sau influenţează echilibrele macroeconomice nu pot fi cunoscute în toată

amploare lor decât numai dacă conceptul "costul social al locuirii" este corect definit din punct de vedere metodologic (conţinut şi sferă de cuprindere).

O altă problemă, nu mai puţin importantă, este aceea a cunoaşterii proporţiei reale în care contribuabilii, pe de o parte, şi statul (societatea), pe de altă parte, participă sau suportă direct sau indirect plata acestui "cost social".

De altfel, amplele dezbateri referitoare la implicarea diferiţilor factori în realizarea politicii sociale, îndeosebi la rolul statului în asigurarea populaţiei cu locuinţe, în primul rând, a familiilor sărace şi cu copii mulţi, subliniază pregnant importanţa acestei probleme.

Conceptul "costul social al locuirii" are un conţinut şi o sferă de cuprindere mult mai largă decât ai celorlalte elemente (componente) ale calităţii vieţii.

Concret, acest concept include o serie de cheltuieli de protecţie socială antrenate de acoperirea daunelor care rezultă pentru individ şi familia sa ca urmare a liberalizării preţurilor locuinţelor, a creşterii preţurilor materialelor de construcţii şi a manoperei în construcţii, a majorării chiriilor, precum şi a reducerii activităţii de construcţii de locuinţe după noiembrie 1990, cheltuieli care o parte sunt suportate de către populaţie, iar alta, de fapt cea măi mare, de către stat.

În ultimii doi ani, în condiţiile agravării crizei de locuinţe, îndeosebi în marile oraşe ale ţării, toţi aceşti factori au acţionat în sensul creşterii costului social al habitatului, care, la rândul său, a influenţat negativ în mare măsură standardul de viaţă al categoriilor de populaţie defavorizate, care trăiesc sub pragul sărăciei.

Concluziile analizei influenţei exercitate de fiecare factor în parte, a contribuţiei lor la creşterea costului social al locuirii le considerăm de mare utilitate organelor de decizie, pe baza lor putându-se face o apreciere cât mai exactă asupra rolului negativ pe care-l are creşterea costului social al locuirii în accentuarea degradării standardului de viaţă din ţara noastră în perioada de tranziţie.

3.2. "Costul social" al asigurării cu locuinţe a populaţiei în perioada de tranziţie

Aşa cum s-a arătat, până în decembrie 1989 conducerea politică şi administrativă a ţării, considerând problema locuinţelor ca problemă de stai, s-a preocupat să asigure, în principal, finanţarea proiectării şi execuţiei.

Lipsa de locuinţe, creând mari piedici în calea dezvoltării economice şi sociale a ţării, a obligat statul să iniţieze, în cadrul politicilor sale economico-sociale, programe cincinale şi anuale privind construcţiile de locuinţe.

Dar, după cum se ştie, programele cincinale şi pe termen, rang privind construcţia de locuinţe şi dezvoltarea urbanizării, din cauza obiectivelor

ambiţioase pe care le conţineau[1], se realizau, în general, la niveluri mai scăzute decât cele stabilite.

În această perioadă, unul din principalele motive ale asumării de către stat a responsabilităţii rezolvării crizei de locuinţe îl constituia imposibilitatea, din punct de vedere economic, a populaţiei ca ea să-şi rezolve cu mijloace proprii această problemă vitală.

Este adevărat că după anul 1968 în locul principiului echităţii sociale în modul de dotare cu locuinţe a populaţiei, îndeosebi a celei de la oraşe, au fost luate o serie de măsuri care au vizat, în principal, perfecţionarea sistemului de finanţare a construcţiei de locuinţe, punându-se un accent mai mare pe sprijinirea populaţiei în construirea de locuinţe personale.

Mai întâi, prin Legea nr. 9/1968, iar mai târziu, după cinci ani, aplicare a acesteia, prin Legea nr. 4/1973 s-a conferit cetăţenilor, indiferent de veniturile lor, dreptul, să-şi construiască sau să-şi cumpere din venituri proprii sau cu credite acordate de stat o casă proprietate personală.

Din păcate, prevederile acestor două legi au fost aplicate doar numai circa 15 ani, mai precis, până în anul 1983, când din motive ideologice, conducerea de atunci a luat măsuri tot mai restrictive privind construcţia de locuinţe şi vânzarea de locuinţe din fondul locativ de stat către populaţie; ea urmare a acestor măsuri asistăm la o scădere a numărului de apartamente vândute populaţiei (de la 2845 în anul 1983 la 68 în anul 1989).

Şi în ceea ce priveşte construcţia de locuinţe noi, efortul financiar cel mai mare a revenit tot statului. În perioada 1981-1989, de pildă, din cele 1086,4 mii apartamente şi locuinţe date în folosinţă 87,2% au fost construite din fondurile statului, întreprinzătorilor şi organizaţiilor cooperatiste şi obşteşti şi numai 12,9% din fondurile populaţiei.

În concluzie, statui a suportat cea mai mare parte a costului social al locuirii în perioada prerevoluţionară.

La 1 ianuarie 1990, fondul locativ aflat în proprietatea statului şi cea cooperatistă era constituit din peste 2,6 milioane apartamente, din care 2,5 milioane situate în municipii şi oraşe şi 167,6 mii în comune. Raportat la fondul de locuinţe ai întregii ţări, fondul de stat reprezenta 32%, ceea ce putea fi considerat un sector potenţial important în vederea privatizării, odată cu trecerea la economia de piaţă.

---

[1] *În documentele politice adoptate ia cangrenele şi conferinţele partidului comunist se prevedeau rezolvarea în linii mari a problemei locuinţelor până în anul 1990 şi "soluţionarea pe deplin a problemei locuinţelor în perioada 1990-2000". Textul trebuie interpretat în sensul că fiecare familie va putea dispune de o locuinţă integrală, eventual fiecare individ va putea beneficia de o cameră proprie.*

După anul 1989, în urma acţiunii unor factori socio-economici, criza de locuinţe a devenit, din păcate, şi mai acută, dovadă fiind numărul mare de cereri de locuinţe adresate organelor locale din municipii şi marile oraşe.

Indiscutabil, pentru că s-a ajuns la această gravă situaţie în ceea ce priveşte asigurarea familiilor şi a membrilor lor cu locuinţe, nu pot fi absolvite de răspundere organele de decizie implicate în activitatea de construcţii de locuinţe: departamentul de profil, primăriile oraşelor, antreprizele de construcţii - societăţi comerciale etc.

De fapt, după decembrie 1989, nu a fost formulată, în cadrul politicii sociale a guvernului, o strategie coerentă a rezolvării problemei locuinţelor, strategie în care să fie precizate clar obiectivele şi mijloacele de realizare a politicii în acest domeniu, precum şi orizontul de timp în care să fie atinse aceste obiective.

În pofida lipsei unei strategii coerente în construcţia de locuinţe, executivul a avut totuşi, la puţin timp după revoluţie, iniţiativa luării unor măsuri care au vizat, în primul rând, sprijinirea familiilor care deţineau cu chirie casele construite din fondurile statului (şi aflate, bineînţeles, în proprietatea lui), creând cadrul juridic necesar (Decretul-Lege nr. 61/1990) şi oferind familiilor respective o serie de facilităţi dându-le astfel, posibilitatea să-şi cumpere locuinţele şi să devină proprietari (preţuri avantajoase, credite cu dobândă mică - 4% anual - şi scutirea de impozite pe termen de 10 ani).

În anul 1991, cadrul juridic creat (prin Decretul-Lege nr. 61/1990) a fost îmbunătăţit în urma apariţiei, în cursul lunii august, a H.G. 562/1991 şi a H.G. 88/1991 prin care se stabilesc noi măsuri care vin în sprijinul cetăţenilor care ocupă locuinţa în calitate de chiriaşi şi care doresc să şi le cumpere! reducerea ponderii avansului care urmează să fie achitat pentru cumpărarea locuinţelor; obligarea întreprinderilor pentru vânzarea locuinţelor şi oficiilor specializate, precum şi CEC-ul ca operaţiile atât de stabilire a preţurilor locuinţelor care se vând chiriaşilor, cât şi cele de întocmire a tuturor formelor să fie finanţate în cel mult 30 de zile de la înregistrarea cererilor de cumpărare, respectiv 15 zile de la înregistrarea cererilor de credit. Decretul-Lege nr. 61/1990 şi celelalte acte normative adoptate au stimulat realizarea privatizării spaţiului locativ aflat în proprietatea de stat. Vânzarea locuinţelor din fondul locativ construit din fondurile statului către chiriaşii care le ocupă s-a desfăşurat într-un ritm foarte rapid.

Stadiul acestor vânzări este următorul:

	la 30.09.1991	**la 30.06.1993**
- locuinţe	2567	2067
- locuinţe vândute	544	1657,1*
- număr de cerere pentru cumpărare, în curs *de soluţionare*	759	...

* Fără Municipiul Tg. Mureş

Concomitent, Guvernul s-a preocupat de realizarea unei protecţii sociale a chiriaşilor, permiţându-le cumpărarea locuinţelor pe care le ocupă, la preţurile la care au fost realizate la vremea construcţiei (cu luarea în calcul şi a uzurii).

În pofida preţurilor scăzute ale apartamentelor vândute (valoarea medie a unui apartament vândut între 1.I.1990 - 31.XII.1991 fiind de 114.400 lei), valoarea celor peste 1 milion de apartamente construite din fondurile statului şi pentru care au fost încheiate contracte de vânzarea cu foştii chiriaşi în perioada 1.I.1990 - 30.VI.1993 se ridica la 236.848,6 milioane lei.

Această sumă nu a fost încasată odată cu încheierea contractelor de vânzare-cumpărare, o mare parte a ei urmând să fie încasată eşalonat, la termenele prevăzute în contractele respective. Dar chiar şi în aceste condiţii sumele încasate drept avans sau din ratele scadente pot constitui resurse financiare importante pentru revigorarea construcţiei de locuinţe în ţara noastră.

Proprietatea imobiliară a statului figurează printre primele sectoare în care s-a trecut la înfăptuirea privatizării, şi încă cu rezultate notabile, în ţara noastră.

De fapt, privatizarea fondului locativ nu este un proces economic nou, ei a fost doar restaurat, după decembrie 1989, prin Decretul-Lege nr. 61/1990.

Indiscutabil, vânzarea, în condiţii avantajoase, a locuinţelor construite din fondurile statului către chiriaşii care le ocupă a constituit unul din mijloacele utilizate, în cadrul politicii locative a guvernului, pentru atenuarea crizei de locuinţe, care aşa cum se ştie, s-a agravat după decembrie 1989.

Însă, punctul slab al politicii locative actuale l-a constituit lipsa de hotărâre şi întârzierea cu care au acţionat factorii de decizie în stoparea reducerii îngrijorătoare a activităţii de construcţii de locuinţe, tendinţă manifestată imediat după revoluţie.

A trebuit să treacă circa un an şi jumătate ca Guvernul să adopte o hotărâre specială (H.G. nr. 441 din 27 iulie 1991) care să permită agenţilor economici să preia prin contracte de asociere clădirile de locuit rămase neterminate (la sfârşitul anului 1989) pentru care nu exista asigurată finanţarea în momentul respectiv şi a căror construcţie încetase, principala cauză constituind-o lipsa fondurilor necesare.

Aplicarea prevederilor acestei hotărâri a întârziat foarte mult timp atât în capitală, cât şi în celelalte oraşe ale ţării, ceea ce nu a putut să nu repercuteze negativ în revigorarea activităţii de construcţii de locuinţe în perioada care a urmat.

După circa un an de aplicare a H.G. nr. 441/1991 s-a simţit nevoia unor completări care vizaţi în mod direct actualizarea valorilor construcţiilor (lucrărilor) pe baza preţurilor în vigoare la data asocierii agenţilor economici. Totodată, prin noile completări li se conferă consiliilor judeţene şi Primăriei

Municipiului Bucureşti dreptul de a putea aproba, ca suma, reprezentând contravaloarea locuinţelor neterminate pentru care sunt încheiate contracte de asociere, să rămână la dispoziţia agenţilor economici care au în administraţie aceste construcţii pentru a fi folosite la creşterea fondului de dezvoltare.

Sumele obţinute puteau fi utilizate pentru finalizarea construcţiilor de locuinţe aflate într-un stadiu avansat de execuţie şi care nu făceau obiectul contractului de asociere[1]. Nevoia procurării resurselor financiare şi materiale necesare terminării locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie a devenit tot mai presantă datorită nu numai consecinţelor de ordin economico- financiar (se pierd importante fonduri investite în urma degradării a ceea ce s-a executat) şi social (nevoia de locuinţe îndeosebi pentru familiile tinere defavorizate), ci şi numărului foarte mare de apartamente Determinate.

După datele oficiale, la sfârşitul anului 1993 se aflau în diferite stadii de execuţie 59498 locuinţe finanţate din fonduri publice (faţă de 69879 în 1992), după cum urmează: 4027 apartamente terminate şi nerecepţionate, 20171 în stadiu de finisaj, 26418 în faza de execuţie a structurilor şi 8882 apartamente, în stadiul de execuţie a fundaţiilor.

Potrivit prevederilor unor specialişti, construirea în anul 1993 a unui număr de locuinţe de 1,5 la mia de locuitori (număr aflat sub nivelul ţărilor europene dezvoltate - *2-7‰)* necesită un fond de 2821 miliarde lei (pentru acoperirea financiară de în buget a subvenţiilor şi creditelor acordate pentru construcţia de locuinţe).

Cel mai mare efort financiar necesar terminării apartamentelor trebuia făcut în acele judeţe în care ponderea apartamentelor la fundaţie sau cu cotă 0 terminată, faţă de totalul locuinţelor în execuţie din judeţele respective, era foarte mare, ca de exemplu: Dâmboviţa, Vaslui, Teleorman şi bineînţeles Municipiul Bucureşti.

Problema fundamentală a realizării şi dării în folosinţă a locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie era şi rămâne şi în prezent aceea a asigurării finanţării acestor locuinţe.

Deoarece de locuinţele aflate în diferite stadii de execuţie puteau beneficia, în virtutea reglementărilor In vigoare, diferite categorii de populaţie[2], a

---

[1] *Hotărârea Guvernului nr. 383'/1992 pentru completarea unor prevederi din Hotărârea Guvernului nr. 441/1992, în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 179, 29 iulie 1972.*

[2] *Categoriile de beneficiari de locuinţe, aflate în diferite stadii de execuţie, pot fi, conform reglementărilor în vigoare, următoarele:*
a) persoanele care au depus avansul - din surse proprii sau împrumutate, au obţinut credite pe termen lung până la acoperirea integrală a costului locuinţei estimat la data contractării ei care, datorită creşterii preţurilor, trebuie să plătească diferenţa până la nivelul preţului la data terminării şi recepţionăm locuinţei;

căror efort financiar la construirea acestor locuinţe era diferit şi în general limitat mai puţin la surse proprii (numai pentru avans) şi mai mult ia împrumuturi pe termen lung de la stat, apare evident că executivul trebuia să se implice prioritar în asigurarea resurselor financiare necesare terminării acestor locuinţe. De altfel, este ştiut că statul a contribuit şi contribuie, direct sau indirect, cu importante fonduri financiare (alocaţii de la bugetul de stat sau de la bugetele locale, sume provenite din vânzarea locuinţelor din fondurile statului, surse proprii ale agenţilor economici cu capital integral de stat). În plus, statului, potrivit reglementărilor în vigoare, îi revine obligaţia să sprijine familiile, prin diferite facilităţi în realizarea sau în obţinerea locuinţelor necesare.

În aprecierea corectă a implicării statului în asigurarea resurselor necesare terminării şi dării în folosinţă a locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie este absolut necesar să se ţină seama de efortul financiar al statului, cu caracter nerambursabii, cât şi de efortul financiar, care, în timp, se va recupera.

Încheierea procesului investiţional pe şantierele de locuinţe (punerea în funcţiune a blocurilor de locuinţe aflate în diferite stadii de execuţie) reclamă imperios aplicarea de urgenţă a unui program de măsuri, cum sunt: inventarierea foarte exactă a tuturor locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie concomitent cu evaluarea cheltuielilor necesare terminării blocurilor de locuinţe, inclusiv cheltuielile necesare terminării spaţiilor cu altă destinaţie decât locuinţe, precum şi a cheltuielilor lucrărilor tehnico-edilitare necesare punerii în folosinţă a locuinţelor; asigurarea resurselor financiare necesare terminării lucrărilor la locuinţele aflate în diferite stadii de execuţie pin construire la Banca Română pentru Dezvoltare a unui depozit de 25 miliarde lei, pe seama resurselor reprezentând contravaloarea în lei a unor împrumuturi externe; stabilirea nivelului dobânzii pentru acest depozit, precum şi a nivelului comisionului ce se va plăti pentru plăţile ce se vor face din acest depozit; desemnarea organelor prin care se efectuează plăţile din fondul constituit ca depozit şi care răspund de modul cum sunt cheltuite sumele pentru locuinţe; stabilirea în termeni precişi a relaţiilor cu persoanele fizice care, potrivit reglementărilor în vigoare, pot beneficia de anumite facilităţi în vederea construirii sau obţinerii unei locuinţe (contracte, condiţiile în care se acordă

---

b) persoanele care au depus avansul (din sume proprii sau împrumutate), li s-au dat repartizări pentru locuinţele respective, dar nu au putut contracta credite pe termen lung deoarece li s-au sistat o astfel de creditare;

c) persoanele cărora li s-au eliberat repartizări pentru locuinţe dar nu au contribuit cu avansuri şi nici cu sume din credite pe termen lung la realizarea locuinţelor;

d) persoanele care au solicitat autorităţilor publice locale repartizări de locuinţe, dar nu le-au fost aprobate încă cererile.

împrumuturile care urmăresc rambursarea împrumuturilor, dobânzilor şi comisioanelor pentru serviciile de împrumut etc.); stabilirea priorităţilor în utilizarea, în anul 1993, a sumelor obţinute de autorităţile publice judeţene *din* vânzarea locuinţelor construite din fondurile statului şi care sunt destinate sprijinirii programului de terminare a locuinţelor aflate în diferite faze de execuţie (inclusiv lucrările tehnico-edilitare necesare locuinţelor care se dau în funcţiune).

În afara efortului financiar necesar terminării apartamentelor aflate în diferite stadii de execuţie, statului îi mai incumbă obligaţia asigurării cu prioritate din sumele reţinute de autorităţile publice judeţene din vânzarea locuinţelor construite din fondurile statului a resurselor financiare pentru lucrările tehnico-edilitare necesare. Bineînţeles că îa acest efort financiar mai pot participa şi agenţii economici beneficiari ai unor astfel de investiţii.

În general, volumul resurselor financiare pentru lucrările tehnico-edilitare este destul de mare, el reprezentând între 1/4 - 1/6 din costul locuinţelor care urmează să fie date în folosinţă.

Unele dintre măsurile vizând Implicarea statului în asigurarea finanţării realizării şi dării în folosinţă a locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie au fost deja puse în practică de Guvern.

În baza Legii nr. 67/1991[1], Guvernul a constituit un depozit de 5 miliarde lei, pe termen de 15 ani, la CEC, în vederea creditării populaţiei pentru construcţiile de locuinţe pentru care au fost încheiate contracte de vânzare-cumpărare preliminare şi a fost depus avansul reprezentând 10-30% din valoarea locuinţei, în baza Decretului-Lege nr. 61/1990, până la 30 septembrie 1991.

Constituirea şi alimentarea depozitului se făceau exclusiv pe seama sumelor încasate în contul special la nivelul al economiei din cota de 50% din vânzările de locuinţe din fondul locativ de stat până la 1 septembrie 1991, rămase neutiliizate la finele acestui an, cu o dobândă de 2% anual.

De fapt, dispoziţiile acestei legi vin să completeze pe cele ale Decretului-Lege nr. 61/1990 privind vânzarea de locuinţe construite din fondurile statului către populaţie.

De asemenea, în temeiul Legii nr. 79/1992[2], Guvernul a constituit "Fondul special" din sumele încasate din vânzarea către populaţie a locuinţelor construite din fondurile statului în sumă de 57,6 miliarde lei.

---

[1] *Legea nr. 67/1992 privind constituirea unui depozit în lei la CEC în vederea creditării construcţiilor de locuinţe, în Monitorul Oficial Partea I, nr. 166, 17 iulie 1992.*

[2] *Legea nr. 79/1992 cu privire la construirea şi utilizarea fondului special din sumele încasate din vânzarea locuinţelor construite din fondul statului, în Monitorul Oficial al României, Partea I, 28 iulie 1992.*

Veniturile care alimentau acest fond erau constituite din încasările integrale obţinute în perioada 1 ianuarie - 31 august 1991, precum şi din 50% din încasările rezultate, în perioada 1 septembrie - 31 decembrie 1991, din vânzarea către populaţie, în condiţiile legii, a locuinţelor construite din fondurile statului. Restul de 50% din încasările obţinute din vânzarea acestor locuinţe (1 septembrie 1991 şi 31 decembrie 1992) au fost vărsate la bugetul de stat.

O bună parte a încasărilor totale (57679,9 milioane lei), vărsată la fondul special constituit din vânzarea locuinţelor construite din fondurile statului, a fost pusă la dispoziţia consiliilor judeţene şi a primăriei oraşului Bucureşti în vederea acoperirii cheltuielilor pentru construcţii de locuinţe, lucrări edilitar-gospodăreşti aferente locuinţelor, precum şi pentru lucrări privind expertizarea şi consolidarea locuinţelor din fondurile statului afectate de cutremure; mai precis, este vorba de 17154,3 milioane lei, ceea ce reprezenta 29,8% din "Fondul special".

Cele două resurse financiare, totalizând 22,2 miliarde lei, nu puteau acoperi decât 22% din suma apreciată de specialişti ca fiind necesară pentru terminarea locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie la sfârşitul lunii iulie 1992 (la preţurile de la acea dată).

Constatându-se ineficienta măsurilor stabilite privind asocierea unor investitori în vederea terminării lucrărilor la blocurile de locuinţe sau vânzarea blocurilor la stadiul fizic existent, a fost creat, prin H.G. nr. 391 din 5 august 1993, un depozit de 2,5 miliarde lei, în scopul, reluării procesului investiţional la blocurile de locuinţe aflate în stadii avansate de Depozitul creat la Banca Română pentru Dezvoltare de către MLPAT şi Ministerului Finanţelor urma să fie repartizat şi pus la dispoziţia consiliilor judeţene, în urma unor cereri exprese ale acestora.

Potrivit Normelor metodologice aprobate prin această Hotărâre, repartizarea apartamentelor, după terminarea şi recepţionarea blocurilor de locuinţe, urma să se facă prin grija autorităţilor publice pe raza cărora sunt situate aceste blocuri, cu respectarea aprobărilor anterioare date de organele locale competente.

Solicitanţii de locuinţe, pe baza actelor doveditoare (pentru suma depusă, împrumutul contractat, suma rămasă de plată şi calitatea de salariat, ţăran sau pensionar), primeau locuinţele în următoarea ordine: a) tinerii căsătoriţi care ia data contractării locuinţei aveau vârsta până la 30 ani; b) invalizii de gradul I şi II; c) handicapaţii; d) răniţii, precum şi familiile şi părinţii acelor decedaţi, ca urmare a participării la victoria Revoluţiei din Decembrie 1989; d) persoanele şi familiile care-şi schimbau domiciliul de la oraşe la sate şi lucrau în agricultură sau silvicultură; i) personalul calificat din învăţământ şi sănătate.

Tuturor acestor categorii de solicitanţi, cu excepţia celor de la lit.d, li se stabileau şi aprobau de către autorităţile publice locale cuantumul subvenţiilor care trebuiau să fie suportate de stat în vederea realizării locuinţei, acestea fiind cuprinse între 50.000 lei şi echivalentul a 30% din valoarea locuinţei la data emiterii repartiţiei, a încheierii precontractului sau contractului iniţial de vânzare-cumpărare.

Persoanelor şi familiilor prevăzute la lit. d li se suportau subvenţiile stabilite în sume fixe de la bugetul de stat.

Pentru suma rămasă de plată de către viitorul proprietar (diferenţa între costul definitiv al apartamentului şi suma reprezentând avansul şi plata parţială), care va fi diminuată, după caz, cu subvenţia în sumă fixă acordată, agentul economic beneficiar al investiţiilor de locuinţe va încheia cu acesta un contract de împrumut în următoarele condiţii: a) împrumutul să fie rambursat în termen de maximum 15 ani, de regulă în rate chenzinale sau lunare; b) plata unei dobânzi de 30% pe an (care, după caz, va fi suportată între 15-18 puncte procentuale de beneficiarul locuinţei şi între 12-15 puncte procentuale din bugetul de stat).

De remarcat că depozitul constituit pentru realizarea locuinţelor aflate în diferite stadii de execuţie urma să fie reconstituit, prin grija tuturor organelor Implicate, prin virarea în conturile speciale deschise la sucursalele Băncii Române pentru Dezvoltare a încasărilor provenite din:

a) dobânda care se va bonifica de către BRD la soldul depozitului respectiv;

b) ratele încasate ia împrumuturile pentru care agenţii economici în a căror evidenţă se află investiţiile au încheiat contracte cu solicitanţii de locuinţe;

c) dobânzile plătite de solicitanţii de locuinţe care s-au împrumutat;

d) dobânzile plătite din bugetul de stat ca protecţie socială pentru construcţii de locuinţe;

e) subvenţiile în sume fixe acordate din bugetul de stat ca protecţie socială pentru construcţii de locuinţe;

f) contribuţia adusă de beneficiarii de locuinţe care nu au participat iniţial cu avansuri din surse proprii sau împrumutate, precum şi plăţile parţiale sau integrale făcute de beneficiarii de locuinţe care doresc să reducă împrumutul ori să nu contracteze împrumut pentru locuinţe;

g) sumele nete obţinute din vânzarea la licitaţie a spaţiilor cu altă destinaţie decât aceea de locuinţe, situate în blocurile de locuinţe terminate şi date în folosinţă;

h) sumele nete obţinute din vânzarea la licitaţie a apartamentelor pentru care nu au fost încheiate precontracte ori contracte de vânzare-cumpărare cu populaţia, nu au fost repartizate prin comunicări oficiale populaţiei sau nu au fost încheiate protocoale de trecere ca locuinţe de serviciu;

i) ratele şi dobânzile încasate de la beneficiarii locuinţelor finalizate ca urmare a utilizării depozitului Băncii Naţionale a României;

j) sumele obţinute din licitaţiile care se vor organiza pentru spaţiile cu altă destinaţie decât aceea de locuinţă şi pentru locuinţe vor fi virate după scăderea cheltuielilor ocazionate de organizarea licitaţiilor.

Autorităţile publice locale, în virtutea dreptului conferit de lege, puteau să aprobe ca din locuinţele terminate, o parte să aibă o destinaţie socială, adică să fie închiriate, de regulă, persoanelor sau familiilor cu o situaţie economică precară şi cu copii.

După mai puţin de 6 luni de aplicare, normele metodologice, aprobate prin H.G. nr. 391/1993, au fost completate de către Ministerul Finanţelor si Ministerul Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului cu prevederile Ordonanţei nr. 19/27 ianuarie 1994 privind stimularea investiţiilor pentru realizarea unor lucrări publice şi construcţii de locuinţe (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 28).

Ordonanţa stabileşte pentru categoriile defavorizate (tinerii căsătoriţi în vârstă până la 30 de ani, invalizii, handicapaţii etc.) subvenţii de la bugetul de stat (între 500 mii lei şi până la 30% din valoarea locuinţei la data emiterii repartiţiei, a încheierii precontractului sau a contractului iniţial de vânzare-cumpărare), pentru a-i ajuta să contracteze cumpărarea de locuinţe ca şi facilităţi legate de piaţa dobânzilor aferente. Subvenţia se stabileşte în raport cu venitul mediu pe membru de familie al solicitantului.[1]

Solicitările privind contractarea de locuinţe noi sunt analizate de comisii sociale speciale, care prezintă consiliilor locale propuneri privind modul de soluţionare a cererilor primite respectându-se ordinea de prioritate stabilită în funcţie de o serie de criterii precise (condiţiile de locuit ale solicitantului, numărul de copii sau al altor persoane aflate în întreţinerea acestuia, starea sănătăţii soţilor, suma disponibilă pentru plata avansului şi nivelul ratei lunare pe care solicitantul se angajează să o achite în vederea cumpărării apartamentului etc.).

Cu toate că Guvernul a creat cadrul legislativ favorabil demarării construcţiei de locuinţe, unele organisme, în special consiliile locale şi judeţene, au tergiversat sau chiar blocat aplicarea Ordonanţei nr. 19 în oraşele ţării.

Dacă ar fi să ne referim la Capitală, din cele 900 de apartamente promise de Primărie vor fi repartizate, în acest an, tinerilor căsătoriţi cel mult 200. Implicarea statului în procesul investiţional privind construcţia de locuinţe şi în primul rând în acţiunea de terminare şi punere în funcţiune a celor 59,5 mii

---

[1] *Astfel 30% din valoarea locuinţelor pentru venitul mediu de până la 100 mii lei/persoană; 20% din valoarea locuinţei pentru venitul mediu cuprins între 101 mii lei şi 225 mii leilpersoană; 10% din valoarea locuinţei pentru venitul mediu cuprins între 126 mii lei şi 150 mii leilpersoană; 500 mii lei din valoarea locuinţei pentru venit mediu care depăşeşte 250 mii lei/persoană.*

apartamente aflate în diferite stadii de execuţie (la sfârşitul anului 1993), era cu atât mai necesară, cunoscut fiind faptul că, după 1989, rolul său în finanţarea construcţiei de locuinţe a manifestat o tendinţă de diminuare accentuată, cum se poate vedea din datele cuprinse în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1 - Efortul financiar al statului şi al populaţiei în procesul investiţional în construcţia de locuinţe, în anii 1986 şi 1989-1993

	1986	1989	1990	1991	1992	1993
Locuinţe (apartamente) date în folosinţă (terminate)mii	108,1	60,4	48,6	28,0	27,5	30,1
- din fondurile publice şi cooperatiste	100,6	55,0	42,8	21,5	13,7	10,9
- din fondurile populaţiei	7,5	5,4	5,8	6,4	13,8	19,02
Ponderea locuinţelor (apartamentelor) în total locuinţe terminate - %						
- sector de stat şi cooperatist	93,1	91,0	88,1	77,0	49,8	36,2
- sector particular	6,9	9,0	11,9	23,0	50,2	63,2
Investiţii realizate în construcţia de locuinţe mil.lei	20436,0	19452,0	17027,0	32100,0	51270,5	...
- sector de stat şi cooperatist	...	...	...	...	36536,2	...
- sector proprietate mixtă	...	...	...	...	528,6	...

	1986	1989	1990	1991	1992	1993
- sector privat	...	...	...	...	14197,1	...
Valoarea medie a unei locuinţe (apartament) mii lei	160,9	161,7	188,1	429,5	959,4	...
- sector de stat şi cooperatist	159,4	161,9	185,1	414,3	978,2	...
- sector particular	75,1	160,2	210,5	480,5	940,8	...
Ponderea în PIB al investiţiilor realizate în construcţia de locuinţe - %	2,40	2,43	2,01	1,08	0,94	...

Analiza datelor prilejuieşte cel puţin două concluzii importante privind efortul pe care l-au făcut statul şi populaţia, în perioada de după decembrie 1989, pentru construirea de locuinţe necesare populaţiei, în continuă creştere, îndeosebi în mediul urban.

Prima concluzie: chiar dacă în anul 1989 numărul apartamentelor construite din fondurile statului şi date în folosinţă s-a redus la aproape jumătate faţă de anul 1986, tendinţa de scădere, în loc să fie stopată, dimpotrivă, ea s-a adâncit şi mai mult în ultimii patru ani. Mai precis, numărul locuinţelor (apartamentelor) dat în folosinţă a scăzut de la 55000, la sfârşitul anului 1989 la 42,8 mii In 1990 şi la 30,1 mii în 1993.

Este adevărat că, exprimat valoric, efortul financiar al statului înregistra în anul 1992, comparativ cu anul 1989, o creştere de 2,6 ori, dar această creştere, din păcate, nu o putem pune pe seama sporirii numărului apartamentelor date în folosinţă sau pe o îmbunătăţire a calităţii lor, ci exclusiv pe majorarea preţurilor materialelor de construcţii şi a manoperei, în această perioadă. Astfel, indicele preţului materialelor de construcţii şi instalaţii a fost în luna august 1992 de 1300, faţă de octombrie 1990 (= 100), iar indicele veniturilor salariate medii nominale nete de 510.

A doua concluzie: după decembrie 1989 se poate constata, concomitent că scăderea numărului de apartamente construite din fondurile statului, o creştere a numărului de locuinţe construite din sursele proprii ale populaţiei de 7% în anul 1990, 18,8% în 1991, 155,6% în 1992 şi de 352,2% în 1993, comparativ cu anul 1989.

De altfel, în această perioadă, la baza politicii locative oficiale a fost situat principiul potrivit căruia activitatea construcţiilor de locuinţe să aibă loc, în principal, prin atragerea disponibilităţilor populaţiei, urmând ca prin bugetele

locale să se asigure construirea de locuinţe pentru acele categorii ale populaţiei cu venituri mici şi mulţi copii, pensionari şi persoane handicapate.

În virtutea aceluiaşi principiu, persoanele care doreau să-şi construiască sau să obţină locuinţă şi nu dispuneau de mijloace necesare puteau conta pe ajutorul statului, căruia îi incumba obligaţia să le sprijine cu credite bancare, în condiţiile legii. La sfârşitul anului 1992 soldul creditelor acordate de CEC populaţiei pentru locuinţe proprietate personală se cifra la 34,3 miliarde lei, numărul împrumuturilor ridicându-se la 923 mii, volumul dobânzilor aferente ratelor lunare din vânzarea locuinţelor, prevăzut în veniturile bugetului de stat pe anul 1992, se ridicau la 1,5 miliarde lei.

Acordarea de credite şi alte facilităţi populaţiei în scopul cumpărării de locuinţe din fondul locativ de stat se dovedeşte a fi un mijloc foarte eficient de stimulare şi atragere a acesteia în procesul investiţional al construirii de locuinţe, mai ales în municipii şi marile oraşe ale ţării.

Considerăm că şi în viitor, în condiţiile lărgirii pieţei locuinţelor în ţara noastră, chiar dacă necesităţile de locuinţe urmează să se satisfacă tot mai mult de populaţie din resurse proprii sau prin credite bancare, statul va trebui să se implice în continuare în construcţia de locuinţe pentru satisfacerea, în principal, a nevoilor de spaţii locative pentru familiile a căror situaţie socială este precară.

Implicarea statului în construcţia de locuinţe este dictată de adâncirea crizei de locuinţe după evenimentele din 1989, Orice amânare a atenuării efectelor acestei crize, cu implicaţii directe şi grave asupra calităţii vieţii, poate să declanşeze, în viitor, adevărate convulsii sociale şi să cauzeze importante pierderi economiei naţionale.

Iată de ce devine necesară, la satisfacerea nevoilor de locuinţe, participarea individuală care trebuie corelată cu intervenţia publică, fără de care şansele de micşorare a decalajului dintre cererea şi oferta de locuinţe nu s-ar putea reduce foarte mult.

De asemenea, considerăm continuarea în cadrul politicii mobiliare a lucrărilor de consolidare a locuinţelor afectate de seismele din anii 1977, 1986, 1990 şi 1991 (Banat) ca fiind o problemă tehnică şi socială de mare actualitate, dacă ne gândim la numărul mare de victime şi de pagube pe care le-ar putea provoca un eventual nou cutremur. Există clădiri afectate, într-un grad mai mare sau mai mic, de cutremure în 24 judeţe ale ţării, în Municipiul Bucureşti şi Sectorul Agricol Ilfov.

Este adevărat că la unele clădiri s-au făcut deja reparaţii temeinice (dar izolat) şi s-au executat lucrări antiseismice, care au adus un spor de siguranţă locuinţelor.

Însă, mai sunt numeroase clădiri atât din Bucureşti, cât şi din judeţele afectate de cutremure unde situaţia se menţine gravă, constituind nu numai *o*

problemă tehnică ci şi una socială, datorită proporţiilor costurilor necesare consolidării lor.

Considerată o acţiune de interes naţional, în contextul limitării sau evitării efectelor unui potenţial dezastru, consolidarea clădirilor afectate de cutremure a făcut obiectul, unei Ordonanţe speciale (nr. 20/1994) a executivului, în ianuarie 1991.

Potrivit prevederilor Ordonanţei, proprietarii, persoane fizice sau juridice, ai construcţiilor grav afectate de cutremure au obligaţia să ia o serie de măsuri pentru' consolidarea acestor clădiri, cum sunt: expertizarea construcţiilor de către experţi atestaţi, proiectarea lucrărilor de consolidare şi executarea lucrărilor de consolidare de către societăţi de construcţii care au specialişti pentru lucrări de acest gen.

Statul este implicat direct nu numai pentru finanţarea expertizării şi a lucrărilor de consolidare a propriilor lui clădiri afectate de seisme, ci şi în asigurarea efectivă a protecţiei antiseismice a locuinţelor afectate ale populaţiei, căreia îi acordă o serie de facilităţi, ca şi alocaţii de la bugetul de stat pentru lucrările de expertizare; credite bancare cu o durată de rambursare cuprinsă între 10-20 de ani şi cu o dobândă de 15% pe an, despăgubiri acordate de societăţile de asigurare pentru lucrările de consolidare.

În anul 1993, de pildă, au fost alocate fonduri pentru expertizarea, proiectarea şi consolidarea unor blocuri afectate de seisme situate în unele oraşe şi sate din judeţele Dâmboviţa, Prahova. Vaslui, Vrancea, Covasna, Buzău şi Brăila care au totalizat 2914 milioane lei. În conformitate cu prevederile Hotărârilor guvernamentale privind alocarea acestor fonduri, pentru cheltuielile efectuate cu consolidarea apartamentelor proprietate personală autorităţile publice judeţene, municipale sau comunale, după caz, erau obligate să încheie convenţii cu fiecare beneficiar, în baza cărora urma să recupereze costurile acestor lucrări, în cadrul unor termene care se stabileau în funcţie de situaţia financiară a persoanelor în a căror proprietate erau apartamentele.

Sumele încasate pe baza convenţiilor încleiate deveneau venit la bugetul de stat.

Suma cheltuită în anii 1991-1993 în acest scop reprezenta, însă, o pondere mică în raport cu costul estimat al lucrărilor de consolidare a clădirilor afectate de cutremure (locuinţe şi clădiri ale instituţiilor publice) care se ridica la peste 550 miliarde iei în 1990 (5,8 miliarde lei în preţuri octombrie 1990).

3.3. Aspecte ale politicii chiriilor în condiţiile trecerii la economia de piaţă

O problemă cu totul specială care rezidă din modul de asigurare cu locuinţe a populaţiei este cea a chiriilor. Ea priveşte întreg patrimoniul locuibil

naţional, de stat şi particular. în condiţiile trecerii la economia de piaţă devine absolut necesară o reformă a sistemului de chirii, ca parte integrantă a reformei locuinţelor. Astfel, apare necesitatea elaborării unei noi politici a chiriilor, ale cărei obiective trebuie să se refere la: stabilirea şi reglarea nivelului chiriei; stabilirea cerinţelor de calitate; acordarea ajutorului social; stabilirea relaţiilor legale între chiriaşi şi proprietari.

De asemenea, devine absolut necesară elaborarea unui nou mod de calcul al chiriei care să vizeze stabilirea de noi niveluri în deplină concordanţă cu noile realităţi în acest domeniu. în prezent se aplică un mod de caicul al chiriei care datează încă din anul 1973, care este în total dezacord cu situaţia economică actuală.

Politica, actuală a chiriilor mai este grevată de calitatea locuinţelor, care este sub standardele internaţionale actuale, de ineficienţa sistemului de administraţie practicat până în prezent şi de modul de acordare a ajutorului social, care nu este corect şi clar reglementat, ceea ce face să fie protejate anumite categorii de populaţie care nu sunt îndreptăţite la ajutoare, în timp ce altele care au efectiv nevoie de ajutor nu pot beneficia de ele.

Principala carenţă a sistemului actual de calcul al chiriilor rezidă în faptul că ele nu reflectă costul social al locuinţelor şi calitatea acestora; în plus, nu ţine seama de poziţionarea clădirilor în cadrul localităţii sau a localităţii în teritoriu naţional.

Problema elaborării unui nou sistem de calcul al chiriilor ca şi alte probleme legate de reforma locuinţelor (repartizarea locuinţelor, mecanismele instituţionale de obţinere a locuinţei sau de schimbare a dreptului de proprietate) nu pot fi rezolvate decât printr-o politică imobiliară specifică economiei de piaţă (în care acţionează mecanismele de autoreglare a raporturilor dintre cererea şi oferta de locuinţe), bineînţeles, cu condiţia asigurării unui nivel acceptabil de confort locativ categoriilor sociale cu un statut social precar.

La rândul ei, o astfel de politică presupune, pe lângă impulsionarea investiţiilor particulare, echilibrarea raportului dintre preţui locuinţelor şi chirie.

Reforma mecanismului chiriilor trebuie să fie precedată de reforma dreptului de proprietate asupra locuinţelor, reformă care este necesar să se înfăptuiască în paralel cu reorganizarea sistemului de producţie al locuinţelor, deoarece pieţele pentru locuinţele existente şi cele pentru locuinţele noi se întrepătrund.

Cât de importantă este reforma dreptului de proprietate asupra locuinţelor rezultă şi din faptul că în condiţiile economiei socialiste, unde dreptul de proprietate fie că nu era clar definit, fie că era restrâns în mod arbitrar, eficienţa economică a administrării fondului locativ de stat era, în generai relativ scăzută.

Or, se ştie, definirea precisă a dreptului de proprietate asupra locuinţelor prezintă o serie de avantaje economice, cum sunt: reducerea la maximum a costurilor tranzacţiilor economice, crearea cadrului favorabil unor relaţii contractuale sigure şi fac posibile unele schimbări în modul de conducere şi administrare a fondului mobiliar naţional.

Definirea corectă a dreptului de proprietate în sectorul locuinţelor presupune clarificarea de către autorităţile guvernamentale şi administraţiile locale a trei tipuri de drepturi: dreptul de folosire a pământului, dreptul de proprietate asupra clădirilor de locuit individuale şi dreptul de proprietate asupra infrastructurii şi a altor valori publice.

Însă, în acest proces de definire, este necesară, mai întâi, eliminarea acelor legi şi acte normative care limitează sau îngrădesc dreptul de proprietate privată sau se împotrivesc folosirii libere şi efective a acestei proprietăţi.

Scopul urmărit prin privatizarea fondului locativ este utilizarea mai raţională şi eficientă a fondului existent, prin trecerea lui în posesia unui proprietar mai interesat şi mai bun gospodar.

Prin privatizarea fondului imobiliar de stat se urmăreşte, ca obiectiv principal, dezvoltarea unei pieţe a locuinţelor de închiriat, în vederea satisfacerii necesităţilor de spaţiu locativ ale familiilor care din diferite motive preferă sau au nevoie să-i închirieze.

În acţiunea de privatizare a fondului locativ de stat mai intervin şi alte dificultăţi, una din acestea fiind rămânerea în posesia statului a fondului de locuinţe cu un grad de confort mai scăzut, ceea ce va ridica noi probleme sociale.

Reforme în domeniul locuinţelor sunt de neconceput fără o implicare reală a instituţiilor de stat centrale şi locale, acestea trebuind să îndeplinească un rol tot mai important în economia de piaţă prin promovarea stimutelor corecte şi reglarea operaţiilor pe piaţa locuinţelor. Bineînţeles că înainte de introducerea reformei locuinţelor aceste instituţii vor fi reorganizate în vederea atingerii scopului propus.

Indiscutabil, reforma în politica chiriilor va atrage după sine o creştere a cheltuielilor cu locuinţe în structura bugetului familial, deoarece chiria şi alte cheltuieli privind locuinţa (asigurarea confortului) vor trebui să fie suportate de către familiile respective.

Aşadar, pentru o. corectă aplicare a reformei chiriilor, nu se poate face abstracţie de implicaţiile pe are ea le poate avea în modelul bugetului familial.

Două sunt cerinţele de bază ale reformei chiriilor: 1. cuantumul chiriei să poată acoperi costul locuinţei şi ai întreţinerii şi 2. să se prevadă acordarea de subvenţii sociale familiilor şi indivizilor care au nevoie de astfel de subvenţii. în

unele ţări dezvoltate se consideră preferabil alocarea de subvenţii în loc de locuinţă.

Respectarea acestor cerinţe va conduce la:

- eliminarea subvenţiilor la grupurile cu venituri mari şi care nu au nevoie de ele;
- utilizarea subvenţiilor directe pentru a oferi familiilor dezavantajate posibilitatea alegerii atât al ofertantului de locuinţe, cât şi al amplasamentului locuinţei;
- crearea posibilităţii apariţiei mai multor ofertanţi de locuinţe de închiriat, ceea ce va asigura stabilirea unor chirii acceptabile, în condiţii rentabile;
- asigurarea ameliorării stării fondului locativ ca urmare a rentabilizării activităţii de administrare a acestui fond.

În prezent, nivelul chiriilor, care nu s-a modificat din anul 1990, este foarte scăzut atât în raport cu salariile, cât şi cu costurile construcţiilor. Se poate spune că s-a ajuns chiar să fie derizoriu acest nivel, ca urmare a repetatelor creşteri ale veniturilor salariale care au avut loc începând din luna noiembrie 1990. Astfel, câştigul salarial mediu net lunar pe total salariaţi a crescut de la 3381 lei în anul 1990 la 59717 lei în 1993, adică de 17,7 ori; chiria medie a rămas, însă, neschimbată, fiind de circa 195-250 lei/apartament. Ca urmare, ponderea chiriei în salariul mediu lunar a scăzut, în acest interval de timp, de peste 18 ori.

Menţinerea neschimbată a veniturilor din chirii realizate de întreprinderile de administraţie locativă se repercutează negativ asupra rezultatelor activităţii lor, veniturile obţinute acoperind numai circa 15% din necesităţile totale anuale de întreţinere şi reparaţii capitale şi curente. Din această cauză, fondul locativ de stat se află într-o stare gravă de degradare. Or, executarea lucrărilor de întreţinere şi reparaţii capitale şi curente sunt absolut necesare pentru a menţine în timp caracteristicile tehnico-economice ale clădirilor şi pentru a preîntâmpina scoaterea lor din funcţiune înainte de consumarea duratei normale de serviciu.

Dacă aceasta este situaţia în cadrul fondului locativ de stat, în schimb, în sectorul privat al locuinţelor, profitându-se de inexistenţa unei reglementări legale a sistemului de chirii, se practică o speculă deşănţată cu închirierea spaţiului de locuit.

Desigur, ambele situaţii le considerăm anormale, ceea ce reclamă cu necesitate o reglementare juridică corectă a condiţiilor de închiriere şi, în primul rând, a nivelului chiriei.

O nouă reglementare a chiriilor, ca ea să fie viabilă din punct de vedere economic, trebuie să îndeplinească o condiţie de bază şi anume ca nivelul chiriei

să permită atât pentru sectorul de stat, cât şi pentru sectorul particular al locuinţelor recuperarea cheltuielilor efectuate cu întreţinerea şi reparaţiile capitale şi curente ale clădirilor, la care să se mai adauge şi un câştig justificat de practicarea activităţii de închiriere. Sau altfel spus, să se asigure o rentabilitate a activităţii de închiriere, care este determinată de recuperarea investiţiilor în locuinţe şi a cheltuielilor necesitate de menţinerea lor în stare de bună funcţionare pe toată durata de serviciu, precum şi de obţinerea unui profit.

Concret, la determinarea chit iei trebuie luate în considerare următoarele elemente de bază: valoarea locuinţei; mărimea cheltuielilor de administraţie; valoarea cheltuielilor de întreţinere şi reparaţii; amplasarea locuinţei, în pian local sau regional; mărimea profitului; caracteristicile sociale ale celor care folosesc locuinţa (chiriaşii).

În condiţiile sistemului de calcul al chiriilor specific economiei de piaţă, este necesar să se asigure protecţia socială a categoriilor de populaţie dezavantajate - permanent sau temporar -, cărora va trebui să li se acorde subvenţii în cazul în care chiria constituie o povară prea mare pentru bugetele lor familiale.

Dintre categoriile sociale care ar putea beneficia de subvenţii pentru plata chiriei menţionăm: pensionarii, familiile tinere (timp de cinci ani), handicapaţii, eroii revoluţiei, veteranii de război, persoanele aflate sub şi la limita pragului de sărăcie legai stabilit, familiile cu mulţi copii sau care au în îngrijire persoane fără venituri, absolvenţii diverselor forme de învăţământ neangajaţi în muncă şi persoanele incapabile de muncă.

În orice situaţie, criteriul cel mai important care trebuie avut în vedere la acordarea subvenţiilor pentru chirii trebuie să fie (aşa cum se întâmplă în ţările cu economie de piaţă) venitul pe cap de familie sau pe toată familia, combinat cu numărul membrilor de familie şi cu nivelul cheltuielilor necesare întreţinerii şi reparaţiei.

Categoriile de populaţie beneficiare de subvenţii pentru chirii vor trebui stabilite printr-un act normativ special al asistenţei sociale.

3.4. Costul social al ameliorării condiţiilor

Costul social al reformei privind locuirea (habitatul) mai include, pe lângă efortul financiar vizând satisfacerea necesarului de spaţiu locativ al familiei, cheltuielile privind asigurarea condiţiilor de confort ale locuinţei (iluminatul electric, încălzirea centrală, racordarea la conducta de gaze, alimentarea cu apă a locuinţelor de la reţeaua de distribuţie publică, dotarea locuinţei cu instalaţii de canalizare etc.). După cum atestă datele statistice, a avut loc, îndeosebi în ultimul deceniu, o ameliorare a gradului de confort (amenajări) al locuinţelor în ţara noastră.

Asigurarea gradului de confort al locuinţei, în condiţiile unor adevărate puseuri de creştere ale preţurilor interne, ca urmare a scumpirii importurilor de cărbuni, petrol şi gaze (în urma devalorizării leului începând cu luna noiembrie

1991), a impus statului costuri sociale tot mai mari, sub forma subvenţiilor de preţuri la aceste categorii de produse.

Începând de la 1 mai 1992, de când, potrivit Hotărârii Guvernului nr. 221/1992, subvenţiile la combustibili şi energie au fost reduse cu 25%, populaţia participă şi ea la suportarea acestor costuri sociale, plătind preţuri şi tarife majorate de circa 1-9 ori la combustibilul pentru încălzit şi prepararea hranei (inclusiv lemne de foc), energia electrică şi energia termică. Este adevărat că salariaţii au beneficiat de compensaţii şi indexări de salarii care s-au acordat cu prilejul majorărilor de preţuri, însă nivelul lor este mult inferior acestora din urmă[1].

---

[1] *Astfel după opinia Guvernului, s-ar fi, asigurat atât în prima etapă de reducere a subvenţiilor din mai 1992, cât şi în etapa mai 1993, compensarea 100 la sută a creşterii preţurilor de consum la combustibil şi energia electrică şi termică la care s-au retras parţial (25%) sau total subvenţiile de la buget.*

Dacă ar fi să ne referim numai la etapa mai 1993, nivelul compensaţiei lunare, considerat că ar putea să acopere în proporţie de 100 la sută creşterile de preţuri de consum la combustibil şi energie, produse şi servicii la care au fost eliminate în totalitate subvenţiile, s-a ridicat la 3475,7 lei pentru salariaţi şi de 3083,8 lei pentru pensionari. Nivelul compensaţiei pentru pensionarii agricoli a fost stabilit la 695 lei lunar, considerându-se că ar putea să acopere cheltuielile suplimentare ale acestora generate de retragerea subvenţiilor la combustibil şi energie, produsele alimentare putând să şi le asigure, de regulă, din gospodăria proprie. Calculele efectuate de cercetătorii din institutele de profil demonstrează însă că nivelul determinat al acestor compensaţii este cu mult inferior nivelului cheltuielilor suplimentare prilejuite de retragerea subvenţiilor la combustibil şi energie.

Datele cuprinse în tabelul de mai jos, scutesc de orice comentarii suplimentare. Cheltuielile cu locuinţa necesare pentru satisfacerea trebuinţelor minime la un nivel decent, pentru luna august 1993.

Compensaţia acordată pentru acoperirea în proporţie de 100 la sută a creşterilor de preţuri la combustibil şi energie la care se elimină în totalitate subvenţiile de la 1 mai 1993-lei lunar	*Cheltuieli cu locuinţa pe gospodărie - lei lunar*	
	mediul urban	*mediul rural*
- Salariaţi-mediu urban 3475,7	*a) Capul de familie activ:*	*a) Capul de familie activ:*
- Pensionari-mediu urban 3083,8	*- gosp. cu 1 pers. 10762*	*-gosp. 1 pers. 239*
	- gosp. cu 2 pers. 13652	-gosp. 2 pers. 349
- Pensionari - mediu rural 695	- gosp. cu 3 pers. 18933	-gosp. 3 pers. 434
	- gosp. cu 4 pers. 21344	*-gosp. 4 pers. 560*
	- gosp. cu 5 pers. 23104	*-gosp. 5 pers. 592*
	b) Capul de familie pensionar:	*b) Capul de familie pensionar:*
	- gosp. cu 1 pers. 7313	*-gosp. 1 pers. 370*
	- gosp. cu 2 pers. 9040	*-gosp. 2 pers. 396*
	- gosp. cu 3 pers. 11534	*-gosp. 3 pers. 559*

Pe baza cuantumului subvenţiilor de preţ si a cheltuielilor populaţiei s-a putut determina costul social al confortului locuirii pentru anii 1992 şi 1993, calcul efectuat pentru întreaga populaţie a ţării.

Rezultatele acestui calcul sunt redate în tabelul nr. 2. Costul social al asigurării confortului locuirii determinat pentru anul 1992 s-a ridicat la 283,0 miliarde iei, iar pentru anul 1993 s-a estimat la 487,7 miliarde lei.

Tabelul nr. 2 - Costul social al confortului locuirii (combustibil, energie electrică şi termică), în anii 1992 şi 1993

	1992	1993	Din care:	
			Efective (1.I-30.IV)	Valori prognozate (1.V-31.XII)
1	2	3	4	5
1. Volumul valoric al consumului total de combustibil şi energie al populaţiei – mld. lei				
- anual	283,0	487,7	231,0	256,7
- lunar	23,6	40,6	57,8	32,1
2. Volumul valoric al cheltuielilor pentru combustibil şi energie efectuate de populaţie –				

Sursa: dr. Gheorghe Răboacă, coordonator, dr. Iosif Bati, drd. Speranţa Pârciog, Minimul de trai în România, Institutul de Cercetare Ştiinţifică în Domeniul Muncii şi Protecţiei Sociale în Adevărul Economic, nr. 42(85), 17-23 octombrie 1993, pag. 26.
Pe baza unor studii aprofunda te unii specialişti din Institutul de Cercetare Ştiinţifică în Domeniul Muncii şi Protecţiei Sociale au ajuns la concluzia că, compensaţiile oficiale acordate pentru acoperirea cheltuielilor suplimentare cu locuinţa (în care cheltuielile cu combustibilul şi energia deţin o pondere preponderentă) sunt de 3-9 ori mai mici în cazul familiilor de salariaţi şi de 2-4 ori în cel al familiilor de pensionari din mediul urban, comparativ cu cheltuielile cu locuinţa necesare pentru satisfacerea trebuinţelor minime de consum la un nivel decent.
Eliminarea subvenţiilor la combustibil şi energie, în condiţiile acordării unor compensaţii cu mult inferioare cheltuielilor percepute de retragerea acestora, nu a putut să nu afecteze nivelul de viaţă îndeosebi al categoriilor de populaţie defavorizate, (familiile cu venituri şi copii mici, şomerii, pensionarii etc.).
În vederea asigurării protecţiei sociale a acestor categorii de populaţie, în iarna 1993/1994, care s-a dovedit a fi timpurie şi grea, executivul a înaintat Parlamentului (cu procedură de urgenţă) un proiect de lege privind acordarea de ajutoare pentru încălzirea locuinţelor. Peste 2 milioane de persoane au beneficiat de la 1 noiembrie şi până la 30 aprilie de acest ajutor a cărei valoare se ridică la 60 miliarde lei. Conform proiectului de lege, pensionarii, persoanele care primesc ajutoare de şomaj şi alocaţie de sprijin şi care au venit lunar de 22500 lei vor primii un ajutor de 5000 lei. De la 22500 lei k 25000 lei venituri lunare ajutorul va fi de 4000 lei. Persoanele care trăiesc din ajutorul social şi cu venituri lunare depănă la 17500 lei vor beneficia de un ajutor de 5000 lei; de la 17501 până la 20000 lei venituri ajutorul va fi de 4000 lei.

	1992	1993	Din care:	
			Efective (1.I-30.IV)	Valori prognozate (1.V-31.XII)
1	2	3	4	5
mld. lei				
- anual	62,3	294,9	54,1	240,8
- lunar	5,2	24,6	13,5	30,1
3. Ponderea cheltuielilor pentru combustibil şi energie efectuate de populaţie în volumul valoric al consumului total				
– în %	22,0	60,4	23,4	93,7
4. Volumul subvenţiilor de preţuri la combustibil şi energie suportate de stat – mld. lei				
- anual	220,6	192,8	176,9	15,9
- lunar	18,4	16,1	44,2	1,2*
5. Ponderea subvenţiilor de preţ în consumul total de combustibili şi energie al populaţiei				
- în %	78,0	39,6	76,6	6,3*

* Valoarea subvenţiilor de preţuri la energia termică produsă de centralele proprii continuă însă să fie subvenţionată de la bugetul de stat şi după 1 mai 1993.

Sursa: Ministerul Finanţelor.

În anul 1992, la nivelul întregii populaţii ca şi pe categorii sociale, subvenţiile de preţ, suportate de stat, acopereau circa 70-80% din cheltuielile pentru cumpărarea combustibilului, energiei electrice şi termice necesare consumului lor propriu.

În perioada 1.I.-30.IV. 1993 (începând cu 1 mai subvenţiile la combustibil şi energie au fost eliminate), ponderea acestor subvenţii a scăzut la 24,9% în totalul cheltuielilor ca combustibili şi energie ale populaţiei.

Costul social al majorării preţului combustibilului începând de la 1 mai 1992 (H.G. 221/1992), al celor două creşteri de tarife la energie electrică şi energie termică de la 1 mai 1992 (H.G. 221/1992 şi 1 septembrie 1992 (H.G. 412/1992), dar mai ales al creşterii preţurilor şi tarifelor după eliminarea subvenţiilor de la bugetul de stat la 1 mai 1993 (H.G. nr. 179/1993) au grevat serios - chiar în condiţiile compensaţiilor şi indexărilor acordate - bugetul familiilor, îndeosebi a celor cu venituri mici şi cu mulţi copii.

Acest cost-determinat ca o diferenţă dintre cheltuielile pentru combustibil şi energie dinaintea majorărilor de preţ şi cele după aceste majorări se estimează pentru anul 1992 la 39,0 miliarde lei, iar în anul 1993 la 248,4 miliarde lei.

Menţionăm că în anul 1992 influenţa majorărilor de preţuri la combustibil şi energie asupra costului vieţii diferitelor categorii de populaţie ar fi fost mult mai mare dacă varianta privind reducerea subvenţiilor adoptată, la 1 septembrie acelaşi an, de Guvern ar fi fost la nivelul prevăzut iniţial

Sub presiunea sindicatelor şi a unora dintre forţele politice a avut loc o reducere mai mică a subvenţiilor de preţ la energia electrică şi termică şi nu s-a aplicat deloc varianta Guvernului, adoptată la 1 septembrie 1992, în cazul combustibilului pentru încălzit şi prepararea hranei (inclusiv lemne de foc).

Faptul că s-a recurs la o reducere mai mică a subvenţiilor de preţ la combustibil denotă că executivul nu a ţinut seama de impactul inflaţionist care se va resimţi în perioada următoare, din cauza absorbţiei în economie a cursului devalorizam al leului (cum de fapt s-a şi întâmplat).

Pe măsură ce impactul devalorizării leului a fost cunoscut, noul Guvern investit (în urma alegerilor din sept. 1992) a căutat să adopte o serie de măsuri economico-financiare care să vizeze acomodarea economiei ia noul curs valutar al leului, inclusiv reducerea subvenţiilor la preţ.

O abordare tranşantă a problemei subvenţiilor de preţ de către noul Guvern s-a dovedit a fi foarte dificilă, deoarece a fost pus în faţa alternativei: afectarea nivelului de trai (şi aşa în continuă scădere) al populaţiei sau destabilizarea bugetului şi, nu era exclus, chiar a economiei în ansamblu.

În pofida rezolvării acestei dileme, se impunea a fi continuată liberalizarea preţurilor la cărbune şi energie, nu parţială cum s-a încercat să se facă, ci generalizată, cu compensaţiile corespunzătoare.

Practica economică a confirmat însă că reducerea parţială sau păstrarea unor subvenţii îa cărbune şi energie până la 1 mai 1993 nu numai că nu a condus la scăderea costului economic şi social ci, dimpotrivă, mai mult l-au amplificat.

De fapt, protecţia socială a populaţiei pe calea subvenţiilor de preţ s-a dovedit a fi o falsă protecţie, căci susţinerea prin preţ, trata de fapt, în mod egal milionarul şi bietul şomer sau pensionar. în plus, subvenţionarea anumitor produse şi servicii (în cazul nostru combustibilul şi energia) permitea speculanţilor să se îmbogăţească ilicit prin deturnarea comercializării acestor produse (proprietarii de depozite de cărbuni şi lemne de foc, de pildă).

Efectele negative ale continuării subvenţionării, în condiţiile creşterii generale repetate a preţurilor, generau grave disfuncţionalităţi în bugetul public, dar mai ales în finanţarea investiţiilor de stat, fiind blocate din lipsă de fonduri.

Evitarea fenomenelor negative generate de continuarea subvenţionării combustibilului şi energiei (falsa protecţie socială şi îmbogăţirea ilicită a speculanţilor şi bijniţarilor) a făcut imperios necesară, la 1 mai 1993, abandonarea completă a subvenţiilor de preţ la aceste produse şi servicii şi înlocuirea lor cu compensaţii pentru salariaţi, pensionari şi categoriile de populaţie defavorizate.

Considerăm că era necesar ca liberalizarea preţurilor să aibă loc concomitent cu crearea unui sistem de protecţie socială care să se adreseze, în primul rând, categoriilor de populaţie care aveau într-adevăr nevoie de sprijin

material sau financiar, cum sunt: salariaţii aflaţi sub pragul sărăciei, şomerii, pensionarii, bătrânii fără susţinători şi beneficiarii de ajutoare sociale.

În concluzie, reducerea, mai întâi, a subvenţiilor de preţ la combustibil şi energie, iar apoi eliminarea lor definitivă au constituit, am putea spune, o cerinţă importantă a procesului de tranziţie la economia de piaţă, a introducerii unor principii economice în activitatea agenţilor economici, a stimulării producţiei în condiţii de eficienţă şi eliminarea unor greutăţi în echilibrarea bugetului public, precum şl a simplificării evidenţelor şi eliminării evaziunii fiscale.

De asemenea, la majorarea costului social al reformei în domeniul habitatului, îndeosebi în ultimii trei ani, a mai contribuit şi scumpirea tarifelor la serviciile de apă, canal şi salubritate, a căror indice al volumului activităţii lor a fost, în luna august 1992, de 849,5 faţă de octombrie 199= 100; deci a crescut de aproape 8,5 ori.

Chiar dacă cheltuielile cu aceste servicii deţin o pondere foarte mică în bugetul de familie al salariaţilor şi pensionarilor (sub 1,5% din totalul cheltuielilor), ele au influenţat negativ evoluţia "costului social" mai ales prin creşterea rapidă şi mare a tarifelor acestei grupe de servicii. Efortul financiar determinat de majorarea tarifelor a fost suportat exclusiv de către populaţie în special de cea din mediul urban.

4. Costul social al reabilitării

Dacă locuinţa constituie micro-mediul în care sunt satisfăcute necesităţile şi aspiraţiile esenţiale ale familiei şi membrilor săi, aşezările umane, prin reţeaua de servicii publice, reprezintă macro-mediul în care ii se satisface acestora o serie de nevoi, cum sunt: aprovizionare, cu apă şi energie, precum şi cu gaze naturale, li se asigură transportul urban, serviciile sanitare comune, serviciile de canalizare şi salubritate, băi publice, serviciile de folosinţă comună a spaţiilor şi a zonelor de agrement etc.

Aşa cum s-a arătat, o parte din serviciile publice, de fapt cea mai importantă, este plătită de către populaţie (serviciile de distribuire a energiei electrice; şi termice, serviciile de alimentare cu apă, serviciile de colectare a gunoiului menajer etc.).

De restul serviciilor, prestate de întreprinderi specializate aparţinând organelor puterii locale, populaţia a beneficiat gratuit ca de exemplu, întreţinerea şi repararea străzilor, iluminatul public, salubritatea oraşelor (curăţenia şi stropitul străzilor), întreţinerea grădinilor publice, parcurilor şi zonelor verzi, epurarea apelor menajere şi alte acţiuni de gospodărie comunală. Sarabanda preţurilor, începută în cadrul procesului de reformă în noiembrie 1990 şi care a determinat importante costuri sociale ale asigurării populaţiei cu locuinţe şi a gradului ior de confort, a avat aceleaşi efecte şi asupra serviciilor publice organizate la sate, dar mai ales în municipii şi oraşe.

Volumul lor valoric a cunoscut în această perioadă o dinamică foarte înaltă, caracterizată de datele cuprinse în tabelul nr. 3.

Dintre serviciile publice, creşterile cele mai înalte au fost înregistrate de grupa "alte acţiuni de gospodărie comunală (de 30,4 ori), fiind urmate, în ordine, de serviciul "iluminatul public" (de 20,5 ori), "întreţinerea şi repararea străzilor" (de 12,0 ori), "serviciile de salubritate (8,8 ori)", "întreţinerea grădinilor publice, parcurilor şi zonelor verzi "(6,6 ori) şi de "serviciile de întreţinere şi funcţionare a domeniului public" (6,6 ori).

Pentru finanţarea acestor servicii organele locale au alocat de la buget fonduri financiare a căror pondere a fost, de pildă în anul 1992, de 15,2% în veniturile totale bugetare ale acestora. Structura fondurilor financiare după tipurile de servicii finanţate a fost, în acelaşi an, următoarea: 38,8% din fonduri au fost alocate întreţinerii şi reparării străzilor, 12,9% pentru iluminatul public, 13% pentru salubrizarea localităţilor, 12,9% pentru întreţinerea grădinilor publice, parcurilor şi zonelor verzi, 0,7% pentru întreţinerea şi funcţionarea domeniului public, 3,1% pentru funcţionarea instalaţiilor de epurare a apei

menajere şi 18,6% din fonduri s-au cheltuit cu alte acţiuni de gospodărie comunală.

Tabelul nr. 3 - Evoluţia volumului serviciilor publice, în anii 1990-1992 şi sem. I 1993

- în milioane lei în preţuri curente -

	1990	1991	1992	1993 (sem I)	1992 faţă de 1990 - în % -
TOTAL	2435,4	11211,9	30436,0	29380,5	1249,0
din care:					
Întreţinerea şi repararea străzilor	983,4	4089,8	11817,4	8134,4	1201,0
Iluminatul public	191,1	1047,2	3923,2	3018,0	2052
Salubritate	454,1	1541,4	3973,3	3559,3	875
Întreţinerea grădinilor publice, parcurilor şi zonelor verzi	590,5	1554,2	3928,7	3395,3	665,0
Întreţinerea şi funcţionarea domeniului public	30,4	74,8	202,8	195,5	667
Instalaţii de epurare pentru ape menajere	-	554,6	930,3	2070,0	-
Alte acţiuni de gospodărie comunală	186,0	2349,9	5660,0	9008,0	3043

Sursa: Comisia Naţională pentru Statistică şi Ministerul Finanţelor.

În primul semestru al anului 1993 au intervenit unele schimbări sensibile în modul de cheltuire a fondurilor financiare pe tipuri de servicii, în sensul creşterii ponderii deţinute de alte acţiuni de gospodărie comunală (de la 18,6% ia 30,7% în totalul fondurilor financiare alocate) şi de serviciile de asigurare a funcţionării instalaţiilor de epurare a apei menajere (de la 3,1% ia 7%), pe seama scăderii ponderii deţinute de celelalte tipuri de servicii, în special a serviciilor de "întreţinere şi repararea străzilor" şi de "iluminatul public".

Aceste schimbări sunt cu atât mai semnificative dacă avem în vedere că volumul total al serviciilor publice înregistrat în acest semestru se apropie de nivelul atins pe întregul an 1992 (29.390,5 milioane lei faţă de 30.436,0 milioane lei).

La acest efort financiar al organelor puterii locale trebuie să mai adăugăm valoarea investiţiilor făcute din surse locale şi centrale, în vederea menţinerii şi dezvoltării reţelei de unităţi prestatoare de servicii publice de care a beneficiat populaţia în mod gratuit.

În luna august 1992 Guvernul, printr-o Ordonanţă Specială (nr. 12/1992) a aprobat punerea la dispoziţia autorităţilor publice locale a sumei de 26 miliarde lei în vederea realizării unor lucrări de investiţii privind alimentarea cu apă, staţii de epurare, staţii de pompare a apei şi energiei termice, canalizări.

Această sursă de finanţare s-a asigurat din încasările obţinute în anul 1992 la fondul constituit din influenţele rezultate din reevaluarea, în anul 1991, a stocurilor de materii prime, materiale, semifabricate şi produse finite de către agenţii economici cu capital de stat, ca urmare a acţiunilor de liberalizare a preţurilor.

Cele 26 de miliarde de lei au fost repartizate, pe judeţe, pentru realizarea investiţiilor rămase de executat în următoarele domenii ale infrastructurii publice: alimentări cu apă - 15.545,7 milioane lei, canalizări - 1726,6 milioane lei, staţii de epurare - 4135,0 milioane lei, staţii de pompare - 387,2 milioane lei şi modificări la centralele de producere a agentului termic, canalizări - 4205,5 milioane lei.

Din păcate, nu dispunem de date şi informaţii statistice mai complete privind unele elemente ale compoziţiei investiţiilor în infrastructura publică decât numai pentru 1992 şi semestrul I 1993, informaţii redate în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4 - Compoziţia investiţiilor în infrastructura publică, în anul 1992 şi 1993 (sem.I) (în curs de execuţie la sfârşitul anului)

- milioane lei, preţuri curente -

	1992	1993 (sem.I)
Investiţii efectuate în domeniul gospodăriei comunale*	14615,3	13031,7
Captarea, tratarea şi distribuţia apei	21926,3	12146,4
Asanarea şi îndepărtarea gunoaielor, salubritate şi activităţi similare	34217,8	20800,7
Transporturi în comun*	6448,5	6141,2
TOTAL	77207,9	52120,0

* Fonduri asigurate de bugetele locale
Sursa: Ministerul Finanţelor

În aprecierea corectă a acestui efort trebuie avută în vedere influenţa puternică exercitată de majorarea preţurilor şi a salariilor în cei doi ani analizaţi.

Ţinând seama de această influenţă, se poate aprecia că fondurile de investiţii alocate dezvoltării infrastructurii publice sunt insuficiente în raport cu marile necesităţi generate de procesul urbanizării la noi în ţară.

Cele 77,2 miliarde lei alocate în anal 1992, ceea ce reprezintă 7,7% din investiţiile realizate în economia naţională, s-au dovedit a fi o sumă cu totul insuficientă acoperirii necesităţilor de dotare cu instalaţii de apă şi canal, cu mijloace de salubritate şi transport în comun, precum şi pentru modernizarea străzilor.

Înzestrarea tehnico-edilitară a oraşelor în ţara noastră a rămas, ca urmare a unor fonduri de investiţii insuficiente, mult în urma nivelului atins în ţările dezvoltate ale Europei. Efortul investiţional şi financiar insuficient făcut de organele locale ca şi de administraţia centrală de stat după anul 1989 nu s-a repercutat, în general, pozitiv asupra evoluţiei atât a reţelelor infrastructurii publice, cât şi a volumului serviciilor furnizate de unităţile prestatoare.

Tabelul nr. 5 - Evoluţia reţelelor infrastructurii publice, în anii 1989-1993

	1989	1990	1991	1992	1993	1993 +/- faţă de 1989
1	2	3	4	5	6	7
Reţeaua şi volumul apei potabile distribuite						
- Numărul localităţilor cu instalaţii de alimentare cu apă potabilă	2301	2331	2320	2366	2459	+158
din care:						
- municipii şi oraşe	260	260	260	260	260	-
- lungimea simplă a reţelei - km	27795	28169	29333	30621	31727	+4090
din care:						
- municipii şi oraşe	18178	18362	19650	20400	20790	+2616
- apă potabilă distribuită - mil. m.c.	2724	2659	2549	2191	2056	-668
- pentru uz casnic	1206	1203	1110	1131	1132	-74
Reţeaua şi volumul gazelor naturale distribuite [1]						
- numărul localităţilor în care se distribuie gaze	514	522	528	542	554	+40
- lungimea simplă a conductelor de distribuţie - km	110111	10778	11182	12278	+2167	
din care:						
pentru uz casnic	2697	2713	3088	3230	3421	+724
Reţeaua de canalizare publică						
- numărul localităţilor cu instalaţii de canalizare publică	537	542	545	573	578	+41
din care:						

1	2	3	4	5	6	7
- municipii și orașe	257	257	258	258	258	+1
- lungimea simplă a conductelor de canalizare- km	13627	13767	14991	14959	14953	+1326
- debitul stațiilor orășenești în funcțiune pentru epurarea apelor uzate-m.c./zi	...	...	...	4971819	4966567	...
din care: - municipii și orașe	...	...	...	4971819	4966567	...
- cantitatea de apă reziduală epurată - mii m.c.	...	....	...	1342674	1238637	...
Lungimea străzilor orășenești km	20786	21065	12356	21478	21496	+710
din care: - modernizate	12001	12082	12228	12340	12425	+424
Suprafața spațiilor verzi - ha:	21955	22081	21633	20885	20689	-1266
Nr. localităților în care se distribuie energia termică	...	...	...	340	337	...
Nr. orașe cu transport urban de călătorie	180	180	175	175	169	-11

Sursa: Comisia Naţională pentru Statistică.
[1)] *Se referă numai la serviciile de utilitate publică.*

La sfârşitul anului 1993, toate cele 260 municipii şi oraşe dispuneau de instalaţii centralizate de distribuţie a apei, 258 de instalaţii de canalizare, 206 erau înzestrate cu staţii de epurare. Din cele 13088 localităţi rurale, .21.99 dispuneau de instalaţii de alimentare cu apă, 320 de reţele de canalizare si 402 de instalaţii de distribuire a gazelor.

Distribuţia apei potabile era asigurată prin instalaţii centralizate de distribuţie în 2459 localităţi (din care 260 municipii şi oraşe), comparativ cu 2301 la sfârşitul anului 1989.

Capacitatea instalaţiilor de producere a apei potabile a asigurat un consum mediu zilnic de apă potabilă pentru populaţia din municipii şi oraşe, de 299,2 litri pe locuitor, consum aflat în scădere faţă de anii precedenţi. Una din cauzele principale ar fi uzura avansată a reţelelor de distribuţie. în 16 localităţi, ridicate în ultimii ani la rang de oraş, consumul de apă potabilă se situează sub media pe ţară, care este de 50 litri/zi pe locuitor.

Din cauza capacităţii reduse de captare a instalaţiilor, cantitatea de apă distribuită nu a satisfăcut cerinţele de apă ale consumatorilor, în unele oraşe şi municipii distribuţia apei făcându-se cu restricţii orare. Evacuarea apelor uzate

din gospodăriile populaţiei şi din unităţile speciale şi economice a fost posibilă în anul 1993 numai în 578 localităţi (258 în municipii şi oraşe şi 320 sate), care dispuneau de canalizare publică în lungime de 14,9 mii km. În municipii şi oraşe, peste 49,6% din lungimea totală a străzilor era dotată cu conducte de canalizare.

Considerăm nesatisfăcătoare dotarea oraşelor cu staţii pentru epurarea apelor uzate provenite din canalele publice. Din cele 258 de municipii şi oraşe care dispun de astfel de canale, 52, printre care Municipiul Bucureşti, Craiova, Galaţi, Drobeta Turnu Severin şi Tulcea, nu erau în 1993 dotate cu staţii orăşeneşti pentru epurarea apelor uzate, colectate prin canale.

Distribuţia gazelor naturale s-a efectuat, în aceiaşi an, în 554 localităţi (152 municipii şi oraşe 402 sate).

Prin cele 12278 km de conducte de distribuţie au fost distribuite populaţiei 3421 mil./m.c. de gaze naturale, volum mai mate cu 123 mil. m.c. faţă de 1989. Cu toate acestea, în special pe timp geros, cantitatea de gaze distribuită a fost insuficientă în unele localităţi. Lungimea străzilor modernizate cu îmbrăcăminţi durabile (din piatră fasonată, beton asfalt) era, la sfârşitul anului 1993, de 12.425 km, ponderea ei în lungimea totală a străzilor din cuprinsul municipiilor şi oraşelor fiind 57.5%.

Suprafaţa spaţiilor verzi (în zonele construite ale oraşelor), sub formă de parcuri, grădini sau scuaruri publice şi terenuri ale bazelor şi amenajărilor sportive, a manifestat în anul 1993 o tendinţă de scădere faţă de anii precedenţi; s-au înregistrat cu 974 ha mai puţine faţă de anul 1991, ceea ce a făcut să scadă suprafaţa medie pe locuitor la 16,6 m.p., faţă de 17,2 m.p. spaţii verzi.

Din păcate, există un număr mare de oraşe (40) care se situează mult sub media pe ţară, ele dispunând sub 5 m.p. suprafaţă verde pe locuitor, la care se mai adaugă 10 municipii care dispun sub 10 m.p. de suprafaţă verde pe locuitor.

Salubritatea oraşelor a fost asigurată în 1993 de un parc de 2553 autovehicule pentru transportul gunoiului, măturat şi stropit, parc aflat în uşoară scădere faţă de anul precedent, ca urmare în special a scoaterii din funcţiune a unor vehicule cu uzură avansată fără să fie înlocuite cu altele noi. Din această cauză curăţenia oraşelor a avut de suferit mai ales în Capitală.

Transportul urban de călători (preponderent public) era organizat, la sfârşitul anului 1993, în 169 oraşe, adică 65% din numărul total al localităţilor urbane, în general localităţi care depăşesc 50.000 de locuitori.

Parcul de vehicule era constituit din 5956 autobuze, 2257 tramvaie, 898 troleibuze, 181 maxi-taxi şi 498 rame de metrou. Capacitatea parcului se cifra la 1346,3 mii locuri, numărul călătorilor transportaţi a fost de 2639,4 milioane, fiind în scădere cu 872,8 milioane (cu 24,9%) comparativ cu anul 1992.

În general, transportul în comun, din cauza dotării insuficiente cu mijloace de transport (autobuze, taximetre, tramvaie, troleibuze şi instalaţii specifice), a forţei de muncă insuficiente şi a unei întreţineri şi reparaţii necorespunzătoare a parcului, precum şi a cantităţilor insuficiente de combustibil şi lubrifianţi nu a putut asigura populaţiei oraşele respective aceste servicii la nivelul confortului normal.

Din punct de vedere ai asigurării gradului de confort, transportul în comun public în ţara noastră este inferior celui existent în ţările dezvoltate.

Este cunoscută relaţia directă între calitatea serviciilor publice pe care le asigură organele locale şi calitatea vieţii locuitorilor oraşelor.

În ceea ce priveşte calitatea serviciilor publice pe care ie asigură municipalitatea capitalei, primarul generai recunoaşte fără echivoc că "din acest punct de vedere, în Bucureşti, gradul de confort şi civilizaţie al cetăţeanului nu a fost ameliorat"[1].

Calitatea activităţii desfăşurate de autorităţile locale şi a serviciilor publice în ultimii ani este percepută de populaţia atât din mediul urban, cât şi din mediul rural, ca fiind nesatisfăcătoare.

Aceasta este concluzia la care s-a ajuns în urma investigaţiilor efectuate în iulie 1993 de un colectiv de cercetători ai Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii, pe un eşantion naţional reprezentativ (1067 subiecţi, din 25 localităţi).

Majoritatea populaţiei urbane intervievate se declară nemulţumită în mare măsură sau în foarte mare măsură de starea precară a drumurilor şi străzilor (84,7% din intervievaţi), de lipsa spaţiilor verzi şi a locurilor de joacă pentru copii (81,4%) şi de insalubritatea ce cuprinde tot mai mult localităţile urbane (80,7%). În schimb, nemulţumirea populaţiei de la sate se referă în special la starea drumurilor şi străzilor (723%), salubritatea (59,1%), şi iluminatul public (58,1%).

Cerinţele urbanistice reclamă imperios intervenţia statului în problema locuirii (habitatului), numai astfel fiind posibilă o apreciere obiectivă a relaţiilor dintre locuinţă şi dotările aferente în cadrul ansamblului urbanistic, al cartierului şi chiar al oraşului.[2]

Constituirea ansamblului rezidenţial, ca formă superioară de rezolvare a problemei locuirii pentru o anumită colectivitate, reclamă menţinerea echilibrului dintre locuinţe şi dotările "colective", numai în acest fel fenomenul urban putând contribui la ameliorarea condiţiilor de viaţă ale populaţiei La rândul lor, noile ansambluri rezidente trebuie să cunoască un proces de

---

[1] *Raportul primarului general privind starea economică şi socială a Municipiului Bucureşti în perioada 1992- sept. 1993, în "România Liberă" 5 oct. 1993.*

[2] *Enache Mircea, Urbanismul Britanic contemporan, Editura Tehnică, Bucureşti, 1977, p. 59.*

integrare funcţională, proces care devine vital nu numai pentru propria lor existenţă, dar şi pentru dezvoltarea cartierului sau oraşului. Mai precis, este vorba de a asigura apropierea noilor ansambluri de marile zone industriale, rezolvarea în bune condiţii a transportului în comun (la locul de muncă) sau repartiţia uniformă a anumitor servicii (comerţul alimentar, alte dotări de folosinţă zilnică).

Un obiectiv major al dezvoltării localităţilor urbane şi rurale în ţara noastră îl constituie reducerea sau cel puţin menţinerea la un nivel acceptabil a gradului de poluare, a mediului prin epurarea apelor uzate şi reducerea noxelor produse de întreprinderile industriale sau de alte surse de poluare.

Ridicarea gradului de confort urban astfel *încât,* în viitor, să se ajungă practic, la toate oraşele şi marile aşezări rurale să dispună de sisteme de alimentare cu apă, sisteme de canalizare, salubrizare, amenajarea terenului şi spaţiilor verzi, băi publice, ştranduri plaje, de o reţea de străzi modernizate şi de o reţea de transport în comun, împreună cu. ameliorarea factorilor de mediu, constituie condiţia esenţială a asigurării unui nivel de viaţă decent pentru toţi locuitorii ţării noastre.

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 32/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
CENTRUL DE CERCETĂRI DEMOGRAFICE

PIERDERILE TERITORIALE ALE ROMÂNIEI ÎN VARA ANULUI 1940

- BILANŢ DEMOGRAFIC -

Acad. Vladimir TREBICI

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

Cuprins

România "rotundă ca o medalie" 300
Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa 303
Cadrilaterul 305
Transilvania de Nord 305
După cincizeci şi cinci de ani 309
BIBLIOGRAFIE 313

Evenimentele dramatice pe care le-a cunoscut istoria României în vara anului 1940 au o dimensiune teritorială şi demografică, care a fost pusă în evidenţă încă din anii 1940 şi 1941, graţie studiilor eminenţilor demografi şi statisticieni: dr. Sabin Manuila (1894-1964), pe atunci directorul general al Institutului Central de Statistică; şi Anton Golopenţia (1909-1951), colaborator al dr. Sabin Manuila la Institutul Central de Statistică. Primul studiu (1) prezintă situaţia teritoriilor desprinse din România, pe judeţe şi naţionalităţi, pe baza recensământului din 1930 şi a estimaţiei populaţiei probabile la 1 ianuarie 1940, Studiul lui A. Golopenţia (2), apărut în 1941, examinează situaţia folosind decuparea teritoriului naţional pe plăţi, ceea ce oferă o imagine mult mai detaliată. Între cele două studii este o mică diferenţă, neesenţială în ceea ce priveşte cifrele globale.

În aproximativ două luni (iunie-septembrie 1940), România pierdea circa 100.000 kmp, cu o populaţie de peste 6 milioane de suflete, din care românii reprezentau cam jumătate.

A fost mai întâi Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa, anexate de Uniunea Sovietică, în urma ultimatumului din 26 iunie 1940. Suprafaţa anexată: 50.135 kmp, cu o populaţie de aproape 3.410.000 (din care români 52,3%); i-a urmat Transilvania de Nord, cu 42.243 kmp şi 2.389.000 locuitori (din care români 49,2%). Prima răpire era urmarea pactului Ribbentrop-Molotov; a doua era aplicarea odiosului Dictat de la Viena, impus de Germania nazistă şi Italia fascistă. În sfârşit, pe baza Convenţiei de la Craiova, din 6 septembrie 1940, România ceda Bulgariei Cadrilaterul (judeţele Caliacra şi Durostor), cu o suprafaţă de 7.412 kmp, având 363.000 locuitori (din care 19% români).

Acesta este filmul evenimentelor din 1940. între anii 1940-1944, Transilvania de Nord, a făcut parte din Ungaria regală, impropriu numită "horihystă". Eliberată de armata română, la sfârşitul anului 1944, Transilvania de Nord a revenit României, situaţie confirmată de Conferinţa de Pace de la Paris (februarie 1947). Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa au fost recucerite în iulie 1941; anexate din nou de Uniunea Sovietică în 1944, ele au fost reîncorporate de aceasta, prin Conferinţa de Pace de la-Paris. Cadrilaterul a rămas în componenţa Bulgariei în rezumat, suprafaţa României de 295.049 kmp, după Marea Unire, s-a redus la 238.391 kmp, cât este astăzi, deci cu 56.458 kmp mai puţin, aproape o cincime (19,2%).

Semnificaţia schimbărilor teritoriale şi demografice nu poate fi desluşită decât numai dacă le plasăm în contextul istoric, politic şi demografic mai larg. În acest demers care solicită un examen istoric al perioadei 1918-1995, nu pot lipsi aspectele etnografice şi cele geopolitice. În general, fenomenele demografice sunt înzestrate cu o puternică inerţie; analiza lor necesită o perioadă mare de timp. Cauzele, ca şi consecinţele, ies la iveală numai în perspectiva unei perioade mai mari de timp. Nu pot lipsi dintr-o asemenea analiză regimurile demografice (natalitate şi mortalitate), diferenţiate din punct

de vedere etnic, mişcările migratorii, ambele explicând repartiţia teritorială a populaţiei, la care se adaugă examinarea unor procese complexe cum este urbanizarea. Cadrul analizei trebuie mult extins. Să mai spunem că punctele de vedere ale analiştilor sunt în multe privinţe contradictorii, ca urmare a poziţiilor şi intereselor pe care le reprezintă autorii.

România "rotundă ca o medalie"

Să luăm deci lucrurile în mod sistematic. In ajunul Marii Uniri din 1918, teritoriul României (Oltenia, Muntenia, Dobrogea şi Moldova) era de 137.903 kmp, cu o populaţie de cca. 7.500.000 locuitori. Sub raport etnic, cca. 94% erau români, iar confesiunea dominantă era cea ortodoxă (93%).

Ca urmare a Marii Uniri, situaţie sancţionată de Conferinţa de Pace de la Versailles, teritoriul României se dublează; numărul populaţiei se dublează şi el. Recensământul populaţiei din 1930, considerat ca un recensământ modern, ştiinţific şi obiectiv, consemnează noua situaţie:

Tabelul nr. 1 - România. Suprafaţa şi populaţia pe provincii istorice (1930)

Provincia	Suprafaţa (kmp)	Populaţia	Ponderea românilor (%)
1	2	3	4
ROMÂNIA	295.049	18.057.028	71,9
1. Oltenia	24.078	1.513.175	97,5
2. Muntenia	52.505	4.029.008	93,4
3. Dobrogea	23.262	815.475	44,2
4. Moldova	38.058	2.433,5%	89,8
VECHIUL REGAT	137.903	8.791.254	88,5
5. Basarabia	44.422	2.864.402	58,2
6. Bucovina	10. 442	853.009	44,5
7. Transilvania	62.229	3.217.988	57,6
8. Banat	18.715	939.958	54,4
9. Crişana-Maramureş	21.338	1.390.437	60,7
NOILE PROVINCII	157.142	9.266.774	56,1

Reîntregirea ţării a fost însoţită de creşterea populaţiei alogene. Numărul persoanelor de alte naţionalităţi decât cea română a fost de peste 5 milioane sau 28,1% din populaţia României. în noile provincii ponderea acestora s-a ridicai la 44%. Ponderea românilor a fost de 44,2% în Dobrogea, 44,5% în Bucovina, 54,4% în Banat, 57,6% în Transilvania, 58,2% în Basarabia şi 60,7% în Crişana-Maramureş.

Ca importanţă numerică, minorităţile etnice se ierarhizau astfel:

1.425.507 - Unguri

745.421 - Germani

728.115 - Evrei

582.115 - Ucraineni, Ruteni

409.150 - Ruşi

366.384 - Bulgari

262.501 - Ţigani

154.772 - Turci

105.750 - Găgăuzi

A apărut deci problema minorităţilor naţionale. Repartizarea lor teritorială avea particularităţi pe provincii istorice. Ungurii erau aşezaţi în provinciile de dincolo de Carpaţi; germanii se aflau în aceleaşi provincii, dar în număr mare se găseau în Basarabia şi Bucovina; ucrainenii populau Bucovina şi Basarabia; ruşii se aflau în special în Basarabia; bulgarii în Dobrogea şi Basarabia; găgăuzii în Basarabia; turcii aproape exclusiv în Dobrogea. Repartiţia evreilor era întrucâtva mai diferită, dar concentrarea lor mare era în Basarabia, Bucovina şi Nordul Transilvaniei.

Nu putem intra în istoricul minorităţilor naţionale: unele s-au aşezat de multă vreme pe teritoriul României; altele erau de dată mai recentă! Datele prezentate mai sus ne vor ajuta să înţelegem, pe de o parte, discuţiile în legătură cu minorităţile etnice, în perioada interbelică, iar pe de altă parte, evenimentele din vara anului 1940, când României i-a fost răpită o parte a teritoriului său.

Să precizăm că, odată cu structura etnică s-a modificat şi structura confesională a populaţiei României. Persoanele aparţinând religiei orto-doxe reprezentau *12,6%,* romano-catolicii aveau o pondere de 6,8%, greco-catolicii - în majoritate români - 7,9%, persoanele de religie mozaică 4,2%. Urmează reformaţii - calvinişti, evanghelicii luterani.

Perioada 1919-1940 a cunoscut şi mişcări migratorii; ca a fost însă şi martora unei emigraţii (turcii, In special). Ele vor fi arătate în raport cu cele trei teritorii româneşti, anexate de U.R.S.S., Ungaria şi Bulgaria.

După reîntregirea ţării, în 1918, Simion Mehedinţi a asemuit teritoriul României cu o "medalie" ("rotund ca o medalie"). La rândul său, N. Iorga spunea despre România că este un stat locuit de români şi înconjurat de români, referindu-se la milioanele de români din afara fruntariilor României.

Dar, ca urmare a evenimentelor din vara anului 1940, această "medalie" a fost ciobită şi desfigurată, după cum se vede în figura nr. 1.

Figura nr. 1 - România şi pierderile teritoriale în 1940

Prima întrebare ce se leagă de evenimentele din 1940 este cea referitoare la populaţia românească din aceste teritorii. O evaluare demografică este obligată să răspundă la următoarele întrebări:

a) numărul românilor care au fost nevoiţi să părăsească teritoriile amintite;

b) numărul românilor care au fost deportaţi;

c) numărul românilor care au fost victimele noilor regimuri instituite în aceste teritorii, în special, în regiunile anexate de Uniunea Sovietică).

Aceasta înseamnă o analiză pe subperioade şi pe teritorii desprinse din România. Din păcate, - remarca Anton Golopenţia în 1941 - asemenea evaluări nu s-au făcut din cauza unor dificultăţi obiective. De atunci şi până în 1995 s-au publicat studii şii cercetări parţiale, memorii şi documente, insuficiente pentru CB demograful să întocmească un inventar cât de cât credibil.

Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa

Aspectele teritoriale şi etnice ale actului din iunie 1940 au fost prezentate în studiul lui Anton Golopenţia. Un studiu recent se datorează autorul prezentei comunicări (7) ş*i* (8).

Teritoriul anexat de U.R.S.S. reprezenta 50.762 kmp (după A. Golopenţia) şi 50.135 kmp (după S. Manuila); numărul populaţiei se ridica la 3.409.669 locuitori. Ca teritoriu, aceasta, însemna toate cele 9 judele ale Basarabiei, judeţele Cernăuţi şi Storojineţ, la care se adaugă o parte din judeţul Rădăuţi plus ţinutul Herţa. Altfel spus, suprafaţa Basarabiei, cu 44.422 kmp şi 6.340 kmp, reprezentând Nordul Bucovinei (cca. 6,000 kmp) şi Ţinutul Herţa (340 kmp). Bucovina istorică pierdea cca. 60% din teritoriul său de 10.442 kmp.

Sub raport etnic, situaţia era următoarea:

Români...	1.787.364 (52,4%)
Ruşi şi ucraineni...	899.667 (263%)
Evrei...	275.419 (8,1%)
Bulgari...	163.828 (4,8%)
Germani...	11.1342 (3,3%)
Alţii	172.048 (5,1%)
TOTAL...	3.409.669 (100,0%)

A. Golopenţia împarte acest teritoriu în trei zone. Prima, cu majoritate absolută ucraineană (Nordul Bucovinei, Nordul judeţului Hotin), unde românii deţineau cca. 12%; a doua - mijlocul românesc ("Codrul") - unde românii reprezentau 69,2% (în populaţia rurală 75,1%) şi a treia, Bugeacul, unde românii deţineau 14,7%. Din fostele judeţe Cernăuţi, Storojineţ, parţial judeţul Rădăuţi, regiunea Herţa şi o parte din judeţul Hotin s-a format regiunea Cernăuţi din Ucraina, astăzi cu o suprafaţă de 8.100 kmp şi o populaţie de 940.801 (1989) din care românii reprezintă aproximativ 185.000 (aproape 20%).

Sudul Basarabiei de fapt, Bugeacul, cu judeţele Cetatea-Albă şi Ismail, a intrat în componenţa regiunii Odessa, Republica Ucraina. Partea de mijloc ("Codrul") este astăzi Republica Moldova, cu o suprafaţă de 33.700 kmp şi o populaţie de 4.338.000 locuitori (1939), din care românii deţin 64,5% din populaţia totală.

Repartizarea populaţiei pe naţionalităţi în această regiune, în 1940, este redată în figura nr. 2.

Figura nr. 2 - Zonele etnice în teritoriile anexate în 1940 pe plăşi (A.Golopenţia).

Fără să intrăm în detalii, să amintim evenimentele care s-au produs în această regiune în anii 1940, 1941 şi apoi în perioada 1940-1995 şi care pot fi rezumate astfel:

a) refugierea unei părţi a românilor împreună cu administraţia;

b) deportarea populaţiei româneşti în unele zone din U.R.S.S.;

c) asasinate în masă sfârşite de autorităţile sovietice;

d) repatrierea germanilor, polonezilor, şi maghiarilor.

Pentru populaţia refugiată în urma ocupaţiei sovietice a fost înfiinţat, în cadrul Ministerului de Interne, "Comisariatul general pentru asistenţa populaţiei venită din Basarabia şi Bucovina". Numărul exact al refugiaţilor nu a fost stabilit. Se ştie că, la 13 iunie 1941, au fost deportaţi 13.000 români (cazul Aniţei Nandriş-Cudla este elocvent). Unele surse dau cifra de 41.000 deportaţi din Bucovina şi regiunea Herţa.

Schimbarea radicală a structurii etnice a regiunii se datorează în principal fluxurilor de ucraineni şi ruşi în regiune, stimulate prin mijloace administrative şi economice. Nu este cadrul potrivit pentru a examina această problemă.

Cadrilaterul

Cele 6.921 kmp (la S. Manuila - 7.412 kmp) ale teritoriului cedat Bulgariei (Cadriiaterul cu judeţele Caliacra şi Durostor) aveau o populaţie de 362.874 locuitori, din care principalele naţionalităţi reprezentau:

Români...	69.085 (19,0%)
Bulgari...	137.189 (37,8%)
Turci şi tătari...	134.982 (37,2%)
Alţii...	21.618 (6,0%)
TOTAL...	362.874 (100,0%)

Pe baza Convenţiei de la Craiova (6 septembrie 1940) în Cadrilater a avut loc - pentru prima dată în istoria modernă a României - schimbul de populaţii. Înainte de aceasta să amintim că între 1931-1938 s-a înregistrat o emigrare a turcilor din România în Turcia, aceştia fiind colonizaţi în Anatolia. După S. Manuila, numărul turcilor şi tătarilor emigraţi în Turcia, în anii 1931-1938, s-a ridicat la 76.452. A fost încheiată Convenţia din 4 septembrie 1936 între România şi Turcia care reglementa această emigrare. în locul turcilor au fost aduşi macedo-români şi români, astfel că numărul românilor în Dobrogea a ajuns la 360.572 (1930), cu o pondere de 44,2%. în Cadrilater, numărul românilor era de 77.728 (1930), cu o pondere de 20,5%.

Or, pe baza Convenţiei de la Craiova, un număr de 110.000 români au fost evacuaţi din Cadrilater, în timp ce 65.000 bulgari din România au fost repatriaţi în Bulgaria. în Dobrogea de astăzi, pe o suprafaţă de 15.770 kmp, locuiau, în 1992, 1.019.766 persoane, din care românii reprezentau 926.608, adică cca. 91% din populaţia totală. Acesta este rezultatul cedării unui teritoriu şi al schimbului de populaţie.

Transilvania de Nord

La cincizeci şi cinci de ani de la pronunţarea Dictatului de la Viena, se cer evocate unele aspecte demografice, mai puţin cunoscute, dar sistematic contestate de unii istorici şi de demografii maghiari. Literatura istorică este imensă; în cadrul ei se impun cu autoritate studiile şi cercetările acad. David Prodan (1903-1993), sintetizate şi în ultima sa lucrare (5), tradusă şi în limba engleză. Istoriografia maghiară a fost foarte activă; tezele ei diferă mult de cele ale istoricilor români, după cum lesne se poate constata din lucrarea lui Antal G. Laszld, apărută şi în limba română (6). Nu numai tezele şi interpretările

diferă; deosebiri mari se înregistrează şi în ceea ce priveşte cifrele statistice. Teoria imigrării românilor în Transilvania (teoria lui Roesler) este citată frecvent: românii ar fi imigrat în secolele al XII-lea şi al XIII-lea, venind din sudul Dunării. A doua mare imigrare s-ar fi produs în secolul al XVIII-lea, prin valurile de populaţie venită din Ţara Românească şi Moldova, neputând suporta asuprirea fanariotă. Un al treilea val de imigranţi români în Transilvania s-ar fi produs în anii 1948- 1989, provocat de industrializarea socialistă, urbanizarea, acestea stimulând fluxurile migratorii. S-a modificat astfel structura etnică a populaţiei Transilvaniei, în defavoarea elementului maghiar. A contribuit la aceasta şi politica învăţământului şi cea confesională, afirmându-se ideea asimilării forţate a maghiarilor şi a unui genocid cultural.

Un demograf nu poate examina aceste probleme în cadrul unei comunicări, istoricii au dat. în cele mai multe probleme, răspunsul cuvenit.

Aici vom menţiona numai două probleme demografice: creşterea demografică şi urbanizarea. Ele au fost examinate, pentru perioada 1920-1940 de dr. Sabin Manuila.

Într-un studiu clasic (9), S. Manuila emitea ipoteza (era în 1929) potrivit căreia elementul românesc va imigra în oraşele transilvane - majoritar străine -, datorită unor factori demografici: natalitatea mai ridicată a românilor din hinterlandul rural al oraşelor, natalitatea scăzută a populaţiei urbane, creşterea economică generală. În studiul din 1940 (1), S. Manuila ne-a dat o estimaţie a populaţiei României pentru intervalul cuprins între 1 ianuarie 1931 şi 1 ianuarie 1940, pe provincii istorice şi pe principalele naţionalităţi. Populaţia totală ar fi crescut cu 11,0% - absolut normală după criteriile demografice - în timp ce populaţia Moldovei ar fi sporit cu 15,2% (este cunoscută natalitatea înaltă a populaţiei Moldovei), iar populaţia Transilvaniei ar fi crescut cu 8,7%, cea a Banatului ar fi înregistrat o creştere negativă de -0,2% (ipoteză verosimilă).

Populaţia de naţionalitate română ar fi sporit cu 12,9%, maghiarii cu 5,7%, germanii cu 4,9%, evreii cu 0,9%.

În aceste condiţii numărul populaţiei României a fost, la 1 ianuarie 1940, de 20.050.378 locuitori cu o repartiţie etnică favorabilă românilor. Prin urmare, este vorba de procese obiective bine cunoscute demografilor. Vom relua problema ceva mai târziu.

La data Dictatului de la Viena pe baza datelor de la recensământul 1930, proporţia maghiarilor în România era de 7,9% în populaţia totală. Pe provincii istorice şi pe unele judeţe situaţia se prezintă astfel:

Tabelul nr. 2

Proporţia maghiarilor (%) în populaţia provinciilor şi judeţelor specificate (1930)

Provincia şi judeţul	%	Provincia şi judeţul	%
ROMÂNIA	7,9	6. Cluj	30,1
Transilvania	29,0	7. Bihor	30,0
Crişana-Maramureş	23,1	8. Braşov	26,6
Banat	10,4	9. Satu-Mare	25,2
1. Odorhei	91,6	10. Rădăuţi	6,4
2. Ciuc	82,6	11. Bacău	3,3
3. Trei Scaune	80,4	12. Municipiul	
4. Mureş	42,6	Bucureşti	2,5
5. Sălaj	31,4		

Concentrarea cea mai masivă se înregistra în regiunea populată de secui ("scaunele secuieşti"); urmează o zonă care se întinde până la Crişana, cu o proporţie descrescândă.

Se va reţine proporţia de 29% a maghiarilor din Transilvania; la recensământul din 1992 ea a fost de cca. 24%. Surprinzătoare este proporţia mare a maghiarilor în municipiul Bucureşti: cu 24.052 de suflete, deci 2,5% din populaţia totală, maghiarii se situau în urma evreilor, depăşindu-i pe germani al căror număr era de 14.231 (2,2%). La recensământul din 1992 se înregistrau în capitala României un număr de 8.301 maghiari şi 4.295 germani, cu o pondere de 0,6%. În 1930, elementele alogene din Bucureşti reprezentau 22,5%, în 1992, ponderea lor s-a redus la 2,4%, subiect de studiu pentru sociologi, politologi, psihologi.

Prin urmare, cu excepţia ţinuturilor secuieşti populaţia maghiară era răspândită în proporţie diferită în celelalte judeţe.

Teritoriul atribuit Ungariei în 1940 cuprindea Transilvania de Nord (7 judece şl părţi din alte judeţe). Suprafaţa totală a fost de 42.243 kmp (aproape 15% din teritoriul României), cu o populaţie de 2.388.774 locuitori, din care:

Români....	1.173.479 (49,2%)
Maghiari....	911.411 (38,1%)
Evrei...	138.000 (5,8%)
Germani...	68.268 (2,9%)
Ruşi şi ucraineni...	27.461 (1,1%)
Alţii...	69.355 (2,9%)

Românii reprezentau aproape jumătate din numărul populaţiei teritoriului cedat Ungariei, iar maghiarii 38,1%.

Sub raport strict demografic se cuvine consemnat faptul că, la ocupare, administraţia românească a fost evacuată (ca şi în cazul Basarabiei şi Nordului Bucovinei), dar regiunea a fost părăsită de un mare număr de români şi chiar neromâni. Se dă cifra de 300.000 (citată recent într-o emisiune radiofonică) dar contestată de specialişti. S-a înfiinţat atunci Comisariatul general pentru refugiaţii din Transilvania de Nord.

Celelalte acţiuni care interesează pe demografi sunt românii încorporaţi în armata maghiară, numărul celor ce au căzut, numărul prizonierilor, Dintr-o emisiune radiofonică aflăm că "Armata a II-a maghiară regală" care a participat la războiul antisovietic şi care a acţionat în Ucraina, ajungând la Cotai Donului avea numeroşi români, care au căzut sau au fost luaţi prizonieri.[1] S-a mai vorbit şi despre detaşamente de români, cu efective de 80.000 oameni, care au fost folosite la muncă, din care mulţi nu s-au întors.

În privinţa deportărilor din Transilvania de Nord în Germania, cel mai bine se cunoaşte Istoria tragică a evreilor. Despre execuţii, informaţiile noastre sunt lacunare.

Este evident că, în anii 1940-1944, în Transilvania de Nord au avut loc evenimente cu consecinţe demografice: instalarea administraţiei maghiare, revenirea foştilor proprietari funciari, a industriaşilor şi comercianţilor. Evaluarea demografică este pentru noi dificilă.

La "Arbitrajul" de la Viena, delegaţia României a avut în componenta ei specialişti şi experţi care au lucrat sub conducerea lui Valeriu Pop. Dintre aceştia îi amintim pe dr. Sabin Manuila, Anton Golopenţia şi N. Georgescu-Roegen (1906-1994), viitorul economist american de reputaţie mondială, într-un material memorialistic (4), pus la dispoziţia noastră de prof. Sanda Goîopenţia, profesorul Georgescu-Roegen relata că trenul cu delegaţia română pentru Viena era să fie atacat de unguri; la întoarcere, românii ardeleni aruncau cu pietre în trenul care îi aducea pe delegaţii ce acceptaseră "Dictatul". A. Golopenţia a încercat să se arunce din tren.[2] S-a scris mult despre reacţia românilor, a opiniei publice, la aflarea rezultatului "arbitrajului" de la Viena.

---

[1] *Ca unul care am făcut parte din Divizia a VII-a Cavalerie îmi aduc aminte că în nordul sectorului nostru, la Cotul Donului, se afla armata ungară, despărţită de sectorul românesc ai o porţiune deţinută de italieni şi germani în lagărul de prizonieri am întâlnit români din armata ungară.*

[2] *Mircea Eliade în "Jurnalul" scria că A. Golopenţia i-ar fi mărturisit lui Emil Cioran că s-ar fi sinucis dacă nu era căsătorit (12)*

După cincizeci şi cinci de ani

Ce s-a întâmplat în perioada 1940-1995 cu teritoriile româneşti care au fost anexate în 1940? Ce procese au avut loc? Ce consecinţe - vorbind demografic - pot fi puse în evidenţă?

S-au întâmplat multe evenimente care îl interesează pe istoric, dar deopotrivă şi pe demograf. A avut loc cel de-al doilea război mondial. S-au produs uriaşe pierderi umane, s-au schimbat graniţe, au avut ioc importante mişcări de populaţie.

Transilvania de Nord a revenit României; celelalte teritorii au rămas mai departe în componenţa statelor respective; aceasta a fost sentinţa Conferinţei de Pace de la Paris (1947).

Ne vom rezuma deci la România. în noile sale graniţe, cu o suprafaţă de 238.381 kmp, cu o populaţie de 22.810.035 locuitori, consemnată la recensământul din 7 ianuarie 1992. Constatăm schimbări în repartiţia teritorială a populaţiei, dar şi profunde modificări în structura etnică. Avem ia îndemână rezultatele recensământului din 1992 care oferă o impresionantă bogăţie de informaţii pentru subiecte care ne interesează.

Din populaţia de 18.057.028 locuitori, la teritoriul din 1930 (295.049 kmp), România a pierdut aproape 57.000 kmp cu o populaţie de 3.776.595 locuitori. Odată cu acest teritoriu România a "cedat" şi o mare parte din minorităţile sale naţionale: 548.696 de ucraineni-ruteni, 358.435 de ruşi 300.036 de bulgari, 276.243 de evrei, 128.629 de turci, 111.933 de germani, 105.750 de găgăuzi. A "transferat" însă şi 1.863.154 de români (493%), a căror soartă nu ne poate fi străină, ca şi a celorlalţi "consângeni" (expresia este a lui A. Golopenţia) care se află în afara graniţelor actuale ale României. Datele privind numărul populaţiei României şi al minorităţilor naţionale au fost recalculate pentru anul 1930, pentru a fi comparabile, la suprafaţa actuală, de 238.391 kmp.

În răstimp de şase decenii şi ceva, populaţia României a crescut *cu* aproximativ 60%. Dar îndărătul acestei creşteri globale dinamica pe naţionalităţi este aîât de diferită! Unele naţionalităţi au cunoscut scăderi dramatice: evreii, germanii, în special; altele au înregistrat creşteri. Recursul la istorie - pe care nu putem să-l întreprindem aici - este indispensabil pentru înţelegerea acestor procese. În această perioadă a avut loc cel de-al doilea, război mondial; evreii an cunoscut drama holocaustului; a fost apoi o puternică emigraţie care a cuprins multe etnii. Au avut loc şi procese de migraţie, acestea afectând în special repartiţia teritorială a populaţiei şi minorităţilor naţionale.

Tabelul nr. 3

Populația României și a minorităților naționale la recensămintele din 1930 și 1992

Naționalitatea	1930	1992	Creștere (+) sau descreștere (-)	în %
1	2	3	4	5
ROMANIA	14.280.729	22.810.035	+8.529.306	+59,7
1. Români	11.118.170	20.408.542	+9.290.372	+83,6
2. Maghiari	1.423.459	1.624.259	+201.500	+14,2
3. Germani	633.488	119.462	-514.026	-81,1
4. Romi (țigani)	242.656	401.087	+158.431	+65,3
5. Ucraineni	45.875	65.764	+19.889	+43,4
6. Sârbi, croați, sloveni*	50.310	33.493	-16.817	-33,4
1	2	3	4	5
7. Ruși-lipoveni	50.725	38.606	-12.119	-23,9
8. Evrei	451.892	8.955	-442.937	-98,0
9. Tătari	15.580	24.596	+9.016	+57,9
10. Slovaci	50.772	19.594	-31.178	-61,4
11. Turci	26.080	29.832	+3.024	11,6
12. Bulgari	66.348	9.851	-56.497	-85,2
13. Cehi**	-	5.797	-	-
14. Greci	23.161	3.940	-19.221	-83,0
15. Polonezi	15.804	4.232	-11.572	-73,2
16. Armeni	12.175	1.957	-10.218	-83,9
17. Alte naționalități	49.182	8.602	-40.580	-82,5
18. Nedeclarată	5.052	766	-	-

*La recensământul din 1992, "slovenii" au fost incluşi la "Alte naţionalităţi".
**La recensământul din 1930, cehii au fost incluşi la slovaci.

Numărul şi proporţia românilor a crescut sistematic. Dacă luăm populaţia îs 1930, fără teritoriile anexate de U.R.S.S. şi Bulgaria, ponderea românilor a fost de aproape 80% în populaţia totală. Odată cu pierderea teritoriilor amintite a avat loc o "purificare etnică", pe care România, fireşte, nu a dorit-o. Ponderea românilor a crescut sistematic, ajungând la 89,5%, la recensământul din 1992. Alături de cele 20.408.500 de români, pe teritoriul naţional convieţuiesc cca. 2,4 milioane de persoane aparţinând minorităţilor etnice (10,5%).

Maghiarii, cu *cei* 1.624.959, reprezintă cea mai numeroasă minoritate naţională deţinând 7,1% din populaţia României. Creşterea absolută a fost de 14,2%, în perioada 1930-1992, iar ponderea maghiarilor a scăzut de la 10% în 1930 la 7,1%. Ei sunt concentraţi în Transilvania; o parte se află în Crişana-Maramureş şi în Banat. Proporţia lor pe judeţe este următoarea: judeţul Harghita 84,7%, judeţul Covasna 75,2% (vechile "scaune secuieşti"), judeţul Mureş 41,4%', judeţul Satu Mare 35%, judeţul Bihor 28,4%, judeţul Sălaj 23,7%, judeţul Cluj 19,9%.

S-a schimbat şi proporţia populaţiei româneşti în marile oraşe din provinciile de peste Carpaţi.

Tabelul nr. 4 - Proporţia populaţiei româneşti *(%) în* marile oraşe, în 1930 şi 1992

Oraşe	1930	*1992*
Sibiu	36,7	93,7
Braşov	32,5	88,8
Timişoara	24,6	82,1
Cluj	35,9	75,6
Oradea	263	64,8
Târgu Mureş	26,7	46,2

Aceste schimbări se explică în cea mai mare parte prin procese demografice: imigraţie şi natalitate diferenţiată, aşa cum prevăzuse dr. Sabin Manuila în studiul său din 1929. Excepţie notabilă este municipiul Sibiu unde creşterea ponderii românilor este şi rezultatul emigrării saşilor.

Scăderea numărului şi ponderii germanilor are nevoie de o explicaţie particulară. Datorăm unui studiu recent al acad. Radu Grigorovici, renumitul fizician, un examen riguros al istoriei germanilor din România (10). Numărul lor a scăzut de la 633.488 (1930) la 119.462 (1992). Autorul atrage atenţia asupra unor momente cum ar fi: repatrierea etnicilor germani în 1940-1941, încorporarea germanilor din România în Wehrmacht-ul german, pe baza acordului din 1943, deportarea germanilor din România în U.R.S.S. la începutul anului 1945 (cca. 70.000 persoane), apoi emigraţia germanilor din România, începută pe vremea lui Ceauşescu şi continuată după 1989. Problema va fi examinată pe larg într-un alt cadru. Oricum, se va reţine că din partea statului român nu au fost acţiuni de deportare sau izgonire ("Vertreibung") a etnicilor germani, ci de repatriere ("Umsiedlung"), fără constrângere din partea autorităţilor româneşti. Amintim că, la sesiunea din august 1995 a Comisiei mixte româno-germane privind etnicii germani din România, evidenţiindu-se loialitatea acestora faţă de Statul Român, s-a anunţat hotărârea guvernului federal al Germaniei de a ajuta etnicii germani să rămână în România.

Din rândul naţionalităţilor care au cunoscut creşteri aşa cum reiese din tabelul nr. 3, se evidenţiază romii (ţiganii), ucrainenii, tătarii, turcii. Ajungem astfel la o estimare prospectivă a populaţiei României cu orizontul 2025.

În prealabil, este locul să spunem câte ceva despre romi (ţigani). Numărul de 401.000 persoane, consemnat la recensământul din 1992, este considerat ca fiind subestimat. Cifre obţinute din două cercetări prin sondaj (C. Zamfir şi M. Merfea) ajung la concluzia că cifra reală a romilor ar fi de 1.200.000, ceea ce înseamnă că ponderea lor în populaţia totală ar fi de cca. 5%.

Dinamica demografică pentru intervalul 1995-2025 va fi determinată de regimul natalităţii şi mortalităţii. Excludem acţiunea unor alţi factori. Or, recensământul populaţiei din 1992, precum şi alte materiale statistice arată o natalitate mai scăzută a populaţiei maghiare şi un nivel mai ridicat al acesteia la romi, ucraineni, tătari şi turci. Natalitatea românilor se situează la nivelul mediei naţionale. O tendinţă nouă în evoluţia demografică, apărută după evenimentele din decembrie 1989, este aceea a scăderii numărului absolut al populaţiei României. De asemenea, se accentuează

îmbătrânirea demografică. Acest fenomen se datorează, din 1990, soldului important al emigraţiei, iar din 1992, excedentului natural negativ, Cea mai recentă estimările ne dă cifra de 22,7 milioane. Dacă se menţine tendinţa amintită, numărul populaţiei României va fi, în anul 2025, cu 2,5-3,0 milioane mai mic decât în anul 1995.

Va scădea numărul românilor şi al maghiarilor. Recensământul din 1992 a arătat că în perioada 1977-1992 numărul maghiarilor a scăzut cu, aproape 89.000 persoane; această tendinţă se explică printr-un excedent natural negativ, la care se adaugă emigraţia maghiarilor din această perioadă.

În condiţiile ipotetice arătate mai sus, este de presupus că va scădea ponderea românilor dar şi cea a minorităţii etnice a maghiarilor. Va creşte însă ponderea romilor (ţiganilor), a ucrainenilor, turcilor şi tătarilor. Unele minorităţi naţionale cu efective mici - evreii, grecii, armenii - vor deveni în 2025, o amintire. Aceasta va reţine importanta lor contribuţie la istoria României.

Din această expunere, în mare măsură fragmentară, se desprinde cel puţin concluzia necesităţii dezvoltării studiilor demografice şi geopolitice. Acestea din urmă s-au afirmat în România în anii 1938-1944, când a apărut şi revista "Geopolitica şi Geoistoria" (11). Evenimentele din ultimii ani, în special din spaţiul central şi est-european (cazul Iugoslaviei), subliniază cu tărie urgenţa unor asemenea studii. Ele vor trebui să se extindă şi asupra românilor de peste hotare, o problemă nepermis de neglijată.

Să sperăm că Centrul de Cercetări Demografice al Academiei Române, recent înfiinţat, vă contribui prin activitatea sa ia abordarea ştiinţifică a problemelor demografice, etnografice şi geopolitice, atât de importante pentru România, acum şi în perspectivă.

BIBLIOGRAFIE

1. Sabin MANUILA (dr.) - Studiu etnografic asupra populaţiei României, Editura Institutului Central de Statistică, Bucureşti, 1940.
2. Anton GOLOPENŢIA - Populaţia teritoriilor româneşti desprinse în 1940. În: Geopolitica şi Geoistoria, Revistă română pentru sud-estul european I. Societatea Română de Statistică, Bucureşti, 1941, p. 35-49.
3. Recensământul populaţiei şi locuinţelor din 7 ianuarie 1992. Structura etnică şi confesională a populaţiei. Comisia Naţională pentru Statistică, Bucureşti.
4. Sanda GOLOPENŢIA - Anton Golopenţia: bio-bibliografie. Manuscris 1995.
5. David PRODAN - Transilvania şi iar Transilvania Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1992.
6. Antal G. LASLÖ - Situaţia minorităţii etnice maghiare în România, A.C.N.R., Odorheiu Secuiesc, 1993.
7. Vladimir TREBICI - Geopolitica şi demografia în România: Anton Golopenţia (1909-1951), Discurs de recepţie la Academia Română, rostit la 16 mai 1994. Editura Academiei Române, 1994.
8. Vladimir TREBICI - Bucovina. Populaţia şi procesele demografice (1975-1993). Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, Buletinul Centrului de Studii Transilvane. Supliment, iulie 1994.
9. Sabin MANUILA (dr.) - Evoluţia demografică a oraşelor şi minorităţile etnice din Transilvania, Bucureşti, 1929. (Lucrare premiată de Academia Română).
10. Radu GRIGOROVICI (acad.) - Die Verminderung der deutschen Bevolkerung Rumäniens als Folgeerscheinung des zweiten; Weltkrieges. Comunicare la sesiunea din mai 1995, Bukowina- Institut, Augsburg, (manuscris).
11. Geopolitica şi Geoistoria. Revistă pentru sud-estul european. Comitetul de direcţie: Gheorghe I. Brătianu, Sabin Manuila, Mircea Vulcănescu, Ion Conea, Anton Golopenţia. Societatea Română de Statistică, Bucureşti, I, II şi III, 1941-1944.
12. Mircea ELIADE - Jurnal. Volumul I, 1941-1969. Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 213-214.

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 33/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

EVOLUŢIA POLITICII AGRICOLE COMUNITARE ŞI IMPLICAŢII ALE VIITOAREI LĂRGIRI A UNIUNII EUROPENE

Dr. Michael TRACY

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

Cuprins

1. Organizarea Pieţei Comune sub PAC1 323
1.1. Până în 1992 323
1.2. Reforma MacSharry 323

2. Acordul Rundei Uruguay din martie 1994, efectiv din 1 iulie 1995 324
2.1. Suportul intern 324
2.2. Subsidii de export 324
2.3. Acces la piaţă 325
2.4. N.B.: Obligaţia UE 326
2.5. Clauzele de salvgardare 326
2.6. Cotele de acces minim 330
2.7. Culturi arabile 330

3. Cheltuieli sub PAC1 334

4. Relaţiile ca ţările Central/Est-Europene (TCEE) 338
4.1. Acorduri (asocieri) Europene 338
4.2. Revizuirea Acordurilor Europene 338
4.3. Accesul 339
4.4. Politica agricolă 340

La începutul lui iulie 1995 ne-a vizitat ţara domnul Michael Tracy, cunoscut specialist vest-european, de Mie internaţională, în domeniul economiei agricole şi alimentare. Vizita domniei sale a reprezentat răspunsul la invitaţia de a participa la "Seminarul pe probleme de agricultură şi alimentaţie în vederea aderăm României la Uniunea Europeană", (ţinut între 5-6 iulie a.c. la Casa Academiei, Sala Luxemburg). Organizat sub auspiciile unor prestigioase instituţii ca: Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei, Institutul Naţional de Cercetări Economice al Academiei prin Institutul său de Economie Agrară şi Phare - PAU, Unitatea de Consultanţă pentru Politici Agrare din Bucureşti, Centrul de Studii şi Documentare România - Luxemburg, seminarul şi-a propus "să vină în sprijinul înţelegerii şi clarificăm problemelor care pot să apară în procesul de aderare a României la Uniunea Europeană în domeniul agriculturii şi alimentaţiei".

Participanţii la seminar au avut prilejul să audieze - din partea gazdelor - două comunicări ştiinţifice, anume: a domnului Dumitru Dumitru, directorul IEA (INCE), despre "Politica Agrară a României în perspectiva integrării în Uniunea Europeană "şi a domnului prof. dr. Marin Popescu, despre tranziţie şi integrare, iar din partea invitaţilor de la Phare - PAU, trei comunicări şi anume: "Implicaţiile unei viitoare lărgiri a Uniunii Europene asupra politicilor agricole: impactul Rundei Uruguay asupra politicii agricole comunitare şi asupra comerţului cu produse apicole în cadrul Acordului European" de Michael Tracy; "Avantajele şi consecinţele aplicării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană pentru agricultura României" de Michael Tracy şi "Acordul de Asociere dintre România şi Uniunea Europeană şi impactul său asupra comerţului agricol" de Vertessen Jozef.

Comunicările au fost însoţite de numeroase întrebări şi intervenţii, foaie concentrate asupra domnului Michael Tracy. Am dori să remarcăm că, pe parcursul celor două zile de dezbateri, domnul Michael Tracy a rezistat "eroic" acestui adevărat "atac" cu întrebări din partea auditoriului român, dornic să cunoască şi să înţeleagă cât mai mult din posibilităţile dar şi din implicaţiile aderării României la Uniunea Europeană, mai ales din perspectiva potenţialului său agricol. N-aş vrea să mă înşel, dar mi-a făcut impresia că economiştii agrarieni români s-au ales în final nu numai cu o instructivă dezbatere ştiinţifică privind aderarea României ia UE, ci şi cu un nou prieten între specialiştii vest-europeni.

Sub îndemnul acestor convingeri lăuntrice am solicitat acordul domnului Michael Tracy pentru a-i traduce comunicarea prezentată în engleză şi a o publica în presa noastră economică. Sperăm ca ea să trezească interesul cercetătorilor. De asemenea, am considerat necesar ca, înainte de a-i prezenta comunicarea, să punctăm câteva idei despre personalitatea autorului

Domnul Michael Tracy, după absolvirea studiilor universitare în economie şi limbi moderne la Universitatea Cambridge, Anglia, a lucrat ani

îndelungaţi în posturi de senior în sistemul organizaţiilor internaţionale: la început în cadrul Naţiunilor Unite, la Geneva; apoi la OECD, în Paris şi în final, ca director în Secretariatul Consiliului de Miniştri al Comunităţii Europene, la Bruxelles. De asemenea, a desfăşurat activităţi academice la numeroase colegii şi instituţii ca visiting profesor; a fost Preşedintele Societăţii de Economie Agrară din Regatul Unit al Angliei Consilier şi consultant al CE a participat, în această calitate, la tratativele de încheiere a Acordurilor de Asociere la UE a grupului de ţări de la Vişegrad: Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria. Este în continuare un consultant apropiat şi ascultat al Consiliului de Miniştri al UE, în probleme de agricultură şi alimentaţie. Literatura economică de specialitate îl reţine cu numeroase studii, articole, comunicări la reuniuni internaţionale şi lucrări ample. Amintim între acestea din urmă doar două: "Guvernul şi Agricultura în Europa de Vest, 1980-1988" (ediţia a 3-a, Harvester-Wheatsheaf, 1989) şi "Alimentaţia şi Agricultura în Economia de Piaţă" (APS, 1993).

Note şi traducere
Prof. dr. Nicolae Belli

1. Organizarea Pieţei Comune sub PAC[1]

1.1. Până în 1992

Suport, în principal, prin preţuri - în special:

• preţuri de intervenţie pentru sprijinirea pieţei interne;

• preţuri prag cu taxe vamale variabile ca protecţie faţă de importuri;

• subvenţii de export.

Acest sistem - sau o variantă a lui - s-a aplicat în mod particular la cereale, zahăr, produse lactate, carne de vacă.

1.2. Reforma MacSharry

Efectivă din 1993/1994, a introdus o reducere progresivă de preţ cu plăţi compensatorii Este aplicabilă, în principal, la culturile arabile - cereale şi seminţe uleioase - şi la carnea de vacă. Decizii viitoare urmează asupra zahărului; vinul este încă în discuţie.

Reforma MacSharry a fost hotărâtă înainte de încheierea Rundei Uruguay, dar a fost concepută să facă PAC mai compatibilă cu decizia probabilă a acestei Runde: un sistem mai orientat spre piaţă şi mai puţin dependent de susţinerea preţului, protecţiei şi subsidiilor de export.

2. Acordul Rundei Uruguay din martie 1994, efectiv din 1 iulie 1995

- Obligă Comunitatea Europeană să reducă sprijinul la preţul intern (întâmpinat de reforma MacSharry);
- Cere convertirea taxelor vamale în tarife vamale, care să fie apoi reduse;
- Limitează folosirea subvenţiilor de export;
- Cuprinde obligaţiile de "acces minim" şi "acces curent".

2.1. Suportul intern

Calculat ca total Măsură Agregată de Suport (MAS) - urmează a fi redus cu 20% comparativ cu 1986-1988, pe o perioadă de 6 ani MAS pentru fiecare produs reprezintă diferenţa dintre preţul intern subvenţionat şi preţul de referinţă extern, multiplicată prin volumul producţiei. Suportul la venit, "decuplat", nefiind luat în considerare, pune astfel o problemă majoră: ar putea "plăţile compensatorii" ale PAC să Se considerate "decuplate"? Comunitatea Europeană a obţinut, în final, acordul asupra acesteia.

Întrucât s-a acordat credit pentru reducerile suportului, deja făcute din 1986, Uniunea Europeană ar trebui să nu aibă nici o dificultate în întâmpinarea cerinţei MAS.

2.2. Subsidii de export

Cheltuielile urmează a fi reduse cu 36% în comparaţie ca 1986-1990, pe o perioadă de 6 ani; volumul urmează a fi redus cu 2.1%. Spre deosebire de cerinţa MAS, aceste reduceri se aplică diferenţiat pe produse.

Pentru mai multe produse, aceasta poate cauza dificultăţi serioase PAC, dacă politicile prezente nu reuşesc în menţinerea joasă a producţiei.

De notat că exportul de mărfuri alimentare procesate a sporit relativ repede. Limitele pot totuşi crea mai multe dificultăţi pentru ele decât pentru produsele de bază - în special pentru acele produse care sunt incluse în principalele categorii, ca de exemplu: "grâu" sau "zahăr", şi care sunt supuse limitelor atât cantitative cât şi valorice (cele sub titlul de "produse încorporate" sunt supuse doar limitării cheltuielilor).

2.3. Acces la piaţă

Taxe vamale, cote, acorduri de restrângeri voluntare sunt convertite în tarife; apoi, media tuturor tarifelor urmează a fi redusă cu 36% în comparaţie cu 1986-1988 pe parcursul a 6 ani; minimum 15% este reducerea pentru fiecare produs.

Tarifele PAC, calculate ca diferenţă între preţul mondial al produsului şi preţul său de intervenţie, vor fi crescute cu 10%.

N.B. La mai multe legume şi fructe, tarificarea avea drept rezultat obligaţii specifice Înalte în plus la obligaţiile ad-valorem. Dar, obligaţiile specifice nu se aplică dacă anumite - "preţuri de intrare" sunt respectate: produsele care pot fi avute în vedere (depinzând de timpul anului) sunt: cartofi, castraveţi, dovleac, anghinare, unele fructe citrice, struguri, mere, pere, caise, cireşe, piersici, prune, suc şi must din struguri.

Tracy,
Uruguay: A, 26/06/95

Echivalenţi tarifari CE
(exemple - produse principale)

Tabelul nr. 1

Produsele	Preţ de referinţă extern ECU/t	Preţ de referinţă intern ECU/t	Rata de bază a obligaţiei ("Echivalent tarif") ECU/t	Rata limită a obligaţiei x) (după 6 ani) ECU/t	Reducerea peste 6 ani %
1. Grâu comun	93	241	148	95	36
2. Orz	85	236	151	93	36
3. Porumb	96	241	145	94	36
4. Zahăr brut			424	339	20
5. Zahăr alb	196	719	523	419	20
6. Carcasă porc	-	-	838	536	36
7. Carcasă vacă	1526	4289	20%+2763	12,8%+1768	36
8. Lapte praf smântânit	685	2170	1485	1188	20
9. Unt	943	3905	2962	1896	36

Sursa: Lista de Tarife Vamale ale CE (supusă GATT-ului la 14/12/93 şi 25/03/94): Partea I, Secţia IA. De asemenea, în Agra Europe: "The GATT Uruguay Round Agreement", Decembrie 1993.

x) Reprezintă taxa vamală consolidată, rezultată din negocierile GATT şi încorporată în programul de concesii

2.4. N.B.: Obligaţia UE

Obligaţia UE este de a reduce media tarifelor cu 36% în 6 ani şi fiecare tarif individual cu cel puţin 15%. Reducerea va fi implementată în rate anuale egale, prima la 1 iulie 1995 şi ultima la 1 iulie 2000. Pentru unele fructe şi legume, reducerile se vor face la începutul fiecărui an comercial.

"Preţurile de referinţă" interne sunt preţuri de intervenţie sau alte preţuri de suport plus 10%. "Preţurile de referinţă" externe sunt preţurile de export pe furnizorii principali.

Pentru cereale, obligaţiile nu pot spori preţul de import cu mai mult de 55% peste preţul de intervenţie.

Pentru numeroase fructe şi legume există ca specific obligaţiile ad-valorem: primele nu se aplică clacă anumite "preţuri de intrare" sunt respectate.

2.5. Clauzele de salvgardare

Obligaţii adiţionale ce pot fi impuse pentru a preveni pieţele să fie păgubite de către vreun val de importuri, calculate în relaţie cu importurile perioadei de bază 1986-1988 şi în relaţie cu consumul Astfel de obligaţii adiţionale pot fi impuse numai până la sfârşitul anului in chestiune şi nu pot depăşi o treime din obligaţiile normale.

În general, perioada de bază a fost 1986-1990. Totuşi, când exporturile din 1991-1992 an depăşit media din 1986-1990, prima a fost folosită ca punct de pornire. Aceasta se aplică la grâu, brânză, alte produse din lapte, carne de pasăre, ouă. Pentru carnea de vacă, baza este 1986-1992. Zahărul: nu include exporturile de zahăr ale ţărilor ACP[1] şi de origine indiană.

Aceste niveluri anuale de cheltuieli obligatorii sunt aplicate de UE conform anului său financiar: 16 octombrie - 15 octombrie, cu excepţia zahărului, unde perioada este de 1 iulie-30 iunie.

[1] *Ţările ACP sunt ţările asociate CE prin convenţia Lome (ţările din Africa, Insulele Caraibe şi Pacific).*

Tracy
Uruguay: B, 26/06/95

Exporturi subvenționate ale CE: A - obligații de cheltuieli
(milioane ECU)

Tabelul nr. 2

Produse	Cheltuieli nivel de bază	Niveluri anuale și finale ale obligațiilor de cheltuieli					
		1995	1996	1997	1998	1999	2000
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Grâu și făină din grâu	1783	2069	1884	1698	1512	1327	1141
2. Cereale secundare	1380	1297	1214	1131	1048	966	883
3. Orez	62	58	54	51	47	43	40
4. Semințe de rapiță	32	30	28	26	25	23	21
5. Ulei de măsline	86	81	76	70	65	60	55
6. Zahăr	777	730	683	637	590	544	497
7. Unt și ulei de unt	1325	1246	1166	1087	1007	928	848
8. Lapte praf smântânit	370	348	326	304	281	259	237
9. Brânză	439	505	460	416	371	326	281
10. Alte produse din lapte	1008	948	887	827	766	706	645
11. Carne de bovină	1968	1901	1772	1644	1516	1388	1259
12. Carne de porc	183	172	161	150	139	128	117
13. Carne de pasăre	143	138	129	119	110	101	92
14. Ouă	40	37	35	33	30	28	26
1	2	3	4	5	6	7	8
15. Vin	65	61	57	53	49	45	41
16. Fructe și legume proaspete	103	97	91	84	78	72	66
17. Fructe și legume prelucrate	15	15	14	13	12	11	10
18. Tutun brut	63	95	84	73	62	51	40
19. Alcool	150	141	132	123	114	105	96
20. Produse încorporate	573	646	590	534	478	422	366

Sursa: Lista de Tarife Vamale ale CE: Partea IV, Secțiunea II.

Tracy
Uruguay: C, 26/06/95

Exporturi subvenţionate ale UE: B - obligaţii cantitative - mii tone [2)]

Tabelul nr. 3

Produse	Cantităţi de bază	Niveluri anuale şi finale ale obligaţiilor cantitative					
		1995	1996	1997	1998	1999	2000
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Grâu şi făină din grâu	17008	19119	17982	16846	15709	14573	13436
2. Cereale secundare	12625	12183	11741	11299	10857	10415	9973
3. Orez	184	177	171	164	158	152	145
4. Seminţe de rapiţă 100	97	93	90	86	83	79	
5. Ulei de măsline	148	143	138	133	127	122	117
6. Zahăr	1617	1560	1504	1447	1391	1334	1277
7. Unt şi ulei de unt	463	447	431	415	399	382	366
8. Lapte praf smântânit	308	297	286	276	265	254	243
9. Brânză	386	407	386	366	346	325	305
10. Alte produse din lapte	1188	1161	1117	1072	1028	983	938
11. Carne de bovină	1034	1119	1058	998	938	877	817
12. Carne de porc	509	491	473	455	437	420	402
13. Carne de pasăre	368	440	410	380	350	321	291
14. Ouă	105	107	102	98	93	88	83
15. Vin	3080	2973	2865	2757	2649	2541	2434
16. Fructe şi legume proaspete	1148	1108	1068	1028	987	947	907
17. Fructe şi legume procesate	201	194	187	180	173	166	159
18. Tutun brut	143	190	175	159	144	128	113
19. Alcool	1452	1402	1351	1300	1249	1198	1147
20. Produse încorporate	-	-	-	-	-	-	-

Sursa şi alte note: vezi tabelul nr. 2.

[2)] Vinul şi alcoolul: datele cantitative în mii hectolitri.

Aceste obligaţii cantitative anuale sunt aplicate de către UE în concordanţă cu produsele anului comercial: în general, de la 1 iulie până ia 30 iunie. Fac excepţie orezul şi vinul (de la 1 septembrie), uleiul de măsline (de ia 1 noiembrie) şi zahărul (de la 1 octombrie).

Acorduri de acces minim al UE

- în mii tone -

Tabelul nr. 4

Produse	Cantităţi initiale	Cantităţi finale
1. Carne de bovină	20000	20000
2. Carne de porc: carcase, bucăţi, şunci	13500	66500
3. Cârnaţi	0	3000
4. Carne de porc conservată	0	6100
5. Pui: carcase, bucăţi şi deşeuri	15500	25500
6. Carne de curcă: bucăţi şi deşeuri	2500	3500
7. Ouă: în coajă sau fără coajă, albumină în coajă sau fără coajă	112000	208000
8. Lapte praf smântânit	41000	69000
9. Unt	0	10000
10. Brânză şi lapte bătut	18000	104000
11. Grâu	300000	300000
12. Porumb	500000	500000

Sursa: Lista de Tarife Vamale ale CE, I.1.1.-B.

Accesul minim oportun în 1995 a fost calculat iniţial la 3% din consumul perioadei de bază, el crescând la *5%* până în 2000; oportunităţile de acces urmau să fie deschise în măsura în care importurile reale din perioada de bază coborau uşor de la volumele rezultate. În practică, ajustări variate au fost făcute în cursul negocierilor.

N.B.: Pentru cele mai multe din aceste grupe de produse, cantităţile sunt "dedicate prin 8 titluri tarifare*;* sunt stabilite şi alte specificări. Pentru astfel de detalii, sursele trebuie să se refere la ele.

În cele mai multe cazuri, tarifele vamale UE arată că "importul în baza Acordurilor Europene poate fi luat în considerare când se implementează această cotă".

Rata obligaţiilor la începutul şi sfârşitul perioadei de implementare este de asemenea specificată.

2.6. Cotele de acces minim intră fa funcţiune o dată cu implementarea Acordului Rundei Uruguay la 1 iulie 1995 şi vor fi aplicate pe baza perioadei iulie-iunie.

În cazurile când accesul la piaţă este garantat de o cotă de import sau acord de restrângere voluntară, aceste oportunităţi trebuie menţinute cel puţin la mediile anilor 1986-1988. Acesta este important pentru anumite categorii de carne şi animale vii, unt, brânză, manioc, zahăr. Vezi "cote de acces curent" din listă.

2.7. Culturi arabile

2.7.1. Cereale

În baza Reformei MacSharry, preţurile sunt reduse în trei stagii, la începutul anilor comerciali 1993,1994 şi 1995 (1 iulie) astfel:

- Preţul de intervenţie: de la 155 în 1992/1993 la 100 ECU/t în 1995/19% (119,19);
- Preţul indicativ: de la 206 în 1992/1993 la 110 ECU/t în 1995/1996 (131,11);
- Preţul prag: de ia 201 în 1993/1994 la 155 ECU/t în 1995/1996.

Datele în paranteze sunt preţurile reale în 1995/1996, luând în considerare ajustările "agri-monetare". In baza Acordului Rundei Uruguay nu mai există preţ prag în 1995/1996, Acestea sunt preţuri "verzi-ECU". Pentru a obţine preţurile reale ECU - adică pentru comparare cu preţurile mondiale în dolari - ele trebuie crescute printr-un coeficient de 1,207509.

Pentru a acoperi reducerile de preţuri s-au introdus "plăţile compensatorii". Luând în considerare creşterile ulterioare hotărâte, acestea se ridică în 1995/1996 la 54,34 ECU/t. Ele sunt plătite prin referire la recoltele regionale din anii 1986/1987 - 1990/1991 şi la aria declarată de fiecare fermier - dar dacă totalul ariei declarate depăşeşte baza regională specificată, se aplică penalităţi.

De notat că la 21/06/95, pentru a evita reducerile de plăţi In monedă naţională care ar apărea în ţările a căror monede se consolidează faţă de ECU, Consiliul Agricol a decis să îngheţe ratele de plăţi în valutele naţionale până în 1999.

Plăţile compensatorii sunt condiţionate de scoaterea din cultură de terenuri (cu excepţia micilor producători).

2.7.2. Scoaterea din cultură

Fermierii care declară o arie care. pe baza recoltelor standardizate, ar produce mai puţin de 92 tone, pot beneficia de o "schemă simplificată", în virtutea căreia nu se cere scoaterea din cultură.

Alţi producători primesc plata compensatorie numai dacă scot din cultură un anumit procent din suprafaţa lor arabilă. Acesta era iniţial fixat la 15%, dar a fost redus la 12%, în 1994/1995; există solicitări pentru o reducere în continuare a acestui procent[1].

Plata pentru scoaterea din cultură a pământului este făcută la o rată de *68,88* ECU în 1595/1996. Variate alte schimbări sunt făcute în prevederile privind scoaterea *din* cultură. În particular:

• iniţial, o diferită parcelă de pământ trebuie scoasă din cultură în fiecare an (pârloagă de "rotaţie"); dar din 1994/1995 fermierii optează pentru o scoatere din cultură "fixă", chiar dacă în acest caz procentajul. trebuie să fie cu 5 puncte mai mare decât scoaterea din cultura rotaţională (3% în unele cazuri);

• de asemenea, din 1994/1995, fermierii pot hotărî să scoată din cultură mai mult pământ decât cel obligatoriu, anume chiar până la 50% din suprafaţa lor (scoatere din cultura "voluntară").

În 1994/1995, totalul ariei scoasă din cultură în *UE12* s-a ridicat la 7,3 milioane ha, dintr-un total potenţial de suprafaţă de cereale, seminţe uleioase şi culturi proteice estimat la 50,1 milioane ha. Dacă o recoltă de 4,6 t/ha este presupusă, aceasta ar putea însemna o diminuare a producţiei până la 44 milioane tone - dar un asemenea calcul nu trebuie luat în considerare ca o "scădere".

2.7.3. Seminţe uleioase

Întrucât tarifele au fost totdeauna fixate în baza prevederilor GATT, la niveluri joase sau zero, preţul de piaţă al CE a fost aproape de preţul mondial: suportul a fost asigurat prin ajutoare directe. Acum, plăţile compensatorii sunt făcute producătorilor pe o bază per hectar. Dar, în contextul Rundei Uruguay, CE a cedat SUA o "arie de bază" separată de 5,1 milioane ha şi o rată minimă a "scoateri! din cultură" de 10% (în fapt, seminţele uleioase sunt acoperite prin aceleaşi cerinţe de "scoatere din cultură" ca la cereale).

Rata de plată - condiţionată de scoaterea din cultură - este în principiu de 359 ECU/ha, ajustată în concordanţă cu recoltele regionale; ea poate creşte dacă preţurile mondiale scad sau viceversa.

---

[1] *Agricultorii francezi cer reducerea procentului de scoatere din culturii la 9% arabil.*

Plata este supusă "ariei maxime garantate", alocate fiecărui stat membru: dacă aria cultivată excede cea maximă, plăţile sunt reduse cu 1% pentru fiecare 1% depăşire.

În baza Acordului Rundei Uruguay sunt aplicate tarife scăzute ad-valorem.

Tracy
arable: B-27/06/95

Schema culturilor arabile: rezultate în 1994/1995
(cereri şi arii afectate)

Tabelul nr. 5

Specificaţie	Regatul Unit	Franţa	Germania	Spania	Italia	UE_{12}
A. Numărul de cereri acceptate (000)						
1. Schema generală	35	194	114	133	63	593
2. Schema simplificată	27	315	261	280	600	1989
3. Total (1+2)	62	509	375	413	663	2582
B. Arii afectate de cereri (000 ha)						
1. Schema generală	4011	11051	7643	6537	1474	33295
2. Schema simplificată	285	2201	2024	2185	2726	11979
3. Total (1+2)	4296	13252	9667	8722	4200	45274
4. Total scos din cultură (000 ha)	741	2123	1616	1417	961	7307

Sursa: Raport al Comisiei asupra propunerilor şi metodelor cererilor de scoateri din cultură extraordinare; Com. (95) 122 final, din 04.04.1995.

Totalul scoaterii din cultură include cele trei categorii: scoateri din cultură "rotaţionale" "fixe" şi "voluntare", ca şi schema pe 5 ani introdusă anterior reformei MacSharry.

2.7.4. Ulei de măsline

Ajutorul la producţie şi cei la consum este supus cantităţii maxime garantate.

În baza Acordului Rundei Uruguay se aplică o obligaţie specifică.

2.7.5. Fructe şi legume

Fructe şi legume proaspete: piaţa pentru produs proaspăt este sprijinită prin posibilitatea, pentru grupele de producători, de a retrage produsul din vânzare dacă preţurile de piaţă cad sub nivelurile celor de achiziţie: se plăteşte compensaţie parţială.

Sub Acordurile Europene, fructul moale este supus clauzelor de salvgardare, sub care importurile pot fi stopate.

Fructe şi legume procesate multe produse primesc ajutoare de prelucrare, supuse în cele mai multe cazuri cantităţilor maxime garantate.

Importurile de produse proaspete şi prelucrate sunt supuse obligaţiilor ad-valorem şi anterior multe articole sensibile erau, de asemenea, supuse "preţurilor de referinţă" cu "sarcini compensatoare", în special în perioadele de vârf ale producţiei UE; uneori erau supuse şi cotelor (contingetarilor). Acestea acum s-au "tarificat" în obligaţii specifice, adiţionale la obligaţiile ad-valorem; dar dacă importurile respectă anumite "preţuri de intrare", aceste obligaţii specifice sunt suspendate.

2.7.6. Produsele din lapte

Intervenţie pentru unt, lapte smântânit şi anumite varietăţi de brânză; până acum, taxe de import (acum tarificate) şi subsidii la export pentru variate produse din lapte.

Din 1984, sistem de cote de livrare: cote naţionale generale, administrate prin lăptării şi aplicate producătorilor individuali.

Nici o schimbare majoră sub reforma MacSharry.

Sub Acordul Rundei Uruguay, N.B.: obligaţii de "acces minim" şi de "acces curent": ultimul în special pentru untul din Noua- Zeelandă.

3. Cheltuieli sub PAC[1]

"FEOGA" - Fondul European de Orientare şi Garantare Agricolă (în engleză - EAGGF)

- Secţiunea de Orientare: finanţează măsurile structurale, împreună cu Fondul Regional şi într-o oarecare măsură cu Fondul Social.
- Secţiunea de Garantare: finanţează toate formele de susţinere a pieţei. Secţiunea de Orientare, iniţial mică, a crescut în anii recenţi, in particular în beneficiul Europei de Sud.

Secţiunea de Garantare a fost întotdeauna cea mai mare parte a bugetului CE. Creşterea costului de susţinere a pieţei, rezultată din suportul înalt al preţurilor şi din supraproducţie, a condus la crize succesive bugetare.

Tracy
agin-budg 28/06/95

Agricultura în bugetul CE
- milioane ECU -

Tabelul nr. 6

Anii	FEOGA "Orientare"	FEOGA "Garantare"	"Limită orientativă"	Total buget	Garantare în % din total
1986	773	22119	-	34863	63,4
1987	907	22950	-	35469	64,7
1988	1142	26400	27500	41121	64,2
1989	1352	24407	28624	40918	59,6
1990	1718	25069	30630	46717	53,7
1991	2111	30961	32511	52970	58,5
1992	2543	31118	35230	61232	50,8
1993	3006	34590	36657	67760	51,0
1994	3343	33016	36465	70583	46,8
UE - 15					
1995	3316	36885	37944	79846	46,2
1996	3772	40797	40797	86200	47,3

La insistenţa largă a **Regatului Unit,** o "linie de orientare financiară" a fost introdusă cu efect din 1988. Cheltuielile asupra FEOGA – Garantare - nu pot acum să crească de la un an la altul mai mult de 74% din creşterea PIB-ului Comunităţii.

Propunerile de preţ anuale ale Comisiei trebuie să concorde cu linia de orientare.

Această linie de orientare agricolă este aşezată într-o "perspectivă financiară" convenită între Comisie, Consiliu şi Parlamentul European. Perspectiva curentă acoperă anii 1993-1999. (Ajustările sunt făcute anual pentru a lua în considerare inflaţia.)

În 1995 şi 1996, luând în considerare deciziile Consiliului asupra preţurilor şi plăţilor din 22 iunie 1995 şi alţi factori, este de aşteptat ca cheltuielile pentru garantare să fie sub linia de orientare.

Dar plăţile compensatorii pentru cereale şi seminţe uleioase devin foarte scumpe - depăşind economiile ce se pot face ca rezultat al reducerii preţurilor...

FEOGA "Garantare" până în 1994 este luat din propunerile de preţuri ale Comisiei pentru 1995/1996, vol. II "Implicaţii financiare" (Anexa **VII).** "Limita de orientare" este din propunerile de preţuri ale Comisiei şi din raportul său anual "Situaţia Agricolă": aceste date sunt ajustate pentru inflaţie.

Alte date sunt *din* Bugetul anual al CE/UE şi se referă la "obligaţii": "producţii" până în 1993, "alocaţii" în 1994,1995 şi 1996 (acest ultim an fiind din "Proiectul Preliminar de Buget").

De notat că datele pentru cheltuielile "Garantare" din 1995 se bazează pe propunerile de preţ ale Comisiei pentru 1995/1996 şi iau ia considerare deciziile Consiliului din 22 iunie 1995, care vor spori cheltuielile. Pe de altă parte, decizia de a avansa jumătăţi din plăţile compensatorii asupra culturilor arabile în Spania şi Portugalia din 1996 în bugetul din 1995 (după cum realizează proiectul) va ajuta să menţină cheltuielile din 1996 în cadrul liniei orientative. Cifra de 40797 este din Proiectul de Buget Preliminar şi pur şi simplu corespunde liniei orientative.

Tracy
Fin. persp. 27/06/95

Perspectiva financiară 1993-1999 a UE_{12}
(preţuri 1992 - milioane ECU -)

Tabelul nr. 7

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Limita de orientare	35230	35095	35722	36364	37023	37697	38389
Acţiuni structurale	21277	21885	23480	24990	26526	28240	30000
Politici interne	3940	4084	4323	4520	4710	4910	5100
Politici externe	3950	4000	4280	4560	4830	5180	5600
Cheltuieli administrative	3280	3380	3580	3690	3800	3850	3900
Rezerve	1500	1500	1100	1100	1100	1100	1100
Total obligaţii asumate	69177	69944	72485	75224	77989	80977	84089
Plafonul resurselor proprii (% din PIB)	1,20	1,20	1,21	1,22	1,24	1,26	1,27

Sursa: European Parliament, Council, Commission: Interinstitutional Agreement of 29 October 1993 on budgetary discipline; Official Journal C331 of 7.12.93.
N.B. Acestea sunt date neajustate pentru inflaţie.

Tracy
arable: A, 28/06/95

Schema culturilor arabile: 1993-1996
- milioane ECU -

Tabelul nr. 8

	1992	1993	1994	1995	1996
		Producţii		Alocări	
A. Restituiri export	3140	2789	1513	907	921
B. Stocaj	2497	2724	187	118	271
C. Alte intervenţii	431	472	389	414	423
D. Taxe de coresponsabilitate	1068	150	-1	2	-
Ajutoare/ha:					
E. - "mici producători"	1408	-	1756	2191	3239
F. - "producători profesionali"	456	3292	7084	8553	10473
Scoateri din cultură					
G. - Scheme pe 1992	286	427	423	308	224
H. - Schema 1992	-	-	1290	2081	1914
I. Ajutoare pentru semințe uleioase, mazăre,fasole etc.	3205	757	12	-	-
Total culturi arabile	10356	10611	12652	14574	17465
Totalul economisirilor din reformă: A+B+C-D+G+I	8492				
Totalul cheltuielilor datorate reformei	1865	3292	10130	12825	15626

Sursa: E.U.Budgets, including Draft Provisional Budget for 1996.

4. Relaţiile ca ţările Central/Est-Europene (TCEE)

4.1. Acorduri (asocieri) Europene

Acum în acţiune pentru Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, România, Bulgaria; s-au semnai şi cu cele trei ţări baltice; de asemenea, curând, cu Slovenia (?). Prevăd stabilirea de arii de comerţ liber în maximum zece ani.

Pentru multe produse industriale, UE a abolit taxele imediat. Pentru majoritatea produselor agricole, producţia se menţine, dar UE acordă reduceri progresive ale taxelor şi/sau impozitelor vamale la import, supune, în cele mai multe cazuri, limitările cantitative care gradual cresc. Taxele vamale asupra produselor procesate de asemenea sunt reduse.

Ţările Central/Est-Europene acordă UE reduceri progresive la taxele de import, supun în cele mai multe cazuri cote de import, dar, conform principiului general al "asimetriei", acestea sunt mai puţin realizate decât cele acordate de UE.

4.2. Revizuirea Acordurilor Europene

A devenit necesară ca urmare a lărgirii UE cu Austria, Finlanda, Suedia de la 1 ianuarie 1995 şi, de asemenea, din cauza Acordului Rundei Uruguay

(ARU) care implica inter alia. înlocuirea, de la 1 iulie 1995, de către UE, a taxelor de import prin tarife. În martie 1995, Consiliul a adoptat directivele de negociere pentru protocoalele de amendare a Acordurilor Europene.

Pentru a menţine tratamentul preferenţial ai ţărilor asociate după aplicarea ARU, limita preferenţială asupra produselor supuse cotelor va fi mărită ia 80%. Pentru alte produse, taxele preferenţiale vor fi reduse în aceeaşi măsură ca reducerea taxelor UE sub acţiunea ARU. Pentru produsele asupra cărora până acum nu s-a acordat nici o preferinţă, dacă ARU duce la taxe UE mai mari, va fi introdusă o preferinţă pentru TCEE.

Negocierile necompletate până la î iulie ultimul termen: comisia a propus o "reglementare autonomă tranzitorie"[1]; în timpul scrierii - 2 iulie - aceasta nu era încă adoptată astfel că va trebui să fie aplicată cu efect retroactiv. Dar N.B.

---

[1] *În Acordul European de Asociere între România, pe de o parte, Comunităţile Europene şi statele membre, pe de altă parte, acest articol (26) are următoarea redactare: "De la data intrării în vigoare a acordului, în comerţul dintre România şi Comunitate nu vor fi introduse noi taxe vamale la import sau export sau taxe cu efect echivalent, iar cele care se aplică nu vor fi majorate"*

Insistenţa Consiliului asupra reciprocităţii... fiecare ţară asociată trebuie să ia acţiuni cu efect comparat.

N.B. De asemenea, articolul 26 din Acordul European: "Nici un fel de noi taxe vamale asupra importurilor sau exporturilor sau alte sarcini cu efect echivalent nu vor fi introduse, nici nu vor fi sporite cele care deja se aplică în comerţul dintre Comunitate şi România..."

De asemenea, este în curs un studiu ai Comisiei asupra motivelor pentru care atât de multe cote tarifare din Acordul European nu sunt deplin folosite - document de lucru prezentat Consiliului la sfârşitul lui iunie. Discuţiile mai departe pe această bază vor fi relevante pentru luarea în considerare a altor îmbunătăţiri aduse prevederilor de comerţ agricol din Acordurile Europene.

4.3. Accesul

Consiliul European la Essen, în decembrie 1994, a confirmat concluziile sesiunii precedente că "Statele asociate din centrul şi estul Europei pot deveni membre ale Uniunii Europene dacă ele doresc acest lucru şi anume de îndată ce vor fi în stare să îndeplinească condiţiile necesare". Acestea au fost definite la sesiunea de la Copenhaga în iunie 1993 astfel: "Calitatea de membru cere ca ţara candidată să fi realizat stabilitatea instituţiilor care garantează democraţia, domnia legii, drepturile umane, respectarea şi protecţia minorităţilor, existenţa unei economii de piaţă în funcţiune, ca şi capacitatea de a face faţă presiunii competitive şi forţelor pieţei în cadrul Uniunii".

UE trebuie să evalueze implicaţiile instituţionale în contextul Conferinţei sale Interguvernamentale din 1996. Există multe probleme dificile.

"Relaţiile structuratei cu ţările asociate ţintesc să "încurajeze încrederea mutuală" şi să "asigure un cadru pentru teme de interes comun".

Armonizarea legislaţiei

"Cartea .Albă" privind "Pregătirea ţărilor asociate din centrul şi estul Europei pentru integrare în Piaţa internă a Uniunii" (Com. (95) 163 final of. 10.05.95) a stabilit legislaţia UE în legătură cu libera mişcare a bunurilor (partea de "experienţă comunitară" la care trebuie să se adapteze noile state membre). Cât priveşte agricultura, ea înscrie circa 1000 de măsuri, din care aproape 200 sunt măsuri cheie pentru armonizare ("aproximaţie"). Acestea acoperă:

• Domeniul veterinar, sănătatea plantelor şi nutriţia animală: acestea urmăresc să protejeze, consumatorii, să asigure sănătatea publică şi sănătatea planşelor si animalelor. În UE, recunoaşterea mutuală a competenţei autorităţilor naţionale relevante a făcut posibil ca să înlăture controlul veterinar şi al sănătăţii plantelor în comerţul intra UE.

• Legislaţie de piaţă agricolă: standardele de calitate, mărime şi împachetare, împreună cu regulile de etichetare, analiză, inspecţie şi monitorizare. Aceste măsuri privesc în particular fructele, legumele şi vinul, dar există prevederi importante şi pentru alte produse.

4.4. Politica agricolă

Consiliul European, la Essen în decembrie 1994, a apelat la Comisie "să prezinte an studiu despre mijloacele de dezvoltare a relaţiilor dintre UE şi ţările asociate din Europa Centrală şi de Est, în sectorul agricol, în 1995, cu privire la accesul viitor".

Un prim stagiu a! acestei lucrări - studii despre fiecare din cei 10 membrii asociaţi - este aproape îndeplinit. în a doua jumătatea acestui an, Comisia va înainta vederile sale.

Este posibil ca aceasta să nu fie poziţia finală: dezbaterile vor continua în multe forumuri. Implicaţiile pentru politica agricolă a lărgirii estice nu pot fi separate de problemele privind însăşi PAC. Aceste probleme nu sunt prezente pe agenda Conferinţei din 1996, dar legăturile sunt inevitabile, în special cu privire la implicaţiile bugetare.

4.4.1. Probleme de discutat

• Nivelul de susţinere a preţului

• Subvenţiile la export

• Plăţile compensatorii (culturi arabile), premii pentru carne de vacă etc.

• Controlul ofertei cantitative: cote la lapte şi zahăr, suprafeţe cu seminţe uleioase, cantităţi minim garantate pentru diverse produse.

Tracy
CEECPREF; 2/07/95

TCEE: Principalele produse care beneficiază de concesiile comerciale ale CE (cantitățile în tone, pe 5 ani, ale fiecărui acord)

Tabelul nr. 9

	Polonia	Cehia	Slo-vacia	Ungaria	Româ-nia	Bul-garia
1	2	3	4	5	6	7
A. Reduceri de impozit vamal: 50%						
1. Rață și carne de rață	1300	215	160	1940	-	150
2. Gâscă și carne de gâscă	17200	1220	280	17300	140	614
3. Carne de porc						
- sărată	3000	-	-	1500	-	
- conservată	9600	-	-	300	1360	-
4. Cârnați	2250	-	-	6000	820	-
B. Reduceri de impozit vamal: 20% - 40% - 60%						
1. Carne de vacă	5600	2670	1330	6600	1350	180
2. Oi și carne de oaie	9000	1660	3340	13000	826	1875
3. Porci vii și carne de porc	11200	4270	2130	30000	12270	200
4. Hams	-	490	210	-	-	-
5. Pui și carne de pui	8400	4810	2490	31450	1000	1550
6. Carne de curcan	1400	250	450	4100	-	-
7. Lapte praf	4100	2240	1160	-	-	-
8. Unt	1400	910	490	-	-	-
9. Brânză	2800	700	700	1400	1400	2000
10. Ouă (inclusiv uscate)	1720	7140	3550	1740	-	290
11. Grâu și făină de grâu	-	13500	13500	232000	19640	2200
12. Orz pentru malț	-	27400	13600	-	-	-
13. Malț	-	33900	13600	-	-	-
14. Hamei	-	5470	680	-	-	-
C. Reduceri de taxă vamală: 20% - 40% - 60%						
1. Cartofi	4400	-	-	-	-	2440
2. Tomate	-	-	-	-	4050	-

1	2	3	4	5	6	7
3. Castraveți	1500	-	-	2020	870	-
4. Ceapă	148090	-	-	58300	170	980
5. Legume uscate și înghețate	57050	-	-	33550	150	930
6. Ciuperci	33880	-	-	-	380	1360
7. Castraveți conservați	1900	-	-	20200	140	2390
8. Tomate conservate	-	-	-	6850	670	15830
9. Suc de fructe	8200	-	-	7350	1420	4070

Sursa: Europe Agreements; și sumarul tabelelor în: Tracy (ed.), "East-West European Agricultural Trade - The Impact of Association Agreements" (Agricultural Policy Studies, Genappe, Belgium, 1994).

Tracy
ROMANIA; 1/07/95

Utilizarea cotelor Acordului European: România

(tone) Tabelul nr. 10

Produsele	Cota disponibilă	Cota utilizată	% de utilizare	Comentarii:
	1 iulie '94 - 30 iunie '95			
1	2	3	4	5
1. Grâu comun	20200	0	0	Export interzis
2. Brânză	1330	42	3,1	Fermieri privați vând pe piața liberă, evitând procesorii statali.
3. Carne de pui	1022	256	25,1	Insuficiență internă? Numai o companie de export.
4. Carne de vacă	1390	1002	72,1	Trend ascendent: ar putea continua, numărul cirezilor se reface.
1994				
1. Cârnați	786	0	0	Pastă porcină interzisă de UE
2. Cârnați de porc	1302	0	0	Pastă porcină interzisă de UE
3. Carne de porc proaspătă, înghețată, congelată	11230	9	0,1	Pastă porcină interzisă de UE
4. Oi și capre vii	595	735	123,6	Vânzare panicardă în perioada inițială de tranziție? Prețuri UE mai bune pentru carne?
5. Carne de oaie și capră	95	4	4,2	Cotă redusă alocată: cereri nu merită între timp?

Sursa: Commission Working document on "Tariff quata utilisation" by Central European Countries under the European Agreements, submitted to Council, end June 1995; complemented by direct communication from Commission.

Utilizarea cotelor din Acordul European: România

(tone şi %)

Produse	Cotă disponibilă	Cotă utilizată	% utilizări	Cotă disponibilă	Cotă utilizată	% utilizări	Comentariu:
	1 ianuarie 1994 - 30 iunie 1995			1 iulie 1994 - 30 iunie 1995*)			
Carne de gâscă	55	0	0	194	0	0	- Nu există producţie de gâscă comercializabilă? Cotele nenecesare
FRUCTE ŞI LEGUME							
Tomate	1780	71	4	3720	86	2,3	- Comentariu general: lipsa de informaţii
Castraveţi	810	217	26,8	1760	504	18,6	- cu aranjamente preferenţiale
Ardei	935	0	0	2020	59	1,9	- Multe firme mici; piaţa dezorganizată, pre-
Prune	980	0	0	2130	2020	94,9	ţul de refe- rinţă al UE
Căpşuni	940	600	63,8	2030	203	10,0	neres- pectat, cauzând
Fructe uscate	310	119	38,4	670	653	97,4	sus- pendarea pentru toţi exportatorii.
Ulei de floarea soarelui	1475	0	0	3190	0	0	- Probleme de calitate
Suc de mere	570	70	12,3	1230	962	78,2	- Potenţial în creştere?

*) *Datele folosite până la 24 iunie 1995*

Comentariu asupra altor produse: se pare că a existat un substanţial comerţ alături de cotele pentru ceapă, ardei, nuci, mere, caise, prune uscate, seminţe de floarea soarelui pentru ulei, suc de mere, tutun, carne de curcan conservată. Pentru cereale, produse din lapte, păsări (în afară de gâşte), ouă, carne de vacă şi de porc, cotele folosite se referă la cantităţile pentru care s-a cerut certificat de import. Pentru oi şi capre, fructe şi legume şi carne de gâscă - utilizări efective.

INSTITUTUL NAŢIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 34-35-36/1995

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

ASPECTE ALE PROTECŢIEI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

Drd. Iolanda DĂDUIANU VASILESCU

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Bucureşti 1995

Cuprins

Capitolul I - SCURTĂ TRECERE ÎN REVISTĂ A EVENIMENTELOR CARE AU DUS LA CONŞTIENTIZAREA PE PLAN MONDIAL A PROBLEMELOR LEGATE DE PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR 351

Capitolul II - EVOLUŢIA ISTORICĂ A LEGĂTURII DINTRE CONCEPTUL DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ ŞI CEL DE MEDIU ÎNCONJURĂTOR 357

Capitolul III - TEZELE EXISTENTE ÎN PREZENT PE PLAN MONDIAL PRIVIND LEGĂTURA DINTRE CREŞTEREA ECONOMICĂ ŞI PROTECŢIA MEDIULUI 362

Capitolul IV - SEMNIFICAŢIA CONCEPTULUI INTITULAT “SUSTAINABLE DEVELOPMENT”(DEZVOLTARE ECONOMICĂ CARE SE AUTOSUSTINE) 370

Capitolul V - TENDINTE ÎN EVOLUŢIA SECTORULUI INDUSTRIAL AL UNIUNII EUROPENE 372

Capitolul VI - BINOMUL ENERGIE – POLUARE ÎN VIZIUNEA CEE..... 379

Capitolul VII - STABILIREA UNUI CADRU INSTITUŢIONAL POTRIVIT PENTRU ELABORAREA POLITICILOR DE PROTECŢIE A MEDIULUI: PREŢURI ŞI INTEGRARE..... 390

Capitolul VIII - CONCEPEREA UNOR POLITICI EFICIENTE DIN PUNCT DE VEDERE ECONOMIC 398

Capitolul IX - POLITICI ECONOMICE ÎNDREPTATE CĂTRE REALIZAREA CREŞTERII ECONOMICE DURABILE CARE IA ÎN CALCUL COMPONENTA ECOLOGICĂ..... 416

Capitolul X - MĂSURILE PROPUSE DE DG XI (divizia mediului înconjurător) A UNIUNII EUROPENE PRIVIND PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN CADRUL ACESTEIA..... 434

Capitolul XI - CONŢINUTUL INDICATORILOR STATISTICI UTILIZAŢI ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI 441

Capitolul XII - PREVIZIUNEA ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI..... 449

Capitolul XIII – MANIFESTĂRI DE ULTIMĂ ORĂ PE PLAN MONDIAL, UN – KLIMAKONFERENZ, BERLIN 1995.....462

Capitolul XIV - IMPLICAŢIILE ECOLOGICE ALE TRANZITIEI ECONOMICE ÎN FOSTELE ŢĂRI COMUNISTE (studiu de caz UNGARIA).....464

CONCLUZII ŞI PROPUNERI.....467

Capitolul I - SCURTĂ TRECERE ÎN REVISTĂ A EVENIMENTELOR CARE AU DUS LA CONŞTIENTIZAREA PE PLAN MONDIAL A PROBLEMELOR LEGATE DE PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

După tumultul contestatar al anului 1968, deceniul '70 începe să fie preocupat de situaţia planetei Terra, marcând intrarea într-o abordare a problemelor ecologice dintr-un punct de vedere încă destul de marginal. Anii 80 şi consolidarea poziţiei deţinute de partidele ecologiste în diverse ţări ca şi descoperirea marilor pericole ecologice existente la nivel planetar conduc la plasarea preocupărilor ecologice în centrul dezbaterilor privind viitorul omenirii.

Pentru o înţelegere mai clară a problemelor se va încerca o trecere cronologică în revistă a principalelor momente, care au determinat structurarea şi conştientizarea problemelor ecologice la nivel mondial.

1967 - Petrolierul "Torrey Canyon" eşuează în insulele britanice Scilly, 119.000 tone de ţiţei invadând coastele regiunilor Cornouailles şi Bretagne. Aceasta este una din cele mai importante "maree negre" cunoscute în istorie fiind în orice caz prima, care suscită un larg interes din partea opiniei publice franceze şi europene sensibilizându-le la problemele mediului. Până în momentul respectiv, numai societare de protecţie a naturii păstrătoare ale ideilor savanţilor naturalişti de la sfârşitul secolului trecut erau preocupate de păstrarea integrităţii mediului natural. În ciuda faptului că termenul "ecologie" fusese inventat încă din 1866 de către un discipol al lui Darwin, Ernest Haeckel, ştiinţa raporturilor dintre fiinţele vii cu mediul lor natural aparţine încă lumii foarte restrânse a oamenilor de ştiinţă.

Sfârşitul anilor '60 conduce la edificarea unei noi conştiinţe ecologice, iar conservarea naturii devine un obiectiv tot mai des enunţat în cadrul unor politici economice caracterizate de majorarea continuă a productivităţii.

Problemele legate de protecţia mediului înconjurător încep să se radicalizeze în decursul evenimentelor revoluţionare ale anilor '68, când o întreagă generaţie a denunţat viciile societăţii de consum bazate pe profit şi individualism.

În 1969, în Franţa ameninţarea ce plana asupra parcului natural din masivul Vanoise din partea promotorilor de imobile determină ca naturalişti şi reprezentanţi ai altor profesiuni să-şi unească vocile într-un protest comun. *Din* această convergenţă de idei, niciodată totală, va lua naştere ecologia politică. Lupta contra betonierelor ce încercau să construiască staţiuni pentru

practicarea ski-ului este redată cât se poate de eficace de presa naţională, parcul fiind în final salvat. Cu ocazia aceasta însă se produce şi ruptura dintre ecologiştii "clasici" şi noua ramură a ecologiştilor. Pentru aceştia din urmă numai protecţia naturii nu este suficientă fiind necesar să se acorde o atenţie suplimentară omului ca şi rapoartelor de transformare şi de consum ale resurselor naturale. Denunţarea prejudiciilor aduse mediului înconjurător înseamnă de asemenea manifestarea unei opoziţii deschise In legătură cu un anumit tip de societate.

Doi ani mai târziu (*1*971) ia naştere ramura franceză a societăţii "Amis de la Terre", unul din fondatorii acesteia fiind Brice Lalonde. În aceiaşi an, Robert Poujade deţine primul portofoliu de ministru al protecţiei mediului într-un guvern francez.

Aceasta este de asemenea epoca primelor manifestaţii antinucleare de anvergură. Spectrul apocalipsului nuclear mobilizează mulţimi contestatare tot mai importante ca dimensiuni.

Această mişcare de protest de ordin social, economic, tehnic, dar destul de puţin preocupată de modul de utilizare ai resurselor naturale, numită într-un cuvânt "ecologism" apare în toate ţările occidentale. Pe continentul nord-american, militanţii pacifişti refugiaţi în Canada pentru a evita mobilizarea în Statele Unite au fondat organizaţia **"Greenpeace".** care se va specializa în companii de sensibilizare a opiniei publice şi în acţiuni întreprinse la scară planetară.

În anul 1972 se pun bazele în Noua Zeelandă a primului partid ecologist cunoscut sub numele de "Values party"

În iunie 1972, Conferinţa Naţiunilor Unite pentru mediu reuneşte ta **Stocknolm** peste o sută de ţări. Cu această ocazie ia naştere Programul Naţiunilor Unite pentru Mediu. Sunt semnate, de asemenea, două convenţii: una referitoare la proiecţia patrimoniului mondial cultural şi natural, iar alta referitoare **la prevenirea** poluării mărilor.

În acelaşi an, raportul Meadows prezintă, care sunt riscurile unei creşteri economice exponenţiale, arătând că aceasta poate ameninţa reproducerea biosferei Cercetările efectuate de cercetătorii de la "Massachusetts Institute of Technology" (MIT) şi publicate în cartea "The limits to growth"[1] accentuează asupra faptului că: *"În cazul în care nu va interveni nici o schimbare în sistemul nostru actual, expansiunea demografică şi cea economică se vor opri cel târziu în cursul secolului viitor".*

Modelul dinamic simplificator propus de ei va fi aspru criticat şi dezaprobat pe scară largă. Cu toate acestea raportul are meritul de a reaminti

[1] Dennis L. Meadows, The limits to growth. În traducere în limba franceză "Haite à la *croissance"*, Fayard, 1972.

problemele existente, iar problematica sa rămâne de mare actualitate. Societatea noastră trăieşte încă hrănită cu iluzia existenţei unei naturi generoase şi ambiţioase aflate în serviciul îmbogăţirii "ad literam" a membrilor săi, uitând că planeta are posibilităţi limitate. Industrializarea accelerată, creşterea rapidă a populaţiei, extinderea malnutriţiei, epuizarea resurselor naturale nereînnnoibile şi degradarea mediului îşi combină reciproc efectele pentru a aduce sistemul în punctul său de ruptură. O creştere exponenţială, care se produce într-un spaţiu finit nu poate da naştere decât unei crize fără precedent.

Tot aşa cum eroina lui Boris Vian, din cartea "Spuma zilelor" (L'écume des jours) moare sufocată de nufărul pe care-l adăpostea la sânul său, omenirea multiplicând numărul gurilor pe care le are de hrănit, prelevările din mediul înconjurător şi deşeurile rezultate dintr-o producţie excesivă îşi accelerează dispariţia. Cercetătorii de la Massachusetts Institute of Tehnology în încercarea lor de a sensibiliza factorii de decizie privind problemele ecologice au supus drept subiect de reflecţie următoarea problemă:

"Un nufăr aflat pe un lac îşi dublează suprafaţa în flecare zi. Cunoscându-se faptul că sunt necesare 30 zile pentru a acoperi locul sufocând astfel orice formă de viaţă acvatică, care este termenul limită pentru a acţiona în sensul contracarării acestui pericol"? Răspunsul este ziua a douăzeci şi noua. Ca urmare a incapacităţii de a frâna rapid motorul "ambalat" al creşterii economice, limitele acesteia sunt atinse rapid.

Având în vedere că problema este mondială, dezbaterea ei capătă o natură globală. La Stockholm, Conferinţa Naţiunilor Unite privind medul înconjurător a reunit reprezentanţii a 113 ţări, care au proclamat dreptul oamenilor de a trăi într-un mediu protejat. Acest drept constituie în acelaşi timp o datorie. Cu toate acestea în lipsa manifestării unei voinţe politice reale şi alocării unor mijloace financiare adecvate. Conferinţa de la Stockholm va rămâne numai o dată simbolică.

În 1976 cel mai important cutremur din secolul XX a omorât 242. 000 persoane în regiunea Tangshan din China. O parte din Guatemala a fost, de asemenea, distrusă de un cutremur a cărui magnitudine a avut drept efect moartea a 23.000 persoane.

În acelaşi an la Seveso, în Italia, explozia petrecută într-o uzină a grupului Hoffman - La Roche a eliberat dioxina fără ca explozia în sine să aibă consecinţe serioase pentru populaţie. Bucăţi de teren contaminate cu dioxină au fost regăsite în Franţa, în 1983.

În 1978 vasul Amoco - Cadiz a eşuat pe un recif aflat în nordul Finistèreului deversând 230.000 tone de ţiţei pe coasta de granit roşu. Aceasta a fost cea mai importantă maree neagră cunoscută în Franţa.

În anul 1979 un alt eveniment neaşteptat reprezentat de scurgerile radioactive de la centrala nucleară "Three Mile Island" din Perinsylvania şi-a

pus amprenta asupra conştiinţei generale. Emoţia suscitată de accident în rândul opiniei publice a împiedicat dezvoltarea energiei nucleare în Statele Unite.

În aceiaşi an, la fosta Uniune Sovietică, un accident petrecut într-o uzină de arme chimice şi biologice a antrenat moartea a 300 de persoane.

În anul 1979, erupţia unui puţ de foraj în Apele Golfului Mexic a provocat o deversare continuă de ţiţei (între 500.000 şi un milion tone), care a durat nouă luni şi jumătate.

Tot în anul 1979 a avut loc prima conferinţă mondială privind climatul.

În anul 1980 Naţiunile Unite proclamă deceniul apei potabile şi al protecţiei mediului înconjurător.

În acelaşi an, în perimetrul cascadei Niagara, pe malurile canalului Love, în Statele Unite, sunt descoperite 20.000 tone deşeuri chimice cu caracter toxic fiind necesar să se deplaseze 2500 de persoane.

În anul 1982, un număr de 118 state, semnează "Convenţia Naţiunilor Unite privind dreptul asupra mării", convenţie care nu este încă ratificată.

În anul 1983 reprezentanţii partidului ecologist german reuşesc să obţină douăzeci de locuri de deputaţi în cursul alegerilor legislative.

Un alt eveniment petrecut în cursul aceluiaşi an a fost acela că în perioada războiului dintre Iran şi Irak terminalul petrolier de la Nowrouz a fost avariat, iar ţiţeiul s-a scurs timp de câteva luni în Golful Persic.

În ianuarie 1984, în timpul Congresului de la Clichy, partidul ecologist francez s-a constituit într-o structură naţională unificată.

În acelaşi an scurgerile de gaze toxice petrecute la instalaţiile companiei Union Carbide din Bhopal, în India, au fost la originea uneia dintre cele mai mari catastrofe industriale, în cursul căreia s-au înregistrat 4.000 morţi şi 20.000 răniţi.

În Columbia în anul 1985, erupţia Vulcanului Nevado del Ruiz "a înghiţit" pur şi simplu oraşul Armero şi 23.000 de locuitori ai acestuia.

În acelaşi an în Mexic un cutremur de pământ a făcut 20.000 morţi, iar un ciclon în Bangladesh a provocat moartea a 11.000 persoane.

În cursul anului 1985 la Viena s-a semnat Convenţia referitoare la protecţia stratului de ozon.

Anul 1986 a fost marcat de două evenimente deosebit de importante prin consecinţele lor pentru mediul înconjurător. Primul a fost prezentat de explozia reactorului de la centrala nucleară din Cernobîl. Această explozie a eliberat un nor radioactiv care a contaminat mii de hectare. În urma evenimentelor, treizeci şi două de persoane şi-au găsit moartea şi a fost necesar să se deplaseze 135. 000 locuitori.

Cel de-al doilea eveniment al anului l-a constituit incendiul unui depozit aparţinând uzinei Sandoz aflată la Bâle, în urma căruia peste treizeci de tone de produse chimice s-au vărsat în fluviul Rhin.

Anul 1987 a fost, de asemenea, marcat de două evenimente extrem de importante pentru conştientizarea opiniei publice mondiale privind problemele mediului înconjurător.

Primul se referă la aderarea a 87 de state la Protocolul de la Montreal, protocol prin care sunt "îngheţate" consumul şi producţia de clorofluorocarburi şi care prevede în acelaşi timp reducerea utilizării acestora în timp.

Cel de-al doilea eveniment de marcă a fost reprezentat de raportul Comisiei Brundtland, intitulat "Notre avenir a tous" (Viitorul nostru al tuturor), care a pus în circulaţie conceptul de "dezvoltare durabilă".

În anul 1988 un cutremur de pământ a răvăşit regiunea Spitak din Armenia. Urmările acestuia au fost 25.000 morţi, 15.000 răniţi şi 400.000 persoane rămase fără adăpost.

În cursul aceluiaşi an după Conferinţa de la Toronto privind atmosfera, PNUE şi OMM au creat un grup interguvernamental pentru studiul schimburilor climatice intitulat IPCC (Groupe intergouvemamental sur l'Evolution du Climat).

Evenimentele mai importante ale anului 1989 având conotaţie ecologică au fost:

- nominalizarea planetei TERRA de către ziarul "TIME" drept "PLANETA ANULUI".
- intrarea în Parlamentul de la Strasbourg a treizeci de deputaţi ecologişti provenind din şapte ţări europene. Formaţiile politice ecologiste au întrunit sufragiile a 10 milioane alegători.
- accidentul petrolierului "Exxon - Valdez" care a provocat răspândirea a 40.000 tone de ţiţei în fiordurile Alaskăi, aceasta fiind cea mai importantă "maree neagră" cunoscută de Statele Unite.

Anul 1990 a fost marcat de cutremurul de pământ petrecut în Iran la Manji şi Roudbar, care a avut drept consecinţă 36.000 morţi şi 200.000 răniţi.

Anul 1991 a fost marcat de următoarele evenimente:

- ciclonul din Bangladesh, care a antrenat producerea unor inundaţii uriaşe ce au provocat moartea a 124.000 persoane.
- erupţia vulcanului Pinatubo, în Filipine, care a avut drept consecinţă 500 morţi.
- incendierea în timpul războiului din Golf din ordinul lui Saddam Hussein, a puţurilor de ţiţei kuweitiene şi distrugerea terminalului de la Mina-al Ahmadi ca urmare a ofensivei forţelor aliate.

Anul 1992 a fost marcat de un eveniment ce a suscitat un interes deosebit din partea opiniei publice mondiale şi anume: Conferinţa Naţiunilor Unite pentru mediu şi dezvoltare, care s-a ţinut în luna iunie la Rio de Janeiro.

În acelaşi an la Guadalahara, în Mexic, acumularea de gaze din canalele de scurgere a provocat explozii care au distrus o parte a oraşului şi au omorât aproximativ 190 persoane.

În luna decembrie a aceluiaşi an localitatea Corogne din Spania a cunoscut cea de-a doua "maree neagră" din ultimii douăzeci de ani provocată de faptul că petrolierul Aegean Sea a eşuat şi a pierdut cu această ocazie 79.000 tone ţiţei.

Evenimentele anului 1993 au adus din nou în atenţia opiniei publice mondiale toate problemele legate de protecţia mediului înconjurător.

În luna ianuarie *3* anului 1993 petrolierul liberian Braer a naufragiat pe coasta insulelor Shetlands în nordul Scoţiei, fiind deversate cu această ocazie 84.000 tone de ţiţei într-o zonă de protecţie naturală pentru păsări.

ÎN acelaşi an, în luna martie, la alegerile legislative din Franţa listele reunind "verzii" şi mişcarea *"Génération* Ecologie" obţin 7,64% din sufragiile exprimase, rezultat care va fi foarte departe de previziunile institutelor de sondaj. Drept urmare aceste partide nu vor fi reprezentate în Adunarea Naţională.

La 6 aprilie 1993, în vechiul oraş secret intitulat Tomsk 7 din Siberia, *a* explodat ca urmare a unei "erori umane" un rezervor conţinând un amestec de uraniu, plutoniu şi acid citric obţinut din procesul retratării combustibilului iradiat aflat într-un complex militar industrial. Accidentul este clasat la nivelul trei pe scara gravităţii, comparativ cu cifra 7 atribuită accidentului de la Cernobîl. Conform datelor furnizate oficial, un muncitor a fost iradiat "fără gravitate" şi 10 hectare de pământ au fost contaminate. Un nor radioactiv s-a deplasat pe o suprafaţă de 200 km^2.

Capitolul II - EVOLUŢIA ISTORICĂ A LEGĂTURII DINTRE CONCEPTUL *DE* DEZVOLTARE ECONOMICĂ ŞI CEL DE MEDIU ÎNCONJURĂTOR

Luând în considerare legătura indisolubilă dintre economie şi mediul înconjurător trebuie arătat faptul că, totul se petrece ca şi cum după decenii de orbire, oamenii ar descoperi că activitatea economică se derulează într-un mediu plin de viaţă pe care acesta îl transformă. Până acum câteva decenii sfera economică funcţiona sau mai bine zis dorea să funcţioneze ca un tot, independent de biosferă[1], iar legile sale le ignorau pe cele ale naturii. Confundându-se scopul (respectiv atingerea bunăstării materiale a oamenilor) cu mijloacele, acumularea de capital tehnic şi financiar economic s-a transformai într-un fel de "gestiune a lucrurilor neînsufleţite."[2]

Pe măsura extinderii sale, sfera economicului a rupt legătura cu mediul viu, care o susţinea. Pană la declanşarea revoluţiei industriale, dezvoltarea economică se 'înscria într-o lume agricolă, care trăia într-o relativă armonie cu natura. Toată lumea se îmbracă utilizând ţesături pe bază de in, bumbac, lână sau mătase. Alimentaţia se bazează, în principal pe utilizarea cerealelor şi a cărnii. În ceea ce priveşte lemnul şi pielea, acestea sunt materiile prime utilizate frecvent de industriile artizanale. Forţele motrice provin din transformarea energiei oamenilor, a animalelor, a vântului şi a cursurilor de apă. Activitatea oamenilor, în cadrul acestor societăţi preindustriale, influenţează destul de puţin ecosistemul[3] natural. Puternic dependente de calitatea şi cantitatea recoltelor, care variază în funcţie de capriciile climatice, oamenii, creaturi ale lui Dumnezeu, se supun *naturii,* ale căi şi legi exprimă voinţa creatorului care se impune tuturor.

Reflecţia economică care se constituie în ştiinţă la mijlocul secolului XVIII, devine conştienta *de* această atitudine. Conform opiniei fiziocraţilor, economia reprezintă o activitate dominată de legile naturii, care puse în acţiune fluxurile fizice. Bogăţia depinde de calitatea terenului. Aceasta este rezultatul

---

[1] Biosfera: ansamblul de organisme vii, animale şi vegetale, care se dezvoltă la suprafaţa globului terestru.

[2] René Passet, *L'économique et le vivant, Payot, 1983.*

[3] Egoistem unitate ecologică de *bază*, formată din fiinţe vii, aparţinând aceluiaşi mediu şi din elemente fără viaţă (înanimate) care sunt legate în mod vital de primele.

fizic al fertilităţii solului, scrie Turgot[1]. A permite reproducerea solurilor reprezintă deci păstrarea în timp a unui patrimoniu indispensabil supravieţuirii.

Începutul industrializării modifică această vânzare asupra lucrurilor. Odată cu prima revoluţie industrială se afirmă o atitudine de dominaţie a oamenilor asupra naturii. În era cărbunelui şi a maşinii cu abur, *a* fierului şi a metalurgiei triumfătoare rezultă că producţia nu mai depinde esenţialmente de viaţa divină ci de eforturile şi mijloacele pe care oamenii le consacră producerii acesteia. Apare deci că Prometeu reuşeşte să se emancipeze de sub ordinul de esenţă divină. Ritmul de lucru (productivitatea) în industrie nu mai urmăreşte în mod necesar cursa soarelui. Progresul tehnologic permite depăşirea constrângerilor impuse de mediul înconjurător. Utilizarea noilor materiale, până la fibrele sintetice, stăpânirea noilor energii (de la combustibilii fosili până la fisiunea nucleară) conferă omului putere. Agricultura multă vreme dependentă urmează aceeaşi notaţie, utilizând îngrăşăminte şi pesticide, dezvoltarea tehnicilor de depozitare sau de conservare a produselor.

Omul devine stăpânul propriului destin constituindu-se un posesor al naturii, care poate să se adapteze satisfacerii propriilor necesităţi. Aparatul economic se dezvoltă tot mai mult prin el însuşi şi pentru el însuşi. Majorările spectaculoase înregistrate în domeniul productivităţii permit o satisfacere mai bună a necesităţilor.

Surplusurile astfel apărute determină la rândul lor dezvoltarea tehnologiilor şi a productivităţii, permiţând finanţarea noilor activităţi. Se dezvoltă un nou ecosistem, artificial de această dată şi care nu se supune decât logicii sale proprii şi care se dezvoltă alături de cel iniţial impunându-i progresiv legea sa.

Teoria economici evoluează şi ea, constituindu-se în modele abstracte, care elimină din sferele de interes ale acestora tot ceea ce nu este legat de piaţă. Deşi natura conţine bogăţii abundente şi aparent inepuizabile, factorul natural căruia i se poate, de asemenea, atribui un preţ nu este luat în considerare. Ştiinţa economică se consacră în mod exclusiv analizei reproducţiei factorilor de piaţa muncă şi capital). Raritatea capitalului este aceea care constituie obstacolul creşterii făcând deci obiectul unei amortizări destinate reînnoirii sale. Acumularea acestuia devine curând un scop în sine.

---

[1] *Turgot* (Anne Robert Jacques), baron de L'Eaune, om de stat şi economist francez (Paris 1727 - td. 1781). Impregnat de ideile fiziocraţilor el va plasa, în lucrarea sa intitulată "Réflections sur la formation et la distribution des richesses" (1766), problema cerealelor în centrul economiei naţionale. Controlor general al Finanţelor şi secretar de stat la Marină (1774) el va suprima rănile interioare şi va căuta să stabilească libertatea comerţului şi a industriei introducând suprimarea privilegiilor breslelor. Din nefericire el se va lovi de existenţa privilegiaţilor, care erau ostili unei subvenţii teritoriale unice, fiind dizgraţiat în 1776.. (Le Petit Larousse ilustré, 1992 *En conleurs, Dictionaire encyclopédique,* pag. 1669).

Sistemul îşi găseşte în el însuşi propria coerenţă. Modificările se realizează în interior prin realizarea convergenţei intereselor private, care asigură realizarea interesului colectiv. Teoria economică, neoclasică sau neoliberală nu va devia de la această schemă reducţionistă. Conform opiniei lui René Passet *"ştiinţa economică privită în mod restrâns se bazează pe definiţia combinaţiilor şi a conduitelor oprime ce pot fi perfect valabile din punct de vedere al producţiei al schimbului şi al consumului, dar care nu iau în considerare decât o parte a motivaţiilor umane şi n-au nici o legătură cu mecanismele, care conduc funcţionarea mediului natural".*

Analiza marxistă, care se reduce adesea la critica capitalismului şi la examinarea schemelor de reproducţie a capitalului şi a muncii nu va ţine cont nici măcar atât de legile reproducerii organismelor vii. În fostul lagăr comunist, proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producţie, planificarea centralizată şi respingerea profitului drept ghid a! acţiunii economice, au condus la instalarea unui adevărat dezastru ecologic în regiuni ce au devenit deja notorii. "Triunghiul negru" format din Silezia de Sus, Estul Germaniei şi Boemia este foarte cunoscut din acest punct de vedere. La fel de cunoscute sunt şi fenomenele ireversibile petrecute în Marea de Aral. La toate aceste realităţi negative se adaugă centralele nucleare de tipul celei de la Cernobîl, care sunt implantate în Rusia, Ucraina şi Lituania şi care reprezintă permanente ameninţări.

În ţările cu economie de piaţă dezastrul ecologic este mai puţin spectaculos. Aceasta nu înseamnă însă că aerul, apa, pădurile şi solurile ar fi într-o stare mult mai bună. Starea acestor "bunuri colective" aşa cum sunt ele definite de teoria economică ilustrează foarte bine conflictul existent între legile naturii şi cele ale randamentului imediat. Un aer pur, o apă clară, un peisaj pitoresc nu au o altă valoare decât cea procurată de satisfacţia estetică sau agrementul pe care-l furnizează. Se uită în acest fel că a bea apă şi a respira reprezintă acte vitale, în contrapartidă poluarea aerului, a apei oferă ocazii de obţinere de profit deloc neglijabile. Activităţile întreprinse în scopul eliminării poluării generează la rândul lor cifre de afaceri, beneficiu, profit şi determină în acest mod majorarea produsului naţional. Pădurile capătă o valoare anume atunci când sunt exploatate pentru obţinerea lemnului, animalele atunci când este necesară carnea sau blana acestora, iar spaţiile naturale atunci când devin terenuri de construcţie.

Într-un cuvânt, se poate spune că toate capătă valoare numai în funcţie de utilitatea pe care o dovedesc.

Ritmurile de creştere ale producţiei, ale urbanizării şi în general de prelevare (de utilizare) a resurselor din mediul înconjurător se accelerează. Se cunoaşte foarte bine faptul că, natura are propriile sale ritmuri, care nu se suprapun întotdeauna cu cele ale activităţii umane.

Atunci când societatea îşi axează deciziile de politică economică şi dezvoltare luând în calcul un orizont de timp redus, care atrage după sine necesitatea unei amortizări rapide a investiţilor, trebuie conştientizat faptul că procesul reproducerii organismelor vii şi în general, capacitatea mediului de a răspunde unor solicitări tot mai mari se înscriu într-un orizont de timp mai îndelungat. Prejudiciile suferite de mediul înconjurător din cauza neglijării acestui aspect al discrepanţei dintre orizonturile (perioadele) de timp avute în vedere au devenit atât de importante încât se pune în discuţie (poate fi afectat) întregul proces de reproducere a mediului viu. Pragul critic al acestui proces de prejudiciere fund atins, iar consecinţele acestuia având repercusiuni şa toate nivelele vieţii economico-sociale se constată compromiteri ale procesului de producţie, chiar al unor activităţi umane şi implicit al activităţii economice în general.

Se impuse prin urmare, recunoaşterea faptului că sfera economică nu reprezintă decât o parte a întregului, respectiv a biosferei şi că activităţile de producţie şi consum întreprinse de oameni ating în mod necesar echilibrul planetei, aceste activităţi fiind la rândul lor prejudiciate atunci când acest echilibru este deteriorat. Rezultă deci că, economicul nu mai poate fi conceput în prezent de sine stătător, independent de inserarea acestuia într-o sferă de aprindere mult mai largă înţelegerea acestor interdependenţe presupune declanşarea unei schimbări radicale în mentalitatea oamenilor. Timp de două secole, procesul de industrializare a fost fetişizat. Creşterea economică era evident incomparabilă cu costurile şi obstacolele de ordin diferit, care se impuneau în procesul protecţiei mediului înconjurător. În prezent, ierarhia normelor care guvernează activitatea umană trebuie schimbată.

Ameninţările ecologice de natură globală, care alertează în *prezent* mediul înconjurător reamintesc realităţi foarte simple ce au fost multă vreme uitate şi asume că stingerea bunăstării sociale nu se reduce la o simplă acumulare de bunuri şi servicii. Aşa după cum arată Alain Lipietz[1] trebuie întreprinsă "*o revoluţie culturală, care să substituie măsurării fericirii individului prin capacitatea sa de acaparare (îmbogăţire) individuală de bunuri o modalitate de măsurare a acestei fericiri prin utilizarea colectivă a unor bunuri comune".*

Se impune încercarea de a reumaniza economicului, în care agenţii economici *nu reprezentau* decât indivizii abstracţi guvernaţi de logica utilitarismului (utilităţii). Este, de asemenea, necesar să se regândească raportul dintre sfera economicului şi lumea viului, încercându-se ieşirea dintr-un univers convenţional *şi* conceperea unor modalităţi de înţelegere a sistemului complex de interdependenţe şi de relaţii dintre om şi natură. În mijlocul ecosistemului

[1] Alain Lipietz, „Une économie a reconstituire”, în „Terre patrimonie common de l’humanite”, La Découverte, 1992.

natural. În cadrul aceluiaşi proces de restructurare teoretică şi practică a fenomenelor şi conceptelor cu care se operează în cele două *sfere, cea* a economicului şi cea a ecologicului şi a relaţiilor dintre ele, noţiunile de creştere economică şi dezvoltare vor trebui să fie supuse unei revizuiri *"Economistul trebuie să-şi regăsească întreaga sa modestie în faţa politicului şi chiar a eticii"*[1] concluzionează Alain Lipitez.

Principala mutaţie, care trebuie să se producă în mentalitatea curentă ar fi aceea de substituire a interesului economic imediat noţiunii de interes de păstrare a patrimoniului generaţiilor viitoare. Pe această linie de gândire trebuie încercată o politică economică, care în loc să supună biosfera constrângerilor furnizate de logica capitalului şi a lucrărilor neînsufleţite ce trebuie să primeze, să încerce să organizeze în *primul* rând gestionarea corespunzătoare a fiinţelor vii fi a resurselor naturale.

[1] L'économiste doit retrouver se modestie devant la politique et mérhe l'éthique".

Capitolul III - TEZELE EXISTENTE ÎN PREZENT PE PLAN MONDIAL PRIVIND LEGĂTURA DINTRE CREŞTEREA ECONOMICĂ ŞI PROTECŢIA MEDIULUI

În centrul dezbaterii actuale privind viitorul Germaniei ca ţară industrială (Standortdebatte) şi în legătură cu apariţia recentei "Cărţi albe" a Comisiei de la Bruxelles[1], vechea controversă dintre relaţiile existente între creşterea economică şi proiecţia mediului cunoaşte în prezent o nouă revigorare.

În continuare se va încerca o scurtă trecere în revistă a principalelor aspecte ale celor patru teze vehiculate în prezent în literatura de specialitate, privind legătura dintre creşterea economică şi protecţia mediului.

Conform primei teze (aşa-numita teză a "decuplării"), în realitate nu există nici o legătură semnificativă între creşterea economică şi protecţia mediului. printre susţinătorii acestei teze figurează, de exemplu "Institutul de Economie Mondială" din Kiel, conform opiniei căruia "nu există nici un fel de legătură între cantitatea de emisii poluante din mediul înconjurător şi nivelul variaţiilor privind ritmul creşterii economice"[2].

Este vorba de o problemă vis-à-vis de care sud formulate în general ipoteze foarte controversate. Conform opiniei unora, decuplarea dintre poluare şi creşterea economică ar fi rezultatul fenomenelor de substituire şi de economisire în ceea ce priveşte utilizarea resurselor. În realitate, o stopare a creşterii economice n-ai provoca nici o reducere semnificativă a emisiilor poluante. Alţi specialişti susţin ideea că, creşterea economică ar implica în mod inevitabil majorarea consumului de energie şi materii prime şi în acelaşi timp creşterea emisiilor poluante, înţelese ca ejecţii solide, lichide şi gazoase.

În cazul studiilor empirice se constată evoluţii foarte diferite în funcţie de domeniu.

În ceea ce priveşte poluarea atmosferică (de exemplu, pulberi şi bioxid de sulf), "decuplarea" a devenit efectivă în anii '70. Referitor la poluarea produsă de hidrocarburi *şi* compuşi azotaţi o evoluţie similară a situaţiei nu s-ar putea observa d*ecât în* cursul deceniului actual la vreme ce în cazul bioxidului de carbon nu s-ar pune problema decuplării pentru moment.

---

[1] „*Croissance, compétitivité et emploi*", Supplément 6/93 an Buletin des Communautés Européennes.

[2] Vezi Junkemheinrich şi Klemmer, „*Okologie und Wirtschaftswachstum*", articol publicat în *Zeitschrift für angewandte Umweltforschung*, 2/1991.

În domeniul protecţiei apelor se remarcă, începând cu anii '70 o diminuare foarte semnificativă a poluării (prin ejecţia de metale grele, de exemplu) atât în cantitate absolută cât şi în cantitate relativă.

În aceiaşi timp, eforturile făcute pentru reducerea cantităţii în permanentă creştere de deşeuri menajere apar ca fiind mai puţin eficace decât cele realizate în domeniul protecţiei apelor şi al combaterii poluării atmosferice.

Ceea ce este sigur este faptul că, încetinirea de durată a ritmurilor de creştere ale activităţii economice a contribuit în ultimii ani la conservarea mediului înconjurător. În cazul unei utilizări depline a forţei de muncă s-ar fi înregistrat o creştere a producţiei mai importantă de 0.5- 1.*5%* şi o majorare corespunzătoare a emisiilor poluante.

Datele disponibile par să dea dreptate pesimiştilor. Ca şi în trecut o majorare anumită a producţiei determină o majorare anumită a poluării. Decuplarea, atunci când există, nu este decât relativă, performanţele înregistrate ta anumite domenii, traducându-se prin apariţia noilor tipuri de emisii poluante (de exemplu, filtre speciale utilizate pentru epurarea gazelor, efluenţi noi pentru staţiile de epurare a apelor uzate). -Partizanii tezei "decuplării" par să facă astfel dovada unui entuziasm cu perspective reduse, succesele spectaculoase înregistrate în anumite domenii neputând să mascheze numărat de probleme rămase fără soluţie sau adesea evitate, cum ar fi problema poluanţilor cu efect cumulat sau cea a stocării materialelor şi deşeurilor periculoase. Neglijarea sau chiar negarea relaţiei efectiv existente între creşterea economică şi majorarea emisiilor poluante ar însemna că politica de protecţie a mediului ar fi condamnată pe termen lung să devină permanent reparatorie.

Conform celei de-a doua teze, "Teza complementarităţii", obiectivele propuse în cadrul activităţii de protecţie a mediului ar fi cu atât mai uşor de atins cu cât creşterea economică ar fi mai puternică. Mai mult, creşterea economică ar condiţiona îmbunătăţirea situaţiei în domeniul proiecţiei mediului. Această poziţie este susţinută printre alţii şi de către Comisia Europeană, care subliniază astfel în "Cartea aibă" deja citată că, "*un ritm anual de creştere economică de 3% ar permite (...) crearea resurselor necesare pentru reducerea nivelului actual de poluare. În plus, majorarea investiţiilor ar avea, de asemenea, efecte pozitive asupra mediului înconjurător, accelerând introducerea unor tehnologi noi mai puţin poluante"*[1]

În spatele acestui mod de argumentare există ideea că, ar fi mai uşor să se înregistreze progrese în domeniul protecţiei mediului înconjurător în perioadele de creştere economică, deoarece acestea acompaniază schimbări

[1] Vezi opinia Ministerului federal al Economiei, *Vierzig Jahre Soziale Marktwirtschaft in der Bundesrepublik Deutschland.* Bönn-Duisbourg, 1989.

structurale mai favorabile mediului şi garantează reîntoarcerea resurselor fiscale necesare finanţării unei politici de protecţie a mediului eficace[1].

Teoria permite validarea acestor ipoteze, dar datele empirice temperează sensibil optimismul inerent al acestei teze. Se dovedeşte, de exemplu, că este eronat să se considere că, ponderea în creştere pe care o au serviciile în structura economiei are în mod automat efecte pozitive asupra mediului:

- în primul rând, sectorul agricol în procesul său de restrângere relativă ilustrează faptul că, diminuarea numărului de active şi stagnarea speranţei de creştere a venitului (rezultat al intensificării modurilor de producţie) sunt perfect compatibile cu majorarea prejudiciilor aduse mediului (poluarea apelor de suprafaţă, scăderea nivelului pânzei de apă freatică);
- în al doilea rând, în cadrul grupului format de industriile prelucrătoare ce se află în declin ca pondere globală, unele ramuri extrem de poluante (legate mai ales de chimie) capătă o importanţă relativă tot mai ridicată;
- în al treilea rând, nu nai există o diferenţă foarte marcată între ponderea obţinută de emisiile poluante în cadrul serviciilor şi cea emisă în cadrul industriei;
- drept urmare, de evoluţia structurii cererii în favoarea serviciilor (a cărei amploare nu este bine să fie exagerată) au beneficiat mai ales transporturile, turismul ca şi activităţile legate de dezvoltarea urbanizării, activităţi ce conduc la majorarea prejudiciilor suferite de mediul înconjurător (prin consumul de energie sporit, zgomotul produs, transformarea spaţiilor naturale în zone de agrement...)
- în final, se pune întrebarea cum să fie privită cu scepticism teza conform căreia tranziţia spre o "societate de informare" ar constitui un progres din punct de vedere al protecţiei mediului înconjurător? Noile tehnologii de informare antrenează raţionalizarea modurilor de producţie, pretinzând până atunci o contribuţie importantă de forţă de muncă şi creşterea productivităţii şi a venitului real, aceasta având drept consecinţă majorarea cererii de bucuri şi servicii ce sunt la rândul lor "vectori de poluare".

Astfel, chiar o politica economică ce instituie o relaţie pozitivă între creşterea economică şi reducerea poluării conduce ca tendinţă generală la o criză ecologică: Schimbările structurale inerente modului de creştere actual nu antrenează automat, atât cât ar trebui, nici un efect favorabil asupra mediului. Până în prezent, efectele de decuplare au rezultat *mai* ales din deciziile politice

[1] Teza emisă şi susţinută de Institutul de cercetare economică HWWA din Hambarg şi citată în articolul semnat de Junkemheinrich şi Klemmer.

importante, accesate, cum a fost majorarea preţului ţiţeiului sau raţionalizarea extracţiei sale de către ţările OPEC sau voite (cum a fost înăsprirea exigenţelor în materie de protecţie a atmosferei sau a asediului acvatic).

Se constată, de altfel, că privind înapoi până în anul 1971, majorarea resurselor finale alocate creşterii economice n-a fost însoţită de nici o creştere a procentului consacrat proiecţiei mediului în bugetele statelor. Concepţiile dominante au condus la perpetuarea abordărilor în principat curative şi/sau din lipsa mijloacelor financiare suficiente au lăsat în seama generaţiilor viitoare sarcina de a rezolva problemele, ca de exemplu pe cea a eliminării, poluării produse în trecut.

Cea de-a treia teză privind legătura dintre creşterea economică şi protecţia mediului susţine că a existat o iremediabilă antinomie între aceste două concepte. Conform acesteia creşterea economică nu poate să facă "casă bună" cu protecţia mediului, iar pe de altă parte, protecţia mediului constituie un obstacol în calea creşterii economice.

Unii specialişti susţin că creşterea economică nu poate să fie însoţită de o prejudiciere a mediului înconjurător ca urmare a creşterii consumului de energie şi materii prime şi implicit a emisiilor de substanţe poluante.

Alţi specialişti afirmă că exigenţele presupuse de respectarea mediului înconjurător constituie o frână în calea creşterii economice, deoarece investiţiile în acest domeniu sunt realizate în general în detrimentul investiţiilor potenţial mai productive ceea ce afectează capacitatea de producţie şi în cele din urmă creşterea economică exprimată prin majorarea PIB-ului[1].

În ceea ce priveşte prima parte a afirmaţiei, studiile empirice arată incontestabil că, în ciuda situaţiilor de decuplare observate *cu* exactitate, prejudiciile aduse mediului nu sunt independente de ritmul creşterii economice.

Referitor la cel de-al doilea punct de vedere, care domină de multă vreme dezbaterea politică şi găseşte totdeauna mai mulţi apărători în cadrul polemicii asupra Germaniei ca ţară industrială ("Standort Deutchland"), acesta trebuie relativizat, evaluarea efectelor economice ale măsurilor de protecţie a mediului variind foarte puternic conform:

- definiţiei avute în vedere privind creşterea economică;
- ipotezele făcute în legătură cu realizarea unor modele;
- limitele temporale şi spaţiale ale analizei.

De o manieră simplificatoare pot fi luate în considerare trei definiţii ale creşterii economice. Aceasta poate fi analizată fie în termenii creşterii nivelului de bunăstare socială, fie în termenii majorării potenţialului productiv, fie în termenii sporirii PIB-ului real.

---

[1] Opinia Institutului de cercetare economică HWWA din hamburg.

Luând în considerare că, viziunea prin care creşterea economică este cuantificată In termenii creşterii nivelului global sau al utilităţii sociale nete, evaluarea efectelor economice ale politicii de protecţie a mediului depinde foarte mult de ponderea elementelor extra-economice care sunt dificil de evaluat de către piaţă. Astfel, în unele cazuri, pierderile de bunăstare naţională provocate de poluarea produsă în unele sectoare productive pot să depăşească economiile de bunăstare naţională asociate consumului de bunuri produse astfel, şi în final, soldul net al contribuţiei unor asemenea procese productive la creşterea economică (exprimată în termenii majorării bunăstării sociale globale) să se dovedească nul.

În ceea ce priveşte măsurile de protecţie a mediului se constată că în măsura în care acestea contribuie la suprimarea sau reducerea poluării, ele permit cel puţin pe termen scurt, o creştere a nivelului bunăstării globale. Aceasta trebuie să fie apropiată disutilităţilor[1}1, în termenii bunăstării sociale globale, care rezultă din însăşi existenţa acestei reglementări.

Dificultatea rezultă în faptul că utilitatea netă a politicii de protecţie a mediului nu poate fi determinată decât cu ajutorul unor calcule şi proceduri de evaluare complexă.

Pe ansamblu dacă se abordează problema creşterii economice prin prisma conceptelor de “utilitate” şi “bunăstare socială globală” nu există conflict de fond între creşterea economică şi protecţia mediului. Mai mult, aceşti doi indicatori tind, în această abordare, să evolueze în acelaşi ritm şi să exercite unul asupra celuilalt efecte pozitive.

Dacă conform definiţiei curente se înţelege prin creştere economică, majorarea potenţialului de producţie se poate vorbi de existenţa unei armonii (cel puţin pe termen lung) între creşterea economică şi protecţia mediului. Resursele naturale cum sunt apa, aerul, solul, etc., constituie de o manieră directă sau indirectă, factori de producţie a căror exploatare necorespunzătoare poate provoca, la un moment dat, deteriorarea condiţiilor de producţie şi a posibilităţilor de creştere atât la nivel individual cât şi regional sau naţional ca şi apariţia “strangulărilor” în producţie şi consum. Din contră, ameliorarea stării mediului înconjurător presupune şi exploatarea eficientă a resurselor, care antrenează consecinţe pozitive asupra creşterii economice. Presupunând că mediul înconjurător trebuie să fie considerat el însuşi drept factor de producţie, exploatarea sa participă *ipso facto* la creşterea economică, înţeleasă drept majorare a potenţialului de producţie.

---

[1] Disutilitate = antonimul utilităţii. Conform teoriei neo-clasice, noţiunea de utilitate descrie satisfacţia obţinută ca urmare a consumării unui bun sau unui serviciu. Aceasta se confundă cu valoarea de întrebuinţare a unui bun. Această satisfacţie variază de la un individ la altul, motiv pentru care ea are un caracter subiectiv. "Dictionnaire des sciences économiques", editura Armand Colin, pag. 340.

Înţelegerea creşterii economice în termenii produsului intern brut reprezintă o abordare destul de puţin satisfăcătoare ca urmare a faptului că, numai tranzacţiile de piaţă sunt luate în considerare şi că astfel nu se iau în calcul resursele rare şi efectele măsurilor de protecţie decât în măsura în care ele apar într-o operaţie de piaţă. Cadrul calculului economic tradiţional nu permite decât realizarea unei contabilizări destul de imperfecte ale măsurilor de protecţie a mediului asupra creşterii PIB-ului. Calculul anual al PIB-ului lasă la o parte anumite câştiguri (intrări), măsurabile numai pe termen mediu, cum ar fi cele legate de creşterea sectorului specific, care reprezintă protecţia mediului, de progresele înregistrate în domeniul ecotehnologiilor sau de majorarea ritmurilor investiţionale antrenate de măsurile preventive impuse de aplicarea politicii de protecţie a mediului.

Mecanismul de compensare a efectelor pozitive şi negative asupra creşterii economice, a productivităţii şi capacităţilor de producţie, a măsurilor de protecţie a mediului nu funcţionează în mod egal în toate fazele dezvoltării economice. Din acest motiv, bilanţul costuri/avantaje, realizat în urma aplicării acestor măsuri nu trebuie să fie stabilit pe termen scurt ci pe termen lung.

Este demn de subliniat faptul, că în prezent se simte foarte mult lipsa studiilor empirice privind relaţiile cantitative şi spaţio-temporale dintre politica de protecţie a mediului şi evoluţia PIB-ului, lipsă care se explică, în principal, prin amploarea considerabilă a dificultăţilor metodologice presupuse. Studiile disponibile consacrate efectelor asupra producţiei şi utilizării forţei de muncă ale politicii de protecţie a mediului, în fosta Germanie federală, au ajuns la concluzia prudentă că de-a lungul anilor ’70 şi ’80, măsurile de protecţie a mediului aplicate au contribuit de o manieră pozitivă la utilizarea forţei de muncă şi la creşterea economică globală.

Concluziile acestor inventarieri de opinii ar fi că:

- oricare ar fi definiţia luată în considerare privind creşterea economică nu există un conflict de obiective între creşterea economică şi protecţia mediului;
- nu există nici un element, care să facă dovada empirică şi să permită susţinerea ideii că în cursul anilor ’70 şi ’80 politica de protecţie a mediului a avut un efect negativ asupra creşterii PIB-ului;
- armonia pe termen lung existentă între obiectivele politicii de creştere economică şi politica de protecţie a mediului nu exclude existenţa unor “fricţiuni” în anumite sectoare sau regiuni;
- coordonarea în timp a politicilor de creştere economică şi a celor de protecţie a mediului suferă din cauza faptului că, în numele unui conflict real sau numai presupus, protecţia mediului este în practică exclusă din catalogul obiectivelor economice, ceea ce o face sa

rămână cantonată în rolul de reparatoare a prejudiciilor cauzate de creşterea economică.

Cea de-a patra teză, în cadrul dezbaterii privind legătura dintre creşterea economică şi protecţia mediului afirmă că politica de creştere economică nu mai este focalizată în zilele noastre pe un singur obiectiv cantitativ, respectiv majorarea PIB-ului luând în calcul şi dimensiunea calitativă şi integrând în acest fel mai ales exigenţele privind respectul mediului înconjurător.

Aducerea din punct de vedere a importanţei a obiectivelor de protecţie a mediului înconjurător la nivelul obiectivelor economice, înseamnă apropierea de înţelegerea ideii foarte frecvente de altfel, conform căreia exigenţa unei creşteri economice "calitative" sau "durabile" presupune luarea în considerare a aspectelor ecologice.

Astfel, conform opiniei Consiliului de experţi[1] exprimată în raportul pe 1990/1991 se subliniază de o manieră foarte argumentată că: "o *creştere economică echilibrată nu se măsoară numai prin intermediul majorărilor cantitative ale venitului, producţiei şi potenţialului economic*". Din această perspectivă rezultă că îmbunătăţirea calitativă a bazelor naturale ale vieţii şi producţiei este şi ea absolut necesară.

În nici un caz nu poate fi caracterizată prin epitetul de "echilibrată", creşterea înregistrată într-o economie în care aceste baze sunt ruinate de majorarea producţiei şi a consumului".

Uniunea Europeană la rândul său a impus statelor membre sarcina să promoveze "o *creştere economică durabilă şi neinflaţionistă respectând mediul înconjurător*"[2], idee reluată recent în principalele "Cărţi verzi" şi alte programe de acţiune. Din această optică, în care creşterea economică trebuie în mod logic să înceteze să mai fie un obiectiv ce trebuie urmat cu orice preţ s-a convenit în principiu să se compare utilităţile rezultând din majorarea PIB-ului cu disutilităţile decurgând din insuficienta luare în considerare a obiectivelor calitative. Înconvenientul care apare dintr-o astfel de abordare este acela ca fiecare parte, în funcţie de propriile sale scopuri, să aleagă elementele calitative care să-i permită să justifice asocierea, unui anumit nivel de creştere economică a calificativelor de "măsurat" şi de "respectuos faţă de cerinţele mediului înconjurător". În aceasta situaţie exigenţele exprimate de articolul 2 se reduc la o formulare goală de conţinut.

---

[1] "Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftiichen Entwicklung", instituţie germană, care publică în fiecare toamnă un raport ce face bilanţul economic al anului în curs şi evidenţiază perspectivele de dezvoltare pentru anul următor.

[2] Articolul 2 din Tratatul de la Maastricht.

Privită din acest unghi şi conform exprimării utilizate de fostul comisar european C. Ripa di Meana. politica europeană de protecţie a mediului se dovedeşte a fi "o înaltă şcoală de ipocrizie"[1]. Aceasta se declară într-adevăr satisfăcută de o lirică juridică şi programatică, de Cărţile albe şi Cărţile verzi, care nu exercită în final decât un efect placebo, atestând o conştientizare a problemelor şi manifestând intenţia de a le soluţiona, fără să demonstreze niciodată o integrare eficace a aspectelor economice şi a celor de protecţie a mediului. Se consideră că, încă de la înfiinţarea Comisiei, politica de protecţie a mediului promovată până în prezent de Comunitatea Europeană a eşuat în numeroase domenii, deoarece: au lipsit obiectivele, principiile declarate n-au fost întotdeauna respectate, instrumentele de politică utilizate şi-au arătat limitele eficacităţii lor, iar instituţiile însărcinate cu controlul democratic s-au remarcat mai degrabă prin abţinerea de la acţiune. Recenta recomandare de a conferi politicii de protecţie a mediului o inflexiune radicală, detemiinând-o să se sprijine în principal pe auto-disciplină şi autocontrol trebuie să incite la debarasarea de toate erorile trecutului.

O politică economică, care consideră că numai faptul că afişează drept obiectiv o creştere "măsurată" şi "respectuoasă" faţă de mediul înconjurător înseamnă că a acordat mediului toată atenţia meritată, reduce realizarea obiectivelor de protecţie a mediului la o problemă de apreciere discreţionară, secundară în raport cu ritmul de creştere economică. Pe viitor nu va mai fi suficient să se contureze cu ajutorul unor formule găunoase dificultăţile de integrare ale politicii economice şi ale politicii de protecţie a mediului, păstrându-se o concepţie "reparatorie" despre politica de protecţie a mediului. Nevoia unei schimbări radicale în cadrul politicii europene de protecţie a mediului se face simţită tot mai mult, iar instituţiile ca şi actorii implicaţi trebuie să utilizeze numeroasele posibilităţi ce le sunt oferite în acest sens de către dreptul comunitar şi cel de-al cincilea program de acţiune.

Măsurarea integrării aspectelor economice şi a celor ecologice nu poate fi făcută numai la "umbra textelor", ci trebuie să pornească de la realităţile ecologice.

[1] Hochschule der Heuchelei

Capitolul IV - SEMNIFICAŢIA CONCEPTULUI INTITULAT "SUSTAINABLE DEVELOPMENT"(DEZVOLTARE ECONOMICĂ CARE SE AUTOSUSTINE)

Termenul "Sustainable development" a fost pus în circulaţie de către World Commission on Environment and Development (The Brundtland Commision), în cadrul raportului său din anul 1987 intitulat "Our Common Future" (Viitorul nostru comun). Această idee privind nevoia unei exploatări raţionale a resurselor pământului a avut un impact deosebit asupra conştientizării opiniei publice, în ceea ce priveşte amploarea şi complexitatea fenomenelor ce pot apare în cadrul unei gestionări mai bune a mediului înconjurător.

Definiţia acestui termen, dată de către Comisia Brundtland şi descrisă pe larg în Raportul acesteia, ia în considerare"*satisfacerea nevoilor generaţiei actuale fără a fi afectate nevoile generaţiilor viitoare".*

Specialiştii unor organizaţii internaţionale de prestigiu, cum este Banca Mondială acceptă această definiţie considerând că, satisfacerea nevoilor celor săraci aparţinând generaţiei actuale reprezintă un aspect esenţial al posibilităţii de a susţine nevoile generaţiilor viitoare. Se consideră, de asemenea, la acelaşi nivel că nu există niciun fel de contradicţie între scopurile pe care şi le propune o politică de dezvoltare economică şi activitatea de protecţie a mediului înconjurător, ambele propunându-şi să îmbunătăţească bunăstarea socială a societăţii.

Definirea foarte precisă a conceptului amintit s-a dovedit extrem de dificilă deoarece nu este posibil să se argumenteze că, toate resursele naturale trebuie să fie conservate. O dezvoltare economică corespunzătoare presupune în mod inevitabil că o oarecare suprafaţă de teren arabil va fi cultivată, că se va exploata ţiţeiul, că unele râuri vor fi îndiguite, iar unele mlaştini asanate. Au existat opinii care au susţinut că este necesară conservarea capitalului natural în sens agregat, afirmându-se că pierderile suferite într-o regiune ar putea fi contracarate în alta . Acest tip de abordare a problemei a focalizat atenţia asupra existenţei unei nevoi acute de a se estima valoarea resurselor naturale din punct de vedere ecologic şi asupra importanţei protejării anumitor sisteme ecologice esenţiale.

Raportul amintit sprijină eforturile de evaluare a acestor valori ale resurselor naturale mergând chiar mai departe. Astfel, societăţile omeneşti pot să aleagă, să acumuleze capitalul uman (prin educaţie şi introducerea progresului tehnologic) sau capitalul fizic creat de oameni în schimbul conservării

rezervelor minerale sau al convertirii unei forme de utilizare a terenului în alta. Problema constă în faptul că, întreaga productivitate a capitalului acumulat, incluzându-se impactul nefast al acestuia asupra sănătăţii umane şi a plăcerii estetice ca şi asupra veniturilor reprezintă mai mult decât compensările obţinute din orice pierdere survenită ca urmare a deteriorării capitalului natural. În trecut, beneficiile obţinute din derularea activităţilor omeneşti au fost adesea exagerate după cum şi costurile incumbate de prejudiciile aduse mediului înconjurător au fost ignorate. Aceste costuri trebuie luate în considerare de către decidenţi după cum şi impacturile pe termen scurt şi pe termen lung ale acestei abordări trebuie evaluate cu grijă. Acest lucru nu poate fi realizat fără a se lua în considerare şi gradul de nesiguranţă şi ireversibilitate asociat anumitor procese ecologice , recunoscându-se faptul că anumite beneficii pentru mediul înconjurător apar în forme intangibile şi că anumite impacturi asupra mediului se vor produce într-o perioadă nedefinită în viitor. Trebuie avut în vedere, de asemenea, şi faptul că nu tuturor resurselor naturale existente pot sau trebuie să le fie asociate valori monetare, dar că oricum aceste evaluări monetare trebuie să fie realizate cât se poate de explicit.

Se argumentează adesea că beneficiile rezultate din investiţiile omeneşti sunt temporare, în timp ce beneficiile obţinute din conservarea mediului natural durează. Această atitudine echivalează oarecum cu poziţia în care se utilizează o rată a scontului mai scăzută în cadrul analizării proiectelor de investiţii. Trebuie însă avut în vedere că în acest fel ar putea realiza mai multe prejudicii pentru mediu (încurajându-se investiţiile) şi nu mai puţine. Răspunsul corect rezidă în aceea că, nu ratele de scont reduse în mod artificial pot constitui răspunsul corect al problemei ci numai certitudinea că beneficiile obţinute din dezvoltarea economică sunt reinvestite.

Adoptarea unor politici de dezvoltare economică şi ecologică, luându-se în calcul realizarea unei comparaţii între beneficii şi costuri pe baza unei atente analize macroeconomice ar putea conduce la edificarea şi sporirea protecţiei mediului înconjurător, iar în timp la majorarea nivelului general de bunăstare a populaţiei.

În interpretarea sensului în care Raportul Comisiei Brundtland utilizează expresii ca “sustainable development” şi “environmentally responsible development” trebuie pornit de la definiţia în sens mai restrâns prezentată mai sus.

Capitolul V - TENDINTE ÎN EVOLUŢIA SECTORULUI INDUSTRIAL AL UNIUNII EUROPENE

Sectorul industrial al Uniunii Europene este responsabil pentru aproximativ 25% din avuţia creată în cadrul acesteia, iar industrializarea reprezintă elementul cheie al strategiei de dezvoltare atât în cadrul Uniunii cât şi pe plan internaţional.

În măsura în care consecinţele ecologice ale activităţilor industriale depăşesc nivelul de suportabilitate al bazei de resurse naturale se poate ajunge la limitarea sau chiar blocarea dezvoltării industriale viitoare, într-o localitate sau regiune.

Unul din scopurile principale ale politicii industriale promovate de Uniunea Europeană îl reprezintă crearea cadrului şi a condiţiilor necesare pentru un sector industrial competitiv, asigurându-se astfel competitivitatea şi durabilitatea (viabilitatea) industriilor europene pe piaţa mondială.

În prezent, se apreciează că nu este în interesul Uniunii Europene să sacrifice beneficii economice şi sociale pe termen lung, în favoarea câştigurilor financiare pe termen scurt.

Măsurile cu caracter ecologic luate în trecut au avut tendinţa spre interdicţie utilizându-se mai mult sloganul **"să nu faci asta" ("thou shall not")** decât abordarea **"hai să lucrăm împreună" ("let's work together").**

Drept consecinţă a existat tendinţa de a privi procesul de industrializare sau de dezvoltare economică ca fiind într-o puternică contradicţie cu imperativele protecţiei mediului. Pe fundalul puternicei preocupări pentru mediu şi resursele naturale şi al conştientizării efectelor economice negative ale degradării ecologice apare tot mai evident faptul că, eco-industria[1] nu mai reprezintă un lux ci o necesitate.

Apare de asemenea, tot mai evident faptul că, multe sectoare industriale au devenit ele însele tot mai responsabile, în ceea ce priveşte problemele ecologice şi modul de utilizare al bazei de resurse naturale. Unul din mesajele cheie ale acestui program este acela că, în domeniul protecţiei mediului, industria nu trebuie să fie numai o parte a problemei ci şi o parte a soluţiei.

În scopul asigurării că, există condiţii optime pentru creşterea economică în cadrul Uniunii Europene şi că industria acesteia poate identifica strategiile

---

[1] Conceptul de eco-industrie (environmentally sound industry) reprezintă industria preocupată să respecte reglementările cu caracter ecologic

de dezvoltare pe termen lung capabile să menţină competitivitatea economică este absolut necesar să fie interpretate calitatea ecologică şi creşterea economică, ca fiind într-o relaţie de dependenţă reciprocă. Din punctul de vedere al industriei, o politică de protecţie a mediului corespunzătoare poate contribui la optimizarea utilizării resurselor, la creşterea încrederii opiniei publice în acţiunile întreprinse şi la dezvoltarea posibilităţilor de a face comerţ. Multe din noile tehnologii "curate" sau care produc cantităţi reduse de deşeuri pot conduce la economisirea consumului de materii prime şi energie într-o asemenea măsură încât economiile de costuri realizate pot chiar să depăşească simpla echilibrare iniţială a investiţiilor reducând în consecinţă costurile unitare de producţie.

Un caz reprezentativ, din acest punct de vedere, îl constituie dezvoltarea şi utilizarea noilor tehnologii, ingineriei genetice şi a biotehnologiei. Aceste tehnologii au un potenţial de utilizare foarte ridicat în agricultură, în industria alimentară, chimică şi farmaceutică, industria combaterii poluării şi dezvoltării de noi materiale şi surse de energie. Ca semnal recunoaşterii importanţei acestui sector, Comisia Comunităţii Europene[1] a publicat o comunicare în 1991 ce promovează ideea creării în cadrul său a unui mediu competitiv pentru activităţile industriale bazate pe biotehnologie.

Combinaţia dintre o societate avansată din punct de vedere tehnologic şi o bază de producţie puternică, creatoare şi adaptabilă poate contribui la edificarea şi întărirea bunăstării economice a Uniunii Europene şi la consolidarea stabilităţii sale politice prin intermediul unor reţele de distribuţie şi comunicaţii mai bune, multiplicării posibilităţilor de alegere a personalului, garantând în final o îmbunătăţire a calităţii vieţii.

În cadrul programului promovat de Uniunea Europeană se practică o dublă abordare: cea a standardelor de protecţie a mediului, tot mai restrictive, combinată cu stimulente financiare menite să conducă la obţinerea unor performanţe ecologice tot mai bune. Această abordare trebuie să fie aplicată într-o manieră coordonată în diversele puncte ale procesului de cercetare-prelucrare-producţie-utilizare şi depozitare a deşeurilor din cadrul industriei, acolo unde se poate sesiza un impact asupra bazei de resurse a Uniunii. Transformarea cu succes a acestei etape, într-o etapă durabilă, presupune ca mediul înconjurător să devină o parte a activităţii educative şi de instruire a

[1] La întâlnirea la nivel înalt de la Maastricht (din 9-11 decembrie 1991) şefii de stat sau de guvern al celor doisprezece state membre ale Comunităţii Europene au încheiat un tratat privind crearea unei Uniuni Europene. Acest tratat urmează să permită Comunităţii Europene să devină o uniune politică, economică şi monetară. Cel mai târziu în în 1999, moneda europeană, ECU, va trebui să înlocuiască monedele statelor membre. Va exista o politică externă şi de securitate comună urmată ulterior de o politică de apărare comună.

tuturor “actorilor” implicaţi pe parcurs, dându-se o atenţie deosebită cercetătorilor şi inginerilor din producţie.

O nouă direcţie şi o impulsionare suplimentară a politicii industriale şi de protecţie a mediului va fi obţinută prin utilizarea de către instituţiile interesate a unui “pachet” cuprinzător şi integrat de măsuri, incluzând prevederile existente şi cuprinzând următoarele elemente:

- o întărire a dialogului cu industria;
- îmbunătăţirea planificării fizice şi strategice incluzând evaluarea implicaţiilor pentru protecţia mediului, a planurilor şi programelor;
- îmbunătăţirea conducerii şi controlului proceselor de producţie incluzând un sistem de brevetare legat de prevenirea şi controlul poluării, activităţile de auditing[1], de evaluare şi contabilizare efectivă într-un cont special a costurilor presupuse de remedierea prejudiciilor, utilizarea celei mai bune tehnologii disponibile şi introducerea sistemului de preţuri precticat pe piaţă pentru consumul şi utilizarea resurselor naturale. La stabilirea standardelor o atenţie prioritară va fi acordată intervalului de timp necesar luării deciziilor de investiţie.
- utilizarea unor standarde tot mai restrictive şi mai sigure desemnate să asigure că impactul asupra mediului înconjurător al produselor de-a lungul întregii lor durate de viaţă este micşorat, utilizând printre alte metode şi sistemul de etichetare ecologică a produselor aparţinând Uniunii.
- încurajarea înţelegerilor voluntare şi ale altor forme de auto-reglare.
- conducerea ideală a procesului de depozitare a deşeurilor trebuie să înceapă cu controlul proceselor de producţie; din acest motiv se aşteaptă ca pachetul de măsuri indicate privind problemele din producţie să aibă un impact semnificativ atât asupra cantităţilor cât şi asupra tipurilor de deşeuri generate; alte elemente importante din această strategie vor cuprinde regenerarea deşeurilor de către producătorii sau importatorii originari (care vor trebui, de asemenea, să îmbunătăţească procesul de manipulare al deşeurilor), continuarea cercetărilor privind tehnologiile de reciclare şi reutilizare a deşeurilor şi proiectele pilot din aceste domenii; o altă preocupare va fi legată de normele privind incineratoarele de reziduuri industriale şi locurile de depozitare ale acestora şi rezolvarea favorabilă a prejudiciilor cauzate de plasarea finală a deşeurilor;

[1] Environmental auditing = activitatea de contabilitate ecologică, în sensul inventarierii problemelor cu caracter ecologic existente pe fluxul de producţie şi nu al inventarierii costurilor aferente, într-un cont.

– în cele din urmă este esenţial ca opinia publică în general şi partenerii implicaţi în astfel de activităţi să devină mai activi în ceea ce priveşte dezvoltarea şi introducerea în practică a politicilor; aceasta înseamnă că persoanelor particulare să le fie oferite toate informaţiile necesare pentru ca acestea să fie capabile să exercite alegeri în cunoştinţă de cauză în calitate de consumatori; acestea trebuie, de asemenea să, aibă acces la datele semnificative din punct de vedere ecologic (ca de exemplu, date privind emisiile, procedurile de contabilitate ecologică - în sensul de inventariere a acestora, publicarea rezultatelor ecologice în cadrul conturilor întreprinderilor, să fie capabile să înregistreze performanţa industriilor şi cea a reglementărilor.

Figurile 1 şi 2 indică cum ar putea fi influenţată industria prelucrătoare de către forţe complementare să se îndrepte către un proces de producţie şi produse ce satisfac normele de protecţie a mediului înconjurător.

Figura 1. Procesul de reglementare îndreptat spre crearea unei industrii care respectă mediul înconjurător şi este competitivă

Figura 2. Potenţialul forţei de consum de a crea procese de producţie care respectă reglementările ecologice

Figura 1 prezintă modul în care diversele reglementări legislative, standarde şi proceduri aplicate în diverse stadii ale ciclului autorizare-producţie-evaluare pot conduce la permanenta şi progresiva îmbunătăţire a standardelor.

Figura 2 ilustrează gradul de conştientizare al consumatorului şi alegerea făcută de acesta drept punct central al argumentării. Ciclul parcurs este condus de regulile de piaţă, este autoreglabil şi se autoperpetuează. După cum se poate vedea, acesta ar putea servi drept ghid nu numai consumatorului particular, dar şi altor companii ce doresc să câştige sau să-şi îmbunătăţească propria lor evaluare din punct de vedere ecologic (eco-evaluare). Eficienţa potenţială a acestui model depinde de disponibilitatea de alegere şi de evaluare a obiectivului ca şi de gradul de informare.

În evaluarea gradului în care acest pachet de măsuri contribuie la asigurarea durabilităţii şi capacităţii de autosusţinere a sectorului industrial şi furnizează premisele unei creşteri industriale şi economice continue ocupă un loc aparte, întreprinderile de dimensiuni mici şi medii şi problema competitivităţii internaţionale.

În legătură cu întreprinderile mici şi mijlocii trebuie subliniat faptul că, discriminarea privind măsurile ce trebuie luate în acest caz să ţină cont că:

- poluarea nu reprezintă o caracteristică ce se întâlneşte numai în cadrul instalaţiilor de dimensiuni mari instalaţiile reduse ca dimensiuni producând la rândul lor poluare şi deşeuri;
- multe dintre aceste întreprinderi supravieţuiesc ca urmare a cererii create de marile companii, care vor fi obligate să-şi înăsprească reglementările şi să satisfacă toate criteriile impuse de sistemul de etichetare ecologică;
- în competiţia derulată în domeniul finanţării investiţiilor, întreprinderile mici şi mijlocii, nu-şi pot permite să se afle dezavantajate faţă de rivalii lor având dimensiuni superioare.

Va fi necesar un efort special pentru a evita disproporţionata povară administrativă şi financiară ca şi constrângerile de natură legală, care ar putea împiedica crearea sau dezvoltarea întreprinderilor de dimensiuni mici şi mijlocii, în cazul unei ţări aflate în procesul de tranziţie, aşa cum este România, de exemplu. Într-un astfel de caz, ar fi de dorit ca în cadrul instanţelor potrivite să fie prevăzute unele perioade de timp necesare adaptării sau introducerii măsurilor de control prevăzute. În alte cazuri, ar putea fi indicat să se furnizeze în mod direct asistenţa practică, incluzând aici servicii de expertiză, programe de instruire, etc.

Avantajul acestor întreprinderi mici şi mijlocii ar fi acela că dimensiunea lor le conferă un grad sporit de flexibilitate şi adaptabilitate.

În ceea ce priveşte problema competitivităţii pe plan internaţional, conflictul dintre protecţia mediului şi competitivitatea economică împiedică, privind problema dintr-un punct de vedere restrâns, sursele de prosperitate şi oferă o perspectivă statică a competiţiei. În loc să reducă competitivitatea, cerinţele tot mai stringente ale protecţiei mediului pot în prezent s-o acutizeze, declanşând-o şi ridicând-o pe o treaptă superioară şi accelerând procesul inovaţional. Ţările care au cele mai riguroase reglementări în domeniul protecţiei mediului se află în fruntea plutonului de ţări exportatoare de produse ecologice şi tehnologii[1]. În acest sens al competitivităţii globale este demn de subliniat faptul că, decizia Ministerului Japonez de Comerţ Internaţional şi Industrie (MITI) de a lansa un program de acţiune pentru secolul 21 intitulat "The New Earth 21" necesită un răspuns ferm din partea ţărilor Uniunii

[1] A se consulta articolul intitulat: *„Competitivitatea exporturilor şi standardele ecologice"* de drd Iolanda Dăduianu-Vasilescu, în curs de apariţie în *"Conjunctura economiei mondiale",* 1995).

Europene pentru ca poziţia (gradul de competitivitate) acestora pe piaţa internaţională să poată fi menţinută.

Capitolul VI - BINOMUL ENERGIE – POLUARE ÎN VIZIUNEA CEE

Introducere

Atât la nivelul Comunităţii Europene cât şi la nivelul statelor membre, sectorul energetic se numără printre primele sectoare energetice ce au fost integrate consideraţiilor de natură ecologică. Aceasta s-a datorat parţial crizei energetice, care a determinat decidenţii politici să devină conştienţi de faptul că, soluţiile problemelor energetice şi ecologice rezidă în măsurile vizând sporirea eficienţei energetice.

Comisia a luat deja câteva măsuri importante privind integrarea problemelor mediului înconjurător în politica energetică, înainte de cel de-al cincilea program (de exemplu Directiva din 1988 privind instalaţiile de combustie de dimensiuni mari). În anul 1990, o decizie hotărâtoare a fost convenită de către Consiliul pentru energie şi mediu (Energy and Environment Council) preconizând realizarea stabilizării emisiilor de $C0_2$ în ţările Comunităţii Europene, în perspectiva anului 2000 la nivelul atins în 1990.

În continuare se va face o scurtă trecere în revistă a realizărilor în domeniu.

Integrarea consideraţiilor ecologice în sectorul energetic. Programul SAVE

Programul SAVE lansat în anul 1991 are două obiective.

Primul este să contribuie la stabilizarea emisiilor de $C0_2$. Cel de-al doilea se referă la realizarea obiectivului propus în anul 1986 de a majora cu 20% eficienţa energetică până în anul 1995. Progresele înregistrate în realizarea ambelor obiective au fost extrem de modeste. Iniţial au fost prevăzute 12 directive. Până în prezent[1] au fost adoptate numai trei, referitoare la cerinţele privind eficienţa energetică a noilor boilere, etichetarea principalelor aparate casnice ce au pondere pe piaţa internă şi o culegere de directive, adoptată în 1993, grupând diversele variante ce iau în calcul reducerile posibile ale cantităţii de $C0_2$ emise ,ca urmare a îmbunătăţirii eficienţei energetice.

---

[1] Data publicării documentului COM (94) 453 final Brussels, 30. 11.1994.

Directivele privind eficienţa energetică a congelatoarelor şi frigiderelor şi a autoturismelor privită din perspectiva limitării cantităţii de $C0_2$ se află în pregătire după cum se află în acelaşi stadiu şi Directiva privind introducerea tehnicilor de planificare naţională (prin integrarea planificării resurselor), în sectorul utilizator.

Se are în vedere şi adoptarea unei directive privind cogenerarea.

Culegerea de directive menţionată anterior a oferit statelor membre un înalt grad de flexibilitate, în ceea ce priveşte alegerea acţiunilor de reducere a $C0_2$ în următoarele domenii:

- atestarea din punct de vedere energetic a clădirilor;
- inventarierea costurilor căldurii, aerului condiţionat şi a apei calde pe baza consumurilor actuale;
- finanţarea de către terţi a operaţiunilor de majorare a eficienţei energetice, în sectorul public;
- izolaţia termică a noilor clădiri;
- inspectarea regulată a noilor cazane;
- acţiuni de auditare energetică a întreprinderilor ce prezintă un consum energetic ridicat.

O asemenea flexibilitate conduce totuşi, la situaţia în care estimarea efectelor reducerii cantităţii de $C0_2$ să fie destul de incertă. Se aşteaptă ca numai 50%, din obiectivele programului SAVE privind îmbunătăţirea eficienţei energetice cu 20%, în perioada 1986-1995, să se realizeze efectiv. O parte substanţială a acestei îmbunătăţiri, respectiv 10% a fost realizată deja înainte de 1990. Obiectivul îmbunătăţirii eficienţei energetice devine mult mai greu de atins, în condiţiile unui climat persistent al preţurilor scăzute pentru energie.

Aceasta conduce în mod evident la crearea unei nevoi privind acţiuni viguroase şi continui, în cadrul programului SAVE, incluzând aici sprijinul acordat proiectelor- pilot şi constituirii reţelei de informaţii.

Programul ALTENER

Acest program a fost adoptat în mod formal, în septembrie 1993.

Scopul acestuia este să încurajeze pătrunderea pe piaţă a surselor de energie reînnoibilă şi să încurajeze reducerea considerabilă a emisiilor de $C0_2$. Au fost deja pregătite standarde, privind aşa-numitul combustibil biodiesel şi s-a acordat sprijin proiectelor în domeniu. Totuşi, impactul acestui proiect pe termen mediu se aşteaptă să fie destul de modest, având în vedere resursele sale limitate. Se alocă în acest sens un buget de 40 milioane ECU la fiecare 5 ani. Cu toate acestea, datorită perioadei îndelungate de timp presupuse de

pătrunderea pe piaţă a surselor de energie reînnoibilă, majoritatea efectelor programului ALTENER se aşteaptă să se materializeze numai după anul 2000.

Programul THERMIE ŞI JOULE

Programul THERMIE reprezintă proiectul curent al Comunităţii Europene referitor la demonstrarea şi diseminarea celor mai "curate" şi eficiente tehnologii, în scopul facilitării pătrunderii cât mai largi a acestora pe piaţă.

Scopul acesteia este ca beneficiile obţinute din punct de vedere energetic sau ecologic de pe urma introducerii noilor tehnologii să poată fi culese de pe o arie cât mai largă şi cât mai curând posibil.

Investiţia în tehnologiile "curate" şi în tehnologiile energetice eficiente, stopate de către programul THERMIE, de exemplu, sau de programe naţionale similare reprezintă o precondiţie pentru satisfacerea serviciilor energetice continue (iluminare, încălzire, mecanisme, comunicaţii), luând în considerare mai puţin necesităţile de energie primară şi impactul ecologic.

Dublarea proiectelor demonstrate cu succes şi a măsurilor de încurajare a pătrunderii pe piaţa acestora necesită câţiva ani. Aceasta este adevărat, în particular, în cazul măsurilor adaptate la îmbunătăţirile tehnologiei, care includ activităţile de cercetare şi dezvoltare ale programului JOULE. Totuşi, ca urmare a vieţii lungi a echipamentului energetic, aceste efecte persistă mai mulţi ani.

Planificarea energetică

În cadrul schemei stabilite de proiectele din cadrul planificării energetice (Energy Planning) din anul 1993. subiectele ecologice au o influenţă foarte puternică asupra procesului de selectare şi acceptare a proiectelor. Scopul fundamental al proiectelor locale şi regionale preluate în contextul lui Energy Planning este acela de a proteja mediul înconjurător, dezvoltând managementul energetic, îmbunătăţind eficienţa energetică şi furnizând opţiuni referitoare la producţia alternativă de energie. Astfel, s-ar produce o contribuţie substanţială privind reducerea impactului ecologic al diverşilor poluanţi legată de utilizarea energiei.

Modificarea climaterică

Negocierea şi ratificarea procesului Convenţiei, privind modificarea climei (the Climate Change Convention) a condus la stoparea câtorva procese de integrare a politicilor de protecţie a mediului, a celor energetice industriale şi economice şi la împărţirea responsabilităţii şi parteneriatului, la toate nivelele de decizie ale Comunităţii, lărgind paleta instrumentelor (taxelor aplicate pe raportul carbon/energie) şi intensificând rundele negocierilor internaţionale.

Subiectul modificării climei reprezintă centrul de greutate al interfeţei dintre consumul energetic şi protecţia mediului, reprezentând o ilustrare importantă a complexităţii setului de probleme internaţionale, care alimentează integrarea problemelor mediului înconjurător în câteva sectoare, în acelaşi timp şi excepţionalul nivel de coordonare dintre acele sectoare la nivel regional, naţional şi comunitar a conştientizării fără precedent a opiniei publice internaţionale şi a dezbaterii subiectului referitor la problemele globale ale mediului înconjurător.

De menţionat faptul că, mecanismele de coordonare interministerială privind schimbarea climei au fost stabilite în cinci state membre: Franţa, Germania, Portugalia, Spania şi Marea Britanie.

Amplificarea instrumentarului utilizat Dezvoltarea cercetării ştiinţifice şi tehnologice

Eforturi substanţiale au fost realizate în domeniul tehnologiilor energetice, mergând de la dezvoltarea celor mai relevante cercetări şi tehnologii în cadrul celui de-al treilea program cadru al Comunităţii Europene (Joule II Specific Programme on Non-Nuclear Energies) şi al celui de-al patrulea (the 4-th Framework Programme), în cadrul căruia a fost alocată o sumă de peste 2300 milioane ECU pentru subiecte legate de energie, incluzând activitatea de cercetare şi dezvoltare şi demonstraţiile privind tehnologile “curate” şi cele având eficienţă energetică sporită şi până la programul THERMIE.

Principalul obiectiv al acestora este de a trece tehnologiile energetice din stadiul de cercetare-dezvoltare, în cel de aplicare şi comercializare. Această operaţie presupune diseminarea rezultatelor obţinute şi promovarea celor mai “curate” şi eficiente tehnologii.

Recentul program a fost orientat către proiecte ce au un impact direct asupra emisiilor de $C0_2$. În linii generale, componenta ecologică şi în particular emisiile de $C0_2$ au fost identificate drept principala forţă direcţionară, în cadrul activităţii de cercetare şi dezvoltare din cel de-al patrulea program cadru.

Demn de amintit faptul că, programul de cercetare intitulat “Telematics for Improving Employment and Quality of Life”, ca parte al celui de-al patrulea program cadru şi a proiectului Prolink (the Prolink Project) cere specialişti (ingineri) din toate ţările Europei pentru a-i utiliza în cadrul expertizei vestice efectuate în sistemele monitorizate din regiuni îndepărtate, sisteme ce utilizează sistemul telematic de supraveghere a centralelor nucleare din Bulgaria. Obiectivul acestui proiect este de a întări relaţiile existente între producătorii de energie electrică din estul şi din vestul Europei şi de a demonstra în ce măsură informaţia tehnologică poate mări siguranţa în funcţionare a centralelor nucleare şi în ce măsură un sistem de distribuire a

informaţiei poate fi important pentru conducerea, securitatea şi optimizarea producţiei de energie şi a reţelelor de distribuţie.

Instrumentele economice

Cel mai important element, în cadrul oricărei strategii de integrare îl reprezintă internalizarea costurilor externe. Printre altele, taxele reprezintă instrumentul principal pentru realizarea acesteia. Pentru a crea stimulentele bazate pe reacţia pieţei, în cadrul unui comportament economic cât mai favorabil mediului înconjurător, Comisia preconizează să amplifice recurgerea la instrumentele economice şi fiscale. În mod ideal, consumul de energie atât în sectorul comercial cât şi în cel privat trebuie să se bazeze pe preţul real al energiei, neafectat de subsidii.

Taxa energie/$C0_2$, taxă propusă de Comisie în luna mai 1992, reprezintă un prim pas în această direcţie. Obiectivul acestei taxe este de a stimula o utilizare cât mai eficientă a energiei şi de a contribui la accelerarea procesului de trecere la utilizarea combustibililor cu un conţinut mai scăzut de carbon sau fără carbon. Utilizarea unui astfel de instrument ar trebui să prezinte câteva beneficii adiţionale de tipul "fară regrete", cum ar fi reducerea altor agenţi poluanţi, îmbunătăţirea securităţii energetice şi a realizării progresului tehnic. Deocamdată au fost realizate progrese limitate, în ceea ce priveşte convenirea unei viziuni comune în acest domeniu.

De remarcat faptul că unele state membre utilizează subsidii într-o formă sau alta şi activităţi de "audit ecologic" (vezi cap. IX), ca expresie a instrumentelor economice utilizate de acestea. Olanda, Spania, Franţa şi Marea Britanie, utilizează subsidii, în ceea ce priveşte eficienţa energetică sau în procesul promovării surselor de energie reînnoibilă. În Olanda, subsidiile sunt acordate, în cadrul iniţiativelor de conservare a energiei, a proiectelor referitoare la instalaţiile energetice ce furnizeză căldură şi electricitate în acelaşi timp şi a operaţiilor de fertilizare a terenurilor agricole şi a celor de stocare. În Spania, Planul Energetic Naţional (1991-2000), include o parte, privind măsuri în domeniul economisirii energiei şi al majorării eficienţei. În Luxemburg şi Marea Britanie au fost introduse scheme privind activitatea de "audit energetic".

În Luxemburg, legea din 5 august 1993 stipulează necesitatea expresă a introducerii activităţilor de **"audit energetic"** în cazul fiecărui sector industrial şi al fiecărei companii utilizând 35 W/h anual sau peste această cifră ca şi pe cea a evaluării posibilităţilor de a realiza economii de energie.

Luând în considerare existenţa imperfecţiunilor în funcţionarea mecanismelor de piaţă, ceea ce în cazul energiei presupune atât lipsa unor informaţii relevante pentru consumator şi a obstacolelor instituţionale privind finanţarea costurilor energetice efective şi a măsurilor privind eficienţa,

Comunitatea a introdus câteva măsuri cu caracter fiscal, care neutralizează aceste imperfecţiuni şi prin urmare majorează eficienţa măsurilor fiscale. De exemplu, chiar dacă taxa carbon/energie este introdusă în practică, importul acesteia ar fi redus din cauza incapacităţii semnalelor de preţ de a ajunge la consumator. Nici o măsură fiscală din cadrul programului SAVE (ca de exemplu eficienţa energetică, etichetarea aparaturii casnice, astfel încât să permită consumatorului să identifice produsele cele mai eficiente din punct de vedere energetic,) nu poate remedia această deficienţă.

Planificarea resurselor integrate utilizate în reţeaua de distribuţie a electricităţii şi a gazelor naturale, în particular activitatea de management în domeniul cererii, constituie un alt mijloc important privind îmbunătăţirea eficienţei energetice, deoarece aceasta asigură economisirea distribuirii utilităţilor din activităţile lor de majorare a eficienţei energetice şi încurajează companiile să-şi asume în continuare şi rolul de furnizori de “servicii energetice”, nerămânând numai la nivelul de simpli comercianţi de “mărfuri”. În schiţa propunerii Comisiei pentru redactarea unei directive a Consiliului, privind introducerea tehnicilor de planificare naţională în reţeaua de distribuţie a electricităţii şi a gazelor este prevăzută o astfel de modificare.

Activitatea de informare publică şi educaţie

Programul SAVE a stabilit că reţeaua privind schimbul de informaţii în domeniul eficienţei energetice se adresează tuturor nivelelor de organizare ale Comunităţii Europene, obiectivul acestuia fiind ca toţi cetăţenii Comunităţii să devină în final conştienţi că majorarea eficienţei energetice nu conduce numai la economii băneşti ci aduce beneficii şi mediului înconjurător.

Programul ALTENER se referă, de asemenea, la schimbul de informaţii în cursul anului următor (vezi bibliografie sursa nr 5) urmând să lanseze un program de informare lărgită ce pune accentul pe beneficiile nivelelor superioare ale utilizării surselor de energie reînnoibilă în cadrul mix-ului de energie al Comunităţii Energetice şi pe beneficiile ecologice rezultate, exprimate în special, în termenii nivelelor emisiei de $C0_2$.

Programul THERMIE desemnează, de asemenea, informaţia prin intermediul documentaţiei, organizării de forumuri, seminare, ateliere de lucru şi programe de perfecţionare profesională. Majoritatea acestor activităţi se derulează prin intermediul reţelei comunitare a organizaţiilor pentru promovarea tehnologiilor energetice (Community's Network of Organizations for the Promotion of Energy Technology).

Împărţirea responsabilităţii şi a parteneriatului

Programul SAVE revizuit, adoptat în contextul strategiei de reducere a cantităţii de $C0_2$ emise, lasă un număr semnificativ de acţiuni importante din domeniul eficienţei energetice pe seama statelor membre, luând în considerare principiul subsidiarităţii. Se aşteaptă ca, statele membre să acţioneze în conformitate cu obiectivele comune privind stabilizarea emisiei de $C0_2$ şi majorarea eficienţei energetice. Programul promovează, de asemenea, o serie de acţiuni pilot pentru a ajuta statele membre să organizeze infrastructuri energetice având o eficienţă sporită. În acest domeniu există cinci domenii de acţiune posibilă: educaţie şi perfecţionarea cadrelor, planificarea resurselor integrate, finanţarea de către terţi, sistemele de producere combinată a căldurii şi a energiei electrice, monitorizarea şi activitatea de stabilire a obiectivelor.

Programul ALTENER preconizează sprijinirea politicilor statelor membre, în domeniul surselor reînnoibile de energie. Acesta sprijină iniţiativa statelor referitoare la crearea sau extinderea infrastructurilor utilizând sursele de energie reînnoibilă, furnizând posibilităţi referitoare la contribuţia în diverse domenii înrudite (cum ar fi echiparea clădirilor deja existente sau a celor noi cu module fotovoltaice, garantarea rezultatelor în domeniul utilizării energiei solare, a biocombustibilior, finaţării de către terţi a planurilor locale de dezvoltare, a studiilor de fezabilitate, etc.).

În cadrul proiectelor privind planificarea energetică, împărţirea responsabilităţii şi a parteneriatului presupune ca Comisia, statele membre, autorităţile locale, serviciile publice de electricitate şi alte grupuri interesate în finanţare (unde Comunitatea Europeană poate contribui până la 40% din costurile totale), asistenţa tehnică, distribuirea informaţiei şi stabilirea reţelelor în domeniul schimbului de informaţii. Comitetele de conducere stabilesc organizarea unui forum, în cadrul căruia să se schimbe idei şi interese, conducând astfel la realizarea unor contribuţii notabile în domeniul subiectelor legate de protecţia mediului înconjurător.

Comisia este implicată în înţelegerile convenite pe baze voluntare cu producătorii de aparate electrice şi în programul de etichetare voluntară, privind eficienţa energetică din cadrul echipamentelor pentru calculatoare şi cooperarea curentă cu Euro-electric (din partea sectorului privat) pentru a găsi căile cele mai eficiente din punct de vedere al costurilor şi pentru a limita emisiile de gaze cu efect de seră din sectorul energetic sau din cele înrudite prin intermediul evaluării opţiunilor privind cererea şi oferta.

Simultan, Comisia întreţine un dilaog cu alte sectoare ale industriei energetice pe probleme de energie şi măsuri de protecţie a mediului, în general şi în mod specific pentru găsirea căilor celor mai eficiente din punct de vedere a costurilor privind realizarea obiectivelor la interfaţa domeniului energie/mediu.

Un alt exemplu de parteneriat îl constituie mecanismul de monitorizare al $C0_2$ şi al altor gaze cu efect de seră stabilit de către Decizia Consiliului 93/389/EEC din iunie 1993. Mecanismul este desemnat să monitorizeze introducerea planurilor şi programelor statelor membre şi presupune o evaluare anuală a măsurilor luate ca şi a impactului acestora asupra nivelelor emisiei de $C0_2$ în anul 2000. Un comitet de monitorizare a fost stabilit având scopul să întărească în continuare activitatea de parteneriat.

Schimbarea atitudinilor şi structurilor de consum

Un obiectiv implicat în multe activităţi ale programului SAVE de informare, educare şi perfecţionare a cadrelor, în domeniul utilizării eficiente a energiei îl reprezintă schimbarea comportamentului utilizatorului.

Printre exemplele specifice pe care programul SAVE le sprijină se află:

- perfecţionarea profesională a cadrelor pentru a îmbunătăţi utilizarea raţională a energiei în industrie, construcţii şi transport;
- informaţia privind economiile potanţiale de energie şi viabilitatea investiţiei corespondente;
- propuneri privind atestarea din punct de vedere energetic a clădirilor;
- sistemele individuale de încălzire în clădiri, utilizând contorizarea căldurii;
- utilizarea unui sistem de etichetare standardizat al echipamentelor energetice la nivel comunitar, permiţând compararea informaţiilor în ceea ce priveşte consumul de energie (utilizând etichetarea aparaturii casnice electrice, într-o primă etapă).

Acţiunile la nivelul statelor membre pot avea un impact important asupra atitudinilor şi structurilor de consum şi de producţie. În Marea Britanie, campania intitulată “Making a Corporate Commitment” caută o trimitere a activităţii de management la nivel înalt pentru a face faţă cerinţelor activităţii de management, în domeniul energetic Organizaţiile, care se alătură sunt invitate să dezvolte sau să reevalueze strategia lor, privind eficienţa energetică, pentru a stabili obiectivele acţiunii de ameliorare a situaţiei şi a asigura că planurile în domeniu sunt luate în considerare în mod regulat la nivelul conducerii.

În Franţa sunt furnizate ajutoare financiare de către Agenţia pentru mediu şi management, în domeniul energetic (The Environment Agency and Energy Management) pentru realizarea unor activităţi de eficientizare a consumului energetic la nivel de locuinţă. Proprietarii acestor locuinţe obţin scutiri de taxe pentru realizarea economiilor de energie la acest nivel.

Aplicarea legislaţiei şi obligaţiile

Unul dintre scopurile programului SAVE este acela de a promova legislaţia, care stimulează majorarea eficienţei energetice şi care va îndepărta barierele instituţionale şi administrative existente în calea investţiilor ce conduc la sporirea eficienţei energetice şi creează standarde pentru echipamentul energetic. Totuşi, în lumina Directivei din 1993 a programului SAVE, progresele înregistrate în acest domeniu sunt lente şi este probabil să rămână astfel.

Dimensiunea internaţională a celui de-al cincilea program de acţiune în domeniul protecţiei mediului înconjurător

Carta energetică europeană (The European Energy Charter)

Carta energetică europeană reprezintă o declaraţie politică care-i trimite pe semnatarii săi să coopereze în domeniul comerţului, investiţiilor, protecţiei mediului şi în alte subsectoare ale sectorului energetic. Aceste eforturi sunt menite să conducă la crearea unei adevărate pieţe a energiei, care să cuprindă ţările Europei. De la semnarea acesteia în decembrie 1991, negocierile privind versiunile (schiţele) ulterioare îmbunătăţite şi protocoalele (incluzând protocolul referitor la eficienţa energetică şi protecţia mediului) se află aproape de finalizare.

Îmbunătăţirea eficienţei energetice şi utilizarea energiei reînnoibile

Două argumente principale reprezintă forţa Comunităţii Europene, privind îmbunătăţirea eficienţei energetice şi promovarea utilizării energiei reînnoibile pe plan mondial: potenţialul oferit de îmbunătăţirea eficienţei energetice de a reduce creşterea consumului de energie (de la 9 miliarde tone echivalent ţiţei în 1990 la 13, în loc de 20 miliarde tone echivalent ţiţei în 2050, în conformitate cu recentele estimări ale Naţiunilor Unite) şi faptul că ţările din afara Comunităţii Europene vor contribui la majoritatea acestei creşteri. În acest sens au fost luate iniţiative importante în ţările din Europa Centrală şi de Est şi în fosta Uniune Sovietică.

Începând cu anul 1992, programul THERMIE utilizează organizaţiile sale pentru promovarea tehnologiilor energetice (Organizations for the Promotion of Energy Technology) pentru a înfiinţa centre energetice, în ţările din Europa Centrală şi de Est ce au drept obiectiv stimularea pătrunderii pe piaţă a tehnologiilor energetice din Europa şi facilitarea creării unor infrastructuri energetice naţionale efective.

Prin programul TACIS s-a extins crearea acestor centre energetice, în republicile fostei Uniuni Sovietice. Acţiuni recente au inclus activităţi de “credit” energetic, în diverse sectoare industriale (industria aluminiului, a oţelului, a

cimentului, a hârtiei), ateliere pentru contorizarea energiei în St. Petersburg, Moscova şi Minsk şi o campanie extensivă de economisire a energiei în Ungaria.

Programul Comunităţii aflat în derulare, intitulat SYNERGY, furnizează asistenţă ţărilor în curs de dezvoltare privind organizaţiile şi acţiunile de planificare şi introducere în domeniu a politicii energetice. Se constată că, această formă de cooperare nu numai că furnizează decizii efective, care pot elimina în general normele privind eficienţa în sistemele energetice, dar conduc de asemenea, la reducerea impactelor negative asupra mediului înconjurător.

Concluzii

Integrarea cerinţelor privind protecţia mediului înconjurător, în cadrul politicii energetice poate fi realizată în diverse domenii. Împortantele sinergii existente între obiectivele de politică energetică şi cele de politică de protecţie a mediului pot fi exploatate în domeniile, care maximizează îmbunătăţirea potenţială a costurilor efective din cadrul eficienţei energetice ceea ce favorizează atât mediul înconjurător cât şi competitivitatea europeană. Mai mult, diversificarea noilor surse de energie, având un impact ecologic cât mai redus, aşa cum sunt sursele de energie reînnoibilă poate îmbunătăţi atât securitatea energetică cât şi starea mediului înconjurător.

Dezvoltarea, demonstrarea şi promovarea tehnologiilor “curate” şi “eficiente” conduce în acelaşi timp la obţinerea unor beneficii atât în domeniul energetic cât şi în cel al protecţiei mediului înconjurător.

Politica comunitară, privind schimbarea climei se bazează într-o mare măsură pe existenţa unor strategii de răspuns adecvate în sectorul energetic. Din acest punct de vedere, Decizia din 1990, privind stabilizarea emisiei de $C0_2$, marchează o etapă importantă şi reprezintă un pas semnificativ spre integrarea considerentelor de natură ecologică, în cadrul politicii energetice. Acţiunea, care urmează îşi concentrează centrul de greutate în sectorul energetic şi un mare avantaj al acţiunii de reducere a cantităţii de $C0_2$ este de a fi introdusă în practică prin intermediul politicilor energetice. Preţurile de consum sporite ale combustibililor ar putea sprijini diversele acţiuni specifice şi ar putea contribui prin ele însele la reducerea consumului de energie, diminuând în acest fel emisiile de $C0_2$.

Realizarea unei dezvoltări energetice “durabile”, care reconciliază creşterea economică, prin ofertele eficiente şi certe de combustibil, cu existenţa unui mediu înconjurător “curat” este posibilă în special, în situaţia unei oferte abundente de combustibili fosili, comercializabili la preţuri scăzute. După cum s-a exprimat preşedintele Delors în 1993, în cuvântarea sa din noiembrie la Conferinţa referitoare la modelul european de dezvoltare durabilă (Conference Towards a European Model of Sustainable Development): “noi trăim în prezent reversul situaţiei produse de şocul petrolier” (“we are living in a reverse

“petrol-shock” situation”). Costul real al ţiţeiului astăzi este mult mai scăzut decât era în 1980. Această situaţie explică de ce eforturile de a îmbunătăţi eficienţa energetică, în ţările din Europa s-au redus. Aceasta necesită manifestarea unei puternice voinţe politice, capabilă să conducă la “durabilitate” prin căutarea unor soluţii echilibrate ce iau în calcul costurile efective, conducând astfel la integrarea problemelor mediului înconjurător la nivelul Comunităţii, al statelor membre şi la nivel regional sau local.

Capitolul VII - STABILIREA UNUI CADRU INSTITUŢIONAL POTRIVIT PENTRU ELABORAREA POLITICILOR DE PROTECŢIE A MEDIULUI: PREŢURI ŞI INTEGRARE

Necesitatea dezvoltării unui cadru instituţional, care să stabilească politicile de protecţie a mediului, provine atât din nevoia de a împiedica apariţia dezvoltării nedurabile (care nu ţine seama de componenta ecologică) cât şi datorită politicilor în domeniu, prost concepute şi care devin în mod necesar tot mai costisitoare. Practicarea acestor politici ar încetini creşterea economică şi de aici pe termen lung ar putea contribui la subminarea sprijinului pentru dezvoltarea efectivă a politicilor de protecţie a mediului. În mod evident, conceperea unui astfel de cadru instituţional implică, de asemenea, ca beneficiile potenţiale şi costurile acţiunii sau lipsei de acţiune să fie luate în considerare.

Una din priorităţile necesare în acest context este acela de a dezvolta instrumentele statistice cele mai potrivite pentru a realiza politici economice şi de protecţie a mediului eficiente şi efective. Stabilirea unui sistem de indicatori şi indici, care caracterizează presiunea existentă asupra mediului ar putea fi un prim pas (vezi Concluzii şi propuneri cap.I). Totuşi, deoarece astfel de indicatori nu permit evaluarea deplină a tuturor costurilor şi beneficiilor unei acţiuni politice, obiectivul pe termen lung trebuie să fie crearea unui sistem integrat de conturi cu date economice şi ecologice. Utilizarea unor asemenea conturi integrate determină majorarea numărului de dificultăţi metodologice şi de evaluare. Din acest motiv, dezvoltarea conturilor “satelit” pe lângă conturile naţionale existente ar putea constitui o abordare operaţională pe termen mediu.

Necesitatea creării cadrului instituţional capabil să permită conceperea unei politici eficiente este cu atât mai presantă cu cât diferenţele de cost presupuse de utilizarea diverselor strategii politice sunt tot mai mari pe măsură ce timpul trece. În vreme ce în zilele de început ale conceperii politicii de protecţie, îmbunătăţirile semnificativ e ale calităţii mediului înconjurător erau realizabile cu costuri relativ scăzute, aproape indiferent de instrumentul de politică utilizat în prezent apare tot mai clar, în special în domeniile unde progresul n-a fost prea semnificativ că, costurile ar putea să creasca puternic dacă instrumentele nu sunt selectate cu grijă. Aceasta, deoarece după ce se exploatase iniţial onoarea şi oportunităţile reducerii poluării la costuri reduse, costurile îmbunătăţirilor ulterioare au devenit tot mai substanţiale.

În mod tradiţional, politica de protecţie a mediului s-a bazat în principal pe utilizarea prioritară a anumitor tehnologii şi pe interzicerea altora. Adesea, aceste schimbări tehnologice obligatorii au fost adăugate ("end-of-pipe") la tehnologiile existente. Deşi această politică "comandă şi control" a generat fără îndoială beneficii semnificative în anumite regiuni în trecut există o recunoaştere tot mai largă a faptului că, noua abordare este necesară astfel încât consideraţiile ecologice sunt integrate în proiectarea produselor şi în procesele de producţie din diverse sectoare. De aici, integrarea necesită utillizarea unei palete cât mai largi de instrumente de politică de protecţie a mediului, obiectiv ce a fost luat în considerare de către cel de-al cincilea program de acţiune ecologica al Comunităţii Europene (the European Community's Fifth Environmental Action Programme). Utilizarea unei politici ce foloseşte un mix de măsuri legislative şi instrumente de piaţă, incluzând înţelegerile voluntare a fost, de asemenea, stipulată în Comunicarea Comisiei privind competitivitatea industrială şi protecţia mediului [the Commision[f]s Communication on Industrial Competitiveness and Protection of the Environment SEC (92) 1986] şi Rezoluţia Consiliului privind relaţia dintre competitivitatea industrială şi protecţia mediului înconjurător[1]. Se apreciază că, integrarea ar afecta toate produsele şi procesele de producţie, deschizând prin urmare un întreg şir de posibilităţi pentru îmbunătăţirea condiţiilor ecologice şi în plus pentru dezvoltarea tehnologică şi a produsului. Rezultă clar că, o astfel de abordare integrată are potenţialul de a diminua semnificativ costurile aferente reducerii poluării. Se vor crea astfel, în acelaşi timp, avantajele "primului motor" (first mover) pe pieţele tehnologiilor de protecţie a mediului şi pe cele de bunuri şi servicii.

Trebuie accentuat asupra faptului că, această abordare integrată este de dorit să conţină şi intervenţia reglementară, în unele cazuri. De exemplu, acolo unde problemele ecologice prezintă un risc direct asupra sănătăţii (de exemplu, deşeurile toxice) şi/sau unde utilizarea instrumentelor de politică economică se aşteaptă să nu aibă efect datorită pieţelor sau din alte motive va exista, de asemenea, în viitor nevoia utilizării tipurilor tradiţionale de reglementări ecologice. Obiectivul integrării este să imagineze cea mai potrivită combinaţie între diverse tipuri de instrumente de politică ecologică, conform cu problemele specifice de protecţie a mediului avute în vedere.

Din această cauză problema ajungerii la integrarea cerută de consideraţiile de natură ecologică este de o deosebită importanţă. Din acest punct de vedere, unul dintre aspecte este crucial: acela de a da agenţilor economici semnalele potrivite.

În cadrul economiilor, decizia economică este luată într-o mare măsură pe baza semnalelor de preţ. Deoarece consumatorii modifică deciziile lor de

[1] Official Journal C 331,16. 12. 1992.

achiziţie, în funcţie de schimbările de preţ, iar companiile determină design-ul produsului, dezvoltarea tehnologică şi organizarea procesului lor de producţie într-o mare măsură, în funcţie de preţurile pieţei este esenţial ca aceste preţuri să reflecte în mod corect costurile ca şi beneficiile indivizilor şi societăţii.

Asigurând faptul că, preţurile reflectă raritatea resurselor, guvernele pot da consumatorilor ca şi industriilor stimulente în procesul limitării consecinţelor ecologice ale comportamentului lor. Principalul avantaj al acestei abordări este acela că semnalele juste sunt date, afectând spectrul larg al luării deciziei particulare. De aici şi faptul că, în locul tehnologiilor specifice obligatorii, această politică integrează mediul înconjurător în procesul de fiecare zi al luării deciziilor, lăsând pe seama agenţilor individuali sarcina de a găsi majoritatea promiţătoarelor soluţii la problemele ecologice, fără compromiterea competitivităţii lor internaţionale. Se dovedeşte mai utilă schiţarea întregii baze de cunoştinţe a societăţii decât schiţarea know-how-ului tehnic al unui număr limitat de reglementări, o astfel de strategie generând adesea, soluţiile cele mai puţin costisitoare. În continuare, deoarece îmbunătăţirile pe linia protecţiei mediului sunt recompensate, se realizează un puternic stimulent în direcţia dezvoltării tehnologiilor curate şi a proceselor de producţie. Aceasta la rândul său ar putea declanşa îmbunătăţiri ulterioare ale tehnologiilor via ffun efect de prelingere în jos" ("a trikle down effect"), conducând la consolidarea poziţiei pe pieţele internaţionale.

O altă caracteristică importantă a acestei strategii politice ar fi aceea că ea ar putea, în cazul conceperii sale corespunzătoare, să contribuie la limitarea sau chiar contracararea mizei reprezentate de reglementările detaliate, care în conformitate cu consensul existent în acest domeniu a avut un efect negativ asupra dinamismului industriilor europene. Această situaţie are o strânsă legătură cu nevoia dereglementării pieţelor în cadrul economiilor, păstrându-se sau chiar îmbunătăţindu-se calitatea mediului. Cu toate că, toate formele de intervenţie în domeniul politicii de protecţie a mediului sunt concepute să reprezinte un fel de povară din punct de vedere reglementar, instrumentele de politică bazate pe reacţia pieţei implică adesea un cost mai scăzut al reglementării decât abordarea tradiţională de tip "comandă şi control". Aceasta nu înseamnă că nu există în mod evident şi cazuri, în care abordarea reglementară va rămâne necesară şi potrivită. Astfel, substituind o paletă largă de semnale de piaţă menite să realizeze o dezvoltare durabilă, care ia în calcul componenta ecologică în cazul reglementărilor tehnice detaliate, s-ar putea contribui la îmbunătăţirea climatului de afaceri în Europa, în mod evident, această soluţie va juca un rol diferit în cadrul organismelor de reglementare, care vor fi acum chemate să dezvolte şi să monitorizeze instrumentele de politică, în domeniul protecţiei mediului bazate pe semnalele de piaţă.

Prin stimularea inovaţiei şi inventivităţii, această nouă abordare mai descentralizată şi bazată pe semnalele de piaţă se prezintă ea însăşi ca o

strategie naturală către care trebuie reorientată politica de protecţie a mediului pentru deceniile viitoare, în cursul cărora economiile naţionale vor trebui să facă tranziţia către durabilitate.

Această strategie este mai degrabă în deplină concordaţă cu pricipiul **"cine poluează plăteşte"** (Polluter Pays principie), care a fost adoptat şi de comunitatea Europeană (Articolul 130r din Tratat). În esenţă, acest principiu statuează faptul că, cei care prejudiciază mediul înconjurător prin intermediul procesului de producţie sau de consum trebuie să plătească toate costurile (de exemplu, incluzându-se costurile de protecţie a mediului) pe care aceste activităţi le implică. Deoarece mediul înconjurător este utilizat de toată lumea, este necesar ca prin intermediul acţiunii politice să se confrunte agenţii, care poluează cu aceste costuri. Aceasta, la rândul său, ar însemna că guvernele trebuie să facă un efort să confrunte agenţii economici cu acele costuri care nu sunt acoperite de preţurile de piaţă curente (aşa-numitele **"costuri externe"** sau externalităţi). Acest fapt determină necesitatea de a cuantifica aceste costuri externe.

Tabelul 1 - Contribuţiile statutare şi taxele în cadrul Comunităţii, în anul 1992 (% din GDP)

Tipul de taxă	
Procentul	
Taxele pe consum	10,86
Taxele pe forţa de muncă	23,44
Taxele pe capital	6,98
Total	41,28
din care:	
Venituri din taxe legate de probleme ecologice	
- *Transport*	2,37
Taxe legate de proprietatea asupra autovehiculelor şi achiziţionare	0,72
Taxe pe combustibilii autovehiculelor	1,65
- *Energie*	0,21
Păcură	0.04
Gaze naturale	0.01
Cărbune	0.00
Electricitate	0,08
Altele	0,09
- *Poluare şi altele* (e.g. sol, aer, apă, zgomote)	0,07
Sub-total: Taxe înrudite cu mediul	2,65

Sursa: Eurostat

În practică, internalizarea costurilor externe de protecţie a mediului a fost urmărită progresiv prin intermediul limitelor de emisie, instrumentelor fiscale,

înţelegerilor voluntare, răspunderii civile, etc., care încarcă activităţile de poluare cu o parte a costului ce revine societăţii. Asemenea măsuri sunt compatibile cu abordarea bazată pe semnalele de piaţă, deoarece deciziile sunt lăsate participanţilor la jocul pieţei, în timp ce se stabileşte cadrul necesar, care să reflecte cerinţele de protecţie a mediului înconjurător. Orice instrument sau combinaţie de instrumente s-ar alege se pune mai întâi problema dacă se atinge o adevărată eficienţă economică, în realizarea obiectivelor energetice sau de protecţie a mediului înconjurător.

Este de dorit ca urmărindu-se realizarea unei politici economice sănătoase să se utilizeze într-o măsură cât mai largă sistemul de stimulente şi instrumente, adaptat unor probleme specifice de protecţie a mediului. În realitate, există o mare varietate de instrumente bazate pe semnalele de piaţă, cum sunt: sistemele de refacere a fondurilor şi depozitelor, sistemele de permise negociabile, sistemele de percepere a impozitelor, taxele, stimulentele fiscale, înţelegerile voluntare, etc. Chiar dacă fiecare dintre aceste instrumente are meritele sale, există o dovadă substanţială, care sugerează că printre instrumentele pe care această politică le cuprinde, taxele asupra mediului se dovedesc a fi unul dintre cele mai efective instrumente de politică, într-un număr însemnat de cazuri. Această situaţie furnizează o formidabilă problemă autorităţilor fiscale, care sunt însărcinate cu rezolvarea multor probleme tehnice ce apar în acest domeniu. De notat mai ales faptul că, sistemul de taxare este foarte complicat. Se pune, de asemenea, problema că introducerea unei astfel de abordări necesită o anumită modificare a concepţiei celor care lucrează în administrarea taxelor.

Conform tradiţiei, taxele au fost în special îndreptate în sensul creşterii veniturilor. Taxele pentru protecţia mediului, pe de altă parte, au drept scop principal schimbarea comportamentului, situaţie în care s-ar putea reduce sumele încasate din noile taxe. Aici intervine diferenţa de principiu existentă între **taxele incîtative** şi veniturile convenţionate provenite din majorarea taxelor. În vreme ce primele au drept scop schimbarea comportamentului, în scopul corectării distorsiunilor, pe măsură ce sunt introduse cu succes ele conduc la reducerea externalităţilor provocate de prejudicierea mediului şi care constituie baza lor de taxare, cele din urmă reprezintă în principal majorarea venitului, nefiind în consecinţă îndreptate spre erodarea bazei lor de taxare. Trebuie, de asemenea, notat faptul că, în mod evident aşa cum s-a prezentat situaţia mai sus, existenţa taxelor are adesea în realitate, efecte colaterale neaşteptate ce sunt rareori neutre din punct de vedere economic.

Totuşi, există un număr de externalităţi de natură ecologică, care se previzionează că vor creşte semnificativ în absenţa acţiunii politice şi a căror posibilite de reducere la costuri scăzute este limitată în mod curent.

Taxele pe mediu, s-ar putea enumera printre cele mai eficiente instrumente de politică din punct de vedere al costului, în domeniul protecţiei

mediului, şi acestea ar trebui în astfel de cazuri să producă venituri substanţiale, deoarece o parte semnificativă a bazei de taxare este de dorit să se păstreze. În acest sens, există unele taxe destul de asemănătoare, ca de exemplu, taxele pe forţa de muncă. **Taxa $C0_2$ /energie** propusă sau taxele legate de transportul externalităţilor (percepute în cazul aglomerărilor) ar trebui să constituie baze bune de pornire. Deoarece acestea din urmă ar putea, în calitate de sub-produs, sa genereze venituri de ordinul (dacă este posibil) a câtorva procente din GDP, problema care se naşte este aceea privind utilizarea sumelor încasate. În mod evident, acest lucru trebuie decis la nivelul individual al statelor membre, luând în considerare câteva caracteristici specifice ale economiilor.

Totuşi, cu toată nevoia consolidării bugetelor, în unele state membre se pare că, din punct de vedere pur conceptual, utilizarea acestor venituri în scopul reducerii altor taxe, în contextul unei reforme neutre a taxelor pe venit ar putea, în multe cazuri, să reprezinte o opţiune logică şi promiţătoare.

În mod firesc, conform filosofiei expuse se subliniază faptul că, taxele pe mediu intenţionează să schimbe comportamentul şi nu să majoreze povara taxelor pe întreaga economie. Există totuşi dovezi certe, că unele din taxele existente atrag semnificative şi distorsionante costuri în termenii reducerii creşterii economice şi a utilizării forţei de muncă. Reducerea unor astfel de taxe distorsionante ar putea să producă beneficii economice. În acest context, merită subliniat faptul că, aşa cum a facut-o Cartea Albă privind creşterea economică, competitivitatea şi utilizarea forţei de muncă **(The White Paper on Growth, Competitiveness and Employment),** taxele foarte ridicate stânjenesc forţa de muncă, conducând la situaţia în care anumite state membre unde taxele asupra forţei de muncă pentru angajaţi corespund dublului taxei plătită acasă se ajunge la crearea unor probleme,privind funcţionarea pieţei forţei de muncă, în particular la nivelul de jos şi la scara plăţilor. În acelaşi context, trebuie remarcat faptul că, în prezent taxele pe mediu şi taxele legate de probleme cu caracter ecologic reprezintă o pondere foarte mică din GDP-ul total (vezi tabel 1). În realitate, în vrane ce ponderea taxelor legate de mediu în GDP a rămas practic stabilă sau chiar a scăzut în câteva state membre între anii 1970 şi 1992, povara reprezentată de taxele pe forţa de muncă s-a majorat actualmente cu câteva puncte procentuale.

Astfel, deşi justificată în dreptul său, utilizarea unei baze mai largi pentru taxarea în domeniul protecţiei mediului coincide cu nevoia de a o majora din diverse raţiuni şi cu cea de a identifica posibilele laturi de nedorit ale actualului sistem de taxare. În mod clar, în cadrul unei perspective privind efectele ecologice ale sistemului de taxare existent şi al sistemului de stimulente trebuie să fie, de asemenea, investigat şi modul de utilizare a forţei de muncă şi a efectelor creşterii. Deoarece aceste sisteme au fost dezvoltate gradat în trecut, adesea în general fără referire la consideraţiile de natură ecologică, pot exista

şi câştiguri de natură economică, privind utilizarea forţei de muncă şi a mediului, care pot fi obţinute dintr-un asemenea proiect. Apare clar că, deoarece sistemul de taxe diferă semnificativ în fiecare stat, acest proces de reconsiderare a situaţiei ar fi mai bine să se întreprindă la nivelul fiecărei ţări. Cu toate acestea ar putea să existe asemănări nu numai în funcţie de marea categorie de taxe, care trebuie să fie reduse (de exemplu taxele pe forţa de muncă), dar de asemenea, în conformitate cu condiţiile în care astfel de taxe ar putea avea cel mai mare succes. Dacă aceste condiţii sunt satisfăcute, noua orientare a politicii ecologice (cerută atât din considerente ecologice cât şi din raţiuni de eficienţă a costurilor) ar putea atrage un al doilea beneficiu prin sprijinirea (susţinerea) forţei de muncă şi a creşterii economice. În particular, aceasta ar necesita un înalt grad de consens social, privind desirabilitatea acestei politici, care ar trebui să asigure ca, salariile să se dezvolte moderat în funcţie de modificarea taxelor, iar receptivitatea mărită a forţei de muncă să nu fie erodată de majorarea veniturilor provenite din câştigurile non-salariale. Această tendinţă ar putea fi amplificată în continuare, de efectele pozitive induse de dezvoltarea" tehnologiilor curate" şi în consecinţă de poziţia în curs de întărire pe pieţele internaţionale pentru aceste produse, drept rezultat al acestui "avantaj de prim motor" (first mover advantage).

Aici, se pare, consensul social ca principală atitudine politică ar fi important deoarece acesta ar putea îndepărta măririle de salariu nefavorabile, care ar eroda beneficiile reducerii taxării (impozitării) forţei de muncă. În continuare, schimbările structurale pe care creşterea economică le cere întăresc nevoia sporirii potenţialului de modificare structurală a economiilor statelor membre. îndepărtarea barierelor ce conduc la buna şi eficienta fimcţionare a pieţei bunurilor şi a pieţei forţei de muncă este absolut necesară, fiind importantă în mod special atunci când se întreprinde o schimbare a politicii structurale. Este cazul să se realizeze în acest sens, un schimb de experienţă şi să se înveţe din experienţa altora.

Se apreciază că, există patru motive pentru care autorităţile publice responsabile pentru politicile economice şi fiscale ar trebui să dorească să aibă o participare mai susţinută şi un rol chiar anticipativ, în dezbaterea privind taxarea mediului.

Primul ar fi acela că, având în vedere că pe termen lung creşterea economică presupune o dezvoltare durabilă, astfel de politici de protecţie a mediului nu sunt gratuite (lipsite de costuri), în special în cazul în care obiectivele lor devin mai ambiţioase. În această situaţie, selectarea celor mai potrivite instrumente din punct de vedere al raportului cost-eficienţă este de maximă importanţă. Deoarece bazarea sporită pe utilizarea instrumentelor economice (printre care taxe şi impozite) ar atrage în multe cazuri costuri mai scăzute decât instrumentele alternative, înlăturând regulile birocratice şi putând să contribuie la dereglementarea pieţei, cei care concep politica economică au

interesul să susţină astfel de politici pentru a contribui la menţinerea creşterii economice şi a angajării forţei de muncă.

}n al doilea rând, taxele pe mediu diferă de taxele convenţionale din punct de vedere al obiectivului, dar vor trebui să fie integrate în acel sistem de taxe pentru care Ministerul Economiei şi Ministerul Finanţelor sunt responsabile. Este de dorit ca aceste ministere să fie puternic implicate, în conceperea unor astfel de taxe şi în introducerea lor în practică.

}n al treilea rând, având în vedere veniturile semnificative incumbate, unele taxe pe mediu este de dorit să genereze o unică oportunitate, care se va majora, privind structura sistemelor de taxe existente aşa cum s-a recunoscut şi în cadrul **Cărţii Albe privind creşterea economică, competitivitatea şi utilizarea forţei de muncă. În** particular, se pare că există oportunităţi de reducere a celor mai distorsionate taxe pe forţa de muncă şi prin urmare a profitului, în anumite circumstanţe, printr-un “dublu dividend” (“double dividend”). Condiţiile, în care ar putea fi obţinut un astfel de dublu dividend trebuie să fie studiate cu atenţie.

}n cele urmă este de dorit ca un număr important de subiecte de introdus in practică să fie luate în considerare şi finisate, subiecte care vor afecta întregul impact al noii politici asupra societăţii, fiind necesar ca ele să fie privite cu atenţie de către autorităţile cele mai potrivite cu subiectul, atunci când se concepe strategia propriu-zisă.

Capitolul VIII - CONCEPEREA UNOR POLITICI EFICIENTE DIN PUNCT DE VEDERE ECONOMIC

Pentru introducerea cu succes a acestor politici în practică trebuie avute în vedere următoarele aspecte primordiale:

- introducerea politicilor la timp;
- stabilirea rolului tehnologiei şi al politicilor de cercetare-dezvoltare;
- coordonarea internaţională şi competitivitatea;
- echitatea la nivel internaţional şi naţional;
- formarea preţului şi politica monetară.

Primele două se referă la compromisul ce trebuie realizat între perioada de timp, în care se introduc in practică politicile şi generarea bazei tehnologice necesare pentru dezvoltarea durabilă. Următoarele două se referă, în principal, la dimensiunea externă: introducerea politicilor într-o lume, care a devenit în mod global interdependentă. Un aspect important, în acest context este cel privitor la cine suportă costurile tranziţiei, subiect, care este de o mare relevanţă la nivel intern. În final, ultimul aspect relatează despre reacţia actorilor cheie la schimbarea politicii şi la importantul rol social pe care-1 joacă consensul în optimizarea rezultatelor economice şi de protecţie a mediului.

Previziunile, privind structura cererii viitoare şi cerinţele politice reprezintă forţa investiţiei şi dezvoltării tehnologice. Previziunile antreprenorilor vor determina în mod curent tehnologiile disponibile de mâine. Prin urmare este esenţial şi nu există nici o îndoială că, pe termen lung numai o politică adecvată, ţinând cont de semnalele de piaţă şi tehnologiile de producţie ce vor lua în calcul dezvoltarea durabilă pe baze ecologice vor avea şanse de supravieţuire pe piaţă. Mesajul acestei politici trebuie să fie convingător şi credibil pentru a putea fi efectiv. De aici, apare nevoia elaborării unor strategii coerente pe termen lung. Acestea vor trebui să se bazeze pe compararea beneficiilor şi costurilor măsurilor ce vor fi luate şi vor trebui să indice cum vor putea fi ţinute sub control constrângerile de natură ecologică, în viitor.

Deoarece extinderea transformărilor cerute pe termen lung trebuie astfel să fie deasupra oricărei îndoieli, este important ca agenţii economici să aibă timp pentru a reacţiona. **Politicile trebuie să fie concepute gradat şi într-o manieră, care să limiteze costurile presupuse de modificările lor ulterioare. Î**ntroducerea unor schimbări majore peste noapte va atrage desigur costuri substanţiale, deoarece stocul curent de capital nu poate fi suficient

pentru a livra produse,care să satisfacă specificaţiile cerute. În felul acesta, se poate obţine o viziune pe termen lung, privind profitul obţinut în procesul de creare al politicilor. Împrudenţele trebuie evitate, deoarece preţul ce urmează să fie plătit va reduce creşterea economică şi va genera rezistenţă, subminând credibilitatea pe termen lung a atitudinii politice.

Introducerea unei politici coerente de cercetare-dezvoltare

Din comentariile de mai sus apare clar, rolul crucial al activităţii de cercetare şi dezvoltare şi al tehnologiilor utilizate.

Deoarece acestea determină caracteristicile capacităţii de producţie ale economiei, ele determină în acelaşi timp, în ce măsură obiectivele privind dezvoltarea durabilă sunt realizabile şi la ce preţ. Este evident că, guvernele au un rol major dejucat în asigurarea tranziţiei spre paradigma tehnologică, care susţine faptul că este necesar tot mai mult capital făcut de om pe măsură ce resursele naturale scad. Pe de altă parte, este necesar să se plaseze bani în domeniul cercetării precompetitive în aceste domenii, îndepărtându-se barierele de piaţă, privind introducerea unor astfel de tehnologii şi asistarea în programele demonstrative. Totuşi, este clar că numai guvernele pot promova direct tehnologiile “curate”. Majoritatea acţiunilor vor trebui să fie realizate de sectorul privat. De aici, provine importanţa pe termen lung a semnalelor de piaţă, în cadrul cărora schimbarea relativă a preţurilor va constitui piatra de temelie.

Luarea în consideraţie a interdependenţelor globale

Trebuie recunoscut faptul că, lumea devine tot mai mult un “sat global”, atât din punct de vedere economic cât şi ecologic. Aceste interdependenţe constituie o schimbare majoră, în introducerea politicilor de creştere economică în domeniile în care problemele ecologice sunt de natură internaţională şi chiar globală. Două provocări majore în domeniul protecţiei mediului, încălzirea globală şi afectarea stratului de ozon, se află în cea de a doua categorie. Având în vedere legăturile, care traversează ţările şi continentele este clar că, aceste probleme nu pot fi rezolvate numai la nivel de ţară sau la nivel regional. Cerinţele acestora necesită o politică coordonată la nivel internaţional. Asta este relevant în special, în cazul unor schimbări climatice, când va trebui făcut faţă faptului că, lumea dezvoltată va consuma o parte tot mai redusă din energia globală utilizată. În acelaşi timp trebuie recunoscut faptul că, multe dintre aceste probleme au fost cauzate de utilizarea excesivă a resurselor naturale de către lumea dezvoltată în deceniile trecute şi chiar în secolele trecute.

În felul acesta apare în lumină, problema echităţii şi a faptului că, ţările dezvoltate poartă principala responsabilitate în domeniul poluării. Aceasta

implică faptul că, acordarea asistenţei în introducerea tehnologiilor benigne din punct de vedere al protecţiei mediului în Lumea a Treia va trebui să fie furnizată de Lumea întâi. Acelaşi lucru poate fi spus despre nevoia transferului de tehnologie. Este de asemenea clar că, ţările industrializate vor trebui să fie gata să împartă povara modificărilor ce sunt necesare în aceste ţări, deşi trebuie recunoscut că unele dintre aceste modificări vor genera prin ele însele beneficii imediate pentru Lumea a Treia. Această situaţie sugerează ideea următoare: conceptul fundamental privind echitatea internaţională este reprezentat de costurile, care sporesc.

Se argumentează adesea că, dimensiunea internaţională are drept consecinţe faptul că Comunitatea Europeană trebuie să aştepte restul lumii înainte de introducerea politicilor de dezvoltare durabilă, care iau în calcul componenta protecţia mediului. Pierderile de competitivitate internaţională se argumentează că ar trebui să conducă la o politică unilaterală prohibitiv de scumpă. Comisia a extins deja analiza relaţiei dintre protecţia mediului şi competitivitatea industrială în cadrul comunicării sale din 1992, iar Consiliul a stabilit care-i sunt orientările cu privire la acest subiect în rezoluţia sa din 1992.

După cum se recunoaşte, schimbarea structurală cerută poate fără îndoială să atragă costuri, în termenii unei pasibile reduceri temporare a competitivităţii internaţionale, în anumite ramuri şi sectoare. Acest fapt este foarte adevărat pentru acele sectoare, care trebuie sa intre în competiţie cu un număr în creştere de competitori proveniţi din noile ţări industrializate fără să mai fie luate în calcul toate costurile de producţie ce au legătură cu protecţia mediului. Este totuşi important să se sublinieze faptul că, în multe cazuri, impactul asupra competitivităţii se doreşte a fi cât mai redus.

În primul rând, trebuie recunoscut că se doreşte ca aceste costuri sa fie foarte mici pentru marea majoritate a sectoarelor. Majoritatea cercetărilor empirice disponibile au subliniat impactul limitat, în condiţiile în care acesta există, al politicilor de protecţie a mediului asupra fluxurilor de comerţ internaţional. Localizarea principalelor decizii este mult mai dependentă de aprovizionarea adecvată a infrastructurii, de prezenţa forţei de muncă superior calificate şi de costurile forţei de muncă. În mod accidental aceşti trei factori au fost de asemenea identificaţi în **Cartea Albă privind creşterea, competitivitatea şi forţa de muncă** şi în sectoarele unde aceste politici sunt în mod curent intensificate în cadrul Comunităţii.

În al doilea rând, aşa cum s-a mai arătat, creşterea economică şi îmbunătăţirile de natură ecologică sunt corelate pozitiv, deoarece preferinţele pentru calitatea mediului înconjurător translatează cererea pentru acest serviciu, în economiile cu ritmuri de creştere pozitivă. Nesatisfacerea acestei cereri, care se va regăsi în alte economii într-un stadiu ulterior poate constitui numai o strategie de autoapărare. **Aceasta ar implica pierderea rolului conducător din punct de vedere tehnologic al ţărilor dezvoltate, rol ce le**

plasează într-o poziţie deosebit de atractivă pe piaţa internaţională a tehnologiilor "curate", a produselor noi şi a proceselor de producţie în viitor. Se apreciază că, volumul cifrei de afaceri pe piaţa internaţională pentru bunuri ecologice şi servicii s-a ridicat deja la cifre de aproximativ 200 miliarde dolari SUA în 1990 şi se estimează să crească cu 50%, în perspectiva anului 2000. Apare evident faptul ci numai industriile, care satisfac schimbările cerute de îndeplinirea cerinţelor privind protecţia mediului pe pieţele interne pot avea succes în competiţia de pe pieţele internaţionale, care va fi la rândul său puternic accentuată de principalii competitori ai Comunităţii.

În acest context, punctul următor este acela că, politica de protecţie a mediului a Comunităţii trebuie să treacă dincolo de controlul limitat al domeniului poluat, per se. Direcţionarea către utilizarea "de tip durabil" a resurselor produce presiuni în domeniile activităţii de cercetare şi dezvoltare, ale eficienţei energetice, ale direcţionării deşeurilor (incluzând, reciclarea, reutilizarea şi retratarea) şi ale produselor "verzi" având implicaţii asupra unei variate game de industrii şi servicii. într-o perspectivă mai largă are influenţă asupra potenţialului sporit de competitivitate, asupra noilor produse şi pieţe şi asupra oportunităţilor, privind utilizarea forţei de muncă.

În al treilea rând, perspectiva expusă anterior neglijează faptul că, în cazul în care s-ar pune problema competitivităţii internaţionale, care trebuie să fie realizată, există numeroase politici asociate ce pot fi adoptate pentru a contrabalansa acest efect.

Se are în vedere aici, tratamentul temporar special ce trebuie acordat sectoarelor puternic afectate, modificărilor taxelor de frontieră, etc. O politică de protecţie a mediului bine concepută nu presupune pierderi de competitivitate permanente şi importante, chiar în cazul sectoarelor ce ar putea fi potenţial puternic afectate.

Totuşi, trebuie subliniat din nou, este justificată pretenţia că, problema competitivităţii internaţionale trebuie investigată cu grijă mai ales, în cazul unei perspective pe termen lung şi nu trebuie amestecată cu rezistenţa de neînţeles la ceea ce pe termen lung este reprezentat de modificările ce nu pot fi evitate ale cerinţelor unei dezvoltări economice durabile. Faptul că, adesea cei care trebuie să facă modificările au o audienţă mai bună decât cei care vor să câştige de pe urma unor astfel de modificări nu trebuie să înşele, pentru motivul justificat că cei dintâi s-ar fi abţinut de la introducerea măsurilor de politică necesare. Este prin urmare util să se asigure o reprezentare corectă a tuturor grupărilor interesate de subiect, în cadrul dezbaterii publice.

Merită, de asemenea, accentuat asupra faptului că, pe scena internaţională subiectele privind echitatea la nivel intern trebuie, de asemenea, să fie avute în vedere. În particular există ideea că, veniturile casnice scăzute ar putea suferi pierderi semnificative pe măsura introducerii unor politici de protecţie a mediului mai restrictive, de exemplu, prin limitarea utilizării energiei.

Această idee ar putea fi justificată, deşi trebuie subliniat faptul că, lipsa dovezilor disponibile în acest sens sugerează că problema echităţii nu se pune cu foarte multă acuitate, în multe cazuri. Desigur că există situaţii diferite în statele membre ale Comunităţii, privind nivelul şi structura consumului de energie. Totuşi, trebuie arătat că, politicile bine concepute conţin deja elemente, care pot contracara problemele potenţiale în acest domeniu. Acţiunea gradată previzibilă, de exemplu, dă posibilitatea populaţiei (şi celor afectaţi de o decizie, în general) să limiteze povara consecinţelor. În măsura în care politicile se bazează pe introducerea taxei de mediu vor lua naştere sume, care se pot utiliza în parte în scopul contrabalansării efectelor nedorite ale distribuirii venitului.

Aceasta nu pentru a nega posibila existenţă a problemelor privind echitatea, ca urmare a introducerii politicilor vizând creşterea economică durabilă, ci doar pentru a sublinia faptul că,există diverse strategii de răspuns ce par să facă posibilă minimizarea impactelor adverse.

Merită încă o dată reiterată aserţiunea conform căreia pe termen lung este inacceptabilă amânarea tranziţiei necesare, luând în considerare argumentările privind echitatea, numai pentru că veniturile casnice scăzute suferă în general mai puţin din cauza degradării ecologice (deoarece acestea permit în măsură mai redusă protecţia), dar, de asemenea, datorită faptului că pierderile economice ce pot surveni pe termen lung pot submina capacitatea guvernelor de a finanţa o mare categorie de programe, de care tocmai familiile cu venituri mai scăzute ar profita relativ mai mult.

În final, trebuie subliniat rolul important jucat de obţinerea unui consens social cât mai larg, în asigurarea unei tranziţii cât mai line spre creşterea economică durabilă. Deşi, în principiu, acest lucru este adevărat pentru orice politică de protecţie a mediului ce afectează nivelul general al preţurilor, se pare că este de o relevanţă specială, în cazul reformei taxei pe mediu unde introducerea taxelor (stimulentelor) indirecte ar putea cauza riscuri inflaţioniste, dacă nivelul salariilor nu creşte în ritm moderat. Dacă, de exemplu, veniturile obţinute din taxele pe mediu nou introduse au fost utilizate pentru coborârea taxelor pe veniturile personale, nemulţumirile privind creşterile nominale ale salariilor brute trebuie să fie prin urmare moderate. În mod evident atunci când o astfel de politică este credibilă şi bine explicată nu este nevoie să se exercite o presiune excesivă asupra salariilor, deoarece reducerea taxelor asupra forţei de muncă contribuie la contrabalansarea reducerilor posibile ale puterii de cumpărare (prin preţuri mai ridicate ale energiei, de exemplu). Astfel, salariaţii nu trebuie să se folosească de ocazia oferită de reforma taxei pe venitul neutral obţinut asupra protecţiei mediului de către guvern, pentru a încerca să majoreze puterea lor de cumpărare pe socoteala firmelor (companiilor). În absenţa ameninţării unei taxe, care induce o spirală a preţurilor, autorităţile monetare nu vor fi tentate să majoreze ritmul de creştere al dobânzilor pentru a

anticipa fluctuaţiile inflaţiei, dar vor adapta majorarea taxei incluse la nivelul general al preţurilor. De aici, rezultă necesitatea unei cât mai largi înţelegeri sociale între guvern, patroni, salariaţi şi autorităţile monetare, în domeniul strategiei adoptate ce va conduce în final la bune rezultate economice. Dacă consensul social poate fi extins pentru a se încorpora ideea că, îmbunătăţirea însăşi a calităţii mediului constituie un beneficiu substanţial, atunci unele pierderi temporare în ceea ce priveşte puterea de cumpărare ar fi probabil chiar acceptate, situaţie ce ar putea contribui la susţinerea creşterii economice durabile pe termen mediu şi lung.

În concluzie, se poate spune că devine tot mai clar faptul că ţările membre ale Uniunii Europene iau în considerare într-o măsură tot mai mare coordonatele de natură ecologică, în stabilirea politicii lor în toate sectoarele economiei.

Procesul de integrare al acestor ţări presupune atât realizarea unei politici de protecţie a mediului tot mai eficiente, care să permită ca durabilitatea să fie realizată cu cele mai scăzute costuri, punând astfel bazele unei creşteri economice durabile pe termen lung. În cadrul economiilor de piaţă ale acestor state, preţurile relative joacă un rol major în luarea deciziilor privind investiţiile, cercetarea şi consumul. Modificarea acestor preţuri, utilizând instrumente de politică economică cum ar fi taxele pe mediu pare să fie calea de urmat în sensul realizării acestei politici de integrare. Aceasta ar conduce la obţinerea de beneficii economice în continuare, cu condiţia ca actualul sistem de taxe şi impozite obligatorii să fie revizuit. Reducerea altor tipuri de taxe ce conduc la scăderea performanţei economice ar putea să constituie o opţiune de politică, promiţătoare. Având în vedere, responsabilitatea autorităţilor economice şi fiscale în sensul asigurării unei dezvoltări economice cât mai sănătoase şi realizării unui sistem cât mai eficient de taxe apare tot mai evident rolul important jucat de acestea împreună cu alţi agenţi economici în dezvoltarea acestor noi strategii de politică economică.

În continuare, legăturile dintre această strategie şi politicile de modificare structurală şi salarială constituie “centrul principal de atenţie” al politicilor economice şi fiscale în Europa.

În mod evident datorită nevoii integrării obiectivelor ecologice în toate domeniile de activitate ale economiei, decidenţii politici trebuie să definească, în colaborare cu partenerii lor sociali şi cu alte autorităţi publice, costul efectiv al politicilor de protecţie a mediului, în sectoarele în care deţin principala responsabilitate. O astfel de abordare largă, coerentă şi sectorială trebuie să se bazeze pe stabilirea legăturilor clare dintre instrumentele de politică bazate pe reacţia pieţei şi problemele de protecţie a mediului. Această tendinţă va conduce la rândul său la întărirea credibilităţii şi acceptării măsurilor fiscale acolo, unde acestea sunt potrivite.

În general, prin introducerea acestei politici se modifică gradul de previzionare şi gradualitatea ce reprezintă "puncte de sprijin" ce permit agenţilor economici să facă modificări la costul cel mai scăzut, furnizând "spaţiu de manevră" pentru dezvoltarea **"tehnologiilor curate".** Deoarece disponibilitatea unor astfel de tehnologii constituie o precondiţie pentru realizarea dezvoltării durabile, această politică este de o importanţă fundamentală şi conduce la rândul său la importante modificări, în domeniul conceperii adecvate a politicilor de cercetare-dezvoltare şi a celor tehnologice. Disponibilitatea acestor tehnologii constituie cheia succesului pe pieţele globale în viitor. Îată de ce, din acest motiv ca şi din raţiuni de competitivitate internaţională, tranziţia urmând calea dezvoltării durabile ce ia în considerare componenta ecologică nu trebuie să fie amânată. Deşi importanţa modificărilor pe termen mediu şi scurt, înregistrate de unii consumatori şi producători nu trebuie subevaluată, se pare că importanţa principală trebuie acordată coordonatelor ce contribuie la realizarea unor instrumente de politică cât mai eficiente, care să contribuie la creşterea economică durabilă.

Această propunere, privind redactarea unei Directive, care să amendeze Directiva 85/337/EEC privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice şi private privind mediul[10] este realizată în conformitate cu articolul 11(4) al Directivei, care cere Comisiei să prezinte propuneri adiţionale Consiliului, în vederea asigurării dacă Directiva se aplică într-o manieră suficient de coordonată.

Propunerea se bazează, în principal, pe constatările raportului privind implementarea Directivei[2] pe care Comisia (în conformitate din nou cu Articolul 11) le-a trimis Parlamentului şi Consiliului.

Experienţa câştigată de-a lungul acelei perioade arată că, în ciuda eforturilor considerabile de a aduce procedurile naţionale existente mai aproape de cerinţele evaluării noului impact ecologic, există unele dificultăţi practice în implementarea Directivei, datorate diferenţelor ocazionale, privind interpretarea între Statele Membre şi Comisie. Comisia a avut de altfel ocazia de a descoperi că Statele Membre nu reuşesc să aplice Directiva, în totalitate.

În plus, propunerea ţine cont de evaluările internaţionale ale Comunităţii şi ale Statelor Membre în cadrul Convenţiei Espoo, privind evaluarea impactului ecologic în contextul transfrontieră[3]. Anumite articole ale Directivei sunt adoptate, inclusiv articolul 7, care a fost reevaluat în lumina obiectivelor Convenţiei.

---

[1] OJ NoL 175, 5. 7. 1985
[2] COM (93) 28, 2. 4. 1993
[3] OJ NoC 104, 24. 4. 1992

În cele din urmă, propunerea reprezintă un răspuns la grija exprimată de către Parlament, în Rezoluţia sa privind agricultura şi mediul şi de către Comisia însăşi, în cadrul comunicării sale pe acelaşi subiect[1].

Raport privind implementarea Directivei 85/337

Analiza detaliată a informaţiei cuprinse în raportul implementării Directivei 85/337/EEC relevă faptul că, Directiva a fost aplicată extrem de diferit de la un stat la altul.

Aceste diferenţe privesc în special regulile în cadrul Directivei privind:

- scopul practic al Directivei aşa cum este stipulat de articolul 2(1) combinat cu articolul 4 (Anexele I şi II);
- informarea ce urmează să fie furnizată, bazată pe articolul 5 în combinaţie cu Anexa III;
- monitorizarea impactului proiectului.

Scopul

Unul dintre principalele criterii privind evaluarea implementării practice a Directivei o reprezintă datele, privind numărul total şi tipurile de proiecte evaluate. Aceste cifre indică clar că, diferenţele privind numărul anual de evaluări sunt atribuibile diferenţelor de "întindere", privind obligaţiile impuse de legislaţia naţională pentru proiectele din Anexa II şi restricţiilor apărute în cadrul unor asemenea proiecte.

Totuşi aşa cum se defineşte în mod curent în articolul 4, scopul Directivei acoperă ambele proiecte, pentru care evaluarea este o necesitate obligatorie (Proiectele din Anexa I) şi în cazul acelora pentru care evaluarea trebuie să fie realizată numai dacă Statele Membre consideră necesar pe bazele unor caracteristice ale proiectului (proiectele din Anexa II).

Luând în considerare modul în care anumite state membre au interpretat această din urmă prevedere, Comisia consideră că, oferind statelor membre puteri discreţionare aceasta nu trebuie sa micşoreze valoarea prevederii generale stipulate în articolul 2(1), care pretinde ca toate proiectele la care se face referire în ambele anexe ale Directivei să fie evaluate dacă acestea sunt susceptibile de a avea un impact ecologic semnificativ.

După cum a observat şi Comisia, motivul pentru care există o diferenţă în abordările proiectelor din Anexele I şi n, articolul 4 este în mod esenţial următorul: dacă este unanim recunoscut faptul că, proiectele din Anexa I trebuie să fie subiectul unor analize sistematice obligatorii, în cazul proiectelor din Anexa II s-au convenit aranjamente detaliate privind evaluarea impactului

[1] COM (88) 338 final 8. 6. 1988

ecologic, care trebuie să fie determinate de către Statele Membre, în conformitate cu procedurile lor constituţionale şi administrative individuale.

În conformitate cu acestă idee, raportul accentuează asupra temerilor ca pe lângă faptul că proiectele din Anexa n nu sunt pe deplin justificate, există de asemenea temeiuri de a crede opusul celor afirmate ca urmare a adoptării unor restricţii foarte scăzute (sau a neadoptării deloc a acestora) în cazul unui număr relativ mare de proiecte "minore" supuse evaluării.

Comisia îşi propune prin urmare să amendeze paragraful 2 al articolului 4 pentru a clarifica:

- circumstanţele, în care proiectele din Anexa II va fi necesar să fie supuse evaluării ecologice, de exemplu dacă acestea sunt capabile să aibă un efect semnificativ, în special, în cadrul ariilor de protecţie desemnate de Statele Membre şi comunicate Comisiei în conformitate cu Directivele Comunităţii privind protecţia ecologică;
- procedura de selecţie pentru proiectele din Anexa n pe care Statele Membre trebuie s-o aplice în toate celelalte cazuri în scopul stabilirii dacă evaluarea este necesară, utilizând criteriile definite şi convenite la nivel comunitar. Acolo unde este cazul aceste criterii pot fi însoţite de restricţii stabilite de către Statele Membre, în conformitate cu principiul subsidiarităţii şi cu cel al responsabilităţii împărţite.

Conţinutul studiului de impact

Practicile curente privind determinarea informaţiei furnizate în articolul 5 variază considerabil de la un stat la altul. În majoritatea cazurilor, totuşi, rezultatul este acela că, evaluările impactului conţin numai un minim de informaţii cerut de articolul 5 (2), nereuşind prin urmare să satisfacă cererea din paragraful 1, care susţine că informaţia, în anumite circumstanţe, trebuie să fie cea specificată în Anexa III.

Pentru a asigura că, informaţia colectată este mai relevantă pentru tipul de proiect considerat şi pentru a îmbunătăţi calitatea acelei informaţii, Comisia consideră că aplicarea acestui articol ar putea fi clarificată prin introducerea conceptului "scop".

Prin această abordare ar fi posibil să se indice ce articole (paragrafe) aparţinând informaţiei specificate în Anexa III trebuie să fie adunate şi supuse dezvoltării. În orice caz, această informaţie trebuie să includă o descriere a alternativelor ce urmează să fie dezvoltate.

Cel care se ocupă de dezvoltarea acesteia, în continuare, trebuie să aibă acces la datele deţinute de fiecare autoritate, în conformitate cu Directiva 90/313/EEC, privind libertatea de acces la informaţia privind mediul înconjurător (1). Articolul 3 prin care autorităţile publice pot cere oricărei

persoane fizice sau oficiale să le pună la dispoziţie informaţia privind mediul înconjurător, la cererea acesteia şi fără ca aceasta să plătească dobândă.

Monitorizarea

Raportul a evidenţiat întreruperile de natură tehnică ale procedurii de evaluare furnizată de Directivă, care nu stipulează nici o prevedere privind monitorizarea efectelor asupra mediului înconjurător, datorată implementării proiectului.

Totuşi, impunerea unui astfel de tip de monitorizare ar trebui să aibă un efect benefic atunci când aceasta conduce la implementarea proiectului prin desemnarea autorităţilor competente şi oferirea posibiltăţii celui, care se ocupă de dezvoltarea proiectului să ia măsurile necesare pentru a îndulci sau compensa impactul ecologic într-un stadiu incipient, îmbunătăţind prin urmare raportul cost/beneficiu al măsurilor luate.

Mai mult, monitorizarea ar da posibilitatea autorităţilor din domeniul protecţiei mediului şi publicului să deţină cea mai favorabilă perspectivă ,dacă evaluările impactului pun în evidenţă incertitudini sau lipsuri privind informaţia despre un proiect, deoarece acestea ar putea fi reconsiderate în cursul fazei de monitorizare.

În cadrul Convenţiei Espoo a fost deja inclusă o clauză privind acest efect, clauză pe care Statele Membre şi Comunitatea trebuie s-o respecte, în domeniul impactului transfrontieră.

Totuşi, Comisia consideră că nu este nevoie pentru moment să adapteze Directiva Comunitară regulilor ce guvernează în Directivă prin furnizarea în cadrul unei monitorizări sistematice a circumstanţelor, în care decizia încuviinţării dezvoltării a fost luată şi măsurile corective propuse contribuie la îndepărtarea, reducerea sau eliminarea efectelor adverse asupra mediului înconjurător.

Înainte de a supune aprobării propuneri specifice se intenţionează examinarea într-o măsură mai mare a costurilor şi beneficiilor unei asemenea adaptări şi compatibilitatea acesteia cu principiul subsidiarităţii.

Aceste prevederi noi sunt compatibile cu experienţa, în domeniul evaluării privind protecţia mediului la nivel internaţional şi într-un număr de state membre. Acestea ar trebui în viziunea Comisiei să facă această procedură mai eficientă, conducând la obţinerea unor beneficii sporite în termenii protecţiei mediului înconjurător.

Compatibilitatea cu cel de-al cincilea program de acţiune, în domeniul protecţiei mediului şi cu Cartea Albă privind creşterea economică, competitivitatea şi utilizarea forţei de muncă.

Cel de-al cincilea program pune în evidenţă rolul evaluării impactului asupra mediului înconjurător, în procesul de luare al deciziilor privind atât proiectele individuale cât şi strategiile de dezvoltare fundamentală.

Acestea pot furniza decidenţilor informaţia necesară, in scopul evaluării impactului ecologic al investiţiei necesare cu mai multă acurateţe, în special în sectoarele, care au prioritate în cadrul celui de-al cincilea program[1] şi în Cartea Albă privind creşterea economică, competitivitatea şi utilizarea forţei de muncă[2].

În special, reglementările în vigoare şi cele propuse dau posibilitatea Statelor Membre să ia măsurile potrivite pentru a simplifica şi concentra procedurile existente, referitoare la consensul naţional şi a elimina întârzierile ce nu sunt necesare în perioada planificării şi introducerii proiectelor prioritare identificate şi adoptate la nivelul Comunităţii în mod deosebit ca parte a reţelelor trans-europene.

Aplicarea mai sistematică şi mai bine coordonată a procedurilor EIA pot ajuta, de asemenea, la reducerea distorsiunilor, care iau naştere drept urmare a practicilor naţionale foarte diferite.

Costurile şi beneficiile propunerii

Beneficiile potenţiale ale noilor prevederi, care au fost explicate anterior în detaliu sunt considerabile:

culegerea din cadrul informaţiilor cerute de la cel care urmează să dezvolte proiectul a celor mai relevante şi mai selective informaţii bazate pe detaliile furnizate de autoritatea competentă în înţelegere cu autorităţile din domeniul protecţiei mediului înconjurător şi după consultarea cu cel care urmează să dezvolte proiectul. Trebuie accentuat asupra faptului că, implicarea în maniera cea mai potrivită în acest stadiu a procedurii de evaluare poate numai să îmbunătăţească relaţiile publice, realizând obţinerea mai uşoară a consensului necesar privind proiectul;

- accesul mai uşor la datele relevante existente, pentru aceia, care au nevoie de ele;
- controlul mai bun privind calitatea evaluărilor impactului şi concluziile extrase din acestea;
- atenţie sporită privind măsurile de atenuare ce tind să nu fie integrate corespunzător în schiţarea proiectului;

[1] COM (92) 23 final, 12. 6. 1992, pages 26-27
[2] COM (93) 700 final, 5. 12. 1993.

– utilizarea unui număr mai redus de evaluări, în cazul proiectelor reduse ca dimensiuni (în cazul cărora este de dorit să nu existe impact ecologic).

Costul punerii în aplicare a acestor noi măsuri poate fi împărţit în trei categorii: finanţare, timp şi personal. Deoarece aceşti trei parametri vor depinde de numărul şi tipul evaluărilor ce urmează să fie realizate este practic imposibil să se obţină estimări pline de acurateţe în acest stadiu.

Experienţa câştigată de Statele Membre arată că, în general costul financiar al realizării evaluării impactului reprezintă numai o fracţiune din costul total al proiectului (costul investiţiei). Numai în cazuri excepţionale pentru proiecte de amploare redusă, necesitând o investiţie iniţială importantă acest cost va reprezenta peste 1% din costul total al proiectului[1]

În aceste condiţii pare perfect rezonabil să se facă supoziţia că, în condiţii normale costul unei astfel de evaluări va rămâne sub pragul de 1%.

Costul măsurilor de atenuare variază apreciabil de la un proiect la altul şi este în mod obişnuit dictat de restricţiile ecologice. În cazul, în care nivelul standardelor privind protecţia mediului este acelaşi, măsurile de atenuare necesare pot fi luate în conformitate cu faza de început a proiectului, care trebuie să permită o reducere a întregii investiţii.

În mod similar, timpul necesar pentru evaluarea impactului asupra mediului înconjurător pare să reprezinte o diferenţă destul de mică faţă de timpul total necesar pentru introducerea proiectului deoarece acesta poate fi introdus în cadrul procedurii de consimţire.

În al doilea rând, este evident că timpul necesar pentru exersarea scopului urmărit dacă este prost planificat va reprezenta mai mult decât compensaţia obţinută în stadiile ulterioare din cadrul procesului de consimţire al dezvoltării proiectului.

În cele din urmă, dat fiind faptul că, introducerea acestor prevederi va crea o anumită nevoie suplimentară exprimată în termenii antrenării populaţiei, în domeniul conducerii evaluărilor şi în termenii schiţării liniilor de ghidare corespunzătoare, Comisia a iniţiat deja un program de asistenţă tehnică în acest scop în combinaţie cu Statele Membre.

Subsidiaritate şi proporţionalitate

Principalul scop în domeniul armonizării prevederilor în cadrul procesului de evaluare al impactului asupra mediului înconjurător este de a stabili la nivelul Comunităţii cadrul general de referire capabil să asigure că, acţiunea

[1] Vezi Raportul privind introducerea Directivei 85/337/EEC (COM/93) 28 final, pp. 55-57

întreprinsă de Statele Membre în sensul protecţiei mediului înconjurător urmează direcţii similare.

Acelaşi lucru este valabil privind noile prevederi conţinute în această propunere deoarece amendamentele propuse nu modifică scopul actual al obligaţiilor Statelor Membre în cadrul directivei.

Aceasta deoarece Statele Membre, acţionând în cadrul propriilor structuri administrative şi organizaţionale, dar pe baza principiilor stabilite la nivel comunitar urmează să:

- definească conţinutul cerut şi *forma* informaţiei ce urmează să fie furnizată celui, care se ocupă de dezvoltarea proiectului;
- explice modul în care au luat în considerare rezultatul evaluării;
- examineze, în anumite circumstanţe dacă impactul ecologic dorit al proiectelor din Anexa II conduce la evaluarea necesară.

În consecinţă, aceste prevederi sunt conforme cu principiul subsidiarităţii inserat în articolul 130 r al Tratatului şi reafirmat în cadrul celui de-al cincilea program de acţiune în domeniul protecţiei mediului.

Consultarea privind interesele socio-economice

Consultarea în cadrul Comitetului Economic şi Social, conform articolului 198 al Tratatului va garanta o dezbatere largă cu reprezentanţii diverselor grupări economice şi socio-profesionale.

Situaţia legislaţiei în cadrul Statelor Membre

Deşi noile prevederi privind procedurile de selectare şi definire a scopului n-au fost încă încorporate pe deplin în legislaţia Statelor Membre, unele dintre aceste practici implicate sunt deja aplicate în diverse măsuri, într-un număr de state membre şi în unele ţări nemembre.

Tabelele următoare oferă o idee, privind experienţa câştigată şi măsura în care procedurile menţionate anterior şi procesul de monitorizare au fost formalizate.

Tabelul A - Tabel sinoptic al legislaţiei în vigoare în domeniul protecţiei mediului în statele membre ale Uniunii Europene

State membre	Procedura de selectare	Procedura de definire a scopului	Monitorizare
BELGIA	Lista unică a proiectelor subiect al EIA în Flandra (1 şi 2 âe ordinelor administrative ale EIA). În regiunea valonă, evaluarea de la caz la caz a proiectelor pentru a răspunde necesităţilor de evaluare ale EIA.	În cadrul reglementărilor din Flandra nu există prevederi obligatorii. Opinia publică este luată m calcul în cazul proiectelor iniţiate de către un organism public	În cadrul licenţei de funcţionare a instalaţiilor industriale este prevăzută expres funcţionarea monitorizării.
DANEMARCA	Lista proiectelor necesitând EIA există în câteva documente; nu există procedură de selectare.	Nu există prevederi obligatorii.	Autorităţile locale iau în considerare necesităţile de monitorizare drept parte a procesului de planificare.
OLANDA	Lista proiectelor necesitând EIA în anexa C a Decretului privind EIA; nu există procedură de selectare.	Autoritatea competentă schiţează liniile directoare după consultarea obliga-torie a celorlalte autorităţi, indepen-dent de Comisia EIA şi public.	Reglementările pretind monitorizarea efectelor detaliate în EIS.
GRECIA	Două liste ale proiectelor (Grupul 1 şi Grupul 2); toate proiectele necesită EIA, dar cele două grupuri au cerinţe diferite privind conţinutul EISf; nu există procedură de selectare.	Nu există prevedere formală în prezent	Monitorizarea este numai ocazională, iar post-auditarea este realizată de PERPA.
GERMANIA	Listele proiectelor necesitând EIA atât la nivel federal cât şi regional (lander); selectarea semnificaţiei efectelor în cazul modificării proiectelor.	Discutarea nece-sităţilor de informare între cel care urmează să dezvolte proiectul şi autori-tatea competentă este obligatorie la nivel federal; în unele “Lander”, consultarea publică este obligatorie.	Unele proiecte sunt monitorizate în cadrul actului EIA şi pe baza consimţământului agenţiei se poate cere o monitorizare suplimentară.

State membre	Procedura de selectare	Procedura de definire a scopului	Monitorizare
IRLANDA	Lista unică a proiectelor EIA este obligatorie atunci când proiectul se află deasupra pragului de finanţare; procedura de selectare e posibilă de la caz la caz atunci când proiectul se află sub pragul de finanţare	Nu există prevedere formală în prezent. S-a propus lui EIA să furnizeze orientări privind definirea scopului pentru realizarea informaţiei EIS pe clase de proiecte.	Nu există un sistem formal de monitorizare şi evaluare.
ITALIA	Lista unică a proiectelor necesitând EIA;nu există procedura de selectare.	Nu există prevederi obligatorii.	Consensul poate fi condiţionat de formarea reţelei de monitorizare.
FRANŢA	Listele proiectelor necesitândEIAse află în câteva aocumente; nu există procedură de selectare.	Nu există prevederi obligatorii privind procedura de definire formala a scopului.	Toate “instalaţiile clasate” reprezintă subiect de monitorizare de către inspectoratele adecvate. Toate celelalte proiecte nu constituie subiect de monitorizare.
PORTUGALIA	Anexa lui D.RNO 38190,Lista proiectelor şi a “pragurilor de finanţare”(24 tipuri ae proiecte).	Nu există prevederi obligatorii.	Nu există prevedere formală privind monitorizarea.
SPANIA	Listele proiectelor necesitând EIA se află în câteva documente, atât la nivel naţional, cât şi la nivelul comunităţilor autonome (listele proiectelor suplimentare necesitând EIS); nu există procedură de selectare		Există numai procedură benevolă privind definirea scopului (ţine loc în multe cazuri). Monitorizarea cerută de programul de “Supraveghere a mediului” (Environmental Surveillance). Constituie condiţie obligatorie în procedura de declarare a impactului ecologic.
MAREA BRITANIE	Nu există criterii obligatorii privind pragurile de finanţare, reglementările britanice furnizând, ae la caz la caz, consideraţii asupra	Nu există prevederi obligatorii. între cel care urmează să dezvolte proiectul şi autorităţile competente este	

State membre	Procedura de selectare	Procedura de definire a scopului	Monitorizare
	proiectelor realizate de către autorităţile competente.	necesar să existe consultări recomandate de DOE. Nu există prevederi obligatorii, dar condiţiile de monitorizare pot fi ataşate anumitor proceduri de realizare a consensului.	
LUXEMBURG	Proiectele aflate sub incidenţa lui "Commodo law" (Anexa I şi majoritatea Anexei II) sunt selectate pentru satisfacerea unei proceduri EIA depline pe baza unei EIA preliminare; în cazul altor proiecte, procedura de selectare va fi realizată de la caz la caz.	Nu există prevederi formale privind procedura de definire a scopului; în cazul proiectelor specifice, de consultat listele realizate de CA; nu se preconizează adoptarea unei legislaţii noi în domeniu.	în unele cazuri monitorizarea se derulează sub incidenţa legii "Commodo law".

Sursa*:* (COM93) 575 final Brussels 16.03.1994 Commision of the European Communities Proposal for a Council Directive amending Directive 85/337/EEC on the assesment of the effects of certain public and private projects on the environment (presented by the commission).

Tabelul B - Tabel sinoptic al legislaţiei în vigoare în domeniul protecţiei mediului în statele candidate la calitatea de membru al Uniunii Europene

State membre	Procedura de selectare	Procedura de definire a scopului	Monitorizare
AUSTRIA	Lista unică a proiectelor.	Autoritatea competentă, după consultarea celorlalte autorităţi şi a publicului, decide privind acceptabilitatea schiţei conţinutului EIS propusă de cel care va dezvolta proiectul	Monitorizarea este obligatorie fiind sub incidenţa responsabilităţii autorităţii competente; rezultatele trebuie să fie comunicate celorlalte autorităţi.
FINLANDA (NB, propunere pentru documentul EIA)	Lista unică a proiectelor, există în plus posibilitatea realizării de la caz la caz a procedurii de selectare de către Ministerul Mediului.	Autorităţile competente decid ca urmare a consultărilor publice şi a implicării celui care va dezvolta proiectul asupra conţinutului EIS.	Monitorizarea proiectelor este obligatorie şi se face sub incidenţa câtorva documente sectoriale; programul de monitorizare este obligatoriu ca parte a EIS; monitorizarea informaţiei are caracter public.
NORVEGIA	Lista unică a proiectelor necesitând în principiu EIA; pentru proiectele ce nu se află pe listă,există posibilitatea realizării procedurii de selectare de la caz la caz, de către Ministerul Mediului.	Autoritatea competentă decide,după consultarea publicului şi a Ministerului Mediului, asupra necesităţii realizării unei EIS depline şi stabileşte liniile directoare privind conţinutul acesteia.	Programul de monitorizare este obligatoriu ca parte a EIS; autoritatea competentă stabileşte programul, după consultarea opiniei publice şi a Ministerului Mediului; responsabilitatea programului revine celui care va dezvolta proiectul.
SUEDIA	În principiu, în conformitate cu Documentul privind orientarea resurselor naturale (The Natural Resources Management Act), toate proiectele necesită obţinerea unui permis sub incidenţa acţiunii a *li* documente diferite ce solicită realizarea EIA.	Fiecare autoritate competentă are puterea să determine scopul fiecărei evaluări, dar procedurile de definire a scopului nu sunt încă m legislaţie.	Nu există nici o prevedere EIA specifică sau proceduri privind monitorizarea. Pot exista unele prevederi generale privind introducerea proiectului de monitorizare în condiţiile asumării unor proceduri specifice de permitere a acesteia.

Sursa: (COM93) 575 final Brussels 16.03.1994 Commision of the European Communities Proposal for a Council Directive amending Directive 85/337/EEC on the assesment of the effects of certain public and private projects on the environment (presented by the Commission).

Tabelul C - Tabel sinoptic al legislaţiei în vigoare în domeniul protecţiei mediului în câteva state

Ţara	Procedura de selectare	Procedura de definire a scopului	Monitorizarea
CANADA	Există	Există	Există
STATELE UNITE ALE AMERICII	Există	Există	Variabilă; există numai în anumite cazuri
NOUA ZEELANDĂ	Există	Nu există	Există
AUSTRALIA	Există	Există	Variabilă; în general nu există
ELVEŢIA	Există	Există	Nu există nici o procedură specifică în domeniu

Sursa: (COM93) 575 final Brussels 16.03.1994 Commision of the European Communities Proposal for a Council Directive amending Directive 85/337/EEC on the assesment of the ejfects of certain public and private projects on the environment (presented by the Commission).

Capitolul IX - POLITICI ECONOMICE ÎNDREPTATE CĂTRE REALIZAREA CREŞTERII ECONOMICE DURABILE CARE IA ÎN CALCUL COMPONENTA ECOLOGICĂ

Există un număr de stadii concrete ale politicii economice pe care autorităţile publice ar putea să le ia în considerare în scopul conceperii unei politici economice cât mai eficiente, care să contribuie la realizarea unei creşteri economice durabile, care să ia în calcul componenta ecologică. Dintre acestea, următoarele par să fie de o importanţă particulară.

Transformarea ideii de dezvoltare durabilă într-un concept mai tangibil şi mai măsurabil. În mod clar, există nevoia unor statistici îmbunătăţite în acest domeniu, în scopul asistării decidenţilor în procesul realizării unor politici cât mai sănătoase şi în evaluarea acestora.

Dezvoltarea presiunii ecologice a indicatorilor şi indicilor, apariţia conturilor satelit afiliate conturilor naţionale existente, iar pe termen lung a **conturilor naţionale integrate economic şi ecologic,** (anunţate în cel de-al cincilea Program de acţiune, în domeniul protecţiei mediului) trebuie să primească astfel un sprijin clar.

Decidenţii, în domeniul politicii economice trebuie să se asigure că integrarea politicilor de protecţie a mediului în cadrul altor politici, acolo unde este cazul, se bazează cât de mult posibil pe mecanismul de piaţă, deoarece acesta este capabil adesea să ofere soluţii economice, care sunt mai puţin costisitoare. În plus, o astfel de strategie ar putea contribui la dereglarea şi reducerea interferenţei birocratice, care sufocă adesea funcţionarea mecanismului de piaţă. Apare astfel, drept foarte necesar sprijinul pe care îl necesită noua abordare.

Obiectivul “integrării” sugerează faptul că se justifică necesitatea unei revizuiri a implicaţiilor ecologice ale taxelor şi ale schemelor de stimulare financiară existente. În acest context şi în plus faţă de alte bine cunoscute argumente economice, stimulentele financiare privind activităţile durabile ce iau în calcul componenta ecologică trebuie să fie îndeaproape inspectate şi suprimate dacă este cazul.

Introducerea **taxei pe mediu** este de dorit să constituie un element important pentru noua abordare a “integrării”. Drept urmare a naturii lor diferite, astfel de taxe majorează numărul subiectelor schiţate şi introduse în discuţie. Autorităţile fiscale şi economice sunt responsabile pentru sistemul de taxare,

ele trebuind să fie din acest motiv într-o poziţie bună pentru a face o analiză pertinentă a principalelor subiecte pe tapet, în vederea conceperii unui sistem cât mai eficient de protecţie a mediului.

Pe de altă parte se pare, de asemenea, că o adaptare a sistemelor existente de taxe pe mediu şi a celor privind securitatea socială este de dorit din raţiuni economice şi de utilizare a foitei de muncă (de exemplu luând în considerare contribuţia pe care aceste sisteme ar putea s-o aibă la realizarea unor inflexibilităţi pe pieţele de bunuri şi servicii).

În plus noua strategie privind **"integrarea ecologică"** va permite probabil într-un mare număr de cazuri introducerea taxelor ce corectează externalităţile ecologice, producând astfel majorări semnificative ale veniturilor. Această coincidenţă trebuie să fie exploatată, în vederea realizării unor sinergii. De exemplu, dacă costurile indirecte ale mâinii de lucru sunt deosebit de nocive pentru piaţa forţei de muncă, la nivelul de jos al angajării forţei de muncă s-ar putea lua în considerare reducerea taxei pe forţa de muncă, în cadrul acestui segment de piaţă. Finanţarea ar putea să provină parţial din taxele ecologice, care ar trebui să fie introduse oricum, din raţiuni privind creşterea economică durabilă. Se pare că, în anumite circumstanţe pot fi realizate atât beneficii ecologice cât şi economice. Deşi aceste circumstanţe ar putea constitui un specific al ţării într-o oarecare măsură, este foarte util să se înveţe totuşi şi din experienţa reciprocă, făcându-se în acelaşi timp analiza principalelor oportunităţi.

Baza legală

Principala raţiune, care a condus la alegerea articolului 130 s(I) a fost aceea că, Directiva face referire la anul 1985 când aceasta s-a bazat pe Articolul 100 şi având în vedere distorsiunile ce ar putea să apară datorită impactului divergent al necesităţilor de evaluare în diverse state membre şi conţinutul articolului 235, ca urmare a lipsei oricărei prevederi explicite privind mediul înconjurător în cadrul Tratatului de la Roma. Această propunere a fost supusă judecăţii după intrarea în vigoare a **Tratatului privind Uniunea Europeană** şi punând accentul pe obligaţiile privind mediul înconjurător ale Comunităţii cu referire la evaluarea impactului, iar de aici încolo este acoperit de articolul 130 s(I).

Procedura de evaluare a mediului înconjurător nu joacă numai un rol crucial în buna funcţionare a pieţei interne, scopul său fiind înainte de toate de a furniza autorităţilor competente, informaţia de care aceştia au nevoie pentru a obţine o decizie foarte la obiect pentru orice proiect dat. Astfel, se realizează un instrument de bază în cadrul politicii de protecţie a mediului.

Posibilitatea ca, date fiind costurile procedurii de evaluare a mediului înconjurător, acest instrument să conducă la crearea unor condiţii inegale de

competitivitate dă naştere la distorsiuni pe piaţă între statele membre, fiind numai o considerare secundară privind necesitatea acestui pas în comun, deoarece costul procedurii nu este atât de important pentru a influenţa alegerea investitorului sau locul proiectului.

Comentariu privind articolele individuale ale propunerii

Articolul 1 enunţă amendamentele următoarelor articole ale Directivei 85/337/EEC:

Articolul 1

Propunerea unnează să transfere şi să clarifice definiţia "modificărilor proiectelor", care apar drept o clasă de proiect în Anexa n a Directivei. Această operaţie se resimte ca, fiind necesară deoarece în practică, interpretarea exprimării "modificări ale proiectelor" a dat naştere unea* probleme privind scopul modificării propuse (restructurarea unui proiect) şi schimbă condiţiile, în care proiectul a fost autorizat.

Articolul 4

Scopul amendamentelor aduse acestui articol este acela de a iniţia procedura de selectare ce urmează să fie aplicată de către statele membre pentru identificarea în Anexa II a proiectelor, care necesită evaluare.

Articolul 5

Acest articol introduce conceptul de procedură de definire a scopului, principalul obiectiv al acesteia fiind de a uşura schimbul de informaţii între diversele părţi avute în vedere şi a îmbunătăţi calitatea evaluării.

Articolul 6

Conform paragrafului 1 apare clar că, autorităţile din domeniul protecţiei mediului trebuie să fie consultate nu numai privind solicitarea celui, care urmează să dezvolte proiectul în scopul realizării acordului, dar şi în ceea ce priveşte informaţia furnizată celui, care urmează să dezvolte proiectul.

În mod similar se stipulează clar în paragraful 2 că, opinia publică trebuie să fie consultată înainte ca acordul privind dezvoltarea proiectului să fie obţinut şi nu după ce încep lucrările. În practică, acordul privind dezvoltarea proiectului poate fi acordat cu multă vreme înainte ca lucrările să înceapă, situaţie, care la rândul său înseamnă că acest acord nu mai poate fi retras. Consultarea opiniei publice ar fi atunci lipsită de sens.

Articolul 7

În conformitate cu Convenţia Espoo, această propunere pentru o îmbunătăţire în relaţiile bilaterale dintre statele membre, în ceea ce priveşte consultarea autorităţilor fiecărui stat membru, pasibilă de a fi afectată în mod

special şi de participarea celor din urmă la procedura de evaluare a mediului înconjurător.

Statele membre afectate de către proiect trebuie să contribuie prin urmare la examinarea laolaltă a efectelor transfrontieră ale proiectului şi a măsurilor de a reduce sau a le despăgubi, toate acestea pe baza opiniilor emise de autorităţile responsabile pentru protecţia mediului înconjurător şi a cetăţenilor din ţara respectivă. Aceasta trebuie să asigure cooperarea mai strânsă între statele membre, având în vedere aşa cum se stipulează în cel de-al cincilea program de acţiune în domeniul protecţiei mediului[1] **că poluarea nu se opreşte la frontierele unei ţări.**

Articolul 8

Raportul subliniază existenţa unei alte dificultăţi privind implementarea Directivei, exprimând în principal că extinderea pe care procedura de evaluare ecologică o poate căpăta conduce la o presiune pro-ecologică în procesul realizării consensului în luarea unei decizii.

Rezultă, de asemenea, că atenţia acordată realizării procedurii de evaluare în termenii prevenirii sau contracarării efectelor asupra mediului înconjurător nu este reflectată în modul cel mai propriu în deciziile luate de autorităţile competente.

De asemenea necesitatea ca luarea în considerare expresă a opiniilor emise de către autorităţile de protecţie a mediului şi opinia publică trebuie să conducă într-o oarecare măsură la obţinerea unei transparenţe sporite în domeniul adoptării deciziilor de către autoritatea competentă.

Articolul 9

Principalul scop al amendamentului este să ceară justificarea deciziilor luate de către autoritatea competentă astfel încât opinia publică să poată deveni conştientă de efectele evaluărilor ecologice asupra acestor decizii.

Articolul 11

Noua exprimare a articolului 4 al Directivei 85/337/EEC face ca articolul 11 (2) al Directivei să devină redundant.

Cel de-al doilea se anulează prin urmare.

Articolul 12

Noua exprimare a articolului 2 al propunerii face articolul 12 al Directivei redundant. Cel de-al doilea se anulează prin urmare.

Articolul 13

[1] COM (92) 23 final, 12. 6. 1992

Articolul 13 urmează să-şi piardă valabilitatea deoarece articolul 1301 al Tratatului permite acum statelor membre să emită reglementări mai stricte în domeniul protecţiei mediului.

ANEXA I

Două noi categorii ale proiectului sunt introduse: instalaţii pentru retratarea combustibilului nuclear iradiat şi stocarea temporară a deşeului radioactiv.

Includerea instalaţiilor de retratare este justificată de faptul că, acest tip de instalaţie produce deşeuri mai radioactive decât centralele nucleare listate în Anexă. În mod similar, stocarea temporară a deşeurilor, care constituie un asemenea pericol pentru sănătatea umană trebuie să fie evaluată, de asemenea, cu prioritate înaintea acordării autorizaţiei de funcţionare.

În cele din urmă, amendamentul propus clarifică definiţia instalaţiilor chimice integrate.

ANEXA H

Principalul scop al amendamentelor la această anexă îl constituie restructurarea anumitor categorii de proiecte şi clarificarea câtorva definiţii.

Se propune prin urmare să fie restructurată categoria proiectelor agricole prin transferarea proiectelor, privind utilizarea terenurilor necultivate şi prin recuperarea terenurilor afectate de apa mării într-o nouă categorie de utilizare a terenurilor.

O altă nouă categorie “turism şi activităţi pentru timpul liber” se va circumscrie construirii de pârtii de schi şi pârtii de bob, ski-lifturi, terenuri de golf, porturi pentru ambarcaţii, terenuri amenajate pentru camping şi caravane, sate de vacanţă şi petrecere a timpului liber şi centre culturale.

Alte amendamente se ocupă de categoria proiectelor de infrastructură.

Toate aceste amendamente au drept obiectiv definirea mai clară a obiectivului practic al Directivei.

ANEXA II a (Anexa nouă)

Obiectivul adăugării acestei noi Anexe la Directiva 85/337/EEC este de a permite aplicarea noii prevederi în articolul 4 (3).

Această anexă prevede, care sunt criteriile ce permit statelor membre să evalueze, pe baze similare, dacă este de dorit sau nu ca proiectele din Anexa II să aibă un impact semnificativ asupra mediului înconjurător.

ANEXA III

Punctul 2 al anexei este amendat pentru a realiza examinarea principalelor alternative ale proiectului obligatoriu. Aceasta face ca Directiva să capete un caracter mai efectiv şi să obţină armonizarea prevederilor naţionale relevante.

ANEXA IV

Obiectivul acestei noi Anexe este să definească procedura de consultare dintre toate statele membre şi care este informaţia considerată cea mai utilă, în cazul în care proiectul respectiv are un impact transfrontieră nedorit.

Propunerea pentru o Directivă a Consiliului care amendează Directiva 85/337/EEC privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice sau private asupra mediului înconjurător

Consiliul Uniunii Europene

Având în vedere Tratatul referitor la înfiinţarea Comunităţii Europene şi în special articolul 130 s (1) şi

Având în vedere propunerea Comisiei[10]

În cooperare cu Parlamentul European[2]

Având în vedere opinia Comitetului Economic şi Social[3]

Având în vedere că principalul scop al procedurii de evaluare a mediului înconjurător din cadrul Directivei Consiliului 85/337/EEC[4] este acela de a furniza autorităţilor competente informaţiile capabile să le conducă la luarea unor decizii în legătură cu un proiect specific în deplină cunoştinţă a faptelor privind probabilul impact al proiectului asupra mediului înconjurător; deoarece procedura de evaluare este prin urmare un instrument fundamental de protecţie a mediului aşa cum este definit în **Articolul 130 r al Tratatului;**

Având în vedere că trebuie asigurat un grad suficient de protecţie a mediului înconjurător la nivelul Comunităţii prin stabilirea unui cadru general de evaluare şi a unor criterii pentru definirea acestor proiecte, care trebuie să fie supusă unei evaluări ecologice; deoarece, totuşi, în conformitate cu principiul

[1] OJNoC
[2] OJNoC
[3] OJNoC
[4] OJNoL 175,5. 7. 1985, p. 40

subsidiarităţii, statele membre se află în cea mai bună poziţie pentru aplicarea acelor criterii în instanţele specifice;

Având în vedere că raportul privind introducerea Directivei 85/337/EEC aşa cum a fost adoptat de către Comisie pe 2 aprilie 1993, arată că există probleme în aplicarea Directivei; deoarece anumite prevederi ale Directivei trebuie prin urmare să fie clarificate astfel încât procedura de evaluare să poată produce beneficii mai mari, dar fără alterarea actualului scop al obligaţiilor statelor membre în cadrul Directivei;

Având în vedere că cu toate acestea, apare necesar să se introducă prevederi desemnate să îmbunătăţească reglementările din cadrul procedurii de evaluare;

Având în vedere că trebuie făcute adăugiri listei de proiecte, care au efecte semnificative asupra mediului înconjurător şi care determină ca această apreciere să fie subiect al unor evaluări sistematice;

Având în vedere că trebuie clasificat, de asemenea, că o astfel de evaluare este obligatorie pentru proiectele listate în Anexa II a Directivei, care pot avea un efect semnificativ asupra obiectivelor specifice de protecţie a mediului convenite pe baza unei înţelegeri reciproce la nivel comunitar; deoarece în alte cazuri, totuşi, revine statelor membre să determine dacă evaluarea este necesară în conformitate cu setul de criterii de selecţie stabilit în această Directivă;

Având în vedere că unele dintre aceste măsuri aduc prevederile Directivei la acelaşi nivel cu cele din Convenţia privind evaluarea impactului ecologic în context transfrontieră (Espoo Convention), pe care Comunitatea a semnat-o, în aceeaşi perioadă, cu statele membre respectiv pe data de 25 februarie 1991;

A fost adoptată această directivă:

Articolul 1

Directiva 85/337/EEC este prin urmare amendată după cum urmează:

În Articolul 1 (2) este inserată următoarea definiţie după prima definiţie:

“modificările proiectelor înseamnă: orice restructurare a proiectului care-1 afectează, reprezentând o schimbare substanţială sau nu în condiţiile executării sau opririi proiectului;

Articolul 4 este înlocuit de următorul:

Articolul 4

Subiectul articolului 2 (3), proiectele listate în Anexa I trebuie să fie evaluate, în conformitate cu articolele 5-10.

Subiectul articolului 2 (3), proiectele listate în Anexa II vor fi evaluate, în conformitate cu articolele 5-10, care sunt capabile să aibă un efect semnificativ asupra regiunilor de protecţie specială desemnate de statele membre, conformându-se cu legea comunitară.

În toate celelalte cazuri, proiectele listate în Anexa II vor fi examinate de către autoritatea competentă pentru a se determina de către statele membre pe baza setului de puncte de plecare, acolo unde este cazul şi a criteriilor de selecţie stabilite în Anexa II, dacă impactul lor ecologic probabil necesită evaluarea în conformitate cu articolele 5-10.

Statele membre vor asigura ca deciziile luate de către autoritatea competentă să fie publicate:

Articolul 5 (1) este înlocuit de următorul:

"1. În cazul proiectelor care, conformându-se articolului 4, trebuie să treacă prin evaluarea impactului ecologic în conformitate cu articolele 5-10, statele membre vor adopta măsurile necesare pentru a asigura că autoritatea competentă defineşte "de comun acord cu autorităţile la care se face referire în articolul 6 şi consultându-se cu cel care va dezvolta proiectul, informaţia specificată în anexa III, pe care cel ce dezvoltă proiectul este chemat s-o furnizeze, într-o formă corespunzătoare, după cum urmează.

- informaţia este relevantă pentru un anumit stagiu al procedurii de obţinere a consimţământului şi pentru caracteristicile specifice ale unui anumit proiect sau ale unui tip de proiect sau ale acelor caracteristici ecologice posibil să fie afectate;
- cel care urmează să dezvolte proiectul poate cere să adune această informaţie, luând în considerare, inter alia, cunoştinţele curente şi metodele de evaluare".

Articolul 5 (2) este anulat.

Articolul 5 (3) este înlocuit prin următoarele:

"3. Statele membre vor asigura că, orice autoritate deţinând o informaţie relevantă privind în special articolul 3, vor face această informaţie disponibilă celui care va dezvolta proiectul".

Articolul 6(1) este înlocuit cu următorul:

"1. Statele membre vor lua măsurile necesare pentru a asigura că autorităţile ce sunt legate de proiect ca urmare a responsabilităţilor specifice ale acestora privind mediul înconjurător au posibilitatea să-şi exprime opinia privind informaţia furnizată de cel care urmează să dezvolte proiectul şi drept necesitate a obţinerii consimţământului, în acest scop, statele membre vor desemna autorităţile ce urmează să fie consultate fie în termeni generali sau de la caz la caz atunci când cererea pentru obţinerea consimţământului este

realizată, informaţia adunată conform articolului 5 va fi direcţionată către acele autorităţi.

în articolul 6 (2), exprimarea “înainte ca proiectul să fie iniţiat” este înlocuită de exprimarea “înainte ca obţinerea consimţământului să fie acordată”.

Articolul 7 este înlocuit de următorul:

Articolul 7

Acolo unde statele membre consideră că, proiectul la care se face referire în articolul 4 este posibil să aibă efecte adverse semnificative asupra mediului înconjurător al altor state membre sau unde statele membre al căror mediu este posibil să fie afectat semnificativ de astfel de cercetări, statele membre pe al cărui teritoriu este localizat proiectul vor comunica celorlalte state membre, cel mai târziu în momentul când ele informează propriile autorităţi naţionale, despre informaţia specificată în Anexa IV.

Statele membre implicate vor începe o perioadă de consultări, stabilind un orar rezonabil pentru:

- principalele soluţii alternative ale proiectului, care a fost examinat;
- măsurile ce pot fi luate pentru a elimina, reduce şi dacă este posibil contrabalansa efectele adverse trans- frontieră;
- formele posibile ale asistenţei reciproce pentru a reduce impactul primejdios transfrontieră cauzat de proiectul propus;
- măsurile ce pot fi luate pentru a asigura monitorizarea efectelor transfrontieră ale proiectului pe socoteala statelor membre în care proiectul este propus.

Autorităţile statelor membre al căror mediu înconjurător este posibil să fie afectat în mod semnificativ vor ţine consultări cu autorităţile implicate şi cu opinia publică, în conformitate cu prevederile articolului 6 şi vor comunica opinia lor despre proiect autorităţilor statelor membre pe al cărui teritoriu este localizat proiectul, în cadrul perioadei de timp limită indicată de paragraful 2.

Totuşi, în cazul nereuşitei autorităţilor statelor membre al cărui mediu este posibil să fie afectat de a furniza informaţia menţionată în paragraful 1, în cadrul perioadei de timp limită şi în forma specificată, acele autorităţi ce sunt corespunzător informate, conform paragrafului 2, nu vor furniza premise, care pot fi invocate în sprijinul modificării validităţii deciziei autorităţilor competente privind proiectul”.

9. Articolul 8 este înlocuit prin următorul:

Articolul 8

Opiniile şi informaţia adunată, conform articolelor 5,6 şi 7 trebuie să fie luate în considerare în dezvoltarea procedurii de obţinere a consimţământului".

Articolul 9 este înlocuit de următorul:

Articolul 9

Atunci când decizia a fost luată, autoritatea competentă sau autorităţile o vor publica şi acolo unde este cazul vor informa celelalte state membre, care au fost consultate conform articolului 7, indicând:

- conţinutul deciziei şi orice condiţii ataşate acesteia;
- motivele şi consideraţiile pe care se bazează decizia acestora de a refuza acordarea consimţământului sau de a acorda consimţământul, în ciuda opiniilor nefavorabile primite conform articolelor 6 şi 7;
- o descriere, acolo unde este necesar a măsurilor de a elimina, reduce şi dacă este posibil contrabalansa efectele adverse majore".

Articolul 11 (2) este anulat prin prezenta.

Articolul 13 este anulat prin prezenta.

Anexele sunt amendate aşa cum s-a arătat în anexă.

Articolul 2

Statele membre vor introduce în vigoare legile, reglementările şi prevederile administrative necesare pentru a corespunde cel puţin Directivei din 30 iunie 1996. Ele vor informa imediat Comisia despre aceasta.

Atunci când statele membre adoptă aceste prevederi, acestea vor conţine o referire la această Directivă sau o vor acompania de o referire făcută la timp în publicaţiile lor oficiale. Procedura unei asemenea referiri va fi adoptată de către statele membre.

Dacă o cerere pentru obţinerea consimţământului a fost supusă autorităţii competente înainte de 1 iulie 1996, prevederile Directivei 85/337/EEC anterioare acestor amendamente vor continua să fie aplicate.

Articolul 3

Această Directivă va intra în vigoare, în cea de-a douăzecea zi a publicării acesteia în Jurnalul Oficial al Comunităţii Europene.

Articolul 4

Această Directivă este adresată Statelor Membre.

Făcută la Bruxelles

Din partea Consiliului,

Preşedinte

ANEXA

Punctul 3 în Anexa I este înlocuit de următorul:

3. (a). Instalaţiile pentru retratarea combustibilului nuclear iradiat.

(b). Instalaţiile desemnate exclusiv stocării permanente sau dispunerii finale a deşeurilor radioactive şi instalaţiile de stocare temporară centralizată a deşeurilor radioactive sau a combustibilului nuclear iradiat.

Punctul 6 din Anexa I este înlocuit de următorul:

6. Instalaţiile chimice integrate: instalaţiile localizate într-o arie geografică în care câteva unităţi pentru producţia industrială a produselor chimice ce nu aparţin în mod necesar aceleiaşi companii sunt juxtapuse şi funcţional legate una de celălaltă.

Punctul 8 din Anexa I este înlocuit de următorul:

8. (a) Căi navigabile interioare, care permit trecerea vaselor de peste 1350 tone;

(b) Porturile comerciale şi instalaţiile portuare, incluzând instalaţiile pentru traficul pe căile navigabile interioare care permit trecerea vaselor de peste 1350 tone.

Punctul 1 din Anexa II este înlocuit de următorul:

1. Agricultura

(a) Proiectele pentru restructurarea proprietăţilor agricole rurale.

(b) Proiectele privind irigarea şi drenarea terenurilor

(c) Împădurire, reîmpădurire, despădurire

(d) fermierit intensiv

(e) Producţia speciilor exotice de floră şi faună

(f) Pescuit intensiv sau ferme piscicole şi pentru creşterea scoicilor.

(g) Litera (h) din cadrul punctului 3 din Anexa II este anulat.

(h) Punctul 10 din Anexa II este înlocuit prin următorul:

10. Proiectele de infrastructură

(a) Proiecte privind dezvoltarea proprietăţilor industriale

(b) Proiecte privind dezvoltarea urbană, incluzând construirea centrelor comerciale şi a parcărilor.

(c) Dublarea, electrificarea şi modificarea ecartamentului standard al liniilor de cale ferată pentru transportul combinat, construcţia de căi ferate şi facilităţi de transbordare intermodală şi a terminalelor intermodale.

(d) Construirea pistelor pentru aeroporturi şi extinderea capacităţii aeroporturilor (proiecte nelistate în Anexa I).

(e) Construirea şi realizarea pantei drumurilor (lărgirea drumurilor şi drumuri alternative), a porturilor şi instalaţiilor portuare, incluzând porturile de pescuit (proiecte nelistate în Anexa 1).

(f) Lucrări de construire a căilor navigabile interioare, lucrări de canalizare şi de stopare a inundaţiilor.

(g) Diguri şi alte amenajări desemnate să reţină sau să stocheze apa pe termen lung.

(h) Linii de tramvaie, autostrăzi suspendate şi subterane, linii suspendate sau linii similare de un tip particular, utilizate exclusiv sau în principal pentru transportul de pasageri.

(i) Instalaţii şi sisteme de conducte pentru ţiţei şi gaze naturale (j) apeducte (k) lucrări de coastă pentru combaterea eroziunii şi lucrări maritime, capabile să modifice coasta prin construirea, de exemplu, a stăvilarelor, barajelor, pontoanelor şi altor lucrări de apărare contra apei mării".

(j) Punctul 11 din Anexa II este înlocuit de următorul:

11. Alte proiecte

(a) piste pentru curse permanente şi testări pentru autoturisme şi motociclete

(b) instalaţiile pentru dispunerea deşeurilor industriale şi domestice (neincluse în Anexa I). (e) instalaţii de tratare a deşeurilor acvatice

(c) locuri de depozitare a noroaielor

(d) stocarea deşeurilor de oţel

(e) bancuri de probă pentru motoare

(f) producţia de fibre minerale artificiale

(g) producţie, ambalare, încărcare sau amplasare în cartuşe a prafului de puşcă şi a explozivilor.

(h) depozitele achizitorilor de dărâmături.

În Anexa II sunt adăugate următoarele puncte:

11. a. Turism şi petrecere a timpului liber

(a) piste de schi, piste de bob şi schi-lift-uri şi instalaţii pentru obţinerea zăpezii artificiale

(b) cursuri de golf şi activităţi asociate

(c) porturi pentru ambarcaţii
(d) sate de vacanţă, complexuri hoteliere şi activităţi asociate
(e) locuri amenajate special pentru camping-uri şi caravane
(f) centre de petrecere a timpului liber.

b. Proiecte privind utilizarea pământului
(a) schimbări în utilizarea pământului necultivat, regiuni semi-naturale şi naturale sau păduri semi-naturale.
(b) recuperarea pământului din mare.

Punctul 12 în Anexa II este înlocuit de următorul paragraf:

Modificările proiectelor listate în Anexa I sau Anexa II şi proiectele din Anexa I preluate în exclusivitate sau în principal pentru dezvoltarea şi testarea noilor metode sau produse şi nu sunt utilizate mai mult de doi ani".

O nouă Anexă II este inserată, după cum urmează:

Anexa II a

Criteriile de selectare la care se face referire în articolul 4(3)

1. Caracteristicile proiectului

Caracteristicile proiectului terbuie să fie considerate având în vedere, în particular, următoarele:

- mărimea proiectului[1]
- utilizarea resurselor naturale
- producţia de deşeuri
- poluare şi daune
- risc de accidente
- impactul moştenirii naturale şi istorice privind funcţiile existente ale regiunilor ce vor fi probabil afectate (ca de exemplu, turism, aşezări urbane, agricultură).

2. Localizarea proiectului

Sensibilitatea mediului înconjurător a ariilor geografice probabil să fie afectate de către proiect trebuie să fie considerată, luând în considerare, în particular:

[1] Mărimea proiectului trebuie să fie considerată în relaţie cu durata, frecvenţa şi reversibilitatea impactelor probabile ale acestuia.

- abundenţa relativă, calitatea şi capacitatea de regenerare a resurselor naturale din regiune
- capacitatea de absorbţie a mediului înconjurător natural, acordându-se atenţie sporită următoarelor domenii:
  - (a) regiuni mlăştinoase
  - (b) zone de coastă
  - (c) regiuni de munte şi pădure
  - (d) parcuri şi rezervaţii naturale
  - (e) regiunile deja clasificate sau protejate de legislaţia statelor membre
  - (f) regiunile, în care standardele privind calitatea mediului înconjurător stabilite în cadrul legislaţiei Comunităţii au fost deja depăşite
  - (g) regiunile cu mare densitate a populaţiei
  - (h) peisajele având semnificaţie istorică, culturală sau arheologică.

Punctul 2 în Anexa III este înlocuit de următorul:

2. O descriere a principalelor alternative, care ar putea fi preconizate şi o indicaţie a principalelor motive pentru alegerea celui, care va dezvolta proiectul, luând în considerare efectele asupra mediului".

O nouă anexă IV este adăugată după cum urmează:

Anexa IV

Informaţii referitoare la articolul 7

1. 0 descriere a proiectului împreună cu orice informaţie disponibilă, privind posibilul impact transfrontieră.

2. Informaţii, privind natura deciziei, care trebuie luată.

3. 0 limită de timp rezonabilă, în cadrul căreia celelalte state membre trebuie să indice dacă intenţionează să ia parte la procedura de evaluare. Notificarea unor astfel de intenţii va fi acompaniată de toată informaţia disponibilă relevantă, privind mediul înconjurător în acea parte a teritoriului, care ar putea să fie afectată.

4. Înformaţia adunată în conformitate cu articolul 5.

5 .0 indicare a datei la care decizia, privind proiectul va fi luată şi a limitei de timp, calculate pe baze rezonabile, în cadrul căreia statele membre este

probabil să fie afectate. Acestea din urmă trebuie să comunice opinia lor statelor membre pe teritoriul căruia proiectul este localizat.

Formă de evaluare a impactului.
Impactul propunerii asupra afacerilor

Titlul propunerii: Amendamentul Directivei 85/337/EEC privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice şi private asupra mediului înconjurător

Propunerea

Propunerea nu impune noi obligaţii peste cele deja prezente, în Directiva 85/337/EEC existentă, dar este necesară o legislaţie comunitară suplimentară, în acest domeniu pentru următoarele motive:

- pentru a îndepărta incertitudinile din Directiva existentă aşa cum a fost evidenţiată de privirea retrospectivă a implementării sale (COM (93) 28 final);
- pentru a se pregăti introducerea Convenţiei transfrontieră EIA (Espoo Convention: COM (92) 93 final) ale cărei cerinţe nu se suprapun peste cele ale articolului 7 existent al Directivei;
- pentru a îmbunătăţi eficienţa Directivei prin explicitarea prevederii referitoare la departajarea proiectelor din anexa II de nevoia lor de EIA şi de procedura de selectare şi monitorizare a evaluării. Deoarece unele state membre au adoptat aceste prevederi şi altele nu, atât protecţia mediului înconjurător cât şi distorsiunea pieţei sunt afectate, în absenţa legislaţiei la nivel comunitar;
- pentru a clarifica termenii variaţi utilizaţi în Directivă (de exemplu: “instalaţie chimică integrată”).

Impactul asupra diverselor domenii
Cine va fi afectat de propunere?

Având în vedere că, nu este impusă nici o obligaţie privind procedura, care urmează să fie aplicată de către această modificare propusă:

- există trei suplimentări la anexa I, cerând evaluarea obligatorie, care vor afecta numai acele domenii angajate în tratamentul combustibilului nuclear consumat şi pe acelea referindu-se la proiectele listate în anexa II, pasibile de afectarea ariilor speciale de

protecţie (SPAs) furnizate de către legislaţia de protecţie a mediului înconjurător din comunitate;

- În principal, prin urmare, adăugirile la anexa I vor avea impacturi numai asupra unui foarte mic număr de proiecte din industria nucleară de largă amploare. Aşa cum se arată, în proiectele din anexele II localizate în sau afectând SPAs, este imposibil să se identifice dacă acestea vor fi derulate în cadrul unor domenii de largă, medie sau mică anvergură.
- noua prevedere privind procedura de selectare va elimina aplicarea EIA, în cazul proiectelor din Anexa II (în majoritate a celor mici) fără impacturi ecologice probabile, semnificative;
- deoarece beneficiul prevederii privind procedura de selectare va fi acela că, procesul de producere al stabilirii impactului ecologic, în conformitate cu cerinţele din Anexa III ale Directivei este probabil să fie accelerat, acoperirea cerută de formulare va fi stabilită şi convenită în avans faţă de producerea acesteia şi nu după ce aceasta a fost supusă evaluării de către autoritatea competentă. Această soluţie a fost bine primită, printre alţii, de către sectorul de producere şi distribuire a energiei electrice din Europa;
- nici un domeniu particular nu este afectat de inserarea propusă, privind necesitatea furnizării unor detalii de monitorizare a impacturilor deşi aceasta nu va afecta realmente anumite tipuri de proiecte finite la fel de mult ca cele având un impact continuu asupra mediului înconjurător.

Care vor fi domeniile ce vor trebui să se conformeze propunerii?

În marea majoritate a cazurilor, acestea nu vor fi altele decât cele care sunt în mod curent sub incidenţa Directivei existente privind EIA. Cu excepţia obligaţiei de a supune anumite proiecte (de exemplu, retratarea combustibilului nuclear consumat şi pe acelea afectând zonele protejate) unei evaluări, nu există o majorare a numărului de ELAs, care vor fi cerute de domeniile din statele membre. Procesul procedurii de selectare ca şi unele clarificări privind proiectele listate în anexa II, vor servi pentru a reduce poverile din anumite domenii.

Noua cerinţă, privind procedura de definire a scopului evaluării se aşteaptă să accelereze procesul strângerii informaţiei. Aceasta va reduce, de asemenea, nevoia unor lucrări suplimentare mai scumpe făcute mai târziu în legătură cu formularea impactului ecologic, deoarece scopul acesteia va fi stabilit în avans.

Care vor fi efectele economice probabile ale propunerii?

Asupra utilizării forţei de muncă:

- deoarece scopul lui EIA nu este de a preveni dezvoltarea ci doar de a furniza decidenţilor cele mai bune informaţii privind impacturile măsurile de temperare, locaţiile alternative şi dezvoltările, impactul asupra forţei de muncă este de dorit să fie neglijabil şi altul decât în termeni locali, în care caz pot exista unele realocări ale proiectelor drept rezultat al EIA. Se pot aştepta, de asemenea, unele majorări ale lucrărilor de consultaţii.

Asupra investiţiei şi a creării de noi domenii:

- dată fiind o informare mai clară asupra impactului propunerii, atât investitorii cât şi antreprenorii vor fi mai bine informaţi asupra riscurilor inerente dintr-un proiect anumit;

Asupra poziţiei competitive a diverselor domenii:

- în cadrul Comunităţii, având în vedere o asumare corectă a schimbării de către toate statele membre, efectul trebuie să fie neutru. În ceea ce priveşte celelalte ţări, efectul va depinde de regimurile, care operează în anumite ţări: de exemplu Canada şi SUA au sisteme de EIA similare dacă nu chiar mai avansate (incluzând, evaluarea în anumite cazuri la nivele mai înalte ale politicii şi a planurilor şi programelor). Sistemul de evaluare, în ţările în curs de dezvoltare este în general mai puţin bine dezvoltat.

Propunerea conţine sau nu măsurile luate privind situaţia specifică a companiilor mici şi mijlocii (cerinţe diferite sau mai reduse etc.)?

În termenii noului articol 4 este de competenţa statelor membre să determine pe baza unor criterii specifice dacă impactul lor probabil dă naştere nevoii unei evaluări. Această situaţie oferă statelor membre posibilitatea de a specifica nivelele de activitate, care ar exclude întreprinderile mici şi medii, cărora li se cere să efectueze EIA pentru proiecte concepute în mod normal de întreprinderi, de asemenea amploare. Nu este de dorit ca întreprinderile mici şi medii să-şi afle locul în proiectul Anexei I.

Consultarea

În afara cadrului Comisiei, experţii statelor membre aparţinând grupului de lucru **(Member States Experts Working Group)** au luat în considerare propunerea la cele trei întâlniri şi i-au adus amendamente, într-un număr semnificativ de privinţe (de exemplu, prin îndepărtarea unui număr de proiecte introduse în Anexa I).

Comentariile făcute de UNICE au fost utilizate în cadrul altor amendamente ale propunerii, în particular, în ceea ce priveşte definiţia instalaţiilor chimice integrate.

În cadrul Comisiei s-a anticipat că alte DGs ar fi în situaţia să aducă în discuţie consideraţiile majore ce urmează să fie aşteptate, în sectoarele lor de politică. Totuşi, consultările cu Comitetul Economic şi Social, în cadrul articolului 198 al Tratatului vor garanta o dezbatere largă la nivelul grupurilor socio-economice implicate.

Capitolul X - MĂSURILE PROPUSE DE DG XI (divizia mediului înconjurător) A UNIUNII EUROPENE PRIVIND PROTECŢIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN CADRUL ACESTEIA

Principalele aspecte ale protecţiei mediului înconjurător avute în vedere de această divizie sunt următoarele:

b. Poluarea fonică produsă de echipamentele şi instalaţiile existente, în domeniul construcţiilor.
c. Etichetarea substanţelor periculoase.
d. Evidenţierea (popularizarea) noilor substanţe cu caracter toxic.
e. Exportul şi importul anumitor substanţe chimice toxice.
f. Ţinerea sub control a riscurilor aferente substanţelor existente.
g. Ţinerea sub control a substanţelor cu influenţă nocivă asupra stratului de ozon.
h. Consecinţele asupra mediului înconjurător ale emisiilor voluntare de organisme modificate din punct de vedere genetic.
i. Poluarea atmosferică produsă de compuşi organici volatili.
j. Politica de gestionare a deşeurilor.
k. Protecţia contra radiaţiilor.

Contaminarea radioactivă a produselor alimentare.

În continuare, se va face o scurtă trecere în revistă a conţinutului reglementărilor ce guvernează fiecare din aspectele protecţiei mediului înconjurător evidenţiate mai sus (stadiul I al reglementărilor).

a. Poluarea fonică produsă de echipamentele şi instalaţiile existente în domeniul construcţiilor

Prima reglementare, ce guvernează acest apect al poluării este:

Directiva 84/532/EEC elaborată de Council Directive pe data de 17 septembrie 1984, luând în considerare legile statelor membre referitoare la prevederile comune existente în domeniul echipamentelor şi instalaţiilor din construcţii.

Această directivă stabileşte prevederile comune, în domeniul echipamentelor şi instalaţiilor din construcţii, metodele de verificare şi echipamentele din construcţii. Procedurile stabilite în cadrul acestei directive se referă la modul de sancţionare, modul de examinare, modul de verificare şi modul de autocertificare utilizat în cadrul Comunităţii Economice Europene, în acest domeniu.

Cea de-a doua reglementare ce guvernează acest aspect al poluării este Directiva 79/113/EEC elaborată de Council Directive pe data de 19 decembrie 1979, luând în considerare legile statelor membre privitor la determinarea poluării fonice produse de echipamentele şi instalaţiile existente în domeniul construcţiilor.

Aceasta directivă introduce o metodă de testare privind determinarea poluării fonice produsă de instalaţiile utilizate în exterior. Procedura de testare trebuie să fie aplicată pentru a determina nivelul maxim al emisiei sonore pe baza nivelurilor admise în cadrul unor directive separate ce se bazau pe prevederile statelor membre în domeniul nivelului de poluare fonică.

b. Etichetarea substanţelor periculoase

Reglementarea ce guvernează acest aspect al poluării este Directiva 67/548/EEC[1], care apropie dispozitivele legislative, reglementările şi dispoziţiile administrative privind clasificarea, ambalarea şi etichetarea substanţelor periculoase de reglementările modificate de către Directiva 93/112/CE (J. O. L314-16. 12. 93)

Această directivă amomizează clasificarea substanţelor periculoase, în funcţie de gradul de periculozitate pe care acestea îl prezintă, fără a specifica totuşi structura pe care statele membre trebuie s-o creeze. Ea prevede anumite reguli privitoare la modul de etichetare şi ambalare. Orice produs, care răspunde exigenţelor prevăzute de această directivă poate să circule liber în cadrul Comunităţii Europene.

c. Evidenţierea noilor substanţe cu caracter toxic

Reglementarea ce guvernează acest aspect al poluării Directiva 67/548/EEC ("Directiva substanţe periculoase") amendată ultima oară de către Directiva 92/32/EEC (cel de-al şaptelea amendament) şi urmând să fie consolidată în 1995.

Această directivă furnizează o procedură de notificare privind noile substanţe chimice (acelea ce nu se află pe lista substanţelor circulând pe piaţa Uniuni Europene, în perioasa 1971-1981). Fiecare stat membru trebuie să

[1] Există o versiune consolidată de COM/93/638. Vezi propunerea din 21. 12. 1994 J. O. C. 7-11-L 94, pag. 2

deţină autoritatea competentă pentru a prevedea sistemul de notificări. Directiva informează, de asemenea, care sunt îndatoririle specifice în domeniu ce urmează să fie respectate de către autorităţile competente.

d. Exportul şi importul anumitor substanţe chimice

Reglementarea ce guvernează acest aspect al poluării este Reglementarea Consiliului (EEC) Nr. 2455/92 din 23 iulie 1992, privind exportul şi importul anumite produse toxice, amendată de către Reglementarea Consiliului (EC) Nr. 3135/94 din 15 decembrie 1994 şi Reglementarea Consiliului (EC) Nr. 41/94 din 11 ianuarie 1994.

Obiectivul acestei reglementări este acela de a furniza ţărilor ce importă produse chimice toxice din Uniunea Europeană, informaţiile privind aceste produse chimice prin notificări privitoare la export (vezi lista de produse chimice Anexa I a Reglementării) şi/sau prin etichetarea produselor chimice toxice, în conformitate cu legislaţia Uniunii Europene. Această reglementare vizează, de asemenea, să-i determine pe exportatori să respecte deciziile de import ale ţărilor terţe privind (PIC) produsele chimice şi să-i determine pe exportatori să ambaleze şi să eticheteze produsele toxice exportate către ţările terţe, în conformitate cu legislaţia Uniunii Europene.

e. Ţinerea sub control a riscurilor aferente substanţelor toxice

Reglementarea ce guvernează acest apect al poluării este Reglementarea 793/93 din 23. 03. 1993, privind evaluarea şi controlul riscurilor ce pot prejudicia mediul, ca urmare a substanţelor existente.

Reglementarea evidenţiază faptul că, este esenţial să se facă o distincţie între acele substanţe ce se află deja în comerţ şi substanţele necomercializate încă. În cazul celor din urmă este necesară o evaluare a riscurilor ca şi a unei serii de metode de testare (bazate pe prevederile OECD), capabile să genereze date informative suficiente. Reglementarea prevede, de asemenea, unele recomandări privind reducerea riscului în aceste cazuri.

f. Ţinerea sub control a substanţelor cu influenţă nocivă asupra stratului de ozon

Reglementarea ce guvernează acest aspect al poluării este reglementarea 3093/94 din 15 decembrie 1994.

Această reglementare consolidează toate textele anterioare, privind controlul substanţelor ce prejudiciează stratul de ozon şi implementează toate prevederile existente de la Amendamentul de la Copenhaga şi până la Protocolul de la Montreal prin introducera controlului clorofluorocarburilor şi bromurii de metil. Controalele prevăzute de către această reglementare merg

mai departe decât cele hotărâte la Copenhaga. În special, clorofluorocarburile, clorofluorocarburile complet halogenate, clorurile şi tetraclorura de carbon vor fi eliminate, conform Protocolului după 1 ianuarie 1996, excepţie făcând numai cele având utilizări esenţiale cum sunt cele medicale.

g. Consecinţele asupra mediului înconjurător ale emisiilor voluntare de organisme modificate din punct de vedere genetic

Prima reglementare ce guvernează acest aspect al poluării este Directiva 90/220/EEC din 23 aprilie 1990. Anexa nr. ÎI a acesteia a fost modificată de către Directiva Comisiei 94/15/EEC din 15 aprilie 1994.

Această directivă prevede o procedură standard ce urmează să fie aplicată în cazul degajărilor de astfel de substanţe în fazele de cercetare dezvoltare. Procedura constă dintr-o notificare, prin intermediul căreia este supus dosarul tehnic al situaţiei create analizei autorităţii competente a statului membru, unde a avut loc degajarea de substanţă. Se prevede, de asemenea, o procedură de curăţire a mediului înconjurător de produsele ce reprezintă sau conţin organisme modificate din punct de vedere genetic.

Cea de-a doua reglementare ce guvernează acest aspect al poluării este Directiva 94/211/EEC din 15 aprilie 1994.

Această directivă stabileşte utilizarea unui “Summary Notification Information Format” (Formular de Notificare Rezumată a Informaţiei) atunci când se furnizează informaţii provenite din Directiva 90/220/EEC.

Cea de-a treia reglementare ce guvernează acest aspect al poluării este Directiva 92/146/EEC din 11 februarie 1992.

Această directivă stabileşte că “Summary Notification Information Format” trebuie să fie utilizat, în cadrul circulaţiei dosarelor privind acţiunea de curăţare a mediului înconjurător de produsele reprezentând sau conţinând organisme modificate din punct de vedere genetic.

h. Poluarea atmosferică produsă de compuşii organici volatili

Reglementarea ce guvernează acest aspect al poluării este Directiva 94/63/EEC din 2o. 12. 1994, privind controlul emisiei de compuşi organici volatili, rezultând din stocarea ţiţeiului şi din distribuirea acestuia prin terminale şi staţii service.

Această directivă expune măsurile ce trebuie luate pentru reducerea evaporării de VOC (compuşi organici volatili) din ţiţei, în instalaţiile de stocare şi în operaţiile de distribuire de la un terminal la altul sau de la un terminal către staţiile de carburanţi obţinuţi din ţiţei, utilizaţi pentru autovehicule, excluzând gazele petroliere lichefiate (LPG) şi carburanţii Diesel.

Obiectivul directivei este de a reduce emisia de compuşi organici volatili proveniţi din ţiţei, în cadrul fiecărei surse de emisie de-a lungul reţelei de distribuţie. Aceasta presupune că vor exista controale ce urmează să fie efectuate rezervoarelor plasate la nivelul terenului, în terminalele rafinăriilor şi în rezervoarele intermediare de ţiţei. Astfel de controale se vot realiza şi la schelele de încărcare ale terminalelor de ţiţei şi la depozite în cursul procesului de încărcare în tancurile de stocare ale staţiilor şi în cursul procesului de încărcare al tancurilor petroliere rutiere, feroviare sau al baijelor şi vapoarelor.

i. Politica de gestionare a deşeurilor

Reglementările ce guvernează acest aspect al poluării sunt următoarele:

1. Directiva Consiliului 75/439/EEC din 16 iunie 1974 privind depozitarea deşeurilor petroliere.
2. Directiva Consiliului 75/442/EEC din 15 iulie 1975, amendată de Directiva Consiliului 11/156/EEC referitoare la deşeuri.
3. Directiva Consiliului 94/3/EEC stabilind o listă de reziduuri, conform cu articolul 1 (a) din Directiva Consiliului 75/442/EEC privind deşeurile.
4. Directiva Consiliului 91/689/EEC referitoare la deşeurile periculoase şi amendată de Directiva Consiliului 94/31 /EEC.
5. Directiva Consiliului 94/904/EEC, privind autorizarea deşeurilor periculoase.
6. Directiva Consiliului 76/403/EEC din 16 aprilie 1976 referitoare la depozitarea bifenilpoliclorurаţilor şi a tetrafenil policloruraţilor.
7. Directiva Consiliului 86/278/EEC din 12 iunie 1986, privind protecţia mediului şi în special a solului, acolo unde se utilizează în agricultură îngrăşarea pământului cu ape de canalizare.
8. Directiva Consiliului 91/157/EEC referitoare la bateriile şi acumulatoarele, conţinând anumite substanţe periculoase.
9. Directiva Comisiei 93/86/EEC din 4 octomrbie 1993, care adaptează în funcţie de progresul tehnic înregistrat Directiva Consiliului 91/157/EEC, privind conţinutul de anumite substanţe periculoase al bateriilor şi acumulatoarelor.
10. Reglementarea Consiliului 259/93 privind supervizarea şi controlul încărcăturii de deşeuri a navelor în cadrul, în interiorul şi în afara Comunităţii Europene.

11. Decizia Comisiei 94/721/EEC din 21. 10. 9, adaptând conform articolului 42. 3, Anexele II, III şi IV din Reglementarea Consiliului 93/259/EEC.
12. Decizia Comisiei 94/774/EEC din 24. 11. 1994 privind conosamentul standard, menţionată în articolul 42 al Reglementarii Consiliului 93/252/EEC.
13. Directiva Parlamentului şi Consiliului referitoare la ambalare şi ambalarea deşeurilor (urmând să fie publicată în ianuarie 1995).

j. Protecţia contra radiaţiilor

Reglementările ce guvernează acest aspect al poluării sunt următoarele:

Prima reglementare este Directiva 80/836/EURATOM din 15 iulie 1980, modificată de directiva 84/467/EURATO

Această directivă fixează normele de bază ale protecţiei sanitare a muncitorilor şi populaţiei contra pericolelor, rezultând din radiaţiile ionizante. În acest scop, ea defineşte un regim de declarare şi autorizare ale tuturor activităţilor implicând radiaţii ionizante, inclusiv producţia şi comercializarea produselor, rezultate.

Cea de-a doua reglementare este Directiva 92/3/EURATOM din 3 februarie 1992 completată de către Decizia EURATOM 93/552, care stabileşte un document tip pentru transferuri.

Aceasta directivă stabileşte o procedură de notificare comună, care este obligatorie şi vizează punerea sub control strict a transferurilor de deşeuri radioactive între statele membre, atât la intrarea cât şi la ieşirea din Comunitatea Europeană, de la locul de origine până la locul de stocare.

Cea de-a treia reglementare este Directiva 93/1493/EURATOM din 8 iunie 1993.

Această reglementare vizează să stabilească un sistem comunitar de declarare şi furnizare de informaţii, privind transferul substanţelor radioactive între statele membre, ca urmare a înăspririi controalelor la frontiere în Comunitatea Europeană, începând cu data de 1. 01. 1993.

Deşeurile, care nu simt cuprinse în sfera de acţiune a directivei 92/3/EURATOM sunt excluse.

k. Contaminarea radioactivă a produselor alimentare

Reglementările ce guvernează acest domeniu sunt următoarele:

Prima reglementare este reglementarea CEE 90/137 din 22 martie 1992, care prelungeşte reglementarea CEE/3955/87.

Aceasta reglementare determină, care sunt condiţiile actuale de import a produselor agricole şi preluate pe teritoriul Comunităţii, luând în considerare accidentul nuclear de la Cernobîl.

Cea de-a doua reglementare este reglementarea EURATOM/87/3954 din decembrie 1987, completată de către reglementarea EURATOM/770/90 (referitoare la furajarea vitelor).

Această reglementare defineşte procedura de urmat pentru fixarea nivelurilor maxim admisibile de contaminare radioactivă a mărfurilor alimentare şi a furajelor pentru vite, comercializabile după un accident nuclear.

Această reglementare nu se aplică situaţiei prezente, create ca urmare a accidentului de la Cernobîl.

Capitolul XI - CONŢINUTUL INDICATORILOR STATISTICI UTILIZAŢI ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI

A. INTRODUCERE

Statisticile susceptibile să satisfacă cerinţele de informaţii, privind relaţiile economie-mediu sunt foarte diverse prin natura lor. Printre acestea se înscriu şi statisticile, care evidenţiază intervenţiile economice pentru administrarea, conservarea şi protecţia mediului, acestea reprezentând în principal cheltuieli pentru protecţia mediului.

Pentru asigurarea unui cadru unitar în definirea şi conţinutul indicatorilor, privind activităţile desfăşurate în protecţia mediului, cheltuielile efectuate şi modul de finanţare a acestora s-au elaborat prezentele norme metodologice a căror utilizare este necesară la realizarea lucrărilor de urmărire statistică.

Se precizează că, prin conţinutul lor aceste norme metodologice vor constitui un instrument de lucru necesar şi util pentru unităţile de administraţie publică şi agenţii economici, care au sarcini de a evidenţia activităţile de protecţie a mediului, în care este implicată unitatea şi care este efortul financiar depus.

B. ASPECTE METODOLOGICE

Pentru a răspunde obiectivelor propuse, datele economice de bază sunt grupate în funcţie de trei categorii de parametri:

1. Activităţi caracteristice de administrare şi protecţie a mediului;
2. Tipuri de operaţii corespunzătoare execuţiei şi finanţării acestor activităţi;
3. Categorii de agenţi, care execută operaţiile corespunzătoare.

1. *Activităţi caracteristice de administrare şi protecţie a mediului*

Pentru delimitarea domeniului protecţiei mediului au fost identificate activităţile caracteristice de administrare şi protecţie a mediului într-o manieră, care să permită evidenţierea naturii poluării sau degradării factorilor de mediu pe de o parte şi a tipului de activitate desfăşurată, pe de altă parte.

În acest sens, activităţile caracteristice de protecţie a mediului sunt grupate în funcţie de elementele patrimoniului natural de referinţă (apă, aer, sol, faună, floră) natura poluării sau a degradării şi tipul activităţilor desfăşurate (activităţi de măsurare şi control, activităţi de prevenire a riscurilor, activităţi de

reducere a poluării, activităţi de cercetare, activităţi de instruire, activităţi de administrare a mediului).

Activităţile caracteristice simt:

- activităţile principale desfăşurate de unităţi specializate în protecţia mediului şi care aparţin sectorului de administraţie publică sau cel al societăţilor comerciale.
- activităţile considerate auxiliare unei activităţi principale nelegată de protecţia mediului (unitate, care execută o activitate economică pentru care se realizează şi activităţi de protecţie a mediului necesare pentru limitarea efectului negativ al activităţii sale asupra mediului).

În funcţie de elementele de referinţă, activităţile caracteristice de administrare şi protecţie a mediului sunt grupate astfel.

1. Prevenirea, combaterea şi reducerea poluării incluzând activităţile, care vizează limitarea efectelor nefaste pentru mediu.

Această grupă de activităţi cuprinde:

1.1. Prevenirea poluării aerului - activităţile privind: controlul substanţelor emise şi a concentraţiei lor, luarea unor măsuri preventive şi de reducere a emisiilor (epurarea gazelor emise, eliminarea pulberilor sedimentabile şi de suspensie, ameliorarea difuziilor de materii poluante în atmosferă);

1.2. Protecţia apei (exclusiv apa subterană)-activităţile referitoare la prevenirea poluării apei prin modificarea proceselor de producţie, colectarea şi transportul apelor uzate de la unul sau mai mulţi utilizatori, colectarea apelor pluviale prin intermediul reţelei de canalizare sau canale colectoare, epurarea apelor uzate de origine industrială sau casnică prin procedee de prelucrare mecanică, biologică şi tehnici “avansate” de prelucrare, pretratarea industrială efectuată înainte de evacuarea apei reziduale în reţeaua de canalizare colectivă, diminuarea temperaturii apei înainte de evacuarea în receptorii naturali, controlul calităţii apei;

1.3. Deşeuri - activităţile referitoare la prevenirea producţiei de deşeuri prin modificarea proceselor de producţie, colectarea, transportul şi evacuarea deşeurilor industriale (de întreprindere), colectarea şi prelucrarea deşeurilor periculoase, colectarea şi prelucrarea în vederea reciclării, măsurarea şi controlul calităţii deşeurilor;

1.4. Protecţia solului şi a apelor subterane - activităţile referitoare la prevenirea poluării solului (modificări în utilizarea produselor chimice în agricultură, acţiuni de limitare a evacuării pe sol a deşeurilor, diminuarea depozitelor poluante), decontaminarea solului şi a apelor subterane, măsurători şi analize pentru identificarea şi caracte-

rizarea eroziunii, salinităţii, acidităţii, alcalinităţii, nivelului de nutrienţi în sol, poluarea chimică, poluarea biologică;

1.5. Reducerea zgomotului - activităţile referitoare la măsuri de reducere a zgomotului la surse (trafic auto. aerian, feroviar, zgomotul industrial în afară de acţiunile legate de locul de muncă), reţeaua de supraveghere şi control.

2. Protecţia mediului natural, care include acţiunile destinate menţinerii în funcţiune a obiectivelor ecologice.

Această grupă de activităţi cuprinde:

2.1. Protecţia ariilor protejate - activităţile referitoare la protecţia rezervaţiilor naturale, a parcurilor naţionale, a monumentelor naturii:

2.2. Protecţia speciilor de floră şi faună - activităţile referitoare la conservarea faimei şi florei inclusiv constituirea şi administrarea rezervaţiilor de vânătoare;

2.3. Prevenirea eroziunii solului - acţiunile, care vizează menţinerea potenţialului productiv al solului:

2.4. Protecţia pădurilor şi apărarea împotriva incendiilor - acţiunile privind apărarea ecologică de accidentele naturale şi împotriva incendiilor;

2.5. Recupererea terenurilor - acţiunile pentru recuperarea spaţiilor ocupate de exploatările miniere, a terenurilor ocupate cu deşeuri etc.

3. Cercetare ştiinţifică - cuprinde activităţile de cercetare privind protecţia mediului în domeniile atmosferei, apei, solului, deşeurilor, zgomotului, protecţia mediului natural.

4. Educaţie şi instruire - activităţile de învăţământ şi perfecţionare a personalului în domeniul protecţiei mediului desfăşurate în unităţile de învăţământ şi centre de perfecţionare.

5. Administrarea generală a mediului - activităţile referitoare la previziune, planificare, supraveghere şi urmărire, executate de unităţi specializate, care aparţin administraţiei publice centrale sau locale.

2 *Tipuri de operaţii corespunzătoare execuţiei şi finanţării acestor activităţi*

2.1. Cheltuieli pentru protecţia mediului.

Cheltuielile pentru protecţia mediului cuprind în principal cheltuieli curente legate de supravegherea şi funcţionarea echipamentelor specifice pentru protecţia mediului şi efectuarea măsurătorilor, cheltuielile de investiţii ocazionate de achiziţionarea sau constituirea echipamentelor şi de instalarea lor.

Categoriile de cheltuieli sunt:

a) cheltuieli de investiţii;

b) cheltuieli curente.

2.1.1. Cheltuielile de investiţii însumează cheltuielile efectuate pentru crearea de mijloace pentru protecţia mediului:

- mijloace fixe noi cumpărate sau produse pe cont propriu;
- bunuri încorporate mijloacelor fixe existente pentru creşterea duratei de viaţă a capacităţii de producţie sau a randamentului.

Investiţiile sunt privite sub două aspecte.

- investiţii efectuate la "sfârşitul" procesului de producţie, reprezentând valoarea echipamentelor şi utilajelor "adăugate" la un proces existent în vederea diminuării degradării mediului (ex. :filtre, staţii de epurare, etc.);
- investiţii "integrate", care privesc schimbări în procesul de producţie şi a căror rezultate le reprezintă obţinerea de produse "curate".

2.1.2. Cheltuielile curente însumează cheltuielile ocazionate de desfăşurarea activităţilor specifice de protecţie a mediului efectuate pentru:

- plata salariilor;
- consumul intermediar, reprezentând valoarea tuturor bunurilor (altele decit bunurile de capital fix) şi a resurselor consumate în cursul procesului pentru producerea altor bunuri şi servicii specifice de mediu;
- servicii comerciale efectuate pentru operarea şi controlul mijloacelor de protecţie, efectuarea măsurărorilor şi analizelor.

2.2. Finanţarea cheltuielilor

Protecţia mediului se caracterizează în principal prin circuite de finanţare complexe legate de existenţa subvenţiilor, asigurarea de fonduri de investiţii, transferuri specifice destinate finanţării cheltuielilor.

Unităţile, care efectuează cheltuieli de protecţie a mediului nu sunt întotdeauna şi unităţi de finanţare, care să suporte efectiv, prin resurse proprii, cheltuielile.

În acest sens, cheltuielile de protecţie a mediului efectuate sunt finanţate astfel:

- de la bugetul administraţiei centrale de stat;
- de la bugetul local;
- din fondurile proprii ale întreprinderii.

2.3. Dotarea unităţilor cu fonduri fixe pentru protecţia mediului.

Operaţiile ce se realizează în favoarea mediului sunt strâns legate de mijloacele de protecţie a mediului, reprezentând echipamentele şi instalaţiile antipoluante.

În categoria mijloacelor pentru protecţiea mediului sunt cuprinse:

- echipamente, instalaţii destinate în întregime şi exclusiv acţiunilor de control al poluării;
- accesorii sau dispozitive speciale antipoluante adăugate sau încorporate în mijloace fixe destinate altor scopuri decât protecţia mediului;
- echipamente şi instalaţii legate de introducerea de tehnologii "curate", care implică schimbări în procesul de producţie.

Categoriile de clasificare a mijloacelor de protecţie a mediului sunt:

a) echipamente şi accesorii industriale pentru prelucrarea gazelor emise şi reducerea emisiilor;

b) instalaţii de colectare şi prelucrare a apelor uzate (instalaţii de prelucrare a apelor uzate prin tehnologii de prelucrare mecanică, prin tehnologii de prelucrare biologică, prin tehnologii de prelucrare avansată);

c) instalaţii de colectare şi prelucrare a deşeurilor;

d) instalaţii de evacuare a deşeurilor;

e) mijloace de măsurare şi control (sunt excluse mijloacele utilizate pentru observaţii meteorologice);

f) mijloace de protecţie fonică.

3. Categorii de agenţi economici, care execută operaţiile corespunzătoare

Agenţii de la care se colectează date reprezintă unităţile, care execută sau finanţează activităţi caracteristice de administrare şi protecţie a mediului.

Unităţile, care execută activităţi caracteristice de administrare şi protecţie a mediului se grupează astfel:

3.1. Administraţia publică

În această grupă sunt cuprinse unităţile instituţionale, care sunt angajate în servicii necomerciale destinate consumului colectiv. Resursele principale ale acestor unităţi provin din bugetul administraţiei centrale de stat sau din bugetul local.

Acest sector cuprinde organismele de administraţie publică (altele decât întreprinderile publice constituite în societăţi comerciale), care administrează şi finanţează un ansamblu de activităţi caracteristice, în principal de natură necomercială, destinate colectivităţii.

Sectorul administraţiei publice este împărţit în două subsectoare: administraţia centrală şi administraţia

locală.

Administraţia centrală cuprinde organele administrative ale statului şi organismele centrale a căror competenţă se extinde asupra întregului teritoriu al ţării (Ministerul Apelor, Pădurilor şi Protecţiei Mediului şi alte ministere şi instituţii centrale).

Administraţia locală cuprinde toate unităţile de administraţie publică judeţene (agenţiile judeţene de protecţie a mediului şi alte unităţi ale administraţiei publice judeţene).

3.2. Agenţi economici

Acest sector include agenţii economici (regii autonome, societăţi comerciale), care realizează activităţi specifice de protecţie a mediului şi se grupează astfel:

- regii autonome sau societăţi comerciale specializate, care cuprind unităţi al căror obiect de activitate principal sau secundar este producerea de servicii corespunzătoare activităţilor caracteristice.

Aceşti agenţi se regăsesc, în principal în categoria de activitate 9000 - “Asanarea şi îndepărtarea gunoaielor, salubritate şi activităţi similare”. De asemenea, o serie de agenţi specializaţi se regăsesc şi la următoarele categorii de activitate: 4102 - “Tratarea şi distribuţia apei”, 3700 - “Recuperarea deşeurilor şi resturilor de materiale”.

- regii autonome sau societăţi comerciale din toate ramurile economiei naţionale al căror obiect de activitate nu este legat de protecţia mediului dar, executarea acestuia impune desfăşurarea unor activităţi caracteristice pentru limitarea efectelor negative asupra mediului. Este vorba de activităţile caracteristice asigurate de unităţile de producţie pentru propriile lor nevoi şi care nu fac obiectul vânzării lor pe piaţă.

Atât societăţile comerciale şi regiile autonome specializate sau nu, pot fi agenţi economici cu capital de stat, cu capital privat sau mixt (unităţi industriale, agricole de construcţii, transport, etc.).

3.3. Unităţi de cercetare ştiinţifică, unităţi de învăţământ.

În această grupă simt incluse unităţile de cercetare ştiinţifică ale căror programe de cercetare vizează problemele ecologice şi de mediu şi unităţile de învăţământ, care efectuează instruirea în domeniul protecţiei mediului.

C. COLECTAREA DATELOR

Colectarea datelor se face astfel:

- la nivelul administraţiei centrale de stat prin chestionarul PMI - Q (anexa 1);
- la nivelul administraţiei locale şi agenţilor economici prin raportul statistic PMI Fila 1 (anexa 2). Având în vedere diversitatea surselor de date, generată de existenţa mai multor categorii de agenţi economici pe de o parte şi a mai multor tipuri de operaţii pe de altă parte, se fac unele precizări privind evaluarea operaţiilor de administrare şi protecţie a mediului.

Activităţile caracteristice nu sunt decât în rare cazuri obiectul de activitate principal al unităţilor cu gestiune autonomă. În cele mai multe cazuri, aceste activităţi constituie activităţi secundare de sine stătătoare sau sunt activităţi auxiliare la o activitate economică (alta decât cea de protecţie a mediului).

Modalitatea practică de delimitare a activităţii caracteristice, în ansamblul operaţiilor unui sector dat constă în luarea în consideraţie a echipamentelor şi tehnicilor utilizate pentru desfăşurarea activităţii caracteristice.

În situaţia, în care activităţile caracteristice sunt organizate pe structura de gestiune a unităţii (cazul unităţilor de administraţie publică şi a agenţilor specializaţi) întreg volumul de activitate este asociat la una sau mai multe activităţi caracteristice şi ca atare totalitatea costurilor unităţii sau partea aferentă reprezintă cheltuielile pentru administrarea şi protecţia mediului pentru perioada de un an.

Atunci când activităţile caracteristice sunt auxiliare altor activităţi economice este necesară o analiză a proceselor tehnice utilizate prin care se identifică dacă echipamentele şi tehnicile utilizate pentru protecţia mediului se pot individualiza sau sunt integrate în alte procese. În cazul mijloacelor individualizate, metodele de evaluare constau în luarea în consideraţie a ansamblului de operaţii corespunzătoare punerii în lucru a acestor tehnici în perioada analizată şi determinarea costurilor ocazionate de acestea.

Exemplu: ansamblul cheltuielilor efectuate pentru cumpărarea sau construcţia instalaţiilor sau echipamentelor destinate în exclusivitate protecţiei mediului precum şi valoarea sistemelor tehnice antipoluante cu care sunt echipate utilajele existente sau cele noi achiziţionate sunt considerate cheltuielile de investiţii pentru protecţia mediului.

În cazul mijloacelor de producţie a mediului integrate în procesul de producţie se va proceda la estimarea unui cost suplimentar, care rezultă din diferenţa dintre costurile mijloacelor tehnice utilizate atât în scopuri productive cât şi pentru protecţia mediului şi costului aceloraşi mijloace tehnice utilizate

pentru producţie (dintr-un proces de producţie identic) fără a răspunde obiectivelor de protecţie a mediului.

În condiţiile în care nu există un proces de producţie, care poate fi luat ca bază de comparaţie, se poate stabili o pondere a activităţii de protecţie a mediului în “total activitate” a agentului economic, cu care se determină cheltuielile curente aferente activităţii de protecţie a mediului în “total cheltuieli de exploatare” a întreprinderii.

Capitolul XII - PREVIZIUNEA ÎN DOMENIUL PROTECŢIEI MEDIULUI

În cartea sa intitulată “Changement du pouvoir”, viitorologul american Alvin Tofler defineşte modernitatea ca fiind procesul trecerii de la “societăţi lente” la “societăţi rapide” şi de la comunităţile de interes local la cele de interes global. Autorul îşi închipuie viitorul, în care potenţialii consumatori apăsând pe claviatura şi având toată informaţia necesară vor crea produsele pe care le doresc, “ordonând” apoi ei înşişi fără nici un intermediar fabricarea produselor alese în uzine automatizate, situate la mii de kilometri distanţă.

În domeniul protecţiei mediului această perspectivă de adaptare permanentă a ofertei şi cererii la evoluţia condiţiilor de piaţă este fără excepţie, în afară de orice discuţie, deoarece ecologia aparţine lumii sistemelor lente, iar gestiunea resurselor sau a mediului pune probleme foarte specifice. În aceste domenii, inerţiilor sociale sau politice li se adaugă şi cele şi mai apăsătoare ale naturii unde există adesea reacţii extrem de imprevizibile.

Capabilă de oscilaţii rapide sau chiar brutale, natura este într-adevăr sediul unor cicluri extrem de lungi. Acesta este motivul pentru care se poate constata, de exemplu ,în zilele noastre o majorare a procentului de mercur existent în lacurile suedeze, după o perioadă de douăzeci şi cinci de ani de la interzicerea utilizării sale în industria hârtiei. Chiar în cazul ipotetic în care diversele ţări ale globului ar reuşi să se înţeleagă pentru a stopa dintr-o dată emisia de poluanţi, ar trebui să se aştepte încă un secol pentru ca stratul de ozon să-şi regăsească echilibrul său normal[1], mai multe sute de ani pentru ca oceanele să piardă “memoria” unei posibile majorări de temperatură datorată efectului de seră[2], mai multe decenii pentru ca poluarea salină deja acumulată în sudul pânzei freatice renane să atingă Strasbourg-ul sau nordul bazinului Rin.

Exemplele s-ar putea multiplica.

Este interesant, de asemenea, de amintit inerţia sistemelor ecologice, dar şi unele fenomene mai vizibile şi mai bine cunoscute, inerţia sistemelor socio-tehnice. Mediul nu face în realitate altceva decât să înregistreze efectele

---

[1] Ţinând cont de durata de viaţă a CFC (20 ani dintr-un secol) şi de timpul necesar pentru ca aceştia să atingă stratosfera, unde atacăstratul de ozon, se estimează ca 80% din clorofluorocarburile emise acum 40 de ani nu şi-au făcut încă efectul.

[2] Transportul meridian de căldură, care se petrece în straturile profunde ale oceanelor (la adâncimi cuprinse între 1000 şi 5000 m) are loc într-o perioadă ce se întinde pe mai multe secole.

secundare ale mişcărilor structurale de perioadă lungă, care îi scapă în mare parte. Tendinţele având rolul determinant cel mai puternic asupra evoluţiei sistemelor ecologice sunt în acelaşi timp cele care au durata cea mai mare, care influenţează marile schimbări tehnice sau energetice sau care se supun ciclurilor de cinzeci de ani[1] sau tendinţelor demografice şi de urbanizare ale căror dinamici sunt şi mai lente (de ordinul a două secole).

Astfel, înmulţirea aparent incoerentă a problemelor ecologice faţă de care opinia publică mondială devine tot mai conştientă (dispariţia "balenei albastre", "efectul de seră", "extinderea deşertificării", "diminuarea numărului de specii") face parte dintr-un proces de transformare radicală şi pe termen lung a raporturilor noastre cu natura marcând sfârşitul civilizaţiei rurale, a treia revoluţie industrială şi tranziţia demografică şi economică a ţărilor din SUD. Se poate astfel previziona că, trecerea la un nou "sistem tehnic" marcat de dezvoltarea informaticii, a biotehnologiilor, a noilor materiale sau ale energiilor fără carbon (energia nucleară, cea produsă de hidrogen, energia solară) va avea consecinţe considerabile pentru mediul înconjurător, consecinţe ce sunt adesea ambigue şi controversate.

În contrapartidă, societatea nu poate fi decât extrem de preocupată de marile tendinţe ale amenajării teritoriului pentru următorii douăzeci sau treizeci de ani fie că acestea sunt legate de integrarea europeană, de finalizarea procesului de urbanizare sau de evoluţia sistemelor de producţie. Dintr-o perspectivă globală apare într-adevar destul de clar faptul că, majoritatea acestor tendinţe pe termen lung merg în sensul agravării dezechilibrelor ecologice constatate în perioada 1970-1990, înregistrându-se în special:

- o majorare a concentraţiei demografice şi economice în jurul marilor metropole[2].
- trecerea de la o reţea urbană şi de schimb având "ochiuri mici" la o reţea cu "ochiuri mari" structurată pe mijloace de deplasare cu mare viteză funcţionând la scară europeană; dublarea mobilităţii în beneficiul transporturilor aeriene şi rutiere;
- agravarea inegalităţilor regionale şi majorarea ponderii regiunii situate în jurul capitalei;

---

[1] După Kondratief F, fizicianul Marchetti, cercetător la NASA a avansat ipoteza "pulsaţiilor semiseculare" în cazul substituirii unei forme de energie sau unei revoluţii tehnice cu alta.

[2] Se apreciează că, în următorii douăzeci de ani, 90% din populaţia franceză va trebui să trăiască pe 10% din spaţiul existent faţă de 80% pe 20% din acest spaţiu în anul 1990.

- continuarea procesului de deşertificare a satelor sub influenţa atât a îmbătrânirii demografice cât şi a scăderii sensibile a numărului exploatărilor agricole[1].
- majorarea gradului de funcţionalitate a spaţiului urban are următoarele consecinţe: accentuarea procesului de segregare, de dualizare socială şi lungire a traseelor de străbătut între domiciliu şi locul de muncă;
- aturarea litoralului, a zonelor având o puternică concentrare turistică situate la munte şi a văilor sau a culoarelor de tranzit[2].

Tabelul 2 - Evoluţia unor indicatori economici, turistici şi ecologici pe o perioadă de 20 de ani în Franţa (estimări)

1. Ritm mediu anual de creştere peste 100%	
Gradul de încărcare a drumurilor (kms)	+200%
Transporturi aeriene	+100% până la 150%
Terenuri nefolosite	+100% până la 200%
Circulaţia pe autostrăzi	+100%
2. Ritm mediu anual de creştere peste 50%	
Circulaţia autoturismelor	+80 până la 100%
Emisiile de $C0_2$ în domeniul transporturilor	+90%
Frecvenţa turistică	40% până la 100%
Lungimea reţelei de autostrăzi	+50% până la 70%
Transportul rutier de mărfuri	+50%
Emisiile de oxid de azot	+50%
3. Ritm mediu anual de creştere peste 10%	
Suprafeţe construite	20% până la+40%
Populaţia metropolelor	+20% până la+40%
Populaţia în Me-de-France	+20% până la+30%
Populaţia suburbiilor	+20% până la+30%
Spaţii de densitate redusă (kmp)	+25% până la+30%
Consumul de energie	+25% până la+30%
Populaţia urbană (în % din total)	+10%
Expunerea la zgomot (>65 decibeli)	+25%

[1] Se apreciează că, în următorii 15-20 ani numărul acestora ar putea să scadă sub 500.000. Astfel, jumătate din teritoriul Franţei ar putea să înregistreze o densitate inferioară cifrei de 20 de locuitori pe Km^2 la orizontul anului 2010, ipoteză ce nu contravine tendinţei de menţinere sau chiar de majorare a populaţiei rurale în alte regiuni şi mai ales în regiunile aflate în aproprierea aglomerărilor urbane.

[2] Numărul zilnic de vehicule, care rulează pe traseul Paris - Lyon s-ar putea tripla în următorii douăzeci de ani (33. 000 faţă de 12. 000) sau majora de patru ori pe autostrăzile din Languedoc.

4. Ritm mediu anual de descreştere	
Populaţie rurală (în % din total)	-10%
Partea naturală a litoralului	-15% până la +30%
Emisiile de monoxid de carbon sau hidrocarburi	-50% până la +60%
Numărul activelor agricole	+50% până la+60%

Sursa: Problemès économiques Hebdomadaire No. 2407 - 18janvier 1995

În mod sigur, toate aceste evoluţii rezumate în tabelul 2 nu vor avea în mod absolut necesar sau automat efecte negative asupra mediului. Consecinţele ecologice ale proceselor de concentrare şi deşertificare sunt destul de ambigue.

Astfel, s-ar putea ca în urma accentuării celui din urmă, să apară noi posibilităţi în domeniul creării spaţiilor "verzi" de protecţie sau de distracţie. Ţinând cont de gradul de incertitudine, care există privind posibilităţile de administrare ale unor astfel de spaţii se poate preconiza pentru următoarele două decenii o amplificare a antagonismelor dintre mediu şi activitatea de amenajare a teritoriului.

Ciclul de viaţă al politicii de protecţie a mediului

Simpla luare în consideraţie a "efectelor întârziate" evocate anterior la nivelul ciclurilor naturale ar putea justifica o anticipare precoce a consecinţelor marile schimbări tehnico-economice. Experienţa arată însă că politicile de protecţie a mediului au apărut întotdeauna ca o consecinţă a unui război şi s-au dovedit destul de puţin capabile să prevină fenomenele. Se constată chiar că şi în cazul policitilor de corectare a situaţiilor de prejudiciere a mediului create, că aplicarea acestora s-a caracterizat printr-o perioadă de punere în aplicare extrem de lungă. Explicaţia acestei situaţii paradoxale ar putea fi căutată în faptul că, remedierea problemelor este apanajul aceloraşi structuri, care generează problemele. Dacă se defineşte ciclul de viaţă al unei politici de protecţie a mediului drept perioada de timp, care separă primele manifestări ale unei probleme (exprimată prin prejudicii resimţite, reacţii ale populaţiei, descoperiri ştiinţifice) de rezolvarea acesteia trebuie remarcat faptul că în multe din domeniile protecţiei mediului acest ciclu de viaţă este de ordinul a 30-50 ani, cifră foarte importantă dacă se ţine cont de riscul ireversibilităţii evocat anterior[1].

[1] Se apreciează că au trecut cinzeci de ani din momentul în care locuitorii din Los Angeles au reacţionat pentru prima dată contra "smog-ului oxidant" şi momentul în care problema poluării cauzate de autoturisme, în Statele Unite a fost considerată ca "rezolvată". În ceea ce priveşte problema poluării apei în Franţa, se constată existenţa unei perioade de timp comparabile cuprinsă între 40 şi 50 de ani.

Pe lângă “efectele întârziate” de natură fizică şi de determinismele socio-tehnice apare şi un al treilea **factor de inerţie,** ce face relativ aleatorie posibilitatea unei modificări convenabile a politicilor de protecţie a mediului, în funcţie de realitatea problemelor ecologice ce sunt de rezolvat. Această situaţie reprezintă un argument suplimentar pentru utilizarea metodelor de previziune.

Rolul jucat de factorul inerţie ar trebui să asigure metodelor de previziune a mediului o situaţie relativ confortabilă. Trecerea de la tendinţele accentuate la pronosticări precise asupra evoluţiei mediului înconjurător în viitor presupune două condiţii a căror realizare scapă în principiu “previzionarilor”. Prima se referă la existenţa cunoştinţelor ştiinţifice necesare privind efectele fizice ale transformărilor legate de activităţile umane. A doua priveşte capacitatea de arbitrare reală în cadrul dezbaterii asupra valorilor, care constituie în mod necesar tema şi practicile de mediu.

Specialiştii în domeniul previziunii sunt incapabili să aprecieze dacă clima se va schimba, dacă ploile acide sunt într-adevăr responsabile de moartea pădurilor sau dacă un accident ca cel de la Cernobîl ar fi imposibil în Franţa. Ei sunt dependenţi în aceste domenii ca şi în majoritatea problemelor fizice legate de mediul înconjurător de progresele ştiinţifice realizate.

Se poate constata de altfel că, în cazul majorităţii problemelor puse de mediul înconjurător oamenii de ştiinţă nu pot răspunde încă. Aşa cum remarcă sociologul german Niklaus Luhman”*ştiinţa rezolvă multe probleme, dar ridică încă şi mai multe întrebări*[1]. În acelaşi sens poate fi citată şi opinia directorului general adjunct UNESCO, Francesco di Castri: “*Cu cât volumul cunoştinţelor sporeşte cu atât suprafaţa de contact cu necunoscutul se măreşte, iar mijloacele ce pot fi mobilizate pentru a reduce aceste noi incertitudini devin mai inaccesibile*[2)].

Această majorare a gradului de incertitudine nu poate mira pe nimeni. Se ştie doar că ea este în mod structural înscrisă în funcţionarea însăşi a sistemelor naturale (vezi “teoriile despre haos”). Apare, de asemenea, foarte clar că ea rezultă dintr-o situaţie în care oamenilor de ştiinţă le sunt cerute răspunsuri tot mai precise privind probleme tot mai complexe. Ceea ce este foarte grav este faptul că remarca precedentă a lui Luhmann capătă tot mai mult sens în domeniul mediului, cu toate că în anumite domenii se constată o relaţie inversă între amploarea cercetărilor şi nivelul cunoştinţelor dobândite. În aceste condiţii se poate înţelege că influenţa în creştere a ştiinţei asupra modului în care percepem mediul înconjurător se poate traduce, de asemenea, în mod paradoxal printr-o extindere a fricii şi a comportamentelor iraţionale. În

---

[1] Niklaus Luhman: "Possibilites et limites de la communication autour des problemes d'environnement", articol în cartea "La Nature en politique" L'Harmattan, 1993.

[2] Franceso di Castri „L’Ecologie en temps réel”, în „La Terre outragée, les experts sout formels” Editions Autrement, Sciences en Société nr. 1.,1992.

cazul activităţii de previziune, consecinţa directă a acestei omniprezenţe a incertitudinii este aceea de **transformare a problematicii mediului în problematica riscului.** În această perspectivă, îndoiala trebuie tratată ca un element pozitiv al deciziei şi nu drept obstacol, raţionamentele trebuie făcute în termenii unui scenariu şi nu al unei previziuni, limitându-se ambiţiile de a defini dintre toate ipotezele posibile pe cele care sunt probabile sau improbabile şi mai ales acceptabile sau inacceptabilei.[1] În final, este vorba de clarificarea avantajelor şi inconvenientelor ce pot apare din diversele strategii de dezvoltare preconizate, luând în calcul incertitudinea şi controversa ştiinţifică:

- în primul rând, pe cea a sfântului Thomas referitoare la necesitatea de a aştepta înainte de a acţiona şi deci de a avea probe ştiinţifice suficiente;
- în al doilea rând, pe cea a lui Monsieur Prud'homme sau a lui Sganarelle, respectiv a face oricum ceea ce ar trebui făcut pentru alte raţiuni, păstrând în acelaşi timp o atitudine foarte flexibilă (este aşa numita strategie "încercare-greşeală" supranumită, de asemenea, "fără regrete");
- în al treilea rând, pe cea a lui Pascal privind necesitatea de a te angaja în acţiune pentru că ai totul de pierdut dacă nu o faci şi puţin de pierdut dacă iei parte la acţiune;
- în al patrulea rând, pe cea impregnată de morala provizorie a lui Descartes, care spune să te îndrepţi plin de raţiune într-o direcţie fără să o schimbi, costul schimbării fiind oricum mult mai mare decât cel al tatonărilor repetate.

În realitate incertitudinea, mai ales atunci când ea se referă la existenţa însăşi a problemelor şi nu presupune numai amplitudinea lor, pune metoda previziunii într-o situaţie extrem de puţin confortabilă. În situaţia în care ea se limitează la realizarea previziunilor sau la afişarea probabilităţilor, această metodă se plasează totalmente sub dependenţa ştiinţei fără a avea posibilitatea să aducă ea însăşi dovezile necesare pentru ceea ce susţine[2].

În cealaltă situaţie, în care metoda reuşeşte să depăşească "preconizarea strategică" va fi deci dificil să nu ia poziţie implicit asupra valorilor, deci să nu se substituie politicii.

---

[1] Acesta este sensul „dezvoltării durabile."

[2] Astfel, toate aprecierile prea explicite privind consecinţele efectului de seră au multe şanse să fie considerate drept false: anunţarea oricărui pericol va fi considerată ca fiind prea alarmistă dacă acesta nu urmează să se manifeste pe termen scurt; de asemenea, o poziţie prea prudentă va fi criticată dacă ea nu se dovedeşte retrospectiv incorectă.

Faţă în faţă cu incertitudinea, specialistul în domeniul previziunii se va găsi într-adevăr în faţa unei bifurcaţii fundamentale: fie să dezvolte toate argumentele permiţându-i să transforme ceea ce este probabil simplu în cvasi-certitudine, iar apoi să procedeze în aşa fel încât această " certitudine" să conducă la alegeri ireversibile; fie din contra, să pledeze pentru flexibilitate, strategia paşilor mărunţi, politicile "fără regret" (adică fără costuri aparente) abordările de tipul "încercare-eroare", respectiv tot ceea ce merge în sensul reversibilităţii. Fără îndoială, există unele criterii foarte clare, mai ales economice, pentru raţionalizarea alegerii dintre cele două atitudini: de exemplu, atunci când riscurile sunt foarte importante şi costurile de intervenţie relativ suportabile, cum se întâmplă în cazul protecţiei stratului de ozon poate să pară potrivit să se recomande măsuri rapide şi ireversibile. Situaţie, care s-a realizat într-adevăr în practică atunci când s-a luat decizia să se suprime utilizarea şi producţia de clorofluorocarburi înainte de sfârşitul acestui secol[1].

Se pune întrebarea, în ce sens trebuie interpretat acelaşi principiu de precauţie sau de prudenţa[2] atunci când costurile presupuse de lipsa oricărei acţiuni sau de realizarea sa sunt la fel de importante şi eventual uriaşe ca în cazul efectului de seră[3]? Există în acelaşi caz, orice s-ar spune, o alegere de natură strict politică şi anume aceea de a arbitra între diverse forme de reversibilitate sau de ireversibilitate pe termen scurt şi lung, dincolo de marginile de manevră lăsate deschise de către "politicile fără regret".

Imposibilitatea constatată în multe domenii ale mediului înconjurător de a raporta lucrurile cu o obiectivitate exterioară incontestabilă, controversele permanent deschise dintre experţi, rezistenţa de opinie manifestată la argumentările ştiinţifice cele mai formale (de exemplu, conflictele privind infrastructurile sau localizarea sistemelor de tratare a deşeurilor) accentuează asupra faptului că, în final deciziile privind calitatea mediului înconjurător reprezintă mai degrabă arbitraje între valori, respectiv alegeri eminamente politice.

Orice politică de protecţie a mediului înconjurător reprezintă mai întâi de toate un transfer de câştiguri sau pierderi fie în cadrul aceleiaşi generaţii fie între generaţii succesive. Această problemă de redistribuire a resurselor a fost explicată în mod sintetic şi brutal de către economistul american Simon, care afirmă că. *"După cum ne aşteptăm este de presupus faptul că, generapile*

---

[1] Renunţarea la producţia şi utilizarea clorofluorocarburilor înainte de anul 2000 a fost decisă prin protocoalele de la Montreal şi Londra în anii 1987 şi 1989. Se estimează că, raportul cost-avantaj al acestei renunţări este de ordinul 1 la 100.

[2] Principiul precauţiei adoptat de către Comisia Economică şi Naţiunile Unite (în perioada Conferinţei de la Rio din iunie 1992).

[3] Costul prejudiciilor legate de încălzirea climatică la orizontul anului 2030, în ipoteza dublării concentraţiilor de C02 este estimat la o cifră cuprinsă între 2 şi 5% din PNB mondial.

viitoare vor fi mai bogate decât noi, indiferent de modul în care ne cheltuim resursele. A cere încetinirea consumului nostru de astăzi pentru a lăsa o moştenire celor care vor veni ar însemna să cerem celor sărmani să facă cadouri bogaţilor".

Exprimarea de mai sus are cel puţin meritul de a ne reaminti că nici o soluţie tehnică nu poate să conducă la evitarea realizării la un moment dat a unei anumite alegeri.

În aceste condiţii, omenirea nu se mai poate refugia în spatele unui ideal ipotetic de stabilizare în raport cu situaţia actuală. Astfel, dacă se ţine cont, de exemplu, că regiunea Camargue era încă o regiune cerealieră acum un secol ne putem da seama mai bine că obiectivul de conservare integrală a patrimoniului natural este absurd. Principala problemă, care se pune mai degrabă este de a menţine prilejurile, în care valorile legate de viitorul mediului înconjurător şi al resurselor ar putea fi exprimate şi dezbătute cu deplină claritate.

Omul modern al secolului XXI, urbanizat în majoritate, plonjat într-o lume de imagini din ce în ce mai puţin materiale, totalmente rupt de rădăcinile sale rurale ar putea foarte bine să trăiască satisfăcut alături de natură, într-un raport de indiferenţă paşnică. El ar fi ,de asemenea, capabil să fabrice o natură perfect artificială şi să depăşească, cel puţin în aparenţă, constrângerile impuse de mediu. Rolul previziunii nu este din această perspectivă să ajute să construiască ceea ce J. Baudrillard, făcând referire la Biosfera 2 califica drept o **utopie "profilactică"[1].** Este necesar să se prezinte acest tip de alternativă printre toate cele care sunt posibile, peimiţându-se astfel ca ea să fie dezbătută.

În definitiv, se pune mai puţin problema de a contribui, într-o optică finalistă, la reproducerea pe termen lung a sistemelor existente şi mai mult să se asigure o anumită transparenţă a alegerilor pe care le facem astăzi pentru viitorii cinzeci de ani. Această atitudine ar conduce la admiterea ipotezei că democraţia şi capacitatea de guvernare pe termen lung a societăţilor complexe în care trăim sunt compatibile.

Lipsa de determinare a valorilor legate de mediul înconjurător viitor nu face decât să adauge un element suplimentar de complexitate la stăpânirea sa eventuală. Dacă se adaugă această "fluiditate" a valorilor la inerţia marilor sisteme tehnice, la ritmul lent al ciclului de viaţă al politicilor publice şi la caracterul incert sau imprevizibil al fenomenelor naturale se poate ajunge fără îndoială la o atitudine destul de pesimistă privind "guvernabilitatea" reală pe termen lung a mediului înconjurător (mai ales la scară globală). Conform opiniei lui Bruno Latour: *"Ne aflăm în faţa problemelor legate de mediul*

---

[1] J. Baudrillard, L 'illusion de la fin ou la greve des evenements, Galilee, - septembre 1992.

înconjurător aşa cum se află o tânără pereche în faţa primului său copil, neştiind dacă acesta se va face ţăndări la cea mai inofensivă cădere sau dacă nu cumva el este destul de rezistent pentru a încasa toate loviturile". Apparent, noi deţinem toate cunoştinţele despre mediu, dar unitatea, principiul unificator, care ne-ar permite să vorbim despre acesta la singular în loc să vorbim la plural nu le deţinem[1]. Formulând altfel ideea, situaţia se prezintă ca şi cum ar trebui să ghidăm nişte cuirasate uriaşe fără a avea hărţi şi utilizând duzini de busole diferite.

Experienţa trecutului deschide totuşi perspective mult mai optimiste. Îstoria ne arată că, capitalismul modera a reuşit să depăşească crizele legate de resursele naturale şi chiar să aducă de partea sa acele "promovări externe", făcând din ele una din bazele dezvoltării sale. Cvasidispariţia pădurilor englezeşti în secolul XVIII şi criza mangalului utilizat în atelierele de forjă au constituit una din originile primei revoluţii industriale. Riscurile în creştere generate de poluare, care au apărut la sfârşitul anilor '60 au fost internalizate progresiv de către întreprinderi, dând naştere unui important segment de piaţă dedicat combaterii poluării şi asigurării securităţii mediului. De ce nu s-ar produce aceleaşi rezultate şi în cazul problemelor cu care ne confruntăm astăzi, fie că este vorba de evoluţia teritoriului, de noile tehnologii sau de riscurile globale (efect de seră, stratul de ozon, despădurire)?

Unei astfel de întrebări, economiştii sau juriştii încrezători în mecanismele de integrare a mediului, în sistemele de norme sau preţuri îi dau în general un răspuns pozitiv. Obişnuiţi să lucreze pe perioade îndelungate de timp, specialiştii în previziuni sunt fără îndoială cei mai neliniştiţi şi mai sensibilizaţi de sentimentul unei anumite neputinţe politice. Această atitudine este generată de un motiv esenţial: în domeniul protecţiei mediului nu este suficient ca o decizie raţională să fie luată într-un moment sau altul, ea fiind necesar de asemenea, să fie luată şi aplicată într-un interval de timp determinat suficient de precis şi cât de rapid posibil, pentru ca astfel să se poată evita situaţiile ireversibile. Este vorba de ceea ce Gerard Megie, specialist de talie mondială în problema afectării stratului de ozon, denumeşte" **fereastra de decizie eficace".**

Rezultă deci că nu se poate conta numai pe evoluţia pe termen lung a comportamentelor şi culturilor. Trebuie de asemenea, întărită capacitatea societăţilor de a se autocunoaşte şi a se autoguverna cu deplină luciditate, plecând de la autocunoaştere şi de la anticiparea previzibilului sau imprevizibilului. Această situaţie este caracterizată de către specialişti drept **"idealul privind autotransparenţa"**, la realizarea căruia metoda previziunii poate contribui.

---

[1] Bruno Latour, *Crises des environnements, defi aux sciences humaines*, Centre de sociologie de l'innovation, 1989.

Cea mai bună ilustrare ce poate fi dată, laturii contrarii a acestui ideal de transparenţă este fără îndoială cea descrisă de către J. P. Sartre, atunci când citează exemplul societăţii tradiţionale chineze confruntată periodic cu "catastrofele naturale" pe care le-a provocat ea însăşi[1]: "*întregul proces al înspăimântătoarelor inundaţii chineze apare drept un mecanism declanşat intenţionat. Astfel, dacă un inamic oarecare ar fi dorit să persecute ţăranul chinez acesta ar fi însărcinat trupele de mercenari să despădurească sistematic munpi. Dar inamicul, care a produs inundaţiile ce îl va ruina este ţăranul însuşi" Sartre adaugă că: "acţiunea sa nu provoacă nici un şoc şi nici un proces de conştientizare a situaţiei, căci aspectul său negativ este o absenţă, absenţa arborilor". Din contră, despădurirea este aceea, care prin consecinţele sale dramatice uneşte mulţimea imensă ce populează marea vale: Această situaţie creează înainte de toate o solidaritate a tuturor în faţa aceleiaşi ameninţări şi produce finalmente aceeaşi cultură a fluviului.*

Între China arhaică şi societăţile noastre moderne există în mod natural enorme diferenţe. Mijloacele noastre de cunoaştere, de supraveghere, de previziune, de tratare şi difuzare a informaţiei sunt incomparabil mai mari. Dar asta nu ajunge pentru a asigura transparenţa necesară. Pentru realizarea acesteia trebuie ca dincolo de lucrările indispensabile ale experţilor să se realizeze ceea ce Edgar Morin numeşte o "democraţie cognitivă" permiţând tuturor diverselor viziuni despre viitor să se exprime şi să se confrunte.

O exprimare mai clară a acestei idei trebuie să ia în considerare următoarele:

- necesitatea realizării unui efort pedagogic şi de distanţare faţă de eveniment din partea mijloacelor mass-mediei;
- practicarea unei etici de obiectivare şi autonomie, care pune cunoaşterea la adăpost de orice formă de expropiere de către grupurile de presiune sau mijloacele de comunicare şi a unei griji permanente pentru punerea în dezbatere publică a cunoştinţelor din partea oamenilor de ştiinţă;
- asigurarea unei deschideri mai largi privind înţelegerea aspectelor sociale şi etice ale problemelor de către specialiştii tehnici. În această perspectivă, rolul specialistului în previziuni trebuie să fie mai puţin,acela de a furniza soluţii sau modele gata făcute şi mai mult acela de a fixa termenele ce fac posibilă negocierea asupra valorilor, care desemnează subiectul de protecţie a mediului;
- acreditarea ideii că, cunoaşterea nu se confundă întotdeauna cu acumularea de certitudini, poziţie ce presupune la rândul său o

[1] J. P. Sartre, *Critique de la raison dialectique,* tome I (Theorie des ensembles pratiques), NRF, Gallimard, 1960

anumită acceptare a dreptului la eroare în materie de politică adoptată;

- -realizarea unei transparenţe a obiectivelor şi informaţiilor şi mai ales acceptarea pluralităţii expertizei drept instrument principal al democraţiei (ceea ce implică voinţa tenace de a reduce pretutindeni obstacolele, care se opun dezvoltării contra-expertizei) din partea instituţiilor şi statului.

În condiţiile enumerate, dezvoltarea activităţii de previziune ar putea să aibă un sens şi nu ar apare drept o nouă formă de despotism a experţilor.

Concepţii privind activitatea de previziune

Ambiguitatea privind funcţiile reale ale activităţii a aparut şi ca o consecinţă a permanentelor oscilaţii între democraţie şi tehnocraţie şi libertate şi necesitate. Plecând de la analizele precedente nu este surprinzător să se constate în ce măsură lucrările pe termen lung ce se realizează în domeniul protecţiei mediului se pot înscrie în filozofiile de acţiune şi de cunoaştere atât de contrastante şi de contradictorii existente. S-ar putea aşa cum s-a văzut, ca inerţiile să fie mai mari în acest domeniu decât în altele, incertitudinile mai mari, pasiunile politice mai aprinse, iar amestecul dintre natură şi cultură mai strâns.

În prezent, coexistă sau se confruntă patru concepţii diferite privind raporturile teoriilor despre previziune faţă de timp, dezbatere democratică sau acţiune.

Prima dintre ele, cea a **marilor escatologii**[1] dezbate despre previziunile timpului continuu şi ale fatalităţii. Acestea ating subiecte ca cel al apocalipsei ce urmează să vină, ale determinismului termodinamic sau descriu din contra un sfârşit fericit al istoriei despre care Fukuyama spune că va fi marcat de domnia definitivă a calculului economic, căutarea fără sfârsit a soluţiilor tehnice, grija suscitată de problemele mediului şi satisfacerea cererilor unor consumatori tot mai exigenţi[2].

În cea de-a doua categorie, cea a **utopiilor** se încadrează utopiile tehnice reprezentate de “Biosphere 2” şi “planeta-grădină” de Thierry Gaudin[3] sau utopiile “alternative” reprezentate de “Societe de conservation selective

---

[1] Eschatologie = (din grecescul eschatos, care înseamnă ultimul şi logos, care înseamnă discurs). Ansamblu de doctrine şi credinţe despre soarta ultimă a omului (eschatologie individuală) şi despre univers (eschatologie universală).

[2] Fukuyama, La fin de l'Histoire et le dernier homme, Flammarion, 1992.

[3] 2100, editată sub direcţia lui Thierry Gaudin

canadienne”[1], “economia staţionară” a Clubului de la Roma sau “Rurban Arcadian Drift” a Institutului internaţional de analiză a sistemelor[2] şi multe altele. Se remarcă în toate lucrările de acest gen prezenţa materiei prime a “imaginilor cu caracter social” fără de care se ştie bine că nici o societate nu poate funcţiona. În acelaşi timp nu este deloc sigur că toată această bogăţie cvasiinfinită de scenarii liber imaginate ar putea contribui mai mult decât previziunile deterministe precedente la dezbaterea democratică. Aşa cum remarca Jankelevitch “utopiştii sau viitorologii sunt arhitecţi sau geometri, cu prea multă uşurinţă; oraşele lor ideale sau mijloacele de transport se aseamănă mai degrabă cu epurele îngheţate ale falselor speranţe decât cu grădinile pitoreşti ale regretului sau amintirii”. La aceasta se poate adăuga şi sintagma “sau ale labirintului realului”, motiv pentru care prea puţine sunt scenariile, care furnizează intrări sau “cărţi bune” pe baza cărora s-ar putea lua decizii eficace.

Acestor abordări clasice în termenii scenariilor sau utopiilor li se opune cu destulă naturaleţe o a treia concepţie despre previziune, cea pe care o putem denumi **“previziunea normativă”.** În cadrul acesteia nu se pune problema inventării unor imagini ale viitorului şi propunerii acestora dezbaterii publice, ci se definesc reguli de acţiune aplicabile pe termen lung luând în calcul şi incertitudinile. Mediul înconjurător a determinat într-o măsură mai mare decât alte domenii, crearea unor astfel de reguli şi a produs o multitudine de principii: principii de “precauţie”, de “prudenţă” sau de “prevenire”, “conducere probabilistică a riscurilor”, “reducere a vulnerabilităţii”, “gestiune adaptivă”, “maximizare a flexibilităţii”, “etica responsabilităţii”, “euristica[3] fricii”, “dezvoltare care se autosusţine”, “creştere staţionară”.

De remarcat faptul că, în cadrul listei de termeni, importanţa semnificaţiei acestora variază de la imperative categorice extrem de restrictive ca “dezvoltarea care se autosusţine”, până la simple reţete de bun simţ ca “etica responsabilităţii”[4]. Invitaţiile la rigiditatea comportamentelor şi structurilor sau din contra la flexibilitate şi adaptare prin “încercare-eroare” nu lipsesc nici ele din cadrul acestei concepţii.

---

[1] La société de conservation sélective, Gamma, Université de Montreal, 1976, (sub direcţia lui K. Valaskakis).

[2] Este vorba de unul dintre scenariile imaginate de HASA pentru a simula evoluţia pe termen lung a emisiilor de gaze având efect de seră. Sursa: “Scenarios of socio-economic development for studies of global environmental changes; a criticai review” HASA, june 1989, Luxenburg, Austria.

[3] Euristica din fr. heuristique. Disciplina ce-şi propune să stabilească regulile ce guvernează cercetarea ştiinţifică şi descoperirile.

[4] Hnas Jonas traduce expresia “etica responsabilităţii prin următorul principiu general de acţiune: “A acţiona astfel, încât efectele acţiunii tale să nu fie destructive pentru viitor posibil al vieţii”.

Limitele unor astfel de abordări sunt mai ales cele proprii oricărei morale a acţiunii, puterea lor de convingere fiind restrânsă adesea la segmentul celor care se pot lăsa convinşi.

Cea de-a patra concepţie intitulată **"previziunea strategică"** a luat naştere la confluenţa dintre necesitate, libertate şi morală, înrudindu-se destul de bine cu ceea ce Machiavelli intitula "la virtu" (virtutea), respectiv un amestec de rezistenţă la fatalitate şi oportunism[1].

Materialul său de bază nu este constituit numai din conştiinţa determinismului, din construirea de imagini utopice, şi din elaborarea codurilor de conduită, ci numai din factorul timp. Se pune problema determinării aici a sensului în care este convenabil să se acţioneze[2], termenele de care se dispune efectiv pentru a o face şi pârghiile reale care pot fi utilizate în mod eficace. Se urmăreşte astfel evitarea impasurilor costisitoare şi sesizarea oportunităţilor, luând în considerare stăpânirea factorului timp şi interpretarea lui drept factorul politic principal. Din această perspectivă sunt privite instrumente ca planificarea indicativă[3] sau exerciţiile de simulare ale politicilor publice ce se pot dovedi extrem de utile, ca orice instrument, care permite stabilirea unei apropieri de perioada de anticipaţie şi acţiuni.

Se constată că această "previziune strategică", înfometată de timp, oportunistă, dornică de a căuta marje de manevră reale în contextul unei guvernabilităţi scăzute poate să aibă o anumită utilitate pentru state, colectivităţi locale sau întreprinderi. Se poate de asemenea, imagina după cum s-a văzut o versiune mai democratică cu condiţia ca previziunea să-şi asume ea însăşi realizarea a două obiective importante:

- primul constând în economisirea la maxim a timpului, anticipând suficient de rapid ameninţările şi evitând derivele datorate deciziilor pripite, alegerilor necorespunzătoare şi dosarelor prost întocmite datorită cărora protecţia mediului a suferit atât în trecut;
- al doilea fiind reprezentat de punerea acestui timp la dispoziţia dezbaterii publice, ceea ce presupune ca previziunea să fie exprimată într-un limbaj inteligibil de către opinia publică şi să nu caute să impună soluţii gata făcute.

---

[1] Capitolul 25 din "Principele": "Ceea ce poate realiza destinul în problemele oamenilor şi cum să-i ţinem piept", Machiavelli, 1532.

[2] A se consulta această abordare a previziunii în lucrările lui J. C. Hourcade şi O. Godard aplicate la prevenirea riscurilor climatice şi mai ales articolul publicat de J. C. Hourcade în revista Etudes: "Efectul de sera", mai 1982.

[3] A se consulta articolul lui J. Theys în numărul din iulie 1992 al revistei "Realites industrielles" (Annales des mines: environnement: le retour de la planification).

Capitolul XIII – MANIFESTĂRI DE ULTIMĂ ORĂ PE PLAN MONDIAL, UN – KLIMAKONFERENZ, BERLIN 1995

Problemele privind posibila schimbare a climei reprezintă una dintre cele mai importante provocări ale politicii de protecţie a mediului înconjurător atât în prezent cât şi pentru viitor. Dacă nu se iau urgent contramăsuri adecvate, temperatura în continuă creştere a mediului va contribui la declanşarea unor consecinţe deosebit de grave, în acest caz nefericit zonele climaterice şi de vegetaţie se vor modifica, repartizarea intemperiilor se va schimba, iar problema alimentaţiei pe plan mondial se va pune cu şi mai multă acuitate, aceasta pentru a nu trece în revistă decât unele exemple. În iunie 1992 s-a semnat convenţia cadru privind clima, de către statele participante la conferinţa "Mediul înconjurător şi dezvoltarea" ce a avut loc la Rio de Janeiro.

Între timp un număr de 120 de state, inclusiv Comunitatea Europeană, a ratificat această convenţie. Convenţia a intrat în vigoare la 21 martie 1994. Cu ocazia primei conferinţe a statelor semnatare ale convenţiei-cadru privind clima, care a avut loc la Berlin, între 28 martie şi 7 aprilie 1995 s-au stabilit direcţiile şi modalităţile de realizare a pocesului ce urmează să fie iniţiat.

Una dintre temele centrale ale acestei conferinţe a fost să se verifice dacă obligaţiile asumate, conform convenţiei încheiate de către statele industrializate de a reduce emisiile, care generează efectul de seră sunt sufieciente pentru a elimina o perturbare ireversibilă a sistemului climatic. Ţările industrializate sunt de acord că măsurile deja adoptate nu sunt suficiente. În cadrul conferinţei de la Berlin s-au stabilit măsurile efective ce urmează să se aprobe pe plan internaţional, măsuri ce trebuie luate împotriva modificării sistemului climatic. Această problemă se va număra printre cele mai acute ce vor trebui abordate la prima conferinţă a statelor semnatare.

Este deosebit de important ca obligaţiile ce decurg din această convenţie să fie aplicate pe scară largă şi să fie extinse şi pe viitor. Aceasta deorece convenţia prevede reducerea emanaţiilor de gaze, care generează efectul de seră până în anul 2000, la nivelul celui din 1990 nu şi faptul că acest nivel nu are voie să fie depăşit, după anul 2000. Ţările industrializate vor trebui întocmai ca cele membre ale Comunităţii Europene să angajeze ca primă "măsură imediată" să "stabilizeze" emisia de bioxid de carbon până în anul 2000, la nivelul celei din anul 1990. Dar pentru a realiza aceasta vor trebui convinşi numeroşi parteneri de afaceri, de necesitatea imediată a demersului. Multe ţări industrializate şi-au exprimat deja destul de clar poziţia afirmând că nu sunt încă pregătite să-şi asume astfel de angajamente de stabilizare a emisiilor de gaze din industrie.

În cadrul Comunităţii Europene s-a reuşit să fie convinse şi statele ezitante despre necesitatea prelungirii obligaţiilor deja existente, privind limitarea emisiilor de gaze, care generează efectul de seră şi după anul 2000 şi chiar şi mai mult a diminuării acestora după anul 2000, în cadrul CE. Preluarea obligaţiilor de stabilizare de către ţările industrializate nu reprezintă decât primul pas în direcţia corectă, care are ca scop protecţia mediului înconjurător. Pentru atingerea scopului propus sunt necesare încă multe alte măsuri. Germania solicită în acest sens ca această convenţie să fie suplimentată cu un protocol privind clima, care să cuprindă măsuri şi scopuri concrete privind toate emisiile de gaze generatoare ale efectului de seră.

Un astfel de protocol privind clima va trebui să conţină atât norme ale cantităţilor de gaze industriale emante în raport cu unitatea de timp, cât şi înţelegeri concrete conţinând paşii care trebuie făcuţi şi măsurile politice care trebuie luate. Astfel de măsuri vor trebui luate, printre altele, în sectorul producţiei energetice, în domeniul circulaţiei rutiere precum şi al agriculturii şi silviculturii. Pentru aceasta s-au oferit numeroase propuneri de măsuri concrete, în acest sens se pot da câteva exemple cum sunt îmbunătăţirea eficienţei energetice a instalaţiilor de producere a energiei termice, precum şi a aparatelor casnice, evitarea circulaţiei inutile şi realizarea acesteia utilizând autovehicule ce au impact negativ mai scăzut asupra mediului înconjurător. Consumul mediu de carburant al unui autovehicul urmează să fie limitat în etape, până în anul 2005, până la o valoare care să nu depăşească cinci litri la suta de kilometri.

Pentru aprobarea unui asemenea protocol este însă necesar acordul a peste 80 de state. Datorită respingerii aproape unanime de către partenerii[11}] internaţionali ai Germaniei de a negocia acest proiect se consideră că este aproape exclus ca la Berlin să se aprobe un protocol adecvat asupra protecţiei climei.

Ceea ce pare însă posibil de realizat în opinia aceleiaşi specialiste menţionate anterior este să se hotărască necesitatea negocierii unui astfel de protocol privitor la protecţia climei. În cadrul acestui mandat de negociere vor trebui stabiliţi termeni cât se poate de concreţi despre conţinutul protocolului, precum şi un termen pentru încheierea negocierilor (la cea de-a treia Conferinţă din anul 1997). Aceasta ar reprezenta, împreună cu declaraţia politică privind obligativitatea statelor industrilaizate ca nivelul emisiilor de gaze industriale din anul 1990 să rămână acelaşi şi la nivelul anului 2000, un progres remarcabil.

---

[1] Este opinia doamnei dr. Angela Merkel, care din noiembrie 1994 este ministru federal pentru mediu, protecţia naturii şi siguranţa reactoarelor nucleare.

CAPITOLUL XIV - IMPLICAŢIILE ECOLOGICE ALE TRANZITIEI ECONOMICE ÎN FOSTELE ŢĂRI COMUNISTE (studiu de caz UNGARIA)

Metodologie

Acest proiect de cercetare este focalizat pe două direcţii principale:

- consecinţele asupra mediului înconjurător ale restructurării industriale şi ale privatizării în Ungaria, în perioada 1989-1993;
- diversele probleme ce au apărut odată cu introducerea sistemului permiselor negociabile pentru controlarea emisiilor de bioxid de sulf în Ungaria, incluzând costul eficacităţii, fezabilităţii şi aplicării practice a acestora.

Analizele utilizând metoda regresiei sunt utilizate în scopul studierii efectului pe care-1 are restructurarea industrială asupra emisiilor unor agenţi poluanţi şi a deşeurilor toxice asupra unui număr de 63 sectoare industriale investigate. Împactul direct al matricei coeficienţilor de emisie este prezentat pentru poluanţii atmosferici reprezentaţi de bioxidul de sulf, oxizi de azot, monoxid de carbon şi emisii de particule şi pentru principalele categorii de reziduuri toxice. Previziuni pe termen scurt (5-8) ani sunt realizate pe baza tendinţelor de restructurare industrială presupuse pentru anii 1989-1992, fiind luat drept bază anul 1990.

În cadrul proiectului sunt examinate 23 de cazuri, în care agenţia ia în consideraţie toate argumentele “ecologice” impuse de privatizare punând în mod deosebit problema cum trebuie distribuită responsabilitatea ecologică pentru poluarea din trecut între proprietarii actuali şi cei precedenţi. Astfel, dezvoltarea economică durabilă, care ia în considerare componenta ecologică este prezentată într-un cadru legal.

Introducerea sistemului de pornise negociabile în Ungaria este examinată la nivelul industriilor individuale, luând exemplul industriei electrice, prin intermediul modelului ce compară costul total într-un sector industrial în prezent şi regimurile de reglementare propuse.

În final este realizată o evaluare a beneficiilor pentru populaţie, în condiţiile obţinerii unei atmosfere mai curate. Se utilizează o evaluare contingentară sub forma unui chestionar ce caută să asocieze o valoare monetară calităţii îmbunătăţite a aerului la nivelul ţării.

Cercetările efectuate sprijină ipoteza că, în Ungaria procesul de restructurare industrială după perioada de tranziţie economică din anii 1989-1992 a fost benefic din punct de vedere al protecţiei mediului înconjurător Rezulatele obţinute indică o descreştere pe total a nivelului emisiilor tuturor agenţilor poluanţi investigaţi ce poate fi atribuită în principal modificărilor structurale, independent de faza ciclului economic (creştere sau recesiune).

Echipa de cercetare susţine că, schimbările operate în politica de protecţie a mediului propuse în studiu vor conduce la îmbunătăţirea calităţii mediului înconjurător, beneficiile obţinute depăşind cu mult impactul oricărei acţiuni de "curăţire" întreprinse de guvern.

Datorită procesului de privatizare au fost mobilizate resurse financiare semnificative în scopul curăţării deşeurilor produse de companiile din ţară. Aceste acţiuni pozitive pentru mediu au implicaţii mai favorabile asupra procesului de restructurare economică decât ar avea o difuzare conştiincioasă a reglementărilor unei anumite politici de protecţie a mediului.

Cu toate acestea, amploarea beneficiilor de natură ecologică rezultate din procesul de restructurare economică nu se apropie de nivelul necesar al schimbărilor capabile să atingă nici chiar scopuri modeste ale politicii de protecţie a mediului sau să satisfacă cerinţele protocoalelor privind reducerea emiisiilor, la care Ungaria urmează să adere.

Sistemul permiselor negociabile

În ceea ce priveşte introducerea sistemului permiselor negociabile pentru controlul bioxidului de sulf (emisiile de SO^ autorii studiului evidenţiază că astfel de aranjamente utilizând permisele nu reprezintă alternative ale reglementărilor decât dacă acestea constituie o cale prin care se ajunge la soluţii mai puţin costisitoare, dar care satisfac limitele de emisie.

O politică tip privind sistemul permiselor negociabile cuprinde trei stadii:

- alocarea permiselor privind poluarea cu $S0_2$;
- optarea privind comercializarea acestor permise;
- monitorizarea emisiilor utilizând serviciile unei agenţii de specialitate.

Acest grup de cercetare preferă tipul de politică de protecţie a mediului ce utilizează sistemul permiselor negociabile pe lângă taxele de mediu, în primul rând datorită presiunilor inflaţioniste ce pot fi evitate atunci când se controlează emisia anumitor agenţi poluanţi.

Studiul demonstrează eficacitatea costului unui asemenea sistem prin comparaţie cu regimul reglementărilor care este aplicat în prezent în Ungaria. Cu toate acestea există trei dificultăţi principale, care ar putea să conducă la inhibarea operaţiunii de introducere a sistemului de permise negociabile, în domeniul poluării cu bioxid de sulf, în ţară:

- existenţa monopolului în domeniul producerii electricităţii, sector care este cel mai important emitent de $S0_2$;
- lipsa unei culturi suficient de puternice, în ceea ce priveşte reglementarea, în domeniul protecţiei mediului:
- lipsa unei informaţii certe privind emisiile produse de diverse companii.

În ceea ce priveşte bunăvoinţa de a plăti, deoarece beneficiile poteriiale rezultate pentru populaţia Ungariei din existenţa unor reglementări mai stricte privind emisiile de $S0_2$ neputând fi măsurate separat, cercetătorii au condus cercetările privind bunăvoinţa de a plăti pentru îmbunătăţirea pe ansamblu a calităţii aerului în ţară, bazându-se pe estimările obţinute din semnalele de piaţă, (de exemplu, preţurile proprietăţilor depind de calitatea aerului, ca şi estimările daunelor asupra pădurilor datorate depozitelor de sulf). Rezultatele analizei efectuate oferă o indicaţie generală decidenţilor în domeniul politic, privind valoarea îmbunătăţirii calităţii aerului.

Studiul emite drept concluzie că, introducerea sistemului de permise negociabile în ceea ce priveşte controlul emisiilor de $S0_2$ este posibilă în Ungaria şi că precondiţiile ar putea fi satisfăcute în cursul următorilor 3-5 ani.

Deoarece resursele disponibile privind acţiunile în domeniul protecţiei mediului sunt extrem de reduse în Ungaria, formularea unei politici industriale, care se bazează pe progres, ce a fost deja adoptată în prima perioadă de tranziţie, este în interesul decidenţilor.

CONCLUZII ŞI PROPUNERI

LISTA DE INDICATORI ECONOMICI (POTENŢIALI) CARE EXPRIMĂ STAREA PROTECŢIEI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR LA NIVEL MACROECONOMIC

1. Procentul populaţiei, care nu dispune de apă potabilă pe plan naţional
2. Procentul populaţiei urbane, care nu dispune de condiţii sanitare adecvate.
3. Concentraţia urbană de bioxid de sulf (exprimată în micrograme /metru cub de aer).
4. Concentraţia urbană de bioxid de sulf (exprimată în micrograme $S0_2/m^3$ aer)
5. Deşeurile municipale (exprimate în kilograme deseuri/1000 locuitori.)
6. Emisia de $C0_2$ pe locuitor (exprimată în tone $C0_2$ pe locuitor).

OPINII PRIVIND NECESITATEA ŞI OPORTUNITATEA UNEI EVENTUALE REVOLUŢII ECOLOGICE

Construirea unei societăţi viitoare, care să reuşească să se autosusţină (în sensul de autoîntreţinere) din punct de vedere ecologic depinde într-o măsură hotărâtoare de restructurare globală a economiei mondiale, de introducerea unor schimbări importante în cadrul comportamentului uman ca şi de apariţia unor schimbări dramatice în domeniul ierarhiilor de valoare şi a stilului de viaţă. Realizarea practică a tuturor acestor aspecte conduce la o adevărată revoluţie, care se defineşte prin nevoia de a restaura şi păstra sistemele ecologice ale planetei. Dacă această **Revoluţie ecologică** va reuşi, ea va reprezenta alături de **Revoluţia agricolă** şi **Revoluţia industrială** una dintre cele mai importante transformări economice şi sociale cunoscute în istoria omenirii.

Ca şi în cazul Revoluţiei agricole, această revoluţie va modifica în mod dramatic tendinţele manifestate la nivel de populaţie. În vreme ce prima a determinat apariţia unor majorări deosebit de semnificative ale numărului de locuitori, revoluţia ecologică va avea şanse să reuşească numai dacă se va înregistra o stabilizare a numărului de locuitori ai planetei, realizându-se o

balanţa echilibrată între numărul de locuitori şi sistemele naturale de care aceştia depind.

Spre deosebire de Revoluţia industrială, care s-a bazat pe trecerea la utilizarea combustibililor fosili, această revoluţie se va baza pe înlocuirea combustibililor fosili.

Primele două revoluţii (cea agricolă şi cea industrială)s-au realizat prin utilizarea progreselor înregistrate în domeniul tehnologic, în cazul primei revoluţii exprimată prin descoperirea activităţilor desfăşurate în cadrul fermelor, în celei de-a doua, prin inventarea maşinii cu aburi, care a reuşit să transforme energia furnizată de cărbuni, în energie mecanică. Revoluţia ecologică va utiliza în mod evident noile tehnologii apărute, bazându-se, în mod esenţial, pe restructurarea globală a economiilor globului astfel încât să nu se distrugă sistemul natural de sprijin al acestora.

Ritmul de realizare al revoluţiei ecologice va fi mult mai rapid decât cel al predecesoarelor sale. Revoluţia agricolă a început acum 10.000 de ani, iar cea industrială se derulează deja de vreo 200 de ani. În ceea ce priveşte revoluţia ecologică, ca aceasta să reuşească, ea va trebui să se întindă numai de-a lungul a câtorva decenii.

Progresele în cadrul revoluţiei agricole au fost măsurate aproape în exclusivitate prin creşterile înregistrate în domeniul obţinerii de hrană, fapt care i-a determinat pe fermieri să producă un surplus ce-i putea hrăni pe locuitorii oraşului. În mod similar, au fost evaluate progresele industriale înregistrate prin majorarea producţiei de materii prime şi bunuri manufacturate. Revoluţia ecologică va avea drept efect schimbări radicale în evoluţia economiei mondiale, schimbări care vor conduce către o orientare tot mai susţinută spre dezvoltarea economică, care se poate autosusţine în timp şi către obţinerea unei securităţi economice sporite, spre abordarea unui stil de viaţă tot mai sănătos şi spre îmbunătăţirea vizibilă a nivelului de trai general pe glob.

Cu toate acestea mulţi nu văd încă, care ar putea fi avantajele unor astfel de transformări economice şi sociale. Aceştia privesc deteriorarea ecologică a planetei drept un subiect periferic, care poate fi rezolvat numai prin realizarea unor transformări minore de politică economică.

Se constată deja că, prejudiciile de natură ecologică suferite de planetă au condus şi la prejudicierea sănătăţii umane, încetinind ritmul de creştere al producţiei mondiale de alimente şi inversând tendinţele de progres economic în multe ţări.

Statisticile arată că, mii de copii care locuiesc în sudul Californiei în perimetrul oraşului Los Angeles, încep să aibă de pe la vârsta de 10 ani grave

probleme ale sistemului respirator, care este în permanenţă supus contactului cu un aer deosebit de poluat.

Aproximativ 300.000 de cetăţeni ai fostei Uniuni Sovietice se tratează în prezent pentru a încerca să contracareze efectele maladive ale radiaţiilor. Afectarea continuă a ozonului aflat în stratosfera situată în emisfera nordică va conduce la apariţia unui număr suplimentar de 200. 000 de cazuri de cancer de piele, în următorii cinzeci de ani numai în Statele Unite. Pe plan mondial milioane de vieţi se află în pericol. Aceste exemple ca şi altele, care n-au putut fi contabilizate, demonstrează evident că sănătatea noastră este strâns legată de sănatatea planetei.

Reducerea suprafeţei de teren disponibilă pentru agricultură ca şi efectele negative ale erodării solului, ale poluării aerului, ca şi influenţa nefastă a secetei asupra randamentelor agricole au încetinit în mod simţitor ritmul de creştere al recoltei agricole pe plan mondial. Acest fapt combinat cu creşterea rapidă a populaţiei a inversat tendinţa de majorare continuă a producţiei agricole/locuitor. Astfel, în perioada 1950-1984 (an de vârf din punct de vedere al producţiei agricole), producţia agricolă mondială pe locuitor s-a diminuat cu aproximativ 40%. De atunci, această producţie a scăzut în mod constant cu 1%/an, scăderea fiind mai accentuată în ţările mai sărace. Deoarece importurile de alimente ale aceste naţiuni au fost restricţionate ca urmare a majorării continue a datoriei lor externe aceste ţări au în prezent un număr mult mai mare de locuitori înfometaţi decât avea înainte.

Semnalele de alarmă cu caracter economic ale prejudiciilor ecologice suferite de planetă, sunt în prezent tot mai evidente . Erodarea solului şi procesul de desprăfiiire sunt fenomene adverse, care afectează productivitatea fermelor a pădurilor, a şeptelului, încetinind procesul creşterii economice în economiile bazate pe agricultură. Rapoartele Băncii Mondiale atestă faptul că, după aproximativ trei decenii de ritmuri de creştere economică scăzute vânturile s-au redus în anii '80, în peste 40 de ţări în curs de dezvoltare. Pe ansamblu, aceste ţări însumează peste 800 milioane de persoane ceea ce reprezintă aproximativ de 3 ori populaţia Americii de Nord şi aproximativ o şesime din populaţia globului. În Nigeria, ţara cea mai populată din grupul enumerat mai sus, veniturile a 123 milioane de locuitori au scăzut cu 29%, depăşind scăderea veniturilor în SUA, în timpul deceniului marcat de depresiune din cursul anilor '30.

Cei care consideră că tendinţele ecologice, agricole şi economice pot fi contracarate cu uşurinţa ar trebui să ia în consideraţie cu mai multă seriozitate previziunile privind evoluţia populaţiei. Astfel, cei care s-au născut înainte (te jumătatea acestui secol au avut ocazia să vadă populaţia globului dublându-se la 5 miliarde. Mărturii palpabile a ceea ce înseamnă efectele ecologice ale

surplusului de 2,5 miliarde de oameni adăugaţi populaţiei globului se pot vedea în ţările aşa-zisei “lumi a treia”. Aici se pot vedea clar, consecinţele dezastrului ecologic exprimate prin micşorarea suprafeţei împădurite, devastarea păşunilor, erodarea solului, accentuarea sărăciei şi a lipsei de teren arabil la care se adaugă poluarea apei. întrebarea care se pune ar fi aceea privind ce s-ar mai putea întâmpla din punct de vedere ecologic dacă se adaugă până în 2050 încă 4,7 milioane de oameni la populaţia existentă pe glob, aşa cum previzionează demografii americani, peste 90% din această majorare fiind înregistrată numai în ţările “lumii a treia”.

Scăderea nivelului de trai previzionat de unii ecologişti şi exprimat prin combinarea dintre creşterea rapidă şi continuă a populaţiei, extinderea degradării ecologice şi majorarea datoriei externe a devenit realitate pentru o şesime din populaţia globului. Mai mult, dacă se utilizează un sistem naţional de contabilitate cuprinzător, care să încorporeze pierderile de capital natural, cum ar fi cele reprezentate de solurile aflate la înălţime şi păduri , de distrugerea păşunilor productive, de dispariţia unor specii (te plante şi animale, de cheltuielile cu îngrijirea sănătăţii sau cele ocazionate de poluarea aerului şi apei, de radiaţia nucleară, de majorarea radiaţiei ultraviolete s-ar putea vedea foarte bine că marea majoritate a populaţei globului a înregistrat un declin în ceea ce priveşte condiţiile de viaţă, în perioada anilor '80.

In prezent, se analizează din punct de vedere arheologic situaţia unor civilizaţii la un moment dat, civilizaţii care au fost supuse în timp unor agresiuni cu caracter ecologic. Se constată astăzi că, suprafeţele cultivate cu grâne, care au făcut din Africa de Nord grânarul Imperiului Roman sunt astăzi un adevărat deşert. Civilizaţia timpurie din bazinul Tigru-Eufrat a decăzut, ca urmare a faptului că blocarea cursurilor de apă cu buşteni şi majorarea conţinutului de sare al apei utilizate în sistemele de irigaţie au determinat reducerea aprovizionării sale cu alimente. Se poate cita, de semenea, colapsul civilizaţiei Maya, care înflorise pe terenurile aflate la joasă altitudine în Guatemala, în perioada cuprinsă între secolul al treilea dinainte de Hristos şi secolul al nouălea după Hristos şi care a fost flagelată de procesul de despădurire şi erodarea solului.

Nimeni nu ştie cu siguranţă, de ce s-au prăbuşit centrele de cultură şi artă a civilizaţiei Maya şi nici de ce între 1 şi 3 milioane de locuitori au fost nevoiţi să se mute sau chiar au murit. Progresele recent înregistrate în regiune, în domeniul descifrării hieroglifelor au avansat ipoteza existenţei la momentul respectiv a unui declin ecologic. O cercetătoare implicată în acest proiect de cercetare, Linda Schele, de la Universitatea din Texas a făcut observaţia că: “Locuitorii acestei regiuni erau îngrijoraţi în ceea ce priveşte războiul şi sfârşitul posibil al civilizaţiei lor, fiind de asemenea, îngrijoraţi şi de posibilitatea unor dezastre ecologice sau a

despăduririi şi înfometării. Cred că numărul de locuitori atinsese nivelul maxim pe care tehnologiile existente în societate, în momentul respectiv îl puteau suporta. Situaţia era atât de aproape de limita finală încât orice dezechilibrare oricât de neînsemnată putea provoca dezastrul."

Nu se mai cunoaşte dacă economia Maya a devenit incapabilă să se autosusţină din punct de vedere ecologic înainte de începerea declinului său. Tot ceea ce se ştie este că economia noastră se află în acest moment într-o astfel de situaţie.

Trecerea la o economie, care se poate autosusţine din punct de vedere ecologic în timp, depinde de accelerarea procesului de trecere la acest tip de economie.

Schimbări sociale privind înţelegerea problemelor au loc fie drept răspuns la noile informaţii fie la noile experienţe întreprinse. Chimiştii specializaţi în studierea problemelor atmosferice , de exemplu, au atenţionat la mijlocul anilor '80 asupra faptului că, clorofluorocarburile utilizate pentru obţinerea aerului condiţionat, în fabricarea refrigeratoarelor şi a spumelor plastice, fiind evaporate în partea superioară a suprafeţei conduc la prejudicierea stratului de ozon, care ne poate proteja în mod obişnuit de radiaţiile ultraviolete. Drept rezultat utilizarea clorofluorocarburilor a fost interzisă.

Bibliografie

La elaborarea normelor metodologice din capitolul 11 s-au consultat următoarele:

- Proiectul Legii Mediului
- Sistemul European de Culegere a Informaţiilor Economice privind mediul (SERIEE) elaborat de Comisia Comunităţii Europene
- Raportul final privind colectarea datelor referitoare la cheltuielile de mediu efectuate prin sectorul administraţiei publice în Grecia, prezentat Oficiului de Statistică al Comunităţii Europene, în anul 1993.
- Raportul final privind elaborarea unui chestionar pentru cheltuielile de mediu în sectorul industrial în Portugalia, prezentat Oficiului de Statistică al Comunităţii Euiopene, în anul 1993.

1. Problemès economiques N.2407 18 janvier 1995
2. Towards sustainability. A European Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development; Europe Environment Our Joint Future DG XI for the quality of life
3. COM (94) 465 final Economic growth and the environment: some implications for economic policy making: Brussels 03-11-1994 Commission

of the European Communities Communication from the Commission to the European Parliament and Council

4. COM (93) 575 final. On the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment
5. COM (94) 453 final Brussels 30-11-1994. Commission of the European Communities Interim Review of Implementation of the European Community Programme of Policy and Action in Relation tok environment and sustainable development “Towards sustainability”, November 1994

INDEX DE AUTORI

ALBERT M., 115 ***(XXXVIII)***
ALBU, 117, 123 ***(XXXVIII)***
BĂLAŞA Ana, 47, 48 ***(XXXVIII)***
BARBU Gheorghe, 47, 48 ***(XXXVIII)***
BATI Iosif, 280 ***(XXXVIII)***
BAUDRILLARD J., 456 ***(XXXVIII)***
BELLI, 322 ***(XXXVIII)***
BRODESON M.S., 34 ***(XXXVIII)***
CHARLES R., 43 ***(XXXVIII)***
CIORAN Emil, 308 ***(XXXVIII)***
CLARK C., 113 ***(XXXVIII)***
CROITORU L., 115 ***(XXXVIII)***
DĂDUIANU-VASILESCU Iolanda, 347, 377 ***(XXXVIII)***
DERER Peter, 245 ***(XXXVIII)***
ELIADE Mircea, 308, 313 ***(XXXVIII)***
ENACHE Mircea, 290 ***(XXXVIII)***
GEORGESCU G., 117, 123 ***(XXXVIII)***
GEORGESCU-ROEGEN N., 308 ***(XXXVIII)***
GHEORGHIU M., 48 ***(XXXVIII)***
GHIZARU Denisa, 47, 48 ***(XXXVIII)***
GOLOPENŢIA Anton, 299, 302, 303, 308, 309, 313 ***(XXXVIII)***
GRIGOROVICI Radu, 313 ***(XXXVIII)***
HORNIANSCHI Nicoleta, 109 ***(XXXVIII)***
IFTIMIE Silvia, 129 ***(XXXVIII)***
IORDACHE Vergiliu, 241 ***(XXXVIII)***
IORGA N., 301 ***(XXXVIII)***
JACKSON M., 116 ***(XXXVIII)***
KAY Pot, 43 ***(XXXVIII)***
KINDLEBERGER Charles, 113 ***(XXXVIII)***
KOSAREVA N., 253 ***(XXXVIII)***
LATOUR Bruno, 456, 457 ***(XXXVIII)***
LUHMAN Niklaus, 453 ***(XXXVIII)***
MANEA Livius, 129 ***(XXXVIII)***
MANUILA Sabin, 299, 303, 305, 306, 308, 311, 313 ***(XXXVIII)***
MĂRGINEAN Ioan, 48 ***(XXXVIII)***
MEADOWS Dennis L., 352 ***(XXXVIII)***
MERFEA M., 312 ***(XXXVIII)***
MERKEL Angela, 463 ***(XXXVIII)***
MIHĂESCU O., 120 ***(XXXVIII)***
PÂRCIOG Speranţa, 280 ***(XXXVIII)***
PASSET René, 357, 359 ***(XXXVIII)***
PĂUN E., 43 ***(XXXVIII)***
PCELINTOV O., 253 ***(XXXVIII)***
POPESCU Marin, 321 ***(XXXVIII)***
POPESCU T., 48 ***(XXXVIII)***
PRODAN David, 313 ***(XXXVIII)***
RĂBOACĂ Gheorghe, 280 ***(XXXVIII)***
RĂDUŢ M., 48 ***(XXXVIII)***
RENKIN G., 253 ***(XXXVIII)***
RODERICK G., 34, 43 ***(XXXVIII)***
ROMAN A., 48 ***(XXXVIII)***
RUDICI Tiberiu, 43 ***(XXXVIII)***
SARTRE J. P., 458 ***(XXXVIII)***
SNYDERS G., 43 ***(XXXVIII)***
SOCOL Gheorghe, 47, 48 ***(XXXVIII)***
STANCIU Mariana, 3 ***(XXXVIII)***
STEPHENS M., 34, 43 ***(XXXVIII)***
STOICA Victor, 207 ***(XXXVIII)***
TRACY Michael, 317, 321 ***(XXXVIII)***
TREBICI Vladimir, 295, 313 ***(XXXVIII)***
VALBOK A., 43 ***(XXXVIII)***
VAZQUEZ A., 43 ***(XXXVIII)***
ZAMFIR, 312 ***(XXXVIII)***